WiMBP
Opole

II

19 St.

Akc VI Nr 311/22/62/C

ACTORUM ERUDITORUM

QUÆ

LIPSIÆ PUBLICANTUR

SUPPLEMENTA.

Tomus I.

Cum S. Cæsareæ Majestatis & Potentissimi Electoris Saxoniæ Privilegiis.

LIPSIÆ,

Prostant apud Joh. Grossii Hæredes
& J. F. Gleditschium.

Typis Christiani Banckmanni,
A. M DC XCII.

LECTORI BENEVOLO
SALUTEM!

SIstimus tandem tuo, LECTOR BENEVOLE, conſpectui *Supplementorum*, quæ ante tres fere annos auſpicati ſumus, Volumen integrum, quo libros voluimus complecti, in *Eruditorum Actis*, quorum primum non ita pridem Decennium per Dei gratiam abſolvimus, prætermiſſos. Neque eſt, opinamur, cur operæ hac in re poſitæ nos pudeat pigeatve, cum nullum hactenus prodiiſſe exiſtimemus Actorum eorum Annum, cui ſeu numero & præſtantia librorum qui recenſentur, ſeu recenſionum accuratione hæc Supplementa cedant: adeo ut, ſi Acta ipſa non plane Orbi Erudito ſordent, ea quoque applauſum quendam inventura confidamus. Verum enim vero fatendum nobis eſt, ne ſic quidem vel Decennii illius Hiſtoriam Literariam completam eſſe, cum non ignoremus ſupereſſe adhuc & bene multos & optimæ notæ libros, intra hanc periodum, ſeu in Germania ſeu exteris in regionibus editos, quorum recenſum & in Actis ipſis, & in hoc Supplementorum volumine fruſtra quæſiveris. Nimirum in tanta librorum multitudine, dum alii ſuper alios in lucem provolant, fieri aliter vix poteſt, quin nonnulli quantivis etiam pretii e manibus velut noſtris ſubducant ſeſe, conſpectumque noſtrum, imo & memoriam paulatim effugiant: nec diſſimulare poſſumus, hac tempeſtate quæ majorem Europæ partem bellis conturbat,

bat, libros haud paucos, in Gallia cumprimis, quæ quidem eorum nunquam non eſt feraciſſima, editos, aut plane non, aut ſero & ubi gratiam novitatis jam exuerunt, ad nos deferri, quorum tamen copiam facilem nobis, ubi bellum deſævierit, pollicemur. Quo rerum ſtatu in eam facile ſententiam adducimur, ut ingratum minime Lectori Benevolo futurum arbitremur, ſi primo illi Supplementorum tomo ſaltem addamus & alterum, quo ratione non diſpari librorum hactenus quocunque caſu prætermiſſorum aut tardius ad nos perveni-entium recenſio, velut per ſpicilegium inſtituetur. Qua in re tamen libertate noſtra, cum bona Lectoris gratia, ſic utemur, ut, quemadmodū & in primo hoc tomo factum, non ſtatis temporum intervallis, ſed prout nobis fuerit commodum, Sectiones novi voluminis elaborentur & in lucem prodeant. Quod ſupereſt, LECTOR BENEVOLE, majorem in modum rogatum te volumus, ut ægre non feras, Indicem generalem tum primi Actorum Decennii, tum Supplementorum primi tomi, cujus ſpem publice fecimus, nondum comparere, nec niſi anno proxime ſecuturo compariturum. Moram labor ejus generis requirit, quæ tamen ut Indicis ubertate compenſetur, ſedulo allaborabimus. Interim ſpatium unicuique relinquitur, ſi quid in Actis hiſce, in ſuis aut aliorum ſcriptis recenſitis erratum a nobis deprehenderit, de eo nos admonendi, ut inter *Emendanda* ſub finem Indicis referri poſſit. Ita vale & inſtituto noſtro porro fave. Dabamus Lipſiæ Calendis Julii Anno M DC XCII.

ACTO-

ACTORUM ERUDITORUM,

quæ Lipſiæ publicantur,

SUPPLEMENTA.

Sectio I.

NICOLAI PARTHENII GIANNETTASII NEAPOLITANI Soc. Jeſu Piſcatoria & Nautica. Editio altera auctior & emendatior.

Neapoli Typis Regiis, A. 1686, in 8.

QUemadmodum gratiſſima ſemper fuit ipſa res ruſtica ac paſtoritia, ita bucolicum quoque carmen, quod paſtoralibus negotiis, ac ruſticæ ſimplicitati deſcribendæ convenit, ob ſingularem, quam ſpirat, amœnitatem nunquam non magni æſtimatum eſt, præſertim cum neſcio quo pacto aliorum quoque generum materiæ tractari per id ac denotari non inconcinne poſſint. Quænam hujus carminis virtutes ſint, doctiſſime, ut ſolet, expoſuit *Renatus Rapinus*, Jeſuita Gallus, in diſſertatione peculiari *de carmine paſtorali*, quæ Lugduni Batavorum Anno 1672. prodiit; qui & ipſe felicitatem in eodem carmine pangendo ſuam ſcriptis Eclogis qua ſacris qua profanis, quas ſcitiſſimis *Hortorum libris IV.* annexuit, literario orbi ſatis abundeque approbavit. Inter Græcos poetas Bucolici fuere tres Siculi, Theocritus, Moſchus & Bion; inter Latinos Virgilius, uti in epico, ſic in hoc quoque carmine princeps, cujus & decem Eclogæ adhuc extant. Hunc imitati ſunt T. Calpurnius poeta Siculus, & Nemeſianus poeta Carthaginenſis, qui temporibus Cari Imperatoris, filiorumque ejus Carini & Numeriani floruerunt; ſed longe adhuc plures poetæ ſeculis ſubſequentibus. Documento hujus rei eſt liber a *Johanne Oporino*, doctiſſimo Baſileenſiu in Typographo, Baſileæ Anno 1546. in 8. editus. Nam in illo Bucolicorum autores XXXVIII. continentur, quot-

quot videlicet a Virgilii ætate ad ſua usque tempora, eo poematis genere uſos nanciſci poſt ſedulam inquiſitionem potuerat. Sunt autem in universum Eclogæ CLVI. mira cum elegantia, tum varietate refertæ. Quod ſi quis Bucolicos poetas ab Anno 1546. ad hæc usque tempora velit colligere, longe major illo haud dubie emergeret numerus. Inter eos autem, quos Oporinus jam laudatus edidit, velut Luna inter ſidera minora emicat *Actius Syncerus Sannazarius*, Neapolitanus, poeta quippe, Petri Bembi judicio, *Maroni Muſa proximus, ut tumulo.* Nam & hic Bucolica ſcripſit præter divinum *de partu Virginis* opus, carminaque alia cum elegantiſſima vetuſtate concertantia. Sunt autem Bucolica ejus quinque Piſcatoria. Atque hunc, præter Maronem, imitandum ſibi propoſuit *Nicolaus Parthenius*, Neapolitanus quippe Neapolitanum. Quamvis enim ſint, qui Piſcatoria inter Eclogas non referenda cenſeant, major tamen penes Parthenium Sannazarii, conterranei ſui, eſt autoritas, qui primus piſcatores colloquentes in Eclogis introduxit; unde & de ſe ipſo in fine libri VIII. Nauticorum ait: *alter qui patria luſi piſcator in acta.* Nec obſtare quicquam hic videt, quo minus piſcatores in locis littoralibus, ubi & paſtores degunt, confabulantes faciat, cum loca natalia ſua, Pauſilypus, Puteoli, Bajæ ac Cumæ agreſtibus hominibus habitentur, qui ſæpe perſona genioque mutato piſcatoriam exerceant, & piſcatione peracta ad cantilenas & citharas redeant. Sunt autem Piſcatoriæ id genus Eclogæ, quas Parthenius ſcripſit, denuoque edidit XIII. quarum I. inſcribitur TITYRUS, in qua Cæſari LEOPOLDO, cui & dedicata eſt eadem Ecloga, epinicium ob Viennam liberatam canitur. II. PARTHENIS, qua Jolas, h. e. vir religioſus conqueritur, quod Virgo Deipara ex oculis ſe ſubtraxerit. III. ANTIGENES, per quem intelligitur *Joſephus Valetta*, JCtus Græce ac Latine doctiſſimus, qui magno animo ac ſumptu celeberrimam Neapoli domi ſuæ Bibliothecam comparavit. IV. CÆSAR, in qua poeta, poſt Viennam ab obſidione liberatam, ac fuſum fugatumque Barbarorum exercitum, de aureis mundi ſeculis jam incipientibus Cæſari gratulatur, pulſisque Europa Scythis orbis univerſi imperium ei auguratur. V. THYRSIS, in qua ſub Thyrſidis perſona luget *Aſcanium Philamarinum*, Aſcanii Cardinalis nepotem, qui acerbo fato occubuerat. VI. GLAUCUS, eaque *Marco Antonio Juſtiniano*, Venetorum Duci inſcripta, in qua poeta Venetæ claſſi ex Italia in Orientem cum auxiliariis copiis ſolventi felicia

licia omnia ſub Glauci perſona auſpicatur. VII. EPÆNETERIA, in qua Tityrus paſtor vitam ſylveſtrem, Amilcon piſcator littoralem dilaudat. VIII. GENETHLIACA, in qua Virgini Deiparæ Genethliacum in templo eidem ad Pauſilypi radices ſacro, a Zephyræo & Artemidoro texitur. IX. DORYLAS, in qua poeta Iolæ, h. e. *Orontii Montalvi*, & genere & indole nobilis, maturum obitum deflet. X. CHRYSIS, in qua Chryſidis, h. e. *Xaverii* Indorum, ut vocant, Apoſtoli apotheoſis anniverſaria pompa celebratur. XI. ÆGON, in qua Comiti *Theodoro Barbovio* tanquam victori carmen canitur, ob receptam Meſſanam poſt Gallicæ claſſis exceſſum. XII. MOERIS, quæ eſt elogium piſcatoris cujusdam Olympici, qui annos CXXII. habuerat, virgo ſemper & Virgini addictiſſimus. XIII. CARDENIDES, in qua *Caroli de Cardenas*, S. R. I. Principis, & Comitis Acerrarum &c. cui & librum hunc ſuum dedicavit Parthenius, laudes percenſentur. Si judicii quid ferre nobis de poeta hoc licet, ſane is, uti ejusdem cum Marone eſt nominis (nam & Maro ob caſtimoniam dictionis Parthenius fuit appellatus) & ejusdem cum Sannazario patriæ, ita utrumque ſi non adæquat ex aſſe, certe quam feliciſſime imitatur. Omnia enim terſa & amœna in hujus ſunt Piſcatoriis, æque ac in illorum Eclogis. Sed de Nauticis ejusdem Parthenii quid dicemus? Sunt in illis quoque eximia omnia, vel Marone ac Sannazario quodam non indigna. Nautica autem ut ſcriberet Parthenius, id incentivi loco ipſi fuit, quod neminem hactenus, qui rem nauticam carmine epico complexus eſſet, excutere potuiſſet. Quamvis enim non defuerint hactenus Scriptores, qui nova & exquiſita methodo rem nauticam ſint aggreſſi, v. g. Villebrordus Snellius in ſuo Tiphy Batavo, Bartholomæus Creſcentius in Nautica Mediterranea, Moriſotus in Orbe Maritimo, Dudlæus in Maris Arcano, Ricciolus in Hydrographia, & noviſſime Georgius Furnerius in eruditiſſimo Hydrographiæ volumine; nondum tamen ad manus Parthenii pervenerat, qui rem nauticam perpetuo aliquo carmine expoſuiſſet. Novitate itaque argumenti permotus, & quia homo Campanus eſſet, in hoc ipſo periclitari ingenii poetici vires voluit. Scripſit autem VIII. libros Nauticorum, atque uti leges Epopœæ probe habuit cognitas, ita argumento primario varia hinc inde epiſodia, h. e. digreſſiones poeticas, jucundasque relationes ac locorum deſcriptiones inſeruit. In I. agit de delectu arborum, e quibus naves ſunt fabricandæ. In II. qua occaſione inventæ

sint naves; quomodo item, & quo in loco extruenda sint navalia, & naves extructæ si sint, quomodo & quibus instrumentis in mare deducendæ. In III. de ventis cardinalibus, mediis, lateralibus & nothis, in quo & pyxidis nauticæ historia recensetur. In IV. de tempore navigationis instituendæ, de clavi moderamine accurate tenendo, de mappis Geographicis adhibendis, de ventis cum cura observandis, & inquirenda magnetis vertigine. In V. de habendo pubis delectu, & de instituenda felici navigatione in Siciliam, Meliten, Sardiniam; de æstu freti Mamertini, de æstu Siculo, de Charybdi & Scylla, aliisque a nautis observandis, ubi & Morgana Rheginorum eleganter describitur. In VI. de portubus ingruente tempestate quærendis, de velo demittendo, & quid tempore naufragii faciundum; (qua occasione portus Hispaniæ, Galliæ, Italiæ, Insularum Maris Jonii, Adriatici, Ægæique, Asiæ, Syriæ, Ægypti ac Libyæ describuntur,) de situ locorum investigando, de syrtibus scopulisque evitandis, & quibus artibus ex syrtibus naves sint educendæ, qua item industria piratæ eludendi &c. In VII. de navigatione in Orientem per mare Atlanticum, & quid in ea observandum, quid declinandum, nec non de navigatione in sinum Arabicum ac Persicum. In VIII. de navigationis in Orientem & in Japoniam commodo tempore; qua occasione & India, & Japonia, locaque alia Orientalia describuntur. Additur ultimo loco novi orbis detectio per *Christophorum Columbum* facta, adhibita fictione poetica. Sed hæc omnia Parthenius ipse breviter & indice veluti digito innuit in propositione, seu in ipso limine Nauticorum suorum. Ita enim exorditur lib. I.

Quæ veniant nemora apta mari, quo fidere pinus
Cædere, & arte rates qua cæsis ponere truncis
Conveniat; quæ cura omnes prædiscere ventos,
Et mores, & signa; vagique sonantia Nerei
Æquora velivolis late fulcare carinis;
Litora vel circumpictis fretа findere lembis:
Nec non & quæ in acu, & parvo solertia Mundo,
Et tempestatum quanta experientia Nautis:
Hinc canere, & vasti puppes per cærula Atlantis
Ducere surgentem in Solem, Solemque cadentem,
Incipiam. ——

Huic novæ Piscatoriorum & Nauticorum editioni duo annexa sunt Autoris alloquia ad Lectorem. In primo professus fuerat, se opus Nauticorum sex mensium curriculo absolvisse. In altero vero dicit, sese opus idem duodecim annorum spatio elaboratum sæpius ad limam revocasse. Nimiæ enim jactantiæ ab eruditis quibusdam fuerat incusatus, quod intra sex menses hoc opus absolvisse se scripsisset, cum tamen id non festinantis ingenii ac negligentis, sed accurati solertisq; opus elaboratum omnibus videretur. Sex itaq; menses illi de accuratiori forte elimatione & revisione erunt intelligendi, ut vanæ jactantiæ, vel levis mendacii suspicio a Parthenio amoveatur. Additus est postremo Index rerum notabilium. In calce etiam paginarum, quod Nautica attinet, appositæ sunt hinc inde Italicæ locorum appellationes, ne abstrusarum vocum crebra usurpatio lectores nimium fatigaret; cuilibet etiam libro æreæ imagines, eæque pulcherrime ac faberrime sculptæ præmittuntur, una cum lemmatis ingeniosis, contenta breviter ob oculos repræsentantibus; quemadmodum & Piscatoria elegantissimo id genus antepagmento sunt exornata.

LETTERA DEL PADRE FRANCESCO ESCHINARDI della Compagn. di Giesu, al Signor Francesco Redi, nella quale si contengono alcuni Discorsi Fisico-Mathematici. h. e.

Epistola P. Francisci Eschinardi Soc. Jes. ad Dn. Franc. Redi, in qua discursus physico-mathematici quidam continentur.

Romæ apud N. A. Tinassi, 1681. in 4.

FElici hoc seculo connubio junxerunt matheſin & philosophiæ naturalis studium doctissimi viri, qui in diversis Europæ partibus in societates coiverunt, ad hæc studia novis inventis augenda & amplificanda. Inter has vero licet postrema haut sit Academia physico-mathematica, Romæ a celeberrimo Ciampino auspiciis Reginæ Sueciæ instituta, ejusque membra procul dubio plurima scitu dignissima invenerint; pauca tamen ad nos delata fuere hactenus, atque hinc non plane nullam a B. L. gratiam nos inituros speramus communicatione epistolæ doctissimi Patris Eschinardi, ex qua illustris hujus congregationis institutum aliquo modo intelligi potest. Complectitur illa *quatuor discursus* in

Academia modo laudata habitos, quorum *primus* de perfossione Isthmi inter mare rubrum & mediterraneum agit, confutando vulgatam opinionem, qua illam, ob inundationem Ægypti hinc orituram, omissam fuisse statuitur. Monet ergo discursuum auctor, cum palus Mæotis in Euxinum pontum aquas suas devolvat, hic vero in mare Mediterraneum illabatur, quod tandem miscetur Oceano, maria hæc necessario altiora esse Oceano; quippe cum minor sit proportio inter aquam in Oceanum influentem & superficiem ejus vastissimam, quam inter aquas delatas in maria commemorata horumq; superficiem. Cum igitur sinus Arabicus seu mare rubrum nullum ingens flumen recipiat, adeoque ejus aqua ex Oceano derivetur, constare inde asserit, ejus superficiem in eodem esse plano horizontali cum superficie Oceani, atque sic inferiorem mari Mediterraneo, ut adeo metus omnis inundationis orituræ evanescat. Huic assertioni cum varia opponi possint, & imprimis fides scriptorum, qui metum diluvii talis memoriæ prodiderunt, singula excutit Auctor, speciatimque ad historicorum relationem respondet, scriptores annalium sequi plerumque opiniones magis vulgares, quum causæ veræ effectuum afferendæ sunt, quarum indagatio ad Philosophos pertinet. Quocirca neque hoc in negotio plus ipsis credendum esse, quam Zonaræ, qui speculis ustoriis naves Romanas ab Archimede narrat fuisse incensas. Cæterum ex ipsius Auctoris sententia, principalis ratio intermissæ Isthmi sectionis fuit multitudo arenæ, quæ in regionibus istis deprehenditur, & quæ facile repletura fuisset canalem in Isthmo elaboratum. *Secundus discursus* materiam & motum Cometarum indagat. Illam ergo quod attinet, putat Auctor eam constare ex inhærentibus ætheri particulis residuis illarum aquarum, quæ olim terram circumdabant, & ex quibus Planetas conditos fuisse autumat; illis tamen forte accedere etiam nonnullas, quæ ex Planetis ipsis exhalant. Motum vero quod concernit, eum ex intrinseca quadam virtute deducit, conceptu non adeo difficile judicans, Cometas, corpora Planetis plane affinia, eadem essentiali motus proprietate gaudere, ita tamen ut insignes quædam simul irregularitates in iisdem deprehendantur ab alteratione materiæ ducentes originem. Hisce paulo prolixius expositis, de Cometarum significationibus quædam subjiciuntur. Licet enim Auctor vix ullam prædictionibus, quæ vulgo circumferuntur, fidem habendam esse moneat, credit tamen Cometas posse esse causas, quas mali effectus

fectus in rebus naturalibus consequantur. Quod enim in machinis locum habet, ut omne novum accidens in illis emergens potius in pejorem eas statum dejiciat, quam in meliorem asserat, nisi artifex denuo mentem manumque adjiciat ad illas restaurandas; id ipsum ad machinam hujus universi merito applicari posse contendit. *Tertio discursui* subita acus Magneticæ, ratione declinationis, mutatio originem dedit, cujus causam doctissimus Auctor statim retulerat in terræ motum factum circa Malacam Hispaniæ urbem non ignobilem, etiam antequam hujus rei fama in Italiam advolasset. In eo igitur est, ut conjecturæ suæ rationes exhibeat declaretque, qua ratione terra, magnus ille sed in plerisque partibus suis admodum debilis Magnes, vi polleat disponendi acum magneticam in certum situm. Experimentis ergo probat (1) magnetem satis debilem, sed mole majorem, habere ampliorem activitatis sphæram, quam minor magnes possidet, licet in retinendo ferro validior existat. (2) Si circa acum disponantur varii magnetes, eam pro diverso lapidum istorum positu, dispositionem acquirere diversam. (3) Magnetem nonnunquam vires suas amittere. Ex quibus concludit, facile intelligi posse non solum rationem conversionis & declinationis, sed etiam variationis in declinatione, cum per varios casus, v. g. terræ motus &c. accidere possit, ut virtus magnetica in parte globi terrestris evanescat aut immutetur. *Quartus discursus* circa piscem Remoram occupatur, inquirendo num verum quid subsit narrationi, qua gubernaculo adhærens Caji Cæsaris navem in medio cursu detinuisse refertur a *Plinio* lib. 32. c. 1. Hanc ergo rem fabulis totam accensendam esse evincit Auctor rationibus evidentissimis, quas hic adducere nimium foret, præsertim cum hunc discursum in sermonem Latinum conversum, una cum primo, in tractatum suum *de Impetu* retulerit Auctor, qui a nobis recensitus fuit Anni 1686. mense Septembri. Postscriptum, ut vulgo dicitur, neque id adeo breve, ad ea nonnulla monet, quæ Auctor proposuerat in tractatu Italico, qui inscribitur *Raguagli del Padre Francesco Eschinardi, dati ad un amico in Parigi, sopra alcuni pensieri sperimentabili proposti nell' Academia Fisico-mathematica di Roma*, sed quorum bona pars itidem tractatui de Impetu inserta cernitur. Commemorabimus igitur duo tantum experimenta, quæ prope finem adjecit, quorum primum hoc est: In camera clausa thermometron immisit poculo aqua repleto, mense Aprili, quo factum, ut

pro

pro more liquor subsideret paululum: sed cum ex aqua in aërem transferret thermoscopium illud, præter opinionem sensit, eundem magis adhuc contrahi, idque aliquoties repetiit, eventu tamen eodem, nisi cum detergeret thermometron, ubi ex aqua emergebat. Alterum circa calorem versatur: Assumsit enim duo thermometra æqualia, unumque vino, alterum atramento immersit, eodemque tempore Soli ambo exposuit, hoc cum successu, ut semper idem in utroque caloris notaretur gradus, cum plerique tamen sentiant, nigra corpora facilius calefieri reliquis.

HECTOR. GOTHOFR. MASII SS. THEOL. D. ET P. P. in Acad. Haun. Interesse Principum circa religionem Evangelicam. Ad Serenissimum ac Potentissimum Daniæ Regem.

Hafniæ apud J. M. Liebe, 1687. in 4.

ETsi vera religio non alium finem, quam DEI honorem & hominum post hanc vitam consequendam salutem spectat; propter communem tamen mortalium affectum, qui in omni negotio magis ad utilitatem præsentis vitæ, quam ad veritatis & gloriæ divinæ studium ferri solet, multi illam religionem censent meliorem esse, quæ majus cultoribus suis in hac vita præstare commodum videtur. Quo respectu religio Pontificia cum manifesta sacerdotum utilitate conjuncta, a multis laudari, & Principibus etiam variis modis commendari assolet. Sed Clarissimus *D. Masius* pio veritatis studio actus, libro hoc idoneis argumentis probat, nullam religionem in orbe reperiri, quæ ad communem civitatis salutem ac Principum statum (quem aliqui *Interesse* vocant) magis faciat stabiliendum, quam nostram Evangelico-Lutheranam: adeoque vel hoc nomine a profanis etiam hominibus, qui omnia utilitate metiri solent, aliis in orbe Christiano longe anteferri eam mereri. Quod dum *Cap. I.* demonstrare aggreditur, primum religionis usum in civitate maximum contendit, cum sine illa nulla legum autoritas, nulla Principum securitas, nulla vinculi, quo imperantes atque parentes invicem colligantur, firmitas sperari queat. Deinde *Cap. II.* probat, hæc civitatis bona, a sola Christiana eaque vera religione humanæ societati præstari. Quia illa summi magistratus autoritatem & majestatem a DEO derivat, eamque inviolabilem semper esse pronunciat. Quam ob causam *ad III Cap.* progressus, Anabaptistarum, Weigelianorum, Socinianorum & Pontificiorum doctrinæ placita veræ religioni contraria notat, quippe quibus aut imperantium juribus derogatur, aut illi Pontifici subjiciuntur, ut, si hæresis postulentur, a subditis eo ipso juramento fidelitatis solutis deponi & solio deturbari queant. Qua occasione etiam in quorundam Reformatorum, qui monarchomachi vocantur, dogmata inquirit, eaque reprehendit ac taxat. *IV. Capite* partitim demonstrat, nullam religionem tam honorifice de summis imperantibus ac magistratu politico sentire, quam Lutheranam, quæ majestatem imperantium a DEO immediate dependere, nec populo, nec Pontifici Rom. obnoxiam esse statuat; monarchomachorum placita damnet; jus episcopale Principibus vindicet; Pontificios, qui clericos, ut vocant, jurisdictione Principum eximunt, statumque in statu contra sanioris Politicæ regulas formant, ex verbo DEI refutet. *Cap. V.* dominio absoluto Principum imprimis favere Lutheranam doctrinam; repugnare autem Pontificiam, ex utriusque partis hypothesibus manifestum reddere contendit; refutans simul interpretes Romanenses, qui Jus regium 1. Sam. VIII. iniquum esse tradunt. Et cum Galli hac in parte a curia Romana dissideant, tractatum de *Gallia schismatica* promittit, simul in quo libertas Ecclesiæ Gallicanæ consistat, p. 149. exponens. *Cap. VI.* nexum religionem inter & statum civilem arctissimum defendit, ac in hanc rem *Nobilissimi Dn. Pufendorffii librum de Habitu Relig. Christ. ad vitam civilem* laudat. *Cap. VII.* de unione Ecclesiastica, quæ vulgo Syncretismus audit, erudite disserit, ac culpam schismatis a Protestantibus amolitur. *Cap. VIII.* paræneſin ad Principes Evangelicos, ut Lutheranæ religionis incrementa indies majori studio quærere nitantur, subjungit, gratulatus regno Daniæ de puritate fidei & Augustanæ Confessionis incorrupta doctrina. Quod divinum beneficium etiam in oratione Jubilæa, in annuam Reformationis memoriam Hafniæ habita, & libro huic annexa dilaudat.

ANTONII FRANCISCI DE BONATTIS, J. U. D. PATAVINI, universa Astrosophia naturalis.

Patavii apud Petr. Mariam Frambottum, A. 1687. in 4.

SCriptum est hoc Opus, tribus libris comprehensum, in gratiam Astrologiæ Judiciariæ, sive Genethliacæ: cujus excellentiam & certitudi-

titudinem nihil mirum est Autorem toties & tam magnifice in eo celebrare, cum, ut refert, ab ineunte ætate in illam propensus, eidem indefesso in hunc usque diem studio se addixerit. Hanc ergo dum ab adversæ partis accusationibus defendendam sibi sumit, primum ipsi patrocinium a natalium vetustate, præclarorumque virorum autoritate & æstimio comparare laborat: influxum deinde sideribus in hæc inferiora, non Stoica quidem necessitate impellentem, sed inclinatione quadam vim exerentem vendicans, argumenta contraria, & vel astrorum influxum, vel prædictionum astrologicarum veritatem certitudinemque impugnantia, breviter at citra delectum recensет, & refellere nititur.

praefat. p. 2. p. 7. p. 10.

Ne vero scientiæ huic suæ opprobrio esse possint vanissima, Arabum præcipue Astrologorum commenta, a cordatioribus Philosophis nunquam non explosa: eandem ab ejusmodi frivolis & inanibus figmentis expurgatam conciliare illis studet, quibus alias iniquior de eadem esse posset opinio. Unde nugæ ipsi sunt, partes fortunæ, amicorum, itinerum, religionum &c; effectus nodorum orbitæ Lunaris; electiones & dominia planetarum in horis; aspectuum amicitiæ & inimicitiæ; dominia domorum; de Aphetis, Anæretis & locis Hylegialibus plurima; Alcochodes; modus directionum rectarum & conversarum vulgaris; directiones item domorum, profectiones annuæ & menstruæ, vulgatæque antisciorum vires. Mitius tamen idem sentit de domiciliis, exaltationibus & dignitatibus Planetarum: antiscii etiam, seu punctis ab Æquatore versus eandem plagam æquidistantibus, quatenus a planetis utrinque occupantur, maximam virtutem tribuit; domuum porro cœlestium dodecadem, juxta scita *Regiomontani* sive methodum rationalem, admittit, & earum significationes non sine ratione assumtas, ac experimentis comprobatas esse sibi persuadet. Cæterum non universam Genethliacen tradere hic suscepisse Autorem, facile intelliget, qui cum systematibus Astrologicis passim extantibus præsentem tractatum contulerit: ut adeo summa hic fundamenta Astrosophiæ suæ jecisse, & juxta ea specimen aliquod potius, quam ipsam integram exhibere voluisse censendus sit. Præter memorata enim, & doctrinam de directionibus, rectificatione thematum, parallelis seu æquidistantiis mundanis, luminisque Planetarii activitate, vix est toto primo libro, quod lectorem scientiæ hujus gnarum reddat; cujus potiora aliqua Autor præterea sic premit, ut occultare ea, quam exponere propositum habuisse illum, non obscure appareat.

p. 26. sq. p. 28. p. 29. 39. p. 33. 35. p. 36. 43. p. 44. p. 29. p. 44. p. 52.

Di-

Directionum autem fundamentum & generalis quædam ratio Autori est, quod quales motus cœlestium corporum & configurationes ad Luminaria & cardines singulis post nativitatem diebus contingunt, tales etiam effectus eorum existant, ad singulos totidem nativitatem insequentes annos: quod quomodo Autor ad calculum deinceps accommodet, exemplis L. II & III planum esse asseverat. Atque inde etiam rationem constare putat annorum climactericorum: quippe quibus Luna ad □, ☿ & ☌ loci sui natalis perveniens, directionum faustarum infaustarumve, forte tum imminentium, effectus tanquam causa impulsiva promoveat.

p. 37. p. 38.

Cum vero scientiæ hujus cardo in eo præcipue versetur, ut momentum nativitatis quam exactissime habeatur: Autor rejectis cæterorum Astrologorum methodis, rationem rectificandi tempus petendam arbitratur a causa nativitatem urgente, quam instantem & velocis momenti esse consentaneum naturæ arbitratur. Cumque ejusmodi sint Solis cum aliquo ex planetis æquidistantiæ a cardinibus mundi, ad eas recurrit; iisque cessantibus, in subsidium assumit Luminaris unius alterius ve, vel planetæ etiam alicujus appulsum ad Horizontem ortivum aut occiduum: ad qualem figuræ cœlestis conditionem tempori nativitatis æstimato proximam, ipsum thema nativitatis figit, ejusque tempus sic corrigit. Atque hanc rationem certam, & a præceptore suo Jo. Franc. Gonfalonerio plus trecentis nativitatibus, exactissime eidem congruentibus, confirmatam, Autor pronunciat. Memoratas porro æquidistantias a cardinibus (aut respectu cosmicorum aspectuum, ab aliis etiam domibus) non per ascensiones descensionesve, sed secundum distantias apparentes computandas esse monet. Utque etiam tanto major & frequentior familiaritas planetis intercedat, certas iisdem activitatis suæ sphæras (veteri lege astrologica) circumscribit, intra quas tum aspectus zodiacales & cosmici (æquidistantiæ duorum planetarum a cuspidibus totidem diversarum domorum) tum parelleli mundani & declinationes, sive antiscia, vim suam diffundant & exerceant: ita quidem ut antiscii, parallelis & ✳ cosmico tres gradus, reliquis cosmicis aspectibus quinque largiatur: peculiari pro singulis zodiaci aspectibus singulorum Planetarum sphæra statuta; maxima pro ☌ & ☿, minori pro reliquis: juxta rationem arcus uniuscujusque ad semicirculum.

p. 40, sq. p. 46. p. 47. sqq. p. 50.

Hæc fere libro Imo: præter quæ cætera, quæ de generalibus & parti-

p. 23.

p. 42. 56. particularibus influxibus; revolutionum viribus; causis dierum criti-
p. 61. 59. corum, crisiumque momentis & principiis; modo influxus Luminari-
p. 64. um per quartas suorum circulorum; planetarum naturis & dominio at-
texuit aut inseruit, quia trita sunt & obvia, recensere supersedemus.

L. II. Libro II & III centum & septem themata Autor exhibet, tempo-
p. 1, sqq. re eorum ex principiis modo expositis correcto. Horum quadraginta
sunt utplurimum eorum, qui vel ex utero mortui extracti sunt, vel
p. 91, sqq. pauco tempore supervixerunt; septendecim eorum, qui vitam ultra
p. 162, sq. 20 annos, & aliqui ad extremam usque senectam produxere; 21, morte
p. 250, sq. violenta varii generis sublatorum; 18, qui astrorum, ut Autor putat, be-
neficio pericula, ex ferro, suffocatione, præcipitiis &c. vel intentata
p. 314, sq. vel objecta evasere; 11 denique gemellorum. His singulis junctæ sunt fi-
guræ directionum, revolutionum & crisium, ad mortis, aut periculo-
rum superatorum tempora determinanda conferentium. In ipsis ve-
ro geniturarum thematibus, qui astrorum situs impulsum ortui dede-
rint; ut a Luminaribus per maleficos planetas læsis mors vel immatura
vel violenta; beneficorum vero amica cum Luminaribus conspiratione,
& in maleficos imperio, vita longior, salus aliæque felicitates natis ob-
tigerint, evincere contendit. An vero autoris experimenta cum sci-
tis libri primi (quorum præcipua *Placido* de Titis, cumprimis vero *Con-
falonerio*, a quo insigne opus astrologicum, *Examen* sc. *omnium geni-
turarum ab autoribus propositarum*, pollicetur, se debere hinc inde
profitetur) ubique & examussim omnia consistant, eorum erit adver-
tere, qui longius in his morari pretium operæ sunt ducturi.

IL MERCURIO ARALDICO IN ITALIA
i.e. Mercurius Heraldicus in Italia, præmissus Feciali Veneto.
item
L' ARALDO VENETO
i. e. Fecialis Venetus; autore Julio Cæsare de Beatiano, Nobili Justinopolitano, ex priscis Japidiæ Comitibus oriundo, perpetuo Commendatore Icariæ, Equite ordinum Regis Christianissimi.

Venetiis imprimebat Nicolaus Pezzana 1686. in 4to.

NObilissimum *Beatianum* in heraldica arte paucis parem, nemini temere secundum esse, *Mercurius* non minus *Heraldicus*, quam *Fecia-*

Fecialis Venetus facile nobis persuadent. Quamvis autem is huic præmissus in libri frontispicio dicatur, serius omnino tamen juris publici factus fuisse videtur. *Studii* quippe *Patavini Reformatores* Feciali Veneto d. 9. Martii 1680. Mercurio Heraldico 2. Aug. 1686. in lucem prodeundi potestatem fecerunt. Sed & Mercurium in Fecialis Veneti locum successisse, eaque summatim enarrasse, quæ fuse alter enarrare spoponderat, satis constat ex iis, quæ pagina *Fecialis* 275. legere est. Cum enim, explicatis Reipubl. Venetæ insignibus, in illius laudes ὡς ἐν παρόδῳ excurrisset Autor, subito filum abrumpit, *secundum & tertium* promittit librum, spemque facit, horum altero victricia Venetorum signa una cum armis gentilitiis, honoribus & dignitatibus a quavis familia patritia obtentis, descriptum iri, addita accurata ex historiis & archivis publicis congesta relatione de præclaris singulorum Heroum gestis: altero insignia omnium urbium, castellorum ac provinciarum, quæ Veneto subsunt imperio, universæ itidem Nobilitatis Venetæ, multaque alia ex spississimis antiquitatis tenebris eruta, recensenda fore. Præstitit hæc ex parte Mercurius Heraldicus. Hoc namque duce provinciarum, insularum urbiumque Italarum, speciatim Venetarum, quæ ullius apud Geographos nominis sunt, insignia ducentis plura heraldice enarrata, brevi temporis spatio percurrere atque addiscere licebit. Neque minoris pretii esse arbitramur amplos, quos Autor hic illic inseruit, Catalogos insignium gentilitiorum Nobilitatis Neapolitanæ, Sabaudicæ, quæque Venetis parent, Forojulienſis & Istrianæ. Exscribere eos non vacat. Placet tamen speciminis loco excerpere, quæ de gente sua ipsemet Autor commentatur: *BEATIANI*, (inquit) *ex antiquis Comitibus Japidiæ (h.e. Carsi & Beatiani in Forojulienſi agro siti ad fauces fluvii, qui Plinio Tilaventum majus, Italis modernis Tagliamento dicitur) Domini Montis deserti* (Mondeserto) *in Marchia Tarvisina, quadripartito scuto utuntur, cujus primum & quartum membrum, cyaneo colore tinctum, Regis Christianissimi beneficio, tribus fulget liliis Gallicis, quibus, distinctionis ergo, adjecti visuntur bacilli duo aurei decussati. In secundo itemque tertio membro conspicitur δεῖγμα Montis deserti, turris nimirum nigra in campo argenteo, cujus caput* (seu superior pars) *rubei coloris est. Totius scuti centro, (Japidiæ & Beatiani connotandorum gratia,) imponitur scutulum transversim sectum, superiori parte aureum, inferiori rubrum, in quo cerrus,*

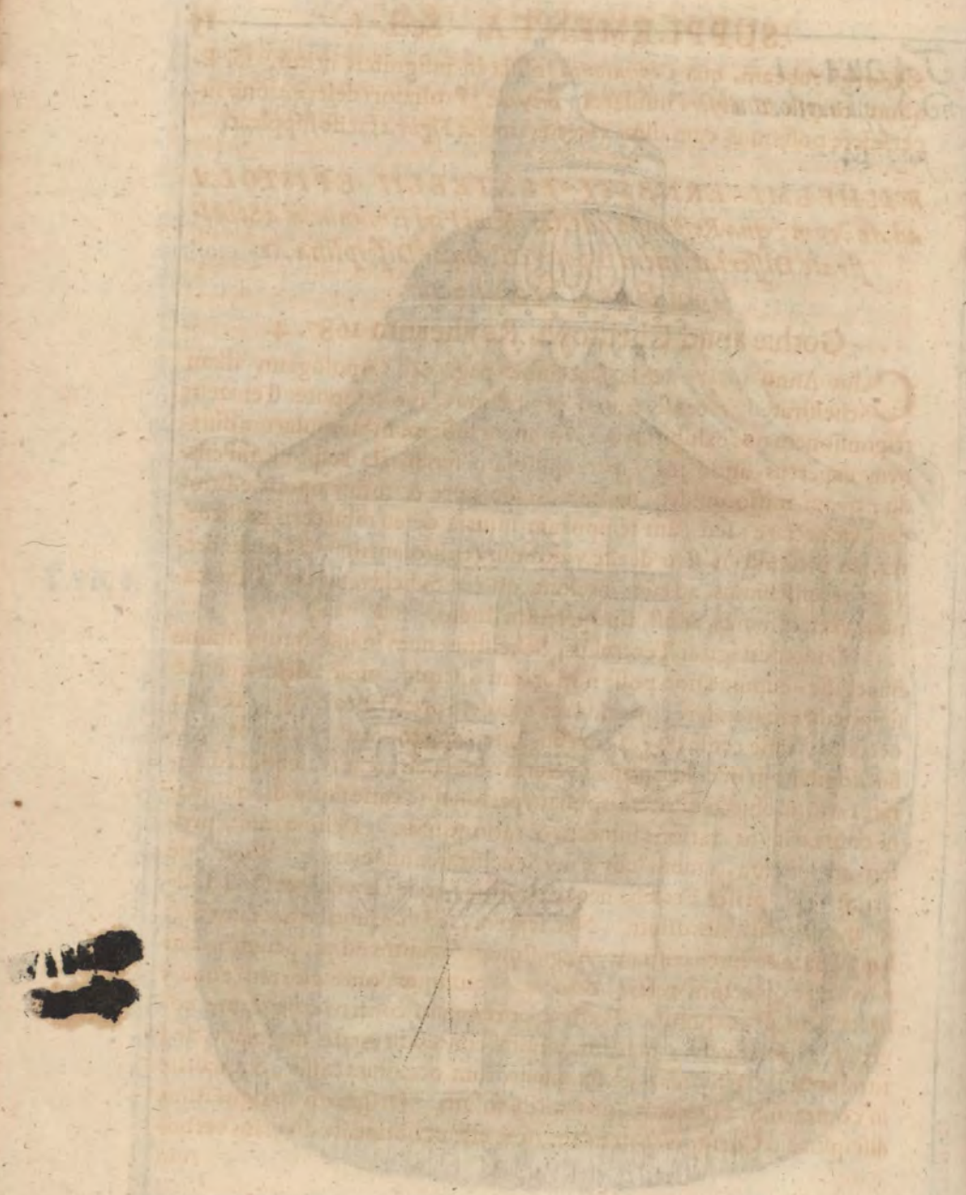
(arboris id genus est quercui simile) cujus superior pars in aurea campi parte viridis est; truncus autem cum radicibus, rubræ campi parti inhærens, argento obducitur.

Hæc de *Mercurio*. *Heraldus* contra *Venetus* tradit tum præcepta artis Heraldicæ, tum exempla insignium Imperialium, Regiorum, Electoralium, Ducalium, liberarum item Rerumpublicarum, quæ heraldice recensentur. Hicque omnino optandum esset, ut typographus orthographiæ Germanicæ peritior fuisset. Nomina enim ditionum Principum Germanorum, (quorum arma explicantur,) misere adeo depravata sunt, ut nihil supra. Caveant ergo exteri, ne ex impurissimo hoc fonte hauriant nostrarum rerum peritiam, quam in summe Reverendi *Ph. Jac. Speneri* nostratis *Historia insignium illustrium* seu *Operis heraldici parte speciali*, & Nobilissimi *Jac. Wilhelmi Im Hoff* Patritii Norimbergensis *Notitia Procerum Imperii* accuratissimam deprehendent. In rebus autem patriis *Beatiani* Relatio fide dignissima habetur nobis, unde Serenissimæ Reipubl. *Venetæ* insignia ex eo huc transferre lubet, eo quod plene adeo abs aliis, Gallis præsertim aut Germanis, depicta ac descripta vix offendas. Scilicet

TAB. I. Scutum Reip. *Venetæ* tribus lineis perpendicularibus totidemque transversis in *sedecim membra* dispescitur, quibus supersternuntur *quinque scuta minora* ad formam crucis disposita. Ex hisce scutulis primum, quod centro incumbit, *Venetum δεῖγμα* est. Scutulum alterum supremo loco collocatum *Cypri* insignia exhibet. Tertium lateri dextro superinjectum *Cretense* regnum denotat. Quarto, quod sinistrum crucis latus occupat, *Dalmatiæ & Albaniæ* regnum designatur. Quintum denique ad regnum *Istriæ* spectat. Quod sedecim scuti majoris membra attinet, exhibent ea 1. Aquilam *Forojulienſem*. 2. Crucem *Patavinam*. 3. Crucem *Tarvisinam*. 4. Crucem *Belunenſem*. 5. Crucem *Veronenſem*. 6. Leonem *Brixinenſem*. 7. Crucem *Vicentinam*. 8. Turrim *Veltrienſem*. 9. Scutum perpendiculariter sectum, hinc rubeo colore, illinc auro oblitum, quod *Bergamo* proprium est. 10. Scutum transversim sectum, superius argento, inferius colore rubro insigne, *Cremam* denotans. 11. Argonautarum navim, *Corcyræ* insulæ signum. 12. Zacynthi *δεῖγμα*, hyacinthi florem argenteum. 13. Turrim, quam in sigillo suo *Hadria* ostentat. 14. Insignia *Rhodiginæ* peninsulæ, castello, cui Leo Venetus insistit, constantia. 15. Crucem

S. Ge-

S. Georgii rubeam, qua *Cephalonia* insula in insignibus utitur. 16. Equum, *Crepsæ & Absori* insularum δεῖγμα. Prolixiori descriptione supersedere possumus, cum illius vices æri incisa *Figura* facile suppleat.

WILHELMI ERNESTI TENTZELII EPISTOLA ad Amicum, qua Responsio ad Clarissimi Viri Emanuelis a Schelstrate Dissertationem Apologeticam de Disciplina Arcani summatim continetur.

Gothæ apud Christoph. Reyherum 1687. 4.

CUm Anno 1685. mense Decembri pag. 541. Apologiam illam Schelstrateni recenseremus, promisimus, suo tempore Tentzelii responsionem nos exhibituros. Is autem solitam Bibliopolarum duritiem expertus anno 1687. per epistolam summaria responsi sui edidit; quam initio quidem maluimus omittere & totius operis editionem exspectare: sed cum temporum injuria de eo nihil certi polliceatur, ne promisso nostro deesse videamur, epistolam illam Tenzelii breviter recensebimus, ad eum modum, quo in Schelstrateniana Dissertatione versati sumus, id est, sine partium studio.

Contendit igitur Tentzelius, Schelstratenum in ipso statim limine impegisse, eumque non posse non arcani disciplinam ad fideles quoque simpliciores extendere, quamdiu ex ejusdem præscripto dogmata etiam occultata fuisse censeat. Tenzelius autem quatuor adfert modos, quibus dogmatum occultatio apud veteres usitata, ab arcani disciplina differat, ratione objecti tam realis, quam personalis, ratione modi, qui plane contrarius sit, ratione subjecti, & ratione finis. Dehinc multa profert argumenta, quibus adversus Schelstratenum evincat, dogma de Trinitate in prisca Ecclesia neque gentiles neque Catechumenos latuisse, ejusque rationes diluit. Nec septem, sed duo tantum Sacramenta, Baptismum & Eucharistiam, Augustinum sequutus ad proprium arcani disciplinæ objectum refert, & quid de quinque Pontificiorum reliquis habendum sit, exponit. Posthæc præcipuum controversiæ caput adgreditur, & adversus Schelstratenum contendit, non dogmata, sed ritus tantum & Symbola Sacramentorum occultata fuisse, & quæ ille in contrarium objecerat, pro virili solvit. Originem quoque illius disciplinæ a Christo repetendam non esse ut obtineat, diversos verborum

rum Christi de sancto canibus non dando interpretationes apud Veteres receptas fuisse monstrat, Patresque si quando oraculum Christi ad arcani disciplinam accommodant, id tantum applicare, non explicare arbitratur. Reliqua Patrum loca a Schelstrateno congesta ita examinat, ut ea vel de disciplina arcani plane non agere, vel suæ, non Schelstratenianæ hypothesi favere existimet. Porro ut sententiam suam de arcani disciplina labente secundo sæculo in Ecclesiam recepta confirmet, prolixum excursum instituit, ostensurus, circa illud tempus insigne rituum Ecclesiasticorum augmentum invectum esse, & cum hactenus Christiani Judaicæ Synagogæ ritibus, qui bene sese habebant, & cum Christianismo consistere poterant, acquievissent, tum plurimos alios vel ex proprio ingenio, vel ad gentilium imitationem adiecisse. Quam in rem multis exemplis allatis, disciplinam quoque arcani ex opertis gentilium sacris, Eleusiniis præsertim, transsumtam esse ostendit, indeque concludit, quoniam ethnicorum arcana non in dogmatum, sed rituum symbolorumque occultatione constiterint, apud Christianos idem factitatum, adeoque ex disciplinæ arcani præscripto non doctrinam, sed ritus & symbola tantum in occulto servata fuisse. Deinde duo argumenta sua, a gentilium calumniis & lectione scripturarum non-initiatis concessa, prolixe vindicat, & opinionem Schelstrateni de Catechumenorum dimissione & disciplinæ arcani desuetudine ita examinat, ut non ab Apostolis, sed secundo quoque sæculo cum disciplina arcani morem illum cœpisse sustineat, magisque confirmet Cardinalis Bonæ sententiam, qua & Catechumenorum dimissio, & disciplina arcani circa annum 700 in Ecclesia Latina desiisse perhibetur: in oriente autem disciplinam arcani supra quintum sæculum durasse probet ex Actis Siræ Martyris apud Papebrochium, & Maximi Dialogo 1. de Trinitate, adjungens Christiani Lupi de perpetuo disciplinæ illius apud Græcos usu suffragium.

Præterea singula clarissimi Schelstrateni consectaria sub incudem revocat, & I. silentium Patrum de septenario Sacramentorum numero ex disciplina arcani ortum non esse judicat, quia plura Patrum scripta ad initiatos & fideles directa sint, quam Catechumenorum vel infidelium manibus exposita. Quanquam igitur in his vel plane non, vel obscure Sacramentorum meminissent, non debuisse tamen numerum eorum definitum silere in illis, & initiatos in ambiguo relinquere: imo cum de duobus proprie dictis Sacramentis, Baptismo & Cœna Domini, tam clare

clare aperteque in ejusmodi scriptis agant, certe incredibile esse, tantum de reliquis quinque eos tenere silentium. Vult etiam, ut Schelstratenus nominasset ullum veterem scriptorem Hugone Victorino antiquiorem: hunc enim primum hanc sibi audaciam sumsisse, & septenarium Sacramentorum numerum definivisse, ex eruditis observat. Præterea diluit, quæ de Græcorum consensu Schelstratenus inculcat, qui ignorare non potuerit, quantuscunque in numero Sacramentorum consensus appareat, non deesse tamen dissensum in explicatione & usu. Addit, Schelstratenum confudisse Jobium Monachum apud Photium, cum Jobo Monacho, sæc. XIII. vivente, apud Allatium, ex quo Græcorum testimonia maximam partem desumserit. Denique subjungit Dionysii Areopagitæ locum, qui non nisi sex agnoscat Sacramenta, quorum quatuor amplecti queat Schelstratius, reliqua duo, consecrationem monasticam, & ceremonias in mortuos, non minus ac nos repudiare debeat, si numerum suum septenarium integrum servare cupiat.

II. Celebrem de scriptis Dionysii Areopagitæ controversiam persequitur, & quæ Schelstratenus ad probandam Apostolicam antiquitatem protulerat, ita diluit, ut Chrysostomi Orationem de Pseudoprophetis νοθείας accuset, Gregorii Nazianzeni, Clementis Alexandrini & Athanasii loca sibi nihil officere contendat, Anastasii quoque Sinaitæ testimonium, in quo maximam vim Schelstratenus fecerat, non Patriarcham Antiochenum, sed alium Anastasium, Maximi discipulum, auctorem habere opinetur. Effugium Schelstrateni ex disciplina arcani desumtum & in sua dissertatione variis instantiis præclusum dicit, & Anastasium Bibliothecarium aliosque, quos ille auctores citaverat, plane contrariam viam ingredi adserit, statuentes quippe, vel a priori-bus hæreticis, quod Anastasius dicat, vel a Philosophis Platonicis gentilibus, quod Ambrosius Camaldulensis aliique velint, occultata esse Dionysii opera, ne ad Catholicorum manus devenirent. Aliis etiam argumentis evincere satagit, disciplinam arcani non prohibuisse, quo minus Dionysii opera per Christianorum manus volitarent.

III. De Canone Illiberitano monet, Schelstrateni interpretationem prius non valere, quam is ex indubitatis veterum monumentis monstraverit, Trinitatis imagines tempore illius Concilii pingi consueviisse, cum in iis inquirendis nec Petavius nec Rosweydus supra Paulinum Nolanum adscendere potuerint. Et post alia Schelstrateno

putat maxime adversari, quod imagines Christianorum ethnicis patuisse diserte indicent Augustinus & Joannes Thessalonicensis. Arbitratur itaque, canonis Illiberitani rationem in prudenti συγκαταβάσει, non in disciplina arcani, quærendam esse, cujus auctores metuerint idololatriam ex multis Hispanorum animis nondum prorsus depositam.

IV. De Baptismo Constantini initio epistolæ diluit, quæ contra loci Hieronymiani expositionem Schelstratenus in præfatione attulerat, gratulaturque sibi de Papebrochii suffragio, qui tantum abest, ut cum Schelstrateno duplicem Constantini Baptismum statuat, ut potius in dedicatione tomi quinti Maji profiteatur, *Constantinum ab ea calumnia vindicandum esse, qua dicitur & tenetur a multis in Arianismum deflexisse sub vitæ exitum, & hæretico ritu baptizatus, vel (quod turpius) rebaptizatus fuisse.* Præterea animadvertit discrimen, quod inter Theophanem & Schelstratenum intercedit. Theophanem enim duplex tantum argumentum ex arcani disciplina nectere, Imperatoremque a participatione Eucharistiæ & orationibus fidelium excluſum nolle. Schelstratenum vero tertium addere, dictitando, ei præcipua Religionis Catholicæ arcana occultanda fuisse. Rationem hujus differentiæ inde manare adserit, quod Theophanes optime sciverit, disciplinam arcani ad dogmata non extendi, secus quam Schelstratenus autumet. Respondet deinde ad utriusque objectiones, & in Concilio Nicæno aliquid indultum fuisse Constantino largitur, non invito, ut credit, Schelstrateno, qui disciplinam arcani æque & semper observatam non fuisse ultro fateatur. Heic autem gravissimam dispensandi causam habuisse Patres, ne Constantinum asperitate sua in rebus adiaphoris Christianismo infensum redderent.

V. Schelstrateni sententiam de fermento variis rationibus impugnat, additque Cardinalis Bonæ censuram in Antonii Augustini opinionem, quæ reipsa cum Schelstratiana congruat, quanquam diversam appellationis originem tradat.

VI. Observat, Schelstratenum Reformatos ex principiis minime concessis impugnare, nec animadvertere, pleraque Patrum loca ab Albertino objecta ex ejusmodi scriptis desumta esse, quæ nec Catechumenorum aut infidelium caussa scribebantur, nec in manus eorum deveniebant. Cum autem Schelstratenus videri nolit, disciplinam arcani ad fideles extendere, aliam obscuritatis caussam in scriptis Patrum acro-

acroamaticis quærat oportet, quam non aliam dicit Tenzelius, quam accuratiorem in docendo methodum.

VII. Optat, ut Schelstratenus producat vetus testimonium, quo nomen transsubstantiationis Lombardo antiquius esse fidem faciat. Cum autem constet, transsubstantiationem pro dogmate fidei nec ante nec post Tridentinum Concilium apud ipsos Pontificios habitam, tum miratur, Schelstratenum contendere, primis Ecclesiæ sæculis eam pro dogmate Eucharistiæ agnitam fuisse. Ad argumentum vero Schelstrateni ex disciplina arcani postquam respondisset, concludit, eum veterem Ecclesiam tacite Valentinismi accusare, quem alia in abscondito, alia in aperto docuisse ex Irenæo voluerit. *Quis enim dubitet*, inquit Tenzelius, *te alia in aperto docere, quando cum Theodoreto in præsentia non-initiatorum symbola post sanctificationem in sua natura & substantia manere profiteris; alia vero in abscondito, quando panem & vinum in substantia sua non manere, sed in aliam, corporis & sanguinis Christi, mutari, coram solis initiatis cum modernis Pontificiis statuis?*

VIII. Miratur Cl. Auctor, quare Jesuitæ ac cæteri missionarii, apud Sinas, Japones, aliosque gentiles illam veterum prudentiam non imitentur, sed recentioris potius Romanæ Ecclesiæ usum pompamque in exponenda & circumferenda hostia teneant? Ubi subesse putat modernorum Latinorum opinionem de transsubstantiatione, & cultu adorationis pani consecrato extra usum a Christo institutum deferendo, quæ omnia purior antiquitas ignoraverit.

THE TURKISCH HISTORY.

i. e.

HISTORIA TURCICA.

Londini, impensis Thomæ Basseti, R. Clavelli, J. Robinsoni & A. Churchill; 1687. in folio.

COmplectitur spissum hoc volumen tergeminorum authorum opera; ex quibus *primum* doctissimi viri, RICHARDI KNOLLII, *Historia* est, qua res Turcarum, a primis eorum originibus ad annum Christi 1623. usque, pertexuntur. *Alterum* est continuatio Knolliana ab A. 1623. ad A. 1677. perducta, autore PAULO RYCAUT, (Latine *Ricaltum* vel *Rigaltium* scripseris,) qui olim septennio integro Comiti

miti a *Winchelſea*, Caroli II. Britanniarum Regis ad Imperatorem Turcicum Legato, a ſecretis fuerat, & vertente tempore totis undecim annis Conſulis (quem vocant) Smyrnæi officio cum laude functus eſt. *Ultimum* eſt ROGERII MANLEY, Equitis Angli, additamentum, ab anno 1677. ad annum 1686. pertingens.

De ſingulis non eſt, quod pluribus diſſeramus. *Knollii* enim labores dudum orbi erudito innotuerunt, illorumque meruere applauſum, qui juſtum pretium hiſtoriæ methodice & cum judicio ſcriptæ ponere norunt. *Rigaltii* opus jam A. 1684. p. 114--121. ad Acta Eruditorum, cum decenti elogio, retulimus. Subjungitur ei in hac editione ejusdem Auctoris tractatus *de præſenti Imperii Ottomannici ſtatu*, quem Germanice verſum & *Diarii Europæi* continuationi XXI. a. 1671. inſertum fuiſſe, c. l. diximus. Triumvirorum horum ultimus, *R. Manley*, Knollium & Rigaltium non infeliciter æmulatus, in eas res enarrandas incidit, quæ nobis in recenti adhuc memoria hærent, heicque adeo absque Lectoris benevoli tædio latius commemorari vix poterunt.

PRÆNOTIONUM CANONICARUM LIBRI V. quibus ſacri Juris atque univerſi ſtudii Eccleſiaſtici principia & adminicula enucleantur. Exarabat Johannes Doujat Anteceſſorum Pariſienſium ac Regiorum Profeſſorum primicerius, eoque nomine Comes.

Pariſiis apud Joh. Baptiſt. Coignard, 1687. in 4.

Johannes Doujatius Tholoſanus in urbe patria primum Advocatus, poſtea Pariſiis Regius ſacrorum Canonum Profeſſor, ac tandem Facultatis Juridicæ Anteceſſor nunc emeritus, varia ſcripta hiſtorica & ad jus Civile, Gallicum & Canonicum ſpectantia edidit, e quibus notas ad *Joh. Pauli Lancelotti* Inſtitutiones Juris Canonici Cal. Oct. A. C. 1685. recenſuimus. In præſenti opere, cui prænotionum Canonicarum titulum dedit, primum de Juris Canonici natura diſſerit, ejusque definitionem, proprietates, diviſiones & a cognatis ſcientiis differentias explicat. Deinde ad materiam progreſſus quatuor imprimis fontes, e quibus Juris Canonici præcepta promanant, conſtituit, Scripturam nempe ſacram, concilia, conſtitutiones Romanorum Pontificum & Patrum

trum aliorumque ſcriptorum Eccleſiaſticorum ſententias. De ſacro Codice ita agit, ut præmiſſa vocis explicatione & aſſerta ſacrorum voluminum autoritate, de libris canonicis & apocryphis in genere deque ſingulis in ſpecie, nec non de variis ſacri textus verſionibus, ſenſibus & partitionibus lectorem ſuum juxta eas, quas Pontificii tenent, hypotheſes informet, & præcipuos e Pontificiis Bibliorum interpretes commendet. Hinc ad concilia pergens, itidem generali tractatione non contentus, primum œcumenica, quæ vulgo ſic audiunt, deinde quaſi univerſalia, quorſum Arelatenſe vel Sardicenſe, Quiniſextum in Trullo habitum, Francofurtenſe, Claromontanum & Turonenſe III. retulit, & pſeudoſynodos generales, tum particularia Concilia juxta nationum diverſitatem digeſta, Græca, Africana, Gallicana, Hiſpanica, Italica, Germanica, Anglicana ac Hibernica, & poſtremo inſigniores Conciliorum editiones ſeu generales eorundem collectiones ſtrictim enumerat. A conciliis ad Romanorum Pontificum conſtitutiones tranſit, quas ſi non omnimodam, ſaltem inſignem autoritatem obtinere cenſet. Controverſiam de Pontificum Romanorum ante Siricium epiſtolis, quas *Turrianus* genuinas, *Blondellus* & alii ſuppoſititias eſſe cenſent, collatis utriusque partis argumentis in dubio relinquit, illud tantum addens, ſaltem aliquas in Gallia indubitatæ autoritatis eſſe, quantum ad capita a Francorum Regibus probata & publicis regni legibus inſerta. Poſtea ſingillatim omnium Pontificum, qui ſex prioribus ſeculis a nato Chriſto Romanæ Eccleſiæ præfuerunt, epiſtolas decretales ſuccincta narratione perluſtrat. Ad ſeptimum & ſequentia ſecula ubi pervenit, eos tantum imprimis Pontifices, quorum epiſtolis Gratianus cæterique Juris Canonici compilatores uſi ſunt, commemorat. Qualemcunque hanc Pontificum Romanorum & epiſtolarum Pontificalium hiſtoriam patrologia quædam excipit, in qua præcipuos tredecim ſeculorum ſcriptores eccleſiaſticos Latinos & Græcos breviter enarrat, nonnulla etiam de jure civili & de duobus incertorum Autorum opuſculis, quorum unum *Diurnus*, alterum *Ordo Romanus* inſcribitur, ſubjungens.

Hæc primis duobus libris executus, ſequentibus duobus quam formam corporis Canonici ſyſtema antiquitus habuerit, & quas mutationes ſucceſſu temporis experta ſit, exponit. Initium facit a canonibus, qui apoſtolici dicuntur, & aliis antiquis canonum apud Græcos

collectionibus, sive canones juxta numerum & ordinem, quo a cujusque concilii patribus editi, describant, sive eosdem per certas materiarum classes digerant, aut cum Principum legibus conferant. Differit quoque de variis Canonum synopsibus & abbreviatis collectionibus, item de nomocanone anonymi autoris, quem paucis abhinc annis *Cotelerius* in Ecclesiæ Græcæ monumentis publicavit, nec non de decretis synodalibus & Patriarcharum aliorumque Græcorum Antistitum responsis, quæ *Leunclavius* Tom. I. Juris Græco-Romani libro 3. sqq. vulgavit. A Græcis ad Latinas canonum collectiones delapsus inter alia disquirit, quid de prisco illo canonum codice sentiendum sit, quem A. 1675. ex duobus MSC. Thuaneo & Oxoniensi *Paschasius Quesnellius* in appendice ad opera Leonis M. publici juris fecit. Et gratias quidem Quesnellio habet, quod monumentum hoc ediderit, adduci tamen non potest ut credat, quinto seculo hanc collectionem in communi usu apud Romanos fuisse, cum Quesnellianus ille codex contra temporum illorum morem tot prolixas de fide dissertationes, totque Imperatorum constitutiones & Magistratuum adversus hæreticos edicta canonibus admisceat, ut canones ne tertiam quidem illius operis partem impleant. Ad *Isidorum Mercatorem* seu *Peccatorem* devolutus, iterum de primævorum Pontificum Romanorum epistolis decretalibus differit, easque suppositas esse non amplius dubitanter sed aperte pronunciat, ac *Turrianum*, etsi supra ejus exceptiones ut satis validas commendasset, frustra easdem defendere judicat, *Jacobi Sirmondi* judicium approbans, qui de *Blondello* epistolas illas impugnante dicere solitus fuerit, quod totis viribus & immenso conatu ostium jam apertum effringendum suscepe-rit. Collectionem hibernicam, quam tomo 9. spicilegii sui *Lucas d' Achery* in lucem protraxit, etsi eam nonnulli *Gildæ Sapienti* tribuant, Doujatius tamen noster decreto Gratiani vix antiquiorem censet. In specie quoque agit de collectionibus canonum pœnitentialium, & perlustratis insuper capitularibus Regum atque Imperatorum Francorum, tandem ad novum & quale hodie receptum est jus Canonicum accedit, ubi primum de Gratiano autore decreti, de decreti titulo ejusque condendi causa, de partibus decreti earumque inter se ordine; item de nævis, emendatione & autoritate decreti, deinde de sex libris decretalium, Clementinis & Extravagantibus, tum de variis bullariorum editionibus, de regulis Cancellariæ apostolicæ, de novis decretalibus Sixti V. jussu

jussu collectis, de septimo decretalium *Petri Matthæi*, bullariorum summis & *Barbosæ* collectaneis, ac postremo de origine & progressu juris ecclesiastici Gallicani disseritur.

Quinto eodemque postremo libro Autor studiosis Juris Canonici adminicula quædam hujus studii suppeditat, ac primum scriptores indicat, qui hanc scientiam lucubrationibus suis clariorem reddiderunt, exorsus a glossarum autoribus, quibus reliquos interpretes, qui seculo 13. 14. 15. 16. & 17. jus Canonicum scriptis suis illustrarunt, sic adjungit, ut eorum vitam & scripta breviter exponat. His Juris interpretibus postremo loco seipsum addit, & suum ipsius vitæ curriculum, addito scriptorum editorum & ineditorum indice commemorat. Postea autores, qui vel historiam ecclesiasticam generalem, vel Pontificum Romanorum aliorumque Episcoporum, monachorum, martyrum & sanctorum vitas literis consignarunt, item qui de ritibus sacris, casibus conscientiæ & hæresibus scripserunt, nec non Geographiæ & Chronologiæ Ecclesiasticæ scriptores exhibet, abbreviationes utriusque juris & rationem allegandi juris Canonici adducit, voces quasdam technicas explicat, axiomata quædam seu generalia Juris Canonici principia colligit, methodum docendi discendique Juris Canonici proponit, ejusque finem ac usum ostendit, & tandem præcipuas corporis canonici editiones recenset. Omnium accuratissimam eam esse censet, quæ eo ipso tempore, quo hæc scripsit, Parisiis procurante Illustrissimo Dn. Claudio le Pelletier cum notis *Petri* & *Francisci* fratrum *Pithœorum* sub prælo sudavit, & statim a nobis indicabitur.

In appendice harum prænotionum leguntur indices provinciarum & metropoleon ecclesiasticarum, prout seculo 6. constitutæ fuerunt, conciliorum, Romanorum Pontificum, Patriarcharum Constantinopolitanorum, Alexandrinorum, Hierosolymitanorum & Antiochenorum, Patrum & Scriptorum ecclesiasticorum, quibus canonum collectores usi, & ordinum denique regularium.

CORPUS JURIS CANONICI GREGORII XIII. PONT. MAX. jussu editum: a Petro Pithœo & Francisco fratre, ICtis, ad veteres codices manuscriptos restitutum & notis illustratum.

Parisiis apud Dion. Thierry, 1687. fol. Volumina II.

COrporis Iuris Canonici editiones bene multæ in lucem prodierunt, tum ante Gregorii XIII. tempora, tum postquam hic Pontifex per Cor-

Correctores hunc in finem selectos emendari illud studio non contemnendo curavit. Et illæ quidem obsoletæ nunc habentur, nec alicujus pretii sunt: hæ & Doctorum juris Canonici & studiosorum manibus hodie versantur, quas inter tum prima Romana, quæ ipsius Gregorii XIII jussu A. 1582. exiit, tum quæ secundum illius exemplar Parisiis A. 1587. sumptibus Societatis Typographicæ excusa fuit, laudari præ cæteris consueverunt. Ast omnium, quæ hucusque lucem adspexerunt, accuratissima merito censenda est, quam nunc sistimus, non ita pridem Lutetiæ Parisiorum Viri illustrissimi *Claudii le Peletier*, Regni Administri summique Ærarii Regii Præfecti auspiciis, aliorumque doctorum virorum opera publico exposita usui. Postquam enim clarissimorum fratrum *Petri* & *Francisci Pithœorum*, quorum memoriam Eruditus Orbis hodieque merito veneratur, Opera omnia, edita ac inedita, sacra, juridica, historica, miscellanea alia, in Peleterii, qui Petrum Pithœum proavum habuit, manus pervenissent, hicque ea universa prælo committenda laudando erga Rempublicam Litterariam studio constituisset; inter ea vero doctissimæ dictorum Fratrum in Jus Canonicum Annotationes duorum codicum marginibus adscriptæ comparerent: ab his auspicandum sibi Vir Excellentissimus censuit, seu amore jurisprudentiæ, seu quacunque alia causa eam in sententiam adductus. Ita nata fuit nova hæc Corporis Canonici editio, quam excepit mox *Codex Canonum Vetus Ecclesiæ Romanæ a Francisco Pithœo illustratus*, & a nobis in Actis anni 1688. mense Majo, pag. 230. recensitus, & Opera Pithœorum reliqua, si quod speramus optamusque, promissis suis Peleterius steterit, cum tempore sequentur. Quemadmodum vero editioni huic nitidissimæ decus præcipuum Pithœorum fratrum Notæ conciliant, tum varias lectiones ex manuscriptis codicibus, quos ex celebrioribus Europæ bibliothecis summo studio & impensa collegerant, excerptas complexæ, tum Ecclesiasticorum aliorumque medii ævi Auctorum loca, intelligendis aut illustrandis canonibus apprime inservientia indicantes: ita dissimulandum non est, haud parum ad eam ornandam *Johannem* quoque *Doujatium*, cujus Prænotiones Canonicas jam jam laudavimus, contulisse. Cum enim & is novam juris Canonici editionem meditatus dudum esset, eamque in rem comparata non pauca haberet, æquissimo non tantum animo tulit occupatam hanc ab aliis operam, sed & editioni huic, quam sub tam illustri nomine in lucem exitu-

exituram cognoverat, promovendæ pro virili incubuit. Ejus enim consilio ac industriæ debemus, quod Canonibus singulis, si suppositititios & suspectos exceperis, sua tempora & loca adscripta deprehendimus; ex his enim chronologicis ac geographicis observationibus, & variarum ecclesiarum diversus pro diversis seculis usus elici potest, & conciliandis quamplurimis, quæ pugnare inter se videntur, plana facilisque via aperitur. Præterimus silentio reliqua, quæ in hac editione curanda Doujatii monitu ductuque observata fuere, laudanda utique, sed quæ latius in *Prænotionibus Canonicis L. V. c. 23. p. 723. seqq.* Doujatius ipse exposuit.

DE ANTIQVA ECCLESIÆ DISCIPLINA Dissertationes historicæ, Autore Ludovico Ellies du Pin, Sacræ Facultatis Theologiæ Parisiensis Doctore.

Parisiis apud Arnoldum Seneuse, 1686. in 4.

QVamvis Dissertationes præsentes non eo consilio ab auctore doctissimo fuerint conscriptæ, ut in unum volumen coirent; cum tamen omnes sibi mutuo lucem fœnerentur, eas simul in lucem emitti non inconveniens visum fuit. In *prima*, quæ *de forma & distributione Ecclesiarum, præsertim quarto Ecclesiæ seculo* agit, nominibus Metropolitani, Primatis, Archi-Episcopi, Exarchi & Patriarchæ expositis; Metropolitarum aut Patriarcharum dignitatem nec a Christo nec ab Apostolis institutam, sed ex sola Imperii distributione & urbium ipsarum prærogativa repetendam esse, non tantum probat, sed & qua ratione provinciæ & diœceses Ecclesiasticæ ad formam politici regiminis olim distributæ fuerint, ob oculos ponit: postea de Patriarchis, tum primis, qui iidem fuerunt ac Exarchi seu primates provinciarum, tum quibus postea Patriarcharum nomen tributum est, disserere instituit, ostendens, si illo Episcopi intelligantur, qui honore cæteros anteibant, haud dubium esse, quin antiquitus tres fuerint ii Patriarchæ, qui tribus præcipuis Orbis Romani civitatibus præerant, Romæ, Alexandriæ & Antiochiæ: cum enim istæ urbes omnium primæ fuerint, non mirum esse, si illorum Episcopi primum honorem & locum occuparint. His tribus postmodum Constantinopolitanum & Hierosolymitanum accessisse edocet, & de eorum institutione ac jurisdictione paulo latius sermocinari

cinari suscipit, ac sub finem monet, non levi errore implicitum iri, si quis omnes orbis Ecclesias quinque Patriarchis subjectas fuisse arbitraretur; extitisse enim variis in locis Episcopos αὐτοκεφάλους, id est, nulli subditos: deinde Metropolitanorum pariter ac Patriarcharum privilegia ad duo capita, honoris scilicet ac potestatis revocat, eademque distincte enarrat. Sub finem dissertationis in genuinum sensum Canonis sexti in Concilio Nicæno sanciti inquirit, observans primo, circa eundem controverti, utrum jura sive privilegia Romanæ, Alexandrinæ & cæterarum Ecclesiarum, de quibus loquitur concilium, patriarchalia sint an metropolitica, atque notans, quæ tam in Launoji posterius libro super hac re conscripto defendentis, quam Valesii prius asserentis, & dissertatione ad calcem Socratis & Sozomeni adjecta illum refutantis, opinionibus desideret, expositionem suam subjicit: tria hinc de suburbicariarum provinciarum & Ecclesiarum limitibus proponit, ostendendo primum regiones suburbicarias eas mimine dici posse, quæ longe ab urbe semotæ erant, nihilque absurdius fingi quam hoc nomine omnes Imperii vel Occidentis provincias & ecclesias appellari; secundo provincias & ecclesias suburbicarias ultra centesimum ab urbe milliare protendi: tertio verisimillimum esse, eas omnes regiones, quæ Vicario urbis parebant, ipsamque Siciliam, provincias fuisse suburbicarias, & ecclesias suburbicarias eas, quæ in istis regionibus positæ erant, quarum Exarchus seu Patriarcha fuit Romanus Episcopus.

In *Dissert. II.* acturus contra nuperam Christiani Lupi de appellationibus lucubrationem, demonstrat, a Metropolitani & Synodi provinciæ judicio provocationem ad Romanum Pontificem, nec canonibus veteris Ecclesiæ congruere, nec exemplis in hanc rem adduci solitis stabiliri posse.

In *Dissertationis III.* quæ *de antiqua infligendæ excommunicationis ratione* tractat, præloquio, potestatem excommunicandi concessam esse Ecclesiæ, e sacris literis confirmat: duplicem fuisse olim excommunicationem, pro duplici reorum, in quos ferebatur, ratione: unam enim obtinuisse in eos, qui vel per convictionem, vel per spontaneam confessionem criminis alicujus comperti, de eo dolentes ac gementes a communione removebantur, tam ad medelam, quam ad exemplum; alteram vero in rebelles, qui vel in errore suo pertinaces hærebant, vel crimen suum agnoscere & plangere detrectabant: utramque excommunicationem ex sacris literis colligi posse, & utramque apud antiquos usu invaluisse: priorem ab Augustino dici medicinalem, posteriorem mortalem, observat; & de mortali tribus capitibus sibi sermonem futurum innuit. In quorum primo docet, primis Ecclesiæ seculis non solos Episcopos, sed cum eis Presbyteros, accedente nonnunquam fidelium laicorum consensu, excommunicationis judicium in noxios exercuisse; postea vero obtinuisse morem, ut Episcopus & Clerus soli sine consilio plebis excommunicationis sententiam ferrent: Episcopum autem vix unquam sine clero ab Ecclesiæ communione aliquem exclusisse: Laicum vel Clericum peccantem ad proprii Episcopi tribunal deferri oportuisse, apud alienum vero accusari non potuisse, etiamsi superior esset, puta Metropolitanus aut Patriarcha: Laicum vel Clericum recursum habuisse ad synodum provinciæ, & in ea examinatum fuisse Episcopi & Cleri judicium: ratam esse habitam olim synodi provinciæ sententiam, nec a quoquam rescindi potuisse, vetitumque fuisse, ne quis a synodo provinciæ excommunicatus a quoquam in communionem reciperetur: Ecclesias olim mutuo sese excommunicasse, cum Ecclesia quædam aut ejus Episcopus, in alterius Ecclesiæ aut Episcopi doctrina vel disciplina perversum quid esse sibi persuasum habens, nuncium ejus communioni mitteret vel datis literis, vel rejectis & a communione submotis iis, qui inde veniebant. In capite secundo monet, excommunicationis tres causas in Scriptura S. insinuari, & traditione ac usu Ecclesiæ confirmari, pravam doctrinam & traditæ a Christo & Apostolis disciplinæ adversam; vitam flagitiosam & Christi præceptis contrariam; privati alicujus adversus disciplinam Ecclesiæ suæ, aut privatæ Ecclesiæ adversus universæ Ecclesiæ disciplinam, rebellionem: non quoslibet hæreticos, sed manifestos, pertinaces & a quibus periculum seductionis imminet, nec quoslibet peccatores, sed in gravia scelera prolapsos, flagitiorum convictos, & cum quorum ejectione gravius malum, puta Ecclesiæ perturbatio aut schisma non conjungitur, ex Ecclesia eliminandos esse: non consultum esse Reges, licet absolute possint excommunicari, Ecclesiæ communione privare; plus enim inde detrimenti Reipubl. Christianæ accedere, quam commodi: excommunicationes, quas Romani Pontifices in Reges Galliæ aut tulerint, aut intentarint, non modo a judicibus secularibus, sed & ab Ecclesia Gallicana, tanquam iniquas explosas semper fuisse, & nonnunquam ludibrio habi-

habitas, præcipue vero cum de rerum temporalium dispensatione & regni administratione actum fuerit; nec enim Episcoporum esse, hujusmodi negotiis sese immiscere, sed istam potestatem a DEO datam esse Regibus ac Principibus, qui si male se in istis gerant, rationem gestorum DEO, non Episcopis reddere debeant: regna integra, provincias, urbes ob Regis, Magistratus aut alterius cujusdam peccatum sacris officiis interdici non licere: in mortuos analogam tantum & impropriam excommunicationem cadere. In capite tertio tradit, excommunicationis proprium atque primarium effectum esse, ut aliquis ex albo Christianorum expungatur, & synaxi, precibus communibus ac cæteris officiis, quibus societas & communio Christianorum cohæret, indignus pronuncietur; secundarium vero effectum & minus proprium esse, ut cum excommunicatis familiaritas, convictus & colloquium non ineatur, quando nulla necessitas aut utilitas ad id cogit: neminem coram DEO per Ecclesiam ligari posse, qui non sit ligatus interius per peccatum.

Dissertatio IV. de *primatu Romani Pontificis*, in duo dispescitur capita. In primo B. Petri primatum e Scriptura S. probaturus Autor, ante omnia in sensum locorum Matth. XVI, 18. & 19. Joh. XXI, 15. sqq. inquirit atque notat, ex iis non posse colligi illum, ut Bellarminus aliique colligunt; at aliter posse inferri, si observetur, his in locis Petrum personam gerere Ecclesiæ, pro cæteris Apostolis loqui, & ipsum a Christo nomine eorum compellari quasi primum & præcipuum: porro ex eo stabilire nititur, Petrum inter Apostolos primum obtinuisse locum, quod Evangelistæ, cum Apostolos recenseant, Petrum non modo semper primo collocent ordine, sed primum fuisse affirment: argumentis e Scriptura S. adductis testimonia veterum, Petro primas inter Apostolos tribuentium, adjungit, ac tandem ostendere conatur, nihil obstare Petri primatui Apostolorum inter se æqualitatem, & sententiam recentioris cujusdam scriptoris de Petri & Pauli individuo primatu sub examen revocat, eandemque impugnat. In cap. II. perhibet, primatum Ecclesiæ Romanæ supra cæteras orbis Ecclesias traditione niti: illum nec a veteribus, nec recentioribus Græcis directe unquam fuisse impugnatum: a Wiclefistis, Lutheranis & Calvinianis eundem rejici, vel si ab iisdem admittatur, nimium extenuari & ad humanas constitutiones tantum referri: a Theologis Curiæ Romanæ addictis eundem ita extolli,

tolli, ut invidiam ipsi maximam conflent; ast ab aliis, præsertim vero Gallis, secundum æquitatem æstimari, adeoque nec nimis deprimi, nec nimis evehi.

In Dissert. V. docet, *Romanos Pontifices* non esse in judicando infallibiles, idque partim ex Scriptura, Veteris Ecclesiæ disciplina, exemplis Romanorum Pontificum, qui de facto a fide & veritate deviarunt, recentiorum Pontificum pugnantibus inter se definitionibus, ipsorum Pontificum Romanorum ingenua confessione, decretis Conciliorum, Academiarum ac imprimis Parisiensis autoritate, Theologorum præsertim antiquiorum ac doctiorum testimonio solide demonstrat; partim argumentorum ab adversariis pro infallibilitate Rom. Pontificis allatorum refutatione, mascule tuetur.

In Dissert. VI. de *Concilii generalis supra Romanum Pontificem autoritate* disserit, distincte evincens, potestatis Ecclesiasticæ immediatum subjectum esse universam Ecclesiam: ipsos Pontifices ultro concilia convocasse, tanquam ad dirimendas controversias necessaria, suaq; judicia in illis retractari voluisse aut saltim passos fuisse: Pontificem Romanum concilii legibus teneri, nec posse illas pro arbitrio suo infringere, quamvis possit dispensare in eo casu, quo Concilium dispensaret: Pontificem Romanum a Concilio judicari & deponi posse: tria concilia recentiora, a tribus Pontificibus legitimis approbata, scilicet Pisanum, Constantiense & Basilienſe definivisse, Papam conciliis generalibus inferiorem esse: ea, quæ a *Dn. Schelestrato* nupero scriptore, ad elevanda Concilii Constantiensis decreta, de autoritate concilii generalis supra Papam objecta sunt, nihil habere in recessu: autoritatem concilii majorem esse Pontificia, statui a doctissimis Theologis & celeberrimis toto orbe Academiis: argumenta, quæ ad superioritatem Papæ evincendam afferuntur, lubrico niti fundamento.

In *Dissert. VII.* ostensurus, *Pontificem aut Ecclesiam nullam habere in Reges eorumque bona autoritatem directam vel indirectam, nec posse Reges ab ipsis ullatenus deponi, aut eorum subditos a fide & obedientia eximi*, tria constituit capita, in quorum primo demonstrat, potestatem Ecclesiæ totam esse spiritualem, cum ipse Christus, ut Ecclesiæ caput est, nullam habuerit aut exercuerit in temporalia potestatem; Christus Ecclesiæ nullam, præterquam spiritualem contulerit; Christus & Apostoli omnem potestatem & jurisdictionem temporalem ab

Ecclesia alienam esse velint; quidam Romanorum Episcoporum & S. Patrum Ecclesiam in spiritualia tantum habere potestatem fateantur; Ecclesia per vim gladiumque materialem homines cogere nequeat. In secundo probare aggreditur, civilem potestatem ex natura sua independentem esse a spirituali: cum potestas regia immediate sit a DEO, & ab illius solius potestate dependeat; Reges a nemine, præterquam a DEO, temporali pœna plecti possint; Ecclesia nequeat vi & armis resistere Regibus, etiam sua potestate abutentibus, sed teneatur eos patienter ferre; Principibus omnes in rebus civilibus & temporalibus debeant esse subjecti; aliter sentientium opinio decimo Ecclesiæ seculo demum in lucem prodierit. In tertio capite objectionibus contrariam sententiam propugnantium satisfacit, totique operi finem imponit, contestatus, se in his dissertationibus ea omnia, quæ ad veritatis inquisitionem & erroris refutationem necessaria sibi visa sint, studiose & accurate collegisse ac in ordinem digessisse, idque sine odio aut adulatione.

CONSIDERATIONS SUR LE TRAITE' HISTORIque de l' establissement & des prerogatives de l' Eglise de Rome & de ses Evesques par Msr. Maimbourg.

i. e.

Considerationes ad Tractatum historicum P. Maimburgii de Institutione & prærogativis Ecclesiæ Romanæ ejusque Episcoporum.

Coloniæ, 1686. in 12.

EX indicato Maimburgii libro, cujus contenta mense Majo 1685. p. 216. seqq. exhibuimus, & ad quæ hic denuo respicere non abs re fuerit, duo saltem capita, quorum alterum *Pontificum infallibilitatem*, alterum *superioritatem Conciliorum* respicit, examinanda sibi seligere, & probationis ex historiis tentatæ infirmitatem demonstrare, Considerationum harum Auctori, quisquis ille sit, visum fuit. Priora autem X. Capita (XIV. enim Capitibus integer libellus absolvitur) primæ quæstioni impendit, & quidem Cap. I. *Pauli* reprehensionem Gal. II. *Petro* intentatam, ad Infallibilitatis quæstionem nihil facere ostendit. Nec Patres, Petrum nihil peccasse asserentes, nec eos, qui ex illis contrarium sentiant, quicquam afferre, quod cum hac quæstione commune habeat; cum posteriores præsertim, inter quos Augustinus agmen ducit, errorem Petri non tanquam a Papa (eo enim statum controversiæ tendere) sed veluti a doctore particulari commissum aspiciant. Nec ex *Pelagii II.* Epistola aliud evinci posse, quam quod *Petrus*, & *Vigilius* Papa, in negotio *facti*, sed non *fidei* erraverint. Cap. II. Maimburgium, qui *Victorem* Papam Episcopos Asiæ excommunicasse, credere noluerit, verbis Eusebii: σηλιτεύει διὰ γραμμάτων ἀκοινωνήτους πάντας τοὺς ἀδελφούς, & Socratis historia refutat. Deinde Episcopos illos & Irenæum cum Episcopis Galliæ, nullum *Victori* errorem fidei, sed præcipitantiam duntaxat & severitatis excessum exprobrasse contendit. Ita Cap. III. *Stephani* Epistolam tanquam a privato, seu instar decreti a superiori ad Cyprianum missam considerat, quomodo nimirum circa baptismum hæreticorum quis se gerere debeat, qua tamen nihil circa ipsam baptismi validitatem decernatur. Ex duriori vero *Firmiliani* Asiæ Episcopi ad Cypriani literas, quid Stephanus sibi velit, exponentes, responsione, extremam affectuum intemperiem, & quod literarum Cypriani sensum assecutus non fuerit, elucescere. Unioni tamen Ecclesiæ Romanæ & Carthaginensis eapropter nihil decessisse, ex Augustino contra Petilian. c.13. quin Cyprianum Ecclesiam Romanam Catholicæ Ecclesiæ radicem & matricem agnovisse, ex Ep. ejus 45. & *perfidiam* h. e. errorem fidei contrarium ad Romanos accessum habere non posse, ex Ep. 55. ad Papam Cornelium evincere satagit. Cap. IV. ratione *Liberii* Papæ Arianismo patrocinati, Maimburgius sibi ipsi contradicens producitur, ex defensione hujus ipsius Liberii in Hist. Arianismi A. 1673. edita L. 6. p. 333. seqq. quod iste sc. in Concilio *Sirmiensi* doctrinæ a Basilio oblatæ, & excepta omissione vocabuli *Consubstantialis*, contra orthodoxiam nihil continenti, restitutionis suæ spe lactatus subscripserit quidem, postea vero sinistra de se fama intellecta peculiarem formulam exhibuerit, qua omnes *consubstantialitatem* Filii DEI negantes excommunicati essent. Hilario parentheses, literis Liberii ad orientales intertextas & quatuor anathemata in ipsum evibrantes, falso tribui, cum formulam primam Sirmiensem a Liberio subscriptam, ipse approbaverit. Hieronymum, *Liberium* in *hæretica pravitate subscripsisse*, asserentem falso rumore deceptum esse, nunquam tamen asseruisse, quod tanquam Papa aut Caput Ecclesiæ id fecerit, pro quo tunc temporis

poris non ipſe, ſed *Felix* habitus fuerit. Quæ de *Vigilio* Maimburgius denuo adducat, jam Cap. I. ſe diluiſſe Auctor cenſet in Cap. V: totum quippe illud *trium Capitulorum* negotium neutiquam ad fidem, ſed ad factum, in quo tam Papa, quam Concilia errare poſſint, ſpectaſſe, Cap. VI. Quicquid etiam *Honorius* in Ep. ad *Sergium* de Monothelitarum opinione ſtatuerit, illud tanquam a privato, minime vero ut a capite Eccleſiæ, profectum accipi debere, adeoque ad infallibilitatem concutiendam perperam allegari, cum ibi nec ut doctor omnium fidelium, nec ex conſilio Conſiſtorii, nec præviis precibus publicis, nec per modum Bullæ aut conſtitutionis pronunciaverit. Eadem enim ratione & *Gregorium M.* erraſſe, quando Ætnæ flammas ignis infernalis effectus & *Cornu ſtibii*, quod nomen una filiarum Jobi habuerit, ex *cornu* & *tibia* compoſitum ſtatuit. Se tacere, quod *Johannes* IV. Honorii defenſionem ſuſceperit; mentem enim ejus fuiſſe, in Chriſto duas voluntates contrarias non dari, veluti ex collectionibus Anaſtaſii Bibliothecarii a Sirmondo A. 1620. editis appareat. Cap. VII. allegatum a Maimburgio C. *Laudabilem.* Clem. III. niti partim autoritate Concilii Triburienſis, partim longe alium continere caſum; Chriſtianæ ſcilicet matrimonium cum Saraceno captivo, qui vero maritum uxoris inſidiis occidiſſet, ſubſecuta licet ejus converſione, nec contrahi, nec contractum ſubſiſtere poſſe; maritis vero in certamine citra uxorum inſidias interfectis, Saraceni matrimonium cum Chriſtiana ibidem approbari. Innocentii III. revocationem itidem nullibi apparere. *Roberti Cortzeonis*, (quem cum *Roberto Curſon*, cujus Dn. *de la Roche Poſay* Epiſcopus Pictavienſis in Nomenclatore Cardinalium meminit, eundem eſſe putat) MSS. ad quæ Maimburgius provocet, cum edita nondum ſint, examinanda prius fore, antequam de eorum autoritate probandi certi quid deſignetur. Quicquid demum ſit, decretalem Papæ cujusdam a ſucceſſore revocatam infallibilitati nihil præjudicare, quin in Concilio VI. Conſtantinopolitano, *Quiniſextum* appellato, connubium Catholici cum hæretica irritum pronunciari. Nobis vero dictum *C. Laudabilem X. de Converſ. Infidelium* evolventibus, nec Clementis quidem, ſed Cœleſtini III. nomen obvium factum eſt. Aliter ergo Capitulum, quod Maimburgius in mente habuit, incipiat neceſſe eſt. Nam in tribus iſtis capp. quæ a voce *Laudabilem* incipiunt (plura enim in Decretalibus non occurrunt) poteſtas uxori a marito in hæreſi perſiſtente diver-

divertendi, aliique nubendi facultas a Clemente III. conceſſa hactenus non legitur. Cap. VIII. imputatus Innocentio III. ob permiſſam confeſſionis revelationem error ita elevatur, quod 1. Papa illam ipſam, de qua hic agitur, confeſſionem pro blaſphemia potius quam confeſſione habuerit. 2. nec Chriſtus, nec Apoſtoli circa hanc rem quicquam determinate conſtituerint, adeoque obligatio illa de non revelando non formaliter de jure divino, ſed ſaltem neceſſarium conſequens ſit poteſtatis ligandi & abſolvendi, ſine quo hæc difficulter exercenda foret. Nec 3. negari poſſit, etiam coram toto populo confeſſiones factas eſſe, teſte *Origene Hom. 2. in Pſ. 37.* idque ita uſque ad *Leonis S.* ætatem obtinuiſſe, antequam ab eo mos iſte abrogaretur Ep. 8. ad Epiſcopos Campaniæ; quanquam hoc non obſtante, in *Portugallia* & *Gallia* ille ſatis diu adhuc retentus fuerit. *Potamium* quippe Epiſcopum *Bragenſem* enormiſſimi & ſecretiſſimi criminis confeſſionem coram Concilio X. Toletano feciſſe; & *Robertum* Epiſcopum Vindinenſem (Mans) in Gallia morti vicinum, confeſſionem ſcriptam in Concilio *Duſiacenſi (à Duzi)* publice recitandam transmiſiſſe; ita & *Guilielmum* Normannum Britanniæ Regem, ſub finem vitæ generalem omnium peccatorum confeſſionem, ſacerdotibus bene multis præſentibus edidiſſe; quam in rem diverſi Autores allegantur. Et ſic obligationem iſtam non revelandi ab uſu ſolum procedere, qui pro temporum varietate & ipſe variare, in fide vero propterea errari non poſſit, licet Innocentius in ſingulari iſto caſu revelationem approbaverit, in Concilio vero Lateranenſi ſententiam mutaverit. Hoc ipſum enim confirmare, ſecretum confeſſionis eſſe tantum rem diſciplinæ, quia non ſub pœna anathematis de eo pronunciatum fuerit. Ipſum Cæſarium a Maimburgio citatum, hunc Innocentii caſum diſerte excepiſſe; nec fieri potuiſſe, ut Innocentius pronunciatum ſuum in Concilio Lateranenſi revocaverit, cum hoc, ipſo Cæſario teſte, 7. menſes illud anteceſſerit. Cap. IX. docetur, falſum eſſe, quod in Bulla *Unam Sanctam* Bonifacius VIII. ſuprema Pontificum in regna mundi in temporalibus poteſtate, ceu articulum fidei ad ſalutem creditu neceſſarium propoſuerit; ſed ſolum doctrinam talem ibi ſupponi, cui primaria autoritatis in *Philippum Pulchrum* exercendæ ratio inniti debebat. *Clementem* vero V. in cap. *Meruit X. comm. de Privileg.* non tam revocaſſe, uti vult Maimburgius, Anteceſſoris Bullam, quam quod Regi præjudicare non debeat, modificate declaraſſe,

claraſſe, & hoc ipſo autoritatem Papæ magis adſtrui. Sic *& Sixti* V. Bullam, qua Bibliis poſt Concilium Tridentinum Romæ impreſſis autoritatem addit, a Clemente VIII. reliquisque ſucceſſoribus ob defectus, quibus editio iſta laborabat, ſuppreſſam, contra infallibilitatem Pontificis nihil probare; probandum enim eſſe hujus impugnatori, dictam editionem Sixtinã, præter errores Grammaticales, tales complecti, qui in ipſam fidem impingant. Cap. X. traditur, opinionem ſuam particularem, de animabus ante reſurrectionẽ a viſione Dei excluſis, *Johannem XXII.* in Conſtitutione ſua condemnaſſe, veluti Wadingius ex veteri MSC. in Annalibus Frat. Minor. referat. Provocat Autor ad ipſius Maimburgii apologiam pro Pontifice iſto, in libro de *Declinatione Imperii* interpoſitam. Miratur ulterius, quod *Adrianum VI.* in partes vocaverit, ac ſi tradiderit, Johannem XXII. publice ita docuiſſe, cum ſolum de fama teſtetur in verbis: *de Johanne XXII. noviſſime fertur &c.* Jam Cap. XI. & ſqq. quæſtionem tractat, *an Papa Concilio ſuperior vel inferior ſit*, eamque plane inutilem eſſe ſtatuit. Aut enim definitionem Concilii generalis & legitimi articulum *fidei*, aut punctum *diſciplinæ* ſpectare. Si *prius*, impoſſibile eſſe, ut Papa contrarium quid ſtatuat iis, quæ ejusmodi Concilium, quoad credenda ab omnibus pro infallibili habitum, ſanciat. Nec dari exemplum, ubi vel Papa definitionem, quæ fidem tetigit, Concilio contrariam promulgaverit; aut Concilium talem ſanciverit, quæ definitioni Papæ legitimi & pro viſibili capite Eccleſiæ agniti contrarietur. Si *poſterius*, parum referre, num Papa vel Concilium infallibilitate polleat, quoad Decreta, mutatu vel reformatu facilia; diſciplinam enim mutationibus, quas fides neſciat, expoſitam eſſe. Itaque pro re nata Papam circa res diſciplinæ aliter quam Concilium, & vice verſa, ſtatuere poſſe; utrumque tamen ſecundum juſtitiam agere præſumi. Comparationem autem inter Concilium & Parlamentum, & porro inter Pontificem & Curiam forenſem territorii Pariſienſis (Châtelet) inſtitutam peſſime huc quadrare, nec ſine indignatione cujusvis boni Chriſtiani legi poſſe. Nec brachium *Franciſci Xaverii* Goa Romam miſſum, & quidem permittente Pontifice, (cum tamen Gregorius Imperatrici Conſtantinæ caput vel partem corporis Pauli denegaverit, ſacrilegam temeritatem appellans SS. corpora tangere) contra infallibilitatem vel ſuperioritatem ejus, quicquam inferre. Morem enim tangendi illa corpora tunc pro illicito habi-

habitum, poſterioribus temporibus approbatum eſſe, uti ex *Caroli Stengelii Bened. Ord.* libro, Ingolſtadii A. 1624. edito, oppido liqueat. Sic & ariditatem dicti brachii, & repentina eorum, qui illud tetigerunt, fata, fruſtra exaggerari. Ita enim etiam ſcripti, contra N. T. a Doctore Sorbonico A. 1667 Gallice translatum editi, auctorem Malletum, impreſſorem & approbatorem uno eodemque anno obiiſſe, imo & ipſum, qui contra illud ſermocinatus fuerat, Maimburgiũ. Cap. XII oſtenditur, Piſani, Conſtantienſis & Baſileenſis Conciliorum Decreta eos Pontifices tenere, qui tempore ſchiſmatis Papatum prætendant, non vero de quovis Papa, niſi obedientiam decretis Conciliorum præſtiterit, puniendo, nec de futuris ſed præteritis Conciliis loqui, quæ omnia Maimburgius Latino textu inſuper habito, non attenderit. Eandem etiam Gerſonis loco ab eo citato ſententiam eſſe. Cap. XIII. debiles eſſe Maimburgii reſponſiones MSSto Schelſtrateni, quoad verba decreti IV. Seſſ. Concil. Conſtant. *ad reformationem generalem Eccleſiæ in capite & membris*, quæ hic ibi abeſſe ſcripſerat, oppoſitas. Licet enim evenire poſſit, ut quæ in uno MSC. deficiant, in alio reperiantur, veluti ex operibus Auguſtini, quorum editionem Patres Benedictini adornatum eunt, pateat; illud tamen quoad aliqua verba ſolum & differentes lectiones concedi poſſe, integras vero lineas, quæ novitates comprehendant, nec in antiquioribus MSS. occurrant, pro recenter additis habendas eſſe. Patres quoque Benedictinos poteſtatem integras lineas materiasque novas & ſingulares inſerendi, haud temere ſibi tributuros, in paucorum verborum vel literarum correctione ſubſiſtentes. Excerpta Gallicorum Ablegatorum ex ſeſſionibus Concilii Conſtantienſis, ex corruptis exemplis deſumta eſſe poſſe; hinc prius antiquitatem eorum probandam eſſe, ſi ſuppoſitionis ſuſpicionem declinare debeant. Ex *Petri de Alliaco* Operibus nullum in ſpecie allegatum fuiſſe a Maimburgio; Gerſonem vero, ſi evolvatur, locis citatis de IV. ſeſſione plane non loqui, ſed de V. Nec ex præfatione Decreti ſeſſ. IV. in qua, etiam in MSC. Schelſtrateni, verba: *ad reformationem*, habeantur, valide quid probari poſſe; quæri enim de ipſo decreto, in quo non compareant, ideoque ex præfatione tollenda eſſe. Cap. XIV. cum Maimburgius Collegii Cardinalitii triumque nationum, Italicæ, Hiſpanicæ & Gallicæ proteſtationem, contra ſeſſ. V. actitatam, antequam inciperet, interpoſitam, & a Schelſtrateno objectam, ideo inutilem eſſe aſſeruiſſet, quia Concilium nihilomi-

nus continuatum fuerit, Decretumque ideoque V. seſſionis ejusdem cum aliis vigoris esse; injuste hoc fieri Autor obtendit, cum protestationem a majori & saniori Concilii parte factam, protestantium utique jus salvum conservasse, per vulgata notum ipsi esse debuerit. In conclusione tandem opusculi, perversi, quem Bullæ Martini V. circa appellationem a Sede Apostolica & Papa prohibitam, affingat, sensus, & stolidæ ad singulos Episcopos restrictionis insimulatur Maimburgius. Ipsum Gersonem de simili explicatione non cogitasse, quin in tractatu, *an liceat in causis fidei a summo Pontifice appellare*, contrarium statuisse. Ratiocinium, *totum* scilicet *majus esse sua parte*, ad Concilii superioritatem applicatum, per instantiam infringitur, hac nempe ratione, Statuum quoque conventus Regibus superiores futuros. Contra sicut a Statibus Regi nihil præscribatur, licet moderationem sumtuum urgeant; ita nec Concilium Constantiense, statuendo reformationem Ecclesiæ in Capite & membris, Papæ quidquam præscribendum putasse.

AN HISTORICAL RELATION OF THE ISLAND CEYLON,
sive
Relatio Historica de Insula Ceylon, autore Rob. Knox. Londini, apud Rich. Chiswell. 1681. in fol.

HAud immerito antehac doluimus, librum hunc egregium lectuque dignissimum justo serius, & post perditam bona ex parte novitatis gratiam, demum ad nostras oras delatum fuisse, adeoque Actis, quæ publicamus, Eruditorum hactenus, dum recentissimorum quorumque scriptorum maxime cura nos tenuit, commode inseri non potuisse. At postquam animum subiit, libros talismodi, qui aut eandem ob causam, aut propter alia impedimenta a nobis omissi, intra temporis tamen ab occœpto hoc nostro labore elapsi curriculum editi fuere, postliminio quasi in mediũ producere, & seperato volumine comprehensos in Supplementi vicem orbi literario communicare; mox inter primos se nobis obtulit is, cujus modo titulum exhibuimus, non paginarum quidem mole, at rerum copia sane locupletissimus, cujus adeo potiora contenta, quam brevissime fieri poterit, in compendium redacta recensebimus. Autorem habet Robertum Knox, virum a juventute sua in navigationibus Indicis versatum, quique speciatim in insula, quam hic describit, integrum fere vicennium captivus exegit; commoditatem ita nactus, statum & mores istius terræ exactius & ad minima usque pernoscendi; quam etiam cognitionem unicum esse fructum diutinæ istius suæ ac tædiosæ detentionis asserit, cum nil quicquam præterea inde reportare ipsi licuerit. Hujus vero copiam ut publico facere haud gravaretur, instigatus imprimis fuit a celeberrimo *Hookio*, qui & ipse in præfatione, quam adjunxit, relationem hanc a se revisam multis nominibus commendare non dubitavit, promittens ibi repertum iri, quod diversarum professionum hominibus, politicis puta, theologis, medicis, jurisperitis, mercatoribus, opificibus, œconomis denique proficuum esse valeat: tantoque majorem Autori fidem accommodandam putat, quod ab omni jactantia alienus sit, linguam quoque Ceilanicam perinde ac vernaculam calleat, nihil insuper hic literis consignaverit, quod non ipse aut suis viderit oculis, aut certe ab indigenis istius insulæ acceperit, tanquam pervulgatum & communi ore pro certo agnitum. Cæterum de iis potissimum agere intendit Autor, quæ Europæis hactenus maximam partem mansere incognita, puta quid in mediterraneis insulæ locis agatur; istuc enim pauciſſimis aditum patere, indeque factum ait, ut ipsæ etiam chartæ Geographicæ quoad hæc imperfectæ hactenus manserint, ad quem defectum supplendum ipse novam communicat mappam Ceilanensem, ex propria itinerum ibi factorum experientia concinnatam. Litorales vero tractus insulæ quod attinet, qui nunc omnes Hollandorum parent dominio, paucioribus eosdem ideo tetigit, quod sufficiens ipsorum notitia jam ex aliorum experientia & itinerariis habeatur. Universum opus in *quatuor* sectiones dispescuit: in *prima* tractat de ipsa regione ejusque proventu; in *secunda* de Rege & regimine politico; in *tertia* de inhabitantium indole, religione & moribus agit; in *quarta* denique sui ipsius historiam, captivitatem nempe, fata ibi habita, ac evasionem tandem persequitur.

Ac naturalem quidem regionis statum quod concernit, apparet eam quidem fertilem satis esse, at multis in locis incultam & montibus sylvisque horridam, ipso etiam rege non invito, utpote qui terras suas impeditas & invias mavult, quam itineribus commodas, ut adeo regni ejus robur in difficultate accessus magis situm sit, quam in valore militum aut castellis arte munitis. Hinc sylvarum, quibus provinciæ pleræque inter se disjunguntur, transitus frequentibus portis versatilibus

& ſpinarum genere quodam undiquaque obtectis interſecantur, quibus ſingulis excubiæ regiæ adſtant, inermes quidem, at ſolo Regis nomine prolato viatorem, literis commeatus non inſtructum, pro lubitu ſiſtentes: cum mandatum talismodi ob pœnæ gravitatem nemo facile violare audeat. Præcipuum inſulæ flumen memoratur *Mavelagonga*, e celebri monte *Pico de Adam* Europeis, *Hamalell* incolis dicto originem ducens: montem iſtum quoad figuram cum pane ſacchari Autor comparat, cujus in vertice ſitus lapis pedis humani bipedale fere veſtigium exhibet, quod inſulani quotannis peregrinationibus religioſis menſe Martio, cum novum annum inchoant, (die nempe 27. 28. vel 29. quem hoc aut illo anno fauſtiorem aſtrologi ex his pronunciarint) inviſere ſueverunt. Urbes præ cæteris eminentes quinque perhibentur, puta *Candi*, regia quondam metropolis, *Nellemby-Neur* nunc Regis ſedes, *Allout-neur*, *Badoula*, & *Digligy-neur*, quas tamen & ipſas parum ſplendoris oſtendere, & maxima ex parte ruinis deformari autor teſtatur. Narrat porro, plagam inſulæ orientalem ab occidentali tantopere differre, ut earum quælibet tempeſtates anni contrarias alteri per vices experiatur, & hinc quidem meſſis, inde arandi tempus ſit, eodem licet menſe, prout nempe aut Eurus ſpiret aut Zephyrus, quos ipſos ventos iis in tractibus fere ſpatiis ſemeſtribus alternare conſtat: cæterum in montanis locis pluvias multo frequentiores cadere, quam quidem in depreſſioribus, ubi aliquando 5. aut 6. annorum ſiccitatem ſemet expertum ſcribit, in tantum ut nec arare licuerit, nec ſerere. Animalibus varii generis inſula referta eſt, at leonibus, lupis, equis, aſinis & ovibus, Noſtro teſte, deſtituitur; econtra ſpecies fovet his in regionibus minime obvias. Sic datur ibi fera, quam *Meminna* vocant, cervum exacte referens, at leporis ſolum magnitudine; dantur ſimiæ variarum formarum, e quibus & nonnullæ rariores depinguntur, quarum carnes pro grato cibo ibidem habentur; quemadmodum & apes & formicæ illic inter edulia delicata numerari ſolent, quarum ſingularum diverſæ nec alibi facile occurentes ſpecies ſigillatim deſcribuntur. Serpentis quoque genus memoratur, nomine *Pimberah*, tantæ magnitudinis, ut viri medii craſſitiem adæquet, & cum cervis maxime inſidiari ſoleat, hinnulos quandoque integros deglutiat, ſic ut horum acuta cornua dein ventrem ipſi perforantia mortem afferant; alius porro ſerpens, *Carowala* dictus, in domibus fere habitans & veneno acerrimo præditus, qui tamen felibus paſſim

paſſim in prædam & eſcam cedat; itemque alius *Noya*, eam habens indolem, ut media ſe parte erigat, & caput ſic elatum per bihorium vel trihorium continuum circumportet, præterea ſpeciem præbeat, ac ſi ante oculos par conſpicillorum geſtet. Nec ſilentio præterire licet araneum *Democulo*, tam craſſo corpore pollentem, ut pugnum hominis magnitudine referat; ut & alia duo animalia, crocodilis (quorum pariter ibi copia eſt) quoad figuram non abſimilia, licet minora, nempe *Kobberaguion* & *Tollaguion*, cujus poſterioris carnem eſui aptam Ceilanenſes pro omnium optima reputant, eo quod experientia conſtet, hanc nunquam per vomitum rejici, utut aliorum animalium carnes ſimul cum illa ingeſtæ, evomantur. Pavonum quoque ingens copia eſt, quos tempore pluvio, cum pennæ madefactæ & volatui ineptæ ſunt, canibus captare ſueverunt. Elephantes porro numeroſos inſula progignit, de quorum natura varia traduntur ab Autore noſtro; v. g. quod pauci ex elephantibus, & ii quidem ſolum maſculi, dentes ſeu ebur habeant; quod fœmellæ catulos promiſcue, etiam alienos lactent; quod uno ſaltem anno gerant uterum; quod manſuetis dentes abſcindi ſoleant ad hoc, ut eo melius recreſcant; quod certis anni temporibus furore quodam corripiantur, cujus præſagium eſſe ſoleat materia oleo ſimilis, ex eorum maxillis profluens: hunc tamen morbum ſponte rurſus ceſſare ait, nec adhiberi medicinam, niſi quod interim valide ligentur, ne nocere poſſint. Inſecta iſtis in locis obſervata quod attinet, præter ea quæ ex ſupra dictis huc referri queunt, memorat Autor quoddam araneæ genus, pullos jam viventes in ſacco ſub ventre pendulo circumferentis, qui ipſi tamen, ex quo paululum grandeſcant, matrem abſumant ac devorent: item lacertam quandam, aut animal certe huic inſecto non abſimile, cui vim futura varia præſagiendi tribuant inſulani & ex ejus clamore diverſa pro negotiis ſuis omina captent: ne de hirudinibus dicamus, quæ tanta in copia ibi deprehendi feruntur, ut iter facientibus, quippe qui ex more regionis nudipedes fere incedunt, continuo cum illis confligendum ſit, ac ne ſic quidem absque multa pedum crurumque cruentatione evadere detur. Inter vegetabilia dubio procul primas tenet arbor cinnamomum ferens, utpote quæ tantum non unice in hac inſula provenit: dicitur ea vernaculo nomine *Corunda gauhah*, ac tam frequens ibi terrarum eſſe fertur, ac in Anglia coryli: cinnamomum vero nil aliud eſſe, ac ejus corticem, qui dum adhuc arbori

cohæ-

cohæreat, albo sit colore: lignum ipsum sine odore & molle, abiegno haud absimile; folia tenera coloris pulchre scarlatini, adulta lauri foliis similia, (nisi quod in his una modo vena crassior per folii longitudinem currat, in cinnamomi foliis tres;) conquassata caryophyllorum odorem spirare: fructus arboris cum glandibus fere convenire, ac in se quidem & odore & sapore tantum non carere, coctos tamen in aqua materiam præbere sebo æmulam, albam ac valde suaveolentem. Pluribus etiam describitur arbor *Tallipot*, foliorum imprimis magnitudine celebris, utpote quæ tam lata feruntur, ut unum eorum bene 15. vel 20. homines simul a pluvia protegere valeat; unde cum lenta sint & plicabilia, ut corium fere, frequentissime pro tectis & umbraculis portatilibus adhibentur, complicata in formam similem ei, quam flabella, quibus mulierculæ æstivo tempore frequenter utuntur, habere solent; eadem insuper folia ad scriptionis usum adhibentur, & chartæ loco inserviunt. Fructus arbor hæc non fert, nisi ultimo vitæ suæ anno, nec ad aliud quam sationem utiles, cerasis fere similes, quos præcedunt flores lutei, aspectu non injucundi, at odore perquam graveolenti: cæterum arbor intus nil fere nisi medullam habet, quæ in pollinem redacta cibum præbet a similæ sapore non multum abludentem. Ex aliis, quæ recensentur, plantis porro commemoramus hanc, cui nomen *Orula*, quæ baccas fert rubigini a ferro detergendæ aptas, si istæ in aqua macerentur contusæ, & huic dein per unicam noctem ferrum immergatur: item radices esculentas, quas *Alloes* vocant, in tantam molem intra anni aut biennii spatium excrescentes, ut viri crassitiem adæquent. Mentionem insuper facit plantæ, cujus tamen nomen reticet, quæ tanta celeritate ossa fracta restituat, ut eadem bihorio, postquam parti læsæ imposita est, rursus consolidentur. Nec minus curiosum est, quod de flore *Sindric-mal* narrat, eum quotidie circa horam quartam pomeridianam semet expandere, & ita per totam noctem durare, mane vero rursus sese claudere, donec hora prædicta redeat, idque adeo exacte, ut tempore nubilo horologii vice a nonnullis consuli soleat. Ebeni etiam ferax insula est, in magna quandoque mole, & quæ ingentibus trabibus fabricandis sufficere possit; ferri præterea, crystalli, ut & aliarum gemmarum, saphirorum puta, rubinorum, oculorum cati, aliarumve, sed quas nemini, præter regem, quærendi jus est, pœna diræ necis in contravenientes statuta. Maximus omnium proventus oryzæ est, ut quæ

quæ communissimum insulanis victum præbet, adeo ut satis plerumque eum habere existiment, qui sale & oryza ad sufficientiam instructus sit. Culturam hujus pluribus percenset noster, memorans frumentum hoc antequam seratur, prius aqua bis macerari, & deinde in cumulos congestum foliis operiri, ut ita radices & germina protrudere incipiat; hinc terræ mandari, operose levigatæ & irrigatæ, cui, cum semen ad altitudinem trium quatuorve digitorum propullularit, aqua stercorationis vices supplens immittatur, ibique ad tempus usque messis stagnans relinquatur: oryzam enim sine tali inundatione nequaquam crescere, indeque cum diversæ ejus species dentur, quarum aliæ 7, aliæ 6, aliæ 5, 4, 3. mensibus maturescant, (quas inter tardissima quæque maximæ fertilitatis est,) quemlibet pro situ fundi sui talem eligere debere speciem, quæ intra spatium, quo ibi aquæ copia suppetat, ad perfectionem pertingat; unicam nihilominus oryzæ speciem dari, licet non adeo bonam, quæ sine tali irrigatione proveniat. Frumentum tandem messe veniente collectum ope boum trituratur, quem modum Autor valde proficuum autumat, cum ita intra diei lapsum 6. circiter pecorum auxilio 40. vel 50. granorum modii excuti queant.

Sed charta monet, ut ad alteram Relationis partem, quæ de Rege & regimine agit, pedem nunc proferamus: ubi repetendum, quod initio diximus, hic maxime de mediterraneis Ceilani locis, adeoque Regno *Conde-Ulda*, in quo delineando Noster imprimis occupatus est, sermonem esse. Regnum vero, ejus commorationis tempore, ibi tenuit Rex *Radga-Singa* (quod nomen *regem leonum* sonat) non directe quidem ex regio sanguine descendens, attamen ex prioris regis vidua Catharina, eaque Christiana a Portugallis quondam baptizata, genitus a supremo sacerdote, quem *Tirinanx* ipsi vocant. Hic cum filii e rege demortuo superstites minorennes essent, interim regnum administravit, & cum adulti forent, id egit, ut regnum inter ipsos & hunc suum filium sorte divideretur, sic tamen ut huic optima portio cederet, qui postea quoque, fratribus in discordias dilapsis, totum tandem regnum solus tenuit. Uxorem duxit Malabaricam, sed cui novissime intra 20. annorum spatium non cohabitavit, ac ne vidit eam quidem tanto tempore: & quamvis formosissimæ quælibet fœminæ, tam virgines, quam maritatæ, undique cogantur ad instruendam regiam culinam, & fama sit, has simul concubinarum officio defungi; Autor nihilominus id

in dubium vocat, cum rex communi teſtimonio tam caſtus & ab omni re venerea abhorrens perhibeatur, ut ne quidem in miniſtris ſuis legitimarum uxorum uſum toleret, quamdiu in ejus ſervitio verſentur: adulterium vero omnemque ſcortationem in nobilibus ſuis æque graviter ac rebellionem coërceat. Hoc tamen non obſtante, antehac ex propria filia infantem genuit, ſed qui una cum matre puerpera deceſſit: regibus enim talis inceſtus ibi locorum non creditur interdictus, quin potius hoc pacto prolem vere regiam gigni perſuaſum habent. Reliquum ejus characterem quod attinet, bona forma & egregia ſtatura eſſe perhibetur, jam quidem valde ſenex, at nondum viribus defectus, habitu plerumque inſolito, quemque ad phantaſiam novum ſibi ſubinde excogitet, conſpicuus; ſobrius admodum, ac ſemel modo in die, nec fere niſi herbis & fructibus veſci ſolitus; ſuſpicax valde, unde commercia epiſtolarum nec in ſuis, nec in peregrinis quidem in aula verſantibus tolerat, ſed graviſſimis aliquando ſuppliciis coercet; zelo præterea, diſſimulatione, crudelitate vere tyrannum agens, ut pote qui non in captivos ſolum miſeris modis ac tormentis ſævit, quos ſæpe per elephantes, carnificum vicem obeuntes, membratim diſcerpi facit; ſed & in miniſtros & ſatellites ſuos, qui quotidie in periculo cruentæ necis verſantur, dum eos plerumque, absque omni etiam cauſa obtruncat, & caput abſciſſum ventri eorum inſui curat: cujus exemplum recentiſſime dederunt duo juvenes in ſervitio ejus verſantes, ideo interfecti, quod regem in ſtagno lavantem, & ad tentandam ſuorum fidelitatem ſuffocationis periculum ſimulantem, brachiis arreptum protraxiſſent, & non potius majori utentes reverentia corpora ſua ipſi ſupponentes ita ex aquis eum elevaſſent. Filium quoque proprium veneno ſuſtulit, ob populi in eum propenſionem. Duriſſimis inſuper tributis & exactionibus ſubditos vexat, iisque bona, quandocunque lubet, ad proprios uſus eripit; unde ejus miniſtris jus eſt, quemcunque fundum, in quo flores fructusve, quibus rex delectatur, creſcunt, obſepiendi indeque proprietarium pro lubitu & ad quodlibet tempus excludendi: id quod ſubditos plerosque adeo ſegnes reddit, ut non niſi de quotidiano victu & amictu ſoliciti ſint, nec quicquam ulterius acquirere ſatagant, dum quotidianis id ſervorum regiorum rapinis expoſitum norunt. Hæc & ſimilia gravamina ingenti non ita pridem rebellioni anſam dederunt, quæ contigit anno 1664. cujus Autor ipſe oculatus teſtis plerasque circumſtantias re-

cenſu-

cenſuit: ubi rex, quo e medio ſublato rebelles filium in thronum evehere voluerant, ex arce quidem ſua metu multitudinis profugere coactus, aſt paulo poſt tumultum ſponte ſedatum expertus eſt. Cum enim filius throno deſtinatus, tanquam puer, meticuloſum ſemet tantis rebus capeſſendis oſtendiſſet, ſubditi affectu mox ad antiquum regem relapſi, mutuis ſemet invicem ſuppliciis ſuſtulere, donec rex plene reſtitutus eſſet. Narrat noſter, fulſiſſe iſto anno cometam, qui cum caudam prius occidentem verſus direxiſſet, eadem illa nocte, qua rebellio eruperit, eandem in plagam contrariam orientem verſus converſam oſtendiſſet; idque ſe certo certius ipſum vidiſſe aſſerit; quemadmodum & cometam alium anno 1666. ibidem apparuiſſe ſcribit, caput quidem ſub horizonte condentem, at cæteroquin ei fere ſimilem, qui anno 1680. in Anglia obſervatus fuerit. De cætero maximam & deſpoticam omnino regum iſtius inſulæ poteſtatem eſſe, ex pluribus, quæ percenſentur, abunde liquet; v: g: quod ipſi ſummi magnates noctu ante regis palatium excubias agere teneantur; quod nullæ quidem iſtic leges habeantur, at ſolius regis verbum abſque ulla exceptione pro lege irrefragabili æſtimetur, unde & nemo officialium, ſed ſolus rex reos ad necem damnandi jus habeat; quod tantam ei reverentiam ſubditi exhibere cogantur, ut non ipſi modo, ſed rebus etiam ad eum ſpectantibus, ipſisque linteis immundis ad lavandum miſſis obviam facti, honoris ergo ex via a longinquo cedere teneantur, quamprimum album pannum, quo tales res hunc in finem teguntur, conſpiciant: ii præterea, qui regi cœnanti miniſtrant, ſtrophiolo os obturare jubentur, ne halitu forte ſuo ipſius fercula tangant; ſicut & in ejus præſentia ſternutare, tuſſire aut exſcreare piaculum habetur. Legatos porro ad ſe miſſos dure utplurimum tractat, ac plerosque levibus ex cauſis aliquandiu captivos detinet, cujus rei diverſa exempla recenſentur. Rex hic cum Portugallis antehac cruenta geſſit bella, ab iisque aliquando eo redactus fuit, ut tres elephantes annuos tributi loco ipſis penderet; at cum ne hoc quidem contenti eſſe vellent, hic vocatis in auxilium Hollandis, tota tandem inſula Portugallos expulit, Hollandis ea occupantibus & hodienum retinentibus, quæ iſti prius tenuerant. Plurimos tamen e Portugallis poſtea rex invitavit, ut in ſuis ditionibus habitarent, ex ſingulari propenſione, quam erga homines candida cute gerit, quique multis hinc privilegiis in ejus aula fruuntur; unde factum, ut lingua Luſitanica illis in terris admodum frequentetur,

quam & ipſe Rex callere exacte dicitur. In Hollandos vice verſa implacabile odium concepiſſe fertur, ex eo quod pacta in occupatione civitatis Co'umbo cum ipſo inita non ſervarint; quapropter ipſis ubicunque damna inferre ſtudet, tametſi hi eum donis legatisque miſſis ſubinde demulcere ſatagant.

A rege nunc ad ſubditos progrediendum eſt, qui vernaculo idiomate *Chingulays* vocantur. Quamvis enim, præter Hollandos, etiam Malabarenſes partem inſulæ poſſideant; hi tamen proprio gaudent principe, nec a Rege Candi dependente, nec a Batavis, niſi quod his longa bellorum vi compulſus certum elephantorum numerum tributi nomine ſolvat. Dantur præterea ſylvarum quidam incolæ, ſeorſim degentes ac feri homines, *Vaddahs* dicti, qui in luſtris ferarum more deliteſcentes ex herbis & venatu victitant, nec Regis fere ſuperioritatem agnoſcunt aut ipſi parent, niſi quod nonnunquam recognitionis loco aliquid eboris, mellis aut carnis cervinæ induratæ ejus miniſtris pendere cogantur. Ipſos *Chingulaſios*, potioresque adeo inſulæ habitatores quod attinet, prædicantur eſſe natura ad civilitatem proni, ingenioſi, agiles, eloquentes, ad ipſos usque ruſticos, furti oſores acerrimi; at e diverſo fraudibus mendaciisque valde dediti & ſuperſtitioſi. Idololatriam quidem ſectantur, ita tamen ut unum reliquis omnibus ſuperiorem Deum credant, creatorem cœli ac terræ, cujus voluntatem ſaltem a reliquis minoribus numinibus his in terris perfici ajunt: ſecundarios vero hoſce deos ſtatuunt eſſe animas bonorum quorundam virorum, uti dæmones, quos itidem religioſe colunt, malorum. Solem Lunamque etiam inter deos habent, ſtellas tamen non adorant. Idolis ſuis, quæ non eſſe, ſed repræſentare ſolum numina volunt, templa pro diverſis eorum gradibus diverſa ædificant, quorum ingreſſu mulieres menſtruas arcent. Diem Mercurii & Saturni ſpeciatim cultui dicatos habent. Sacerdotes magno honore afficiunt, iisque permittunt ſellam, cui inſident, albo linteo inſternere, quod alias ſoli regi reſervatum eſt: vinum tamen bibere, uxores ducere, ac bis in die cibum capere prohibentur. Reſurrectionem credunt & animarum immortalitatem, bonosque homines in divos, malos in beſtias transformari in altera vita exiſtimant. Roſariis in precibus utuntur; at in toto ſuo cultu irreligioſum deorum contemtum undique produnt: ad Chriſtianiſmum tamen amplectendum ſatis propenſi feruntur. A diabolo, quem *Jacco* nominant, valde ſibi metuunt, imprimis moribundi, quo tempore ad eum maxime preces dirigunt: nec rari inter eos dantur corporaliter a Dæmone obſeſſi, qui & ipſe alias ſæpius nocturno tempore horridos & ſtridulos clamores edit; qualem vocem diabolo communiter attributam Autor ipſe aliquoties ſe percepiſſe auribus teſtatur, ajuntque eam utplurimum præſagam eſſe ſuppliciorum a rege tyranno ſervis ſuis imminentium. Incantationes quoque inter inſulanos frequentes ſunt, carminibusque non morbos ſuos modo, ſed & tigrides aliasque feras beſtias abigere norunt: fatentur tamen, ſerpentis genus, quod *Polonga* vocatur, magia ſua ſuperius eſſe, uti nec variolorum morbum hoc modo curare queunt, unde in eo manifeſte Dei digitum agnoſcunt. Speciatim Autor commemorat, quibus ceremoniis incantare ſoleant nucem Betel, ut ejus ductum dein ſecuti furem indagent. Pluribus etiam percenſet, quomodo populus in varios ordines gradusque exiſtimationis diverſos diſtinctus ſit, e quibus ſuperiores nunquam cum inferioribus cibum capiunt. Diſcrimina vero iſta maximam partem conſiſtunt in permiſſa vel interdicta geſtatione thoracis, longitudine veſtium, terminatione nominum, (ubi eorum qui in claſſe ſuperiore ſunt nomina fere in *oppow*, inferiorum in *adgah*, deſinunt,) ſeſſione in ſellis vel ſtragulis, forma pilei & ſimilibus. Omnium ſtrictiſſime vero in nubendo gradus iſti obſervantur: ac durius morte ſupplicium reputatur, ſi fœmina ex nobiliore claſſe oriunda uni ex infimis nuptui collocetur; unde taliter condemnatis plerumque ex gratia mortis optio conceditur. Omnium vero viliſſimi reputantur mendici, imprimis qui publica autoritate in pœnam tales facti ſunt; hi ob ſummum deſpectum extra legum coërcitionem eſſe reputantur, unde & inceſtus inter ipſos, in linea etiam deſcendente commiſſus non punitur. Ritus nuptiales in populo hoc conſiſtunt in comeſtione neonymphorum ex eadem patina, colligatione pollicum & aquæ infuſione in caput utriusque. At fidem conjugalem non magni curant: nam non modo conjuges libere ſemet rurſus relinquunt, quo caſu vir filios, uxor natas ſibi retinet, ſed & frequentiſſimis adulteriis thorum violant: quinimo nec mœcham viri reputant conjugem, quæ cum viris ſe dignioribus rem habet, & pro hoſpitalitatis ſpecie æſtimant, advenis uxores commodare. Ac tametſi monogamia inter eos vigeat, ſæpius tamen duo viri, fratres maxime, una uxore ſunt contenti, & filii inde prognati utrumque vocitant patrem. Infanticidia

porro promiſcue & nulla lege vetante fieri perhibentur, prætextu maligni planetæ, ſub quo infans natus feratur ab Aſtrologo; (quod munus ibi regulariter textores exercent:) vanam tamen eam excuſationem eſſe, vel inde apparet, quod primogenitis utplurimum parcitur, non obſtante aſtrologi effato ſiniſtro. Mortuos ſuos viliores quidem terræ mandant, ſplendidiores vero metu vermium comburunt vel nudos, vel in alveum ligneum pipere plenum prius reconditos: ſi quis tamen ex variolorum morbo decedat, inter ſpinas ſepelitur, cujuscunque tandem conditionis fuerit. E reliquis hujus gentis moribus ab Autore recenſitis, breviter notamus ſequentes: quod opificia hæreditaria ſint & per generationes continuentur; quod luctus ſignum ſit, veſtes luto conſpurcatas gerere; quod ædes ſuas calce dealbare, duasve contignationes in iis habere, capitale fere ſit, & regi ſoli reſervatum, cui & ipſi ſoli licet ſella cum fulcro dorſali uti, & capras alere; quod bibentes os vaſi non admoveant, ſed eminus e tubulo urcei potum ori infundant; quod pro injuria habeatur, aquam ad lavandas manus alteri miniſtrare; quod ab ebrietate abhorreant, ac ſpeciatim Tabaci uſum pro vitio haud levi reputent; quod nigros dentes candidis præferant, & ad illos obtinendos continuo folia Betel cum calce mixta maſticare ſoleant; quod fœminæ etiam honoratiori nefas ſit, in præſentia viri cujuscunque etiam inferioris ſellæ inſidere; quod mulierum bona a publicis exactionibus ſint immunia; imo quod nec de mercibus, quas jumentum ſexus fœminini, v. g. vacca portat, vectigal exigatur. Jura ipſorum quod concernit, ſcriptis quidem legibus deſtituuntur, at nihilominus conſuetudines aliquas habent, quibus utuntur: ſic, v. g. in controverſiis abſtruſioribus utraque pars digitis duobus in oleo bulliente, & aqua, cui ſtercus vaccinum admixtum eſt, fervida immerſis, jurat ſuper jure ſuo per quatuor genera deorum; ubi is vincit, qui digitos non læſos inde retrahit. Sic nefas eſt, arbores *Cocos* cædere; ſic fur deprehenſus aut ſeptuplum ſolvit, aut ſervus fit; ſic ex famis neceſſitate, ſeipſum aut liberos vendere aut oppignorare valide licet; ſic frumentum mutuo datum, ſi intra biennium non reſtituatur, poſtea in duplo reddendum; at de pecunia uſuræ mox poſt annum ſunt duplum, neutro tamen caſu dein uſuræ ulterius per temporis lapſum creſcunt. Linguæ porro Ceilanicæ fundamenta quædam a noſtro annotantur, de cujus abundantia & luxurie vel exinde judicare licet, quod 7. aut 8. voces habent, quibus pronomen *Tu*

Tu aut *Vos* exprimant, pro diverſa dignitate ejus, ad quem loquuntur.

Supereſt, ut hiſtoriam & fata Autoris paucis adhuc tangamus. Is vix adoleſcentiam egreſſus, a patre ſuo, Capitaneo navis penes Societatem Indicam Orientalem quæ in Anglia eſt, peregrinationibus Indicis adhibitus fuit, & cum ipſo anno 1657. eas ad oras navigavit; unde cum elapſo biennio reditum pararent, vi tempeſtatis in Ceilanenſem portum *Cotiar* appellere coacti ſunt, ubi per aliquot dies commorantes, ne tempus perderent, pannos quosdam e mercibus, quas vehebant, venum expoſuere in terram. Id cum ad aures regis Ceilanenſis pervenit, is indignatus fortean, ſe inſalutato negotiationem ibi fieri, miſſis hominibus ſub ſpecie amicabilis colloquii Capitaneum in terram allexit, ac circumventum ita teneri cum aliquot ex ſuis fecit, inter quos & noſter fuit: varia etiam artificia adhibita, ut navem ipſam in ſuam redigerent poteſtatem, quod tamen a Capitaneo prudenter impeditum fuit, nave tandem, cum ipſe evadendi ſpem nullam videret, domum redire juſſa. Ita Angli hi omnino ſedecim, qui nominatim recenſentur, in manibus inſulanorum remanſere; qui quidem nil mali ipſis intulere, niſi quod ipſos a mutuo conſortio divulſos, ſingulos ſparſim per vicos & urbes diſtribuerunt, ſumtibus ſubditorum poſthæc alendos, tanquam captivos regios. Autor tamen, quod captivitatis ſolatium aliquale fuit, a patre ſuo diſtractus non fuit; ſed quem anno ſequenti 1660 diuturna febris tandem miſere ipſi eripuit, propriis filii manibus contumulatum. Reliqui captivi pedetentim liberius habiti; & a mutua converſatione non ita ſtricte prohibiti, cum laute ſatis ab hoſpitibus ſuis tractarentur, tædium detentionis tandem exuerunt, & uxoribus ductis ſedes ſibi fixas in inſula ſtatuerunt. Autor vero cum unico ſodali, poſtquam variam fortunam expertus, fugam amore reviſendæ patriæ fruſtra ſæpius tentaſſet, tandem in ditionem Hollandorum feliciter evaſit, a quibus comiter acceptus, circa finem anni 1679. in Angliam renavigavit, ibique ab eadem Societate Indica ſimili, qualem pater habuerat, functioni admotus, & negotiationi *Tarquinenſi* præfectus, jucunda ante actos labores memoria, ſi adhuc in vivis eſt, recolit.

ESSAIS D' ANATOMIE, OU L'ON EXPLIQUE clairement la conſtruction des organes &c. i. e.
TENTAMEN ANATOMICUM, IN QUO CLARE EXplicatur conſtructio organorum, eorumq; operatio mechanica ſecundum novas hypotheſes.

Lugduni Bat. ap. Petrum van der Aa. 1686.

QUamvis paſſim proſtent libelli de ſtructura corporis animalis agentes, ea tamen hujus materiæ conditio eſt, ut, quoniam Anatomicorum induſtria identidem novi aliquid in machina hac maxime compoſita detegit, non exiſtimandum ſit eos cramben bis coctam apponere, qui recentiorum inventa ſuccincte collecta proponunt, & ex genuinis philoſophiæ principiis explicare conantur. Qui ſcopus cum etiam propoſitus fuerit Autori noſtro anonymo (qui Genevenſis Medicinæ Doctor eſſe perhibetur) ejus conatus adeo non diſplicuit eruditis, ut potius opuſculum hoc in Italicum idioma translatum, & Parmæ A. 1687. excuſum fuerit. Conſtat vero totum 21. omnino diſcurſibus, in quorum (1) reliquorum prolixiſſimo, & in ſectiones undecim diviſo, Autoris de elementis, quæ corpus animatum non ſecus ac reliqua conſtituunt, ſententia proponitur. Exiſtimat autem, ex congerie illa infinitorum corpuſculorum in motu conſtitutorum, quam ætherem vocamus, nonnulla ſibi invicem adhæreſcentia conſtituere moleculas, quæ commode elementa corporum vocari poſſint, &, licet varietas inter illas infinita fere ſit, in quinque genera diſpeſci, quorum primum comprehendat moleculas valde ſolidas & angulis acutis præditas; ſecundum multis iisque ſatis patulis poris inſtructas; tertium ramoſas; quartum oblongas, ſed in extremitatibus ſuperficie ovali donatas; quintum tandem eas, quæ ad genera præcedentia referri nequeant. Hæc elementa quinque acidi, alcali, ſulphuris, phlegmatis & terræ donat nominibus, ſingulorumque non ſolum naturam ſed & phænomena, quæ ex ipſorum commixtione oriuntur, explicat, peculiari ſectione conatus evincere, ignem eſſe univerſale diſſolvens, ejusque ope rite inquiri poſſe in corporum naturalium elementa. Quo ſuppoſito in (2) diſcurſu ad Sanguinem tranſit, eumque chymice examinat. Deinde vero ordine aliis Anatomicis haut uſitato (3) Glandulas, (4) Nervos, (5) Muſculos, (6) Cartilagines, oſſa & membranas, (7) Vaſa lymphatica, (8) Os cum ſuis partibus,

bus, (9) Oeſophagum, (10) Stomachum & chylificationem, (11) Inteſtina, (12) Bilem & Jecur, (13) Mutationem chyli, quam in inteſtinis ſubit, (14) Meſenterium, venas lacteas, receptaculum chyli & ductum thoracicum, (15) Cor, (16) Pulmones (17) Pectus, (18) Reſpirationem, (19) Lienem, (20) Renes & Ureteres, (21) Veſicam & Urinam, totidem diſcurſibus contemplatur, eorumque conſtitutionem & uſum juxta ſua principia declarat. Nimirum v. g. de glandulis agens, obſervat duorum eas eſſe generum, *Vaſculares* & *Veſiculares*, ita ut hæ ſint congeries plurium veſicularum, illæ vero plurimorum vaſculorum, quæ tandem in communem canalem excretorium abeunt; *Spiritus animales* maximam partem ex alcali & ſulfure volatili conſtare conjicit; rationem redditurus, *cur ligata aorta animal paralyticum evadat*, fieri hoc dicit ob ſanguinis ſtagnationem, quæ fibris muſculorum ſpatium intumeſcendi demit, quod extra hunc caſum nanciſcuntur, dum fibræ inflatæ ex vaſis ſangviferis ſangvinem expellunt, ita ut etiam in certis animalibus muſculi albidi fiant, dum contrahuntur &c. Hæc vero omnia cum ſatis concinna brevitate ſine auctorum citatione exſequatur, inconſultum judicamus libellum, qui horæ ſpatio ferme totus perlegi poteſt, latius excerpere, id unum mirati, quod Autor membra generationi dicata in utroque ſexu plane præterierit ſilentio, cum tamen ætas hæc noſtra circa eadem plurima invenerit ſcitu digniſſima.

HET PIT DER WAARE CHYMIE, DOOR GEORGE Starckey M. D. en philoſooph door't vuyr, ontdeckt in ſyn tractaaties &c. h. e.

Medulla veræ Chymiæ detecta a *Georgio Starckey* M. D. & philoſopho per ignem, in tractatibus, quos (1) *de Naturæ explicatione & Helmontii vindicatione*, (2) *de Liquore Alcaheſt*, (3) *de Sale Ammoniaco philoſophorum* conſcripſit, & ex Anglico in Belgicum ſermonem tranſtulit Feyo Johannes Winter Univ. Medic. Doct.

Leoward. apud Gerard. Hooghslagh, A. 1687. in 8.

BEne multi jam præterlapſi ſunt anni, cum Anglico idiomate prodierunt libelli, quos titulo communi complexus eſt interpres Belgicus, qui cives ſuos diutius carere noluit ſcriptis iſtis hoc tempore in ipſa Anglia rariſſimis, ſed magni in medicina & chymia momenti, quippe in quibus Auctor, cujus *Pyrotechniam* alia vice recenſebimus, genuinam

medicamentorum præparationem, imo ipsius menstrui universalis, quod Alcahest vocant, elaborationem docere instituit. Quanquam vero summa fide in versione sua se versatum profiteatur, consulto tamen omisit dedicationem, epistolam ad lectorem, & nonnulla capita tractatus primi, in quibus Auctor strenuus Helmontii sectator, in Galenicos magno debacchatur impetu; quippe cum convitia ad rem ipsam nihil quicquam conferre posse censeat. Hanc autem quod attinet, in *primo* tractatu maxime commendantur alcalia fixa volatilisata, quæ secundum a dissolvente magno, juxta Helmontium, locum occupant, & quorum ope sulphura non solum metallorum & mineralium, nec non vegetabilia omnia, rite præparari, sed & ipsa venena corrigi, & purgantia violentissima in diuretica & diaphoretica saluberrima commutari possunt. Ipsa deinde horum salium præparatio, sed obscure satis, innuitur: Assumendum esse sal tartari, quod merito respublica alcalium dicatur, idque conjungendum cum sulphure aliquo vegetabili, inprimis oleo terebinthinæ, per circulationem secretam, ita ut digestio fiat in centro profunditatis materiæ, blandissimo calore, qualis Solis in vere esse solet; ita enim 10. hebdomadum spatio acquiri substantiam non saponariam, sed salinam volatilem, neque tamen causticam, & unam salis partem duas vel tres olei partes in salem reducere, pauco resinoso gummi superstite. In *secundo* tractatu, ad ductum verborum Helmontii docetur, materiam ex qua Alcahest, quod unum idemque sit cum circulato Paracelsi, componatur, sed præparatione difficillima & tædiosissima, esse urinam humanam. Digreditur hinc Auctor ad coagulationem spiritus urinæ & spiritus vini, illamque nec non virtutem frigefacientem salis ammoniaci ex, nescio quo, Blas lunari derivat, tandemque menstrui universalis potentiam omnia corpora, excepta intima mercurii medulla & alia quadam substantia, in aquam elementalem insipidam reducendi deprædicat. Cum vero in fine hujus tractatuli idem menstruum salis ammoniaci philosophorum nomine adpellet, liquet jam quid sibi velit in tractatulo *ultimo* eoque brevissimo, ubi tradit sal ammoniacum philosophorum constare ex sale urinæ subtilissimo, quod mediante aliquo fermento haud ab ipso diverso, sed re plane eodem cum ipso, sit unitum cum acido non corrosivo, sed in sua essentia gratissimo & ante conjunctionem volatilisato, sancteque testatur, se materiam quidem candide & nude proposuisse, rationem tamen præparandi difficillimam a Datore bonorum omnium expectandam esse. TRA-

TRAITE' DES JEUX ET DES DIVERTISSEMENTS, par M. Jean Baptiste Thiers &c. i. e.

Johannis Baptistæ Thiers, Tractatus de ludis & recreationibus, quatenus Christianis permissæ aut vetitæ sint, secundum regulas Ecclesiæ, & sententiam SS. Patrum.

Parisiis apud Anton. Dezalliers, 1686. in 12.

ETsi abusus ludorum & recreationum a multis seculis, adversus pietatem & antiquam disciplinam & morem Ecclesiæ, eum in modum invaluisse dici possit, ut nullum remedium admittere, sed inter ea referendus esse videatur vitia, quibus pares non sumus: deterreri tamen Theologus hic se non est passus, quo minus ostenderet, quid de ludis & delectamentis statuendum sit homini Christiano & maxime Ecclesiastico, cui conscientiæ tranquillitas & salus sua curæ est. Notat in præloquio, tractari hanc materiam a *Casistis*, quos vocant, cum de contractibus & restitutionibus, aut de explicatione *noni præcepti* agunt, sed eorum more aride, nec semper practice, multo minus plene & perfecte. Alios veteres novosque vel ex instituto, vel per occasionem de ludis & recreationibus scripsisse, aliquando de certis ludorum speciebus, aliquando in genere; sed neque hos satis luculenter & moraliter eumque in modum quæstiones has tractasse, ut regulæ inde ad omnes vitæ Christianæ status formari possent. Nominat libros *Joh. Aquilæ*, de omni ludorum genere: *Onuphrii* & *Bulengeri* de ludis circensibus & theatralibus. Agnoscit, de ludis verborum seu urbanitate, utilia multa scripsisse *Ciceronem* & *Quintilianum*, sed non ad regulas Evangelicas. De alea & aleatoribus extare tractatum, qui S. Cypriano, sed perperam tribuatur; item *Sonteri*, *Paschasii Justi*, *Lamberti Danæi*, *Angeli Rocchæ* Episcopi Tagastani. Libellos etiam Gallicos quosdam præterea fuisse, qui malo more & effectu ipsam artem ludendi tradiderint. Sed nec illos, qui adversus ludos eorumque abusum scripserint, materiam exhausisse, aut si maxime fecerint, judicio tamen Augustini, utile esse, si plures de iisdem rebus diverso stylo tractent. Sperare se igitur, librum hunc, odiosum licet multis, aliquibus tamen placiturum & profuturum esse. Et in hac quidem spe non putamus falsum fuisse Autorem. Licet enim nemo omnibus satisfacere possit, ea tamen methodo eoque stylo & judicio usus est, ut de applausu plurimorum, quibus pietas cordi est, confidere posse videatur.

Cap. I. Incipit ab eo, quod facilius & gratius eſt. Concedit enim ante omnia, & teſtimoniis inſignibus probat, licitas non ſolum, ſed & neceſſarias eſſe homini, etiam ſapienti & religioſo, laborum relaxationes & aliquas corporis & animi recreationes, quarum multæ per ſe indifferentes ſint, & non niſi a recto uſu aut abuſu, laudem & vituperium
C. II. habeant. Speciatim inde agit de ludis ſeu recreationibus, quæ in verbis conſiſtunt, ſive de *urbanitate* & *jocis*, & quatenus Chriſtiani his delectari poſſint. Non negat id licite fieri, ſed nec difficultatem celat, quod non ſufficiant Philoſophorum de his monita, ſed ex Chriſtiana diſciplina requiratur, ne per jocos charitas, religio aut honeſtas, di-
C. III. ſq. recte aut indirecte lædatur. Proponit deinde optima præcepta ex egregiis ſcriptoribus collecta, quibus urbanitas & facetiarum uſus
C. VI. intra limites continetur; imprimis omnes jocos de Deo & rebus ſacris rejicit. Copioſe vero non Patrum ſolum & Theologorum veterum & recentiorum, qui ſanctitatis famam habent, dicta, ſed & conciliorum & ſynodorum decreta affert, & ex iis regulas extruit, per quas caveri poſſit, ne loquendo, legendo, ſcribendo inutilia & ſcurrilia, adverſus graviſſimum præceptum Chriſti Matth. XII. 36. peccetur, minime omnium a clericis & religioſis, qui aliis exemplo præire debent. Igitur hos per totum librum ab exceſſu omni in recreationibus ſerio dehortatur, & veterum novarumque Synodorum, itemque regularum monaſticarum decretis arcte conſtringit. A verbis ad facta, i. e. ad ludos qui in
C. VIII. actione conſiſtunt, progrediens, ex *Thoma* tres obſervationes proponit, quæ eo tendunt, (1) ut nunquam ludatur, niſi honeſte & absque damno proximi. (2) ut gravitas ſemper teneatur. (3) ut perſonarum, loci, & temporis ratio habeatur. Ita ſecundum primam regulam abeſſe a ludis debent impudici geſtus, tactus & oſcula, & (in quas hac occaſione cenſuram exercet) denudationes colli, pectoris aut humeri, quibus fœminæ delicatiores indulgent: citat plurima contra has decreta, itemque adverſus oſcula Bullam *Alexandri* VII. qui propoſitio-
C. IX. nem damnavit, qua oſcula, etiam carnalis delectationis cauſa data, inter venialia peccata referebantur. Non minus omnia ſpectacula impudica improbat, omnesque ſtatuas & picturas laſcivas, eas etiam
C. X. quæ Jeſum puerulum nudum repræſentant. Libros etiam de amore & amantium tricis & fabulis, adeoque omnes, qui *Romani* vocantur, rejicit, adducto inter alia S. *Thereſiæ* teſtimonio, quæ damnum lectione fabularum illarum ſibi illatum deploravit; item exemplo *Heliodori*, cui ob editum librum de amoribus Theogenis & Charicleæ, Epiſcopatus Tricalenſis in Theſſalia ablatus fuit. Solos excipit *Epiſcopi Bellicenſis* libros fabuloſos, conſilio *Franciſci Saleſii* compoſitos, quos ab omni laſcivia puros edidiſſe dicitur. Omnes porro occupationes ma- C. XI.
lignas & noxias, quæ temporis fallendi aut delectationis cauſa ſuſcipiuntur, taxat, interque eas potum, etſi non ad ebrietatem ſed ad exhilarationem ſumtum aut propinatum; reprehendit Senecam, Solonis, Ageſilai & Catonis exemplis id indulgentem. Oſtendit inde, quomo- Cap. XII.
do gravitas in ludendo teneri debeat, reprobatque veterum quorun- XIII.
dam pueriles recreationes. Diſtinguit ludos in tria genera; quidam enim ſola ſorte, quidam ſola induſtria, quidam ex utraque conſtant. Primum ex omnium Philoſophorum & Theologorum ſententia damnat, & eorum inventionem diabolo tribuit, allegans Phædrum Platonis, in quo *Theuth* Ægyptiorum Dæmon memoratur Thamum Ægypti Regem aleam docuiſſe. Adducit inſignia Patrum & aliorum cele- C. XIV.
brium ſcriptorũ, item eorum, quos hæreticos vocat, Calvini, Danæi, C. XV.
Stuckii, & aliorum teſtimonia, tum decreta Synodica Reformatorum in Gallia. Addit leges & edicta Imperatorum & Regum, item cano- C. XVII.
num & conciliorum veterum, usque ad concilium Tridentinum, decre- C. XVIII.
ta, denique quæ poſt illud concilium ſecuta ſunt in variis provinciis C. XIX.
& diœceſibus. Format inde tum adverſus laicos, tum maxime ad- C. XX.
verſus clericos aleæ ludisque, in quibus ſors regnat, indulgentes judicium, & quam graviter peccent, oſtendit, non diſſimulans, eſſe autores, qui exceptiones quasdam admittant, quibus tamen fidi non poſſe arbitratur. Vehementer invehitur in domos ad ludos paratas, quas C. XXI.
Galli *Brelants* vocant. Contra illos poſtea ludos, in quibus præter ſortem ſive aleam etiam induſtria accedit, adductis autoribus pugnat.
At eos qui ſola induſtria peraguntur, per regulam licitos eſſe conce- C. XXII.
dit, niſi perſonarum, temporis, loci, & aliæ circumſtantiæ abſtineri ab C. XXIII.
iis poſtulent. Sic caveri jubet Eccleſiaſticos a ludis cum laicis, quia ſecundum *gl. in c. continebatur* de *homicid.* Clero infenſi ſunt, aut ſcandalum ex illorum ludis ſumunt. Ludere clericos & graves viros vetat
in publico, etiam pila aut alio modo. Clero licere negat jaculis cer- C. XXIV.
tare, aut venari. A delectatione ex cantu & fidibus eosdem arcet, ut & ab omni riſu immoderato. Contra comœdias omnesque repræſentatio-

tationes ſcenicas, item contra perſonas ſive larvas, quas *masques* vo-
C. XXV. cant, & contra choreas & ſaltationes, graviſſima allegat teſtimonia & decreta. Clerum ante omnia absque ulla diſpenſatione tam ab agendo, quam ſpectando prohibet; Reformatorum etiam Gallorum ſtatuta Synodica producens. Idem cenſet de muſicis illis ſcenis, non ita pridem magno cum ornatu & ſumtu repertis, quas *opera* vocant. Etſi enim ab impudicis & ſcurrilibus in iis abſtineatur, *affectus* tamen (ait) *movent, quos Chriſtiana diſciplina domare & ſopire jubet. Hæc enim vult, ut homo cœleſtis & internus regnet, externus & carnalis crucifigatur & mortificetur. Hoc eſt vitæ Chriſtianæ ſtudium, quod utiq; in operibus illis non deprehenditur.* Addit quædam de pravis ſcenicorum & cantorum cantatricumque moribus, & de vetita veſtium, quibus ſexus diſtinguitur, confuſione & mutatione. Contra ſaltationem plurima tum Synodica Romanæ Eccleſiæ, tum Reformatorum decreta
C. XXVI. adjungit. Conſiderato porro fine & ſcopo ludorum, peccare oſtendit, qui ludunt, cum recreatione opus non habeant, ſed otioſi vivant: item qui difficili ludendi genere utuntur, quo non reficiunt animum ſed gravant: eo refert ludum *latrunculorum* ſive ſcacchorum. Ob
C. XXVII. eundem defectum finis improbat omnem cupiditatem lucri, quæ in ludo quæritur, omnemque fraudem ejus obtinendi cauſa adhibitam. A ludo etiam licito cavere ſibi jubet, qui alienæ ſunt poteſtatis, uxores, liberos, famulos, cum de ſuo ludere non poſſint. Ex eadem ratione
C. XXVIII. ludum clericis permitti poſſe negat, quia nihil præter alimenta habeant, quod non in pias erogationes impendere obligentur. Alios inde
C. XXIX. ludorum exceſſus condemnat, & Turcorum legem laudat, qui non patiantur, ut pecunia ludi præmium ſit. Commendat *Paſchaſii Juſti* librum de *alea*, in præloquio nominatum, eumque commemorat editum fuiſſe primo A. 1561. Baſileæ, recuſum Francofurti A. 1616. & Amſtelodami A. 1642. Quæ de clericis dixerat, teſtimonio Chryſoſtomi ad omnes Chriſtianos extendit, cum omnes non ſint niſi diſpenſatores facultatum ſuarum, & rationem Deo reddere debeant, quomodo iis ad utilitatem proximi uſi ſint. De temporibus, quibus ludere nefas
C. XXX. aut indecorum ſit agens, injungit ceſſationem a ludis tempore *Feſti Natalitii*, *Quadrageſimæ* & dierum *Dominicarum* aliorumque feſtorum, & ut lectioni, meditationi, converſationi piæ, & viſitationi ægrotorum & afflictorum, quod poſt cultum divinum ſupereſt temporis deſtinetur. Corporis & induſtriæ exercitia & honeſtos quosdam labores mechanicos, clero aliisque, quibus vacat, recreationis cauſa ſuſcipiendos, ex *Camuſii* Epiſcopi Bellicenſis tractatu Gallico de officio Paſtorum memorat. Scandala, quæ parentes, dum ludunt, liberis, clerici laicis dant, tum juramenta & blasphemias, item abuſum nominis Dei & Jeſu, aliosque ejusmodi exceſſus & abuſus ludentibus ſuetos ſub cenſuram vocat. De habitu ludendi, nationibus calidioribus præſertim
C. XXXI. veluti innato, nec non de mala fide colluſorum, de locis item, qui
C. XXXII. ludis profanari non debent, tractat; ubi refert veterem petulantiam
C. XXXIII. Cleri certo anni tempore, in templis aut cæmeteris, ſaltantis & laſcivientis, & ut plurimis decretis, quæ a multis ſeculis, ad annum usque 1575.
C. XXXIV. allegat, refrenari debuerit. Epilogi loco, Chriſtianis ad perfectionem tendentibus ſuadet abſtinentiam ab omnibus ludis & ſpectaculis, & ut ſublevationem alio licito modo & per viciſſitudinem laborum quærant, *Franciſci Borgiæ* exemplum & dictum allegans, qui *quatuor perdi ludendo dicebat, tempus, nummos, pietatem & conſcientiam.*

VITA E VIRTU' DEL BEATO AMEDEO &c.

i. e.

Vita & Virtutes B. Amedei, Tertii Ducis Sabaudiæ, deſcribente P. D. Carolo Joſepho Morozzo.

Taurini apud I. B. Zappata. 1686. fol.

VItas & res geſtas Principum dictincte conſignaturi, & privata & publica ſcripta inſpicere neceſſe habent. Fecit id, quam maxime potuit, Auctor. Quod enim in omnibus æque ſatisfacere nequeat, id bellis inteſtinis merito tribuitur, quippe quorum injuria factum, ut perierint cum archivis tabulæ Pedemontii. Ceterum in unum & quinquaginta capita opus diſtribuitur; præmiſſa brevi introductione de octo Amedeis Domus Sabaudiæ, in quorum vitas tanquam in ſpeculum inſpexerit, atque ex iis exemplum ſibi ſumſerit Noſter, qui ejus nominis ex hac familia nonus, ſed eorum qui Ducali dignitate claruerunt, tertius celebratur. Ad hujus Hiſtoriam transgreſſus Auctor, parentes Amedei enarrat, Ludovicum I. filium Amedei Pacifici, primi Ducis Sa- Cap. I.
baudiæ, qui a Concilio Baſileenſi electus Antipapa, Felicis V. nomen ſumſerat; & Annam Luſignanam, filiam Jani Regis Cypri. His
natus eſt Anno 1435. Amedeus, Tunonii, urbe ampla ad Lacum Lema- Cap. II.
num

num in Palatio, cujus rudera monstrat Statua a *Philippo Charieres*
Cap. V. A. 1667. honoribus Beati erecta. Uxorem habuit filiam Caroli VII. Galliæ Regis, in cujus nomine admodum Auctores dissentiunt; aliis enim Isabella audit, aliis Violanta, verius tamen Jolanda seu Yolanda.
C. VII. Filios ex ea natos, præter filias, numeravit sex, quorum tertius Carolus
C. IX. cognomine Bellator primus fuit, qui Rex Cypri voluit vocari. Mortuo Patre ad regni gubernaculum A. 1465. Amedeus accessit, cui non sine laude præfuit. Quod enim alii parum eum regimini incumbentem fingant, tanquam epilepsiæ morbo oppressum, id ex frequentia itinerum, ordinationum, infeudationum &c. facile refelli posse, Auctor
C. X. ait. Beneficiis certe in populum largiter effusis nemini fuit secundus.
C. XII. Quorum non minima fuit portio studium illud, quo Academiam Taurinensem vigori suo restituere est conatus. Typographia enim, quæ demum A. 1458. Romam deportata erat, gaudere quoque Taurinum voluit, factumque adeo, ut Mæcenati huic non deessent homines literati, quorum præcipuos Auctor nominat *Constantinum Ruggerium*, *Ambrosium Vignatum*, *Christophorum Nicelli*, *Jacobinum de S. Georgio*
C. XIII. & *Joh. Ant. Ponciglionem*. Cum vero pax sine bello acquiri nequeat,
C. XIV. Auctor porro narrat, quæ bella gesserit Amedeus. Ducem Mediolanensem, Galeatium Mariam, Francisci Sfortiæ filium bello devicit, quem
C. XV. tamen certis pactis conditionibus libertati mox restituit. Fratri Ludovico, coronato Regi Cypri per matrimonium cum Charlotta, filia Joannis II. Cyprii, suppetias tulit, contra Jacobum filium nothum Joannis. Et quamvis regno esset pulsus Ludovicus, nihilo tamen minus Legatos Romæ semper habuit, honoribus regiis undique exceptus. Quæ sequuntur capita virtutes Amedei prolixe enumerant, quorum omnium
C. XXIV. charitas maxime eminuit, ut patris pauperum cognomen inde adeptus fuerit. Hos namque suos esse canes venaticos affirmabat, queis salutem & beatitudinem assequi posset. Studere iis virtutibus non prius
C. XXXI. desiit, quam vitam cum morte commutaret, quod accidit A. 1472. mense Martio, postquam Jolandæ regni & filiorum tutelam commisisset.
C. LI. Hinc per sequentia viginti capita, in miracula B. Amedei auspiciis perpetrata se diffundit, ita ut capite ultimo hæreseos, ut vocat, extirpationem in Vallibus Lucernensibus nuper susceptam prædicet, & adjuvante Beato feliciter perfectam censeat.

(o)

ACTORUM ERUDITORUM,

quæ Lipsiæ publicantur,

SUPPLEMENTA.

Sectio II.

DISSERTATIO DE CAUSIS MAJORIBUS AD CAPUT Concordatorum de Causis, autore Johanne Gerbais Socio Sorbonico, Regio Eloquentiæ Professore.

Lugduni apud Jacobum Canier 1685. in 4.

IN generalibus Cleri Gallicani comitiis A. 1665 habitis, ab Antistitibus tum congregatis id negotii Gerbasio datum est, ut tractatum de Causis Majoribus, quas vocant, conscriberet, & imprimis quid juris apud Gallos in hac controversia obtinere debeat, explicaret. Quorum voluntati ille morem gerens, per integrum quinquennium ex monumentis ecclesiasticis diligenter collegit & collecta in ordinem redegit, quæ ad hoc argumentum facere visa sunt, ac tandem A. 1670 opus illud Gallicanis Antistitibus, qui eo tempore ad generalia comitia Lutetiæ iterum convenerant, obtulit. Oblatam dissertationem Franciscus Harlæus Rotomagensis tum Episcopus legit, & cæteris Gallicanæ ecclesiæ Præsulibus in publico consessu commendavit, qui & ipsi Gerbasii tractatum insignibus elogiis ornarunt, neque tamen edendum, sed in tabulariis Cleri Gallicani reponendum censuerunt. Autor vero sive ab aliis incitatus, sive quod ipse lucubrationes suas quasi tenebris damnatas ægre ferret, Regem adiit, cujus diplomate munitus anno 1679 Lutetiæ Parisiorum ex typographia Francisci le Cointe dissertationem suam in lucem publicam emisit. Cum autem Innocentius XI, ecclesiæ Romanæ hoc tempore Pontifex, anno sequenti 1680. mense Decembri Gerbasii dissertationem peculiari Bulla damnasset, Archiepiscopi & Episcopi anno 1681 Parisiis congregati, Gerbasii quidem scriptum iterum laudarunt, ejusque zelum in defendendis ecclesiæ Gallicanæ libertatibus approbarunt; ut tamen Romano Pontifici qualemcunque

reverentiam exhibere viderentur, novam hujus dissertationis editionem Gerbasio demandarunt, postulantes, ne quæ a Commissariis huic censuræ destinatis notata fuissent, corrigere gravaretur. Id num in hac editione, quam recensemus, factum fuerit, iis dispiciendum relinquimus, quibus primæ editionis copia suppetit. Interim lectori non ingratum fore arbitramur, si operis hujus argumentum breviter recenseamus.

Primum igitur quid majorum causarum nomine veniat, exponit, observans Innocentium I, qui primus causarum majorum meminit, easque post episcopale judicium ad Sedem Romanam referendas statuit, tria causarum istarum genera designasse, nimirum causas fidei, causas disciplinæ, & graviora episcoporum negotia; sequioris autem ævi Pontifices, causas illas unius Romanæ sedis arbitrio subjecisse, & tribus istis generibus multa alia superaddidisse. Deinde inquirit, quis modus causas majores finiendi in Gallia vigeat, & num Concordata inter Leonem X. & Franciscum I. modum aliquem causas majores in Gallia tractandi determinaverint? Existimat autem concordata illa circa modum causas majores finiendi nihil novi juris statuisse, nedum decrevisse, quod majorum causarum cognitio etiam prima ad Sedem Romanam unice pertineat. Objectas difficultates diluit, & ad autoritatem Petri de Marca statuentis, saltem depositiones episcoporum ex lege Concordatorum immediate Romano Pontifici subjiciendas esse, inter alia respondet, Virum illum celeberrimum eo tempore, quo eminentissimus Cardinalis Richelius Episcopos quosdam tanquam majestatis reos insecutus est, libros suos de concordia sacerdotii & imperii adornasse, ideoque Richelii votis stylum suum accommodasse.

Postea ad tria illa majorum causarum genera superius indicata sic accedit, ut qualis illarum in Gallia ratio a primis ecclesiæ Gallicanæ initiis fuerit, exponat. A fidei causis exorsus eorum sententiam, qui omni causarum fidei cognitione Episcopis interdicunt, S. Scripturæ, Ecclesiæ, & ipsorum Pontificum autoritate confutat, & imprimis Gallicanos Episcopos potestatem quæstionum fidei cognoscendarum a Christo acceptam continua praxi exercuisse, pluribus exemplis demonstrat. Nec huic sententiæ obesse putat, quod Episcopi Gallicani causam Jansenii ad Innocentium X. referendam censuerint, cum postea ipse Clerus Gallicanus in comitiis generalibus anno 1660 abunde declara-

declaraverit, quæ ratio Episcopos Gallicanos moverit, ut a prima ejus causæ cognitione sibi temperantes Romanum Pontificem consuluerint, nimirum quia ob dissidia, quæ in Galliarum provinciis tum exarserant, libera Synodorum convocatio non fuerit. Circa alterum majorum causarum genus, quod in rebus ad disciplinam spectantibus versatur, agnoscit, Romanos Pontifices in gravioribus dubiis etiam a Gallicanis Episcopis & Regibus frequenter consultos fuisse; negat tamen illa Pontificum responsa vim legis obtinere, si cum receptis probatisque canonibus pugnent, aut vetustis firmatisque Ecclesiæ consuetudinibus adversentur, cum Pontificum non sit novas leges condere, sed antiquos canones interpretari, quod Innocentii aliorumque Pontificum testimoniis confirmat. Maxime vero tertio causarum majorum generi illustrando immoratur, quod graviora Episcoporum negotia concernit. Atque hic primum in genere, quid primitiva ecclesia de Episcoporum judiciis statuerit, ostendit, deinde qualis in Gallia consuetudo viguerit, ea methodo recenset, ut narrationem suam juxta quatuor epochas distinguat. Prima epocha complectitur tempus ab exordio ecclesiæ Gallicanæ usque ad tempora Caroli M. Intra hoc tempus episcopos graviorum criminum reos in synodis episcopalibus judicatos fuisse, magna exemplorum serie confirmat. Altera epocha a Caroli M. ætate usque ad Hugonis Regis imperium procedit. In hac temporis intercapedine jus commune, quod hactenus in Episcoporum judiciis usitatum fuerat, fictitiis veterum Pontificum Romanorum epistolis haud mediocriter turbatum, iisdemque libertates ecclesiæ Gallicanæ subinde oppugnatas, nunquam tamen expugnatas, ex ævi illius historiis demonstrat. Tertiam quoque epocham, quam usque ad concordata inter Leonem X. & Franciscum I. inita extendit, libertatibus Gallicanis fatalem fuisse negat, & quæ Petrus de Marca aliique pro contraria opinione objiciunt, confutat. In specie probat, neque autoritatem Leonis IX, Gregorii VII & Innocentii III, neque novas canonum & decretalium collectiones, neque facta & exempla quædam Episcoporum Pontificia autoritate in Galliis depositorum, prisco episcopalium judiciorum juri derogare quicquam potuisse, cum Leo IX. contra jus antiquum nihil tentaverit, Gregorii VII. dictatus nullius unquam in Gallia ponderis fuerint, Innocentii vero III. effatum, nisi commoda expositione emolliatur, veritati plane adversetur, neque novæ canonum collectiones,

etiam Gregoriana, saltem in Gallia vim legis obtinuerint, nec exemplis denique sed legibus judicandum videatur. Dubium quoque hic movet, an Summo Pontifici eadem sit in ecclesia potestas, quæ Imperatori in republica, ut scilicet decessorum suorum leges augere vel minuere, firmare vel refigere, & quidvis pro lubitu immutare possit, cum nulla lex proferri queat, quæ talem potestatem Episcopo Romano fecerit. Addit eos semper Gallorum mores fuisse, ut novis ecclesiasticis legibus, sive a Pontifice sive a conciliis profectæ fuerint, se obstringi non passi fuerint, nisi Regia publicave autoritas accesserit. Quarta & ultima epocha continetur temporibus, quæ Concordatorum legem secuta sunt. His temporibus semper a Gallis intercessum fuisse monet, si quando Pontifices Romani Episcopos Galliæ judicio suo subjicere voluerint. Ad exempla in contrarium allata respondet, & imprimis ad factum Richelii, quo procurante quatuor Antistites Gallicani ab Urbano VIII designati collegas suos, cæteris Episcopis tum silentibus, exautorarunt. Regerit, factum illud Richelii novam & extraneam judiciorum formam in Gallias advocantis excusari non posse, & Clerum Gallicanum, etsi ad tempus prudenter siluerit, cum de crimine læsæ Majestatis vindicando ageretur, postea re in vado posita omnibus modis intercessisse, ne insolens illud factum in exemplum traheretur. Id ne gratis dixisse videatur, nonnulla monumenta ad ejus rei historiã spectantia, ex Cleri Gallicani actis exscribenda censuit, quibus etiam subjicit literas Urbani VIII & Ludovici XIII, quas beneficio Cl. Mellonii Regii apud Tutelenses Advocati se nactum asserit. Hinc ad concilium Tridentinum pergit, ejusque legem de causis criminalibus Episcoporum, mores Ecclesiæ Gallicanæ circa Episcoporum judicia immutare potuisse negat; cum & Cardinalis a Lotharingia in ipso concilio capiti illi intercesserit, idemque ab Oratoribus Christianissimi Regis improbatum fuerit, insuperque disciplina concilii Tridentini generatim in Galliis accepta non fuerit. Ad objectionem nuperi Scriptoris, quod nimirum Episcopi Gallicani & sæpius Regem rogarint, ut illius concilii disciplinam in sua ditione recipi juberet, & præterea anno 1615 ad eam in diœcesibus suis servandam sacramento se obstrinxerint, respondet, Episcopos Gallicanos exceptiones quasdam addidisse, quæ salvas præstarent Ecclesiæ Gallicanæ libertates, easque ab adversario libertatum illarum minime omitti debuisse. In ultimo dissertationis hujus articulo, quæ etiam-

etiamnum sit Gallorum mens in Episcoporum judiciis, scrutatur. Eam vero haud melius cognosci & explorari posse putat, quam ex sententiis Episcoporum Gallicorum & Facultatis Sorbonicæ. Producit igitur declarationem Doctorum Parisiensium anno 1663 editam & regia autoritate confirmatam, qua inter alia Romano Pontifici, præter potestatem in Regum temporalia sive directam sive indirectam, & autoritatem conciliis œcumenicis majorem, & infallibilitatem, etiam potestatem Episcopos deponendi expresse denegant. Recentia illius declarationis sex articulis comprehensæ instrumenta, in rei memoriam & causæ suæ patrocinium exscribit. Subjicit deinde, quid anno 1667 factum fuerit, cum Clemens IX causam quatuor Episcoporum per delegatos Commissarios cognoscere tentasset, quo tempore plures in Gallia episcopi scriptis & ad Pontificem & ad Regem literis, utcunque expostularunt, & ipsi quatuor episcopi accusati encyclicam ad omnes Franciæ Episcopos & Archiepiscopos direxerunt, qua eos ad opem non tam sibi quam receptis hactenus canonibus ferendam incitarunt, quas epistolas, excepta encyclica, huc apponere non gravatus est. Appendicis loco operi huic subnectit insignia quatuor monumenta, quibus Ecclesiæ Gallicanæ libertas vindicatur, nempe I. Epistolam Caroli Calvi ad Hadrianum Pontificem de causa Hincmari Laudunensis. II. Rescriptum Concilii Duziacensis de eodem negotio. III. Epistolam Caroli Calvi ad Johannem VIII. de judiciis ac appellationibus Episcoporum, & IV. Apologiam Concilii Remensis a Gerberto conscriptam.

RELATION DE L' INQUISITION DE GOA. i.e. Relatio de Inquisitione, quæ Goæ est, in India. Lutetiæ apud Danielem Horthemels. 1688. in 12.

QUam horrendum *Inquisitionis Tribunal* sit, illi sciunt vel maxime, quos sistere se coram eo, fideique suæ rationem reddere oportuit; sed ejus tamen arcana, & quas alioqui sequatur rationes, non perinde innotuerunt hactenus; quod jurisjurandi religione obligentur singuli, quibus vitæ incolumitatem auferre hinc contigit, se nec quæ viderint, nec quæ audiverint, aliis esse enunciaturos. Cum itaque *Relationis præsentis Auctor*, homo Gallus & pontificiam religionem professus, fati sui infelicitate horum omnium triste fecerit experimentum, Cap. I. publice interesse putavit, accuratiorem *Sancti* hujus *Officii* notitiam lecto-

lectoribus impertiri; nec conscientiæ violati jurisjurandi, cum quibus per quadriennium conflictatus erat, veritus scrupulos, quos dicit penitus sibi exemtos ab amicis prudentioribus, jusjurandum illud injuste exactum, utilitatem vero publicam longe maximam, ad ipsos quin etiam *Inquisitores*, si velint, redundaturam subinde ostendentibus.

Cap. II. Narrat igitur, quomodo delatus in Indiam cum varii generis hominibus sermones de religione imprudentius miscuerit, cumprimis de *effectu baptismi, adoratione & cultu imaginum*, quam ceu superstitiosam nimis cum improbare, & de justitia *Tribunalis hujus* non ita magnifice judicare videretur, factum esse, ut ab iis etiam, quibus tanquam amicis sinceris familiarius se dederat, hæreseos apud *Commissarium Inquisitionis* fuerit insimulatus. Nam sub pœna *excommunicationis majoris*, & quod hæc ab aliquibus non adeo metui videbatur, sub pœna illius criminis, quod in alio non revelassent, præceptum esse, ut singuli intra triginta dierum spatium ad ipsum indicent, si quid vel videndo vel audiendo perceperint, cujus cognitio ad *Inquisitionem* pertineat; qua re sæpius fieri, ut amici amicos, parentes liberos, libe-

C. XXXVII. rique parentes zelo præpostero prodant perdantque; nec minori delicto imputari, admonuisse amicos, priusquam fuerint denuntiati. Quod cum resciisset *Auctor*, statim seipsum, ait, *Commissario* stitisse reū, & hanc quidem confessionem valde ad securitatem suam profuturam

C. IX, & XIX. speraſſe, cum ex legibus inquisitionis attineri nequeant, qui accusatores sui ipsius sunt. Nihilominus clandestinis insidiis præfecti urbis

cap. X. *d. 24. Aug. 1673.* *Damanæ*, ubi hæc gesta sint, & Sacerdotis cujusdam, *Sancti Officii scribæ*, suorum rivalium, circumventum se succubuisse, adeo ut cum

cap. XI. minime omnium putaret, a rerum criminalium judice in custodiam

cap. XII. & XIII. sqalidissimam abductus, in eadem ultra quatuor menses misere detentus, & post preces suas pro libertate ubique delusas, tandem cum aliis

1. Jan. 1674 captivis navi impositus, Goamque avectus fuerit.

cap. I. Non incommode autem observaverat *Auctor*, *Inquisitionis Ju-*

cap. XXIII. *dicium* cum in Italia, Hispania, Lusitania, locisque eidem subjectis in usu habeatur, illam, quæ Romæ est in Italia, multo mitiorem esse Hispanica; Hispanicam vero illis, quæ Lusitanici juris sunt: nam quatuor in Portugalliæ regionibus id generis vigere tribunalia, Olyssipone, Conimbricæ, Devoræ, & quæ in India Orientali urbs Lusitanorum primaria est, Goæ. Hanc ultimam jurisdictionem suam extendere in omnes regiones, quas ultra *bonæ spei promontorium* non exiguas Lusitani possident. Præter quatuor hæc tribunalia, *magnum Inquisitionis concilium* constitutum esse, cui præsideat *Inquisitor Generalis*, quod caput sit reliquorum, & quod de rebus omnibus, quæ eveniant ubique, certius fieri oporteat. Et sane non intermisit *Auctor* totius *Inquisitionis faciem*, prout *Goæ* est, accurate, quam potuit, delineare; quam & nos ductum ejus secuti, omissis tamen, quas hinc inde inspergit, rebus geographicis passim obviis, utcunque repræsentabimus.

Ædem Inquisitionis, quam Lusitani *santa casa*, domum sancap. XV. ctam appellitent, magnifice extructam *Inquisitoribus duobus* splendida palatia, reliquam partem Inquisitionis ministris mansiones, captivisque, sæpe ultra ducentis, & separatim fere habitis, custodias præbere. Ipsos captivos sic satis benigne haberi, ut tamen candidis no- cap. XVI. stris Europæis multo adhuc sit melius, quam nigris illis Indiæ indigenis; nec, qui pecunia instructi in eam calamitatem inciderint, mollius tractari, quam reliquos, quia illorum opibus pauperioribus prospiciatur; carceres ut multo nitidius, quam alibi extructi sint, ita & mundius haberi; tribus vicibus per singulos dies captivis porrigi cibum, qui fere ex piscibus, oriza, non raro etiam ex carnibus constet. Haud minorem impendi curam in ægrotos; his enim statim præsto adesse chirurgos & medicos; etiam morbo minitante ultima, confessionarios acciri, sic tamen ut nullus in hac Inquisitionis custodia, nec viatico *corporis Domini*, nec *extrema unctione* donetur, uti nec ad conciones & *missam* admittatur, nec quidem librorum, & si cap. XIV. sacerdos sit, *breviarii* particeps relinquatur. Quod jam ad illos per- & XXXVII. tinet, qui munere hic aliquo funguntur, *duos* refert esse *Inquisitores*, cap. XVII. unum *Magnum*, qui semper Sacerdos secularis a Rege nominetur, a cap. XXIII. Papa per *bullam* confirmetur; majori autem, quam Archiepiscopus & Regis ipsius Vicarius, auctoritate instructus sit, cujusque potestas ad omnes laicos & ecclesiasticos pertingat, si *Archiepiscopum*, *Magnum ejus Vicarium*, *Pro-Regemque* excipias: & alterum *Religiosum* ex familia *Sancti Dominici*. Inquisitores istos, licet amplissimis fruantur commoditatibus, duabus tamen præterea rationibus insignes sibi accumulare divitias: cum enim captivorum opes sectione facta per præconem divendantur, submittere ipsos aliquē ex domesticis, qui res dominis arridentes quam minimo licitentur, satisque ipsos jam ante securos esse, nemi-

neminem plus oblaturum, atque sic maximi sæpe pretii res dimidio aut minori etiam ipsis addici. Deinceps reditus bonorum confiscatorum regio quidem inferri thesauro, sed Inquisitoribus jus esse, impensis suis & necessitatibus subsidia atque sumtus, quando & quantos libet, exinde poscere, ut nec tamen aut ipsi ostendant, aut quisquam alius inquirere audeat, cui usui hæc omnia erogentur. Non autem facile
C. XXVIII. credi posse, quam indecora laborent rerum Theologicarum inscitia; ut ille etiam, qui tum temporis munus istud sustinuerit, ad dictum Joannis, *nisi quis renatus fuerit*, &c. hæsitaverit penitus, subdubitans, an & ubi locorum illud in sacro codice legatur; neque cognitum habuerit, quæ vera sit & genuina de adoratione sanctorum *Concilii Tridentini* sententia. Esse porro *Deputatos S. Officii*, multo majori numero, ex omni *Religiosorum ordine* adscitos, quorum munus sit, interesse sententiæ in reos ferendæ, examini & ordinationi *Actionis* cum ipsis instituendæ, qui interim nunquam, nisi vocati, tribunali ipsi adsistere consueverint. Esse *Qualificatores*, quibus commissa cura in libros ob hæresin suspectos inquirendi: nec istis etiam *tribunal* accedere fas esse, nisi quando referre quædam oporteat. Esse *Promotorem*, *Procuratorem*, & *causarum Patronos*; quorum ultimi tamen captivis nulli sint usui, nisi ut quæ secretiora sunt, ab ipsis expiscentur; cumprimis cum istis comites semper veniant judices ipsi, aut ex familia ipsorum in hoc missi, qui omnia captivorum dicta & sermones arbitrentur. Esse *Sancti Officii Familiares*, qui nihil sint aliud, quam *apparitores tribunalis*; nec deesse tamen, qui id genus officii ex Ducibus, Principibus aliisque magnæ dignationis hominibus ambitiosius sibi deposcant, & quamvis nullo gaudeant stipendio, abunde tamen sibi satisfieri opinentur honore, tam sancto inserviendi Judicio. De cætero unum saltem ex istis se accingere ad arcessendum accusatum, cui magna incumbat necessitas sine tergiversatione sequendi, nisi cujusvis obviantis manus in se concitare velit. Esse denique veri nominis *lictores*, *captivorum custodem*, & *excubitores*, qui ne diffugiant miseri, invigilent.

Quod vero ad *rationes*, *quibuscum agitur cum captivis*, equidem non temere de singulari *Sancti Officii* justitia atque bonitate vulgo
cap. XVIII. persuasum esse: nam & *Inquisitorem ipsum* scriba stipatum & interprete singulis duobus mensibus captivos invisere, ipsos interrogandi gratia,

gratia, si qua re opus habeant, an stato tempore apportetur cibus, & si quid de ministris ipsis sit, quod conquerantur? Hæc tamen omnia in speciem tantum fieri, quis dubitet? cum priusquam responsionis quippiam reponere possit captivus, occlusa derepente porta, comitatus iste abire soleat. Sic qui se ipsos accusent, suamq; testentur pœni- cap. XIX.
tentiam, antequam apprehendantur, manere liberos; apprehensos non puniri pœna temporali ad mortem procedente, nisi manifeste criminis convictos. Nec, ut ea infligatur, duos aut tres sufficere *testes*, sed requiri *septem*. Quocunque vero peccato aliquis teneatur, *Sanctum Officium* pœna Ecclesiastica esse contentum, excommunicatione, bonorumque confiscatione: quantum ad pœnam temporalem, quam debeat *jurisdictioni laicæ*, si confessus fuerit culpam, impune ipsum evadere, *Inquisitione* pro ipso intercedente; nisi ubi *fuerit* in idem delictum relapsus, tum enim brachio seculari traditum ab *Inquisitione* totum deseri; quæ tamen hoc nimirum apponat gratiæ, ut obtineat a judice, si morte utique reus afficiendus sit, sine effusione sanguinis id fiat, hoc est, comburatur. Enimvero quantumcunque favorem hæc omnia conciliare valeant Inquisitioni, non deficere tamen longe plura, quæ non optimam de ea opinionem in animis hominum excitare idonea sint. Scilicet testes nunquam cum accusato committi, testiumque loco illos etiam adsciscisi, quibus non nisi per quæstionem testimonium est extortum, & qui vitam aliter salvare non poterant, nisi faterentur, quod nunquam factum est. Hoc *septenario* contineri & ipsum accusatum, cui per tormenta expressa est confessio criminis, a quo conscientia ipsum pronuntiat esse immunem. Numerum etiam istum ad quinque sæpius restringi, imo in nihilum abire, ubi nempe ex solis complicibus constiterit, qui cum a crimine sint vacui, per ignis interminationem adigantur, ut accusent innocentem. Hoc tantum mysterium ut cognoscatur liquidius, exempli loco sistit, cui *Judaismi* nota intenditur. *Ubi* Judæos annotat a Ferdinando Arragoniæ Rege ex omnibus Hispaniæ regnis exterminatos, a Lusitanis fuisse receptos, hac tamen lege, ut Judaicis ritibus depositis Christi disciplinam amplecterentur; quod cum ab ipsis promte factum esset, odio in Judæos rem eo rediisse, ut ipsorum familiæ a reliquis familiis discriminarentur; Judæique conversi, & omnes in hunc usque diem ab iis descendentes

Christiani novi, uti cæteri *antiqui*, dicerentur; inter quos cum perpetua adhucdum sit invidia atque obtrectatio, cogi *Christianos novos*, ut, cum reliqua fere conversatione excludantur, inter se familiarius vivant; id quod odii prolixioris & harum ipsarum accusationum suppeditet materiam.

cap. xx. Jam cum *Christianus ejusmodi novus*, cæterum Christo sincere addictus, jussu *Sancti Officii* comprehensus, & a septem vel quinque testibus accusatus sit, illum equidem, conscientiæ suæ confisum, & quod promittant Inquisitores, si innocens reperiatur, omnia reddituros, bona sua, quod poscitur, fideliter recensere; quæ tamen illi e vestigio hastæ subjiciant, satis certi, eadem domino nunquam restituere. Post aliquot menses accersere judices hominem, & ex eo requirere, num satis bene sciat, cur in custodiam datus, & in hunc locum constitutus sit? Illo vero rerum omnium se ignarissimum esse contendente, non desistere eos sedulo ipsum cohortari, etiam atque etiam hac de re cogitet; esse enim expeditam hanc rationem, qua salvus hinc evadat, confiteri delictum; atque sic reddi suæ custodiæ; hanc vero interrogationem aliquoties repeti, eidemque, cum eacap. xxii. dem captivus respondeat, similes adjungi admonitiones. Et hæc omnia facere judices, non quod tantopere de vita reis conservanda laborent, sed partim ut bona jure ipsis ademisse videri queant; (cum moris sit, illorum æque, qui ultro se accusarunt, quam in quos mortis pœna animadvertitur, facultates publicare; quare & nihil non agant judices, ut captivis confessionem delicti quacunque ratione, ad ultimum per quæstionem eliciant:) partim ut *Tribunalis* lenitas speciosius in vulgus prædicetur, si innotuerit, mortem sua confessione commeritis tamen donari vitam, ademptis modo legitime rebus & opibus ipsorum; quod quidem bonitatis imitamentum non parum conferat ad auctoritatem & sanctitatis opinionem, sine qua
cap. xx. subsistere non possit, *Inquisitionis Judicio* constituendam. At cum *actus fidei* habendi tempus propius immineat, adesse *Promotorem*, captivo denuntiaturum, esse ipsum ab insigni testium numero accusatum, quod superstitionem Judaicorum rituum secutus sit: adjurari ipsum per viscera misericordiæ Christi, ut ne diffiteatur amplius culpam, nec perdere semetipsum pergat. Si in negando adhuc pertinax sit, condemnari ipsum veluti *convictum negativum*, qui convictus quidem

quidem facinoris, nihil tamen ejus confessus sit, dedique brachio seculari, igni immolandum. Ubi tamen iterum iterumque admoneatur, adhuc tempus esse, ne negligat edere confessionem peccati; quæ omnia, si nihil quicquam valeant, significari ipsi mortis sententiam in ipsum latam, idque fieri *die Veneris*, cum mox sequente Dominica *actus fidei* celebretur. Hanc denuntiationem fieri præsente lictore *justitiæ secularis*, qui continuo reo injiciat funem, in signum scilicet, sui ipsum jam juris esse, postquam a *Jurisdictione Ecclesiastica* destitutus sit. Hoc tempore etiam intromitti ad eum *Confessionarium*, qui neque interdiu neque noctu a latere ejus discedat, nec segnius ipsum sollicitet urgeatque, ut crimen, cujus poscitur, confiteatur. Quid agat nunc homo in tantas angustias redactus? Si usque ad *diem Dominicam* negare perseveret, conclamatam ejus vitam esse. Neque eo secius dari non paucos, qui intrepide mortem subire eligant potius, quam dedecoris sibi impacti mendacio suo reum se facere, & vix inter centum hoc modo sublatos reperiri quatuor, in Judaismo morientes; cæteris ad extremum halitum, se esse Christianos, & fuisse semper, suamque spem omnem in Christi merito sibi esse repositam, clamantibus; at *Inquisitorum* auribus ad hæc omnia surdis & occlusis. Si vero sui ipsius accusator sit, infamem miserumque ad omnes vitæ dies a se ipso constitui. Quod si tamen mortis horrore & vivendi cupiditate victus conjecti in se criminis nocentem se faciat, juberi minutissimas peccati circumstantias exponere, nec sic tamen omnibus molestiis defunctum, ut non majoribus impediatur. Si enim sincere ipsum pœniteat facti, agedum, non saltem nominet accusatores suos, verum illos etiam, qui cœtui mores & consuetudines Judaicas exercenti interfuerint? *Illos* autem quomodo innocentissimus divinando assequetur, aut *hos* quales effinget? Quapropter in tantam necessitatem conjectum non posse non, quin cognatos, amicos, vicinos aliosve ex *Christianis novis*, quibuscum frequenter esse solet, recogitet, & ut numerum illum septenarium adimpleat, magnam copiam producat innocentium; id quod sufficiat sæpe, ut ipsi apprehendantur, eo usque in custodia detinendi, dum procedente tempore septem contra ipsos possint allegari testes, demumque ad ignis supplicium condemnari. Eandem esse ra-cap. xxii. tionem cum illis, qui ex Christianis novis *sodomiæ* aut *veneficii* postulentur;

lentur; nam plurimos ipsorum superstitione gentilium paulo ante imbutos, tam cito se eadem expedire non posse. Eandem esse cum gentilibus, Muhammetanis, aliasque religiones sectantibus. Quamvis enim Lusitaniæ Rex conscientiæ libertatem permittat, *Inquisitionem* tamen, permissionis hujus interpretem, satis esse censere, si quisque sua in religione degat, illum tamen reum fieri, qui eam exerceat. Ubi & illud adjicitur, quod cum inquisitio mortis pœnam in *Christianos* saltem *relapsos* statuat, Muhammetanos autem, & gentiles delinquentes, exilio, fustibus aliave pœna coerceat, etiamsi vel centies idem peccatum admiserint, deterreantur multi hac ratione, ne ad Christianam religionem sese conferant.

cap. XXIV. Nec humanius & æquius secum fuisse actum commemorat *Auctor:* postquam enim ad preces plus semel factas ante judicem constitutus fuerit, postulatum ab se, ut imposita *Missali* manu juraret, se & dicturum veritatem, & in arcanis omnia habiturum esse; quo jurejurando omnes, qui aut ut testes aut ut rei audiuntur, obstringantur; & postea cum interrogasset *Inquisitor*, num sciret, cujus gratia adesset? cumque longa serie ipse confessus esset omnia, & hæc ipsius declaratio, exhortatioque judicis ab assidente scriba consignata & a se ipso subscripta fuisset, quod semper fieri soleat, se iterum esse cap. XXV. dimissum: secunda vice cum esset auditus, quæstionem fuisse, numquid esset *Christianus octo dierum?* (nam in Lusitania octavo demum die baptismatis fonte ablui infantes;) quis ipsum sacerdos, & in qua urbe baptizasset? & multa præterea alia cum ex eo quæsita fuissent, ipseque apposite multa respondisset, in carcerem se contra votum esse remissum. Nam spem fovisse, fore, ut facta hac ingenua con-
cap. XXVI. fessione in libertatem mox restitueretur, quæ cum ipsum decepisset,
XXVII. & fame, & venæ incisione, inciseque disruptione, vitæ & longarum
c. XXIIX. se miseriarum finem facere sed frustra voluisse. Verum quartum cum audiretur, allatum esse libellum, qui imputata sibi delicta, & multa præterea conficta continuisset, ut si quæ haberet, reponeret, aut confiteretur singula. Quod cum aliqua confitendo, aliqua excusando, aliqua negando feciisset, *Promotorem* ultimam in se sententiam subjecisse: ipsum incurrisse *pœnam excommunicationis majoris, confiscationis bonorum* regio scrinio inferendorum, utque traderetur
c. XXXVII. brachio seculari, flammis secundum leges ustulandus. Nos hic capita,

pita, in quibus injustitiæ non unius in se commissæ Auctor *Inquisitionem* incusat, ut & ea quæ affert contra titulum *Sancti Officii*, quem nimis inconvenienter *Inquisitioni* vindicari ait, silentio transmittimus, qui potius habemus, *actum hujus judicii ultimum*, quem *Actum fidei* nuncupant, quique singulis tribus vel duobus annis fere habetur, contemplari.

Igitur cum ultra duos annos tam diri carceris sustinuisset cala- cap. XXX.
mitatem, memorat adfuisse tempus, quo demum spes custodia egre- *d. 11. & 12.*
diendi propius affulserit. Tum enim captivis universis peculiaria *Jan. 1676.*
indumenta, pictis utplurimum dæmonibus fœdata, alia tamen rogo
imponendis, & alia, quibus vitæ gratia decreta fuisset, exhibita; cap. XXXI.
ipsosque etiam postridie diversos, & hos quidem in spatiosum ambulacrum, illos in vicinum aliquod conclave adjunctis Confessionariis deductos, & post duas horas, cum magna campana populum undique ex India affluentem ad funestum spectaculum invitasset, ita qui- c. XXXII.
dē cum cereis in manu fuisse emissos, ut e viris Goæ primariis unus semper latus rei cinxerit, tanquam futurus ejus *fidejussor*, quibus hoc ipso non parum honoris sibi haberi, persuasio sit. Prælatum *Sancti Officii* insigne, *Auctorem* videlicet ejus, opere phrygio affabre effictum, qui gladium teneat in una, & olivæ ramum in manu altera, additis verbis: *Justitia & Misericordia.* Hoc secutum *Dominicanorum Ordinem*, quibus hoc *jus & privilegium* sit proprium, quod hujus familiæ auctor *Dominicus*, non minus & *Inquisitionis* fuerit *repertor.* Istum excepisse captivos, quorum qui in minori culpa fuerint, præiverint, *Auctor* vero in medio quasi incesserit. Cum ita per plateas urbis Goæ præcipuas non sine incommodis essent circumducti, in proximo adstitisse templum *Sancti Francisci*, solennitati huic celebrandæ hoc tempore destinatum. Magnum altare panno nigro superinstructum, superque eo lychnuchos sex cereis instructos eminuisse. Ad illius latera aliquid throni instar habentis apparuisse, quodque a dextra, Inquisitoribus eorumque consiliariis; quod a sinistra fuerit, *Pro-Regi* ejusque ministris sedem mox præbuisse. E regione altaris, aliud minus, & hinc usque ad templi portam, longam adfuisse porticum, sellis convestitam undique, ad recipiendos captivos cum suis sponsoribus comparatis. Illud vero nunc observari licuisse, ordinem hunc clausisse illos, qui magiæ fuissent postulati,

ſtulati, & poſt ipſos geſtatam ingentem *cruci affixi* imaginem, cujus facies proſpectaverit præcedentes; idque indicaſſe, veniam ipſis indultum, vitamque condonatum iri, ſed ſubſecutos eſſe duos, & quatuor ſtatuas forma humana expreſſas, illorumque oſſa, quos ſtatuæ repræſentaverint; & hos quidem homines una cum oſſibus apportatis ad ignis ſubeundum ſupplicium, præciſa ſpe omni obtinendæ miſericordiæ, fuiſſe damnandos. Nam & in mortuos poteſtatem eſſe *Inquiſitoribus*, ſive in ipſos ſententia dicta ſit ante ipſorum deceſſum, ſive poſtea etiam, ſive durante ipſorum captivitate, ſive antequam includerentur carceri ex vita migraverint, quo caſu exhumata ipſorum oſſa, *Actui fidei* hoc modo illata, rogo imponi, bona confiſcari, deturbatis longo jam tempore poſſeſſoribus, qui alias legitime in eadem ſucceſſerant.

c. XXXIII. Intraviſſe paulo poſt *Inquiſitorem* ipſum, ſuis ſtipatum collegis, *tribunalque* excitatum occupaſſe; idemque cum ſuis etiam feciſſe *Pro-Regem*. Tum vero *Provincialem Auguſtinorum* concionem adſcendiſſe, & verba in rem præſentem per dimidium horæ ſpatium feciſſe. Eo finito ſermone duos *Lectores* in eandem cathedram ſe alternis recepiſſe, publice prælecturos in ſingulos *Actionem*, & denuntiaturos, cui pœnæ ſufferendæ condemnati eſſent. Illum, cujus *Actio* fuiſſet prælecta, interea in medium illius porticus conſtitutum, & poſt pronuntiatam ſententiam ad pedes altaris fuiſſe adductum, ubi flexis genibus, manibusque *Miſſali* impoſitis, cum parte reliquorum reorum alta voce injunctam & prælectam confeſſionem ſecutus ſit, & poſtmodum in ſuum locum rurſus ſe receperit. Itaque ſe ordine ſic ferente, memorat *Auctor*, excommunicatum, bona ſua Regis ærario addicta, item ex India ſibi tam chara ſe exterminatum, & ad
cap. XLIV. carcerem Luſitaniæ, quem *la Galere* ideo vocitent, quia in locum iſtum ad id genus navigiorum damnati, quo careant Luſitani, mitti conſveverint, fuiſſe damnatum, præter ſatisfactiones adhuc a Judice
c. XXXIV. ſibi imponendas. Quibus peractis Epiſcopum, ſacro nunc indutum habitu, & viginti ſacerdotibus comitatum, quorum virgam quisque geſtaſſet in manu, in medio templi conſtitiſſe, & poſt varias preces *excommunicatione* reos ſolviſſe, Sacerdotibus unicuique illorum virga ictum infligentibus. Ad ultimum *actionem* quoque fuiſſe prælectam in illos inſtitutam, quos propter relapſum & magiæ faci-

nora

nora ignis pœna manſerit; ſtatimque imminuiſſe *lictorem juſtitiæ ſecularis*, qui mortis has victimas ſibi vindicaverit; &, dum reliqui voce judicis in tantum abſoluti, a fidejuſſoribus ſuis in vetus hoſpitium *Inquiſitionis* eſſent reducti, ad rogum abripuerit. Ubi damnati ejusmodi interrogari ſoleant, in qua religione mori velint: ſi in Chriſtiana reſpondeant, ſtrangulari prius; ſi in Judaiſmo aut hæreſi, vivos concremari. Poſtridie combuſtorum imagines templo *Dominicanorum* inferri, expreſſa ſaltem figura capitis ardentibus titionibus impoſiti, & in ſubſcriptione mentione facta illorum parentum, patriæ, delicti, temporisque inflicti ſupplicii. Huic, qui bis in idem impegerit crimen, ſubſcribi: *combuſtus ut relapſus*. Si una ſaltem vice accuſatus aliquis, in crimine & errore defendendo pergat, infra legi: *combuſtus ut hæreticus contumax*; Si a ſufficienti teſtium nu- cap. XL.
mero accuſatus, ſe tamen innocentem dictitet, appingi: *convictus* d. 27. Jan.
ut hæreticus negativus. Se vero, ſcribit Auctor, poſt brevem per- d. 16. Dec.
ceptam catecheſin, pœnitentiasque ſibi injunctas, navi impoſitum, 1676.
& in Luſitaniæ regnum novem menſibus abductum fuiſſe; ubi Olyſſi- cap. XLI.
pone in carcerem ſupra memoratum detruſus (cujus & deſcriptionem XLIV.
addidit accuratam) ſed interceſſione medici Reginæ palmarii, homi- d. 29. Jan.
nis Galli, exinde liberatus, & patriæ ſuæ poſtliminio incolumis fu- 1676.
erit reſtitutus. c. XLVI.

IL MOSE DELL' IBERNIA.

Vita del Glorioſo S. Patrizio.

i. e.

MOSES HIBERNIÆ.

Vita S. Patricii, Canonici Regularis Lateranenſis, Apoſtoli & Primatis Hiberniæ, conſcripta per Abbatem D. Jacobum Certani.

Bononiæ 1686. in 4.

DE *S. Patricio* rebusque ejus geſtis paſſim apud Scriptores, maxime Anglos, perquam multa memoriæ prodita reperiuntur. Nemo tamen omnium eſt, qui prolixiorem, &, ſi fas eſt ita appellari conſuetum Italis ſcribendi genus, politiorem illam nobis tradat Abbate hoc *Certano*, Canonico Regulari Lateranenſi, Philoſophiæ,

Docto-

Doctore, Theologo Collegiato, inque Academia Bononiensi Philosophiæ Moralis Professore Publico. Ordinem temporis minus aliquando servatum, ipsemet in præfamine queritur. Et qui aliter fieri potuit, in tanta rerum inveteratarum obscuritate? Equidem quamdiu ducem sequitur *Johannem Colganum*, Divorum Patritii, Columbæ & Brigittæ Acta ex S. Fieco Episcopo Sleptensi, Patricio quodam juniore, S. Benigno Episcopo Armachano, S. Elerano Sapiente, Probo, Jocelino de Furnes, S. Evino denique, in *Triade* sua *Thaumaturga* prosequentem, a veri via se vix aberrasse credit. An vero nimium Colgani fidei tribuat, Pontificii cordati ipsimet judicent. E nostratibus nemini non suspecta erit stupenda illa concatenatorum innumerorumq; miraculorum copia, a quibus nec in utero vacare potuit Patricius. Sunt certe, de quorum veritate Auctor ipse dubitat; nec obscurum est, aliorum sequi fidem quam suam maluisse. Natus vero est Patricius A. O. S. 373. d. 5. Aprilis, in Cornubiæ castello, Nemh-Thor, temporis injuria destructo, nec hodie noto. Pater fuit Calfurnius, mater Conquessa S. Martini Episcopi Turonensis ex sorore neptis. Nato inditum fuit nomen Sochet, quo appellabatur usque dum servus per captivitatem factus, cum libertate nomen quoque mutare cogeretur, Cosbrighius a domino dictus. Sed miraculo quodam pristinæ libertati redditus, prius nomen resumsit; quo minus tamen eo diu gauderet, obfuit S. Germanus, nostri magister. Ab illo enim Magonii nomen, non sine Magni omine, Patricio datum fuit. Verum Celestinus I. Papa, Patricium eum vocari voluit, *quod nomen magni honoris erat eo tempore, indicabat enim liberatorem a carcere & redemtorem captivorum*, uti verbis S. Euvini docet Auctor. Scilicet Gentilismi, quibus laborabat, tenebris eripere Hiberniam, & ita Evangelii luce eam collustrare Noster jubebatur, totius Insulæ Archiepiscopus a Celestino declaratus. Nec male cessit negotium: Nostri enim cura & exhibitis abundanter miraculis, brevi postea factum est, ut non solum confluerent ad Christianam fidem incolæ, sed & ipsi Dæmones, (sit fides penes Auctorem) septem annos, septem menses & septem dies, exulatum aufugerent. Imo sunt, qui auspiciis Sancti nostri carere credunt Hiberniam omnibus venenosis; de quo tamen merito Auctor dubitat, Solino jam suo tempore hoc naturæ beneficium in Hibernia prædicante. Idem fortassis erit judicium

cium de rebus aliis, quæ a natura hoc vel illo modo elaborata, miraculis Patricii gratis adscribuntur. Hujusmodi sunt quæ de sterilitate fluminis Sianei, & fœcunditate fluminis Bannæ, deque aliis Auctor prolixe prædicat, a nobis sicco pede prætereunda. De famoso illo S. Patricii Purgatorio Scriptores, etiam Pontificii, inter se non consentiunt. Sunt enim qui nihil singulare in eo se potuisse agnoscere, modeste fatentur. Sunt vero etiam qui stupenda narrant, inter quos est Matthæus Parisiensis, in Chronico ad an. 1153. Falsa certe veris misceri Auctor agnoscit; unde sibi sufficere ait, antri prodigiosi conditionem, & modū pœnitentes introducendi hodie observatum descripsisse. Scilicet antequam in cryptam abscondi possit pœnitens, novem dies continuos cibo omni potuque abstineat, necesse est. Solo pane sub cineribus cocto & aqua vitam tolerare jubetur. Quo facto, in Templum S. Patricii nudipedem introductum, absolutis rite precibus, septies parietes templi interioris circumire oportet, idemque postea circa cellulas, ut vocant, pœnitentiales prope Purgatorium facere, non quidem pedibus eas obeundo, sed nudatis genubus. Hinc ad crucem sese confert in medio areæ positam, qua adorata aliam accedat oportet, saxa inter incondita lapidesque acutos eminentem. Ut vero conceptos inde dolores abstergat facilius, parvum lacum intrat, in cujus fundo marmor reperitur impressis Sancti nostri vestigiis sacrum. Idem opus diebus septem continuis semel, octavo tamen bis pœnitenti est faciendum. Tandem, facta confessione, solenni ritu Purgatorio horis quatuor & viginti includitur, præter vas aqua repletum cibo omni destitutus. Quæ vero incluso per dictum tempus accidant, prolixe referre tutum non fuit visum Auctori; quapropter & nobis hinc recedendum erit. Id solum addimus, decessisse ex hac vita Patricium d. 17. Martii A. O. R. 493. ætatis 120, apostolatus 60.

FRIDERICI SPANHEMII FIL. PROFESSORIS IN ACAD. Lugd. Bat. Primarii Vindiciarum Biblicarum sive Examinis locorum controversorum N. T. Liber 3.

Lugduni Batavorum apud Joh. Verbessel, 1685. in 4.

PArentis sui, cui tria Dubiorum Evangelicorum in prioribus Evangelistarum capitibus occurrentium volumina debemus, exem-

plum imitatus Cl. Spanhemius, Vindicias locorum controverſorum Novi Teſtamenti jampridem adornare cœpit, quarum liber primus & ſecundus ad priora Matthæi capita A. C. 1663 Heidelbergæ prodierunt. Ab illo tempore aliis ſcriptis occupatus Auctor, paucis demũ abhinc annis tertium Vindiciarum librum in lucem prodire paſſus eſt. Incipit ille a loco Matth. XVI, 18. cujus examen in fine libri ſecundi jam inchoaverat quidem Spanhemius, ſed ob Typographi feſtinationem abſolvere non potuerat. Denuo igitur locum illum aggreditur, & cum jam in libro ſecundo probaverit, Petrum & fictitium ejus ſucceſſorem Pontificem Romanum, nequaquam pro ſupremo totius eccleſiæ Monarcha & œcumenico Pontifice agnoſcendum eſſe, ſi vel maxime conſtaret, Petrum a Chriſto petram ſeu eccleſiæ fundamentum appellari; nunc ulterius Petrum petram illam eſſe negat, cui Chriſtus eccleſiam ſuam ſuperſtruxit, & ad ſingulas Pontificiorum inſtantias & exceptiones nervoſe reſpondet. Poſtea quam inepte Pontificii eodem dicto ad ſtabiliendam Pontificis Romani infallibilitatem & perpetuam eccleſiæ viſibilitatem abutantur, eadem methodo demonſtrat.

Hoc dicto ſatis vindicato, pergit ad locum Matth. XVI, 19. de cœli clavibus agentem, ex quo ſeptem errores incruſtari aſſerit, nempe 1. collatum Petro primatum, 2. translatum a Petro ad Romanos Pontifices jus ſucceſſionis in illum primatum, 3. eorundem Pontificum ſupremum & infallibile in fidei controverſiis judicium, 4. poteſtatem coactivam legislatoriam, & obligatoriam in conſcientiis circa ſpiritualia omnia credenda & facienda, quam itidem Pontifici Romano Papiſtæ tribuunt, 5. poteſtatem concedendi indulgentias, vel imponendi ſatisfactiones & opera pœnalia, 6. primatum Epiſcoporum ſuper Presbyteros, & 7. denique auricularis confeſſionis neceſſitatem. Singulorum probationes adducit, & in his Chriſti verbis minime fundatas oſtendit. Progreditur inde ad locum Matthæi XVI, 24. 25. ex quo neque conſilia Evangelica a Pontificis, neque vires liberi arbitrii ab iisdem & Remonſtrantibus, neque nova legis moralis additamenta per Chriſtum facta a Socinianis & Remonſtrantibus probari poſſe aſſerit. In ſequenti loco, qui Matth. XVI, 27. legitur, primum contra Socinianos Chriſti divinitatem impugnantes; deinde contra Lutheranos, quos Ubiquitarios vocat,

vocat, communicationem idiomatum in Chriſto aſſerentes, & contra Pontificios operum merita urgentes diſputat. Reliquæ vindiciæ hujus libri concernunt dicta Matth. XVII, 2. 5. 11. 24 & ſeq. Matth. XVIII, 3, & 6. 10. 17. 18. 20. 24. & ſeq. Matth. XIX, 3. & ſeq. Sequentes vindiciarum libros Typographus in præfatiuncula non ante lucem viſuros monet, quam hiſtorica Autoris ſcripta ad umbilicum perducta fuerint.

LA CREANCE DE L' EGLISE ORIENTALE, SUR la Tranſubſtantiation, avec une réponſe aux nouvelles objections de M. Smith.

Hoc eſt,

Fides Eccleſiæ Orientalis de Tranſubſtantiatione, cum reſponſione ad noviſſimas objectiones Dn. Smithii.

Pariſii apud Th. Moette, 1687. in 12.

QUanquam ex longo intervallo Latina & Græca Eccleſia diſſentiunt, & mutuo ſe odio & conviciis proſcindunt; neutra tamen alterius teſtimonium contemnit, ſi vel antiquitas doctrinæ, vel uſus longe lateque receptus, contra adverſarios probandus eſt. A tranſubſtantiationis dogmate immunes adhuc Græci fuerunt habiti: nuper autem, qui Romanas partes tuentur, ad Græcorum conſenſum cœperunt provocare, qui ideo verbum *μετρσίωσις* formaſſe perhibentur, ut idem exactiſſime confiteantur, quod Romani credunt & docent vocabulo *Tranſubſtantiationis*. Proteſtantes improbarunt verbum, ut inauditum in veteri Græcia, nec majori auctoritate innixum, quam ſuſpecta Gabrielis Philadelphienſis. Is Archiepiſcopus inſolentem vocem in Latinorum gratiam confinxiſſe credebatur, quod Claudio Charentonenſi, Reformato Theologo, eo pronius ad fidem habendam fuit, quo callidius egiſſe Cardinalis Perronius videbatur, cum, cæteris hujus materiæ Græco idiomate productis, ſolius Gabrielis teſtimonium Latine tantum allegaſſet. Poſtquam vero Gabrielis Opera Pariſii A. 1671 tam Græce quam Latine recuſa fuerunt, quæ ineunte noſtro ſeculo Venetiis Græce impreſſa erant; putant diremtam hanc litem fuiſſe, ante omnium oculos expoſito libro, de quo, ut ficto & ſuppoſititio dubitatum fuerat. Viciſſe

sibi Romani videbantur, cum clarissimus Smithius, Anglus Oxoniensis, alia illos via, aliisque armis aggressus est, contra quem hoc ipso libello P. Simon, scriptor non incelebris, depugnat. Hunc enim autorem hujus libri esse, ex præfatione non obscure cognoscitur. Smithius quamvis verum, non suppositum, Gabrielem nosset, suspectum tamen eo usque habet, ut credat, Pontificiorum consuetudini, qua Venetiis usus erat, hanc novam & insolentem vocem debuisse. Jeremiam certe, ipsius Gabrielis Patriarcham, & Græcos contra Cyrillum Lucarem, quorum Synodales censuræ typis exscriptæ sunt, ut & alios tam recentes, quam veteres in Liturgiis, & Symbolis, ac Confessionibus hoc verbum ignorasse, ut potius sacra illa symbola, etiam post consecrationem, ἀντίτυπα corporis & sanguinis Christi appellarint. Ad hæc Simonius cap. I. respondet, Gennadium, integro seculo antiquiorem Gabriele, & primum post captam Constantinopolim Patriarcham, promiscue verbis μετασιώσεως & μεταβολῆς in hoc mysterio usum esse. Errare ergo, qui Gabrielem ejus primum autorem statuant. Nec hunc in Latinorum partes allectum fuisse, qui contra Florentinum Concilium scripserit, defensor Marci Ephesini, & amicus Meletii, infensissimorum Latinæ Ecclesiæ. Jeremiam, quem Smithius objecerat, non quidem verbum μετασιῶσθαι, attamen, quod idem valet, μεταβάλλεσθαι habere, perinde ac cæteros μεταποιεῖν, μεταποίειν & similia. Usos præterea μετασιώσεως verbo Gregorium Protosyncellum Synopsi Venetiis A. 1635 impressa, & Meletium Syrigium MSto contra Lucarem, qui etiam longa illud dissertatione defendat. Gerganum quidem, Artensem Episcopum, negare Transubstantiationem, uti etiam Meletium, Metrapolitanum Ephesinum, quem Claudius Charentonensis objecerat: sed illum ait Autor purum Protestantem esse; hunc etiam venerationem Mariæ & Sanctorum, contra receptam Græcorum consuetudinem, abnegare. Liturgiis & antiquis Symbolis, contra hanc vocem objectis, respondet Autor, argumentum negativum esse; & contra Protestantium morem ad antiquitatem & Symbola provocari: etiam contra Calvinum negari ὀνομαζοποίησιν, qui in Servetiana causa id maxime pugnaverit, ut liceat Ecclesiæ vocabula formare, quibus mysteria explicarentur. *Antitypa* vero non ab omnibus appellari sancta symbola, idque verbum ex

ex Liturgia Basilii & Concilio Nicæno II. recte explicandum esse.

Hactenus ex I. Capite hujus libri. Quæ contra hæc Cl. Smithius excepit, examinantur sequentibus. Sunt autem: Gennadii testimonium ex fide Meletii Syrigii haberi, Græculi tenebrionis & obscuri hominis, etiam Pontificiis addicti, cujus librum ne ipsi quidem Latini in lucem proferre audeant: nec Jeremiam, qui scrutatus est archiva Ecclesiæ suæ, idem de Gennadio referre, quod Syrigius: Gabrielem Philadelphiensem imbecillitate judicii non intellexisse Latinorum terminos scholasticos: obscuris monachis Metrophanem Critopulum, & Gerganum Astensem opponi posse, recentes negatores Transubstantiationis. His respondet Autor, Gennadium sua plurima scripsisse post Patriarchatum in monasterio. Mirum ergo non esse, si scripta ejus in Patriarchali Ecclesia non fuerint reperta. Multis verbis ibidem contra Allatium probat, Gennadium hunc & Georgium Scholarium eundem esse, Secretarium Joannis Imperatoris & Concionatorem; post Patriarcham: tandem, abdicato Pontificatu, monachum. Meletium Syrigium non obscurum hominem fuisse, nec Romanis obnoxium, sed Protosyncellum & Patriarchæ legatum in Moldavia, Exarchi titulo insignitum, etiam testimonio Nectarii Hierosolymitani Patriarchæ, & Concilii ibidem nuper habiti, laudatissimum. Hunc Meletium Syrigium esse, qui cum primis Cyrillum Lucarem, editorem Confessionis, in sententiam Reformatorum inclinatæ oppugnaverit, qui tamen de Confessione illa subdubitet, an genuinus fœtus Cyrilli sit, nec potius ab alio in gratiam Legatorum ad Portam, Reformatæ religioni addictorum, sub nomine hujus Patriarchæ conficta. Sed quoquo modo de Cyrillo res habeat, hoc certum esse Simonius addit, etiam Grotii consensu probat, impostorem fuisse Confessionis illius autorem, quæ sub Cyrilli Patriarchæ nomine Genevæ primum, deinde in Belgio Græce & Latine sit edita. Gabrielem, pergit, non laborasse judicii debilitate, quamvis cum Lucare non comparandus sit. Eadem enim quæ Smithio suspecta sint, Simonem quoque Thessalonicensem & alios scripsisse, quos vero nemo imbecillis judicii accusare audeat. Laudari eundem quoque a Crusio in Turcograecia, quæ literas quoque contineat, a Crusio ad hunc Philadelphiensem Archi-

episcopum datas. Nec cæteros, qui in partes vocentur, Agapium de Monte Athos, Coressium, Gregorium, Cortacium, & horum æquales, obscuros monachos esse, sed satis claros ex subscriptione Confessionis Orthodoxæ. Critopulum vero & Gerganum Artensem his minime opponi posse, utpote manifesto inservientes causæ Protestantium. Et hæc usque ad VII Caput pertractantur, quo tandem de adoratione Sacramenti agitur, quam Græcis quoque usitatam esse Autor propugnat, licet oppido concedat, in ceremoniis illos parciores esse, quam Romanos. Post hæc, Excerpta quædam Græco-Latina ex Gennadii & Meletii Syrigii libris de Transubstantiatione subjungit, etiam quædam ex Thomæ Aquinatis Versione Græca, ut ostendat, Græcis quoque doctoribus Latinam Theologiam curæ cordique esse. His tandem Catalogum librorum recentis Græciæ, quorum testimoniis in hoc libro usus erat, subjungit, non ingratum eruditis opusculum, unde de novissimis libris, & loco ac anno impressionis judicari potest. Sunt autem, Agapii Religiosi Cretensis liber dictus Αμαξολῶν Σωτηρία, impressus Venetiis 1641 & 1664: Confessio Orthodoxa (Ορθόδοξος Ομολογία) studio Panagioti, Turcici Interpretis, Græco vulgari idiomate in Batavis excusa: Georgii Coressii, genere Chii opera; & Michaelis Cortacii Cretensis, impressa Venetiis 1642: Cyrilli Lucaris Confessio scripta 1629, impressa Genevæ 1633; repetita in Batavis 1645. Gabrielis Severi, Archiepiscopi Philadelphiensis, Apologia Venetiis 1604 exscripta, & alia ejus Opuscula 1600; rursus repetita Parisii 1671. Georgii Scholarii cognomine Gennadii opera MSS. in bibliotheca Regia, quæ speciatim enumerantur. Gergani Episcopi Artensis Cathechismus, cujus summa capita recitantur in Refutatione impressa Romæ Græco vulgari idiomate & Latino 1631. Gregorii Protosyncelli Synopsis Dogmatum Ecclesiæ (Σύνοψις τῶν θείων καὶ ἱερῶν τῆς ἐκκλησίας δογμάτων) Venetiis publicata 1635. Jeremiæ Patriarchæ Responsiones in Actis Wirtembergensibus. Marci Archiepiscopi Ephesini Sermo de Consecratione Sacramenti Græce & Latine, typis excusus. Meletii Syrigii liber MS. qui ne Venetiis excuderetur, Missionarii impediverunt, qui quædam in eo mutanda esse contendebant, præsertim Exordium, quo autor non plures universales Synodos, quam septem agnoscit. Metrophanis Critopuli Confessio impressa Helmstadii 1661. Censura gemina Confessionis Cyrilli Lucaris, prior facta 1638; posterior 1642. Utraque cum ipsa Confessione in Batavis excusa Nihusii ope, Græce & Latine, prior etiam Latine Laureti 1639 exscripta. Synodus Bethlehemitica sive Concilium Hierosolymitanum, congregatum 1672, & Græce ac Latine descriptum Parisii 1676.

TRAITÉ TOUCHANT L' ORIGINE DES DIXMES & l' obligation de les payer.

i. e.

Tractatus de Origine Decimarum, & obligatione eas solvendi.

Parisiis apud Dan. Horthemels 1687.

IN hoc Tractatu Auctor, qui sub literis C. B. latet, *Sex* diversas Propositiones contra Decimas, a quibusdam defensas, oppugnare satagit. I. earum est: *Decimas in Novo Fœdere ab hominibus solum fundatas esse.* Origine itaque Decimarum ex lege naturæ & V. T. p. 7. 26. accersita, ostenditur, Christum sub persona *Melchisedeci*, ab *Abrahamo* omnes fideles repræsentante decimas accipientem, docere voluisse, Decimas tum naturale & inseparabile æterni Sacerdotii sui apanagium, tum naturale etiam veri fidelis debitum esse. Cumque Sacerdotibus Leviticis de jure divino eædem competierint, ex contraria sententia duobus inconvenientibus locum fore: ut nimirum 1. Sacerdotium Leviticum Christi Sacerdotio majus, & 2. Synagogæ melius, quam Ecclesiæ prospectum videri queat. Ut vero apertius constet, etiam in N. T. jure divino Decimas deberi, effatum Christi 13. 36. Matth. 23. v. 23. & Pauli 1. Cor. 9. v. 7-14. adducitur, iisque, quæ regeri possint, occurritur, Patribus simul, Pontificum Decretis, Conciliis nationalibus, Principumque Constitutionibus in partes vocatis. II. *Ex compluribus Terræ fructibus, vino maxime & animalibus, Decimas non deberi, easque rem insolitam esse.* Tales vero æquo 103. cum reliquis jure censeri, nec diuturnam eas non solvendi consuetudinem quicquam contra easdem probare, autoritate *Hiskiæ* & 106. *Nehemiæ*, longam non solvendi possessionem non attendentium, deducitur. III. *Præscriptionem respectu omnium Decimarum, excepto frumen-*

112. *frumento majori, admitti posse.* Asseritur e contrario, Decimas cujuscunque generis jure divino sancitas præscriptioni non subjacere, cui mala fides obstet, Laico eas redimenti semper adhærens; ubi Co-
119. quillius *(Coquille)* pro præscriptione pugnans operose refellitur,
185. ejusque Objectionibus respondetur. IV. *Decimas populi reditus diminuere, eique maxime damnosas esse.* Contrarium ex divina bonorum temporalium accumulatione, æternorum promissione, & a temporali æternoque exitio liberatione promittitur, & ex adverso, quam indignam Christiano impietatem committant solutionem detrectantes, quantasque calamitates in se & integras regiones provocent, excommunicationem ipso facto incurrentes, prolixe do-
194. cetur. V. *Decimas non nisi meram eleemosynam, non debitum esse.* Ratio negandi hanc propositionem ex virtute excommunicationis aliarumque pœnarum petitur, quodque eleemosynæ, teste *Ambrosio*, post decimas demum erogandæ sint, hæ vero jus a voluntate debi-
200. toris independens involvant. Objectionis vulgaris, *cur ergo non ubique æqualiter præstentur*, causam *avaritiæ* partim hominum, partim Sacerdotum locupletum satis in exigendo *negligentiæ* tribu-
218. endam; *Alcuini* vero literas ad Carolum M. *an decimarum jugum Hunnis recens conversis imponere conveniat*, dubitantis, obligationem in fide roboratorum confirmantes, de exactione nimis severa exaudiendas esse. Decimas denique esse eleemosynas, ex parte ejus, qui
236. accipit; debitum vero, respectu illius, qui solvit. VI. *Decimas a Laicis possideri posse.* Hic præmittitur, Decimas a Laicis possessas
238. antehac ad Ecclesiam pertinuisse. *Coquillii* assertum, decimas feudales a Romanis in Gallia constitutas & a Phoramundo conservatas esse, fabulam sapere. Posito etiam tali feudorum genere, decimas tamen a DEO imperatas propterea cessare non potuisse. In-
242. feudationis tantam vim non esse, ut rem divinam & ecclesiasticam in profanam transmutare valeat. *Carolum Martellum*, qui proceribus contra Saracenos belligerantibus partem Decimarum addixerit, solam occasionem non præbuisse, ut tantus earum numerus Laicis cesserit; nec enim nisi fructus earū, loco stipendii, solum dum bellum gererent, assignare voluisse. Accusandam potius esse Nobilium injustitiam, qui, prætextu eas jure hereditario in posteros transmittendi inde quæsito, *decimis* hisce *feudalibus* nunquam satis deplorandis originem

nem dederint. Violentiæ & prætextui belli successisse Simoniam, & 250.
vel pretio, vel favore familiæ, ab Episcopis patrimonium Christi acquisitum fuisse. Et licet a Carolomanno, Pipino, & Carolo M. restitutio ita injuncta fuerit, ut possessores titulo *precariæ* Decimis fruerentur, ejusque spatio elapso vel renovatio fieret, vel Ecclesia, cui electio relinquebatur, iis iterum frui inciperet; possessione tamen a Nobilibus violenter continuata, eas cum reliquis eorum bonis quasi co-
aluisse. Frustra sibi blandiri, qui decimas bona fide emptas præscri- 263.
bere se potuisse arbitrentur; cum ob leges alienationem talem interdicentes, bona fides eos plane deficiat. Esse, qui *Concessiones* in sui fa- 272.
vorem allegare audeant. Tales vero non posse expectari a *Principibus*, quorum autoritas non nisi ad protectionem rerum sacrarum se extendat; nec posse esse *Ecclesiasticas*, cum nec Papa, nec Concilium talium rerum usurpationem ullo modo approbare possint, utpote quorū potestas ad res *disciplinæ* tantummodo restricta sit. Hinc nec Bre-
ve *Clementis* V. Philippo pulchro A. 1305 datum, quo contra Concilium 282.
Lateranense infeudatio decimarum permittatur, locum habere posse, obstante Lege divina; quicquid Papa contra hanc constituat vel dispenset, 284.
in errorem degenerare. Veluti ex hac ratione, quod potestas transferendi Regna soli Deo competat, nemo facile persuaderi sibi patiatur, Pa- 291.
pam Regnum Navarræ Hispanis conferendi jus habuisse. Tandem usurpationis peccato, cujus, nisi prævia restitutione, nulla remissio speranda, acerbe exaggerato, gravissima admonitione totius materiæ tractatio clauditur.

RELIQUIÆ WOTTONIANÆ: OR A COLLECTION OF Lives, Letters, Poems, &c.

sive

Collectio Vitarum, Epistolarum, Poëmatum Henrici Wottoni, quondam Equitis ac Collegii Ætonienſis

Præfecti, una cum characteribus quorundam virorum, aliisque ejus operum fragmentis.

Londini, apud B. Tooke & T. Sawbridge, 1685. in 8.

TAntum abest, ut librum hunc velut novum Actis Eruditorum inserere licuerit, ut potius dubitaverimus, an inter ipsa etiam Sup-

plementa locus eidem assignandus foret, cum hæc *quarta ejus editio* jamjam sit, quæ demum ad nostras pervenit manus. Vel ideo tamen ipsum penitus præterire noluimus, quod maximam partem Anglico conscriptus idiomate, plurimorum dubio procul e nostris notitiam hactenus fugisse videtur; licet fortean celebre Wottoni nomen ipsis haud manserit ignotum: ut taceamus, additionibus nonnullis auctum nunc prodiisse, adeoque aliquid saltem, si non multum novitatis exhibere. Complectitur vero præter epistolas Wottonianas, posthumos quosdam egregii istius ingenii fœtus; si modo fœtus vocare fas est primas operum quorundam lineas, quæ Wottonus concinnare quidem occœperat, verum non multum ultra exordium fere pertexere aut voluit, aut potuit morte præventus: certe vix unum alterumve opusculum ad umbilicum usque perductum comparet. Præmittitur vero Vita Wottoni conscripta ab *Isaaco Waltono*, qui & ipse in compilandis hisce fragmentis operam adhibuit. Natus fertur Noster anno 1568, in loco quodam Comitatus Kentiæ *Bocton-hall* dicto, ex familia celebri ac de Angliæ regno optime merita. Proavum habuit *Robertum Wottonum* Equitem, sub Eduardo IV diversis muneribus publicis ornatum, e cujus filiis unus *Nicolaus Wottonus*, juris Doctor ac Decanus Eboracensis & Cantuariensis, novem distinctis legationibus defunctus, ac Henrico VIII, Eduardo VI, Mariæ ac Elisabethæ a privatis consiliis fuit, adeo tamen modestus, ut oblatum sibi ab Elisabetha summum in Anglia honorem, Archiepiscopatum Cantuariensem, recusarit. Avus nostri Henrici, *Eduardus Wottonus* Eques, Thesaurarius Caletensis ac Henrici VII Consiliarius intimus, Cancellariatus dignitatem sibi imminentem declinavit. Pater denique ipsius fuit *Thomas Wottonus*, Armiger ac studiis egregie imbutus, sed qui honorem equestrem, quem Elisabetha ipsi gratiose offerebat, tanquam pignus ulterioris in aula sua promotionis, detrectavit ex amore vitæ campestris, quodque vir esset insignis modestiæ, cordis plani ac infucati, & priscæ libertati ac integritati adsuetus. Tres tamen ejusdem filios, nostri Henrici fratres consangvineos, *Eduardum*, *Jacobum & Johannem* eadem Regina ad equestrem dignitatem evexit. Et hos quidem ejus parens ex *Elisabetha Rudstonia* genuerat; qua defuncta secundam duxit uxorem *Eleonoram*, *Roberti Mortoni* viduam, filiam nobilis cujusdam viri *Wilhelmi Finch*, e quo matrimonio unicus

cus tantum filius, Henricus Wottonus noster susceptus est. De familia Wottoniana id speciatim commemoratur insuper, quod ex ea oriundi somnia subinde habuisse ferantur apprime ominosa, cujus rei unum alterumque exemplum de Nicolao & Thoma Wottonis recensetur; quorum uterque etiam ipsam mortis suæ diem prædixisse compertus est. Nostrum quod attinet, is Oxoniæ per aliquot annos studiis incubuit, ibique anno ætatis vigesimo Magister artium creari meruit: biennio post iter adgressus, ut exterarum nationum conversatione non mores minus quam ingenium ulterius expoliret, peregrinationibus per Galliam, Germaniam & Italiam integrum novennium impendit; indeque redux, mox apud Robertum Essexiæ Comitem Secretarii munus nactus est. Cum vero postea hic Elisabethæ odium incurrens carceri inclusus esset, veritus Wottonus, ne ipsius etiam domesticis, e quorum tunc numero erat, forte molesti quid immineret, satius putavit ex Anglia semet subducere Italiamque repetere, amicitiam cum antiquis, quos ibi nactus erat, familiaribus renovaturus. Itaque Florentiæ aliquandiu semet continuit. Cum vero tum temporis, Elisabetha ad senium vergente, a Romano-Catholicis metuentibus, ne si contingeret, Jacobum Scotiæ Regem Angliam quoque adipisci, de sua in regno isto religione actum foret, variæ in hunc insidiæ struerentur, & inter alia Ferdinandus, Magnus Dux Florentiæ, forte literas quasdam intercepisset, machinationem in Jacobi excidium directam detegentes; quo hunc mature ea de re certiorem redderet, nuntium sibi delegit Wottonum nostrum, qui quo tutius iter haberet, Itali personam & loquelam adsumens, *Octavio Baldi* interim nominari voluit, & sic absque mora per Norvegiam in Scotiam perrexit, Regique totum negotium dexterrime aperuit, ac sua sic defunctus legatione in Italiam rediit: non omisit tamen Jacobo verum suum nomen gentemque clam exponere, causamque cur alium se simulare in itinere hoc voluisset. Occasio inde nata Jacobo fuit, postquam Angliæ regno post Elisabethæ decessum potitus erat, Wottonum, cujus quippe habilitas in negotio isto abunde ipsi perspecta fuerat, ex Italia adsciscendi in suum servitium, eumque ad equestris ordinis splendorem evehendi. Cum vero Rex (congrue suo symbolo, quod fuit: *beati pacifici*,) statuisset, ad melius conservandam cum vicinis regnis & provinciis amicitiam, diversos emittere legatos, optionem Nostro fecit,

an ad Hiſpanos, Gallosve, aut ad Venetos ablegari mallet; qui cum Italiam ſuo maxime genio congruere noſſet, Venetam ſibi legationem delegit, ad eamque Rempublicam anno 1604 miſſus fuit, faſces tunc ibi tenente Duce Leonhardo Donato: quo in itinere ſocios ſibi adſcivit *Albertum Mortonum* cognatum ſuum, quo Secretario uſus eſt, & *Wilhelmum Bedellum*, Capellani munus exercentem; cujus Vitam *in Actis Eruditorum anni 1686. m. Maj. pag. 239.* commemoratam videre eſt. Variis poſtmodum aliis legationibus adhibitus fuit, uti liquet ex inſcriptione, quam ex ultimo itinere Italico domum remeans, in ſui memoriam reliquit hinc inde in diverſoriis publicis, quæque ita habet: *Henricus Wottonus Anglo-Cantianus, Thomæ optimi viri filius natu minimus, a Sereniſſimo Jacobo I. Magnæ Britanniæ Rege in equeſtrem titulum adſcitus, ejusdemq; ter ad Rempublicam Venetam Legatus ordinarius; ſemel ad Confœderatarum Provinciarum Ordines in Juliacenſi negotio; bis ad Carolum Emanuelem Sabaudiæ Ducem; ſemel ad unitos ſuperioris Germaniæ Principes in Conventu Hailbrunnenſi; poſtremo ad Archiducem Leopoldum, Ducem Wirtenbergenſem, Civitates Imperiales, Argentinam Ulmamque, & ipſum Romanum Imperatorem Ferdinandum II. Legatus Extraordinarius, tandem hoc didicit,* Animas Fieri Sapientiores Quiescendo. Atque hoc quidem ſuum ſymbolum ad praxin deducendi commoda paulo poſt occaſio arriſit: cum enim tot tandem legationibus defunctus ac ſexagenarius prope anno uno ante Jacobi Regis obitum domum rediiſſet, ex hujus gratia Præfecturam Collegii Ætonienſis nactus, ſucceſſorque factus eſt Thomæ Murræi, per cujus mortem ſparta hæc vacare cœperat. Atque hac in ſtatione reliquum vitæ tranquille tranſegit, ſibi quippe & Muſis victitans, ac piis maxime meditationibus ſemet impendens. Annuatim tamen patriam ſuam *Boſton-Hall* inviſere ſolitus eſt, hauſtum nempe talem aeris genialis ad virium confortationem multum conducere, & præſentiſſimum contra omne curarum genus remedium eſſe prædicans. Ultimo vitæ tempore aſthmate laboravit, quod ex nimio Tabaci uſu contraxiſſe creditus eſt. Deceſſit denique ex febri, vergente anno 1639. ætatis ſuæ 72. Epitaphii loco non niſi ſimplex marmor poſcit, cui nil niſi ſequentia inſculpi teſtamento juſſit: *Hic jacet hujus ſententiæ primus Autor:* Disputandi Pruritus, Ecclesiarum Scabies. *Nomen alias quære.* Reliqua ejus teſtamenti capita hic recenſere nil attinet; cujus quidem potiſſima puncta in variis ſupellectilis ſuæ partibus uni alterive amicorum in ſui memoriam legatis conſiſtunt: pecuniæ enim, cujus ſemper admodum incurioſus fuiſſe fertur, vix tantum reliquit, ut æri alieno, quod in legationibus occupatus olim contraxerat, diluendo ſufficeret. Cæterum perhibetur fuiſſe egregiæ & proceræ ſtaturæ, ingenioſus præterea & præſertim jocis elegantibus locuples. Quæ ipſa tamen jocandi habitudo parum aliquando abfuit, ut eum ex Regis gratia deturbaret. Nimirum inſcripſerat vice quadam, cum per Auguſtam Vindelicorum ad Venetos ablegatus iter faceret, familiaris ſui Chriſtophori Fleckameri albo amicorum, lepidam hanc Legati definitionem: *Legatus eſt vir bonus, peregre miſſus ad mentiendum Reipublicæ cauſa;* (jocoſam ſcilicet æquivocationem innuens in phraſi Anglica, *to lie abroad*, quippe quæ aut *commorari*, aut *mentiri in locis exteris* indicat.) Cum etenim ſcriptura hæc, incertum quo caſu, octennio poſt ad aliorum, ac ſpeciatim *Caſparis Scioppii* notitiam perveniſſet, atque hic Romanæ aulæ paraſitus in ſcriptis contra Regem Jacobum rei indignitatem multis exaggeraſſet, Rex factum hoc graviſſime tulit, intempeſtivam hanc jocandi libertatem pro oſcitantia quadam & judicii defectu in Wottono interpretatus: qui & hac de re duas apologias ſcripſiſſe reperitur, alteram ad Jacobum, alteram ad Velſerum Nobilem Patritium Auguſtanum: unde tandem Regi partim ob propriam excuſationem, partim amicorum quorundam interventu, delinito reconciliatus, ac in majori dein pretio habitus eſt.

Sed tempus eſt, ut vita ejus aliquantiſper conſpecta, nunc ad ſcripta quoque paucis nos convertamus. Inter hæc primo loco comparent *Elementa Architecturæ*, in quibus id maxime operam dedit, ut potiſſimas artis hujus regulas, e melioribus autoribus & exemplis in compendium quoddam methodicum redigeret. Quemadmodum vero alias libere philoſophari amavit, ita nec hac ex parte in magiſtri cujusquam verba juravit, aut ab aliis communi conſenſu recepta probavit indiſtincte, quin potius audacter ubivis, ſi ſecus ſtatueret, expoſuit. Sic v. g. doctrinam Vitruvii improbat, jubentis columnas ſtriatas ordinaria ſua dimenſione paulo minus craſſas fieri; id enim rationi quadantenus adverſari autumat, cum ſtriæ per ſe jam de corpulentia columnarum quid detrahant adeoque infirmiores eas relinquant.

Sic porro carpit morem in Italia & ubivis fere uſitatum, portas conclavium contiguorum ſitu parallelo ſic ordinandi, ut ex una proſpectus per omnes pateat: id enim ex vana tantum oſtentatione profectum, quo advenæ totius domus ſplendor uno velut ictu oſtendi valeat, ait aut duram hanc ſervitutem plerisque cameris imponere, ut per eas transtus ad interiores ſemper patere debeat; aut oportere, ut tanto plures in conclavibus januæ fiant, (id quod ſtructuram haud parum debilitet,) utque eo plus inutilis ſpatii ante cameras relinquatur pro atriis, utplurimum tamen obſcuritate luminisque defectu fere laborantibus, quod ſpatium utilius ad alias commoditates impendi poſſet. Pariter damnat curioſam plerorumque ſolicitudinem, hortos ordine nimis concinno & regulari conſerendi, & in iis mavult naturæ amicum ordinem quaſi tumultuarium & irregularem, aut certe fabricam ſylveſtri modo & fera quadam regularitate conſpicuam. Scalarum quoque gradus, non, ut plerumque fit, ſitu perfecte horizontali jubet poni, ſed ita, ut aſcendenti aliquantillum modo declivitatis antrorſum præbeant; id enim, cum pes ita ratione quadam adſcendat deſcendatque ſimul, ſecretam quandam & gratam laboris in ſcandendo deceptionem dare teſtatur. In duas vero partes libellum diviſit ſic, ut in priore de partibus ſtructuræ eſſentialibus agat; in poſteriore vero de ejusdem ornamentis, pictura præſertim & ſculptura; ubi varia notatu haud indigna, picturam imprimis concernentia affert. Inter alia annotat, quod utut lætitia & fletus natura maxime ſint oppoſita, nihilominus atteſtantibus optimis artificibus, hæc duo quoad artem adeo vicina ſint, ut vel minimo penicilli ductu facies ex dolore ejulantis in vultum effuſe ridentem transformari valeat. Pariter tametſi veritatis & naturæ imitatio maximum in picturæ alicujus perfectione requiſitum ſit, nihilominus & hac in parte excedi poſſe, ex Quintiliano oſtendit, narrante alicubi, *Demetrium* pictorem ideo culpari ſolitum fuiſſe, quod in naturali exactitudine exprimenda nimis ſcrupuloſus eſſet, & magis ſimilitudinem, quam ſuavitatem in pingendo affectaret. Quod ipſum etiam celeberrimis noſtri ævi pictoribus, *Alberto Durero* & *Michaeli Angelo Bonaroto* exprobratum eſſe Autor perhibet, hac tamen cum differentia, quod ille nimis laborarit in exprimendo eo, *quod ipſa adeſſet*, hic vero in eo, *quod adeſſe deberet*. Plura ex opuſculo hoc allegare ſuperſedemus, præſertim cum Latina ejus verſio nonnullis

lis Vitruvii editionibus adjecta feratur, adeoque eruditis ignota eſſe nequeat. Hæc ædium Architecturæ Elementa excipiunt fragmina quædam *Architecturæ morum* ab Autore occœptæ, hoc eſt, Doctrina de puerorum educatione, quam quo accuratius contexeret, perhibetur ex ſcholis plerumque ſibi elegiſſe unum pluresque melioris ſpei adoleſcentes, quos continuo ſecum haberet, & ex eorum diſcurſibus, converſatione & actionibus obſervationes ſibi colligeret pro complendo melius iſto opere; cui ipſi tamen vix primis paginis abſolutis immortuus eſt, in quibus nihilominus varia, ad cognoſcendam maxime intimam puerorum indolem facientia, haud vulgaria ſatisque curioſa continentur. Subnectuntur præterea aphoriſmi nonnulli ad eandem educationis materiam ſpectantes. Sequuntur rudimenta obſervationum quarundam, Hiſtoriam Angliæ tam civilem, quam eccleſiaſticam concernentium, inde a Regno Wilhelmi Conqueſtoris ad ſua uſque tempora; ut & ſpeciatim vitam & exceſſum Henrici VI, ut qui Collegium, in quo noſter verſabatur, fundavit, attinentium: ſed de hoc labore non niſi paucæ ſtricturæ exhibentur, quod eo magis dolendum eſt, quo ſuaviorem exiguæ hæ reliquiæ de futuro, ſi vixiſſet, opere præguſtum *lectori* præbent. Porro exhibetur Panegyricus ſermo, ad Regem Carolum I. e Scotia reducem anno 1633 ſcriptus Latino idiomate, cui tamen & Anglica verſio ſubjungitur: in qua ipſa oratione perquam florida, potiſſima ejus geſta per compendium enarrantur & extolluntur. Sequitur Collatio ſeu Paralleliſmus inter par celeberrimorum ſui ævi aulicorum, nempe *Robertum Devereux*, Comitem Eſſexiæ, & *Georgium Villiers*, Buckinghamiæ Ducem, in quo ſcripto utriusque horum mores & facta, interſperſis variis conſiderationibus moralibus & politicis explanantur, ac ſpeciatim varia aulæ myſteria, factiones & ſimilia, a curioſis ſub regno Eliſabethæ & Jacobi annotata revelantur. Paralleliſmum hunc excipit aliud paucarum pagellarum ſcriptum, a *Comite de Clarendon*, dum juvenis eſſet, uti fertur concinnatum, conſimilis cum priore argumenti, niſi quod hic diſparitas potius, quam convenientia inter utrumque illorum aulæ Miniſtrorum oſtendatur. Separatim dein adhuc ab Autore delineata comparet Hiſtoria vitæ ac necis laudati Georgii Villiers, Ducis Buckinghamiæ, quemque Noſter jure merito inter magna exempla temporis & fortunæ reponendum exiſtimat. Porro ſequuntur, ut paucis, quod reliquum eſt, expediamus, introitus

ad de-

ad descriptionem belli inter Pompejum & Cæsarem, quam Autor componere sibi proposuerat; Character item Ferdinandi, Magni Florentiæ Ducis; nonnulla statum Reipublicæ Venetæ, cujus pariter historiam noster animo conceperat, concernentia, & in specie discursus super electione duorum Ducum Venetorum, Nicolai Donati & Antonii Priuli, quæ nempe utraque ipso Venetiis præsente contigerat: ulterius una & altera meditatio sacra, ut & poëmata Anglica Wottoniana argumenti varii. Maximam denique libri partem faciunt Epistolæ, scriptæ ad varios, & ex parte ad Regem ipsum aliosque Principes, in causa legationum sibi commissarum: & accessit nunc fasciculus literarum nonnullarum Wottoni ad Dn. *Zoucheum* datarum, quæ antehac lucem nondum viderant publicam. Tametsi vero omnes lectu jucundissimæ sint, cum ex iis undique ingens ingenii Wottoniani vis judiciique acumen eluceat; tales tamen non sunt, ut in recensendis earum argumentis amplius chartæ impendere debeamus, cum multæ earum res familiares concernant; pleræque vero eventus motusque istorum temporum hinc inde per Europam vigentes, adjunctis tamen hinc inde judiciis politicis, tractent.

HERMANNI WITSII AD ULRICUM HUBERUM Dissertatio Epistolica. In qua de Scripturæ S. Auctoritate Divina ex sola ratione adstruenda &c. disputatur.

Trajecti ad Rhenum ex officina Francisci Halma Anno 1687. in 8.

COntroversiis Theologicis, quæ subortæ fuerunt non ita pridem in Academia Franeckerana, in quibus non pauci in Belgio Theologi ac Philosophi, relati *in Bibliotheca Universali A. 1687. Tom. 6. & 7.* suum ingenium exercuerunt, immiscere se abstinuit Cl. Witsius, donec ab iis, a quibus dissentiebat, ad partes se rapi, ab Hubero autem amico vetere *(cujus librum de hac lite excerpsimus mense Augusto 1687. p. 405.)* sententiam suam atque consilium expeti videret. Hinc enim necessitatem sibi aliquam impositam existimavit, ad veritatis elucidationem symbolam quoque suam conferendi. Nimirum disputatur, *an errorem enormem committant, qui credunt & aliis inculcant, quæ rationi rectæ adversissima sunt, modo in Scripturis ea contineri sibi persuasum habeant?*

Num

Num *Scripturæ divinitas, qua auctoritas ejus omnis nititur, aliunde quam ex ratione adstrui possit?* Num *culpa liberandi sint, qui asserere sustinent, si ratio aliud quid nobis dictaret quam Scriptura, Scripturæ potius esse credendum?* Quid *Ecclesia Reformata de Spiritus S. in electis operationibus seorsim ab Enthusiastis doceat?* Num *conscientia hominis ab errore omni immunis, nonnisi quod verum ac certum est, dictare possit?*

De quibus problematibus ut recte disputet Witsius, certa ab incertis initio distinguit, postea ad cardinem rei accedit. Ait in eo *primum* omnes convenire, verum id esse, quod recta ratio homini dictat; sive quod ex indubitatæ veritatis principiis, evidenti, perspicua & nusquam hiante argumentatione deducitur. Sed *& id* apud Reformatos extra controversiam esse debere, primi Parentis vitio vigorem humanarum mentium, ingenii acrimoniam, ac judicii soliditatem valde imminutam ac retusam esse. *Tertio* & hoc in confesso arbitratur, rationem nostram naturalem certis circumscriptam esse limitibus, quos transcendere nullo conatu valeat; ideoque non pauca supereſse cognoscenda ad veram æternamque beatitudinem ex supernaturali revelatione. *Porro* cum tam manifestatio per naturam, quam per supernaturalem revelationem, pariter ex DEO sit, clarum dicit, unam alteri repugnare non posse. Qui itaque Scripturam divinitus inspiratam agnoscat, eum persuasum habere non posse, Scriptura contineri, quæ rationi rectæ adversissima sunt, neque posse ea, quæ rationi rectæ adversa novit, vel ipsum credere, vel aliis inculcare, eo argumento quod in Scriptura extent. *Insuper* & illud patere, revelationem supernaturalem quædam gnorismata atque indicia habere, quibus de illius divinitate constare possit, quam dignotionem opus rationis esse, i. e. mentis sive intellectus nostri, non dubitari. Atque hoc sensu bene dici, per rationem nostram, i. e. per mentem illiusque operationes, Scripturarum divinitatem adstrui. Duo autem quærenda restare: *Primo*, ex quibus principiis sive axiomatibus adstruenda revelationis divinitas atque auctoritas sit? *Deinde*, an ita disposita sit nostra ratio, ut per se sola ex illis axiomatibus argumentando, se atque alios de divinitate revelationis convincere possit, & si quid rationi nostræ accedere debeat, quid illud tandem sit ac quomodo operetur?

Primam quæstionem quod attinet, affirmare illi videntur, qui docent, revelationis divinitatem, & quæ ei innititur, auctoritatem, nonnisi ex ratione adstrui posse. Negat *Witsius*, tum quod rationis axiomata ad mysteriorum sublimitatem non pertingant, tum quod corrupta nunc omnium hominum naturalium ratio, & cæca, præcipue circa res divinas, crassos errores pro axiomatibus rationis plerumque habeat: unde periculosum esse atque indignum, ad cæcæ & perversæ rationis dictata Scripturarum auctoritatem examinare. Ad id confirmandum exempla adducit, partim vetustius Socini, partim recentius Scriptoris Galli, qui videri voluit exhibere Judicia quorundam Theologorum Belgicorum super Historia Critica Richardi Simonis. Ejus enim nuperi Scriptoris, plerosque Scripturarum Sacrarum libros ad rationis suæ tribunal vocantis, judicium esse, de Jobi calamitate non esse veram historiam, sed fictam Tragœdiam, in qua contra omnes decori & probabilitatis leges plurifariam peccatum sit, quæque consequenter DEI Spiritum auctorem habere non possit. Ad eundem modum ex rationis suæ scitis de Psalmis quibusdam, & maxime de Sacris Proverbiis illum ipsum philosophari. Canticum Canticorum pro Idyllio vel Ecloga ab eodem haberi, cujus stylus Græcis Latinisque Theocriti & Virgilii carminibus similis sit, nisi quod pro captu gentis Hebrææ aliquanto sit durior; cujusq; comparationes cap. 4. conferri debeant cum iis, quæ Polyphemo attribuit Ovidius Metamorphoseon 13.

Si quæras, *unde tandem revelationis divinitas adstruatur, si non ex rationis principiis?* Respondet *Witsius*, eam revelationem, quæ singularibus quibusdam DEI amicis, Patriarchis, Prophetis, Apostolisque immediate contigit, ex se ipsa, & per se ipsam cognosci potuisse, sicuti Sol suo lumine cernitur: Simili propemodum ratione revelationem, quæ sacris literis comprehensa, nunc nobis pro fidei nostræ objecto proponitur, ex insitis Scripturæ a DEO characteribus, quos ibi enarrat, unice constare. Quod si adversarii idem velint, oportere etiam eos ita loqui, non verbis, quibus Sociniani fere utuntur.

Nunc ad alteram quæstionis partem progressus, *num ita disposita sit nostra ratio, ut per argumenta ista, quibus Scripturarum probatur divina auctoritas, valide convinci possit, nisi quid ei aliunde accedat?*

accedat? Asserit omnino advenire oportere internam Spiritus collustrationem, tum in reprobis, per quam isti, etsi non regenerati, neque sanctificati, animum inducant attendere ad gnorismata divinitatis in evangelio, adeo quidem ut convicti id pro vero agnoscant, credentes argumentorum evidentiæ; tum in electis, sed longe sublimioris ordinis, quippe per quam salutaris fides, quæ cum veritatis amore & interioris hominis sanctificatione est conjuncta, conferatur. Atque hac quidem de re nullam nunc esse controversiam *(scilicet inter Calvinianos, ex quorum doctrina communi hic locutus est.)* Illud autem pressius inquiri, quomodo is Spiritus Christi ad salutarem convictionem procedat. Witsius sic concipit: *Primo* Spiritus S. electis suis novam & spiritualem mentis facultatem concedit, quæ rebus spiritualibus certa quadam proportione respondet. *Porro* novam hanc mentis spiritualem facultatem excitat, ad agnoscendam sacrarum literarum divinitatem. Præstat id ingerendo menti divinitatis gnorismata, facitque ut mens ea in nativa sua luce conspicans, valide illis non afficiatur tantummodo atque tentetur, sed & plene convincatur, non minus certo, quam si vel rebus ipsis præsens adfuisset, vel in cœlos evecta verba Scripturæ ex ipsius DEI ore audivisset. Attamen ii, qui certissime de divinitate Scripturarum persuasi sunt, non semper pro ea proportione liquido, distincte, & partitim memorata gnorismata discernere, multo minus ea exponere & vindicare norunt. Nam, teste experientia, cæteris non solum hominibus, sed & fidelibus multis simpliciores minusque callidi, tanta fidei πληροφορία Evangelii veritates amplexi sunt, ut præ eruditis carceres, cruciatus, mortes ingenti animo pro veritatibus istis sustinuerint. Accedit & aliud, quo certitudinem illam corroborat Spiritus S. nempe præter lumen, quo videntur res spirituales, earundem gustum animæ exhibendo, Ps. 34, 9. 1. Petr. 2, 2. 3. adversus quem nulli argumentationum nodi, nulla pericula, nullæ tentationes valent.

An præter jam dicta, ad testimonium illud pertineat speciale & expressum Spiritus S. ad animam alloquium, sive arcana quædam notificatio & efficax mentis excitatio, & in qua re consistat, difficile explicatu ait Witsius, fateturque ea, quæ de aliis Spiritus S. operationibus, iisque sive mediatis sive immediatis, inter Theologos & Huberum Enthusiasmi accusatum controvertuntur, se non satis as-

sequi. Verum cum materia ipsa, sua tam jucunditate quam utilitate comiter invitet, hanc quoque disputationem suscipit, & sequentem in modum tractat: Præter illas operationes Spiritus S. quæ tendunt ad fidem divinitatis Scripturæ electorum mentibus ingenerandam, de quibus hactenus sumus locuti, aliæ agnoscendæ sunt, quarum præcipuæ ad tria capita referri possunt, nimirum ad informationem, ad sanctificationem, ad consolationem. Informatio, quæ in Scripturis etiam unctio Spiritus dicitur, omnibus DEI filiis immediate contingit, estque ab ea, quæ per verbi prædicationem fit, distincta: non quod alias res doceat DEUS per Spiritum in anima, quam per verbum, sed quod aliter doceat. Verbi enim institutio omnis moralis est, & sæpe, immo sine Spiritu semper, incassum adhibetur. Spiritus institutio est realis & hyperphysica, atque hactenus immediata, res in mentem inducens, mentem in res, tanta efficacia, ut sapientiam vel fatuis ingeneret. Quam doctrinam communem alias Calvinianorum, sed adversam Augustanæ Confessioni addictis Ecclesiis, confirmat suffragiis Heidani, & ipsius adversarii Wayeni. Adjicit etiam, nec hoc præfracte negandum, contingere nonnunquam piis specialium eventuum revelationes, quoad tempus, modum, cæterasque circumstantias. Historias assertionis notabiles narrat ex *Burneti Historia Reformationis Anglicanæ*, & *scripto anonymi Anglico de impletione Scripturæ*. Ad sanctificationem refert immediatam Spiritus S. operationem, ex qua vita illa nova & spiritualis in electis promanat, quæ fideles ad preces excitat. Consolationem denique Spiritus S. electis immediate suppeditari vult, de adoptione eorundem in filios DEI. Sed & singulare quid contingere piis, maxime ægris ac moribundis, quando in eorum phantasia, sive in vigilia, sive in somno, Spiritus DEI lucidissimas rerum cœlestium imagines ita nonnunquam distincte pingit, ut eas non mente solum, sed & oculis coram cernere videantur, nec aliter iis adfecti sint, quam si rebus ipsis præsentes interessent, exemplis *Olympiæ Fulviæ Moratæ*, *Caspari Oleviani*, aliorumque non solum magnorum, sed & aliorum e plebe credentium comprobat.

Ex quibus hactenus disputatis concludit, Spiritus S. operationes omnes immediatas dici posse, in quantum quidem hyperphysica sua virtute ipsam hominis mentem intime penetrant, sine ullo alterius

rius causæ reali efficacia agentis interventu. Posse nihilominus operationes Spiritus S. illas mediatas dici, quas efficit idem intercedente morali operatione verbi, quod nonnisi objecta proponendo, suadendo, mandando, promittendo agat: illas autem immediatas prorsus esse, quas sine interventu verbi agit, uti infusionem luminis spiritualis; inditionem novarum facultatum, quibus apprehendi debet DEI verbum, antequam ullam salutarem efficaciam exerat; revelationem rerum arcanarum particulares eventus spectantium, de quibus in Scriptura nihil est traditum; responsionem ad preces; inclinationem animi ad singularia quædam amplectenda vel fugienda; immo ipsam verborum Scripturæ, ad informationem vel consolationem, interiorem suggestionem, & id genus plura. Quæ ad rem præsentem applicans statuit, operationem Spiritus S. qua fidem divinitatis Scripturarum mentibus nostris ingenerat, mediatam dici posse, quatenus ea fides oritur ex consideratione radiorum divinitatis, qui per totum Scripturæ corpus varie sparsi illustri splendore micant: sed operationem eam Spiritus S. qua oculos dat ad cernendos eos radios, qua voluntatem efficaciter flectit, ne obnitatur luci ultro se ingerenti, immediatam esse. Similiter sapientiam spiritualem doceri nos a Spiritu S. mediata operatione per Scripturas; quod tamen earum mentem salutariter intelligamus, hoc ex interna atque immediata Spiritus S. institutione esse. Atque hoc sensu immediatam revelationem mysteriorum Evangelii, omnibus fidelibus necessariam esse, ex præstantissimorum Theologorum *(Calvinianorum* puta) sententia. Quæ si mens sit Huberi, eum ab Enthusiasmi impacto crimine fideliter absolvit.

Supereſt quæstio *de Conscientia*, *nunquam an aliquando errante?* Negatum est, conscientiam unquam errare. Noster de Conscientiæ voce & ratione ex Scripturis ubi præmisisset aliqua, judicat totam disputationem tam calide agitatam, in frigidam λογομαχίαν recidere: id enim solum quæri, utrum animus judicans circa τὰ πρακτὰ, si fortean male judicet, conscientia dici mereatur? At hoc parvi esse monenti: putat tamen, in Scriptura eam sic nominari, 1. Cor. 20. v. 28 29. Tit. 1. v. 15. Rom. 14, 5.

Addita est ob materiæ affinitatem Oratio elegans, dicta Ultrajecti A. 1680, cum ordinariam Theologiæ Professionem solenniter

auſpicaretur Auctor, in qua præſtantia veritatis Evangelicæ ſuper omnes diſciplinas in ſublimitate, jucunditate, ſanctitate, utilitate laudatur.

LES ELEMENS DE GEOMETRIE, OU DE LA meſure du corps &c.

i. e.

Elementa Geometriæ ſeu menſuræ corporis, comprehendentia non ſolum ea omnia, quæ Euclides docuit, ſed & pulcherrimas Archimedis propoſitiones, nec non Analyſin; Auctore R. P. Bernardo Lamy, Oratorii Presbytero.

Pariſiis apud Andream Pralard, 1685. in 12.

CUm Auctor ante annos aliquot tractatum emiſiſſet in lucem de proprietatibus magnitudinis in genere, conſultum poſtea duxit, præſentem quoque Geometricum publici juris facere, in quo de proprietatibus corporis, quod magnitudinis ſpecies eſt, agitur, idque ob præſentiſſimam utilitatem, quam Geometria ſui ſtudioſis pollicetur. Neque enim, judice Auctore noſtro, ſolum aliis diſciplinis, quæ circa corpus quacunque ratione verſantur, principia certa ſuppeditat, ſed etiam mentem humanam methodo imbuit unam veritatem ex alia deducendi, atque ſic efficit, ut ipſa ſumma delectatione ſpirituali & contemptu voluptatum corporearum repleta perpendat, quam vaſta ſit illa ſcientia, quam poſſident qui DEO fruuntur, & quam ſincera illa voluptas, qua beati gaudent, dum in eſſentia divina novas ſemper veritates detegunt, atque ita in Deum omni deſiderio feratur. Fatetur vero, libros veterum Geometrarum non adeo aptos eſſe huic inſtituto, quippe cum illi ſoliciti ſolum fuerint de inveniendis præcipuis theorematibus, ordine naturali fere neglecto, adeoque auctorem Elementorū Geometriæ, quæ Gallice impreſſa A. 1667 apud Savreux, primum fuiſſe, qui decenti eadem ordine propoſuerit. Quoniam autem ille de ſolidis plane non egit, ſuo tractatu Auctor noſter complexus eſt non illa tantum, quæ Euclides de iisdem tradidit, ſed etiam quæ Archimedes de Cylindro, Cono & Sphæra docuit. Diviſit enim Elementa hæc in quatuor libros, in quorum *primo* de lineis,

lineis, *ſecundo* de angulis & ſuperficiebus, *tertio* de rationibus & proportionibus linearum & ſuperficierum, tandemque *quarto* de ſolidis tractat; ita quidem, ut in libro tertio ſæpiſſime lectorem ad doctrinam de ratione & proportione in genere, ex libro de magnitudine hauriendam remittat. Dedit vero operam, ut Elementa facilia non minus quam brevia redderet, non quidem omittendo neceſſarias propoſitiones, ſed utendo demonſtrationibus brevibus & generalibus, ex quibus una opera plura alia poſſint deduci, & iis inſiſtendo viis, quibus recta ad veritatem itur. Adjecit tandem appendicis loco Analyſeos ſpecioſæ compendiolum, tredecim capitibus comprehenſum, & octo Problematibus illuſtratum, ut eidem ſcopo inſerviret, cui Geometria ab ipſo deſtinata.

MICROGRAPHIA NOVA, SIVE NOVA ET CURIOSA variorum minutorum corporum, ſingularis cujusdam & noviter ab Auctore inventi Microſcopii ope adauctorum, & miranda magnitudine repræſentatorum deſcriptio, additis eorum figuris, publicata a Joh. Franciſco Griendelio ab Ach, Ordin. Equeſt. Spir. S. Canonico, Sacræque Cæſar. Majeſt. Architecto militari.

Norimbergæ apud Joh. Ziegerum. 1687. in 4.

CUm non jucundum ſolum, ſed maximi quoque in philoſophia naturali uſus ſit, corpuſcula, quæ exilitate ſua aciem viſus noſtri ſubterfugiunt, armatis perluſtrare oculis, idipſum ſua non indignum opera judicarunt celeberrimi viri, Henricus Powerus & Robertus Hookius, Angli, quorum ille ſuas obſervationes microſcopicas Londini anno 1664, hic Micrographiam anno 1665 ibidem in lucem emiſit, ut jam de Lewenhœckio Belga, qui indies adhuc bene de hac re meretur, nihil dicamus. Quoniam autem Micrographia Hoockii nitidiſſimis referta ſchematibus apud nos rariſſima, neque ex Anglico unquam converſa eſt, ejusdem locum replere voluiſſe videtur Micrographia nova Dn. Griendelii, in qua ultra quinquaginta delineationes corpuſculorum exiguorum æri inciſæ exhibentur. Diſpeſcitur vero eadem in octo obſervationes, quaſi totidem capita. I. verſatur circa Auctoris microſcopium noviter inventum, quod circumferentia ſua pedem operarium

rium Noribergenſem ſuperare, & majorem habere campum, plusque lucis ad objecta admittere, quam hactenus excogitata, ſcribit, dimenſionem ac ordinationem vitrorum ſtudio omittens, ſolumque innuens, machinam ſuam conſtare ex vitris ſex convexis, & objectivum, quod minimum eſt, eſſe hyperbolicum. Obſervatio II. animalcula varia contemplatur; III. vermiculos quosdam repræſentat; IV. flores & alia vegetabilia nonnulla conſiderat; V. varias texturas delineat; VI. capillos & pilos exhibet, quorum nonnullos cavitate gaudere contendit; VII. ſemina quædam oculis offert; VIII. res varias curioſas microſcopio ſubjicit.

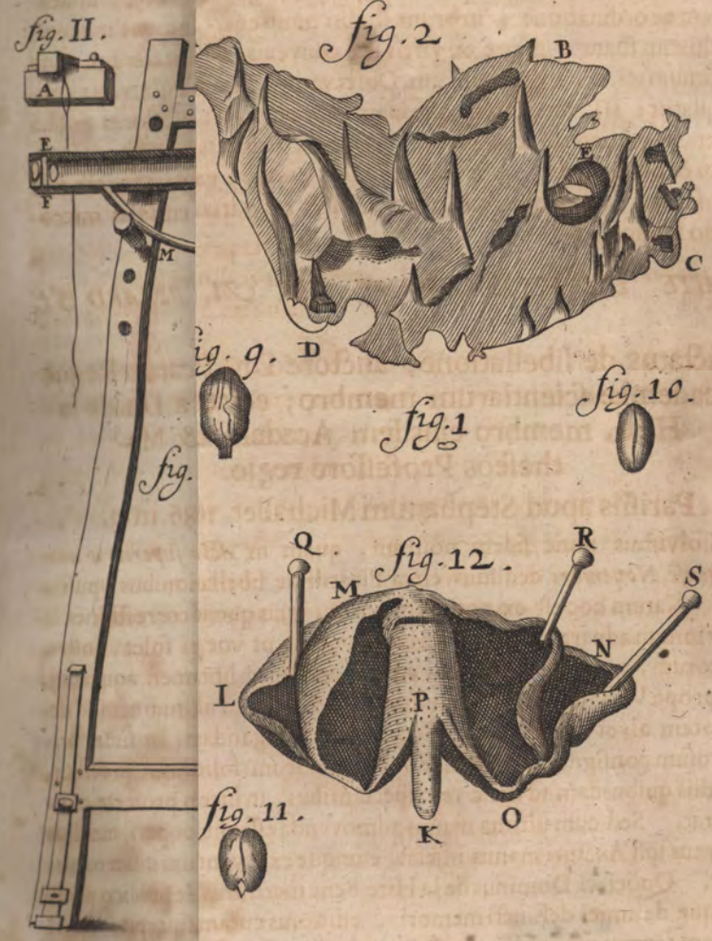
TRAITE' DU NIVELLEMENT PAR M. PICARD &c.

i. e.

Tractatus de libellatione, auctore Dn. Picardo Regiæ Academiæ ſcientiarum membro; editus a Dn. de la Hire, membro ejusdem Academiæ & Matheſeos Profeſſore regio.

Pariſiis apud Stephanum Michallet. 1686. in 12.

EXſolvimus nunc fidem noſtram, quam in *Actis ſuperioris anni menſe Novembri* dedimus, circa Picardi de libellationibus opuſculum. Natum hoc eſt ex notis nonnullis, quas quoad correctiones libellationum adparentium, & verificationem, ut vocari ſolet, inſtrumentorum, cum eſſet adhibitus ad explorandum libramen aquarum, quæ prope Verſaliam deprehenduntur, nec non ad altitudinem & declivitatem alvei Ligeris atque Sequanæ inveſtigandam, in ſuum primum uſum conſignaverat, deinde vero amicorum ſolicitatus precibus, cum aliis quibusdam ad hanc rem ſpectantibus, in lucem proferre conſtituerat. Sed cum ultima manus admovenda eſſet huic operi, morbus violentus ipſi Auctori manus injecit, eumque ex viventium numero abripuit. Quocirca Dominus de la Hire bene meriturus de publico pariter atque de amici defuncti memoria, editionis curam ſuſcepit; nihil equidem immutans in illis, quæ Picardus conſcripſerat, niſi quod in locis quibusdam demonſtrationes adjecit in eorum gratiam, qui mediocriter tantum in Geometria verſati ſunt. Addidit inſuper generalem quandam Methodum rectificandi inſtrumenta, quæ *libellæ* vocantur,

TAB. II. *Ad Supplem. pag. 97. seq.*

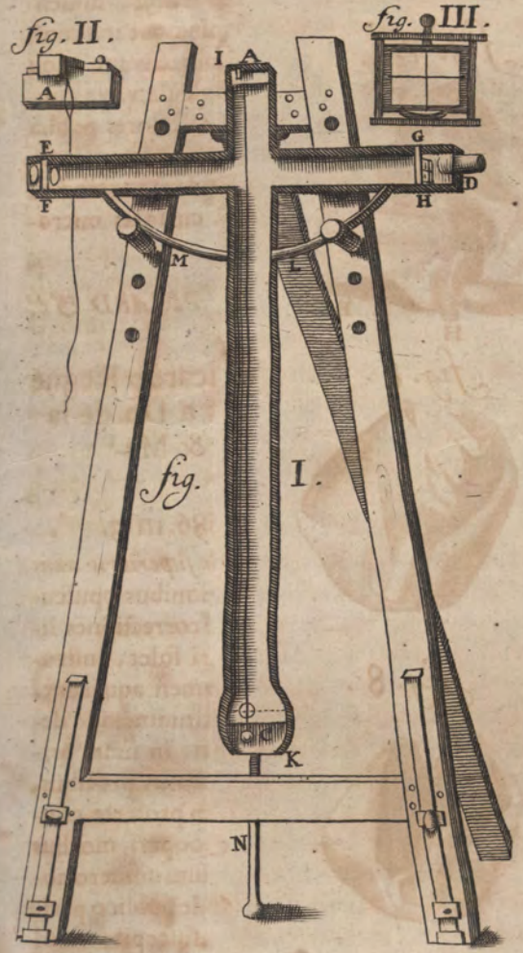

fig. I.

fig. 3.

fig. 4.

fig. 5.

fig. 6.

fig. 7.

fig. 8.

fig. 8.

fig. 2.

fig. 9.

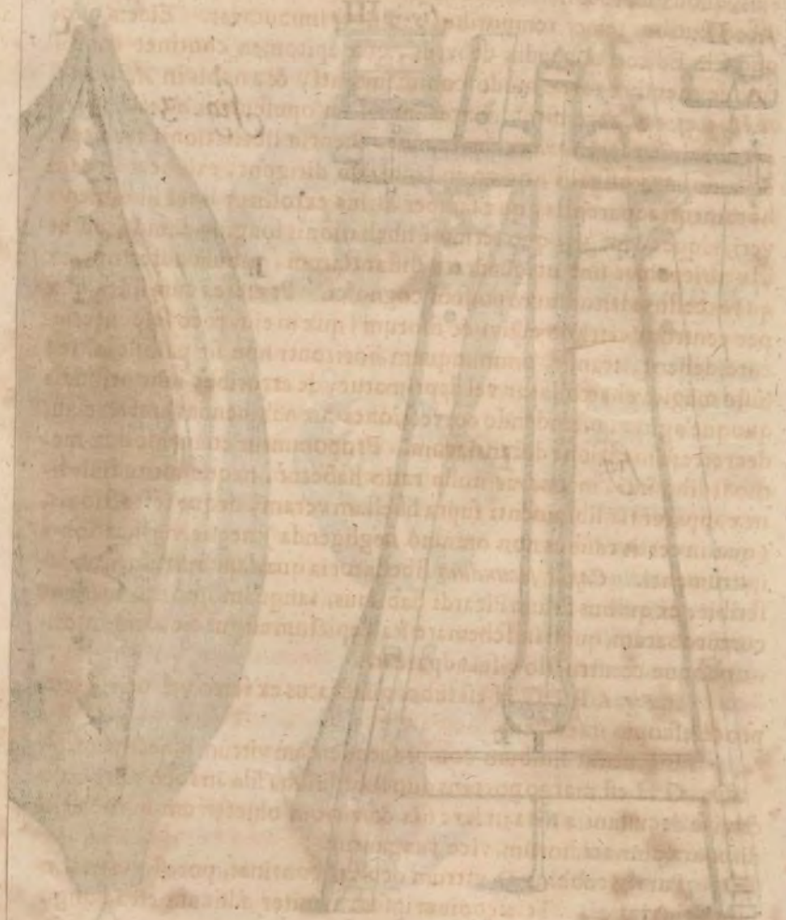
fig. 1

fig. 10.

fig. 12.

fig. 11.

cantur, & descriptionem, tum aliorum quorundam, tum imprimis ejus, quod Picardus in tractatu de mensura terræ exhibuerat quidem, succedentibus tamen temporibus paulisper immutarat. Eidem quoque Cl. Editori appendix debetur, quæ epitomen continet tractatus de mensura terræ modo commemorati, & a nobis in *Actis anni 1688. pag. 578.* recensiti. Cæterum ipsum opusculum *duabus partibus* absolvitur. In *primæ capite primo* theoria libellationis traditur, & cum linea visualis, quam instrumenta dirigunt, exhibeat lineam libramenti adparentis, quæ semper altius extollitur linea libramenti veri, idque eo magis, quo termini libellationis longius distant, ita ut illæ altitudines sint ut quadrata distantiarum, tabula adfertur, ex qua excessus altitudinum possunt cognosci. Præterea cum linea, quæ per centrum vitri objectivi & filorum, quæ in ejus foco sese intersecare debent, transit, nonnunquam horizonti non sit parallela, sed justo magis vel attollatur vel deprimatur, de erroribus hinc oriundis quoque agitur, ostendendo correctiones hic adhibendas crescere aut decrescere in ratione distantiarum. Proponuntur etiam hic duæ methodi librandi, in quibus nulla ratio habetur, neque altitudinis lineæ apparentis libramenti supra libellam veram, neque refractionis, (quæ in certis casibus non omnino negligenda) neque verificationis instrumenti. *Caput secundum* libellatoria quædam instrumenta describit, ex quibus solum Picardi dabimus, tanquam ipso usu maxime comprobatum, quod in schemate ita depictum est, ut ejusdem interior quoque constructio visui adpareat.

In *Fig. I.* E F G H est tubus quadratus ex ferro vel orichalco, pro telescopio inserviens. TAB. III. Fig. I.

E F notat limbum comprehendentem vitrum objectivum.

G H est margo portans duo subtilissima fila in foco vitri objectivi se decussantia, ita ut hæc fila & vitrum objectivum in tubo rite dispositæ pinnacidiorum vice fungantur.

Parvus tubulus D vitrum oculare continet, potestque pro lubitu altius infigi. Telescopium ipsum firmiter adfixum est ad angulos rectos tubo I K.

L & M sunt arcus sustinentes telescopium cum tubo I K, ejusque inclinationi inservientes.

A C est seta ex puncto A suspensa, ita ut facto nodo incum-

bat acui, ſuper quam libere movetur, cujus diſpoſitionem diſtinctius
Fig. II. repræſentat *Fig. II.*

Extremo ſetæ annexum eſt plumbum C, quod ſetam citra rupturam tenſam detinet.

Prope extremitatem tubi I K ita diſpoſita eſt argentea lamella, ut ſit in eodem plano cum puncto ſuſpenſionis ſetæ, ex quo etiam arcus circuli per centrum lamellæ, cui ſeta reſpondet, tranſiens deſcribendus & in gradus minutaque dividendus eſt, ut adpareat, quanto objectum aliquod plus aut minus ſit elevatum linea libramenti adparentis.

Vitrum objectivum mediante limbo ſuo firmiter affixum eſt tubo, pariter ac limbus G H, qui fila ſuſtinet. Satius vero eſt, ſi duplex limbus conficiatur, ita ut ille, qui fila geſtat, alterius canaliculis, quibus inſerendus, exacte reſpondeat; huic vero afferruminata ſit lamella elaſtica, quæ limbum priorem extrudat cochlea pro lubitu coercendum. Vide *Fig. III.*

Fig. III. Appendix N eſt virga ferrea dorſo tubi I N affixa & ſurſum deorſumque mobilis, ut inſtrumentum in inclinatione data conſervet. Suſtentaculum totius machinæ formam gerit ejus, cui pingentes tabulas ſuas ſolent imponere (chevalet) ita tamen, ut ejus pedes pro lubitu abbreviari & prolongari poſſint, ut ex figuræ inſpectione adparet.

Hæc de inſtrumento ipſo, cujus verificatio, cum demonſtratione, deinde prolixiuscule exponitur, tam juxta methodum Auctoris, quam Dn. de la Hire, qui etiam Hugenii & Romeri inſtrumentum explicat, una cum eo, quod ipſe invenit, cujus pinnacidia aquæ innatant. *Caput tertium* de praxi libellationis agit, ubi potiſſimum correctio operationis per libellationem reciprocam, ſi diſtantia terminorum cognita non fuerit, ſuadetur, tandemque qua ratione peractæ libellationes conſignandæ ratioque ſubducenda ſit, explicatur. *Secunda* opuſculi *pars* hiſtorica eſt, plurimarum libellationum, cum cura peractarum a Picardo, narrationem continens. De *Appendice* nihil eſt quod moneamus, niſi ejusdem auctorem loco apparentium veras exhibuiſſe Poli elevationes, quavis illarum minuto mulctata, ob refractionem ſtellæ polaris, cujus quantitas a Caſſino primum determinata dicitur.

LES

LES IDYLLES DE BION ET DE MOSCHUS, TRADUITES de Grec en vers Francois avec des remarques.

i. e.

Idyllia Bionis & Moſchi, ex Græco in verſus Gallicos translata, cum notis.

Pariſiis apud Petrum Aubouinum. 1686. in 12.

EOs inter, qui olim in Græcia carminis Bucolici dignitatem admirabili ſuavitate aſſeruerunt, ſi non primum, ſaltem a primo ſecundum occupant locum *Bion & Moſchus*, Duumviri politiſſimi. Nam in eo quidem conſenſerunt hucusque tantum non omnes, qui literarum harum præſtant intelligentia, *Theocritum Syracuſanum*, non ipſos tantum, ſed omnes alios, quorum ad nos ingenii pervenerunt monumenta, gloria ſcribendorum ejus generis carminum prævertiſſe. Non de Latinis dicendum quicquam eſt, quum ne *Virgilius* quidem, (licet exquiſitiſſimæ elegantiæ & judicii ita ſit emendati, ut, niſi fallimur, *Theocrito* ipſi palmam in hac parte præripiat,) ad Græcorum amœnitatem adſpirare, nec agreſtem illam ſimplicitatem, quam Dorici idiomatis opportunitate uſi expreſſerunt Pelaſgi, & qua cenſentur maxime carmina paſtoralia, aſſequi potuiſſe exiſtimetur. Sane vero cum illa Poeticæ pars, ut jam diximus, tum demum genuinum ſuum referre characterem judicetur, cum familiare dicendi genus & amœnam quandam præ ſe fert ruſticitatem, diffitendum non eſt, *Theocritum* utriusque longe fuiſſe retinentiorem, utpote cujus dictio nudas quasdam delectationes priſcumque rus ubique ſapit, (licet alicubi ſatis etiam comtum & concinnum ſe inferre ſciat,) quam *Bionem & Moſchum*, qui elegantiorem cultum politioremque urbanitatem fere de ſe ſpirant, nec urbem ipſam aut forum, quod *Fabius* tamen in hac poeſi requirit, reformident. Sed nec iſtud tamen inficiandum eſt, admirandas apud utrumque ſuaviſſimasque reperiri dulcedines, tamque eos delicatæ venuſtatis molliterque blandos eſſe, ut in perpetuo cum Gratiis contubernio vixiſſe credi poſſint. Quæ omnia hominem movere Gallum, virum ſane doctum, & elegantioris literaturæ apprime peritum, ut ipſorum carminibus eruditis annotationibus illuſtrandis, & Gallicis verſibus induendis admoveret manum. Quamvis enim non neſciret, quod ingenue etiam fatetur *Rapinus in*

Conſiderationibus ſuper Poeſin, quas cum aliis *menſe Majo 1686. p. 263. in Actis hiſce* cum debito elogio percenſuimus, linguam patriam, quam perfecta etiam hodie videri poſſit, non ſuſtinere tamen bucolicorum verſuum naturalem poſſe indolem, ſummamque illam ſimplicitatem, quod linguæ Græca faciant & Latina; *Bionis* tamen & *Moſchi* illecebris adeo ſe pellici & ſuperari veluti paſſus eſt, ut quicquid id eſt operis ſuſceperit in ſe, & quantum Gallicæ linguæ permittit genius, non infelici dexteritate perfecerit. Ipſum vero opus antequam aggrediatur, commendat utrumque Vatem, ut elegantiarum ingenioſiſſimarum ſummos artifices; quos licet nec ipſe ſupra *Theocritum* collocare audeat, nullus tamen aſſeverare dubitat, iſtos longe, quam hunc, ad præſentis ſeculi indolem ſcribere accommodatius; & *Bionem* quidem plus gratiarum ac dulcedinis, plus etiam artificii quam *Theocritum* exerere, *Moſchum* vero media quadam inter utrumque incedere ſemita. Ipſorum Idyllia diu, ait, *Theocrito* fuiſſe attributa, idque inde contigiſſe, quod omnia Bucolicorum Græcorum carmina in unam farraginem collecta ab initio fuerint, ubi quidem in iſta complexione uniuscujusque Auctoris nomen in fronte idyllii appoſitum ſit, quod grammatici cum facere neglexiſſent, occaſionem confuſionis ejus modi ſucceſſu temporis enatam eſſe. Sed reſtituta mox auctoribus fuiſſe omnia, ut tamen *Theocritus* alienis exuviis opulentus permanſerit, quamvis tam ampla non fuerint ſpolia, ut *Heinſius* olim crediderit. Etiamſi vero plus una vice in Latium converſi fuerint Poetæ noſtri, ſemper id tamen factum eſſe ratione aut nimis jejuna, aut nimis libera, quod utrumque effugiendum & a ſe etiam diligenter evitatum ſit. Primam in translatore virtutem & regulam eſſe debere fidelitatem, quemadmodum in effigianda imagine cum archetypo ſimilitudinem, & quæ niſi urgente extrema neceſſitate, ſi vel declinanda ſit obſcuritas aut pueriles ineptiæ, vel ſi aliquod loquendi genus minus ad hodiernum morem quadret, migranda & violanda non ſit. Hæc ſe obſervaſſe ait in converſione *Anacreontis*, quem eodem ſe inſtituto evulgaſſe commemorat. Veniam itaque ſperat a lectoribus, ſi alicubi nimis diffuſus ſit & longius excurrat; id enim fuiſſe neceſſarium, non tantum quod fieri aliter non poſſit, quin verſio certis numerorum legibus ſyllabarumque modulis alligata extendatur prolixius, ſed etiam ob linguæ Græcæ ingenium, cujus epitheta, cum

cum ejus maximam elegantiæ partem conſtituant, fideliter exhiberi verſibusque refundi non poſſint, ſi brevitate ubique utendum ſit; & male utique facere, qui per omiſſionem epithetorum auctores potiſſima gratiſſimaque ſui parte imminutos reddere ſoleant. Veniam etiam ſibi ſperat, ſi quædam protrita ſint nimis, quæ affert in obſervationibus; quod popularibus in vernacula ſcribat, qui non omnes literis ad humanitatem pertinentibus æque imbuti ſint. Denique cur non adjecerit *Europam*, idyllium *Moſcho* vulgo aſſignatum, edocet; nondum enim omnes inter convenire, an is verus illius auctor ſit, cum & *Caſaubonus* ipſe non tantum illud *Theocrito* adjudicet, ſed & in antiquis exemplaribus ipſi conſtanter attribui, quod & in quibusdam recentioribus fiat, teſtetur; ejus tamen in vicem *Ariſtum*, & ipſum dubii parentis fœtum in fine opuſculi annectit, arbitratus Gallica veſte exornatum (quem vero & *Daniel Heinſius* in Latinos verſus transfudit, uti ex Græcis ejus in Latinum verſis apparet,) majorem quam Europam habiturum eſſe gratiam. Poſt illa in præfatione latius explicata, vitas utriusque, quantum quidem de illis, quod ſane perpauxillum eſt, haberi potuit, pertexit In obſervationibus vero ipſis, cuique Idyllio ſubjectis, modo ſuæ verſionis reddit rationem; modo aliorum Latinas ſub limam revocat; modo fluvium, locum, ritum, hiſtoriam, fabulam ex ſcriptoribus, quos in promtu habet ſemper, illuſtrare ſatagit, plurima ubique afferens, quæ eum in antiquitatis memoria eximie verſatum eſſe, ſubindicant.

Quo tamen labore ubi ſe defunctum vidit, in lingua etiam patria quædam Muſæ illius tentare pulchrum putavit. Itaque cum nonnulla de *carminum bucolicorum origine*, quantum & ad auctorem & ad inventionis locum pertinet; de *nomine* item *Idylliorum*, eorumque *materia*, fuſe & erudite præfatus eſſet; *decem* ſubjicit *Gallici oris Idyllia* res amatorias complexa, & campeſtrium deliciarum characterem feliciter ſatis exprimentia; ſed in quibus uti ad Italorum imitationem paſtores ſuos elegantiores paulo, quam *Theocritus* ſuis permittit, incedere jubet; ita viciſſim *Theocriti* exemplo plus ipſis nativæ illius ſimplicitatis relinquit; idque ideo ſe feciſſe fatetur, ut ſeculi moribus, qui politiores fere etiam hodie in pagis ſunt, quam olim, obſecundaret; magis poſtremum hunc imitaturus, ſi animi tantum cauſa & ſibi duntaxat ſcripſiſſet.

Ista dum in chartam conjicimus, silentio transmittere non possumus, quæ Vir Clarissimus, *Joh. Gothofredus Herrichen*, in Musæ pastoralis carminibus apud nos præstiterit. Ut enim nihil dicamus de *Hexastichis Anniversariis Græcis*, quibus *pericoparum evangelicarum*, quæ singulis diebus dominicis in sacro suggestu explicantur, argumenta nervosis epigrammatibus includit; anni amplius elapsi sunt viginti, cum diversis temporibus amœbæo pastorũ sermone *natales Androthei* celebraret; *Panamortuum*, ad imitationem *epitaphii Adonidis*, in quod *Moschus* omnes sermonum Veneres congesserat, facunde misceraretur; *Angelorum* denique *ministerium* decantaret, istaque omnia *Idylliis Græcis* scitissimis, & puritate versuum inventionumque inaffectato acumine tantum non supra seculi genium eminentibus. Ac optandum omnino est, ut vir literarum humaniorum, Græcarum inprimis callentissimus, reliqua non ejus saltem, sed aliorum etiam generum poemata, quæ partim affecta, partim elaborata in scriniis asservat, *Archilochum* imprimis *Christianum*, cum ejusmodi suavitatum studiosis communicare quam primum velit.

ANATOMIA, SEU INTERIORA RERUM CUM ANIMATARUM tum inanimatarum, ope & beneficio exquisitissimorum microscopiorum detecta, variisque experimentis demonstrata, Epistolis quibusdam ad celeberrimam Societatem Regiam Londinensem datis comprehensa ab ANTONIO LEEUWENHOEK, *ejusdem Regiæ Societatis Symmyste.*

Lugduni Batavorum apud Cornel. Boutesteyn. A. 1687. 4.

PRæter trigam Epistolarum, *in Actis Erud. A. 1685. p. 533.* jamdum a nobis commemoratam, aliæ quindecim hic sistuntur, ab Autore perspicacissimo ad Illustrem Societatem Regiam, quæ Londini floret, pag. 1. perscriptæ. Harum Prima viva indagat animalia, tam in lactibus sive semine masculino aselli majoris & variorum luciorum, quam in leporis, canis & galli gallinacei testiculis ab Auctore visa; demonstratione evidenti adjecta, homines in toto universo degentes a numero animalculorum, ex unius aselli majoris lactibus provenientium, plus decies

decies superari. *Ep. II.* vasa lignorum v. g. quercus, ulmi, fa- pag. 12.
gi, salicis, alni, ebeni Mauritii, buxi & straminis descripta & depicta, nec non animalcula in lactibus percæ, cyprini lati, truttæ & tincæ animadversa exhibet. *Ep. III.* testiculum gliris & animalcula in pag. 25.
eodem non minus ac in conchis & ostreis, quemadmodum & in liquore a palmite destillante, reperta pertractat; crassitudinem imprimis 10000 animalculorum & plurium simul testiculi gliris, non tantam esse, quanta unius sit exigui fili testiculum constituentis, innuens. *Ep. IV.* pag. 32.
observatione proposita circa ortum & figuram capillorum, a nobis *A. 1683. p. 511.* ex Transactionibus Anglicanis excerpta, ostendit, pruritum sæpius corporis nostri a crinibus oriri in locum profluxorum quidem succedentibus, ast dum ad extremam cutem protrusi nullam ibi patulam viam inveniunt, cum vi per supremam cutem perrumpentibus, tum aliquo modo extremam cutem a cute subtrata divellentibus; item crinones falso reputari pro vermiculis; viva vero animalcula in excrementis, equi urina & limo existere. *Ep. V.* strias pag. 43.
musculorum carnosas non tam ex globulis, quam e magno numero striarum, (quas hic differentiæ causa fibras Autor appellat) contextas esse; nec sanguinem rajæ, aselli majoris & salmonis ex particulis globosis, uti in homine & animalibus, sanguinem rubefacientibus, sed ex ovalibus constare indigitat, capillamentorum autem fibratorum ostrearum motum insignem, modumque, quo laminæ sive putamina ostrearum concham constituentia multiplicentur, detegit. *Ep. VI.* musculos tam cancri, quam squillæ, ex parvis admodum pag. 54.
striis consistere, quarum quælibet e copia fibrarum coalescat, confirmat. In omnibus arborum & plantarum seminibus originem plantæ contineri, *Ep. VII.* exemplo seminum potissimum fraxini, folia pag. 58.
adeo magna includentium, ut magnitudine omnia folia in seminibus arborum hucusque ab Autore perspecta excedat, nec non seminum salicis, quæ æque ac ulmi, antequam folia harum arborum ad justam maturitatem pervenerint, deprehendantur matura, illustrat; uberiusque *Ep. IIX.* corroborat seminibus gossipii, palmæ, uvarum cri- pag. 28.
sparum, uvarum ursinarum, cassiæ, spinæ acutæ ac tiliarum, item caryophyllis aromaticis: quamvis circa hæc in conciliando aliquo ipsis incremento frustraneos semper conatus, unicam si vicem excipias, de se Autor testetur; ita quidem, ut ulterioribus quoque conatibus

bus oppido valedixerit, cum a Duce quoque poſtea, qui multos per annos in India Orientali militibus præfuit, caryophylla aromatica ibidem a corruptione conſervanda, ſalſæ primum committi aquæ, hinc admodum arefieri, tandem perfumari intellexiſſet. De cætero ſemina inter commemorata hanc intercedere differentiam, ut pleraque eorum præter initium ſive originem plantæ, ſubſtantia quadam alba, farinæ nomine inſignita gaudeant, ad iſtam ſeminis partem, unde arbor aut planta oriunda eſt, tam diu alendam, donec eadem per duram corticulam in terram radices alimenti inde recipiendi gratia egerit; ſemina vero goſſipii & ſpinæ acutæ ſimili ſubſtantia farinacea penitus deſtituantur. Reliqua denique obſervata chylum, ſudorem, cutem ſupremam, nervum opticum, trutarum bilem, cutem anguillarum, vaſa ſquammarum praſmi, ſaliaque diverſa concernunt.

pag. 119. *Ep. IX.* figuram ſalium plurimorum v. g. card. bened. abſinth. aluminis, nitri, vitrioli, liquoris tartari, cinerum & calcium non unius

pag. 149. generis, ſalis denique ammoniaci explanat. *Ep. X.* generationis & conceptionis fœtus in utero negotium ex animalculis ſemini maſculino inexiſtentibus evolvit, jamjam in Acta *A. 1686. p. 474.* e Trans-

pag. 178. actionibus Anglicanis potiorem partem transſcripta. *Ep. XI.* modo in Cinabari nativa argentum vivum, oleum & ſal; modo ingens ſpatium a pulvere pyrio intra occluſum vitrum accenſo occupatum, una cum figura accenſarum particularum nitroſarum denuo quieſcentium contemplatur, judicium ſimul ferens de tormentis bellicis glandem plumbeam ad majorem diſtantiam, breviora ſi fuerint,

pag. 194. propellentibus, quam ubi longiora extiterint. *Ep. XII.* obſervationibus circa ſemen goſſipii ſuperioribus (quibus quatuor equidem in hoc folia cum ea parte, quæ in truncum & radicem cedit, nec non ipſas foliorum maculas diſtincte apparere, materiam ſolum farinaceam ſive nutritiam exteriorem abeſſe innotuit,) per novas reiteratas ſatis comprobatis, texturam cum oſſis, tum ſquammularum cuticulam efformantium, exponit: illud videlicet e quadruplicibus coaleſcere tubulis magnitudine differentibus, ac longitudinem oſſis conſtituentibus, quos alii duplicis magnitudinis ex cavitate ſive imo oſſis provenientes & ad circumferentiam excurrentes interjaceant, forſan perioſtium maximam ſui partem æque concinnantes & ſuſtentantes, ac cortices alias arborum ex ligno produci & nutriri aſſolent;

has

has vero ſive ſquammulas minimas, ducenteſimam arenæ partem nondum æquantes, e magna vaſculorum ſe mutuo mire intercurrentium copia, pariter atque piſcium ſquammas, coagmentari. Præternaturales interim videri partes coniformes, in ramenti cuticulæ a naſo, ubi pruritus ſentiebatur, avulſi parte interiori, qua cutem ſpectat, obſervatas, utpote e materia quadam craſſa e corpore proſcripta contextas, atque hic in *Tab. II. Fig. 2.* A B C D cum apertura E, quam TAB. II. pilus quidã parvus pertranſiit, microſcopii adminiculo repræſentatas, Fig. 2. etiamſi ramentum ipſum coram nudo oculo non majus, quam *Fig. 1.* Fig. 1. exhibet, apparuerit. *Ep. XIII.* gallas fructus querci denominare pro- pag. 210. hibet; ex foliis namque quercinis a certo genere vermiculorum (a muſcis oriundorum, rurſusque in muſcas tranſeuntium) perfoſſis excreſcere, nec ratione abſimili nuces cardui in ipſo carduo provenire; in caſtanea vero & juglande primordia plantarum, & quomodo per funiculos, animalium inſtar intra uterum, alantur, deducit. *Ep. XIV.* ſe- pag. 227. men Karpock, Bupariti, Kaukin & Adamboe luſtrat, quorum duo priora in Tab. II. pariter delineata, non minus quam goſſipii ſemen, oleoſa materia nutriente careant. Scilicet *Fig. 3.* A B C D fructum Fig. 3. ſemen ferentem, *Karpock* in *Horto Malabar. tom. 3. p. 59. Panjala* dictum, exhibet nonnihil apertum, quo ſitus ſeminis in goſſipio decumbentis, fructumque hunc intus quaſi replentis animadverti queat. *Fig. 4.* ſemen ejus denotat, cum duro cortice, e goſſipio exem- Fig. 4. ptum. *Fig. 5.* idem ſiſtit ſemen cortice duro membranaque denuda- Fig. 5. tum, quod nucleus alias ſeminis audit. *Fig. 6.* ipſum ſemen membra- Fig. 6. na ſua in circulo non ſolum tenellam involvente, verum portione ſui aliqua ipſa quoque folia intercurrente ſpoliatum exprimit, poſtquam aquæ aliquamdiu, membranæ eo promptius ſeparandæ ergo, fuiſſet immerſum, quapropter nonnihil etiam intumuit; in hoc acutus oculus radicem duplicatim ſibi incumbentem facile dignoſcere valet. *Fig. 7.* E F G folia ab invicem diſperſa & valde alba repræſentat, ea Fig. 7. quidem, qua microſcopium exhibuit, magnitudine. H vero partem ſignificat in radicem ac truncum ceſſuram, quæ inſtar colli cujusdam cygni incurvati jacet. *Fig. 8.* plantam pariter tenellam, cu- Fig. 8. jus folia non adeo ſunt extenſa, ſiſtit. *Fig. 9.* ſemen delineat in *Hort. Malab. Bupariti* vocatum, prout cum cortice craſſo vulgo apparet. Fig. 9. *Fig. 10.* nucleum prædicti ſeminis exhibet, in quantum e cortice duro Fig. 10.

Fig. 11. exemptus membranæ involvitur. *Fig. 11.* itidem idem oſtendit ſemen membrana denudatum, poſtquam per aliquot horarum ſpatium membranæ ſeparandæ gratia æquæ immerſum fuit, in quo jam hic loci oculo nudo complicata pars in radicem truncumque ceſſura dignoſci
Fig. 12. poteſt. *Fig. 12.* vero L M N O folia denotat quatuor ſeminis ejusdem vitri modice amplificantis ope delineati, & Q R S aciculas, quibus folia ſunt extenſa, K P autem partem indigitat in radicem & truncum abituram, utpote in hocce & priori ſemine extraordinarie magnam, proportione habita ad alia ſemina, in quibus oleoſa continetur farina plantæ primordia involvens ſeu cingens. Atque cum ſeminibus hiſce Karpock & Bupariti, ova matureſcentia ſquillarum & aſtacorum porro conferuntur, ceu in quibus pariter nihil præter parvas
pag. 258. ſquillas parvosque aſtacos liceat reperire. Tandem *Ep. XV.* ligna tempore æſtivo truncata, æque ſolida eſſe, ac ligna tempore hyberno abſciſſa, e textura eorum declarat; ſubitaneam vero lignorum putrefactionem a lento eorundem obitu in medio derivat; lignum denique quercinum in calidis regionibus productum, robuſtius eſſe & durabilius, quam in frigidis regionibus creſcens, a celeriori ejus incraſſatione demonſtrat, cognoſcenda in ſejunctionibus circularibus extremitatis arboris diſſectæ; harum namque ſejunctionum circularium quemadmodum quævis unum ætatis annum indicat, ita quo magis eædem a ſe invicem diſtare obſerventur, de tanto celeriori incraſſatione, adeoque de majori præſtantia ipſius ligni teſtari.

JOH. AGRICOLÆ PH. & M. D. Deutliche und wohlgegründete Anmerckung über die Chymiſche Artzeneyen *Johannis Poppii &c.*

h. e.

Joh. Agricolæ notæ in Poppii medicamenta chymica, auctæ animadverſionibus Dn. Joh. Helfrici Jungkens Med. Lic.

Noribergæ Impenſis Joh. Ziegeri, 1686. in 4.

CUm notiſſimus jampridem ſit hic Agricolæ liber, quo non ſolum proceſſus multos chymicos, ſed & non paucas hiſtorias ad medicinam pertinentes complexus eſt, non opus eſſe videbatur, ut ejusdem a nobis

a nobis aliqua injiceretur mentio; quoniam tamen augmentum non contemnendum eidem acceſſit, Jungkenii nimirum ſtricturæ, novam hanc acceſſionem non duximus omnino prætereundam ſilentio. Totum ergo Agricolæ opus in genere quod attinet, notatur ab animadverſionum auctore in eo, quod nimis magnificis titulis ſæpe exornentur medicamenta, & tantum non pro myſteriis venditentur præparationes ſatis vulgares; præterea parum eidem arridet medendi methodus, qua Agricola uſus eſt, dum ægrum medicamentorum numero obruit, ut, licet convaleſcat, neſcias tamen, cuinam ſanatio accepta ferenda ſit. Porro ubi proceſſus chymici ſub examen vocantur, rejiciuntur quidam tanquam inepti, in melius alii mutantur, tandemque nonnulli a recentioribus inventi ſubnectuntur. Ut pauca tantum delibemus, ex quibus notarum harum ingenium poſſit perſpici, *Parte Prima Cap. 1.* negatur medicinæ univerſalis poſſibilitas aurique radicalis ſolutio absque corroſivo, ridenturque qui Soli veſtem exuere, h. e. aurum tinctura ſua ſpoliare laborant. Porro auri ſolutiones plerasque non ratione metalli admixti, ſed menſtrui operari aſſeritur, atque hinc duo communicantur menſtrua Jungkenio multum deprædicata, quorum primum alcalinum eſt, & ex ſpiritu & ſale volatili urinæ cum ſale ejus fixo per crebra cohobia combinato, & anaticæ ſpiritus vini parti per circulationem conjuncto conſtat; alterum vero acidum volatile ex capite mortuo vitrioli & ſale ammoniaco paratur. *Cap. 3.* Heslingii Azoth deſcribitur, & ex Polemanno viridis ex ære ſpiritus elaboratio docetur. *Cap. 4.* ſpiritus fumigans ex ſtanno & mercurio quomodo paretur, oſtenditur. *Parte ſecunda cap. 2.* ſulphur & mercurius ex principiorum numero expunguntur, antimonii diaphoretici non edulcorati uſus commendatur, & qua ratione per Regulum Antimonii Venereum ſtanno ſonus pariter atque color aro[illegible]ti conciliari poſſit, aperitur. *Cap. 3.* culpatur Agricola, quod acio[illegible]m ſulphuris ſpiritum in melancholia hypochondriaca & affectibus pulmonum præſcribat, ſubjiciturque modus ſingularis tincturæ ſulphuris antimonialis ex ejusdem balſamo parandi. *Cap. 4.* varios exhibet modos cuprum dealbandi, mediante arſenico. *Parte tertia cap. 4.* ubi de nitro agitur, modus affertur rubrum nitri ſpiritum obtinendi, eumque qui alias fumi ſemper ſpeciem retinet, mediante camphora, ad ſtatum liquoris reducendi,

cendi. Et cum ſalia volatilia iis plerumque laborent defectibus, ut vel urinoſo odore ingrata ſint ægris, vel addita vehiculis aquoſis dimittant olea ipſis admixta, ſuam methodum *Cap. 6.* impertit auctor appendicis, quæ neutri ex his obnoxia eſt. Quomodo talco per certam calcinationem ea friabilitas introducatur, ut facile in ſubtiliſſimum pulverem poſſit comminui, monſtratur *Cap. 21.* Elixir proprietatis duplex, alcaliſatum & acidulatum habetur *Cap. 32.* quorum illud ſalis cujusdam volatilis oleoſi, hoc vero acidi volatilis additione paratur. Tandem *Cap. 24.* quod de medicato potu agit, varia non minus jucunda, quam utilia proponuntur, quæque alibi de potu Caffe, Theæ, Chocolatæ & Sorbet prolixius leguntur, hic in compendio traduntur.

HISTORIÆ ANGLICANÆ SCRIPTORES QVINQVE, EX vetuſtis codicibus MSS. nunc primum in lucem editi. Volumen II.

Oxoniæ e Theatro Sheldoniano 1687. fol.

DE inſtituto laudatiſſimo Curatorum Theatri Sheldoniani, (e quo tot libri optimæ notæ ab aliquot annis prodierunt,) ſcriptores antiquos rerum Anglicarum hactenus ineditos e tenebris in apricam lucem protrahendi, diximus jam in Actis A. 1685. pag. 143; cum primum egregii, quod moliuntur, operis volumen recenſeremus. Quod vero & noſtrum tum & publicum votum fuit, ut tomi reliqui propediem ſequerentur, ejus ex parte facti jam ſumus compotes, poſtquam alterum etiam volumen publici juris fuit factum. Eo vero quinque exhibentur Scriptores, nunquam ante typis exſcripti, ſed digni tamen viſi qui ab interitu vindicarentur. Primo loco ſiſtuntur *Annales Marganenſes*, in cœnobio Margan, quod fuit olim in Wallia, ſed dubium quo auctore & quo tempore concinnati. Iis quam breviſſime (unde & Chronica Abbreviata audiunt) enarrantur, quæ ab anno 1066, quo Edwardus ſanctus Guilielmo Normanno hærede relicto diem obiit, uſque ad annum 1232, quo Henricus III rerum potiebatur, non in Anglia tantum, ſed & Francia ac Palæſtina geſta fuerunt. Sequitur ſecundo loco Chronicon *Thomæ Wikes*, ſeu Wiccii, qui circa annum 1290 claruit, a Johanne Balæo Cent. 4. Script. 72. & Joh. Pitſeo de illuſtr. Angl. Script. Ætat. 13. a. 1290, a doctrina varia laudatus.

pag. 1.

pag. 21.

Idem

Idem hujus Chronici, quod Marganenſis initium, a Regno nempe Guilielmi Normanni; ſed longius illud, ad poſtremos nimirum Eduardi I. annos producitur. Tertio loco comparent *Annales Waverleienſes*, a pluribus auctoribus, quos omnes tamen cœnobii Waverleienſis Ciſtercienſis Ordinis in agro Surregienſi monachos fuiſſe, cum in ejus monaſterii rebus narrandis adeo diligentes ſint, veroſimile eſt, conſarcinati. Inter hos eum, qui res primæ partis conſcripſit, genere Saxonem fuiſſe, Editor conjicit; vixiſſe vero adhuc Guilielmi Conqueſtoris tempore, ex his ipſis Annalibus, ubi vidiſſe ſe victorem Normannum & fuiſſe aliquando in ejus curia teſtatur, palam eſt. Auſpicium vero & hi annales ab anno 1066 capiunt, in anno 1291 deſinentes. Quarto loco exhibetur *Itinerarium Regis Anglorum Richardi & aliorum in terram Hieroſolymorum auctore Gaufrido Viniſauf*, ſeu Galfredo de Vino ſalvo: huic enim, non autem Ruperto monacho, ut Trithemio, Blondo & illi qui *Geſta Dei per Francos* evulgavit, viſum fuerat, vindicandum illud Itinerarium Editor contendit. Floruit Galfredus ille exeunte ſeculo duodecimo ſub Richardo & Johanne Regibus, cognomen *de Vino ſalvo*, ut putant, ex eo adeptus, quod de vitibus rite colendis conſervandoque vino librum, qui manuſcriptus Cantabrigiæ adhuc ſupereſſe dicitur, compoſuiſſet. Quemadmodum & alia ingenii monumenta reliquit, vir pro illius ætatis conditione doctus ac facundus, & Innocentio III etiam Romano Pontifici, cui librum proſa & carmine hexametro de Arte dicendi dedicavit, non incognitus. Subjicitur Itinerario Hiſtoria captæ Damietæ, ab Editore in eodem MSS. reperta, ſed de cujus auctore non conſtat. Ultimum denique locum occupant *Chronica Walteri Hemmingfort*, *Canonici de Giſſeburne*, quod cœnobium in Eboracenſi Clivia fuit, *de geſtis Regum Angliæ*. Obiiſſe hic fertur anno 1347, hiſtoriam vero ab A. 1066 uſque ad A. 1308, i. e. ab Guilielmo Conqueſtore uſque ad tempora Eduardi II pertexuit; quæ tamen in ſecundo hoc volumine non exhibetur integra, ſed ſolum ad annum uſque 1273, quo Henricus III deceſſit. Cum enim Editor diligentiſſimus tertium ſcriptorum volumen ab Eduardo I exordiri conſtituiſſet, alteram illam Chronici hujus partem, qua Eduardi I res Hemmingfordus perſecutus eſt, tertio volumini reſervandam cenſuit, certiorem ea ratione ſpem proditurі propediem & tertii tomi Lectori facturus.

pag. 129.

pag. 134.

pag. 247.

pag. 455.

TRAITE' DES STATUES.

i. e.

Tractatus de Statuis.

Parisiis, apud Arnoldum Seneuzium. 1688. in 12.

ANni elapsi sunt non multi, cum Delphinatus regio nomine præfectus, *Dux de la Feuillade*, Galliarum Monarchæ superbam excitaret statuam; cujus pulcherrimum institutum, uti loquitur, plausibus suis comitari suarum partium esse cum existimaret præsentis libri *Auctor*, qui ad finem dedicationis *Franciscum Lemeeum* se appellitat; tractatum hunc de statuis in lucem edidit publicam, hoc ipso & Regis sui velificaturus gloriæ, & Patrono insimul gratum exhibiturus officium. Quapropter, quod ille opere ex marmore lapidibusque extructo effecerat, ille chartaceo hoc monumento præstare connixus est; & quicquid adeo de statuis ex antiquitatis memoria conquiri poterat, in decentem congessit ordinem, lectorumque oculis uno intuitu subjecit contemplandum. Equidem jam anno invergentis paulatim seculi quinquagesimo quinto *Edmundus Frigelius*, Historias in Academia Upsalienſi cum laude professus, *Holmiæ librum* emiserat *singularem*, in quo *de statuis illustrium Romanorum* post *Justum Lipsium*, qui in *Admirandis* multa in hanc rem egregia notaverat, erudite non minus, quam eleganter commentatur; quem in multis *Lemeeum* quoque secutum esse, ex frequentibus hinc inde citationibus apparet: nihilo secius ipse, quæ de hac materia in universum afferri in medium poterant, constituit persequi. Totum tractatum in XVI dispescit capita, quorum vel summam recensuisse sufficiat. Postquam igitur in primam statuarum originem inquisiverat, quam valde dubiam esse agnoscit, artem in quinque genera dividit, & simulacra diis, statuas præter deos hominibus, signa denique non diis & hominibus tantum, sed animalibus etiam competere docet. Cum de Sculptoribus agit, virum dicit eximium in eo nunc occupari, ut quam primum Vitas sistat orbi erudito excellentium in hac arte magistrorum, qui ad nostram usque ætatem laude floruerunt. Pergit deinde, & quotuplici materia hanc in rem olim usi fuerint, qua forma induerint statuas, uberius explicat, ubi de statuis insimul Mercurialibus, item de Seraphim excursum non inamœnum instituit; observans postmodum, ad ca-

ad caput Julii Cæsaris in statua expressi, cum jam in Deorum numerum solenni consecratione relatus fuisset, stellam esse adjectam, quod cometa ipso eo tempore, quo occisus est, effulgere cœperit. Cum de altitudine statuarum disserit, de colossis varia annotat, & haud multo post, quomodo pyramides se habuerint, proloquitur. Ad inscriptiones statuarum ubi perventum est, primariam inscriptionem, qua Regis statua, quam supra memoravimus, exornata fuit, exhibet, quoniam vel in exemplum esse possit ejusmodi monumenta commolientibus. Ulterius de loco ponendis statuis idoneo; de utilitate & de honoribus, quos secum ferat statuarum erectio; quibus meritis succinctus honoris id genus aliquis olim obtinuerit; quo jure gavisæ fuerint, & quam mirabiles effectus aliquando ediderint; qua ratione consecratæ & cultæ, quomodo contra profanatæ fuerint, jucunde commemorat. In fine donatio & substitutio facta per Ducem de la Fenillade, & alia huc pertinentia adjuncta sunt.

JOHANNIS RAII HISTORIÆ PLANTARUM

Tomus II.

Londini apud Henricum Faithorn. 1688. fol.

DE celeberrimi Auctoris instituto, & quam in hac Plantarum Historia servandam sibi proposuit, methodo, in *Actis nostris A. 1683. pag. 184.* & iterum *A. 1687. pag. 105.* diximus. Itaque indicasse nunc Lectori Benevolo nobis sufficerit, quod alter quoque Historiæ illius Botanicæ Tomus in lucem prodierit, opusque adeo suis jam prostet absolutum numeris. Quemadmodum autem *tomo primo*, postquam Libro I. de plantarum natura in genere, nec non Libro II. de plantis imperfectis, i. e. quæ flore & semine carent aut saltem carere videntur, egisset, sequentibus septendecim libris totidem summa *Herbarum* genera, sed in species suas accurate distincta, descripserat: ita *secundo* hoc *tomo* primum quidem, quæ supererant Herbarum genera, pari studio enarrat, tandemque absoluta ampliſſima illa de Herbis doctrina, quæ non solum tomum primum integrum, sed mediam fere partem secundi quoque occupat, ad *Dendrologiam* progreditur. Ea vero, contra quam olim in *Methodo plantarum nova* Londini A. 1682. edita constituerat, simul & de *Arboribus* & de *Fruticibus* agere nunc voluit,

voluit, tum quod difficile deprehendisset, certum quendam magnitudinis limitem inter arborem & fruticem definire, quippe qui non natura, sed arbitrio humano constet; tum quod arbores & frutices præcipuis notis conveniant, neque hi minus, quam illæ, gemmiferi sint, substantiaque lignea constent. Quin & nova nunc methodo in disponendis iis usus est; priori quam in *Actis A. 1683. pag. 185.* delineavimus, quod proba minus, in nonnullis etiam erronea accuratius rem perpendenti visa esset, repudiata. Nova vero hæc, quam indicasse operæ fuerit pretium, ita procedit, ut Libro XXIV, quo Dendrologiam suam auspicatur, de arboribus caudice simplici non ramoso; XXV de arboribus, quarum fructus a floribus remoti vel sejuncti sunt; XXVI de arboribus flore fructuque aggregato; XXVII de arboribus pruniferis, quarum flos basi seu imo fructui adhæret; XXVIII de arboribus bacciferis flore imo fructui cohærente; XXIX de arboribus pomiferis, quarum flos imo fructui adnascitur; XXX de arboribus fructu per maturitatem sicco; XXXI de arboribus & fruticibus siliquosis; XXXII denique de arboribus & fruticibus vel anomalis, vel minus cognitis, exoticis, novis & in Europam nuper illatis agat. Quomodo verò singula hæc arborum fruticumque genera in suas species per diversas sectiones & sectionum diversa capita distribuantur, prolixum nimis foret hic recensere. Subjicitur tandem *Appendix* Addenda & Emendanda continens, nec non Compendium *Historiæ* Plantarum Mexicanarum *Francisci Hernandez*, cum duplici indice, altero Nominum & Synonymorum præcipuorum, altero Affectuum & Remediorum, ac Nomenclatore denique Botanico Anglo-Latino.

* *
*

Non ignorare Lectorem Benevolum volumus, Roberti Knoxii *Relationem Historicam de Insula Ceylon, cujus recensum* in Prima Supplementorum Sectione pag. 36. sqq. *instituimus, ex Anglico in Germanicum sermonem nuper admodum, ut plurium hac ratione usui liber lectu jucundissimus pateret, traductam, apud* Joh. Frid. Gleditschium *venum hic prostare.*

Pag. 97. in margine pro *Tab. III.* lege *TAB. II.*

ACTORUM ERUDITORUM,

quæ Lipsiæ publicantur,

SUPPLEMENTA.

Sectio III.

BACCO IN TOSCANA. DITIRAMBO DI FRANcesco Redi, Accademico della Crusca, con le annotazioni.

i. e.

Bacchus in Hetruria. Dithyrambus Fr. Redi Academici Furfurosi, cum annotationibus.

Florentiæ apud Petr. Matini. 1685. in 4.

Constat plagulis 39.

CEleberrimæ, quæ in vernacula sua excolenda impensissimo studio occupatur, Academiæ nobilissimum hoc membrum, & Patritius *Aretinus*, in hoc carmine Bacchum, prope palatium Imperiale extra mœnia Florentiæ, a *Maria Magdalena* Austriaca, *Cosmi II.* Magni Hetruriæ Ducis Conjuge, *futurarum*, ut inscriptio habet, *Magnarum Ducum otio deliciisque inserviturum*, A. 1622. extructum, in prato cum Ariadne sua genio indulgentem, & varii generis vinorum, Hetruscorum maxime, laudes decantantem miro artificio introducit. Ad evidentiorem quoque tam rerum quam verborum intellectum Annotationes subjunxit, quales etiam magnum illud Poetarum Silesiæ lumen *Dan. Casparum* a *Lohenstein* Tragœdiis suis Germanico idiomate editis addidisse meminimus. Illæ vero cum variam eamque elegantiorem Autoris in Antiquitate probe versati literaturam & crisin satis comprobent, selectiora quædam recensioni huic nostræ inseruisse forte haud pœnitebit. p. 3. Annot.

Ex Epigrammate Græco libr. I. Anthologiæ (cujus singuli versus ordine Alphabetico epitheta Bacchi continent, singula vero vocabula ab eadem litera incipiunt,) & quidem ultimo versus in litera I vocabulo ἰηϊοφιώτην, pronunciationi hodiernæ, et sc. instar i, quam 2.

Itali etiam ſequantur, Ultramontani vero reprobent, autoritatem aliquam conciliari poſſe opinatur, ſi de puriori Poetæ ævo certius conſta-
p. 12. ret. Dum vini in planitie vici *Lecore* prope Florentiam provenientis, levioris vero & ab aqua parum abeuntis meminit, inter antiquiores civitatis *Aretii* leges unam extitiſſe commemorat, qua plantatio vinearum in planitie, ſementi faciendæ deſtinata, ſevere prohibita fuerit. Contra *Petraiam* & *Caſtellum* villas Sereniſſimi M. Ducis ab optimis, quæ ibi generantur, vinis commendat, quorum generoſitas ex vitium imprimis ex Hiſpania, Gallia, Canariis aliisque Archipelagi inſulis,
14. accerſitarum bonitate augeatur. Occaſione Vini *Muſcati*, quod ex uvis Apianis (ob Apium infeſtationem ita dictis) exprimitur, libri ſui, qui *Experientiæ circa Generationem Inſectorum* inſcribitur, mentionem injicit. Quam in rem etiam *Menagiũ* de *Originibus Linguæ Italicæ* allegat, autoritate ipſius & in ſequentibus ſæpiſſime uſus. Ita & *Stephanum Pignatelli* Equitem Romanum, ob ſingularem eruditionem, de qua inter alia ſcripta Tractatus etiam Platonicus de materia, *quanto magis animi quam corporis pulchritudo alliciat*, Chriſtinæ Suecicæ dedicatus, te-
23. ſtetur, laudare haud negligit. Vinum eſſe verum *aurum potabile*, Poetæ Turcici aſſerto firmat, qui in Quaternario rythmico inter MSS. Orientalia Sereniſſimi M. Ducis hodie regnantis reperto, & a *Bartholomeo d' Erbellot*, Linguarum Orientalium peritiſſimo, communicato, Vinum *rubinum fuſilem*, *aurum*, *verum ſulphur Alchymiæ*, *optimam theriacam*, *& medicinam*, *qua ad venenum temporis maligni ciſpellen-*
24. *dum præſtantior non occurrat*, appellitet. *Horatii Rucellai* Equitis & Prioris Florentini Dialogi, in tres ruſticationes *Tuſculanam*, *Albanam*, & *Tiburtinam* diſpoſiti, & de Philoſophia naturali & morali agentes, quorumve materia univerſalis duabus his propoſitionibus, *Hoc unũ ſcio*, *quod nihil ſcio*, & *Noſce te ipſum* innititur, digni Autori viſi ſunt, quo-
29. rum, cum nondum editi ſint, argumentum hic exhiberet. Ubi Bacchus in carmine vinum notiſſimæ iſti potionum trigæ, *Ciocolatæ*, *Theæ*, & *Caffeæ* longe præferens fingitur, ex *Franciſci di Antonio Carletti* Florentini, unius inter primos, quorum opera Ciocolata Europæ innotuit, Diſcurſu coram *Ferdinando I.* M. Duce habito, Notitiæ quædam ad potum iſtum ſpectantes adducuntur, & quomodo huic in Aula Tuſca per varia ingredientia nova gratia hodie concilietur; adjecto nitidiſſi-
33. mo *Thomæ Strozzi* Neap. Soc. J. carmine, quo modus iſtud potionis

genus

genus accurate præparandi, uſu vitelli plane damnato, ſollicite traditur. *Caffeam* vero, quam nec delectationis, nec medicinæ intuitu laudare
41. ſe poſſe ait, a nonnullis pro veterum illo *Nepenthe* haberi, cujus compoſitionem Helena, juxta Homerum, in Ægypto, unde Caffea frequentius nobis afferatur, addidicerit. Ceterum inter Perſas ante paucos annos novum amariſſimæ potionis genus, *Choc-nar* dictum, ex ſucco radicum mali Punicæ, admixtis aliis aromatibus, compoſitum invaluiſſe; & civiliores Turcas potioni ſucci pomorum Cydoniorum pauxillo ſaccharo temperati, ad Caffeæ inſtar, ſorbillandæ jam aſſueſcere. Citato in vituperium *Cereviſiæ* ex libro I. Anthologiæ Epigrammate Græco *Juliani* Imperatoris, cujus nativo acumini, ex *Antonii Mariæ Sal-*
44. *vini* Lectoris Linguæ Græcæ Florentini judicio, Latina Eraſmi translatio non æque reſpondeat, ex MSC. *Aldobrandini* vitia & virtutes illius potus afferuntur, quanquam cereviſiam ex farre coctam cuivis alii, quam triticum, hordeum vel avena ingrediatur, præferendam idem
46. ſtatuat. Potus Anglici *Cider* natales Ebræorum *Siceræ* aſſeruntur, quæ Hieronymo *Pomatium*, & *Piratium* audiat; refutato *Suida*, qui Siceram a *συγκεκρᾶσθαι* derivet, & pro vino condimentis mixto venditet. Ab *Angaris*, qui Perſis *Curſores* vel *Miſſos* Regis denotent, Græ-
47. cos forte ſuum ἄγγελος ejusdem ſignificatus formaſſe; idem vero vocabulum, teſte *Suida*, etiam *ſtolidum*, *vilem*, & *abjectum* innuere, quod a *Ferrario* in *Originibus* ſub voce *Tanghero* obſervatum non fuerit, notatur. Coloris rubicundi (*vermiglio* Ital. *vermeille* Gall. *ver-*
48. *miculus* Lat.) appellatione expoſita, ejusdem, ut & Carmeſini uſum
51. in antiquis exequiis obtinuiſſe, Caroli VII Regis Galliæ, aliorumque
52. exemplis confirmatur. A politiſſimo quodam Scriptore, hodiernam Linguam Gallicam, quod Diminutiva reſpuat, extollente, Italis vero, quod iis abundent, & Diminutivis Diminutivorum in tertiam quartamve generationem usque utantur, exprobrante ita diſſentit Noſter, ut cum judicio & ſuo loco adhibita inter linguarum divitias referenda illa judicet. Vocabuli *Drudo*, cui Latinorum *Procus* reſpondeat, me-
56. dia, adeoque non ſemper inhoneſta ſignificatio, quia & fidei Chriſtianæ amatoribus tributum legitur, variis autoritatibus ſtatuminatur. Cum Bacchus in Dithyrambo hoc, ut potus ſibi recte conſtet, nivem
64. loco *quinti elementi* requirat, hoc ipſum proverbiali Hetruſcorum locutione *rem maxime neceſſariam* exprimere dicitur. Hinc *Bonifaci-*

um VIII, cum tempore coronationis suæ, XII Legati iique omnes Florentini, a diversis Europæ Asiæque Principibus gratulabundi accessissent, in Consistorio publice dixisse: *Florentinos in rebus humanis quinti Elementi vicem sustinere.* Quin & ipsam *Florentiam* a certo quodam
69. Autore eodem ornari præconio. Paulo post de more, nive & glacie admota bibendi, Græcis & Romanis olim usitato, & nostris seculis cum
78. insigni luxu revocato, pluribus agitur. Abbatis *Regnierii*, Secretarii Academiæ Gallicæ, & Academici Furfurosi honorifica interspergitur mentio, qui in vernaculo, Latino, Græco, Hispanico & Italico, eoque tam soluto quam ligato sermone, purissime scribere edoctus, *Anacreontis* Poemata, textui tenaciter inhærendo, mira felicitate Italice reddiderit. De *Sonettis*, Poeseos Lyricæ specie, quæ 14 versibus hendecasyllabis absolvitur, non a *sono* qua tali, (uti eruditissimus *Menagius*
110. in Originibus Linguæ Gallicæ velit, qui tamen in Orig. L. Ital. se ipsum correxerit) sed quatenus verba & cantica cum sono conjuncta includit, dictis, eorum origine, quæ Italis vindicatur, variisque generibus, a p. 99. usque 122. copiose disseritur; inter cetera, quomodo in Gallia & Hispania tempore Francisci I, in Germania vero hoc demum seculo innotuerint, & *Opitius*, *Gryphius*, & *Flemmingius*, nec non in Belgio *Daniel Heinsius* applausum isto poematis genere meruerint; nec de-
115. 119. esse exempla *Sonettorum* 14 versuum numerum excedentium, qui *caudati* dicti fuerint, a quo genere *Petrarcha* abstinuerit, eo quod Sonettis ipsius in conspectum *Lauræ*, modestissimæ virginis, prodeundum fo-
127. ret. Post iteratum *Salvini*, ob reconditam rerum & præcipuarum Linguarum Europæ cognitionem, encomium, *Carolus* quoque *Maria*
128. *Maggi*, Senatus Mediolanensis Secretarius, & Linguæ Græcæ Professor,
142. celeberrimus seculi nostri Poeta celebratur. Sic & *Alberti Rimbetti*, Medici Florentini, Tractatum de Peponibus, quem MSCtum penes se habet, dignum qui lucem aspiciat, Noster judicat. Nec singularis *sus-*
139. *situs*, ejusque admodum salutiferi, *Cunzia*, quæ Hispanis certa junci species est, dicti, præparandi ratio curatius hic descripta negligenda videtur. Pro Equite *Balnei* (interni scilicet) dum se venditat Bacchus,
149. 177. de *Equestri* isto *Ordine* varia afferendi occasionem Poeta arripit; imprimis exempla recenset eorum, qui Romæ, in Anglia & Gallia, Florentiæ & Aretii isti adscripti fuerint, qualesve cerimoniæ ibidem intervenerint. Utut vero *Cambdenus* Ordinem illum plane desisse scripserit,

rit, certum tamen esse, Carolum II Angliæ Regem, cum coronaretur, ex veteri instituto complures ejusmodi creasse Equites. Longobardo-
180. rum quoque morem non præterit, quorum Reges filiis suis, antequam a Rege extero Equites crearentur, secum prandere non permiserint; veluti etiam ex hac ratione ad cœnam, qua Carolus V Galliæ Rex *Wenceslaum* Regem Romanorum Parisiis excepit, Duces nonnulli admitti haud potuerint. *Cygnos*, cum albi sint, quomodo alicubi *purpu-*
190. *reos* Horatius vocare potuerit, disquirit Academicus noster; & ab iis, qui *pulchros* & *nitidos* explicant, (eodem modo, quo per *aurum* excellentia, splendor, & pretium alicujus rei exprimatur, v. g. *aureolus* libellus; *nisi* etiam quis ad *purpuram albam* respexisse Poetam credere velit, cujus Plutarchus, ex doctissimi *Tanaquilli Fabri* observatione, mentionem facit) divortio facto, proprie tales cygnos intellexisse Horatium autumat, cum certa horum detur species, quorum plumæ in capite, collo & pectore, cum apicibus colore pomi aurantii maturi tinctis appareant, quales in Magni Ducis sui venationibus sæpius obvios Auctor habuerit. Si vero dicat, *Onocrotalos* quoque palear coccinei coloris a rostro pendulum gerentes ab Horatio intelligi, nec sine mysterio id genus avium, ob linguæ, quæ vix appareat, exilitatem voce destitutum, furtivis dominæ amoribus celandis aptissimum credi posse,
215. conjecturam hanc non nisi pro lusu ingenii accipi cupit. Splendorem illum, qui sub finem tempestatum supra malos, antennas vel remorum palas appareat, veterum illud Castoris, Pollucis & Helenæ sidus, a nautis hodiernis vero pro luce *S. Elmi* seu *Erasmi*, Episcopi Siciliæ, Protectoris sui agnosci solitum, ab aliis pro exhalatione a turba navigantium transpirante, ab aliis pro effectu radiorum solarium in bullas ex allisione maris in antennis remanentes repercussorum, ab aliis autem, quibus per totam vitam in navigationibus exacta simile quippiam visum non fuerit,
217. pro fabula vulgi haberi ait, quod ipsum ad opinionis *Metrodori* a Plutarcho L. II. de Placit. citatæ confirmationem oppido faciat. Vocis *Mignon*, cum pluribus aliis, quæ juxta *Hottomannum* tertiam Linguæ Gallicæ partem constituant, a Francis in Galliam allatæ, derivatio a *minnen* petitur, quod Germanis *amare* significet; cui voci Græco-
221. rum τὰ παιδικὰ, & Latinorum *Amores* respondeant. Cum pace vero eruditissimi *Reinesii*, qui L. III. *Var. Lect.* c. 1. vocem *Arnesi* varii generis instrumenta denotantem, a Latino-barbaro *Hernasium*, hoc

autem a *Fara* deducat, quod in Lingua Longobardica idem significet, monendum putat, *Fara* ibidem pro *familia*, *generatione*, seu *linea* usurpari, ad *Magri* Notitias Vocabulorum Ecclesiasticorum & Glossarium *Du-Fresne* provocans. Post Decretum, sub finem poematis hujus, quo *Vinum Montepulcianum omnium Vinorum Rex* declaratur,
189. tantum adhuc addimus, alius cujusdam *Dithyrambi*, *Ariadnes* scilicet *infirmæ*, in quo multa de aquarum materia occurrere conjicimus, ab Autore mentionem fieri, penes quem etiam non pauca MSS. latere, diversæ eorum allegationes nobis facile persuadent.

GALLIA VINDICATA, IN QVA TESTIMONIIS exemplisque Gallicanæ præsertim Ecclesiæ, quæ pro Regalia & quatuor propositionibus a Ludovico Maimburgo aliisque producta sunt, refutantur.

Anno 1688. in 4to.

Constat plagulis 119.

Autor hujus operis est Illustrissimus Dominus Cælestinus ex Marchionibus *de Sfondrati* Mediolanensis, S. Rom. Imp. Princeps & Abbas S. Galli, cujus Regale Sacerdotium sub Eugenii Lombardi nomine editum in Actis A. 1685. p. 376. sqq. & tractatum Anonymo Lavardini in causa Romanæ legationis Advocato oppositum nuper admodum in Actis A. 1689. p. 278. sqq. recensuimus. Præsentis libri scopus ex præfatione satis elucescit, quæ tota *Maimburgium* perstringit. Cum enim is in libro de privilegiis ecclesiæ Romanæ, Romani quidem Pontificis primatum paginis non ita multis adstruat, postea tamen maximam libri partem destruendis præcipuis primatus fundamentis, & stabiliendis quatuor Cleri Gallicani propositionibus impendat, & in libro de Pontificatu Gregorii M. non alium sibi finem proposuisse videatur, quam ut Episcopos ipsosque Pontifices Magistratus Politici imperiis subjiciat, Autor noster pro eo, quo Romanam sedem veneratur, cultu suarum partium esse duxit, ut Romani Pontificis causam adversus Maimburgium ageret. Incertum esse ait, cur Maimburgius postremis vitæ suæ annis in Romani Pontificis autoritate deprimenda, eaque aut Regibus aut Episcopis submittenda totus fuerit, & in prædictis libris ex industria quæsitis intempestivis digressio-

gressionibus pacem ecclesiæ turbaverit, & hæreticis ridendi seque obstinandi occasionem præbuerit: an Regem demerendi studium? an familiaritas cum Archiepiscopo Parisiensi? an Genius Societatis, fortunam ac potentiam Gallicam amplexæ? an quod Roma aliquot ejus libros legi vetuerit, ipseque Pontificis jussu e Societate Jesu excludi meruerit? Interim certum esse, quod Maimburgius Societate sua egressus servitio Regis Galliæ se totum addixerit, idque tanto libentius, cum a Rege, Archiepiscopo Parisiensi aliisque tam ampla stipendia exceperit, ut post ejus mortem vicies millena Francorum superfuisse fama vulgaverit; quamvis ipsum haud diu Regis gratia, quam nunc forsan æterna pœnitentia luat, frui licuerit, cum vix quatuor annis post egressum e Societate elapsis, historiam Anglicani schismatis paranti apoplexia calamum jam intinctum excusserit, vivendique pariter ac scribendi finem indixerit. Imprimis autem in Maimburgio Autor carpit, quod non bona fide, nec veritati sed Regi scripserit, magnamque ipsi invidiam inde apud suos conciliat, quod argumenta contra Pontificis autoritatem a Centuriatoribus Magdeburgensibus aliisque Lutheranis & Calvinistis mutuatus fuerit, & in historia Lutheranismi alicubi Pontifices admoneat, ut Lutheri exemplo religionem Principum voluntati substernant. Cujus rei indignitate Principem aliquem Germaniæ adeo commotum commemorat, ut Maimburgii libros deinde abjecerit, eorumque lectione plane abstinuerit.

Ipsum opus Galliæ vindicatæ quatuor dissertationibus constat. Prima agit de jure Regaliæ, in qua post novas de Maimburgii levitate querelas, quid Regaliæ nomine veniat, & quibus gradibus provecta fuerit, exponit, ostendens, Regaliam usque ad tertiam Regum Galliæ stirpem aut plane ignotam aut pro abusu habitam, seculo XI usu potius quam aliquo jure aut privilegio introductam, & in concilio Lugdunensi certis terminis inclusam, extra quos jus Regaliæ in omnes regni Galliæ ecclesias extendi non posse, ex variis Regum & Parlamentorum Galliæ constitutionibus & edictis pluriumque Gallorum testimoniis convincit, probans insimul, tanti non esse emolumentum, quod ex Regalia ad Reges redundet, ut ejus proferendæ studio antiquas regni leges & conciliorum decreta subverti operæ pretium videatur, imo tanto plus periculi & damni inde emergere Regibus, quanto magis illa dilatetur. Confirmat id exemplo Ludovici VII & IX.

Cum

Cum enim Ludovicus VII papale privilegium impetrasset, quo juxta Thomam Walsinghamum *in omni ecclesia cathedrali regni sui jus conferendi primam vacaturam cum cunctis fructibus medio tempore provenientibus continebatur*, literas illas confestim combussisse & dixisse fertur: malo illas hic comburere, quam propter illas in inferno comburi. Ludovicus autem IX, cum ipsi potestas Pastores instituendi facta a Pontifice fuisset, ingratum sibi diploma, tanquam maximis animæ suæ periculis conjunctum, in ignem conjecit, neque collationibus sacerdotiorum se immiscere voluit, satis magnum onus incumbere sibi ratus, quod de temporalibus sibi creditis ratio coram Dei tribunali reddenda aliquando foret. Postea quanta cum libertate & constantia Thomas Cantuariensis in Anglia Archiepiscopus Regaliæ abusus impugnaverit, prolixe commemorat eo, ut videtur, consilio, ut Galliæ Episcopos pudefaciat, qui Regem Regaliæ jus ultra limites in Lugdunensi concilio positos extendentem officii sui monere ausi non fuerint. Tandem quod in Regaliæ negotio inter hodiernum Pontificem Innocentium XI, & Ludovicum XIV Galliæ Regem actum fuerit, recenset, & rationes a Gallis quibusdam in Regaliæ patrocinium objectas refellit. Specialiter vero ea, quæ *Natalis Alexander* in dissert. 8. ad histor. seculi 13. & 14. pro jure regaliæ adduxerat, censuræ suæ subjicit, asserens se nunquam magis istius causæ iniquitatem intellexisse, quam cum eam tam frigidis rationibus defendi perspexisset. Subjiciuntur huic dissertationi nonnullæ Innocentii XI ad Regem Galliæ, Episcopos Alectensem, Apamiensem & Tolosanum, Canonicos Apamienses & Clerum Gallicanum epistolæ, nec non Alectensis & Apamiensis Episcopi & quorundam aliorum variæ literæ, cum diversis mandatis aliisque documentis ad hanc controversiam spectantibus, & in Latinum sermonem e Gallico translatis.

In dissertatione secunda ea refutantur, quæ Maimburgius contra summi Pontificis in Reges potestatem, & pro defendenda prima Cleri Gallicani propositione, in libro de institutione & privilegiis ecclesiæ Romanæ disserit. Atque hic Autor primum ea tangit, quæ Maimburgius in dedicatoria ad Regem epistola scripserat, nimirum, unum ex præcipuis obstaculis, quæ hæreticos morentur, ne Romanæ Ecclesiæ sinum repetant, esse falsam illam opinionem, quasi omnes Catholici Papæ Romano immensam nullisque terminis circumseptam potesta-

potestatem tribuant; huic vero malo ecclesiam Gallicanam obviam iisse, cum vulgata declaratione mentem suam & doctrinam antiquæ Patrum doctrinæ per omnia conformem exposuit, Regemque, cum edicto suo hanc declarationem confirmavit, plus ecclesiæ Romanæ quam omnes retro Reges tribuisse, cum hoc ipso effecerit, ut primatus ecclesiæ Romanæ stabiliretur, veraque illius prærogativa immota redderetur, & hæreticis omnis tergiversandi occasio præciderétur. Ad hæc Autor præter alia regerit, supremam Pontificis potestatem sæpe quidem defectioni jam paratæ obtentam & prætextam, nunquam tamen veram schismatis causam extitisse, sed veram ejus originem odio, ambitioni, vindictæ, libidini aliisque pravis cupiditatibus tribuendam esse, idque ex schismate Græco, Germano, Suecico, Danico, Gallico & Anglicano constare: præterea Regiam potestatem, Sacramenta, cælibatum Sacerdotum & ipsa concilia abolenda esse, si hæreticos Catholica religione Maimburgius offendi nolit: deniq; transactiones cum hæreticis infaustum semper exitum habuisse, quod exemplo Concilii Ariminensis, Zenonis Imperatoris, Honorii Pontificis, Caroli V, & Eliæ Patriarchæ Babylonii confirmat. His præmissis, ad ipsam Cleri Gallicani propositionem accedit, & Pontificis indirectam in Reges & Principes eorumque bona & dignitates temporales potestatem, ipsius ecclesiæ Gallicanæ autoritate & consensu probare nititur. Post varia Pontificum facta, & conciliorum decreta, adducit non modo Sorbonam, quæ A. 1589, missa celebri ad Sixtum V. legatione, Regem exautorari, & populum a juramento fidelitatis & obedientiæ solvi petiit; sed etiam universum Clerum Gallicanum, qui A. 1615, in publicis & universalibus regni comitiis, tertio Ordini nullam esse supra Regiam in temporalibus potestatem asserenti obstrepuit, & Perronio interprete declaravit, omnino Romanæ Sedis in Reges Regumque sceptra potestatem agnoscendam esse: etsi *Gramondo* teste, populi sententia, quam etiam Parlamenti Senatores approbarunt, Clero tum temporis prævaluerit. Pro eadem sententia allegat nonnullos Scholasticos aliosque ecclesiæ Doctores, tandemque colligit, fallere Maimburgium aut saltem falli, cum opinionem hanc de Pontificis in temporalia Regum potestate iis tantum tribuit, qui citra Alpes commorantur, cum tamen potius in nulla Orbis parte plura exempla exercitæ in Reges potestatis, quam in ipsa Gallia occurrant. Addit inter eos, qui hanc sententiã vel calamo vel exemplo defenderunt, haud

paucos reperiri ſanctitatis fama conſpicuos, & a Maimburgio poſtulat, ut tot Sanctis vel unicum, qui ſuæ ſententiæ faveat, opponat. Poſtea argumenta, quæ Maimburgius & alii indirectæ Pontificum in regna poteſtati opponunt, diluere conatur.

Diſſertatio tertia verſatur circa ſecundam propoſitionem Cleri Gallicani, quæ Pontifices Concilio generali ſubjicit. Hanc propoſitionem cum Maimburgius exemplis Leonis, Vigilii, Honorii, Siricii & aliorum Pontificum probaſſet, Autor ſingula percurrit, magnoque conatu refellere contendit. Deinde cum Maimburgius obſervaverit, haud raro a Pontificibus poteſtatis ſuæ limites transgreſſis ad futura concilia provocatum fuiſſe; ſed ejusmodi ad futurum concilium appellationes graſſantibus malis remedium nimis lentum attuliſſe, ideoque aliud quoddam in Gallia repertum, nempe appellationes tanquam ab abuſu ad Parlamentum factas, quod majeſtatem juſtitiamque Regis repræſentet, ad quem velut ad canonum Protectorem ſpectet providere, ne quid illis adverſum attentetur: ex hac Maimburgii aſſertione manifeſtum eſſe dicit Autor, quorſum declaratio Cleri Gallicani tendat, nempe ut rerum cauſarumque eccleſiaſticarum disceptatio ad forum ſeculare transferatur; quaſi libertas ſit Regi & Regiis Senatoribus ſervire, aut quaſi Pontifex errare poſſit, Rex autem & Parlamentum ſit infallibile. Hæc remedia morbis ipſis pejora eſſe cenſet, & recens inventa, ſæpiusque ab ipſis Gallis improbata, & ipſo nomine injuſta, cum appellatio a minori ad majorem Judicem fieri debeat, omnis autem ſecularis poteſtas, etiam Regia, quavis eccleſiaſtica multo minor ſit. Imprimis autem iſtarum appellationum injuſtitiam apparere dicit, ſi gradus attendantur, quibus a tenui ortu ad tantum licentiæ faſtigium evectæ fuerint, ut jam omnis poteſtas eccleſiaſtica ſub abuſus prætextu ejusmodi appellationibus eludi poſſit; cum tamen a Regibus, ſi ſua poteſtate abutantur, nulla ad minores Magiſtratus appellatio indulgeatur. Porro cum Maimburgius Pontifices concilio inferiores eſſe, ex Piſani concilii hiſtoria probaverit, regerit Autor, dubiam eſſe & incertam ejus concilii autoritatem, nec inſuper in hoc concilio aliquid decretum aut factum eſſe, quod Pontificum in concilia autoritati derogare aut præjudicare poſſit. Diverſas enim eſſe quæſtiones ait, unam, an concilii autoritas major ſit Pontifice hæretico, ſchiſmatico & dubio? alteram, an concilium œcumenicum ſit majus autoritate Pontificis catholici & certi? Secundam in ſe proban-

probandam ſuſcepiſſe Maimburgium, eamque ex concilio Piſano probare minime poſſe, cum iſto tempore nullus certus Pontifex extiterit, ſed ob contrarias juris & facti rationes aliqui Gregorio XII adhæſerint, aliqui Benedicti XIII partes amplexi fuerint. In eo quoque Maimburgium a veritatis via aberrare judicat, quod ſcribat, Magiſtrum Petrum Plauſt longa doctaque oratione perorantem, eccleſiæ univerſalis & concilii eam repræſentantis autoritatem Pontificiæ autoritati prætuliſſe; cum tamen Magiſter ille Pariſienſis nihil aliud dixerit, quam duos illos Pontifices, de pontificatu inter ſe contendentes, pro ſchiſmaticis & hæreticis reputandos eſſe. Pergit ad concilium Conſtantienſe, & Maimburgium cauſa cecidiſſe arbitratur, etſi triumphanti magis quam pugnanti ſimilis incedat, dum *Schelſtrateni* de hoc argumento diſſertationem aliquot capitulis invadit. Ut Autor hoc evincat, primum ſeriem & acta Conſtantienſis concilii per ſua tempora diſtinguit, variisque Patrum Conſtantienſium de ſuprema Pontificum & conciliorum autoritate ſententiis recitatis, concedit *Johannem Gerſonem* ſtatuiſſe, quod Pontifices non ſolum durante ſchiſmate, ſed ſemper & abſolute a conciliis judicari poſſint; verum negat, huic Gerſonis opinioni concilium unquam acquieviſſe, multisque teſtimoniis probare contendit, decreta quartæ & quintæ ſeſſionis neceſſario examine & deliberatione caruiſſe, nec a Martino V confirmata, nec pro decretis œcumenici concilii unquam habita fuiſſe. Ad autoritatem Gerſonis a Maimburgio objectam reſpondet, Maimburgio, ſi Gerſonis autoritate abſolute ſtare velit, concedendum eſſe, quod Pontifex indirectam in Reges & regna poteſtatem habeat, cum id a Gerſone aſſertum fuerit; deinde Gerſonem omnes opinioni ſuæ de ſuprema concilii generalis autoritate adverſantes hæreſeos damnare, & obtendere, quod opinio, quæ concilium Papæ ſubmittit, a nullo Theologorum & Sanctorum unquam tradita fuerit, cum tamen id falſum eſſe aperte conſtet; fateri quoque Gerſonem, quod in hac controverſia, ob defectum librorum, qui ad manus non fuerint, nullum alium autorem, quam Thomam & Bonaventuram conſuluerit; imo ne hos quidem a Gerſone accurate lectos videri, cum falſum illis ſenſum affinxerit; ex quibus omnibus colligit, nullam eſſe in hac controverſia Gerſonis autoritatem. Præter Gerſonem objecerat Maimburgius *Pium II*, qui cum adhuc ſub *Æneæ Sylvii* nomine Concilii Baſileenſis Secretarium ageret, majorem concilii quam Pontificis autoritatem eſſe ſtatuit, poſtea vero ad Pontificatum admotus,

ob rationes facile cuivis obvias animum mutavit, sed ita tamen priorem sententiam retractavit, ut in ipsa retractatione imperare sibi non potuerit, quin opinionem, quæ concilia Pontifici anteponit, antiquam diceret. Ad hoc respondet, ex Pii II bulla satis constare, quod longo ante Pontificatum tempore, imo pene adhuc laicus eam sententiam mutaverit, quam olim ex propria confessione, non Scripturæ & Patrum dictis, & conciliorum decretis, sed inconsulta juventute, calumniis in Eugenium jactatis & exemplis aliorum inductus approbaverit. Antiquam autem illam sententiam a Pio dici, non quod antiquis Patrum dictis niteretur, sed quod eam olim defendisset, antequam Apostolicæ Sedis potestatem cognovisset. Cætera Maimburgii argumenta, & Illustrissimi Autoris ad ea responsiones, brevitatis causa missas facimus, & ad quartam eamque ultimam dissertationem properamus.

Ea vero agit de infallibilitate Pontificis Romani, quam probaturus, primum varia quæ apud Patres occurrunt, Pontificum elogia cumulat, deinde eos qui Pontifici Romano adhæserunt, pro orthodoxis, eos vero, qui Pontifici Romano non obtemperarunt, pro hæreticis semper habitos fuisse, ex omnium seculorum inductione probare se posse putat. Porro Romani Pontificis infallibilitatem inde se confirmare posse persuasum sibi habet, quod Pontifices multa fidei dogmata sine concilio deciderint, & plerasque hæreses damnaverint; quorum exemplo etiam nuperrime Innocentius XI, post accuratissimam totoque biennio productam discussionem, *Ludovici Molinos* pernicioſissimos errores d. 28. Augusti, A. C. 1687. condemnaverit. Qua occasione Molinosii gesta breviter recenset, eumque arguit, quod dirigendis nobilium matronarum conscientiis admotus, inter thalamos & amplexus contemplativam mysticamque Theologiam docuerit, eodemque momento intra cubile virginum, aut etiam nuptarum academias, & doctorem egerit & adulterum, foris tamen Angelo similis, ut Paulum quendam in tertium usque cœlum raptum crederes. Addit, quod per 20 annos conscientiam nunquam expiaverit, nec Catholicorum ritu carne unquam abstinuerit, tandem vero detectus, errorum suorum, quorum summa recensetur, palinodiam cantaverit. Novum infallibilitatis argumentum desumit ex praxi Ecclesiæ Romanæ, cujus *Berno Augiensis* meminit. Is enim refert, in Romana Ecclesia, præter morem omnium ecclesiarum, per multos annos Symbolum nunquam cantari solitum; Henrico vero Imperatori ejus

ejus rei causam roganti Benedictum VIII respondisse, traditionem esse, quod ecclesia Romana errare non possit, nec ulla unquam hæresi infecta fuerit. Succedunt argumenta a Doctorum, conciliorum & universitatum in Gallia testimoniis petita, quibus & ipse Maimburgius accensetur, ex cujus Sermonibus Gallico idiomate habitis, & anno 1671 editis, nonnulla pro asserenda Pontificis infallibilitate afferuntur, & miratur Autor, quod cum Maimburgius in postremis suis scriptis infallibilitatem Pontificis Romani Scripturæ, Patribus & conciliis adversari dicat, eo tempore, cum adhuc e suggestu ad populum verba faceret, Scripturæ, Patrum & conciliorum tam ignarus fuerit, ut æternæ damnationi obnoxium diceret, quisquis Pontificem non infallibilem esse crederet, quoties e cathedra pronuntiaret. Postremo ad ea respondet, quæ Maimburgius non amplius in concionibus habendis, sed scribendis historiis occupatus, infallibilitati Pontificiæ opponit.

SIX DIALOGUES ABOUT SEA-SERVICES,

sive,

De servitiis & expeditionibus nauticis Dialogi sex, autore Nathanaele Boteler, Armigero & Capitaneo, uni e potioribus Regiæ Majestatis navibus bellicis præfecto.

Londini, apud Mosem Pitt, 1685. in 8.

Constant plagulis 27.

NUm scriptum hoc inter Supplementa alia Actorum nostrorum recensendum foret, dubii hactenus hæsimus: dum enim nobilissimus ejus Autor inter fortes potius ac strenuos, quam eruditos referri dubio procul maluit, ipse etiam liber non tam Musarum cultores, quam quidem Martis pullos, expeditionibus navalibus operam daturos instruit, alieni quid a nostro proposito relatio talis habitura videbatur. Quicquid tamen ejus sit, vel hoc intuitu eruditis quoque prodesse posse, nec adeo silentii peplo involvendum esse scriptum hocce credidimus, quod in eo singuli artis nauticæ termini satis alioquin obscuri, nec numero pauci, operose & ex professo expositi reperiuntur; id quod cognitu non potest non iis esse gratum, qui hac etiam ex parte exactiorem linguæ Anglicanæ notitiam habere exoptant. Atque utinam plures, hoc Au-

toris exemplum ſecuti, in aliis quoque artibus ac diſciplinis ſimile quid tentarent; uti quidem in Gallico idiomate laudabiliter hactenus a Felibenio, Richeletio, Fureterio aliisque cœptum eſt. Quilibet enim expertus novit, quantopere voces ejusmodi technicæ, in ſcriptis modernorum maxime autorum paſſim obviæ, crucem lectoribus figant, incaſſum plerumque lexicographorum opem implorantibus; penes quorum videlicet plurimos altum de hiſce talibus eſt ſilentium: quin & vivi præceptores, utut maxime lingua hæc vel iſta ipſis ſit vernacula, ſuper iis conſulti non raro obmuteſcunt, utpote ſpecialium iſtiusmodi diſciplinarum fere incurioſi. Ut adeo hoc ipſo labore non iis ſolum, qui expeditionibus maritimis ſemet impendere geſtiunt; ſed & aliis, quibus eatenus rerum modo aliqualem præguſtum capere, ipſasque velut eminus tantum contemplari volupe eſt, egregie ſit proſpectum. In *ſex* vero *dialogos* diſpeſcere totum librum Autori placuit; qui ſcilicet habiti finguntur inter Archithalaſſum Anglicanum, noviter hoc munere ornatum, adeoque minutiſſima quæque ad ſuam pertinentia functionem pernoſcere diſcupientem, & Capitaneum navalem, multorum jam annorum experientia politū, & ſic illius deſideriis ex aſſe ſatisfacere aptum. Et *primus* quidem Dialogus de Ducibus & officialibus navium, præſertim bellicarum, tractat: ubi non modo de boni Archithalaſſi natalibus, virtutibus, aliisque requiſitis agitur, ſed & reliquorum ipſi ſubordinatorum Officialium nauticorum, a ſummo ad infimum, qualitates & munia explicantur. Dialogus *ſecundus* claſſiariorum vulgus, ſeu nautas gregarios exhibet, diverſaque ſimul ſuppeditat conſilia, quomodo illi melius in officio contineri & ad exactiorem redigi diſciplinam valeant: imprimis vero e quibus vitæ generibus, tyrocinia veluti ad haſce functiones navales præbentibus, præſtantiſſimi ad ſervitia navium Regis bellicarum ſubeunda legantur claſſiarii. *Tertius* tradit, qua ratione claſſis commeatu commode ſit inſtruenda, quo non ſolum vectorum querelæ, nimis hactenus hac de re frequentatæ, præcaveantur; ſed & ſalubritas univerſorum integra ſervetur, morbique arceantur: quo nomine victum Anglicis navibus hactenus familiarem, & in totum fere ex carnibus piſcibusve ſalitis conſtantem culpat, tanquam ſcorbuto aliisque ejus furfuris incommodis obſtetricantem; eique præfert edulia maritima tam Hiſpanorum Italorumque, nempe farina oryzæ aut avenæ, ficubus, olivis, oleo & ſimilibus fere veſcentium, quam Belgarum, leguminibus puta, caſeo

caſeo & butyro copioſius, quam quidem cibis iſtiusmodi ſalitis, in mari victitantium: omnibus vero victus generibus hac in parte præfert frumentum illud Indicum, *Mair* vulgo dictum, utpote quod non modo facile a corruptione præſervari queat, ſed & copioſum & ſaluberrimum nutrimentum præbeat; unde dolet, id in Anglia aliisque terris ſeptentrionalibus ad maturitatem pervenire adeoque majorem ejus copiam ibidem pro uſu talismodi haberi non poſſe. Præterea ſanitati in claſſe conſervandæ multum conducere ait, ſi naves quotidie, & aceto quidem, ſi pote, abluantur, fumus quoque e pice, reſina & ſimilibus in claſſiariorum cubiculis ſubinde excitetur, præſertim vero horum veſtes ab humiditate & madore præſerventur, cum nihil in mari inſalubrius ſit eo, ſi quis veſtibus non ſiccis ſomnum capiat. Ante omnia vero providendum docet, ut in claſſe majori ſufficiens numerus navigiorum ſeparetur, quæ noſocomiorum loco ſint, & ægrotis recipiendis atque curandis dicatæ: ne videlicet ex horum contagio reliqui etiam inficiantur. Dialogo *quarto*, quique & prolixitate reliquos omnes adæquat, & utilitate fere ſuperat, univerſa atque ſingula tam ipſarum partium, quam inſtrumentorum, & reliqui apparatus in navibus bellicis nomina exponuntur; ſatis quidem dilucide, quantum abſque oculari demonſtratione fieri potuit; utut fatendum ſit, una alterave figura, ſi quidem eas addere placuiſſet, deſcriptionibus iſtis multo plus lucis affundi potuiſſe. Alii præterea termini technici atque celeusmata nautica explicantur, & quæ ſingulorum ſignificatio ſit, clare docetur. In Dialogo *quinto* Autor lectorem ſuum inſtituit tum de notis & requiſitis optimarum navium bellicarum, quibus vel inſultui vel defenſioni aptiores redduntur; tum etiam de variis ceremoniis, in excipiendis hoſpitibus illuſtribus, aut ſalutandis vel honore afficiendis navigiis aut arcibus obviis, apud nautas receptis; ac ſpeciatim de famoſo iſto ritu, quique jam plus vice ſimplici cruentis bellis cauſam vel prætextum ſaltem præbuit, vela demittendi in ſignum ſubmiſſionis. Inter alia velut conſtantem regulam obſervari tradit, tormentorum honoris gratia exploſorum ictus ſemper numero impari eſſe debere, unum nempe aut trinos, quinos, & ſic porro: alioqui ſi pari numero ſclopeta iſta majora exonerentur, bina puta aut quaterna, id pro infallibili luctus ſigno accipiendum eſſe, ob capitaneum navis, nauclerum, aut tormentorum præfectum in itinere defunctum. *Sexto* denique & ultimo dialogo exponit Autor, qua ratione claſſes

classes tam in itinere, quam in conflictu optime ordinentur, & quomodo naves hostium tam repellendæ, quam oppugnandæ aut persequendæ sint: ubi insimul varii modi communicantur, quibus ope certorum signorum atque tesserarum, Archithalassi imperia atque jussus universæ classi extemplo nota fieri, aut etiam unius navigii indigentia aut desiderium reliquis tam noctu quam interdiu significari queant. Diversæ etiam cautelæ in præliis navalibus provido imperatori observandæ præscribuntur ab Autore, qui cum isthæc omnia nequaquam otiosa & inani confisus speculatione, sed longa edoctus experientia propria scripserit, tanto majorem dubio procul apud eos, quibus hæc talia curæ sunt, applausum merebitur.

AURELII PRUDENTII CLEMENTIS OPERA. Interpretatione & notis illustravit Stephanus Chamillard e Soc. Jesu, jussu Christianissimi Regis ad usum Serenissimi Delphini.

Parisiis apud viduam Claudii Thibourt & Petrum Esclassan, 1687.

in 4to. plag. 107.

CUm *Carolus Sancta-Mauræus* Montauserii Dux, & *Jacobus Benignus Bossuetus* Meldensis, nec non *Petrus Daniel Huetius* Suessionensis Episcopi, quos Rex Galliæ Delphini sui adolescentiæ præclaris artibus & literis imbuendæ præfecerat, post plurimos profanos Autores, Christianum Poetam Prudentium in prædicti Serenissimi Delphini usum typis edendum censuissent, id operæ Stephanus Chamillardus in se suscepit, qui in præfatione Prudentium ab ingenii excellentia, insigni religionis studio & mira doctrinæ varietate commendat, sed ob incomptum & intricatum sermonis genus interpretationem haud raro difficilem reddi queritur. Ex præcipuis Prudentii interpretibus imprimis deprædicat *Nicolaum Heinsium*, cujus varias in Prudentium lectiones & adspersas notas perquam eruditas & accuratas esse censet, & *Johannem Weizium*, quem vel eo nomine cæteris superiorem judicat, quod Sacræ Scripturæ aliaque Veterum loca indicet, quæ carminibus suis Prudentius intexuit. *Isonis* scholia, etsi brevia sint, graviores tamen nodos solvere

solvere pronuntiat. Neque laudes suas invidet *Georgio Fabricio*, qui cum aliis Poetis ecclesiasticis etiam Prudentium illustravit, & *Erasmo Roterodamo*, quem, etsi duobus tantum Prudentii hymnis exponendis operam suam impenderit, non pœnitendum tamen operæ pretium fecisse arbitratur. *Victorem Giselinum* ait tantum facillima sectatum, & in his quoque nonnunquam lapsum & hallucinatum. *Æl. Act. Nebrissensem* in Prudentio quidem magis hærere, sed tamen quæ ad penitiorem Scriptoris cognitionem requiruntur omittere, Apotheosin autem Hamantigoniam, & duos contra Symmachum libros lectu omnium dignissimos, plane non attigisse. *Jacobi Spiegelii* commentarium in odam Prudentianam inscriptam *omnis hora*, non solum prolixitate sua molestum, sed & minutis quibusdam & puerilibus nugis ab ipsa Grammatica repetitis refertum esse. *Adamum Siberum*, *Georgium Remum* & quosdam alios ab interpretum Prudentii numero eam ob causam expungendos videri, quod alii interdum sex aut septem verba in hymnos tres aut quatuor protulerint, alii in unum duntaxat commentati fuerint. Præfationem excipit vita Prudentii breviter delineata, cum veterum de Prudentio testimoniis. Postea recensentur metrorum genera, quibus Prudentius usus est, & adjicitur index vocum, quarum syllabas Prudentius male vel corripuit vel produxit. In ipso Prudentio explicando Autor ea methodo versatur, quæ scriptoribus in usum Delphini editis solennis est. Textui enim Prudentiano singulis paginis paraphrasin, & huic paraphrasi notas subjicit. Hac ratione librum Cathemerinon, hymnos περὶ Στεφάνων, Apotheosin ceteraque Prudentii opera exponit, in quibus ultimum locum occupat enchiridion veteris & novi Testamenti, quod etsi nonnulli *Prudentio* cuidam *Amæno* tribuere maluerint, Chamillardus tamen noster cum aliis quibusdam Aurelio Prudentio vindicandum censuit. Additus est sub finem copiosus index omnium vocabulorum, quæ in Prudentio leguntur.

GRATIA EFFICAX A SEIPSA, Refutata ex libris S. Augustini, per R. P. Carolum Josephum Tricassinum, Ordinis Fratrum Minorum Capucinorum S. Francisci.

Moguntiæ, typis Petri Hermans, Typographi jurati, A. 1687. in 8.

Conſtat plag. 16.

GRatiæ efficacis a ſeipſa refutationem ſuſcepturus Autor, primo monet, duplicem eſſe Catholicorum, iſtam gratiam defendentium, ſententiam. Unam eorum, qui ſtatuunt, gratiam efficacem determinare & prædeterminare voluntatem ad unum, ex natura ſua, nec poſſe voluntatem ei reſiſtere in ſenſu compoſito, ſed tantum in ſenſu diviſo. Alteram illorum, qui, licet negent iſtam gratiam determinare, aut prædeterminare voluntatem hominis ad agendum, atque aſſerant, voluntatem ſe ſolam determinare, & poſſe motioni illius gratiæ non ſolum in ſenſu diviſo, ſed etiam in ſenſu compoſito reſiſtere; defendunt tamen, gratiam iſtam eſſe efficacem ex intrinſeca ſua ratione & entitate, ita, ut effectum futurum inſuperabiliter inferat, eamque in actu proximo conſideratam ita movere voluntatem, ut repugnet non ſequi effectum, idque non ex aliqua Dei ſcientia conditionata, ſed ex intrinſeca vi cauſæ antecedentis, & influentis, & moventis indeclinabiliter voluntatem ad actum. E quibus miſſa priori opinione, quam in libro de indifferenti lapſi hominis arbitrio part. 3. ſect. 3. per multos paragraphos impugnaverat, poſteriorem in præſenti tractatu ſibi oppugnandam ſumit; & poſtquam probaſſet, eandem eſſe contradictoriam, & complecti quæ ſimul ſtare nequeunt; demonſtrare aggreditur, Auguſtinum longe abfuiſſe a ſententia adſtruente gratiam efficacem a ſeipſa, & illum æque pro indifferentia voluntatis humanæ, quam pro divinæ gratiæ neceſſitate pugnaſſe: ac proinde, quoties aliquid dixerit vehementius in ſuis ſcriptis pro gratia, contra Pelagianos ejusdem inimicos, derepente quaſi quodam timore correptum, ne quis putaret, gratiam a ſeipſa efficacem defendi, ipſummet ſe excuſaſſe, ſe correxiſſe, & declaraviſſe ſe in iis nihil commendare voluiſſe, niſi gratiæ neceſſitatem, quam negarent Pelagiani, non autem extollere voluiſſe ejus efficaciam ſupra vires liberi arbitrii, aut contra propriam voluntatis determinationem, ad quodcunque vellet, ſive bonum, ſive malum. Hinc ad evertenda, quibus iſtam gratiam ſtatuminare conantur, argumenta ſemet accingit; ac primum quidem ad quinque ex Auguſtino depromta teſtimonia reſpondet, obſer-

ſervans, illum infallibilitatem gratiæ efficacis non ex intrinſeca ejusdem ratione, ſed ex præſcientia divina deſumſiſſe, atque omni definitioni prædeſtinationis præſcientiam Dei ut neceſſariam annexuiſſe. Deinde ad rationem, quod gratia efficax conſiſtat in ſpeciali aptatione & contemperatione vocationis cum voluntate vocati, reponit in aptatione illa quidem, ſed non ſola efficaciam gratiæ conſiſtere, quoniam poſita illa aptatione & contemperatione, effectus gratiæ non infallibiliter, ſed tantum probabiliter ſequatur. Nec tria exempla, quorum primum a medico peritiſſimo, alterum ab amico intimo, tertium a meretrice deſumunt, ad probandam illam aptitudinem, & ex ea inferendam infallibilitatem intrinſecam, quicquam facere declarat. Licet enim medicus remedium ejusmodi, quod probe novit morbo & complexioni ægroti eſſe attemperatum, adhibeat, ſæpe tamen ægroto amiſſam haud reſtitui ſanitatem: etiamſi amicus alteri proponat ſuam petitionem tam ſuaviter & accommodate ad ejus naturam, mores, ingenium, & alias circumſtantias, non raro tamen precibus nihil obtineri: & quamvis meretrix ad genium laſcivi juvenis ſe maxime componat, blanditiisq; variis in ſui amorem eum trahere percupiat, nihilominus tamen illam voto ſic quandoque excidere. Refutatis dehinc, quæ pro efficacia gratiæ, contra ſcientiam mediam, ex Scriptura, Thoma & ratione afferri ſolent, notat, gratiam efficacem non involvere remotionem omnium impedimentorum; ſiquidem multa bona faciamus cum magna reluctantia concupiſcentiæ, amoris proprii, aliorumque affectuum, quæ difficillime ſæpe a gratia ſuperentur: nec gratiam tam ſuaviter & delectabiliter influere & allicere, ut de ſe & ex intrinſeca ſua ratione infallibiliter eliciat conſenſum noſtrum; cum ipſe Chriſtus diſerte affirmaverit, regnum cœlorum vim pati, & vim facientes rapere illud. Ad inſtantiam, ſi ſingularis hæc cooptatio nihil adderet ipſi gratiæ, niſi nudum quendam reſpectum ſibi advenientem ex diſpoſitione voluntatis, Deum non recte dici dare vires efficaciſſimas voluntati, quando dat ei gratiam efficacem; ſed debere ſolummodo dici, facere ut voluntas applicetur gratiæ vocanti, quando & ubi voluntas eſt in ſtatu accommodato ad illam; ſicque cooptationem illam ſeſe habere tam formaliter quã efficienter ex parte voluntatis creatæ, & ex parte Dei tantum, ut facientis applicationem unius ad alterum: reſpondet, concedi poſſe, illam cooptationem non addere nudum illum reſpectum, ſed addere aliquid aliud ab illo diſtinctum,

aliquando physice, aliquando solum moraliter, augens vires voluntatis & faciens illas efficacissimas, quando vult Deus illas tales facere: & si vel maxime quis assereret, cooptationem esse nudum respectum, neutiquam tamen inde sequi, Deum non dare vires efficacissimas voluntati ad amplectendum bonum, quod suadet illi; quia voluntas congrue mota & excitata per gratiam, multum juvetur ad consentiendum ei per hanc cooptationem & congruitatē, cum id, quod congruum & contemperatum voluntati est, maxime illam delectet: nec inde colligi posse, cooptationē a Deo sic factam sese habere, tam formaliter quam efficienter, ex parte voluntatis creatæ; quia; quod cooptatio illa fiat realiter & effective, prorsus pendeat a voluntate Dei & non a voluntate hominum: neque tandem bene hinc inferri posse, Deum non facere ut faciamus; quia Deus, dando illam gratiam vere excitantem ad opus, longe melius dicatur facere, ut faciamus, quam quivis consulens, imperans aut suadens aliquid, cum hi solum moveant extrinsece, Deus autem intrinsece, & cum certa & infallibili cognitione futuri consensus, si hoc aut illud ipse faciat. Postmodum evertere studet fundamenta, quibus inter gratiam efficacem & pure sufficientem reale atque entitativum discrimen probare nituntur, atque inter alia ostendit, quomodo intelligendum sit, quod Augustinus ait, eos, qui gratiæ consenserunt, magis fuisse adjutos; item, gratiam Petri parvam fuisse tempore passionis, magnam quando pro Christo crucifixus est: B. Augustinum singularem illam vim, quam habet gratia efficax, revocare in omnipotentiam Dei, seu in omnipotentissimam ejus voluntatem, non ut commendet vim seu virtutem intrinsecam gratiæ efficacis supra mere sufficientem, sed tantū, ut dilaudet ipsam omnipotentiam Dei seu omnipotentissimam ejus voluntatem, quæ non pendet a bonis prædispositionibus hominum, ut vel det gratiam efficacē, vel neget eam: non bene dici, illam gratiam allicere insuperabiliter consensum voluntatis in gratiam, sed debere dici, quod illa gratia tantopere muniat & roboret voluntatē, ut faciat eam insuperabilem contra omnia impedimenta boni, & sic seipsam reddat victricē cum ea, adjuvando scilicet voluntatem in victoria istorum impedimentorum, non vero pugnando contra eam, ad hoc ut vincat eam. Ex dicto, quod *Matth. XI. 21.* legitur, non posse inferri, gratiam sufficientem, licet habeat aliquid commune cum efficaci, non tamen habere omnia entitative & realiter quæ sunt in efficaci; Christi enim exprobrationem sic prorsus fuisse abso-

absonam, si ille supposuisset esse aliquid reale & intrinsecum in gratia danda Tyriis & Sidoniis; idque potentissimum & efficacissimum ad convertendos eos, quod non supposuisset esse in gratia data Judæis ad convertendum se ad Christum. Ad duo deinceps Corollaria, quæ pro gratia efficaci a seipsa afferunt, dissolvenda accedit. Ad quorum primum, quod per doctrinam gratiæ intrinsece efficacis facile intelligatur, quomodo aliqui excitati signis minoribus citius sequantur gratiam, alii moti majoribus non sequantur: excipit, se non negare, quod aliqui habentes minora signa habuerint gratiam internam majorem, & contra; sed hoc ita se habere generaliter, ut volunt Adversarii, & id accidere propter gratiam ex intrinseca sua ratione efficacem, falsum esse dicit. Ad secundum Corollarium, quod hinc etiam intelligatur, nunquam futurum, ut si gratia excitans adæquate sumta detur duobus æqualiter dispositis, illa sit efficax in uno & in altero tantum sufficiens: respondet id falsum esse; & ad rationem, quam adjiciunt, cum omnia tunc supponantur paria, non esse potiorem rationem ex parte gratiæ, & per consequens ex parte Dei, cur hic consentiat potius, quam iste, sed totam disparitatem provenire ab ejus consensu & libera volitione: regerit, non esse quidem potiorem rationem ex parte gratiæ realiter & entitative sumptæ, esse tamen longe potiorem rationem ex parte ejusdem gratiæ moraliter & in ratione gratiæ consideratæ; cum gratia, quæ datur homini, quem Deus prævidit consensurum esse in eam, sit longe potior in ratione gratiæ ea, quæ datur alteri non consensuro in eam. Utque id rectius intelligatur, notat, Deum dare hominibus gratiam, prout ipsi placet, & non prout homo vult: dare uni gratiam, cum qua providet infallibiliter, quod bene operaturus sit, cum posset dare aliam, cum qua prævidet infallibiliter, quod non bene sit operaturus: & dare alteri gratiam, cum qua prævidet infallibiliter, quod non bene operaturus sit, cum posset dare aliam, cum qua prævidet, quod bene operaretur, sed eam dare non vult. Ex hoc manifeste apparere, quod licet sit eadem in utroq; entitative gratia, tamen Deus discernat unum ab altero, etiam æqualiter entitative dispositō, cū illæ gratiæ moraliter & in ratione gratiæ valde diversæ sint, ob diversos exitus, quos Deus prævidet inde futuros, & cum qua prævisione dat & distribuit illas, cum hanc dispositionem mutare omnino potuisset, si voluisset. Hinc & patere, primariam discretionem illius consentientis, & alterius non consentientis in eandem entitative gratiam,

esse omnino a Deo, hæc ita disponente gratis & ex mero arbitrio suo. Errorem Pelagianorum, quos impugnaverit Augustinus, non constitisse in eo, quod dicerent, hominem post acceptam gratiam consentiendo gratiæ discernere seipsum ab eis, qui non consentiunt eidem gratiæ, ut existiment Jansenius ejusque discipuli; sed in eo, quod dicerent, hominem per merita sua, ante acceptam gratiam facta, se discernere ab aliis, qui non habeant talia merita ante gratiam acceptam facta, volentes gratiam Dei secundum merita nostra dari, & non secundum beneplacitum ejus. Quando ulterius pro Corollario suo confirmando excipiunt, non obstare, quod hic consensus non detur, nisi ex gratia excitante & cooperante; nam consensum illum ita elici ex gratia excitante juxta contrariam sententiam, ut hæc gratia non inducat indeclinabiliter ex parte sui consensum in talem gratiam, sed solummodo præcise, quia voluntas vult: reponit, id recte & laudabiliter dici, cum sic servetur sartum tectum liberum arbitrium, quod gratia illa destrueret, si induceret voluntatem indeclinabiliter in consensum: item, non male asseverari, voluntatem consentire gratiæ solummodo præcise, quia vult; non tamen ita solummodo & præcise, ut gratia non causet actum simul & primario cum voluntate, per modum consulentis, suadentis & excitantis ad actum bonum, sed solummodo præcise, quia voluntas post acceptam gratiam in eligendo eo, quod facere vult, solum sequitur suam inclinationem & delectationem propriam, ita ut, si magis inclinet in gratiam, ipsa se adjungat gratiæ & faciat bonum, si autem magis inclinet in concupiscentiam, se adjungat concupiscentiæ & faciat malum: Augustinum quoque admisisse, voluntatem nostram per se habere aliquam facultatem bene operandi. Cum porro pro stabiliendo suo Corollario urgent; licet hæc gratia requiratur præsuppositive ad talem consensum, attamen totam & adæquatam rationem actus conversionis formaliter & præcise considerati fore consensum voluntatis: respondet, gratiam secundum se & alios non requiri tantum præsuppositive, sive solummodo tanquam conditionem sine qua non, sed tanquam veram causam & adjutorium præbens vires voluntati, excitans & movens eam, ut sic agat & eligat; ideoque falsum esse, quod tota & adæquata ratio actus conversionis formaliter & præcise considerati sit consensus voluntatis; nec gratiæ divinæ in convertendo homine derogari influxum cau-

salem, vel denegari voluntati humanæ vires efficacissimas, si vel maxime negetur, quod gratia divina ad conversionem indeclinabiliter concurrat. Post hæc exponit Autor officium voluntatis post acceptam gratiam juxta mentem Augustini, atque propugnat, hominem non debere gloriari de bonis operibus suis quasi sine gratia factis, id enim esse Pelagianum; sed recte posse gloriari de operibus factis post gratiam acceptam, quia sic agnoscat eam esse prævenientem, gratuitam & necessariam ad opera sua bona, atque illud esse Augustinianum. Dilutis deinde argumentis, quibus e Scriptura, S. Augustino & ratione, efficaciam gratiæ efficacis formaliter spectatam & in actu primo, non pendere a consensu voluntatis, probare annituntur; ad ea, quæ indirecte pro gratia efficaci per se afferunt, resolvenda progreditur. In quibus refutandis occupatus notat, gratiam non esse efficacem in actu primo a consensu voluntatis, sumendo illum pro actu completo voluntatis, quo ipsa vult amplecti bonum propositum per gratiam, & consentit actu in illud (sic enim sumtum consensum voluntatis in gratiam, spectare ad actum secundum) sed accipiendo illum pro simplici conversione bene vola & affectuosa voluntatis in gratiam (quæ conversio dici possit consensus voluntatis inchoatus) & hac ratione pertinere ad actum primum. Augustinum, quoties dicat eos, qui consenserunt, habuisse gratiam specialem, indicare, quod habuerint gratiam effectu suo haud destitutam, non vero specialem aliquem modum contemperationis & congruitatis innuere: nec eum libro de corrept. & grat. c. 12. loqui de insuperabilitate gratiæ, sed tantum de insuperabilitate voluntatis per gratiam roboratæ contra concupiscentiam & alia impedimenta boni, quæ possent eam avertere a bono & ad malum convertere: non posse efficaciam gratiæ congruæ pendere a libertate arbitrii in actu secundo, & simul in actu primo esse potentem ducere insuperabiliter voluntatem: item non posse voluntatem libere impedire vel procurare conversionē suam ad Deum, si ducatur a gratia insuperabili. Tandem sub finem totius tractatus demonstrare suscipit, controversiam Augustino & Pelagianis non super gratia efficaci, sed solummodo excitante & præveniente liberum arbitrium ad bonum, quam Pelagiani non admiserint, interceſſiſſe.

LIBER D. AUGUSTINI CONTRA PELAGIUM & Celestium de Gratia Christi, Commentario brevi & continuo illustratus a R. P. Car. Jos. Tricassino &c.

Moguntiæ typis P. Hermans 1687. in 8.

Constat plagulis 17.

UT hypothesin suam, de qua uberius jam jam diximus, adstrueret Autor, & Augustinum illi addictũ comprobaret, tum in alios Augustini libros, de Gratia & Libero Arbitrio, de Correptione & Gratia, de Prædestinatione Sanctorum, & de Dono Perseverantiæ, Commentarios edidit, tum hoc etiam sanctissimi Præsulis de Gratia Christi opusculum scholiis perpetuis illustrandum censuit. Fuit vero & hic potissima Autori cura, ut demonstraret, ab Augustino Pelagianos propterea hæreseos fuisse insimulatos, quod nullam gratiam Dei admitterent in voluntate necessariam; non vero ob id, quod vellent, eam gratiam esse indifferentem, seu talem cui possit voluntas humana seu obtemperare seu resistere.

RISPOSTA ALLA CENSURA DE PADRI Godefrido Enschenio e Daniele Papebrochio sopra il Martirologio Bresciano &c.

i. e.

Responsio ad Censuram a P. G. Henschenio & P. D. Papebrochio in Martyrologium Brixianum latam, autore Honorio Stella Abbate S. Afræ.

Brixiæ apud Rizzardum 1687. in 4to.

Constat plagulis 27.

NOtissima, qua in concinnandis, velut mense Jan. 1683. indicavimus, Actis Sanctorum hactenus occupati fuerunt, opera sua quam parum dicti Patres *Brixiensibus* se commendaverint, Responsio hæc mordax satis & aculeata abunde testatur. In Actis nimirum A. 1675. editis, peculiari Tractatu, *Martyrologii Brixiani* fide labefactata, hoc ipso *Sanctis* ejus loci quæstionem status moverant, ex hac ratione, quod non certo constet, an reliquiæ, quas Brixiani venerentur, sint vere Sanctorum

rum istorum, qui sub *Adriano* martyrio coronati fuerint, & *num antiqua & fundata traditio* sit, *quod reliquiæ istæ sint eorum, sub quorum nominibus & cognominibus nunc censentur, eo quod rei tam antiquæ affirmandæ desint congruæ vetustatis argumenta.* Abbas contra, præmissa de scandalosis motæ quæstionis effectibus querela, præter historicam, quomodo circa detectionem reliquiarum illarum res se habeat, relationem; partim in Scriptoribus classicis, partim in traditione continua a majoribus in posteros transmissa, tum in antiquis membranis, Notariorum tabulis, & saxeis monumentis, tum Pontificum, cultum dictarum reliquiarum a multis retro seculis admittentium Bullis, aliisque testimoniis, & possessione immemorabili, affirmativæ veritatem statuminare satagit. Imprimis ad argumentum a nominibus Chaldaicis, Ebraicis, Græcis, Germanicis, & Gallicis petitum, quæ Martyrum, tempore *Adriani*, quo sola lingua Latina Brixiensibus in usu fuerit, propria esse non potuerint, respondetur, illud leve esse, cum nomina variæ mutationi ex diversis accidentibus obnoxia esse soleant, compluribus exemplis eam in rem adductis; interim incertam illam nominum confusionem, immemorabilem Sanctorum suorum cultum concutere non posse. Cumque Censores, eo quod nomina & cognomina Sanctorum istorum certis familiis Brixiensibus hodieque usitata inveniantur, *putidum esse* dixerint, *saltu inverecundo in ea se suumque nomen inferre secula, quibus nulla demonstrantur apud antiquos Scriptores talis nominis vestigia*; ad hæc regerit Auctor, priscarum familiarum Romanarum, ut *Æmiliorum, Appianorum, Mutiorum &c.* vestigia Brixiæ hodienum supereſse, veluti allegatæ Inscriptiones doceant, inter quas & hæc pro *Scantia* familia eminet: 66. 73. 80.

P. SCANTIVS PHILETVS
FECIT SIBI ET SCANTIÆ
D. M.
NICE LIB. REQVIETORIVM
AMICIS BENEFACERE 83.
SEMPER STVDIOSVS FVI.

Licet igitur nomina illa in hodierno idiomate aliter enuncientur, nihilominus ab antiquissimis familiis natales suos eadem accersere; licet etiam objiciatur, in Catalogo SS. *Afræ* multa comparere cognomina, qualia in Romanis fastis non occurrant, v. g. *Chizzola,*

Fiſogno &c. non infrequens tamen eſſe, ut primum cognomen accidentale in ulteriori familiarum propagatione ſæpius mutetur; veluti ex familia Cornelia, *Cornari*, *Bembi*, *Mocenighi*, *Sabbatini*, *Zabarelli* deſcenderint, ſalva proſapiæ ſubſtantia, cujus cognitio Avis poſterorum remanſerit. Dubium circa nomina Germanica *Henrici*, *Roberti &c.* a Cenſoribus motum, quod ante Germanorum imperium in Italia, adeoque & tempore Adriani Brixienſibus haud uſitata fuerint, ita elevatur, quod omnino Brixiæ ea obtinuiſſe, Inſcriptio: *DIS Deabus omnibus L. Vetturius L. L. Segomarus* (nomen Germanicum) *proſe & ſuis*; Adriani ætati vel coætanea vel ea ſuperior, ſatis innuat; & *Sigismundi*, *Sigomeri* mentio etiam a Tacito fiat. Quid? quod *Brixiani* a Brenno nomen, leges & ſenatum adepti, & per 400 annos, antequam Romanis ſubjicerentur, lingua Teutonica, quæ priſcorum Gallorum fuerit, iisdemque nominibus uſi, deinde etiam Romanorum ſocii facti Celticam linguam retinuerint; quin certo ſibi perſuaſum eſſe, quod illi 12000 milites, Brixiæ juſſu Adriani martyrii corona decorati, maximam partem ex Germanicis nationibus oriundi fuerint, quarum multa millia in Italiam ſub Impp. Caligula, Vitellio, Ottone, & aliis militatum veniſſe, negari nequeat. Porro cum *Barnabas* (qui Autori Apoſtolus audit,) ab anno 53 a Chriſto nato, usque ad 119, quo Sancti iſti, de quibus quæſtio eſt, martyrium ſubierunt, Brixiæ docuerit, dubium quoque a nominibus *Chaldaicis* & *Ebraicis*, (inter quæ tamen *Angelus* quoq; & *Stephanus* referuntur) in Sacra Scriptura obviis, quæ primi fideles deinde ſibi impoſuerint, quæſitum pariter evaneſcere. Ad alium ſcrupulum circa *Fauſtini* & *Jovitæ* corpora, quibus tam in templo S. Fauſtini majore a Benedictinis, quam in Æde S. Afræ a Canonicis Regular. Lateran. veneratio præſtetur, an illa pro primis, hæc pro ſecundis vel exemplari quodam habenda ſint, prolixe reſpondetur, aſſervatione oſſium iſtorum S. Afræ vindicata, multisque interſperſis, quæ ad eminentiam poſteriori huic Ordini præ aliis perſonis Eccleſiaſticis aſſerendam pertinent. Paucula hæc ex reſponſione hac delibaſſe ſufficiat, quanquam plura, quæ pro tutando hoc Palladio faciunt, contineat, quibus tamen quæ oppugnatores reponere poſſint, non defutura, forſan haud vane conjicimus, in medio ceterum rem ipſam relinquentes, neque noſtrum putantes tantas componere lites.

NEW

NEW EXPERIMENTS AND OBSERVATIONS touching Cold, or an Experimental Hiſtory of Cold begun &c.

h. e.

Nova Experimenta & Obſervationes circa frigus, ſeu Hiſtoriæ experimentalis frigoris initium &c. Auctore Roberto Boyle, Regiæ Societatis Socio.

Londini ſumtibus Richardi Davis, 1683. in 4. Plag. 53.

QUamvis quæ de frigore conſcripta vulgo circumferuntur, frigidiſſima pleraque ſint, eorum tamen in cenſum nequaquam referenda eſt hæc frigoris hiſtoria, quam doctarum obſervationum copia & ſelectiſſimorum experimentorum varietas ſummo judicio & diligentia elaboratam arguit, ita ut Illuſtri ſuo Auctore Boyleo, cui experimentalis Philoſophia ſemper debebit plurimum, haud indigna cenſenda ſit. Quocirca fuit illa quoque, cum prodiret primum anno 1665, eo adplauſu excepta atque tam avide coëmta, ut bibliopola non ita multo poſt de nova editione cogitare cogeretur, quæ tamen anno 1683 demum prodiit inſignibus acceſſionibus locupletata, quæ partim ex doctorum virorum ſcriptis, partim ex ore nautarum aliorumque, qui regiones frigore immani rigentes inviſerant, petitæ ſunt. Cum vero quæ hoc libro, Anglico nimirū idiomate conſcripto, continentur, paucis innotuerint (ea ſi excipias, quæ in elegantem ſuam diſſertationem medico-phyſicam de frigoris natura & effectibus A. 1675 tranſtulit ex prima hujus editione celebris apud Gedanenſes Medicinæ Doctor *Iſrael Conradi*) nos lectori haut ingratū fore ſperamus, ſi paulo prolixius ejusdem ſummam recenſeamus. Primo ergo Illuſtris Auctor rationē inſtituti ſui prolixius exponit in *Præfatione*, quam vocat *Introductoriam*, & de fide ſcriptorum, quibus ſæpiuscule uſus eſt, nimirum Gerardi de Veer, Olai Magni & navarchi cujusdam Anglici, cui nomen Jacobi fuit, quem ſolertiſſimum virum prædicat, diſſerit; cauſam quoque afferens, cur ſolicite abſtinuerit ab aliqua hypotheſi peculiari aſſerenda, hiſtoriam tradidiſſe contentus. Ipſi operi *tres diſcurſus de thermometris* maximam partem agentes præmittuntur, quorum *primus* luculentis experimentis demonſtrat, non ſolum ſenſus noſtros, ſed etiam vulgaria thermometra, quorum liquor preſſioni aëris obnoxius eſt, fallere nos poſſe in æſtimandis

frigoris gradibus. *Secundus* novas obſervationes circa inſtrumentorum illorum defectum, nec non conſiderationes quasdam circa nova, ſive Hermetice ſigillata thermometra affert, in quibus id cumprimis notandum, quod etiam ſigillo munita thermoſcopia mutationes quasdam nonnunquam ſubeant, ex aliis cauſis, quam calore & frigore pendentes; cum obſervatum ſit, ſpiritum vini aliquando bullas quasdam emittere, in gracilioribus tubulis non contemnendum ſpatium occupantes. *Tertius* vulgarium thermometrorum phænomena ex pondere & elatere aëris accurate explicat. Ipſa vero hiſtoria, experimenta tam affecta quam feliciter confecta recenſens, in XXI titulos digeſta eſt, quorum *primus* experimenta continet illorum corporum, quæ alia congelant aut congelationem ſaltem promovent, ſi nivi admiſceantur. Varia ergo enarrantur tentamina in diverſis ſalium generibus inſtituta, in ammoniaco puta, nitro, vitriolo, item ſaccharo, nec non ſpiritibus ſalinis, acidis & urinoſis, ſpiritu item vini, qui pariter ac ſpiritus nitri multum præ reliquis ad congelationem facere deprehenſus eſt. Cumq; obſervaretur corpora, quæ nivi addita, ejus vires augent, ea eſſe, quæ ſolutionem ejus accelerant, quid arena & aqua calida nivi ſenſim adfuſa præſtiterit, indicatur. In *titulo ſecundo* enumerantur varii, qui conglaciare ſolent, liquores, in quibus ſolutiones gummi Arabici, ſalium alcalium, aluminis, nitri, vitrioli, viridis æris, ſalis marini, tandemque ſpiritus vini & aceti quoque comparent: ex relatione vero Archiatri Moſcovitici adjicitur, ſpiritus etiam generoſiores intenſiori gelu oleoſam in ſubſtantiam quandoque concreſcere. *Titulum tertium* implent illa corpora, quæ inepta ſunt, ut abeant in glaciem, maximo, quod vel ars vel natura in Anglia producit, frigore; qualia ſunt olea chymica pleraque, ſpiritus vini, aliique fermentatione prævia parati, nec non ſolutiones fortiores ſalium lixiviorum, ſalis communis & ſacchari Saturni. In *titulo quarto* refert Auctor Illuſtris obſervationes & experimenta ad deprehendendos frigoris gradus in variis corporibus facta, ex quibus diſcere licet, aquam, quæ jam frigore durari incipit, calidam cenſendam eſſe, ſi comparetur cum ſpiritu vini, nivis atque ſalis miſtura refrigerato; tantamque inter aquam frigidam & uſitata temperie affectam ratione molis differentiam non eſſe, ac docti nonnulli cenſuerunt, cum aqua ad conglaciationis ſtatum deducta vix 230 partem molis priſtinæ amittat. In *titulo quinto*, num frigus ſurſum an deorſum tendat, inquiri-

inquiritur, & cum nulla ſuppetant argumenta, quæ hanc rem determinare poſſint, ea in medio relinquitur. Interim Auctor methodum communicat, qua poſſit effici, ut aqua a fundo vaſis congelaſcere incipiat, quæ ad plurima experimenta circa frigus facienda non poteſt non conferre plurimum *Titulus ſextus* circa conſervationem & deſtructionem ovorum, pomorum aliorumque corporum a frigore ortam verſatur. Obſervatum autem fuit, ova conglaciata citius, quam alias exuere frigus, ſi aquæ imponantur, ejusque partes ſibi contiguas in cruſtam glacialem convertere, id quod tamen nec lapides nec ferrum ſumme quantumvis refrigerata faciunt. Porro carnes frigore conſervari quidem, ſed ſi diu nimis expoſitæ maneant eidem, exareſcere & ſaporem amittere, maxime vero vitiari, ſi dum glacie adhuc rigent, igni aſſandæ exponantur. Ligna tandem & arbores non ſine fragore, imo lateres, marmora & ex ære facta opera vi frigoris quandoque disrumpi. *Titulus ſeptimus* expanſionem aquæ & liquorum aqueorum experimentis luculentis contra Peripateticos probat, & ſingulare illud phænomenon, quod Hollandis in Nova Zembla hyemantibus accidit, cum horologium ipſorum frigore correptum in motu ſuo ſiſteretur, ex intumeſcentia partim funiculorum partim rotularum metallicarum, conjectura non improbabili explicat. Sequens vero *octavus* contractionem liquorum a frigore ortam conſiderat, quæ non ſolum in ſpiritu vini, & liquoribus valde corroſivis, ſed etiam in Mercurio aëre liberato locum habet. *Nonus titulus* experimenta habet & obſervationes circa bullas, a quibus levitas glaciei procedere ſupponitur, ex quibus ſequentia ſtrictim enarrabimus. Partem glaciei, in qua nullæ comparebant bullæ, innataſſe ſpiritui vini frigido, ſubſidiſſe in eodem calefacto, & poſtremum hoc in oleo terebinthinæ & ſpiritu vini ter rectificato quoque contigiſſe: bullas illas non produci ab aëre exteriori, quia etiam in vaſis Hermetice obſignatis oriuntur, dum conglaciatio ab ima parte incipit: eam quoque glaciem, quæ ex aqua in machina pneumatica ab aëre liberata oritur, bullis non deſtitui, licet nec tam multæ, nec tam magnæ ſint ac alias: dum ſolvitur glacies bullis repleta, ſecedere multas bullas, nihilominus tamen aquam mole non diminui. *Decimi tituli* experimenta ad quantitatem expanſionis & contractionis liquorum determinandam fuere excogitata; quibus deprehenſum quoq; eſt, aquam, dum liquida eſt, ad glaciem, quæ ex ipſa oritur, ſe habere

circiter ut 9 ad 10, adeoque juxta leges hydroſtaticas $\frac{1}{10}$ glaciei aquæ innatantis ex eadem eminere. Cui doctrinæ cum obſtare videantur, quæ ab Hollandis & Jano Munckio de glacie vaſtiſſimarum inſtar turrium ex mari eminente relata leguntur, tollitur hæc difficultas monendo, aquas in illis locis & ſalſas magis & magis gelidas eſſe, & hinc neceſſario aliam quandam proportionem, quam in aquis dulcibo & moderatæ temperiei, ibidem obtinere: deinde vero moles illas non conſtare ex ſolida glacie, ſed nive in cumulum congeſta, multasque procul dubio cavitates in vaſta ejusmodi mole deprehendi aëre repletas: nec tandem innatare illas aquis ſemper, ſed fundo incumbere ſæpiſſime. Sub *titulo undecimo* ea tentamina collecta cernuntur, quæ vim expanſivam congelationis illuſtrant, ita ut nonnulla ex ipſis ſatis magnam eandem eſſe in genere oſtendant, alia vero ad vires haſce æſtimandas conducant. Cum autem ex eo, quod vaſis haut magni operculum primo 56, deinde 74 libris oneratum amoveretur, concluſum fuiſſet, eas ſtupendas plane eſſe, in *titulo duodecimo* nova inita fuit via illas æſtimandi, ſimulq; oſtenſum quomodo citra operoſum machinarum uſum, aër mirum in modum poſſit comprimi, ita ut vix $\frac{1}{10}$ ſpatii prioris occupet. *Titulus decimus tertius* ſphæram activitatis frigoris contemplatur, quam exiguam ſatis eſſe evincunt experimenta varia, v. g. quod thermoſcopii gutta pendula non ſubſidit, licet nivi ſatis prope admoveatur, modo illam non contingat. Monetur deinde, non poſſe determinari, quam alte frigus terram penetret, quum maxima hic occurrat varietas, ita ut etiam in inſula Charletoni, in qua navarchus Jacobus hybernavit, ad 10 pedum profunditatem proceſſerit. *Titulus decimus quartus* de diverſis mediis agit, per quæ frigus diffundi poteſt. Neque enim terram, vitrum & lapides duntaxat, ſed metalla quoque pervadit; imo congelatio in vacuo, quod dici ſolet, quoque procedit, & aqua vaſe, quod Hermetis ſigillo inſtructum eſt, concluſa, ſi oleo terebinthinæ vel etiam muriæ aut ſpiritui vini immergatur, ob exterius adhibitam miſturam frigoriſicam in glaciem abit, dum oleum, muria, & ſpiritus vini fluiditatem ſuam retinent. *Titulus decimus quintus* varia glaciem, ut eſt corpus ſolidum, concernentia edocet; quod ſcil. ſatis valide fractioni reſiſtat; quod ſal ſolutionem ejus promoveat, & tamen eidem aſperſum firmiter eam adhæreſcere faciat ligno, cui impoſita eſt; quod aqua fortis, pariter atque oleum vitrioli, glaciem penetret; quod glacies, quæ in medio

mari

mari nonnunquam offenditur, dum liquatur, dulcem aquam ſuppeditet, nec tamen certo conſtet, utrum hæc aqua nix conglaciata fuerit, aut ex aqua dulci fluminum orta, quæ in mare ſe exonerant, an vero ex ipſa aqua marina concreverit? quod glacies cœrulei quandoque ſit coloris, & ab intenſo frigore magno cum fragore rumpatur. Agitur quoque hic de immenſis glaciei molibus, ex quibus ſtupenda plane eſt illa Baffino commemorata, cujus altitudo 1680 pedes æquabat, nec non quam Fournerius in Hydrographia per 40 leucas extenſam fuiſſe tradidit. *Titulus decimus ſextus* ſub examen vocat durationem glaciei & nivis, earumque deſtructionem ab aëre aliisque liquoribus, in quos cylindruli glaciales conjecti fuerant, hoc quidem ſucceſſu, ut promtiſſima ſolutio fieret in oleo vitrioli, tardiſſima in oleo olivarum, & aëre. Ex quo concluditur, nivem diu conſervari poſſe, ſi probe in unam maſſam compacta, ne aër partibus ejus intercedere poſſit, in loco non aprico conſervetur, juxta methodum Italorum, qui in puteis conicis, prope fundum craticula inſtructis, quos glacie & ſtramine, ſtratum ſuper ſtratum faciendo, replent, diutiſſime a liquefactione glaciem defendunt. In *titulo decimo ſeptimo* docta διάσπεφις habetur circa primum frigidum, quod adeo non determinatur, ut potius experimentis ratione ſana ſuffultis demonſtretur primo, incertam omnino eſſe Peripateticorum illam traditionem de πρώτῳ ψυκτικῷ qualitatum, deinde vero nec terram, nec aquam, nec aërem mereri, ut pro primo frigido habeantur. Sed cum nonnulli ex recentioribus, quibus etiam Gaſſendus adſtipulatur, nitro omnem refrigerandi vim acceptam referant, ita ut media etiam æſtate aquam in glaciem illud convertere tradant, falſum eſſe hoc oſtenditur, concluditurque, doctrinam hanc de primo frigido dubitationibus quamplurimis manere expoſitam. *Titulus decimus octavus* circa frigus & temperiem aëris occupatur, variaque experimenta refert, quæ ad contractionem aëris, quam a frigore patitur, determinandam ſuſcepta fuerunt. Quibus equidem adparuit, non plane decimam ſuæ dimenſionis partem ipſum amittere, licet frigore maxime intenſo, quale tum produci potuit, circumſideatur. Evincitur quoque hic obſervatione non una, climatum diverſorum temperiem non pendere ex majori aut minori diſtantia a Polo, aut ab Æquatoris vicinia, cum v. g. Moſcovia gelu horreat, dum Edinburgum, quod ſeptentrionalius tamen eſt, miti cœlo fruitur. Quod ipſum ſatis oſtendat, in cauſis horum

phæno-

phænomenorum indagandis non tam ad elevationem poli, quam ad naturam & circumſtantias ventorum, qui regionem aliquam percurrunt, reſpiciendum eſſe, ita tamen, ut horum quoque qualitates non ſolum ex plaga, unde ſpirant, ſed etiam ex regionibus, quas pervadunt, antequam ad nos appellunt, derivandæ ſint. *Titulo decimo nono* inuſitata quædam frigoris effecta afferuntur, v.g. tantam ejus vim eſſe in locis borealibus, ut ipſius ignis actionem imminuat; in Moſcovia ſputum congelaſcere, dum ejicitur, antequam terram attingat; hominum inteſtina frigore corripi, ita ut alimenta omnia vomitu rejicere cogantur, enectorum vero viſcera nigra & ambuſta adparere: in Ukraina animal Bohack totum frigore rigens, eo ſoluto vitam recuperare; & quæ hujus generis ſunt alia. *Titulus vigeſimus* pondus corporum congelatorum examinat. Cum enim Helmontius glaciem longe leviorem eſſe tradat aqua, in quam reſolvitur, Manelphus vero contrarium ſentiat; experimentis ſumma cum cura inſtitutis compertum eſt, glaciem cum aqua, in quam liqueſcit, ejusdem eſſe ponderis; quamvis negandum non ſit, ſi aqua ante congelationem examinetur, glaciei exinde ortæ pondus paulo minus exiſtere ob effluvia, quæ abierunt, & faciunt, ut ova quoque congelata leviora nondum congelatis adpareant. *Titulus ultimus* promiſcua nonnulla experimenta ſuppeditat. Nimirum oſtenditur, liquorum gratos odores non deſtrui a frigore, ſed fœtorem contra aquæ in glacie ex ipſa orta non percipi; Lunare lumen nec ſenſibilem calorem, nec frigus producere, quorum prius Sanctorius experimento quodam falſus ſtatuit. Hiſce omnibus appendices ad quosdam titulos, ut & *Poſtſcriptum* ſubjicitur, varia complectens, quæ ad frigoris naturam exactius cognoſcendam faciunt. Disquiritur enim, num calida citius congelentur, quam frigida, uti cum aliis Berigardus in Circulo Piſano aſſerit? Num piſces in aqua, cujus ſuperficies glacie tecta, moriantur, et ſi moriantur, an hoc ob defectum aëris accidat? Docetur quoque, non ſemper ſuccedere in liquoribus ſeparationem partis ſpirituoſæ a phlegmatica, dum frigore aſtringuntur: lixiviorum congelatorum glaciem non referre figuram plantarum, ex quibus ſalia illa parata: non ſuccedere ſemper experimentum, quo aër ex folle, cujus tubus mixtura frigorifica tectus eſt, exſpiratus thermometri liquorem deprimit; licet in tentamine quodam in Hermetice ſignato vitro inſtituto aqua non parum compreſſa adparuerit,

& a

& a preſſione illa liberata adſcenderit, non tamen poſſe hinc tuto inferri, revera aquæ compreſſionem factam fuiſſe; forſitan enim vitrum ipſum extenſum fuiſſe a preſſione interna aëris, & cum ſublata illa preſſione rediret ad ſtatum priſtinum, aquam ſurſum evexiſſe. Sequuntur deinde ob materiæ affinitatem *Examina antiperiſtaſis & doctrinæ Hobbeſianæ de frigore;* ita ut in poſteriori erudite oſtendatur, ventos non eſſe adæquatam cauſam frigoris; in priori vero, antiperiſtaſin, prout doceri ac probari communiter ſolet, ſuave commentum eſſe, & experimenta, quæ ad ejus probationem allegantur, eſſe vel falſa, vel dubia, vel inſufficientia, & absque hac hypotheſi explicari poſſe: rectèque proinde ſtatui, experientia ipſa ſuffragante, cellas hyeme frigidiores eſſe, quam æſtate, niſi forſan peculiares illarum, ratione exhalationum, conſtitutio fuerit. Neque enim nimium tribuendum Zucchii experimento, quippe ad unum ſolum locum reſtricto, præſertim cum hujus viri tempore ſigillata thermometra in uſu nondum fuerint, ipſeque facile tribuere potuerit calori aut frigori, quod ex gravitate ac levitate atmoſphæræ dependebat.

Quum vero eodem fere tempore, quo Dominus Boyle experimentis capiendis vacabat, idem negotium *D. Merretto* a Societate Regia datum fuiſſet, neque hic partibus ſuis defuit, ſed varia inſtituit, quæ partim a Boyleanis diſcrepant, partim amice cum iisdem conſpirant. Ea ergo inter ſe conferre ut quivis poſſit, ſuccincta illorum recenſio adjecta eſt. Ex quibus tria ſolum commemorabimus, nimirum (1) quod oleum vitrioli, quod Boyleo ſemper liquidum manſit, frigore coagulari, imo in glaciem abire obſervarit; (2) quod Quercetani experimentum in multis vegetabilibus, ſed fruſtra ſemper, tentarit; (3) quod ſingulari experimento evicerit, locorum ſubterraneorum frigus vere & æſtate imminui, contra ac ſentiunt antiperiſtaſeos hyperaſpiſtæ. Tandem agmen claudit *Appendix nova* promiſcuorum experimentorum & obſervationum, quæ in ſecunda editione ſuis quæque titulis non potuerunt commode inſeri. Nonnulla ex his gemina & ſimillima ſunt præcedentibus, quædam plane nova, ex quibus ſequentia delibare ſufficiet: Boyleum non potuiſſe deprehendere depreſſionem aquæ, quam Florentini ipſius adſcenſum præcedere annotarunt: intumeſcentiam non præcedere conglaciationem, ſed immediate comitari, cum ſemper glacies deprehendatur iis in locis, quibus mixtura frigori-

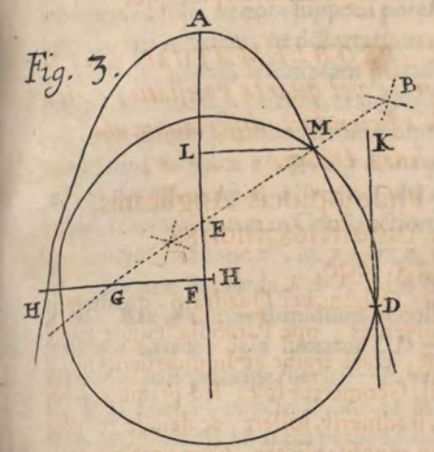
fica admota est: aërem majorem frigoris gradum communicare posse thermometris, quam ipsam glaciem: nautas denique duos Belgas ad 89 latitudinis gradum venisse, atque mare satis liberum a glacie deprehendisse, frigore non asperiori, quam in Grœnlandia percepto.

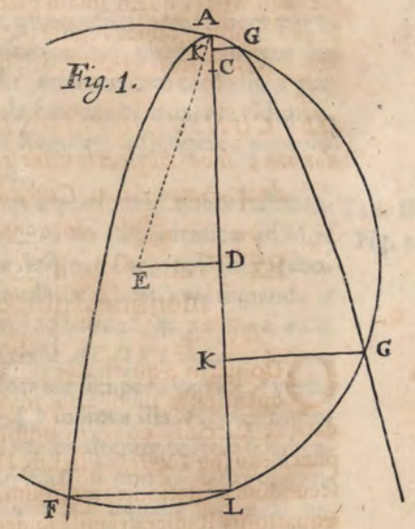
DE CONSTRUCTIONE PROBLEMATUM SOLIdorum, sive Æquationum tertiæ vel quartæ Potestatis, unica data Parabola ac Circulo efficienda; dissertatiuncula Authore Edm. Halley.

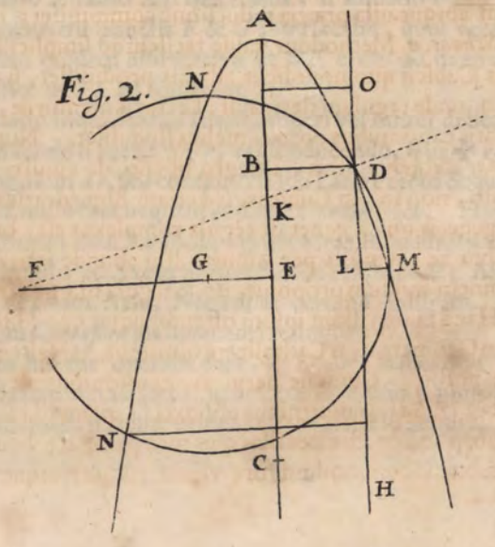
Ex Transactionibus Philosophicis Anglicanis, mensium Julii & Augusti 1687. no. 188. pag. 335. seqq.

QUo pacto æquationes omnes Cubum vel Quadrato-quadratum quantitatis incognitæ involventes, ope Parabolæ cujuscunque datæ & Circuli, construi possint, clare tradit ac liquido demonstrat præclarus ille *Cartesius* in Lib. III. Geometriæ suæ: sed primum jubet secundum æquationis terminum, si adfuerit, tollere, ac deinde reductæ æquationis Radices regula ibidem exposita elicere. Cum vero operatio ista nimis laboriosa videatur, nonnullis visum est constructionem similem etiam absque ulla prævia reductione comminisci; inter quos *Franciscus* a *Schooten* Methodum valde facilem ac simplicissimam pro construendis Cubicis quomodolibet affectis prodidisset, si modo exposito principio, unde regulam derivavit, Lectoris memoriæ, quam plurimis ac intricatis cautionibus obruit, melius studuisset. Nuper vero Vir Cl. *D. Thomas Backer* nostras, integro libello de constructionibus hisce conscripto, non solum Cubicas, sed etiam Biquadraticas omnes cujuscunque generis unica generali regula complexus est, eamque demonstrationibus ac exemplis per omnes casus abunde satis illustravit: nec non sub finem modum proponit, unde regula ista generalis investigari possit: Haud tamen illum ipsum ostendit cujus ope (uti suspicor) Clavem suam Geometricam Catholicam obtinuit, vel saltem multo facilius obtinere potuit. Cumque perplexis cautionibus de signis + & − Regula hæc *D. Bakeri* non minus obnoxia sit quam illa *Schooteni*, ut vix absente libro constructiones illas quis tuto peragat; haud injucundum, nec tyronibus incommodum fore, visum est, utriusque fundamentum exponere,

TAB. III. *Ad Supplement. Sect. III. pag. 145. seqq.*

exponere, ac simul emendata methodo, in re tam difficili, lucem, quantum valeam, afferre.

Constructio quam tradit *Cartesius*, quæque facillime radices æquationum omnium cubicarum vel biquadraticarum, ubi deficit secundus terminus, eruit, ut nota supponi potest; attamen cum cardo sit, a quo subsequentia pendent, ne dissertatiuncula hæc capite truncata videatur, ex illius Geometria desumptam placuit Regulam adjungere, pauculis nonnullis in melius, uti reor, transpositis.

Deficiente secundo termino omnes æquationes Cubicæ reducuntur ad hanc formam $z^3 . \ast . apz . aaq . = o$, ac Biquadraticæ ad hanc $z^4 . \ast . apzz . aaqz . a^3 r = o$. (ubi a designat Latus rectum Parabolæ cujusvis datæ, quam in Constructione adhibere licet,) vel sumendo a pro Unitate, ad hanc $z^3 . \ast . pz . q = o$, vel ad hanc $z^4 . \ast . pzz . qz . r = o$. Tab. III. Fig. 1.

Jam data Parabola FAG, cujus Axis sit $ACDKL$ ac latus rectum a vel 1, fiat AC ejus dimidium ac collocetur semper a vertice A versus interiora figuræ: dein sumatur $CD = \frac{1}{2} p$ in linea illa AC continuata versus C si in æquatione fuerit $- P$, vel versus alteram partem si habeatur $+ p$. Porro e puncto D, aut ex puncto C, si non habeatur quantitas p, erigenda est ad axem perpendicularis DE æqualis $\frac{1}{2} q$, dextrorsum quidem, si fuerit $- q$, ad alterum vero axis latus, si fuerit $+ q$; ac Circulus centro E radio AE descriptus, si æquatio fuerit tantum Cubica, Parabolam tot punctis F & G intersecabit, quot veras habet Radices, quarum quidem affirmativæ ut GK erunt ad dextram Axis partem, negativæ ut FL ad sinistram.

Ast si Æquatio Biquadratica fuerit, augeri vel minui debet Circuli Radius AE, addendo si fuerit $- r$, vel subducendo, si sit $+ r$, ex ejus quadrato rectangulum ar, seu contentum sub Latere recto & quantitate data r; id quod nullo fere negotio efficitur Geometrice. Hujus vero Circuli intersectiones cum Parabola omnes veras Biquadraticæ Æquationis radices dimissis ad Axem perpendiculis exhibebunt; Affirmativas quidem ad dextram Axis, Negativas vero ad sinistram. Totius demonstrationem *Cartesio* ejus inventori relinquo.

Notandum hic me operam dare, ut semper habeantur Radices affirmativæ ad dextrum Axis latus, ut evitetur confusio a pluribus cautionibus, quarum causa minime evidens est, necessario oritura.

His præmissis, ut aditus pateat ad constructionem etiam earum æquationum, ubi reperitur terminus secundus, considerandæ venit regula pro tollendo termino secundo, ac reducenda æquatione ad aliam, quæ methodo præcedente construi possit. Omnes vero hujus classis æquationes cubicæ ad hanc formam $z^3 . bzz . apz . aaq = o$, vel ad hanc $z^3 . bzz . \ast . aaq = o$. Biquadraticæ vero ad hanc $z^4 . bz^3 . apzz . aaqz . a^3 r = o$, vel hanc $z^4 . bz^3 . \ast . aaqz . a^3 r = o$, vel $z^4 . bz^3 . apzz . \ast . a^3 r = o$, vel denique ad hanc $z^4 . bz^3 . \ast . \ast . a^3 r = o$ reduci possunt: e quibus omnibus, prout signis + & — diversimode connectuntur, ingens oritur varietas; unde Regula generalis omnibus inserviens obscura ac maxime difficilis redditur, nisi methodo, quam subjungimus, illustrata nodisque extricata tractetur.

Tollitur in Biquadraticis secundus terminus, ponendo $x = z - \frac{1}{4} b$, si fuerit $+ b$ in æquatione, vel $x = z + \frac{1}{4} b$ si fuerit $- b$: hinc $x - \frac{1}{4} b$ in primo casu, & $+ \frac{1}{4} b$ in altero æquatur z; & in æquatione quavis proposita, substituta loco z quantitate æquali, prodibit nova æquatio termino secundo carens, cujus radices omnes x data differentia $\frac{1}{4} b$ vel excedunt vel deficiunt a radice quæsita z: Cum vero in rebus istiusmodi plus exempla quam præcepta valere soleant, proponatur una vel altera æquatio construenda.

Exemp. I.

$$z^4 + bz^3 - apzz - aaqz + aaar = o.$$

Sit $X - \frac{1}{4} b = z$ Et erit

$$xx - \tfrac{1}{2} bx + \tfrac{1}{16} bb = zz$$

$$xxx - \tfrac{3}{4} xxb + \tfrac{3}{16} xbb - \tfrac{1}{64} bbb = z^3$$

$$\& x^4 - bx^3 + \tfrac{3}{8} bbxx - \tfrac{1}{16} b^3 x + \tfrac{1}{256} b^4 = z^4$$

hinc

$$x^4 - bx^3 + \tfrac{3}{8} bbxx - \tfrac{1}{16} bbbx + \tfrac{1}{256} b^4 = z^4$$
$$+ bx^3 - \tfrac{3}{4} bbxx + \tfrac{3}{16} bbbx - \tfrac{1}{64} b^4 = + bz^3$$
$$- apxx + \tfrac{1}{2} apbx - \tfrac{1}{16} apbb = - apzz$$
$$- aaqx + \tfrac{1}{4} aaqb = - aaqz$$
$$+ aaar$$

Harum omnium summa fit æquatio nova secundo termino carens, quæque proinde juxta regulam Cartesianam construi possit, sumendo loco $\frac{1}{2} p$ dimidium coefficientis termini tertii per a sive Latus rectum divisi,

divisi, hoc est $- \frac{3}{16} \frac{bb}{a} - \frac{1}{2} p$; ac loco $\frac{1}{2} q$, dimidium coefficientis termini quarti per aa divisi, sive $+ \frac{1}{16} \frac{bbb}{aa} + \frac{1}{4} \frac{pb}{a} - \frac{1}{2} q$. Cujus partes signo + notatæ sinistrorsum ab Axe, signo — notatæ dextrorsum collocandæ sunt, ut habeatur centrum Circuli ad constructionem requisiti, ac cujus intersectiones cum Parabola, dimissis in axem perpendiculis, radices omnes veras x designet, affirmativas quidem ad dextram axis, negativas vero ad sinistram. Cum vero $x - \frac{1}{4} b = z$, ducendo lineam Axi parallelam, ad dextrum ejus latus & ad distantiam $\frac{1}{4} b$, perpendicula illa ad hanc parallelam terminata designabunt omnes radices quæsitas z, affirmativas ad dextram, negativas vero ad sinistram. Radium circuli quod attinet, habetur ille addendo partes negativas ac auferendo partes affirmativas termini quinti per aa divisi, e quadrato lineæ AE, a centro invento E ad Verticem Parabolæ A ductæ: id quod maxima ex parte efficitur capiendo loco lineæ AE lineam EO, quæ ad O intersectionem Parabolæ ac parallelæ prædictæ terminatur; ejus enim quadratum omnes termini quinti partes ex ablatione termini secundi æquationi novæ ingestas complectitur (uti facile probabitur:) ac restat solummodo, ut ipsius EO quadratum augeatur, si in æquatione habeatur $- r$, vel minuatur, si sit $+ r$, additione vel subductione rectanguli ar, unde conflatur quadratum Radii Circuli quæsiti.

Hæc est methodus investigandi regulam centralem Dn. *Bakeri* omnibus cautionibus libera ac satis facilis; ac sola differentia ex eo provenit, quod ego juxta Axem, ille vero juxta Axi parallelam circuli ejusdem centrum determinat: quodque ego semper radices affirmativas ex Axis dextro latere invenio, quas ille nunc dextro, nunc sinistro constituit.

Æquationes cubicas quod attinet, eæ reduci debent ad Biquadratias, antequam eadem regua generali construi possint; id quod fit ducendo æquationem propositam in radicem suam z, unde provenit æquatio Biquadratica, in qua deficit terminus ultimus sive r: quapropter sublato secundo termino & invento centro E, linea EO est radius Circuli; cum scilicet $ar = o$, & in nova æquatione totus terminus

quintus ex ipsa ablatione termini secundi oriatur. Construenda sit hæc æquatio.

Exemp. II.

$z^3 - bzz + apz + aaq = o$: Quæ ducta in z fit

$z^4 - bz^3 + apzz + aaqz = o$

Ad tollendum secundum terminum ponatur $x + \frac{1}{4}b = z$, & fiet

$$\begin{aligned} x^4 + bx^3 + \tfrac{3}{8}bbxx + \tfrac{1}{16}b^3x + \tfrac{1}{256}b^4 &= +z^4 \\ -bx^3 - \tfrac{3}{4}bbxx - \tfrac{3}{16}b^3x - \tfrac{1}{64}b^4 &= -bz^3 \\ + apxx + \tfrac{1}{2}abpx + \tfrac{1}{16}apbb &= +apzz \\ + aaqx + \tfrac{1}{4}aaqb &= +aaqz \end{aligned}$$

In hac nova Æquatione, tertii termini semicoefficiens per a divisa, *viz.* $= \frac{3\,bb}{16a} + \frac{1}{2}p$, loco $\frac{1}{2}p$ usurpanda est; ac coefficientis termini quarti dimidium, divisum per aa Lateris recti quadratum, *viz.* $-\frac{bbb}{16aa} + \frac{pb}{4a} + \frac{1}{2}q$, vicem ipsius $\frac{1}{2}q$ in constructione *Cartesii* subit; unde centrum E determinatur. Deinde ducta Axi parallela ad distantiam $\frac{1}{4}b$ ad sinistrum ejus latus (ob $x + \frac{1}{4}b = z$) cujus intersectio cum Parabola sit O; circulus centro E, Radio EO descriptus Parabolam secet vel tanget in tot punctis, quot æquatio veras habet radices: quæ quidem radices seu z sunt perpendicula de punctis illis in Axi parallelam demissa; ad dextram quidem Affirmativæ, Negativæ ad sinistram.

Si in æquatione defuerit terminus tertius vel quartus vel uterque, in investiganda regula centrali nulla omnino observanda est methodus differentia, sed deficiente quantitate p vel q, deerunt partes illæ linearum CD ac DE ex quantitate illa aliquo modo deductæ, ac procedendum est cum reliquis coefficientibus termini tertii & quarti in æquatione nova, sicut in præmissis exemplis præscriptum est.

Hactenus Cl. *Bakeri* methodum generalem pertractavimus, qua quidem nulla alia facilior ac paratior expectanda est, assumpta ad constructionem sive Parabola, sive alia quævis linea curva, cum scilicet æquatio ad Biquadraticam ascendit. Etenim dum hæc scribo, mihi occurrit regulæ Centralis Effectio Geometrica præter omnem spem expedita, ac harum rerum Curiosis abunde satisfactura.

Descri-

Tab. III. Fig. 2.

Descripta Parabola NAM, cujus vertex A, Axis ABC, ac latus rectum a, reducatur æquatio ad hanc formam $z^4 . bz^3 . apzz . aaqz . a^3r = o$ vel ad hanc $z^3 . bzz . apz . aaq = o$ si cubica tantum fuerit: dein ad distantiam $BD = \frac{1}{4}b$ ducatur linea DH Axi parallella, ad sinistram quidem, si fuerit $-b$, ad dextram si $+b$, parabolæ occurrens in puncto D; de quo dimittatur perpendiculum in axem BD. In linea AB continuata versus B fiat $BK = \frac{1}{2}a$, & ducatur linea DK utrinque interminata. Porro sit $KC = 2\,AB$ in Axe semper ultra K continuato; ac si habeatur quantitas p signo $\smile$ affecta, versus easdem partes etiam sumatur $CE = \frac{1}{2}p$, vel in contrarias, si habeatur $+p$, ac e puncto E erigatur Axi perpendiculum EF (vel e puncto C, si defuerit quantitas p) lineæ DK, si opus est, continuatæ, occurrens in puncto F; quod quidem circuli requisiti centrum est, si defuerit quantitas q; aut si habeatur q, sumenda est in FE, si opus est continuata, linea $FG = \frac{1}{2}q$, sinistrorsum quidem si fuerit $+q$, dextrorsum si $-q$ collocanda: Et punctum G erit centrum circuli ad constructionem propositam idonei; ejusque Radius, si defuerit quantitas r, hoc est, si tantum cubica fuerit, erit linea GD; cujus quadratum in Biquadraticis augendum est, si fuerit $-r$, vel minuendum si $+r$ additione, vel subductione rectanguli sub r & latere recto. Descripto sic Circulo, ab intersectionibus ejus cum Parabola demissis in lineam DH perpendiculis, quæ ad sinistram sunt, ut NO, radices æquationis negativas semper designant, quæ ad dextram ut ML affirmativas.

Aliter ac paulo simplicius Æquationes cubicæ juxta *Schooteni* Regulam construuntur, quaque etiam radices ad Axem referuntur: quoniam vero ipse inventor nec modum inveniendi nec demonstrationem inventi exponit, non abs re erit ejusdem fundamentum hic adjicere, simul atque Effectionem Geometricam concinniorem reddere, atque cautionibus, quibus implicatur, extricare.

Hæc Regula derivatur ex eo, quod omnis æquatio Cubica reduci possit ad Biquadraticam, in qua deficiet terminus secundus: Hoc fit ducendo æquationem propositam in $z - b = o$, si fuerit $+b$ in æquatione, vel in $z + b = o$, si fuerit $-b$; & æquatio nova producta easdem habebit radices cum Cubica, atque insuper alteram ipsi $-b$ æqualem, si fuerit $-b$ in æquatione; vel contra.

Propo-

Proponatur construenda $z^3 - z^2 b + apz + aaq = 0$.
$z^4 - z^3 b + apz^2 + aaqz$

Hæc ducta in $z + b$ fit $+ z^3 b - bbzz + abpz + aaqb$.

Hic deficit secundus terminus, ac coefficiens tertii $-bb + ap$ dat $-\frac{bb}{2a}$ $+\frac{1}{2}p$ loco $\frac{1}{2}p$ vel CD in Constructione *Cartesii*, & ex dimidio coefficientis termini quarti fit $+\frac{1}{2}q + \frac{bp}{2a}$ loco $\frac{1}{2}q$ vel DE usurpanda; adeoque determinatur centrum circuli quæsiti: atque ob datam unam ex radicibus æquationis novæ, *viz.* — vel $+b$, dabitur etiam punctum in circumferentia, id est Radius ejus. Denique descripto circulo, ab intersectionibus ejus cum Parabola demissa in Axem perpendicula æquationis radices exhibebũt, affirmativas & negativas, eadem lege ac supra.

TAB. III. Fig. 3. Investigatur autem centrum Circuli constructione perquam facili, cæterisq; omnibus in Cubicis præferenda. Descriptæ Parabolæ AMD sit vertex A, atque Axis AF: ad distantiam ipsi b æqualem ducatur Axi parallela DK, ad dextram si fuerit $+b$ in æquatione, ad sinistram si $-b$, quæ Parabolæ occurrat in puncto D. Centris D & A describantur radiis æqualibus arcus occulti utrinque sese intersecantes, ac per sectionum puncta ducatur linea interminata BC, quæ medio lineæ suppositæ AD perpendiculariter insistat, & Axi occurrat in puncto E. Ab E, inferne quidem si in æquatione habeatur $--p$, vel superne versus A, si fuerit $+p$, ponatur $EF = \frac{1}{2}p$; & ex F (vel ex E si defuerit p) educatur perpendiculum FG, lineæ BC occurrens in puncto G; & in GF producta fiat $GH = \frac{1}{2}q$, dextrorsum quidem, si in æquatione habeatur $-q$, aliter sinistrorsum, applicanda: ac punctum H erit centrum quæsitum, HD vero circuli Radius, qui demissis in axem perpendiculis ab intersectionibus suis cum Parabola, ut LM, Radices omnes, ut prius, commonstrabit. Quomodo vero constructio hæc ex præmissis consequatur, per se satis evidens est, nec opus est, ut in eadem demonstranda diutius immorer.

Ne in his edendis frustraneam navasse operam, & ex aliorum inventis gloriolam captare videar, consulat Lector Cl. *Bakeri* librum Anno 1684 *Londini* editum, & quæ de hoc argumento scripsit *a Schooten* in

in Commentario suo in librum III Geometriæ Cartesianæ. Brevi concesso otio tractatulum alium de numero Radicum in hujusmodi Æquationibus, earumque limitibus, ex contemplatione Constructionum præcedentium, aggredi ac in lucem proferre statuo.

TRAITE' DU MOUVEMENT DES EAUX ET DES Autres Corps Fluides, par feu M. Mariotte, de l' Academie Royale des Sciences.

sive

Tractatus de motu aquarum, aliorumque corporum fluidorum, Dn. Mariotti, Academiæ Regiæ Scientiarum Socii.

Editus a Dn. de la Hire, Professore Mathematum, ejusdemque Academiæ Sodali.

Parisiis, apud Steph. Michallet, 1686. in 8.

Constat plagulis 17.

CLarissimo Autori occasionem hujus scripti, ut ex præfatione intelligimus, dedit tractatus Paschalii de æquilibrio liquorum, cujus tradita, dum ipse experiendo probare instituit, observata eidem sunt quamplurima, quæ apud illum, eosque qui eum præcesserunt, haut reperias. Ea quum non minus Chantilii, commodo ob ubertatem aquæ, & cisternarum altitudinem loco, coram Principe Condæo, quam in Observatorio, præsentibus Academiæ Sodalibus spectanda exhibuisset, ordine demum digessit, & morbo lethali correptus Dominum de la Hire iisdem edendis præfecit, copia simul facta mutandi & resecandi, quæ visa fuerint. Qua tamen libertate se non usum, imo nec difficiliora quædam explanasse ipsemet profitetur, veritus, ne vel ab Autoris sensu abiret, vel eodem obscurior esset. Intercessisse vero editioni maturiori negotium refert librandæ altitudinis fluminis *Eure*, respectu castri Versaliarum, a Domino de Louvois sibi datum, nec sine successu peractum. Reperisse enim diversis & repetitis mensurationibus, aquam, si Pogonii, loco septem a Carnutibus leucas dissito, ex isto flumine captaretur, altissimum pavimentum arcis Versalienses, 110 pedes superascensuram esse. Et in hoc opere perficiendo jam desudari ait, quod reliquorum omnium, quæ Imperatores Romani per tot secula confecerint, magnificentiam

excedat. Absolvitur vero tractatus hic quindecim omnino discursibus, per quinque partes divisis. Discursu I. partis I. Autor de plurimis proprietatibus corporum fluidorum agit, & post explicatos terminos tradit aquæ naturalem statum esse, quod congelata sit; fluidam vero & liquidam reddi ope caloris. Aqua incalescente elevari particulas quasdam in vapores, seu guttulas minutissimas & fere imperceptibiles, quæ tamen prout densiores & magis commotæ sint, visibiles reddantur, nebulæ, cum terræ propinquæ sint, nubes vero, cum remotæ, dictæ. Bullas, quas aquam calefactam non minus, quam congelascentem projicere cernimus, ex particulis heterogeneis, in aërem se resolventibus oriri, qui si per ebullitionem ejectus sit, aqua pura vero congelascat, glaciem perfecte transparentem extituram esse, adeo ut si ope vasis idonei exterior forma polite convexa reddatur, easdem ferme vires in incendendo pulvere pyrio aliisque rebus facile combustibilibus exsertura sit, quam speculum ustorium. Observat dehinc, præter materiam aëream, aliam adhuc aquæ inesse, quam fulminantem dixeris. Ubi enim olei quidpiam super guttam insigniorem aquæ vasculo cupreo vel stanneo immiseris, illudque candela subter incensa calefeceris, evaporaturum primo aërem aquæ inhærentem, oleo dein incalescente fulminationes quasi ex gutta ista aquæ erupturas, quæ eandem in duas, tresve particulas divisuræ, partem olei vero in altum ejaculaturæ sint. Autumat autem, istam vim procedere a particulis quibusdam salinis, quæ dato certo gradu caloris subito se dilatent, instar auri fulminantis. Varios postea liquores inter se confert, & quam diversimode ad frigus vel calorem condensentur aut colliquescant tradit, disquisitione denique adjecta, cur guttæ aquæ, olei, Mercurii &c. certis corporibus valide inhæresçant, illisque inversis suspensæ maneant, sibique invicem accedentes in unum quasi coalescant. Discursu secundo in originem fontium inquirit, eamque unice ex aqua pluvia, terram per minutos canales penetrante, & objectu saxorum vel glareæ, extra terram rursus propulsa, vel ad puteos defossos collecta, accersit, istiusque sententiæ veritatem non minus quam pluviarum ad perennitatem fontium sufficientiam variis, nec inelegantibus experimentis, curiose satis demonstrat. Discursum tertium origini ventorum investigandæ impendit, & examinatis, rejectisque tum Aristotelis, tum Cartesii opinionibus, aliquot partim genealia, partim specialia fundamenta præstruit, ex quibus varia ventorum

quasi

quasi phænomena, hinc inde observata, adsumtis nonnunquam ulterioribus hypothesibus, demonstrat. Inter ea sunt, 1. Uniformitas ventorum tum inter utrumque Tropicum versus occidentem, tum in oceano inter 27um & 40um gradum latitudinis in contrarium, orientem versus flantium. 2. Vicissitudo eorum, tum in plurimis Zonæ torridæ regionibus, tum in mari mediterraneo. Illic enim Sole occidente, a terra versus mare, oriente vero, retro a mari versus litora; hic autem mane ab ortu, vesperi ab occasu ferri deprehenduntur. 3. Auster pluviosus circa initium Novembris quotannis in Insula Franciæ, Burgundia & Campania regnans, & denique leni & temperato Boreæ flatui cedens; unde æstas illa S. Remigii vel Martini vulgari dicterio celebrata. 4. Revolutio sive circulus ille ventorum, quo Lutetiæ & in vicinia plerumque tempore Lunæ novæ Aquilo, falcatæ Eurus, bisectæ Auster, gibbosæ denique Zephyrus, plenæ vero iterum Aquilo & sic deinceps communiter flare Autori perhibentur. 5. Inæqualitas impetus & directionis motus ventorum, quo pertinent turbines, & infractiones variæ. 6. Diversitas ventorum uno eodemque tempore non solum in dissitis regionibus, sed & nonnunquam uno quodam loco deprehensorum. Tandem 7. procellæ & tempestates.

Partis II. Discursu I. de æquilibrio corporum fluidorum intuitu gravitatis agit, & præmissis observationibus aliquot phoranomicis & staticis, quas ipsi regulas appellare placuit, paucisque de gravitate ignis, aëris & aquæ interjectis, quam postremam non minus quam mercurium, in cylindro 40 pedum longo, superius firmiter occluso, inferiori vero parte in lagenam aquæ plenam immisso, ad altitudinem 29 vel 30 pedum detentam fuisse expertum se ait; ad rem ipsam accedit, & aquam non solum in vase quocunque detentam, sed & pluribus tubis, inter se tamen communicantibus infusam, superficiem sibi semper æquilibrem, i. e. æqualiter a centro terræ distantem servare; quum e contrario, si diversi liquores, inæqualis gravitatis specificæ, tubis istis simul, absque mistione infundantur, æquilibrium non in æquidistantia extremarum superficierum a centro terræ, sed in æqualitate ponderis uniuscujusque liquoris in singulis tubis contenti consistat. Accedit hinc ad æquilibrium corporum fluidorum cum corporibus solidis, propositisque quatuor regulis sive theorematibus, varias easque non injucundas observationes, v. g. de viscositate & adhæsione aquæ ad certa corpora, de imminutione gravitatis corporum poris aliisque

vacuis

vacuis ſpatiolis interne gaudentium, de gravitate ſpecifica tam auri quam plumbi ad aquam, quam ut 18 & 11 ad 1 ſe habere dicit, aliasque admiſcet. Diſcurſu ſecundo æquilibrium corporum fluidorum intuitu virtutis elaſticæ percurrit Autor, iſtudque ſoli aëri & igni vendicat. Aërem nimirum ut congeriem ſpongiarum vel goſſypii ſibi fingit, ſuperius naturaliter extenſam, inferius vero magis minusve condenſatam, prout majori minorive pondere gravatur. Unde varios effectus tam in barometris, quam in bombardis pneumaticis, præcipue vero in anthliis deducit. Flammæ vero vim elaſticam ex pulvere pyrio unice elucere tradit, quippe cujus incenſi natura ſit, ut quantumvis incluſus ignis non extinguatur, ſed immenſas moles, aggeruſque congeſta, ſufficientis ſpatii ergo, proturbet. Diſcurſu tertio pergit ad æquilibrium corporum fluidorum per impetum; ejusque non minus flammam vel ignem, quam alia corpora capacem probat, tum ex machina ignea, qua ope tubi cujusdam ampli flamma verſus alas rotæ cujusdam horizontaliter ſitæ ex fornace ſive camino protruditur, eamque verſat, tum ex ignium miſſilium volatu per aërem, tum ex vi fulminis disjiciente, tum denique ex more encauſtarum, flammam ex tubulo pro colliquando ære vel vitro, operi adflantium. Aëris tamen, & aquæ impetum commodius ad movendas machinas adhiberi ait Autor, traditque regulas aliquot, ſive potius theoremata, vel obſervationes, de æſtimando impetu & jactu aquæ, ſecundum diverſitatem altitudinis receptaculi, & amplitudinis orificii, unde proſiliunt, ac denique velocitatis qua exeunt. Aquam nimirum ex vaſe inferius ad fundum aperto erumpentem impetu ſuo æquare gravitatem cylindri aquei, cujus baſis æqualis aperturæ vaſis, & altitudo altitudini aquæ in vaſe contentæ. Velocitates vero aquarum proſilientium, ut & amplitudines orificiorum, in ratione dupla altitudinum, & conſequenter ponderum ſive gravitatum eſſe, cum quibus impetus iſte aquarum æquilibrium facere debeat. Quæ omnia variis experimentis, ulterioribusque obſervationibus illuſtrantur, interſperſis non minus propoſitionibus jucundioribus quibusdam, ad impetum aëris & ventorum pertinentibus.

Partem tertiam Autor menſurationibus aquarum tam fluentium, quam ſalientium deſtinat, & in diſcurſu 1. obſervatum eſſe ſibi ait, ex receptaculo aquæ, cujus ſuperficies 7 lineis ſuperabat centrum aperturæ lateralis, unius pollicis, effluxiſſe uno minuto præter propter $13\frac{3}{8}$ hemi-

narum

narum Pariſienſium, (pintes) quarum ſingulæ 2 libras, minus 7 groſſis æquent. Quarum loco pro evitandis fractionibus tuto ait poſſe aſſumi 14 heminas, vel 28 libras; quum præſertim varia poſſint obſtare, quo minus exacte menſuratio talis poſſit inſtitui. Qua occaſione obiter notat, pendulum in regionibus æquatori proximis longe brevius filum depoſcere, æquali cum altero in hiſce terris tempori deſignando. Diſcurſu 2. & 3. menſurationes aquarum ſecundum diverſitatem altitudinis earum, prout in ciſterna vel alio vaſe habentur, & amplitudinis orificii, per quod effluunt, ex principiis ſupra traditis per varia experimenta inſtituit, additis tabulis indicibus, quantum aquæ per tantam aperturam, tot pedes a ſuperficie diſtantem, tanto tempore elabatur. Diſcurſu 4. methodum tradit menſurandi aquas, tum in ductibus, tum per rivos, defluentes. Data enim ſive dimenſa tam altitudine quam latitudine alvei, vel aquæductus, in quantum aqua illum opplet, ope globuli cerei injecti, facile obſervari poſſe, quantum ſpatii is v. g. per minutum ſecundum, ejusve dimidium, præciſe conficiat. Longitudinem deinde in reliquas duas dimenſiones ductam exhibere id, quod in quæſtione erat.

Parte quarta Autor de altitudine ejaculationum aquæ, duobus diſcurſibus agit, priore quidem de iis, quæ perpendiculariter, poſteriore vero de iis, quæ oblique feruntur. Præmiſſis igitur obſervationibus, quod aqua ob affrictionem canalium ſive tuborum, per quos ipſi transeundum, nec non ob reſiſtentiam aëris, tam alte aſcendere non poſſit, quam prius deſcenderit; quod tanto altius aſcendat, quanto largior ſit canaliculus orificii, modo vas ipſum, ſeu receptaculum, unde ducatur, ſufficientis ſit amplitudinis; quod diminutiones aſcenſionum inter ſe ſint in ratione dupla altitudinum aquæ, unde ea exſilit; variisque experimentis collatis concludit, jactum aquæ ad altitudinem $\left\{\begin{matrix}5\\10\\15\end{matrix}\right\}$ pedum requirere exceſſum $\left\{\begin{matrix}1\\4\\9\end{matrix}\right\}$ pollicum altitudinis aquæ in vaſe vel receptaculo contentæ, unde illa exit; & ita deinceps, progreſſione per quadrata numerorum ſe invicem ſequentium facta. Quanquam multa occurrant, quæ calculum iſthunc nonnunquam aberrare faciant. Qam in rem varia circa diverſas orificiorum amplitudines ſibi obſervata tradit, oſtenſo ſimul, quomodo ope alterius corporis gravantis, aut aëris condenſati, aut etiam aquæ per anthliæ vim in vas detruſæ, jactus vel

egressus aquæ sit in majus promovendus. Denique monet, aquam exsilientem, quanto altius adscendat, tanto largius se explicare, & quasi attenuari; item, in dispertiendis aquis non esse spectandam altitudinem jactus, sed velocitatem exitus; nec aquam per nimis angustos canaliculos, nec ad nimiam altitudinem esse concitandam; quum vix ultra 100 pedes ex quantumvis alto receptaculo, sit ascensura, & demũ in minutas vel omnino insensibiles guttulas disparitura. Oblique vero exsilientem aquam describere docet lineam vel parabolicam, vel semiparabolicam, ostenditque ex Galilæi & Torricellii demonstrationibus, quomodo inveniendum sit punctum tum inflexionis parabolicæ, tum attactus plani horizontalis, data nimirum linea directionis, secundum quam aqua ex vase exeat. Quam doctrinam ad rem tormentariam, jactusque bomborum ignivomorum applicat, addito experimento de ejaculatione Mercurii.

Pars quinta, eaque ultima, de aquæductibus & resistentia tuborum est inscripta. Discursu itaque primo docetur, aquæ decursum per longos & angustos tubos, ex affrictione eorum multum inhiberi, cujus rei plurima subjiciuntur experimenta. Quibus collatis Autor conficit, ita se habere debere quadrata diametrorum canalium, per quos aqua ducitur, quomodo inter se sint quantitates sive pollices aquæ ex orificiis canalium exsilientis. Variæ denique succedunt observationes, quibus cautelæ quædam circa aquæductus observandæ adduntur, puta: tubos eorum ad angulos rectos sibi non debere occurrere; & canales ductuum paulo ampliores esse formandos, quam calculus, quem supra innuimus, exigat, ob materiam lutosam, aquæ immixtam, & ductibus adhærentem, adeoque fluxui obstantem. Qua occasione refertur, in aquæductu d' *Arcueil* aquam deferre sabulum quoddam lapidescens, quo denique ipsi tubi, eorumque orificia obstruantur. Discursu secundo docetur, quantam vim sustineant tubi aquæductuum, & quanta opus sit densitate, (respectu habito tam ad materiem illorum, quam ad altitudinem receptaculorum, unde aqua defertur,) ne facile rumpantur. Ubi totus est Autor in tradendis ac demonstrandis theorematibus de resistentia corporum solidorum, tum fragilium, tum tenacium ac lentorum, adversus rupturas seu diffractiones. Subjectis denique observatis quibusdam, discursu ultimo ad distributionem aquarum pergit, modoque ostenso, quo ista omnium rectissime fieri possit, toti tractatui finẽ ponit.

L' OUVER-

L' OUVERTURE DE L' EPITRE DE S. PAUL aux Romains &c.

i. e.

Explicatio Epistolæ S. Pauli ad Romanos ex versu XXVII capitis III.

Amstelodami apud Abr. Wolfgang 1685. in 12.

Constat plagulis 8.

SÆpe cum laude memoratus nobis *Claudius*, verum totius Epistolæ ad Romanos intellectum, ab intellectu v. 28. c. III. dependere persuasus, id laboris in dicto libello sibi imposuit, ut de theseos Paulinæ sensu, & eam probandi methodo, liquido constaret. Apostolum nimirum Pharisæos aggredi, qui œconomiam Mosaicam perpetuo durare debere rati, fœdus legale pro unica salutis via habuerint, quæ veram & salutarem justitiam conferendo, hominem in statu gratiæ, & proxima ad vitam æternam dispositione collocare valeat. Hanc persuasionem, in qua integer controversiæ status situs sit, confutari ab Apostolo, qui illa omnia non de lege Mosaica, sed Evangelio enuncianda esse doceat. Interpretum vero explicationem, ex qua hic sensus resultet, quod *homo coram DEO justus declaretur, & ab omnibus peccatis suis absolvatur, virtute fidei promissiones Evangelii sibi applicantis, idque exclusis omnibus bonis operibus in gratia vel extra eam factis, utpote justificationem non ingredientibus*, incommodam esse ait, & aberrare a scopo Apostoli, eo quod omne genus bonorum operum excludat, quorum tamen quædam non quidem per viam *meriti*, sed tamen per viam *conditionis*, in justificatione interveniant. Scripturam enim *conversionem* & *pœnitentiam*, quæ omnino opera a fide distincta sint, primos tamen actus omnium virtutum Christianarum, fidei, charitatis, spei &c. includentia, ceu conditiones æqualis cum fide ad justificationem necessitatis exigere, *Act. III, 19*. Cum itaque terminus *justificari*, præter significationem illam forensem, in aliis Scripturæ locis etiam idem denotet ac *justum fieri*, & ex statu damnationis in statũ salutis & gratiæ transire, qui non in *absolutione* solum, sed & *sanctificatione*, sine qua nemo Deum visurus sit, consistat: *Fides* vero non modo actum fidei, sed & ejus objectum h. e. Evangelium, misericordiam Dei, meritum Christi, & quicquid ad salutem nostram concurrit;

concurrit; & *opem legis* seu *lex operum* (per metathesin Paulo satis familiarem) totum fœdus legale, veluti *lex fidei* Rom. III, 27. fœdus Evangelicum, significent: posita hac explicatione, non minus de sensu & scopo Apostoli, quam clave totius Epistolæ nos certos fieri, concludendo sc. *in statum gratiæ nos transferri, & in veræ justitiæ salutaris possessionem nos immitti, per solum fœdus Evangelicum, & non per fœdus legale.* Hujus thesis probationes brevi analysi subjunguntur. Et quidem ex C. I, v. 16. hæc propositio in tota Epistola probanda eruitur: *nec Græcum in fœdere naturæ, nec Judæum in fœdere Mosaico salvari posse; Evangelium vero utrique in fœdus salutare cedere.* Prius membrum C.I. prolixa criminum recensione; alterum C.II. probatur; Vocula enim *Proinde* v. 2. in 1. locum transponendo, ad Judæos, eorundem, quæ in gentilibus taxabant, criminum reos, alloquium dirigitur; quo, post parenthesin a v. 6. ad 17. de extremo judicio DEI utrisque imminenti agentem, ad finem usque, Judæis peccatorum æqualium convictis ostenditur, ob non perfecte impletam legem, etiam in fœdere legali eos salvari non posse, sed æque ac gentiles tertia aliqua dispensatione ad expiationem opus habere. Id quod in C. III. ulterius declaratur, Judæos scil. insigni præ Gentilibus prærogativa ornatos, sua culpa ex lege justificatos non esse, nec Deum injustitiæ alicujo accusari posse, quod v.5. (cujus versio Gallica notatur) & 7. objici posse videbatur, ubi v. 6, quo objectioni respondetur, iterum metathesis aliqua occurrit. C. IV. antea adducta exemplo Abrahami in triplici statu, (1) ante vocationem a v. 1. (2) imputatæ fidei in justitiam a v. 3. (3) circumcisionis sive totius fœderis legalis a v. 9. considerati, in secundo vero justificati a v. 13. confirmantur. C. V. a v. 1. ad 12. fructus justificationis allegantur; hinc in perpetua justitiæ Christi & peccati Adami oppositione tecte responsio insinuatur ad objectionem I. quomodo unius justitia plures justificentur? In v. 13. verba: *peccatum non imputabatur, cum lex non esset*, interrogative legenda; mortem enim ab Adamo regnasse usque ad Mosen v. 14. si vero pro peccatoribus reputati non essent, nec morituros fuisse. Ex Apostoli etiam, exactum paralleliſmum inter modum, quo peccatum Adami, & justitia Christi super nos se diffundat, monstraturi scopo, *illud* tam per propagationem, quam *imputationem* in nos transgredi, velut *ista* & per imputationem satisfactionis, & per infusionem seu inhærentiam sancti-

sanctitatis suæ a Spiritu S. datæ, nobis tribuatur; quod contra temerarium & Socinianis favens dogma *non imputationis* in schola Reformatorum notandum. C. VI ad II objectionem: *si gratia delentur peccata, ergo audacter peccandum, ut gratia magis abundet;* respondetur, & contrarium, nempe ad sanctificationem eam magis nos adigere, probatur, 1. quia gratia justificans peccatum in nobis mortificet virtute baptismi, tam per signum immersionis, quam rem significatam, unionem scilicet cum Christo, cum quo una planta facti de morte & resurrectione ejus participamus; quæ omnia cum peccato incompatibilia sint. 2. quia eadem a servitute peccati nos liberet, & servos justitiæ nos constituat; a quibus diversis dominis cum diversa merces expectanda sit, ea ipsa, quam justitia distribuit, ad sanctificationem nos magis invitari. C. VII propositio, *nos non amplius sub fœdere legali, sed evangelico esse*, simili a statu maritali petito confirmatur, ubi Sponsa duobus maritis successive juncta *Ecclesiam*, primus eorum legem, & istius mors hujus *abolitionem*, alter *Christum* indigitat; quod contra Interpretes per primum maritum *peccatum*, per sponsam *animam*, per vinculum conjugale *legem*, per mortem prioris mariti ejus *abolitionem* intelligentes, itidē notandum. Deinde ad III objectionem: quia solo fœdere Evangelico justificamur, ergo Lex inutilis, & potius mala est, quia subintravit, ut abundaret delictum c. 5. 20; resp. 1. data est lex, ut detegat peccatum, ergo non inutilis est. 2. fuit occasio, ut peccatum abundaret, quia hoc per illius resistentiam irritatur, uti ex interno conflictu inter bonum & malum in mente excitato patet; quod quia a lege per se bona & sancta provenit, ergo non est mala. Observandum porro I. v. 7. 8. Paulum de seipso non loqui, cui figurate in se suscipere non infrequens est, a quibus plane immunis est, v. g. 1. Cor. 1. c. 13. v. 1. 2. 3. Gal. 2. v. 18. Rom. 3. v. 7. II. non de regenito ibi sermonem esse. Lucta enim inter legem membrorum i. e. cupiditatem, & legem mentis, i. e. partis superioris, seu rationis, voluntatis & conscientiæ intercedens, cum illa lucta eadem non est, quæ Gal. 5. inter Spiritum & carnem reciprocatur. C. VIII. ad Object. IV. *cur justificati morti aliisque afflictionibus obnoxii sint?* thesis præmittitur: Christianos a condemnatione, ex tribus fontibus *lege, peccato & morte* scaturiente, exemptos esse, sub conditione tamen ambulandi non secundum carnem, sed secundum Spiritum;

cum digreſſione de carnis & ſpiritus differentia. verſu 10 & 11 ipſi objectioni reſpondetur: I. mortem non eſſe condemnationem; animam enim per juſtificationem ad novam vitam adſpirare, corpus vero non niſi in ſpem reſurrectionis mori. Ubi v. 12 ſeqq. neceſſitas ambulandi ſecundum Spiritum inculcatur, ne mors in condemnationem degeneret, quod peccatoribus contingat; & v. 15 ſeqq. docetur, quomodo homines ſub Lege ſpiritum ſervitutis habentes timori & maledictioni ſubjiciantur, ſub Evangelio vero filii Dei & ſic omnis condemnationis expertes evadant. II. afflictiones, quæ maledictionis & condemnationis characterem præ ſe ferre videantur, nihili faciendas eſſe, cum nullam ad futuram gloriam proportionem habeant, cujus magnitudo omnium creaturarum teſtimonio adſtruatur; per quas licet Origenes animas ante corpus creatas, & per totam naturam diſperſas, & in ſtatum prioris puritatis regredi anhelantes, Autor vero aliquando animas juſtorum ſeparatas ſuorumque corporum reſurrectionem deſiderantes intellexerit; melius tamen omnes creaturas ſenſu carentes intelligi, quibus per hominum abuſum vanitati ſubjectis deſiderium liberationis per proſopopœiam tribuatur. Spiritum porro in noſtris afflictionibus nos conſolari, easque in fidelium ſalutem concurrere; nihil etiam effectum prædeſtinationis (v. 28, 29) impedire poſſe, cujus propoſitionis amplificatio usque ad finem capitis ſubtexitur. C. IX. has *internas* alia jam & quidem *externa* excipit, Populi nimirum Judaici *rejectio*, & Gentilium *vocatio*, quæ huic & ſequentibus duobus capitibus argumentū præbent. Prævideratque Paulus, objici ſibi poſſe: *quomodo fieri poteſt, ut doctrina, quam de novo fœdere per Moſen & Prophetas, ut ais, prædicto prædicas, vera ſit, cum populus, cui oracula Dei commiſſa ſunt, eam unanimiter rejiciat? quomodo tuam ſolius autoritatem autoritati populi Dei opponere audes?* Sed negat Apoſtolus, Judæos amplius populum Dei eſſe, ergo nec autoritatem eorum contra doctrinam Evangelii quicquam valere. Præmiſſa itaque, ad declinandam ſui averſionem ex doctrina hac de rejectione metuendam, doloris ſui ad deſiderium usque excommunicationis (non condemnationis, quale votum nec legitimum nec rationi conforme foret) ſe extendentis conteſtatione, & diverſarum nationis iſtius prærogativarum enumeratione, docet, rejectioni huic non obſtare promiſſionem Abrahamo factam: *ero Deus tuus & ſemi-*

& ſeminis tui poſt te; per ſemen enim, cujus multiplicatio inſtar ſtellarum & pulveris terræ, ad nationem Judaicam reſtringi nequeat, liberos Abrahami non per viam generationis, ſed imitationis fidei, ab eo deſcenſuros intelligi. Inſtas: *quomodo ſalva juſtitia & bonitate Dei populus tamdiu dilectus rejici potuerit?* reſponſum habeto: rejectionem hanc rationis humanæ cenſuræ ſubjacere non debere, ſed voluntatem Dei, in electione & rejectione (quorſum exemplum Jacobi & Eſavi, ceu typorum electionis & reprobationis, intuitu ſalutis æternæ reſpiciat) liberrime agentis ſufficere. Quæſtionis: *an ergo Deus iniquus*, v. 14? ſolutio in v. 20 (intermediis enim verſibus libertas Dei *in* exercitio miſericordiæ probatur) rejicitur, & in *ſummo Dei jure in creaturas* fundatur. Minime autem hic electionem æternam, ſeu decretum quo Deus certos homines ad ſalutem ducendos eligere decrevit, ſed actionem Dei pure gratuitam intelligi, qua certos homines, reliquis neglectis, *in tempore* efficaciter vocat & convertit. Nullibi in Scriptura per vocabula *eligere*, *electio*, *electi*, neceſſario electionem æternam innui; dari vero complura loca, quæ de electione in tempore facta clare loquantur. Ita Rom. 8. v. 33. *electos* pro converſis accipi, qui amplius accuſari nequeant. Paulum, cum perſequeretur Eccleſiam, electum, & tamen accuſationi & condemnationi obnoxium, nihilominus *Vas electionis*, i. e. in tempore electum fuiſſe. Matth. 20. v. 16 *electorum* actualiter per converſionem & vocationem efficacem, mentionem fieri; Deum enim vocare multos, paucos vero convertere. Sic juxta 2. Pet. 1. v. 10. non decretum æternum abſolute a nobis independens, ſed electionem nos in tempore a reliquis ſeparatos per bona opera certam facere poſſe. Et Eph. 1. v. 4. Deum ante jacta mundi fundamenta decreviſſe nos in tempore eligere, veluti Apoc. 13. v. 8. agnus ab æterno, ratione decreti ſcilicet, occiſus dicatur; & 2. Tim. 1. v. 9. Deum ab æterno decreviſſe nobis gratiam dare; adeoq; per voces πρόθεσις & προορισμὸς decretum electionis, per ἐκλογὴν vero gratuitum illum actum ſeparationis, citra reſpectum ad merita, per vocationem efficacem indigitari. Deum vero nihil facere in tempore, cui non reſpondeat aliquod decretum in æternitate. Verſu 24. ſeqq. probatur, rejectionem hanc & vocationem Gentilium juxta vaticinia Prophetarum fieri debuiſſe. A verſu 30. usq; ad finem, ratio rejectionis affertur, quod Judæi per legem juſtitiæ ſeu juſtitiam legis (per

hypallagen casus,) justificationem suam quæsiverint; eademque C. X. quod totius Scripturæ difficillimum perhibetur, ulterius explicatur, quia modum justificationis in Evangelio oblatum amplecti noluerint. Cur vero justificationem per fœdus legale inutiliter quæsiverint, causam esse, quod justificatio legalis difficillima sit, cum contra justificatio Evangelica sit facillima, v. 5- 11. Posterius ex Deut. 30. v. 11. seqq. ita probari, ut Moses de facilitate Legis loquens non respiciat præcise fœdus legale in se, sed conjunctim cum Evangelio, & quatenus relaxationem Evangelicam commixtam habet. Verba: *ne dixeris in corde tuo &c.* locutionem proverbialem continere, de re, quæ pro difficili habenda non sit, hoc sensu: si opus esset, propter justificationem Evangelicam descendere ad inferos, vel ascendere in cœlum, Evangelium talem nobis sistit, qui ejus gratia eo descendit, & ascendit. Versu 11. & seqq. autē facilitas illa justificationis in fide collocatur. Hinc generalitate salutis omnibus credentibus obventuræ stabilita, necessitas prædicationis Evangelii omnibus *gentibus* faciendæ, v. 14 seqq. per soriten probatur, cujus conclusio in v. 17 habetur, qui loco v. 16 ponendus est. Nam in hoc nova proponitur objectio: *quid opus, ut Evangelium omnibus prædicetur? nam uti dicis, prædicatio nonnisi ad producendam fidem necessaria est; jam vero non omnes gentiles crediderunt, nec ad credendum destinati erant.* Resp. v. 18: sufficit omnes audivisse; quod vero non crediderint, sibi imputent. Non vero intelligi prædicationem per vocem naturæ, uti quidam volunt ob allegata verba Ps. 19, *sonus eorum &c.* quæ literaliter loquelam creaturarum denotant, ab Apostolo vero per allusionem citantur, vel sensum mysticum ad prædicationem Evangelii referendum includunt. Ita vocatione Gentilium a v. 11. seqq. probata, v. 19. ex Judæis quærit, *an nihil unquam de hac vocatione futura audiverint?* (non vero juxta alios, an non æque ac gentiles Evangelium audiverint?) responsionem affirmativam e Mose & Esaia corroborat, rejectione & induratione Judæorum v. 21 seqq. denuo probata, quæ cum vocatione gentilium in ordine decretorum Dei inseparabiliter conjuncta sit. C. XI. rejectionis materiam ulterius prosequens novæ occurrit difficultati, *quomodo* scilicet *Deus populum a se electum & tot privilegiis ab aliis gentibus distinctum rejicere potuerit?* Resp. negando rejectionem absolutam. Probatur I. a statu præsenti; non obstante

stante enim Judæorum incredulitate, considerabilem satis eorum numerum doctrinam Evangelicam amplexum esse. Exceptis his reliquiis, cæteros indurationi suæ relictos esse. II. a statu futuro; in gratiam enim aliquando redituros esse, cum lapsus eorum ideo saltem permissus fuerit, ut locus fieret vocationi gentilium, quos, quia Judæi increduli erant, Deus autem Ecclesia carere non poterat, in horum locum vocari necesse fuit; quorsum etiam collimat parabola de nuptiis. Hinc in apostrophe ad Gentiles directa rationes exponit, cur adeo favorabiliter de ipsis loquatur; 1. ut ministerium sum honorificum redderet, & 2. Judæos ad æmulationem provocaret. Commodum ex reditu illo Ecclesiæ accessurum v. 15. *vita ex mortuis* vocatur, i. e. *resurrectio*, quæ Apoc. 20. v. 6. *prima* dicitur. Revocationis Judæorum potissima probatio a fœdere cum Patriarchis inito, & divinis promissionibus v. 16. usq; ad finem petitur. Illis enim radicibus salvis, absoluta ramorum rejectio impossibilis est. Gentiles igitur ex præsenti Judæorum incredulitate generalem eorum rejectionem non inferre, nec irrevocabili quadam sui vocatione gloriari debere, cum si in similem incredulitatem delabi contingeret, iterum resecari possint. Quæ omnia sub allegoria oleæ insinuata a vers. 23. ad 33. explicantur. Fore nimirum, ut Gentiles omnes primum convertantur, Judæi deinde contradictionis torrenti veluti impares, & se solos Christi hostes superesse erubescentes, nomen ipsi pariter daturi sint. Quam in rem ex Esaia & Jeremia testimonia afferuntur, addita ratione, quia *dona & vocatio Dei sint sine pœnitentia*; ergo & vocatio Patriarcharum in posteris non revocabitur. Si quæras: *cur Gentiles fœderis tamdiu expertes, & Judæi itidem tamdiu in simili statu relicti fuerint?* respondetur, ideo illud factum esse, ut omnes homines sub una eademque sorte conclusi miseriæ suæ convincerentur, & non nisi misericordia divina salvari se posse, agnoscerent. A v. 33. demum usque ad finem, exclamatione super materias doctrinæ Christianæ maxime impenetrabiles tribus his capitibus tractatas subjuncta, epistolæ hujus pars Polemica & Didactica absolvitur; reliquis quinque capitibus nonnisi præcepta moralia, & quomodo erga Christianos infirmos inter Judæos, immenso ceremoniarum legalium amore adhuc captos, se gerere debeant, tradentibus.

ECLAIRCISSEMENS SUR LES SCANDALES injuſtement pris d' un Livre intitulé: L' ouverture de l' Epitre aux Romains &c.

i. e.

Declarationes, ſcandalis ex libro, *Explicatio Epiſtolæ ad Romanos* inſcripto, injuſte acceptis oppoſitæ.

Londini apud A. Hill. 1687. in 12.

Conſtat plagul. 8.

ADverſus criminationes, quibus ſupra indicatus libellus, inſcio *Claudio* vulgatus, a Theologis, præſertim Hollandiæ, ad tot libros, ut præfatio habet, in pietatis præjudicium publice venales nihil ſe moventibus, inique exceptus, & autor Papiſmi, Pelagianiſmi, Arminianiſmi, quique puriorem de Gratia & Juſtificatione doctrinam, totiusque Epiſtolæ ad Romanos œconomiam everſum eat, inſimulatus fuiſſe dicitur, defenſio hic ſuſcipitur, ipſo libello iterum præmiſſo & emendatius excuſo. Et quidem prævia de materia Gratiæ confeſſione, qua a canonibus Synodi Dordracenæ in maximo rigore acceptis ſe ſtare Autor profitetur, ad I. inſimulationem, de quæſtione ſtatus ratione adverſariorum Pauli non recte formata, reſpondet eos non alios quam Judæos, nec inter hos alios quam Phariſæos fuiſſe, contra quos diſputare potuerit; veluti etiam ipſa controverſia non in quæſtione, an homo per actum fidei juſtificetur, ſed an ſalus & juſtificatio per *fœdus Moſaicum*, an per *Evangelium Chriſti* obtineatur, conſiterit, cujus controverſiæ ſtatus ex Act. 15. v. 1. 2. 5. ſatis appareat. Ad II. quod vocabulis *juſtificari, fidei, & operum legis* ſenſum heterodoxum, & ſcholæ Romanæ partim favorabilem impoſuerit; reſpondet circa vocabula nemini litem movendam eſſe. Patres Latinos, Auguſtinum maxime, & non paucos æquiorum Proteſtantium, ſignificationem Grammaticalem ſecutos, *juſtificare* per *juſtum facere* explicare. Nec Paulum principaliter hic diſputare de medio, per quod quis juſtus declarari, aut de via, per quam remiſſio peccatorum obtineri poſſit; cum Phariſæi opinione juſtitiæ ſuæ nimium inflati, ulla remiſſione peccatorum ſe opus habere fere non crederent; ſed in quo vera juſtitia conſiſtat, an in obedientia legis Moſaicæ, an Evangelii; quin vo-

cem

cem *juſtitiæ* in hac Epiſtola toties occurrentem, totam juſtitiam Evangelicam, quatenus remiſſionem & regenerationem includit, complecti. Ita & *fidem*, juxta dictæ diſputationis ſcopum, totum fœdus Evangelicum ſeu gratiæ inferre, non minus quam *opera legis*, per metathesin ſæpius obviam, *fœdus legale*, quod vel in 40 locis per verba *lex operum* exprimatur. Quod ſi metatheſis non admittatur, tandem, ſeu *Opera legis*, ſeu *Lex operum* dicatur, perinde erit; *hoc*, quia lex opera flagitat: *fac hoc & vives*; *illud*, quia fœdus legale totum ex operibus, cerimoniis & obſervationibus componitur. Ad III: explicatione hac Proteſtantibus arma eripi, quibus pro juſtificatione gratuita per fidem ſine operibus & merito, contra Adverſarios pugnent, quin eandem ſubrui, cum Autor opera juſtificationem ingredi faciat; reſpondet, ſalva juſtificatione gratuita citra ullum interventum meriti, explicationem ſuam adhuc firmo ſtare talo; nimirum certa bona opera, a gratia præveniente promanantia, præter fidem, qualia ſunt dolor ob Deum offenſum, deſiderium renunciandi peccato, & ſpes miſericordiæ divinæ, juſtificationem præcedere debere. Opera vero a juſtitia habituali proficiſcentia, juſtificationis effectus eſſe, & de his exaudiendum illud Auguſtini: *bona opera non præcedunt juſtificandum, ſed ſequuntur juſtificatum.* Ad IV. quod ſtatuatur, vocabula *electio, electus*, & *eligere* in Scriptura non ſignificare *decretum æternum*, quo Deus *ante tempora* certos homines ex maſſa generis humani, ad dandam ipſis gratiam & gloriam, elegerit, in oppoſitione ad reliquos a ſe reprobatos; & quod in C. IX. Ep. ad Rom. de electione æterna non agatur; reſpondet, diverſis *Prædeſtinationis* (quod vocabulum tamen in malam partem quoad reprobationem in Scriptura non occurrat) & *Electionis* interpretationibus a ſe litem non intentari. Interim cum Scriptura ad exprimendum *decretum æternum*, vocabulis προορισμὸς, *prædeſtinatio*, prædefinitio, & πρόθεσις, *propoſitio, intentio* ſatis contenta, voce ἐκλογὴ *electio* opus non habeat, ad deſignandam decreti ipſius *executionem* & actionem illam, qua Deus, præcedente invitatione generali ad omnes peccatores directa, nonnullos ex ipſis *in tempore* eligit, ut gratiam prævenientem ipſis conferat, *Electionis* terminum, quia nec *juſtificatio* nec *vocatio* rem ſatis exhauriat, convenientiſſimum eſſe. Ad aſſertum hoc probandum, omnes textus de *Electione* loquentes examinantur. Ad locum *Eph.* 1. v. 4.

1. v. 4. oppositum, si data superius explicatio non arrideat, conceditur, *Electionem* Decretum Electionis significare, quia terminus ille, naturaliter hoc non significans, per addita verba: *ante mundi constitutionem*, significationi isti adaptetur. Locus *Apoc. 17. v. 14.* in quo libro semel tantum *Electorum* mentio fit, ita explicatur: *Vocati*, i. e. ad conversionem per revelationē veritatis a Deo invitati; *electi*, i. e. in quibꝰ vocationem illam per Spiritum suum efficacem reddidit; & *fideles*, i. e. qui per consequentiam hujus actionis, per quam Deus ab aliis hominibus nos separat, donum fidei accipiunt. Ad locum Rom. IX. 2. regeritur, non agi ibi de electione vel reprobatione ad vitam vel mortem æternam, sed saltem de electione & reprobatione ratione prærogativæ, uter fratrum pater Messiæ, & Patriarcha sanctæ nationis esse debeat, ad quam Jacobus, Esavo reprobato, electus fuerit. V. Variæ criminationes, quod cum Arminianis faciat, Supralapsariis probationes hypotheseos suæ eripiat, tot & tantorum virorum Commentarios inutiles reddat & ludibrio exponat, totiusque Epistolæ oeconomiam subvertat, pluribus ab Autore ita diluuntur, ut, quod contrarium potius ex ipsa materiæ hujus tractatione patescat, probatum det. Pro conciliatione Jacobi, *fidem absque operibus justificare* negantis, & *Pauli* idem affirmantis, adhuc additur, utrumque eorum terminum *justificare* eodem, *fidei* vero diverso sensu accipere; & quidem *illum* pro fide a residuo fœderis gratiæ separata: *hunc* pro integro fœdere Evangelico. Sensu itaque Pauli verum esse, quod per solam fidem absque operibus legis, i. e. per solum fœdus Evangelicum, absque fœdere legali justificemur. Sensu quoque Jacobi & hoc verum esse, quod & *per fidem* & *opera* justificemur. Utrique enim *justificari* idem esse, ac in justitiæ salutaris, quæ in remissione peccatorum & sanctificatione consistat, possessionem mitti; id quod non sola virtute fidei, sed etiam per alias virtutes Christianas fiat. Remissionem peccatorum obtineri per fidem, & primos charitatis & pœnitentiæ actus: Sanctificationem formaliter in habitu omnium virtutum Christianarum consistere, quæ per bona opera, in scholis actus virtutum Christianarum appellari solita, se confortent.

ACTORUM ERUDITORUM,

quæ Lipsiæ publicantur,

SUPPLEMENTA.

Sectio IV.

EXAMEN LIBRI PONTIFICALIS SEU VITARUM Romanorum Pontificum, quæ sub nomine Anastasii Bibliothecarii circumferuntur, Autore JOHANNE CIAMPINO, Romano, Magistro Brevium Gratiæ, nec non Majoris Præsidentiæ Abbreviatore ac in utraque Signatura Referendario.

Romæ ex Typographia Johannis Jacobi Komarek, 1688. in 4to.

Constat plagulis 32.

IN Autorem libri Pontificalis, quo vitæ Romanorum Pontificum continentur, inquisiturus celeberrimus Ciampinus, diversas opiniones enumerat. Primam, quam *Ptolomæo Lucensi*, *Landulpho de Columna* & pluribus aliis adscribit, iis tribuit, qui vitas Romanorum Pontificum a Petro usque ad Liberium Damasi, reliquas usque ad Nicolaum I. Anastasii opus esse statuunt. Secundam ad eos spectare ait, qui gesta Pontificum a Petro ad Liberium non ad Damasum, sed ad incertum Autorem referunt, in qua classe *Baronium* & *Labbeum* collocat. Tertiam assignat *Tortelio* & *Sylvagio*, quos Damaso & Anastasio prætermissis, vitas Pontificum Gulielmo Bibliothecario, sive Pandulpho Ostiario, vel etiam cuidam Petro Lateranensis ecclesiæ Bibliothecario adscribere memorat. Quarta est *Panvinii*, *Ludovici Jacobi à S. Carolo*, *Teisserii* & aliorum, qui integram historiam Romanorum Pontificum saltem usque ad Benedictum III vel Nicolaum I Anastasio Bibliothecario acceptam referunt. Quinta *Henschenii* & *Papebrochii*, qui ex vetustis quibusdam Romanorum Pontificum catalogis, quorum ratio in actis Sanctorum Aprilis prolixe recensetur, vitas illas depromptas arbi-

trantur. Sexta *Petri Lambecii*, qui Tom. 2. Bibliothec. Vind. ſtatuit, primam hiſtoriæ de vitis Romanorum Pontificum originem non tantum S. Damaſo multo antiquiorem eſſe, verum etiam inde a prima Notariorum Romanæ ſedis inſtitutione, quæ per Clementem I. facta ſit, derivandam eſſe. Tunc enim vitas Romanorum Pontificum ſcribi cœpiſſe ait inſtar ſimplicis alicujus catalogi, quo compendioſe indicarẽtur cujusque nomen, patria, parentes, tempus Pontificatus, ordinationes, conſtitutiones, obitus denique & ſepultura; quibus poſtea, cum eccleſiæ ſplendor & opulentia ſuccrevit, exſtructiones, inſtaurationes, & exornationes templorum, cum ſpeciali recenſione ſacræ ſupellectilis & variarum donationum acceſſerint. Ejusmodi catalogum diverſis temporibus & a diverſis Autoribus compoſitum, ordine tamen & ſtylo ſibi haud diſſimilem, Lambecius in tabulario Baſilicæ Vaticanæ usque ad Pontificatum Damaſi latuiſſe aſſerit, qui ab Hieronymo monitus curaverit, ut acta Romanorum Pontificum ex tabulis Vaticanis deſcripta Roma Hieroſolymam mitterentur. Quantum autem hiſtoriæ illius continuationem poſt mortem Damaſi attinet, eam Lambecius a diverſis Romanæ Eccleſiæ Bibliothecariis, inter quos omnium celeberrimus Anaſtaſius fuerit, compoſitam judicat. Septimo loco exponitur, quid in Henſchenii & Papebrochii ſententia deſideraverit Dn. *Emmanuel Schelſtratenus*, qui inter alia epiſtolam Hieronymi & reſponſionem Damaſi, quæ vitis Pontificum vulgo præfigi ſolent, ſuppoſitas eſſe probat, cujus argumenta tantum apud Papebrochium ejusque ſocios valuerunt, ut quæ de epiſtolis illis in diatriba præliminari ad acta Sanctorum Aprilis ſcripta fuerant, in propylæo ad acta Sanctorum Maji retractare non erubuerint, ubi controverſia illa de catalogis Romanorum Pontificum iterum prolixe ad examen revocatur. Octavo & ultimo loco producitur ſententia *Fiorvantis Martinelli*, qui in Roma ſua ex ethnica ſacra p. 409. ſecundæ editionis pluribus argumentis probat, Anaſtaſium non eſſe libri Pontificalis autorem, aſſerens, priorem libri Pontificalis partem Damaſi juſſu conſarcinatam, ſed Amanuenſium inſcitia vel malitia paſſim interpolatam, cum Pontificibus Damaſi prædeceſſoribus multa tribuantur, quæ quadringentis demum poſt Damaſum annis confecta ſunt; poſt Damaſi autem tempora neminem præter Petrum Gulielmum Bibliothecarium, & Pandulphum Lateranenſem Oſtiarium, Pontificum rebus geſtis conſignandis operam dediſſe. Varia autem in Martinelli ſen-

ſententia Ciampinus reprehendit. Inter alia obſervatur, quod Martinellus autorem quendam anonymum de Benvoglientis perperam Pii II. coætaneum conſtituat, cum in ejusdem fragmento, quod a Martinello adductum fuit, Onuphrii Panvinii mentio fiat, qui integro ſeculo Pio II. poſterior fuit. Dixerat inſuper Martinellus, libro Pontificali Damaſi nomen inditum fuiſſe, etſi non ab ipſo Damaſo, ſed a miniſtris Romanæ ſedis compilatus fuerit, ſicut Bullæ ab ipſis Pontificibus, non a Datario compilatore nomen accipiant. Ad hoc reſpondet Ciampinus, quod Datarius Bullas non compilet, ſed Abbreviator de Parco majori, & Præſummator literarum Apoſtolicarum, quæ duo munera ſe jam multis ab annis exercere ſcribit.

Variis his opinionibus recenſitis, ſtylum libri Pontificalis diſcutit, atque hic obſervat, phraſin in vita Lini uſurpatam, quem primum a Petro Pontificem fuiſſe ſcribit, etiam in ſequentibus vitis usque ad Liberium deprehendi, ſola Sylveſtri vita excepta, quam cæteris prolixiorem, inconcinnam & dictionibus quibusdam barbaris conſpurcatam agnoſcit; vitam Liberii & ſequentes usque ad Sylverium fluido ſtylo gaudere; a geſtis autem Vigilii, qui Sylverio ſucceſſit, usque ad Martinum, planiorem & apertiorem ſtylum animadverti, meliorem & floridiorem in vita Martini & Eugenii; in vita Vitaliani & ſequentibus usque ad Cononem iterum ſimplicem: ut quæ de reliquis Pontificum vitis earumque vario ſtylo notat, ſilentio involvamus. Ad Nicolai I. vitam ubi pervenit, ut eam ab Anaſtaſio ſcriptam probet, eandem cum aliis quibusdam Anaſtaſii monumentis ratione ſtyli comparat. Eligit autem ex Anaſtaſii monumentis non vitam Johannis Eleemoſynarii, cum eam ex Græco idiomate Latine reddiderit; neque præfationem ſynodi octavæ actis præmiſſam, cum ea ad Pontificem directa cultiorem ſolito & nitidiorem ſtylum popoſcerit; ſed duas tantum epiſtolas, quarum ſtylum vitæ Nicolai admodum conformem eſſe, pluribus indiciis oſtendit. Poſtea Nicolai vitam cum Hadriani II. & Stephani VI. vitis conferens, etſi has *Baronius* ab Anaſtaſio concinnatas judicaverit, contrariam tamen ſententiam tueri minime dubitat, cum & ſtyli diverſitas alium Autorem probet, & inſuper in Hadriani II. vita Anaſtaſius non ſemel egregiis laudibus ornetur, quod ab Anaſtaſii humilitate & modeſtia alienum putat. Exiſtimat igitur, Autorem vitæ Hadriani II. non eſſe Anaſtaſium, quod Baronio placuit, nec Petrum Gulielmum Bi-

bliothecarium, ut Panvinio visum, sed Zachariam, qui a Nicolao I. Constantinopolin legatus, sed Romam reversus, quia Photii partibus addictus fuerat, omnibus muneribus ac dignitatibus exspoliatus, postea tamen ab Hadriano II. in pristinum gradum restitutus, & ab ejusdem successore, Johanne I I X. Bibliothecarii munere condecoratus fuit. Hunc inquam Zachariam Hadriani I I. vitam literis consignasse Ciampino tanto probabilius videtur, cum illi Pontifici ob dignitatis suæ restitutionem obstrictus fuerit. Nec huic sententiæ obstare putat, quod in hac vita Zachariæ depositio & degradatio narretur, quam ut sibi ignominiosam prætermissurum fuisse Zachariam verisimile videtur. Cum enim degradationis historiam restitutionis narratio statim excipiat, ignominiam illam Zachariæ parum obesse putat, utpote renovatis honoribus iterum extinctam. Causam vero, cur Anastasius Bibliothecarius Hadriani I I. & Stephani V I. vitas non scripserit, hanc esse putat Autor noster, quod sub Hadriani Pontificatu Constantinopolim ad octavam Synodum generalem missus, & post reditum suum, ut acta synodi e Græco in Latinum sermonem converteret, compulsus fuerit, hisque & aliis occupationibus detentus, ad vitam Hadriani aliorumque ipsi succedentium Pontificum vitas posteritati tradendas animum applicare non potuerit. Quamobrem Ciampinus Nicolaum I. inter Pontifices, quorum vitas Anastasius descripsit, ultimum esse censet. Ad eos autem regrediens, qui ante Nicolaum I. Romanæ sedi præfuerunt, etiam Gregorii IV, Sergii II, Leonis IV, & Benedicti III. vitas ad Anastasium autorem pertinere existimat. Reliquas omnes aliis iisque diversis Autoribus attribuit, quos ut plurimum Pontificibus, quorum vitas descripserunt, coætaneos fuisse probat; quod dum facit, obiter observat, a *Vossio* in tractatu de historicis Latinis, & *Lambecio* lib. 8. Biblioth. Cæs. Anastasium Cardinalem tituli Bi Marcelli cum Anastasio Bibliothecario perperam confundi.

Cæterum cum aliquoties in hac disputatione epistolarum Hieronymi & Damasi, quæ vulgo vitis Pontificum præmitti solent, mentio injecta fuerit, sintne genuinæ an spuriæ, inquirendum putat. Ac quamvis *Schelstratenus* & quidam alii has epistolas Damasi & Hieronymi nomine indignas censeant, Autori tamen nostro aliud videtur. De Damasi epistola respondet, eam brevem esse & familiarem, ideoque cum aliis epistolis Damasi altiores & graviores materias tractantibus conferri non debere. Deinde attendendum monet, sintne epistolæ Pon-

Pontificum propria manu scriptæ, an alicujus a secretis? Ubi digreditur in controversiam, an Prosper Leoni Magno a secretis fuerit, ejusque epistolas adversus Eutychetem conceperit, quod negat, etsi Prosperum Leonis Notarium fuisse diffiteri nolit. Verba denique ipsa, quæ alii Damaso non convenire statuerunt, ad Criticæ stateram appendit, & nihil Damasi ingenio non dignum in iis deprehendi opinatur, & Damasi epistola satis defensa, pari conatu Hieronymi epistolam tuendam suscipit. In ultima hujus tractatus sectione Anastasium ab Heterodoxorum, ut vocat, calumniis vindicat. Ex his aliquos mitius cum Anastasio agere ait, ut *Hermannum Conringium*, qui in tractatu de Electoribus S. R. I. Anastasium maximum dignitatis Pontificiæ assertorem vocet; alios durius, ut *Carolum Molinæum*, a quo forte e Catholicis *Petrus Halloixius* deceptus fuerit. Perstringit quoque *Danielem Franeum*, qui in disquisitione academica de origine prohibendi libros asserit, Anastasium Bibliothecarium in præfatione ad vitam S. Johannis Eleemosynarii fœdissima adulatione erga Nicolaum I. usum fuisse; quod Ciampinus negat, hac ratione inductus, quod epitheta ab Anastasio Pontifici tributa, dum eum *D E I vicarium & cœli clavigerum* appellat, *quo solvente nemo liget, ligante nemo solvat &c.* jam olim ab Ambrosio, Chrysostomo aliisque Patribus Episcopo Romano asserta fuerint.

Subjicitur huic tractatui *Romanæ Ecclesiæ Bibliothecariorum catalogus*, juxta chronologicum ordinem, cum nonnullis diplomatum datis, ex quibus varia eliciuntur, quæ ecclesiasticæ historiæ nonnihil lucis afferunt.

PARERGON AD EXAMEN LIBRI PONTIFICALIS, sive epistola Pii II. ad Carolum VII. ab hæreticis depravata & a Launojana calumnia vindicata, opera & studio JOHANNIS CIAMPINI.

Romæ ex officina Johann. Jacobi Komarek, 1688. in 4to.

Constat plag. 6.

IN epistola quadam Æneæ Sylvii seu Pii II. ad Carolum VII, quæ est inter ejus epistolas numero 374. juxta editionem Basileensem anni 1571, hæc verba leguntur: *unum a Te petimus, ut Doctoribus Romanæ*

Ecclesiæ semper non credas, sed multa illorum passionibus tribuas. Hoc Pii II. dictum diligenter urget & inculcat *Johannes Launojus* part. 2. epistol. 1, 2, & 5. Et quamvis *Vincentius Baro* Ord. Præd. Launojum falsi arguerit, cum Pius II. non scripserit: *Doctoribus Romanæ Ecclesiæ semper non credas*, sed: *detractoribus Ecclesiæ Romanæ semper non credas*; Launojus tamen part. 5. epistol. in epistola ad Thomam Fortinum cap. 16. priorem lectionem variis argumentis & rationibus defendit, cum & editio, quæ lectionem illam habet, sit correctior cæteris, & ipsa de qua agitur materia sensum hunc exposcat, & denique incongruus plane sensus sit, si legatur: *detractoribus non semper credas*; quasi aliquando detractoribus fides adhibenda sit, quibus potius nunquam credendum est. Nec improbabile esse putat, Pium II. fidem Doctorum Romanæ ecclesiæ suspectam habuisse, cum ipsum sacrum Cardinalium Collegium parvi penderit, quod ex Jacobi Papiensis epistola 181. confirmatur. Contra Ciampinus noster Vincentii Baronis vestigiis insistens, Pium II. in prædicta epistola de detractoribus Romanæ ecclesiæ locutum asserit. Opponit editioni Basileensi, qua Launojus usus fuerat, aliam Basileensem anni 1551, Noribergensem 1496, Lugdunensem 1518, & Mediolanensem 1496, in quibus *detractoribus*, non *Doctoribus* legatur. Negat editionem anni 1571. cæteris correctiorem esse, quæ potius a Lutheranis depravata fuerit. Cum enim Lutherana hæresis anno 1551. adhuc in cunis vagiret, intemeratam adhuc illius epistolæ lectionem mansisse scribit; cum autem A. 1571 adulta jam & confirmata fuisset, tum lectionem illam corruptam & depravatam fuisse: quod inde probat, quia inter correctores hujus editionis *Conradus Lycosthenes* fuerit, quem infensissimum Romanæ ecclesiæ hostem extitisse dicit. Porro per detractores ecclesiæ Romanæ Pium II. Consiliarios Regios intelligere existimat, quos etiam in alia quadam epistola, quæ est 389, & sub finem hujus tractatus integra a Ciampino exhibetur, ut homines malæ fidei perstringat. Præterea Pii II. sensum non esse, ut aliquando detractoribus credatur, sed ut illis semper non credatur. Quod autem Pius dicit: *passionibus illorum multa tribuas*, hoc sic explicat, quod detractores subinde vera falsis miscere consueverint,

THOMÆ

THOMÆ CORNELII, CONSENTINI, PROGYMNASMATA Physica. His accessere Ejusdem Autoris Opera quædam Posthuma nunquam antehac edita.

Neapoli. Ex Typographia Jacobi Raillard, 1688. in 8.

Constat plagulis 41.

Quemadmodum Autor noster clarissimus celeberrimæ Investigantium, Neapoli quæ cœpit, Academiæ membrum a *Leonhardo di Capoa, Parere p. 586.* commemoratur dignissimum: ita ad normam Academiæ hujus, in rimandis ubique naturæ arcanis, Experientiam unice ac Rationem, cæco Autoritatis idolo posthabito, eum fuisse secutum, præsentia Progymnasmata Physica aperte loquuntur. Quorum septem tamen epistolis quibusdam sociata, cum anno seculi hujus 65 luci jamdum Venetiis & Francofurti ad Mœnum exposita minus ignorentur ab eruditis, uberius iisdem recensendis, etiamsi a pluribus nunc mendis repurgata cernantur, merito supersedemus, nonnisi posthumis Autoris Operibus, quæ uno de Sensibus Progymnasmate ac Carminibus nonnullis absolvuntur, immoraturi. Nempe Progymnasma quod attinet sensibus investigandis dicatum, fragmentum saltem deprehenditur, ultimam ab Autore manum nondum expertum, dum hic quinquennio abhinc 67. ætatis annum agens naturæ ipsi debitum persolvere cogeretur, antequam fœtum hunc de genuinis naturæ exploratoribus eniti perfectum valuit. Objecta interim sensus nostros afficientia partim, partim & rationem, qua sensus perficitur, in eo describi, advertitur facillime. Illa duplicis generis asseruntur, quorum nonnulla corporibus ipsis ceu certi modi insint a sensibus plane distincta, v.g. figura, magnitudo, numerus, situs, motus aut quies, nec non ex his resultantes qualitates aliæ, uti densitas & raritas, asperitas & lævor &c. alia vero, e.g. colores, sapores, odores, soni, itemque calor & frigus, dolor & voluptas, rebus sensibilibus haud inexistant, sed vim potius ortumque a sensibus nanciscantur, adeoque ad sentientem potius hominem, quam ad rem ipsam sensibilem referri mereantur. In specie autem prolixius in tactiles inquiritur qualitates, initio a primis vulgo nuncupatis qualitatibus, calore, frigore, humiditate & siccitate facto. Caloris ortus & causæ quo aliquanto subtilius indagentur, primo indi-

vidu-

viduarum materiæ particularum alias perenni agitari motu, ignis vel ætheris nomine insigniendas; alias vero sua vi quiescentes, non nisi aliunde ad motum, idque continuo, concitari innuitur. Hinc aeri non minus ac aliis corporibus vis vindicatur elastica, v. g. fructibus cucumeris sylvestris & momordicæ, cumprimis trifolii acetosi semini folliculis in metæ formam quodammodo effiguratis incluso, utpote cujus maturi alba membranula sponte pericarpii corticem disrumpat, & adnexum seminis granulum ad trium vel quatuor pedum distantiam mirabili celeritate provehat. Quæ elastica trifolii acetosi sive alleluja virtus etiamsi a *Matthiolo*, Autore conquerente, neglecta fuerit, apud *Andream Cæsalpinum* nihilominus *Tr. de Plantis, Florentiæ 1583.* jam dum edito, *Lib. 15. Cap. 2.* legitur annotata. Nec liquores omnes elatere destitui, exemplo spiritus salis ammoniaci rectificatissimi, ac musti, ope certi seminis per integrum sæpius annum asservati, ad aeris externi contactum mire agitatorum & effervescentium ostenditur. Tum calor denique, cujus ut & frigoris exigua discrimina subtilius longe labris linguæque apice, quam manibus digitisque discernantur, affectio saltem quædam sive passio in sentiente animali ab appulsu rei, quæ calida dicitur, traditur excitata, in quantum spiritus papillarum cutis a particulis sese moventibus tam ignis, quam aliorum corporum, calidorum nomine improprie venientium, excitentur ac moveantur, & quidem vel blande cum voluptatis sensu, vel violenter cum dolore insequente; manifesto argumento, nec tactum æquum caloris judicem ob spiritus tangendique organa mutabilia existere, nec alia ratione voluptatem doloremque in nobis ab igne creari ac calorem, consequenter calorem, æque ac voluptatem & dolorem, non tam igni, quam nobis inesse. Frigoris e diverso sensus ex spirituum tangendis organis inservientium torpore sive retardato derivatur motu; sive namque aqua fervida gelidæ, sive gelida fervenți superaddatur aquæ, utrobique temperationem tantum quandam sive teporem induci, non tanquam qualitatem frigoris & caloris æque participem, sed potius ut caloris quandam remissionem concipiendum. Calorem videlicet deficere, quatenus particulæ calidorum mobiles vel motum aliis obviis communicent, vel cum aliis fixis & immobilibus ita implicentur, ut inde se extricare minus valentes quiescere invitæ cogantur; hinc salia, v.g. sal ammoniacum, nitrum, &c. in aqua soluta, non nisi irretiendo & sistendo caloris semina, apparere frigida. Sed digressione ad Nitri facta naturam ejusque genera diversa, peculiare hisce quoddam annumeratur in quodam Brutiorum agro, hyeme præsertim Aquiloniæ ex aquis perenni rivo decurrentibus subsalsis ac subamaris sponte concrescens, ceu quod glaciem mira similitudine, & insignis nitoris pellucentis, & vehementissime linguam refrigerandi potentiæ intuitu referens, perenne dicatur, neque tempore, neque igne absumendum. Quotiescunq; enim contentus in eo humor absumatur, in tenuissimum & summe candicantem verti pollinem, humescendo iterum in glaciale nitrum concrescentem: quoties vero violento exponatur igni, nonnisi in pulverem ab hoc resolvi, qui mox humectatus in nitrum reviviscat. Qua proprietate considerata, calci hoc nitrum accensendum esse indigitatur, pariter ac *illud*, quod madentes sæpissime parietes incrustare deprehenditur, iisdem quoque cum illo viribus gaudens. Attamen frigoris & caloris natura hactenus descripta ut porro illustretur, non solum ratio, qua vinum & aqua æstu urgente flamine quadantenus refrigerari possint, ab aere sic condensato motum igneorum corpusculorum in aqua vel vino latitantium infringente desumitur, sed & disquisitio circa ignem subterraneum tum lucidum, tum non lucidum instituitur. Ignem scilicet lucidum nuspiam in terræ cavernis delitescere, nisi spiracula patescant, per quæ aer influat, ac fumus aut flamma interdum erumpat, ex ipsa ignis declaratur essentia, exemplisque insularum Æoliarum, Ætnæ ac Vesuvii montium corroboratur; ubi præter cætera sulphur & bitumineæ quædam massæ commodam igni alendo materiam subministrent, saliformibus concretionibus plurimis, v.g. sale ammoniaco ex Ætna, Vesuvio & collibus Leucogæis ubertim proveniente, factitio sali ammoniaco prorsus simili, productorum ad instar ignis ejusmodi subterranei sese habentibus. Imprimis peculiari quæ observatione Autor in Vesuvio notavit, hic ample recensentur, fonticuli videlicet complures in montis hujus jugo & in clivo Naphtæ quandam speciem sive Petroleum per occultos meatus ad proximum mare insigni quandoque copia delabi solitum destillantes, vis nonnullibi saxifica corpora nonnulla in lapides vertens, ingentes aquarum ferventium torrentes, quibus Vesuvius ante annos duos supra quinquaginta exundasse fertur, innumerabilis denique ab igne ex ipsius montis voraginibus affatim

eructa-

eructatorum varietas; quæ inter frequentissimi occurrant cineres ac arenæ, collucentem auri & argenti scobem, item plurima ferri rudimenta magnetis adjumento a reliquis facile separabilia, nonnunquam ostendentes, rariores vero observentur igniti lapides flammantesque glebæ, præter ingentes tetri cineris & favillarum turbines cum insigni tonitruum fragore ejecti, in superficie terræ diutius ardentes gravemque interea odorem spirantes, indicio haud obscuro, petroleum ex hoc saxorum emanare genere. Quin & saxa liquefacta semel atque iterum a Vesuvio evibrata large fuisse, lapidicinis molaris silicis per circumjectam radicibus montis planitiem continenter extentis comprobatur, ceu quod lapidis genus nihil prorsus a saxo toties ab Ætna eructato discrepet. Ignis autem non lucidus sive calor subterraneus non modo in penitioribus quibusdam terræ fodinis metallorum fossoribus perquam molestus, sed & in ipso sæpius telluris cortice sensibilis, v. g. in Puteolano agro, Bajano littore &c. compluribus fossitiæ calcis generibus ac glebis exustis, nec non succis concrescentibus, singulis cum humido accedente quovis prompte efferveſcentibus, adjudicatur, cum loca hæc aliquando manifestis ignibus exarsisse constet. Neque porro quicquam obesse indicatur, si abditus ille ignis sive calor, in intimis terræ regionibus exæstuans, fervidas expirationes per ductus intra terram hiantes ad superficiem hujus exhalare affirmetur, eo quod alibi magna cremandi vis halitibus ferventibus ab Auctore fuerit adscripta. In propatulo hinc esse causam, cur in ejusmodi locis passim erumpant thermæ, quales apud Neapolitanos celebrantur Bajarum, item quæ Pithecusis atque Puteolis spectantur. Ipsas vero thermas Neapolitanas, quarum Strabo mentionem fecit, locusque verus Scriptores hactenus latuit, nusquam alibi fuisse, quam in Luculliano colle, Hechia vel Pizzo falcone vulgo nuncupato, Autor haud temere conjicit, postquam ferventis ibi aquæ scatebram, cum puteus aliquando effoderetur, observavit erumpentem, ejusque vires accurato examine exploratas easdem omnino cum thermis Pitheusanis *Gurgitelli*, ac Puteolanis *Subveni homini* appellatis deprehendit. Collis siquidem Lucullianus multis nominibus deprædicatur memorabilis; in eo quippe orientem versus scrobes puteosque esse lethiferam exhalantes mephitim; mare, qua collis radicem alluit, nigram sed fulgentem proferre arenam ex incendiis enatam,

enatam, adeoque Lucullianum aliquando exarsisse atteſtantem, instar ferri promptissime ad magnetem occurrentem, non tamen, sicuti ferrum, rubiginem contrahentem aut solventibus aquæ fortis viribus cedentem, quamvis massa ejus, quæ in vehementissimo fornacis vitrariorum igne concrevit, valde quidem ponderosa, sed minus compacta, a spiritu nitri facile exedi potuerit, idemque acidi liquoris instillatione rubiginem prodiderit, simulque aquam per eam filtratam ferrugineo odore ac sapore ita infecerit, ut similis penitus evaserit aquæ illi, quæ circa Luculliani radicem pluribus e locis conspicitur erumpere. Item in una ejusdem Luculliani collis parte, qua orientem & meridiem spectat, plurimos scatere perennis aquæ rivulos in proximum mare defluentes, quorum alii aquam profundant puram, alii aquas medicatas suppeditent, easque vel acidulas & quidem plerumque, ferreum virus exhalantes, vel bitumineum spirantes odorem, vel denique subdulcem quendam ac prope nauseosum saporem ob conchas minutas erosas exhibentes. Sequuntur humiditas & siccitas, cum fluiditate & soliditate haud confundendæ, quarum illa mollitiem quandam sive laxitatem in cute gignens potissimum ad aquam refertur, ita ut reliqua corpora, v. g. aer & succi complures, non humida videantur, nisi in quantum ab aqua participent; hæc vero sive siccitas defectum saltem aquæ denotet, quatenus omnia, quæ humore seu aqua destituuntur, sicca pronunciantur. Adeoque qualitatum primarum contrarietates ab Aristotele introductas nugatorias omnino esse, quoniam frigus & siccitas defectum solum sive privationem caloris humorisve dicant, nullam causæ rationem habentes. Quemadmodum vero qualitates primæ affectiones saltem tactus existunt, ita reliquæ qualitates tactiles, a primis haud oriundæ, v. g. asperitas & lævitas, durities & mollities, gravitas & levitas, densitas & raritas, crassities & tenuitas, ut corporum modi sive habitudines, ad Recentiorum mentem ulterius explanantur, simulque quomodo primi generis sensibilia, v. g. figura, magnitudo, motus & situs, tactum afficiant, demonstratur. Tandem ut explicetur, qua ratione impulsiones a rebus sensibilibus in organis sentiendi excitatæ percipiantur, præclarum illud Epicharmi, apud Ciceronem, mentem videre, mentem audire &c. approbatur effatum, & quidem in cerebro, cum apoplexia, catalepsi similibusque cerebri

affectibus ſentiendi plerumque vis adimatur; ineſſe nihilominus in animalibus & forſan etiam ſtirpibus alios quosdam ſenſus a cerebro haud dependentes, pluribus dilucidatur inſtantiis. Subjuncta carmina vero, Elegiæ pariter atque Epigrammata, ab Autore quondam juvene perhibentur conſcripta, ſerioque poſtmodum ab eodem ita ſpreta, ut Heinſio illorum expoſcenti exemplar, Amſtelodamenſibus excudendum typis, conſtantiſſime denegarit, ab Autoris tamen patruele Carolo Cornelio, quo amicorum petitis ſatisfaceret, hic exhibentur.

OBSERVATIONES EXCERPTÆ EXPRÆLECTIONibus publicis privatisque Collegiis Viri Clariſſ. Theodori Craanen &c. quibus emendatur & illuſtratur V. Inſtitut. liber Dan. Sennerti de auxiliorum materia, auctore P. V. D. Med. D.

Lugduni Batavorum apud Jacobum Mouque 1687. in 12.

Conſtant plagulis 12.

TAnto quidam deſiderio doctrinam celeberrimi Craanii proſequebantur, ut poſt ejus e Belgio diſceſſum, quæcunque de eo haberi poterant, conquirerent & typis committerent. Adeoque plura hactenus, ſed invito utplurimum auctore dum viveret, in lucem prodierunt ſcripta. Simili inſtituto, quod cum applauſu olim excepiſſent auditores ejus in Sennerti libr. V. Inſtitut. Med. notas & animadverſiones, Medicus ſub literis P. V. D. nomen ſuum tegens, dignas eas judicavit, quæ publici juris fierent. Notandum tamen, non prout titulus loquitur, integrum librũ V, ſed ex illo partis primæ ſectionem tantum primam, quæ agit de medicamentis, Commentario illuſtrari. Quare verba Sennerti non ubique omnia, ſed compendioſius recenſentur, & quæ Craanius circa illa moneri voluit, adjiciuntur. Negotium vero hoc in ſe ideo ſuſcepiſſe videtur Craanius, ut quæ a Sennerto ſecundum doctrinam Peripateticorum explicantur medicamentorum qualitates, ipſe ſecundum principia Carteſii, quibus patrocinatur, delinearet. Idcirco ætiologiam præcipue in æthere, ſeu materia ſubtiliſſima a diverſitate pororum diverſe modificata poſuit

poſuit. E. gr. venena hinc duplicia vocat, alia maxime corroſiva; alia vero ætherem nobis admodum peregrinum foventia, qui ſi ætheri noſtri ſanguinis prævaleat, mortem neceſſario inducit. Ut vero, cum methodo olim recepta medicamenta ſecundum effectus dividuntur, quædam pluribus in locis iterari oportet, ſicut v. gr. abſinthium tum inter calida reponitur, tum inter ſicca, ſtomachica, hepatica, nephritica, aperientia &c. repetitur: ita ille rem foro medico utiliorem ſe præſtiturum ratus, differentias illorum a particulis conſtitutivis derivat. Itaque medicamenta dividit *primo* ratione magnitudinis in craſſa ſive terreſtria, & ſubtilia ſine acredine. Illuc incraſſantia, adſtringentium quædam, retundentia, abſorbentia &c. huc vero cephalica, ophthalmica, thoracica, cardiaca, ſtomachica &c. refert. *Secundo* ratione figuræ quædam componi ait particulis ſcindentibus, e. gr. acida, tam non corroſiva, quæ pituitam, bilem, melancholiam præparent & digerant, cardiaca, hepatica &c. ſint; quam auſtera, quæ ſanguinem coagulent, & exſiccantia, refrigerantia, adſtringentia &c. dicantur. Quædam particulis pungentibus conſtruuntur, partim corroſivis, partim non corroſivis. His vim, ſi tenuia fuerint, reſolvendi, calefaciendi, attenuandi & digerendi: illis vim rubefaciendi, veſicas excitandi, exedendi, vomitum ciendi &c. tribuit. Quædam particulis ſcabris conſtant, quæ viſcida divellere poſſint, v. gr. corallia, lap. limat. martis, ſolis &c. Quædam ex ramoſis coagmentantur, e. gr. emollientia, laxantia. *Tertio* ratione flexilitatis eadem ut mollia, adeoque tanquam bechica, maturantia, glutinantia; *quarto* ratione rigiditatis eadem ut dura, v. gr. cortices, ligna, mineralia, metallica &c. conſiderat. *Quinto* cohæſionem attendere jubet. Cum enim omnia e minoribus particulis componantur, hoc vero fieri non poſſit, quin interſtitia ſeu pori relinquantur, ætheris eos transfluentis cum noſtri ſanguinis æthere convenientiam & harmoniam obſervandam eſſe: quæ enim reſpondent, cardiaca & refocillantia appellari; quæ contrariantur, venenorum cohorti adſcribi. Et hæc ſunt, quæ ad caput tertium imprimis commentatur, & ſub finem prolixius expoſuit. Ad reliqua capita hæc ſpeciatim applicata aut cum Sennerto conſpirare, aut ab eo recedere, & cur hoc fiat, oſtenditur. Capite XVII. calculi generationem ſpiritui cuidam gorgonico ſeu lapidifico attribuit, qualem in lapidum formatione

Boylius agnoſcat. Indices tres tandem adjecit, quorum primus capita; ſecundus medicamenta ſimplicia, quæ recenſentur; tertius eadem in claſſes ſecundum Craanium diſtributa, ſimulque ubi in Sennerto reperiantur, exhibet.

PYROTECHNIA: OFTE VUUR-STOOK-KUNDE vaſtgeſteld en opgehelderd &c.

h. e.

Georgii Starckey, Philoſophi per ignem, Pyrotechnia aſſerta & illuſtrata, ad Dn. R. Boyle. Ex Anglico in Belgicum idioma convertit J. van de Velde.

Amſtelodami apud Jacob. van de Velde A. 1687.

QUum in Chemia corporum reſolutio quæratur maxime, & ipſa tamen menſtruorum apparatu multiplici abſolvatur; non injuria ſolliciti fuere Chemici de fluido quodam omnia corpora recludente inveniendo. Cujus poſſeſſorem cum ſe profeſſus fuiſſet Paracelſus (qui ipſi Alcaheſti nomen indidit) & poſt ipſum Helmontius; ſedulo equidem illorum excuſſere ſcripta Chemiæ ſtudioſi, ſed forſan pauci eo cum ſucceſſu, quem ſibi vendicat Dominus Starckey, qui Deum teſtatur, laboribus indefeſſis eo ſe tandem deveniſſe, ut non incomperta nec dubia, ſed certa ac probata proferre & poſſit & velit in Pyrotechnia ſua, in qua claves, quibus omnia concreta reſerentur, Philochemicis offerre vult videri. Opuſculum enim in duas partes diviſum cernitur, quarum prima circa Alcaheſtum maxime occupatur, ſecunda vero circa volatiliſationem alcalium fixorum, quæ duo pro ſummis ſolventibus habet cum doctore ſuo Helmontio. Nonnulla ergo de Chemia ſeu Pyrotechnia, ejusque genuinis & adulterinis filiis, præfatus, ad menſtrua, quæ ad verarum medicinarum, per ſolam diaphæreſin & diureſin agentium, præparationem requiruntur, progreditur, atque inter ea Alcaheſt potiſſimum deprædicat, multusque eſt in ejus virtutibus recenſendis; quod nimirum ita aperiat metalla, ut ſpiritus vini ſtatim tincturis illorum imbuatur, ipſa vero digeſtioni expoſita in Mercurium currentem abeant: quod uniones in lac quoddam, gemmas vero aliosq; lapides in ſalia redigat &c. Deinde

inde ad materiam ejus accedit, ita tamen, ut potius quid non ſit, quam quid ea ſit, explicet. Prolixe enim poſtquam confutavit illos, qui Alcaheſtum cum Mercurio philoſophorum confundunt, omnia quidem metalla aliaque corpora acidum liquorem in deſtillatione fundentia, imo ipſa alcalia, ab ejus præparatione rejicit; ſed tamen ipſe tandem nihil affert aliud, niſi illuſtrationem verborum Helmontii: *Ars indagando ſollicita eſt corpori &c.* quæ & ipſa nova luce indigere vel maxime videtur. Conſulto enim tenebras lectori offundit, cum in ea verſetur ſententia, plus quam ſpeciali Dei gratia opus eſſe ad Alcaheſti cognitionem acquirendam. Cum ergo rei hujus obſcuritas conjuncta ſit cum difficultate inſigni, quæ etiam Adeptis faceſſit negotium, hinc Chemiæ tyrones dehortatur ab ejusdem inquiſitione, denuoque de vero Chemiæ ſtudioſo quædam in medium proferens, partem primam claudit.

Partis ſecundæ initio nonnulla de Auctoris indefeſſo ſtudio, quod in Chemia poſuit, narrantur; mox vero ad ſuccedaneum Alcaheſti, nimirum Alcali volatiliſatum, tranſitus fit, ejusque virtutes in conſpectum producuntur. Licet enim aurum, argentum & mercurium non ſolvat perinde ut Alcaheſt, ejus tamen opera dulcia metallorum ſulphura, ſi fides habenda Auctori, acquiri poſſunt, & vegetabilia, maxime quantumvis inimica naturæ humanæ, ita ab ipſo ſubiguntur, ut in egregia medicamina evadant. Volatiliſatio vero Alcalium fixorum, juxta Auctorem noſtrum, fit ratione duplici: vel per *Alcooliſationem*, vel per *Elixirationem*, ita ut illa abſolvatur ope ſpirituum acidorum, urinoſorum & vinoſorum, atque hinc emergat Arcanum Ponticitatis, Microcoſmi & Samech; hæc autem ope oleorum eſſentialium. Volatiliſationem per ſpiritus acidos paucis attingit Auctor, neque multum ei tribuit, ſi reliquos ſpectes modos, de quibus in *Triumpho Pyrotechniæ* ſe acturum pollicetur; qui tamen an cum libris de *Myſteriis Alcalium* & *methodo curandi morbos*, qui itidem ab Auctore citantur, lucem viderit, nobis haud eſt compertum. Elixirationem inculcat verbis pluribus p. 153. ſed quæ Oedipo opus habent, & Oleum Terebinthinæ ad hunc ſcopum maxime commendat. Poſtea de uſu ejus diſſerit magnifice, & quantum conducat ad nobiliſſimorum medicamentorum præparationem, v.g. Eſſentiæ membrorum & Vini vitæ Paracelſi, Entis Veneris, Elixir proprietatis &c. pluri-

pluribus exponit, partim in ultimo secundæ partis membro, partim in epistola ad amicum, quam opusculo toti subnexuit.

DIFESA DEL PONTIFICATO ROMANO E della Chiesa Romana.

i. e.

Defensio Pontificatus Romani Romanæque Ecclesiæ: qua demonstrantur suprematus, infallibilitas, sanctitas aliæque dotes sublimes Apostolici Principatus, refutantur hæreses modernæ universæ, detegitur impietas schismatum Orientalis atque Anglicani, erroris denique indirecte convincuntur omnes sectæ Religioni Catholicæ contrariæ. Opus P. NICOLAI MARIÆ PALLAVICINI, Soc. Jesu.

Romæ, impensis Nicolai Angeli Tinassii, 1687. Tomi III. in Folio.

Constant plag. 646.

CUm tot tantisque voluminibus Latine exaratis suprematum atque infallibilitatem Romanæ Sedi adserere sategerint Jesuitæ non uni; Italico idiomate idem præstare aggressus est ejusdem ordinis Sacerdos *Nicolaus Maria Pallavicinus*; non eo tantum fine, ut hæreticos, quos putat, in Romanæ ecclesiæ gremium revocaret, sed & ut ei hactenus addictos de fidei suæ veritate eo magis persuasos redderet.

Stylo usus est eleganti ac floscülis rhetoricis, historiis sententiisque refertissimo. Dispescuit autem opus suum in *sex* omnino *partes*: quarum *prima* sedis Romanæ primatum; *altera* impietatem schismatis Orientalis; *tertia* modernarum hæreseon (quas vocat) errores; *quarta* iniquitatem Anglicani schismatis; *quinta* ecclesiæ hodiernæ Romano-Catholicæ & primitivæ Christianæ identitatem (ex convenientia rerum a Missionariis Romanis in novo Orbe gestarum, cum rebus Apostolorum in veteri Orbe colligendam) demonstrare annisus est. *Sexta* vero *pars* epilogum tantum complectitur. Ex his prima & secunda *Tomum primum*, tertia *Tomum secundum*, reliquæ *Tomum tertium* constituunt.

Molem

Molem hanc ingentem, magnifice structam & aspectu quam maxime jucundam fundamentis toties a Nostratibus conquassatis, quin funditus eversis niti, oppido dolemus. Ingenue enim fatetur Pallavicinus ipsemet, nihil se novi e *Scriptura sacra*, *Patrum* scriptis, actis *Conciliorum*, *historiæ* denique *ecclesiasticæ* monumentis proferre potuisse, quod non *Robertus Bellarminus*, *Cæsar Baronius*, *Jacobus Peronius*, *Nicolaus Sanderus*, *Johannes Eccius*, *Franciscus Suarius*, *Thomas Stapletonus* pro caussa sua dudum urserint. *Nova* se tamen *ratiocinia* ac *porismata* ex *dictis* illis *factisq;* vulgatissimis elicuisse monet, adeoque *novi operis* titulum *Defensioni* huic suæ jure meritoque deberi, nullus dubitat.

At, si *dicta* ista ac *facta* aut mala fide ab illis controversiarum *scriptoribus*, (quos, non inspectis ipsis Patrum ac veterum historicorum operibus, cæcis plane vestigiis sequi sese, *Pallavicinus* non diffitetur,) adducta, ac in alienum sensum detorta, aut ex authoribus pseudonymis, hæreticis, nullave fide dignis petita esse demonstraverit aliquis; (id quod a quamplurimis Protestantium feliciter præstitum esse plus simplici vice, eruditos haudquaquam fugiet, & si opus fuerit, imposterum quoque præstabitur:) tunc sane *nova* illa *ratiocinia* mole sua ruere, necesse erit omnino.

Rem illustrare juvat exemplo unico: Calumniam beato Luthero ab hostibus impactam, de intima illius atque Cacodæmonis familiaritate, *Pallavicinus* T. II. P. III. L. VII. C. X. tanquam e tripode profectam ac exceptione omni majorem assumit, indeque novam novorum ratiociniorum materiem nanciscitur. Sed mirari profecto subit, affaniis toties explosis fidem adhuc haberi, quas post alios singulari studio confutavit Illustris SECKENDORFIUS noster, *dissertatione historica & apologetica pro doctrina D. Lutheri de Missa*, *ad Acta Eruditorum* relata anno 1686. p. 606. — 610. Diruto igitur ruinoso hoc fundamento, porismata illinc deducta non poterunt non vana esse atque nullius momenti.

Cum ergo præsens Author tantum non ubivis elegantiæ ac eloquentiæ magis, quam *ἀκριβείας* historicæ studiosus fuerit, cordatioribus forsan lectoribus æque facile videbitur, *Pallavicinum enervatum*, ac Amesio *Bellarminum enervatum*, in Christiani orbis scenam producere.

ANNOTATIONS UPON THE HOLY BIBLE.

i. e.

Annotationes in Biblia ſacra, quibus Textus Biblicus inſeritur, variæ lectiones dictaque parallela in margine annectuntur, difficiliora ſingulorum verſuum vocabula explanantur, dicta ἐναπποφαντῆ conciliantur, quæſtiones & dubia ſolvuntur, ſenſus denique textus univerſi aperitur.

Volumen I. authore *Matthæo Polo*; plagul. 301.
Volumen II. poſt illius fata adjectum; plagul. 307.

Londini, impenſis Thomæ Backhurſt, Dormanni Newman, Jonathanis Robinſon, Brabazonis Ailmer, Tho. Cockerill & Benj. Alſop. 1688. in folio.

OPtimo jure ſibi gratulantur Angli ſeculi præſentis felicitatem, qua Bibliorum ſacrorum vernacula eaque accurata verſione uti ipſis integrum eſt. Equidem ſeptimo jam a N. Chr. ſeculo partem, paulo poſt (Venerabilis *Bedæ* ſtudio) *totum* Bibliorū *codicem* in Anglo-Saxonicam linguam tralatum fuiſſe conſtat. At pauciſſimis laicorum felicibus adeo eſſe licuit, ut copia illius verſionis eis ſuppeteret. *Wickleſus* igitur, qui A. C. 1384, diem ſuum obiit, vernaculam novam compoſuit, quam & aviditſime ſub jugo papali gementes lectitarunt ad annum usque 1414, quo cum cæteris Viri operibus, Conſtantienſis Conciliabuli autoritate, ad rogum damnata fuit. Nec mitiori fato vertente tempore uſi ſunt Britanni, antequam *Tindallus* a. 1527. ob religionem in Germaniam profugus, *Pentateuchum Moſaicam & Novi Teſtamenti libros* Anglice reddere aggreſſus eſſet. Ut autem huic, (quod putabat,) malo medelam adhiberet opportune Londinenſis Epiſcopus, Romanenſium dogmatum tenaciſſimus, omnia operis exempla ære non parvo, *Packingtoni* mercatoris miniſterio uſus, a *Tindallo* emit, ac hac ratione univerſi orbis oculis ſubducere anniſus fuit. Sed dum Bibliorum partem Epiſcopus plebi invidet, Tindallus lucro e divendita illa editione vitam tolerans, *Coverdalium συνεργὸν* nactus, totum ſcriptorum θεοπνεύστων ſyſtema Anglica civitate

tate donat; mox tamen Villefortii in Flandris, *quod Bibliorum partem vernacule reddidiſſet*, (ut eſt apud *Rich. Bakerum* Chron. p. 282.) martyrii coronam reportavit. Prodiit tandem verſio illa, ſed ſub ficto *Thomæ Matthæi* nomine, *Apocrypha* adjiciente *Johanne Rogerio*. *Th. Cromwellus Cranmerusque Henrico VIII* Regi offerunt, ac facultatem legendi eam ſubditis regiis impetrant.

Novam dein editionem, *Henrici* indultu, *Cromwelli* auſpiciis, *Graftonus* & *Whitchurchius* Pariſiis adornarunt. Verum cum ad umbilicum pene perducta eſſet, neſcio cujus artibus, ſed regio juſſu, univerſa exempla combuſta ſunt, exceptis tamen non paucis, quæ executioni illi præfectus, argenti paulo cupidior, pileoni cuidam vendidit, quæque *Londinum* miſſa, typis illuc iterum exſcripta ſunt. *Paulo autem* poſt, cum Cromwellus capite fuiſſet plexus, typographus in vincula conjectus, ac ne verſio in bibliopoliis venum exponeretur, publico Regis interdicto cautum fuit. Poſtmodum Eduardus VI. editionem *Tindalli* & *Coverdalii* in Eccleſiæ Anglicanæ cultu publico retinendam eſſe, A. 1551. 1552. ſancivit; unde & hodienum in *Liturgia* ſua, *pſalmis* pericopisque *Evangelicis* & *Epiſtolicis* verſione illa antiquiore Angli utuntur, licet alias editionem recentiorem & publice & privatim legant. Anno 1577 *Elizabetha* imperante, Epiſcopi quidam novam adornarunt, cumque nec hæc *Jacobo I*, ſeſe approbaret, illius ſumtibus *omnium recentiſſima* condita fuit. Ac hæc ipſa præſenti *Poli* operi inſeritur. Ut vero vernacula verſio majori commodo eſſet lectoribus Anglis, exules quidam reformati, *Mariæ* rerum Anglicarum ſummam obtinente, Genevæ concinnarunt Notas in eam vernaculas A. 1560. In uſum dein Eccleſiæ Anglicanæ traduci cœpere Paraphraſis N. T. Deſ. *Eraſmi* Roterodami, itemque *Deodati* notæ Italicæ, æque ac *Belgarum* vernaculæ in Anglicum idioma converſæ. Anno tandem 1640. notæ recentiori verſioni *Jacobææ* convenientiores, nimium tamen ſuccinctæ, unico volumine prodierunt, quæ altera dein editione in tantum excreverunt, ut in volumina duo diſpeſcendæ eſſent. Quanquam vero tot notarum Anglicarum genera in Biblia extare probe noſſet *Matthæus Polus*, Vir *Synopſi Criticorum* de Chriſtiano Orbe optime meritus, novas tamen ex *Synopſi* ſua ſelegit, ac in opus hoc bipertitum magno cum judicio digeſſit. Equidem Tomum tantum *primum*, qui in *Eſaia* deſinit,

nit, absolvere per fata ipsi licuit. Non defuere tamen cordati viri alii, qui notas eodem filo in cæteros Codicis sacri libros pertexerent.

Desiderarunt non uni in *Synopsi* illa, sententias Interpretum maxime sibi invicem adversas historice tantum recenseri, nulla *Collectoris ἐπιρρίσει* adjecta; qua de re nonnulla diximus in *Actis Erudit.* A. 1683. p. 135. Plane aliam viam institerunt in hoc Opere *M. Polus* huicque succenturiati *Viri doctissimi*, civium tantum suorum ac cumprimis illiteratorum rationem habentes. Non enim quid aliis, sed quid sibi de singulis versibus videatur, plane ac perspicue exponunt, eundem fere in modum, quo *Osiander* Biblia Germanica notis suis ad singulos versus instruxit. Audiamus ipsosmet: Intentio nostra (inquiunt) non fuit Patrum interpretamenta congerere, (quod ab *Aquinate*, *Justiniano* aliisque factum est,) nec recensere *subtilitates Grammaticas*, aut virorum doctorum criticas de vocibus phrasibusque observationes, (id enim *Synopsis Criticorum* præstitit) aut *porismata veritatis* ex versibus fluentia (quale quid in non unis Scripturæ libris utiliter fecere *Dicksonus*, *Hutchinsonus*, *Fergussonus*, *Guildius*, *Durhamus*,) multo minus *controversias* ex aliquo Scripturæ loco enatas. In id unum intenti fuimus, ut planum proponeremus Scripturæ sensum, ac ἐνκυπτοφανῆ conciliaremus; quatenus scilicet potuimus explicare *Scripturam* per *Scripturam*, optimū sui interpretem.

Cætera, quæ de methodo operis hujus Biblici observare possemus, ex ipso ejus *titulo*, superius exscripto, facilius petentur.

Kurtze Einleitung die Geschichte unsers HErrn JEsu CHristi ꝛc. zu betrachten.

i. e.

Synoptica Introductio in Historiam JEsu Christi & Apostolorum, ut & nexum Prophetiæ N. T. juxta temporum seriem e IV. Evangelistis, Actis Apostolorum & Apocalypsi Johannæa considerandum, auctore Casparo Hermanno Sandhagen.

Lunæburgi apud Jo. Stern, 1688. in 8.

Constat plagulis 16.

Hic nimirum scopus est, quem præmissus quoque titulus innuit, sistere actorum Salvatoris Apostolorumque ordinem, ut & vaticinio-

ticiniorum N. T. quæ in Apocalypsi sua divinus epopta consignavit, convenientiam & complementa secundum temporum seriem delineare. Quanquam enim nemo fere hactenus, Autoris quidem nostri judicio, (præter Andream Osiandrum, Carolumque Molinæum, quibus suum facile assensum & Chemnitius præbuisset, nisi historiam iisdem pene circumstantiis descriptam bis aut ter, si ea quidem teneatur sententia, contigisse, statuendum prævidisset,) eam defendere hypothesin ausus sit, quæ sacros Novi Fœderis scriptores accuratam temporum seriem observasse, nec quicquam extra illam consignasse asserit: sperare tamen se ait, Calovio etiam laudatam opinionem, & in suo hoc præsenti opusculo probandam, aliis æque probatum iri. pag. 3. p. 4.

De cætero, utut frustra methodi hujusce, quippe *naturalis* prorsus atque insitæ, rationes quæri dicat, exempla tamen larga manu in *Præfatione* proponit, quibus eam confirmari roborarique existimat. Et primum quidem ad *Johannem* provocat, qui in Evang. c. I, 19, 29. II, 1, 12. dies etiam singulos justo ordine enumeret, id quod adhibitas temporum particulas ponderanti facile constare queat. Hinc ad Lucam pergit, qui se ad exemplum aliorum historiam ἀναπάξασθαι, adeoque certa in τάξει & καθεξῆς eandem scripturum c. I. 3. promittat. Qua occasione Grotium simul refellit, qui τὸ καθεξῆς Evangelistæ usitatissimum, de singulari tantum scriptione quadam, eaque κατηχήσει v. 4. memoratæ opposita accipiendum putet, ac si nimirū sublimius se scripturum & ad perfectiora cum Theophilo progressurum sponderet: cum tamen ex c. VIII, 1. Act. III, 24. XI, 4. XVIII, 23. clare satis constet, voculam καθεξῆς ad ἀναπάξασθαι respicere, adeoque per Latinam, *Cohærenter*, exponendam esse, & *ordinatam temporis tractationem* innuere. Falli præterea in eo Grotium existimat, cum κατηχησιν pro *imperitiorum saltem plana simplicique institutione* accipiat: contrarium enim ex eo patere, quod Apollo, etsi κατηχημένος Act. XVIII, 24. Scripturarum tamen testimonio δυνατὸς ἐν ταῖς γραφαῖς fuerit, Judæosque convincendo constanter asseruerit, Jesum esse Messiam atque Dominum, l. c. v. 28. Locum ad Rom. II, 18. in eundem Hugonem retorquet, quippe Judæum, ex Apostoli sententia non pro *simplici*, sed pro cæcorum ductore, adeoque pro *perito legis* haberi velle. Loco I. Cor. XIV, 19. *publicam in Ecclesia institutionem* p. 5. p. 6. p. 8. p. 9, 11. p. 10.

nem significari, quæ ad imperitos æque atque alios dirigatur. Denique ipsum Lucam testem vocat Autor, suamque hypothesin e naturali
p. 12, 13. plane ordine a scriptore isto observato, quin & Marci Matthæique harmonia comprobat; qua ex collatione observari simul a lectore cupit, quam concinne quædam subinde historiæ ab uno tantum Evangelistarum commemoratæ, ad confirmandam ordinatam temporum seriem, *parenthesibus quasi certis* conclusæ fuerint. Ut exemplo
p. 17. rem demonstret, Matthæum producit, qui c. VIII, 19, 29. de scriba quodam ad Jesum comitandum, cum ad Gadarenos tenderet, sponte se sua offerente cum loquatur, finita de eo narratione eundem postea cum cæteris tribus Evangelicæ Historiæ scriptoribus ordinem servet, adeoque satis doceat, quam ordinate singula exaraverit, & quo tempore scriba ille se obtulerit, diversus ab eo, qui ultimo ante abitum Do-
ib. sqq. mini ex hoc mundo semestri ad Jesum venit, Luc. IX, 59. Inde ad Joannem redit, hujusque cum D. Luca collatione instituta quoad triplex Salvatoris, quod Hierosolymas suscepit, iter, luculentissima
p. 18. ordinatæ scriptionis signa proponit, notato subinde Osiandro, quem mentem Lucæ non assecutum esse autumat, quod illud cujus Luc. IX, 51. mentio fit, iter pro ultimo habuerit, aliud tamen longe ab eo, quod c. XVII, 11. & XIX, 29. commemoratur. Atque hinc concludit, *plurimas omnino historias*, quas eruditi quidem & celebrati nominis Vi-
p. 19. ri *pro iisdem* habuerint, *pro diversis* agnoscendas esse, nisi confundere ea velimus, quæ luculento adeo temporum locorumque, quin &
p. 24. personarum discrimine distincta sint. Hisce epistolam subjungit, quam Anno 1667. 1. Octobr. Bilefeldiæ ad Reverendissimam Principem Elisabetham Hervordiensem Abbatissam, ex Electorali Domo Palatina oriundam, occasione quæstionis in convivali coram memorata Principe discursu motæ, priusne Dominus Jairi filiam, an viduæ Nainiticæ natum e morte suscitaverit, exaravit. Ubi proposita adversantis sententiæ argumenta resolvit, suæque, quæ hunc præ illa excitatum
p. 27. esse asserit, rationes deducit ex Luc. VII, 11, 17, ubi ἐν τῇ ἑξῆς (ἡμέρᾳ scil. Luc. IX, 37.) quæ sanationem famuli sequebatur, Nainum abiisse Christus dicatur, filiumque matri suæ reddidisse. Unde Gallus quoque mentem Lucæ egregie expressit, vertendo: *Il avint le jour suivant, que Jesus alloit en une ville nommée Nain.* Jairi vero filiæ mentio-
p. 27. nem cap. demum VIII, 41. fieri, coll. cum Matth. IX, 18. & Marc. V, 22.

Deni-

Denique usum, qui ex ista ordinatæ scriptionis investigatione & harmonia resultet, amplissimum, non uno exemplo ostendit. Quod si enim undecim repetitam vicibus Optimi Salvatoris ad Capernaitas ingratissimos hominum, adventum ponderes, næ humanitatem JEsu p. 44.
nostri, næ intimam erga humanum genus propensionem affectumque miraberis! Cum hortantem audies Apostolum: *cogitemus sedulo, quantam a peccatoribus contradictionem Salvator sustinuerit*, Hebr. XII, 3. amplam satis materiam passiones JEsu recogitandi invenies. At non sufficit pagina enumerandis omnibus, quæ non sine commotione apud Autorem ipsum legi possunt. Notare interea id unicum volumus, quod ex Joh. XXI, 25. proponitur, merito dixisse Apo-
stolum, vix capturum fuisse orbem libros omnes, si facta singula ge- p. 50.
staque res Christi consignari singulæ debuissent. *Unius* e. g. *illa diei opera est*, quam Matthæus Cap. V. VI. VII. VIII, 1. 14. memorat, cui & illud Lucas superaddit, præcedenti nocte integra Dominum in precibus perstitisse, maneque quosdam discipulorum nominatim ad se vocasse, populo præsentasse, finemque suæ concioni miraculo imposuisse. Quid ergo integro Domini ministerio contigisse concludemus? p. 52.
Porro suis hisce in prolegomenis, ad Acta Apostolorum procedit Autor, eaque a Luca servato temporis ordine, quod Historici munus est, descripta esse, demonstrare satagit. Ultimo de visionibus Apocaly- p. 57.
pticis inter se conferendis nonnulla annotat, Augustinum imprimis secutus e L. XX. de Civ. Dei c. 17. p. 58.

His ad meliorem Harmoniæ apprehensionem præmissis, Historiam Christi harmonica Evangelistarum conspiratione consigna- p. 69.
tam perpetuis TABELLIS proponit, certasque cuivis earum portioni NOTAS subjicit. Unde decerpere nonnulla operæ pretium ducimus. Quæ Matth. IV. Marc. I. Luc. IV. de Salvatoris in desertum pulsu dicuntur, εὐθέως, Marci verbo, post acceptum a Joanne baptismum contigisse, adeoque commodatam nuptiis Cananæis præsentiam præcessisse: quod autem (post Cananæum illud primum Joh. II.) p. 76.
secundum dicatur perpetrasse miraculum Joh. IV, 54. non dici *secundum* in ordine ad omnia Domini miracula, sed ad ea tantum, quæ post reditum in Galilæam contigerunt, arbitratur. Cæterū inter alia monet, non confundendas esse sequentes Historias, Matth. XI, 22. 37. cum p. 91.
Marc. III, 22. vel Luc. XI, 4. 28. eo quod ea, quam Lucas memorat, ad ultimum

timum ministerii Christi annum referenda sit. Nec Marc. IX, 33. & Luc. IX, 46. cum Matth. XVIII, 1. seq. (ubi quædam ex Tractatu Schep. 69, 79. kalim de acceptione pignorum afferuntur) nec unam esse habendam Templi purgationem a Salvatore Joh. II, 14, 15. susceptam, cum ea, quæ p. 120. Matth. XXI, 10. 11. alibique recensetur, cum in prima venditores tanp. 121. tum, in altera vero emptores quoque expulerit. Male etiam *vulgo* unctionem Christi *ter* in Bethania factam *pro una* haberi observat: Joannem quippe ῥητῶς asserere, unam contigisse sex ante pascha diebus, Matthæum autem Marcumque alteram biduo tantum a paschali festo factam describere. Conf. Matth. XXVII, 2--6. ubi more suo vim particulæ τότε premit, atque e Luc. VII, 45. constare ait, *ungi sæpius soli-*p. 122. *tos hospites a Judæis fuisse.* Porro discernendum probe convivium esse, quod Joh. XIII, 1. πρὸ τῆς ἑορτῆς, die pascha proxime præcedente celebratum fuit, ab eo, quod ipsomet paschate cum discipulis habuit Christus; pariter diversam esse Judæ manifestationem, quam Johannes c. XIII, 18. ab illa, quam reliqui Evangelistæ describunt, quod p. 123. ex sermonum actionumque diversitate evincit. Denique & de ordip. 136. ne septem Christi in cruce verborum quædam addit, Christumque eo, quem nos Veneris vocamus, die, tanquam Pro-Sabbatho mortuum esse asserit. Perducta adeo ad finem Evangelistarum Harmonia, p. 123. itinera Christi sigillatim recenset, servato scriptorum SS. ordine, tabulisque comprehenso; Dehinc

p. 151. II. ad Historiam Ecclesiæ in Actis descriptam pergit, eamque pari, qua Evangelicam, methodo proponit, adhibitis in subsidium colp. 157. latisque Pauli Epistolis, ubi ex Act. XXII, 17, 18. notat, Paulum *ter* Hierosolymam profectum esse, secundamque profectionem Act. IX, 23. sub multarum dierum voce a Luca indicari. Duplicem Apostoli raptum statuit; ordinemq; Epistolarum eum constituit, ut (1.) utramq; ad Thessalonicenses Act. XVIII, 5, 12, 17. (2) utramq; ad Corinthios, Act. XIX, 21, 22. XX, 2. (3.) ad Romanos, c. XX, 3. coll. Rom. XV, 19, 25. XVI, 1, 2. *ante vincula*, Epistolas vero ad Colossenses, Philemonem, Philippenses *e vinculis*, ad Hebræos autem, ad Timotheum utramque, ad Titum & Ephesios *post vincula* scriptas esse, adstruatur. Colophonis loco dep. 185. *conversione Pauli* statuit, eam in annum Caligulæ ultimum incidisse, quod ex eo probat, quod Apostolus una cum Barnaba eleemosynas ecclesiæ Antiochenæ Hierosolymam ultimo Herodis ab Angelo, (ante-

(antequam ex eo itinere rediissent) percussi anno detulerit, Act. XI, 27-30. XII, 23. sq. Notum enim ex Josepho esse ait, qui eo jamdum tempore vixit, Herodem illum anno Claudii 4to interiisse, quo dira admodum fames in Judæa invaluerat: unde sequatur, Paulum anno Claudii IVto collectam Hierosolymas attulisse, tertioque & quarto Imperatoris laudati anno Antiochiæ docuisse, c. XI, 26. Restare autem tres adhuc annos, quibus post conversionem in Arabia prædicaverit Apostolus, Gal. I, 18. quos in primum secundumve Claudii & ultimum Caligulæ incidere necessum sit. Ultimo definit, Acta Apostolorum historiam 33 annorum continere, gestasque Pauli intra 25 annos res describere.

Post hæc, IIIo Epistolæ alteri ad memoratam supra Abbatissam Hervordiensem exaratæ, quæ phrases apocalypticas Johannis stu-dioſe cum propheticis V. T. confert, Tabellam Synopticam præmit-p. 189. 190, tit, qua Harmonia visionum, rerumque earundem in Apocalypsi diversis capitibus imaginibusve propositarum, accurata collectio sistitur.

Tandem etiam brevem terræ Canaan delineationem exhibet, eamque ad novi Fœderis Historiam multa cum diligentia applicat.

M. CHRISTOPHORI Hartknochs Alt- und Neu-Preussen.

i. e.

M. Christophori Hartknochii Borussia Vetus & Nova.

Francofurti & Lipsiæ apud Martinum Hallervordium, 1684. in fol.

Constat plagulis 187.

INter rerum Prutenicarum conditores vetustissimus omnium, quantum scire licet, est *Petrus a Duisburg.* Hujus Chronicon Prussicum rythmis Germanicis reddidit *Nicolaus Jeroschinus* A. Chr. 1340, sub regimine Dieterici ab Aldenburg, Magistri Ordinis Teutonici in Borussia; quale quid factum etiam a *Wigando de Marburg*, Fratre Ordinis Teutonici, qui historiam Prussicam ad annum Christi 1394. usque produxit. Nec defuit quidam alius Duisburgii Continuator, qui tempore Sigismundi Imperatoris floruit. Hos præter extiterunt &

alii, qui hiſtoriam Pruſſicam monumentis literarum prodiderunt, *Simon* videlicet *Grunau*, Ordinis Prædicatorum Monachus, *Paulus Pol*, *M. Georgius Ranis*, *Johannes Meletius*, *Johannes Freyburg*, *M. Caſpar Schütz*, *David Chytræus* in Saxonia, *Caſpar Hennenberger*, *Thomas Waiſſelius*, *Martinus Murinius*, *Johannes Leo*, *Cœleſtinus Miſlenta*, *Reinholdus Curike*, & alii ab Hartknochio in præfatione ad lectorem memorati; ut taceamus ſcriptores Polonicos, qui rebus Polonicis res quoque Pruſſicas non inſerere non potuerunt, quales fuere *Vincentius Kadlubko de Carnov*, *Johannes Dlugoſſus*, *Matthias a Michovia*, *Martinus Cromerus*, *Stanislaus Sarnitius*, *Matthias Strykovſky Oſſoſtevicius*, & *Joachimus ab Hirtenberg Paſtorius*. Quod Duisburgium attinet, eum non minus, ac Continuatorem ejusdem A. 1680. edidit idem clariſſimus Hartknochius, cum Latinis ſuis iisque doctiſſimis diſſertationibus. Qui liber cum emtores longe plurimos mox reperiſſet, bibliopola, cujus ſumptibus impreſſus fuerat, Germanicam ejus verſionem, ut legi ab illiteratis quoque ac Latinæ linguæ minus gnaris poſſet, meditatus eſt. Sed id laboris ſuſcipere ipſe Hartknochius voluit, veritus quippe, ne non omnia feliciter ab alio quoquam redderentur; utque medium teneret inter corpus Pruſſicæ hiſtoriæ perfectum, & inter compendium ejus (quorum illud nimis operoſum, hoc minus proficuum videbatur;) *Boruſſiam* hanc *Veterem & Novam* ſtudio ac labore infatigabili concinnavit. *Vetus Boruſſia XV.* abſolvitur capitibus, quorum I. de finibus ejus (cui & mappa veteris Pruſſiæ Geographica a Caſp. Hennebergero delineata præmittitur) ut & incolis antiquiſſimis, de Venedis puta ſeu Sclavis, Galindis, Sudinis, Gothis vel Æſtiis, Sciris & Hirris, Vidioariis &c. agitur. II. de ortu Venedorum & Gothorum, quos non ex Scandia, uti Jornandes & Hugo Grotius, ſed ex Pomerania arceſſit Autor, e quibus & Suecicos Gothos oriundos eſſe contendit; de ortu item Pruſſorum, quos dictos cenſet non a Pruſia Rege Bithyniæ, neque a Bructeris, multo minus a commentitio Pruteno, ſed a finitimis Rutenis, Ruſſis vel Boruſſis, vel a voce Pruſſorum antiqua *Pruota*, quæ intellectum & ſapientiam denotat, vel uti in Addendis notat, a Prut, fluvio Moldaviæ. III. de qualitate corporis veterum Pruſſorum. Hanc eandem fuiſſe Autor dicit cum Sarmatis ac Germanis. Fuiſſe enim Pruſſos antiquiſſimos cæſiis oculis, facie rubicunda, coma intonſa eaque criſpa

criſpa ac ruffa, ingentis præterea ſtaturæ, & ætatis grandis. IV. de antiqua Pruſſorum lingua, quam convenientiam cum Lithuanica habere, fuſe oſtendit Autor. V. de locis Pruſſiæ religioſis, lucis videlicet & ſacris arboribus, de quercubus inprimis quatuor, Romovenſi, Heiligenbeilenſi, Viſtulana & Velavienſi, nec non ſacris lacubus, fontibus ac fluviis. VI. de Diis vel Idolis veterum Pruſſorum, Percuno, Picollo & Potrimpo, qui Dii illorum fuerunt principes, h. e. uti Hartknochius exponit, de Jove, Luna & Venere. VII. de Diis Pruſſorum ſecundi & tertii ordinis, de cultu item anguium, bufonum & aliis. VIII. de Flaminibus ethnicis veterum Pruſſorum, quorum ſummus fuit Crive, cujus electio deſcribitur; reliqui inferiores Waidelottæ & Sigonottæ, qui ſubfuerunt illi, ſunt dicti. IX. de veterum Pruſſorum idololatria, de igne ſacro, immolatione hominum & equorum, & quibus quisque Deorum ceremoniis fuerit cultus. X. de diebus Pruſſorum feſtis. XI. de nuptiis veterum Pruſſorum, ceremoniisque tam ſponſaliorum, quam nuptiarum tempore adhibitis; ubi & hoc obſervatur, Pruſſos fuiſſe polygamos, nec ullam graduum conſanguinitatis habuiſſe rationem. XII. de funeribus veterum Pruſſorum, de occiſione ægrotorum & infirmorum ſervorum, de ἀυτοχειρία, de funeris deductione, cadaverum concrematione, & urnarum repoſitione; qua occaſione & oſtenditur, Pruſſos immortalitatem animæ & reſurrectionem mortuorum credidiſſe. XIII. de veterum Pruſſorum œconomia & vita communi. Fuit autem victus illorum ſimplex, potus ex aqua, lacte, ac cruore; ſimplex etiam veſtitus; artes ſe alendi fuerunt agricultura, res pecuaria, venatio, aucupium, piſcatura, captura halecum, permutatio mercium, navigatio, inveſtigatio ſuccini, venatio inprimis alcis & urorum, qui magnitudine elephantos æquant. XIV. de præparatione ad bellum & modo bellandi apud veteres Pruſſos, de armis eorundem, clavis, enſibus, ſagittis, clypeis, propugnaculis & arcibus; de expeditione ipſa; de mactato uno ex hoſtibus, & oblatione prædæ Diis facta. XV. de republica veterum Pruſſorum & regimine. Fuit autem respublica illorum, non minus quam Venedorum ac Gothorum, popularis initio ac libera; ſed ob lites de proprietate agrorum, aliisque de rebus continenter exortas, Rex tandem electus eſt vir gravis Waidewutus, qui & conſilium eligendi Regem dederat. Is barbaro huic

populo certas præscripsit leges, nec ulli bello sese unquam implicuit; regionem tandem omnem inter filios XI (habebat equidem XII filios, sed duodecimus Lithuo Lithuaniæ præfectus est) divisit, seque ipsum, ne autoritate sua excideret, supremum sacerdotem constituit, & *Krivve Kriweito* appellari voluit; quanquam ab aliis res ista aliter atque aliter recensetur. Prussia autem revera in XI provincias fuit divisa, habuitque unaquæque suos Principes, Equites, cives & rusticos, a quibus & comitia provincialia, necessitate sic dictitante, fuerunt celebrata. Et hæc de statu veteris Prussiæ tam idololatrico quam politico, antequam Magistri Teutonici Ordinis eo pervenerunt.

Nova ejusdem Hartknochii *Borussia*, cui & ipsi mappa novæ Prussiæ Geographica præfigitur, intra octo inclusa est capita. In I. agitur de origine Ordinis equestris Hospitalariorum, & domus Teutonicæ S. Mariæ in Hierosolymis. Hunc Ordinem constituendi occasionem dederant expeditiones cruciatæ in terram sanctam; prædicatæ primum & commendatæ a Petro Eremita, A. Chr. 1095, dein ab Urbano II R. P. approbatæ, & tandem a Ducibus ac Comitibus quibusdam Galliæ institutæ, a *Gothofredo* imprimis *Bullionio*, qui & primus Rex Hierosolymorum fuit salutatus; cui successerunt *Balduinus I*, qui Saracenis Acconam seu Ptolemaida extorsit; *Balduinus II*, qui Ordinem Templariorum A. 1118. sancivit; *Fulco*, autor Ordinis Johannitarum A. 1140; *Balduinus III*, cujus tempore expeditio II cruciata in Palæstinam contigit; *Almericus*, *Balduinus IV*, *Balduinus V*, & *Guido Lusignanus*, cui Saladinus Ægyptius Acconam aliasque urbes iterum eripuit. Hoc regnante Ordo, qui Domus Teutonicæ, vel Hospitalariorum S. Mariæ in Jerusalem dicitur, stabilitus creditur, quem & postea Cœlestinus III P. R. confirmavit, & regulæ S. Augustini adstrinxit. Horum partes erant, non infirmos tantum & sauciatos milites in Xenodochio, a viro quodam Teutonico exstructo, Johannitarum exemplo, curare (cujus rei initium cives quidam Bremenses ac Lubecenses, postquam commeatum navibus eo attulissent, fecerant) sed & contra barbaros, Templariorum more, urgente necessitate depugnare. Insigne eorundem fuit crux nigra in scuto albo, sed quod postea a Friderico II Imp. aquila, & a Ludovico IX Rege Galliæ etiam liliis fuit exornatum. Quod sigillum hujusce Ordinis fuerit, & qui vestitus; quomodo fratres Ordinis distincti inter

inter se fuerint; (nam alii ut sacerdotes cultui vacabant divino, alii ut milites contra barbaros dimicabant;) qua ætate, & quibus ceremoniis recepti in Ordinem, quo item juramento, & quibus legibus adstricti fuerint, nec non qua occasione Magistri Teutonici Ordinis in Prussiam pervenerint, Autor eodem capite exponit, quem vide. Fuit autem primus Ordinis Magister *Heinricus Walpot* a *Passenheim*, II. *Otto* a *Carpen*, III. *Hermannus Bart*, IV. *Hermannus* a *Salza*, qui ob res præclare ac fortiter gestas primus a Conrado Duce Masoviæ, de consilio *Christiani* primi Culmensis Episcopi, in auxilium contra Prussorum barbarorum incursiones fuit evocatus. In II capite referuntur Magistri Ordinis Teutonici, qui in Prussia clavum tenuerunt, qua occasione de bellis hinc inde variis, subsecutisque Prussiæ mutationibus notabilia non pauca interspersuntur. Variant autem rerum Prussicarum conditores, quod ordinem Magistrorum antiquorum attinet. Ultimus eorum fuit *Albertus* Marchio Brandeburgensis, qui cum æque ac Fridericus antecessor, Sigismundo I Regi Poloniæ, avunculo suo, in clientelam se jurejurando dare renueret, bello Polonico, eique gravissimo se implicuit; sed tandem frustra expectatis a Cæsare auxiliis, pace cum avunculo contracta, occasionem sibi consulendi sumpsit, & ex Ordinis Magistro, a Polono, cujus clientelæ se commiserat, Dux Prussiæ creatus, ejusdem partem, quæ Ducalis dicitur, in feudum ab eo accepit. Hunc primum Prussiæ Ducem excepit filius unicus *Albertus Fridericus*, qui cum ἄπαις decessisset, successorem habuit *Georgium Fridericum*, Marchionem Brandenburgicum, qui & curator Alberti Fridericiob mentem non bene compositam fuerat. Secuti hunc ordine sunt quatuor Electores Brandenburgici, *Joachimus Fridericus*, *Johannes Sigismundus*, *Georgius Wilhelmus* & *Fridericus Wilhelmus*. Et hic quidem cum una cum confœderato Rege Sueciæ Carolo Gustavo palmas victrices ex bello Polonico retulisset, pace seorsim cum Johanne Casimiro Rege Poloniæ facta, a jure vasallagii fuit absolutus, absolutum hoc ipso in Ducalem Prussiam imperium in transactione Velavienſi A. 1657. cum masculis omnibus descendentibus suis indeptus. Huic anno 1688 extincto non alius succedere in Prussiæ Ducatu potuit, quam qui fasces Electorales in Marchia hæreditatio jure accepit, *Fridericus III* videlicet, qui cum Prussos solenni sacramento sibi præsens non-

dum obſtrinxerit, ab omnibus, non ſine apprecatu multarum contra Imperii hoſtem victoriarum, perquam anxie deſideratur. In III. capite extructio urbium arciumque Pruſſicarum deſcribitur, ſingulæque æri inciſæ repræſentantur. In IV. in originem hodiernorum Prusſiæ incolarum inquiritur, oſtenditurque, veteribus ejus incolis plurimos nobiles, cives, ruſticosque ex Germania ſe aggregaſſe, occaſione expeditionum a Magiſtris Ordinis Teutonici inſtitutarum, copiarumque auxiliarium ex Germania accerſitarum; quanquam & illud additur, ex nobilibus quoque Polonis quamplurimos ſedem ibi ſuam poſuiſſe. In cap. V. enarratur introductio Chriſtianæ fidei in Prusſiam, ejusque in ea propagatio. Primus Adelbertus cum fratre Gaudentio verbum divinum Prusſis prædicaſſe creditur, qui A. Chr. 939. natus eſt. Primus tandem Epiſcopus in Prusſia factus eſt quidam *Chriſtianus*, Ciſtercienſis Ordinis Monachus, poſt quem & alii epiſcopi, qui una cum ſucceſſoribus ſuis f. 459. & ſeqq. recenſentur, ſunt conſtituti. Hi abs Magiſtris Ordinis Teutonici adjuti in id motis viribusque omnibus ſunt anniſi, ut idololatriam Pruſſorum extirparent, & templa pro exercenda religione Chriſtiana hinc inde exſtruerent. Sed his negligentioribus & remiſſioribus in zelo factis, multi ſectarii in Prusſia fuere exorti, donec tandem A. 1519. Papana religio, poſt aceenſam antea a Martino Luthero Evangelii facem, per D. Joh. Briſmannum, & D. Petrum Amandum, a Luthero eo miſſos, Alberti Ducis primi auſpiciis expurgata eſt. Reformationis negotio expoſito, prolixe recenſentur controverſiæ Theologorum Pruſſicorum, a tempore reformationis ad propiora usque tempora agitatæ, Andr. Oſiandri ſcilicet cum Morlino collegisque aliis, Heshuſii cum Wigando, Mislentæ cum Movio, Bohemo, Latermanno & Dreiero. Annectuntur & mutationes, quæ circa religionem apud Dantiſcanos, Thorunienſes & Elbingenſes contigerunt. Caput VI. totum rei monetariæ Pruſſorum impenditur, ubi & nummos Prusſicos æri expreſſos videre eſt. Caput VII agit de Pruſſorum juribus & privilegiis, Culmenſi imprimis ac Flamingenſi; item de legibus a Sigfrido de Feuchtwangen & Winricho a Kniprode datis, nec non de Weichbildo ſeu jure Magdeburgico ſeu Saxonico, quod idem cum Culmenſi eſſe dicitur, juribusque urbium quarundam ſtatutariis. Caput VIII & ultimum deſcribit rempublicam & formam regiminis in Pruſ-

in Prusſia. Fuit autem Prusſia, poſtquam Ordo Teutonicus in eam A. 1230. pervenit, ab abſentibus primum Magiſtris per proviſores vel magiſtros provinciales adminiſtrata, quorum primus fuit Hermannus Balcke, ab Hermanno de Salza eo miſſus. Horum cum ſeptem fuerint, Livoniæ Magiſter provincialis inter illos primicerius extitit. Fuerunt & extraordinarie Vices-gerentes conſtituti, ad magni momenti negotia extricanda. Proximi ab his fuere Epiſcopi quatuor, Culmæ, Pomeſaniæ, Ermelandiæ & Samlandiæ, quos inter Culmenſis primas tenuit. Hos ſequebantur magni Commendatores quinque, quibus alii Commendatores inferiores ſuberant. Fratres Ordinis fuerunt vel ſacerdotes, vel equites, ut ſupra jam diximus. Fuerunt & Sorores ejusdem Ordinis, cujus rei documenta quædam f. 618. producuntur. Fuit autem forma regiminis Magiſtrorum horum non abſolute monarchica. Magiſtri ſiquidem Imperatori Romano in ſecularibus, & Papæ Romano in eccleſiaſticis erant ſubjecti, fuitque poteſtas illorum valde reſtricta ab Epiſcopis, nec non a nobilibus, incolisque Prusſiæ aliis, qui privilegia abs Regibus Poloniæ acceperant, qualia f. 640. ſeqq. ab Autore afferuntur. Sed ratio iſta regiminis Pruſſici valde immutata eſt, poſtquam Ordo Teutonicus A. 1454. Magiſtro Ludovico ab Erlichhauſen ſubeſſe renuit, ſeque in clientelam Caſimiri Jagellonidæ Regis Poloniæ tradidit. Tum enim ſuaſu Epiſcoporum Vicegubernator regius in Prusſia fuit conſtitutus, eique Palatini quatuor & tres Caſtellani adjuncti. Facta etiam ſuccedente tempore mutatio circa comitia, dignitates & judicia. Sed major adhuc mutatio contigit A. 1657. in Velavienſi transactione, in qua Fridericus Wilhelmus, glorioſiſſimæ memoriæ Elector Brandenburgicus, ſupremum Prusſiæ dominium obtinere meruit. Neque enim ex dicaſterio Pruſſico appellare amplius ad Regem Poloniæ licuit poſtea. Tribunal itaque Pruſſicum erectum eſt, cujus Præſes ſemper eſt unus ex Conſiliariis primariis, Aſſeſſores quinque nobiles, & tres ex civium ordine. Corollarii loco additur privilegium Culmenſe Latinum, prout illud ab Hermanno de Salza & Hermanno Balke Culmenſibus ac Thorunienſibus fuit impertitum; nec non addenda quædam & locis ſuis inſerenda, cum indice in utramque Prusſiam, veterem & novam locupletiſſimo.

Cæterum ut opus iſthoc hiſtoricum ſuum abunde laudat artificem,

cem, ita plus adhuc decoris atque ornamenti accepit a tot imaginibus hinc inde veluti infibulatis, in nova Borusſia cum maxime. Nam in illa præter Sacerdotem Ordinis Teutonici in habitu ſuo f. 261. repræſentatum, Magiſtrosque omnes atque urbes ſupra memoratas, *Johannes III* Rex Poloniæ f. 363. *Albertus*, ultimus Magiſter & primus Prusſiæ Dux f. 322. & *Fridericus Wilhelmus*, Elector Brandenburgenſis & ſupremus Prusſiæ Dux, una cum *Friderico*, purpuræ Electoralis tum hærede, nunc Electore felicisſimo f. 357, quin & *Erneſtus Bogislaus*, Dux de Croy f. 558. æri inciſi conſpiciuntur. Id honoris habuit & M. *Huldaricus Schönberg*, Weyda Palatinus f. 491. qui quamvis uſum oculorum per variolas in tertio ætatis anno amiſiſſet, ſtudiis tamen ſedulam dedit operam, cumque in ſchola patria & Sulzbacenſi feliciter in literis ac linguis profeciſſet, in Aldorffinam primum, dein in hanc Lipſienſem ſe contulit, ubi & Magiſterii honores A. 1628. cum laude retulit. Juventute poſtea in Holſatia per novennium, & Hamburgi per quinquennium privatim informata, Regiomontium tandem profectus, ſtudiis Philoſophicis, imo omni, ut loquuntur, ſcibili immortuus eſt, cum annum ætatis 47. fuiſſet ante quinque hebdomadas ſupergreſſus. Habuit id honoris & *Andreas Grunheide*, ruſticus Grunwaldenſis, f. 350. cui culter bene longus in ſtomachum præter intentionem demiſſus, citra periculum ſanitatis & vitæ fuit exſectus, ut ſupervivere, matrimoniumque inire potuerit; de quo & hiſtorica relatio D. Danielis Beckeri, Medici Regiomontani, non absque ſtupore legitur f. 349. & ſeqq. Sed hæc excerpſiſſe ex libro illo ſufficiat.

SEBASTIANI CHRISTIANI DE ZEIDLERN
Med. D. & P. P. primarii in Academia Carolo-Ferdinandea Pragenſi &c.

INSTITUTIONES MEDICÆ.

Pragæ apud Joann. Carol. Gerzabek, A. 1687. in 4to.

Conſtant plagulis 38.

EX Charondæ apud Thurios inſtituto, capitale ferme erat, leges ſemel receptas migrare, & laqueo collum inſerere neceſſe habebat, qui quid mutare ſibi arrogaret. Pendebat nimirum infelix, niſi perſua-

perſuaſiſſet. Enim vero noſtri ſeculi homines, ubi ratio ſuaſerit, abrogare, derogare nihil verentur. Quo factum eſt, ut Hippocrates & Galenus ferme inter depontanos numerentur, & qui jus ſuffragii in delira ſenectute amiſerint. Non deſunt tamen, qui mordicus tuentur, quicquid rancida vetuſtas commendaverit. Sed optime agunt, qui electivam ſequuntur, & ex omnibus optima ſeligunt. Noſter vero vel ob ætatem venerabilis Auctor ſecundum veteres plerumque tabulam dat. Sic ut paucula in exemplum allegemus, naturam vocat calidum innatum, cui inſita ſit vis & poteſtas, per quam ſumus & operamur. Sic mixta omnia ex quatuor Peripateticorũ elementis conflari arbitratur. Sic doctrinam de qualitatibus occultis, temperamentis ex primarum qualitatum confluxu oriundis, item de quatuor humoribus ſanguinis, de bile & melancholia, pituita & ſero tanquam excrementis utilibus, de hepate tanquam parte principe & officina ſanguinis primaria, de liene acidum alliciente &c. &c. ſtabilire poſtliminio præſumit. Ad tractatum ipſum quod attinet, in 5. diſtributus ille libros deprehenditur. Primo 12. capita continente agitur de Medicinæ etymologia, quidditate & diviſione, de officio Medici, de elementis eorumque qualitatibus ac inde reſultante temperamento vario, de humoribus, partibus, ſpiritibus, facultatibus & actionibus. Quibus præmiſſis cum duplicem operationis Medicæ finem intueatur, ſcilicet ut præſens ſanitas conſervetur, amiſſa vero reſtituatur, hinc ſtatim Lib. II. tractationem rerum ſex non-naturalium, ut vocant, totidem capitibus includit, ac quomodo decenti iſtarum uſu valetudinis habenda ratio ſit, juxta antiquorum placita plerumque edocet. Sic ut vel unicum adducamus, c. 3. pag. 82. ſupinum in dorſo decubitum damnat, quod ita ſanguis in vena cava incaleſcat, unde multi vapores ad cerebrum eleventur, in quo concreti apoplexiæ, paralyſeos, convulſionum, incubi ac defluxionum cauſæ fiant. Quemadmodum vero his prioribus libris res naturales & non-naturales tradidit: ita nunc III. rerum contra naturam evolutionem aggrediens, morborum naturam, eorumque differentias cum eſſentiales tum accidentales, nec non tempora & cauſas, ac tandem ſymptomata quinis capitibus proponit. Inde Lib. IV. undecim capita adornat, edocturus per certa ſigna & artificioſam conjecturam, hominis vel ſani, vel ægri, vel neutrius ſtatum, item quæ indicia laborantibus

bus salutem vel mortem portendant. Hinc crisin, ejusque signa diesque, nec non urinarum & pulsuum considerationem rimatur. Tandem L. V. Therapeuticam efformat, & undecim capitibus generalem medendi methodum, ac evacuationes per alvum, urinam & sudorem, nec non venæsectionis rationem variam ostendit. Quibus omnibus explicationem medicamentorum subjungit, eorum nunc facultates, v. g. purgantes, diureticas, diaphoreticas &c. describens, nunc compositionem exemplis tradens, ac usitatorum dosin insimul definiens.

INDEX COPIOSIOR AD VITAM ÆTERNAM;
seu
Fundamenta, Axiomata Theologorum, Dogmata Recentiorum, Deductiones ex istis generales, ac particulares Determinationes sanæ doctrinæ moralis &c.
Auctore Hyacintho Parpera Presbytero Congregat. Orator.

Venetiis apud Joh. Francisc. Valvasensem A. 1686. in 4.

Constat plagulis 65.

SCopus Libri est indicare tam opera bona, quæ ad vitam æternam comparandam fidelibus sunt necessaria, (sic enim Auctor ex sensu Romanæ Ecclesiæ loquitur) quam mala, quæ ab ea abducunt, juxta laxas quorundam in moribus pravorum recentiorum Magistorum opiniones facta. Quam ob causam *in prima* hujus Indicis *parte* fundamenta seu prima principia moralis doctrinæ ponit, ex quibus cætera sunt deducenda, & ad quæ resolutiones casuum particularium reduci debent; utpote *ad bonitatem actionis non sufficere bonam intentionem, sed boni etiam medii requiri electionem; esse leges naturalem, gentium, Mosaicam, Evangelicam, ecclesiasticam, seu jus Canonicum ac Pontificium, civilem seu jus Cæsareum, ad quas dirigendæ sint actiones; eas leges esse manifestas ac promulgatas, ut juxta has regulas moderentur passiones suas homines, ac virtutum studio incumbant; obligari homines directe ad actus externos, indirecte ad internos; interpretationem authoritativam legum esse ipsius Principis, doctrinalem fieri a Doctoribus, qui a Principe facultatem obtinent docendi, non ex proprio ingenio ac arbitrio,*

bitrio, sed secundum regulas aliquas, quas etiam adducit. Verum quia recentiores Moralistæ profitentur, non oportere nos tanto intelligendæ legis studio torqueri, cum probabilitas sit obvia in iis omnibus, quæ præter fidei dogmata & Ecclesiæ decreta sunt meris dubitationibus involuta; regerit, ex hoc ipso cognosci, probabilitatem non esse veram sapientiam, quam utique diligentissimo studio quærendam esse, legimus in Scripturis Sacris & Patribus. Opponentibus adversariis, legem DEi hac ratione non fore jugum suave, & onus leve, alium sensum dicti communem Pontificiorum proponit, & de genuino etiam sensu dubitantes illos, ablegat ad proprium cor, quod nullo privato præoccupatum affectu, si causam probe ventilaverit, justam proferat sententiam. Omnium tandem fundamentorum compendium ex Epistolis sanctorum Apostolorum, Johannis, Petri, Jacobi commonstrat.

In secunda parte *Axiomata Theologorum* in septuaginta duobus, ac *dogmata recentiorum* in viginti capitibus veluti secundaria principia ac fundamenta enucleantur. *Dogmata* recentiorum, quæ explicantur, ne in abusum vertantur, potissima sunt: *Opinio auctore non caret; opinio probabilis est; opinionem tueri quis potest: qui sequitur opinionem probabilem, prudenter agit: jugum meum suave est, & onus leve: faciliora sunt in opinando moderna ingenia, quam antiqua: bona fides excusat: omnes opiniones probabiles secundum se sunt aque tutæ: opiniones benigniores, etiamsi minus probabiles, per accidens sunt securiores: improbabilis est, quæ evidenter demonstratur falsa: antiquissima ac universalissima est opinionum probabilitas: Ecclesia non obligat cum magno incommodo: opus, non modus præcipitur: fides est servanda hosti, etiam hæretico.*

Quoniam veritas plerumque latet, & probabilitate contentos sæpe esse homines oportet, ideo in *Parte tertia* deductiones generales fiunt, veritatem secundariam seu probabilitatem continentes, ex præcedentibus parte 1. & 2. veritatem legis primariam seu apertam tradentibus. In quem finem probabilitatis gradus numerantur, ostenditurque non quamlibet probabilitatem sufficere, ut quis prudenter operetur, sed probabilitatem certo probabilem requiri, & concurrentibus probabilitatibus eligendam esse probabiliorem, & non solum probabiliorem, sed & tutiorem. Ad quorum comproba-

tionem proponitur compendiaria confirmatio veræ probabilitatis, & confutatio falsæ, & iterum exhibetur compendium dictorum ex Sacris Scripturis concinnatum. Ex opposito ostenditur, quam periculosæ, saltim in praxi, sint opiniones laxæ, & ad earundem periculum detegendum differitur de Pseudoprobabilibus, horumque gradus ac fundamenta deteguntur, inter quæ præcipuum Doctorum plus debito usurpata auctoritas, quorum nullus numerus sufficiat ad actionem excusandam, si dogmata, qualia recentiorum Casistarum sunt, cum lege Decalogi pugnent, & absurda sint in se ac monstrosa. Insuper objectiones adversariorum examinantur & refutantur.

In *Parte quarta* cum sint producendæ propositiones a summis Pontificibus Alexandro VII. & Innocentio XI. damnatæ, agitur initio de summi Pontificis infallibilitate, cujus auctoritas sit supra omnes Doctores, quam nihilominus quidam in Censuris librorum se exerentem audeant parvi facere, atque sic in errores, quos poterant & debebant vitare, incidant. Ne vero prolixius immoretur Auctor in singulis Propositionibus explanandis ac confutandis, claves morales lectori dat, communem ex ratione naturali, argenteam ex prudentia acquisita, regiam ex justitia, auream ex supereminente scientiæ charitate, ferream ex odio turpis lucri, morales quatuor ex causis, alias ex dolis ac fallaciis, aliasque similes, quibus adhibitis tum in domum Sapientiæ ingredi queat, tum morum deceptiones aperire. Ex præcedentibus deinde colliguntur Resolutiones singulares propositionum damnatarum, fundamentis earum breviter iterum præmissis.

Partem quintam, quam meditatur, inscribet Indicem Omnigenum. Nam continebit doctrinam de qualibet materia morali, & superiores quatuor partes, quæ in genere de moralibus disseruerunt, rediget ad resolutiones principiis illis generalibus cohærentes.

HISTOIRE SOMMAIRE DE NORMANDIE, PAR le Sieur de Masseville &c. i. e. Dn. de Masseville Historia Normanniæ compendiaria. Pars I.

Rhotomagi apud Petrum Ferrand 1688. in 12. plag. 16.

PArs Galliæ insignis, quæ ad octoginta leucarum longitudinem Oceano Britannico, Occidentem & Septentrionem versus prætenditur,

ditur, introrsum vero viginti vel triginta leucarum spatium occupat, *Ambianorum* sive *Picardiæ*, *Parisiensium*, *Cenomanorum & Britonum Aremoricorum* finibus terminata, *Normanniæ* nomen seculo nono post Christum natum adepta est. Dicebatur ante id tempus Neustria, & sub Romanorum ditione provinciæ Lugdunensi secundæ accensebatur. Normannos ex Septentrionali regione (quam ipsum nomen indicat) i. e. ex Dania finitimisque locis, dum more illorum temporum novas sedes quærerent, in Galliam delatos esse, satis notum est. Celebris inter alios illorum Duces fuit *Rollo*, Regio, ut fertur, genere in Dania natus, sed ob excitatas turbas patria pulsus. Is tanto cum successu popularium suorum ausa persecutus est, ut Galliæ Regi tractum illum terrarum, a sua posthac gente denominandum, & filiæ matrimonium extorqueret; clientelæ tamen vinculo obstrictus & Christianis sacris initiatus, pro *Rollone Robertus* vocari voluit. Mansit Normanniæ nomen, extincta licet intra duo secula Rollonis familia, & post breve Anglorum Regum in illam imperium, sub Gallicorum Regum potestatem ditio redacta est. Hujus historiam post non paucos alios molitus est Autor, & primam ejus partem A. 1688. exhibuit. Descriptionem regionis in præfatione præmisit, brevem quidem sed accuratam. Laudat eam a situs commoditate, a fertilitate, ab ingenio & virtute incolarum, magnaque frequentia. Numerari dicit in illa plus quam quinquaginta urbes, inter quas primum locum tenet *Rhotomagus* (Rouën) Archiepiscopatu & tribunali supremo, quod *Parlamentum* vocatur, nobilis. Sex aliæ Episcopali titulo insigniuntur; *Bajocasses* (Baieux) *Abrincæ*, (Avranches) *Ebroicæ*, (Evreux) *Sagium* (Seez) *Lexovium* (Lisieux) & *Constantia castra* (Coutances.) Vici populosiores bis centum; parochiæ quater mille & ducentæ esse perhibentur. Dividitur provincia in superiorem & inferiorem, & utraque in diversas præfecturas, quarum designatio ex Autore peti potest. Destinavit librum primum historiæ antiquæ, sive gestis ante occupatum concessumque Rolloni Ducatum; cujus tempus Autor ad annum 912. refert; vetustius alii assignant. Vid. *Calvisius in anno 876.* Libro II & primi illius Ducis Rollonis sive Roberti, & successorum ejus acta succincte narrantur ad *Guilielmum* usque *secundum*, illegitimo quidem toro natum, sed ad Angliæ regnum anno 1066. evectum, unde *Conquestoris* nomen vulgo adeptus est. Ab

hujus hiſtoria variis eventibus notabili incipit Liber tertius. Succeſſit Guilielmo, licet primogenitus eſſet, ex paterna diſpoſitione, in Ducatu Normanniæ *Robertus ſecundus*, perditis moribus parique fere fortuna. Expiaturus tamen juventutis vitia, ſuſceptæ Pontificum auſpiciis in Palæſtinam expeditioni nomen dedit, dignusque, ut Autor ſcribit, habitus fuit, qui inter competitores regni Hieroſolymitani anno 1099. locum haberet, quo tamen ultro, redeundi in patriam ſtudio, ceſſiſſe dicitur. Abſente illo frater *Guilielmus II* Angliæ Rex *Normanniam* ſive ſuo, ſive Roberti nomine tenuit. Hoc mortuo Robertus ſucceſſionem regni jure ſibi deberi exiſtimans, *Henricum* fratrem juniorem, qui Angliam invaſerat, armis petiit, infauſto ſucceſſu. Victus enim oculis orbatus eſt a fratre & in carcerem conjectus, qui ei poſt annorum XXVIII. miſeriam, vitæ finem attulit. Ita Henricus, cui Guilielmus pater non niſi pecuniam ſuam legaverat, hunc tamen eventum ominatus fuerat, & Angliæ regno & Normanniæ Ducatu potitus eſt, ad annum usque 1135, ejusque morte, Rollonis ſtirps maſcula defecit. Finitur etiam in hoc anno pars hæc hiſtoriæ prima. Verum illam additionibus quibusdam illuſtravit Autor, indicando libros, quibus uſus eſt, & delineationem trium reliquarum partium. Harum alteram deducturum ſe eſſe dicit ad regnum usque Caroli Pulchri Galliarum Regis; tertiam ad Ludovicum XII; quartam ad Regem, qui hodie rerum potitur. Affert etiam & examinat diſſenſiones autorum in deſcribendis finibus provinciæ ejusque diſtributione. Inſerit nomina regiorum præfectorum & magiſtratuum, qui hodie præſunt. Refutat eos, & nominatim *Farinum* quendam, qui Rhotomagenſis urbis antiquitatem ad Julii Cæſaris tempora referunt, cum longe poſt Ptolomæus primam ejus mentionem fecerit. Errare dicit eos, qui Cæſarem ex Normanniæ littore in Angliam transfretaſſe opinantur, & portum Iccium cum celebri autore *Du Cange* pagum eſſe cenſet Caleto vicinum, quem *Viſſan* nominant. Circa etymologiam locorum, quam affectatione Romanæ antiquitatis aliqui formant, dubia ſua aperit. Ajunt enim, parum probante Autore, *Cadomum* (Caen) dici quaſi Caji domum; probabiliori tamen conjectura, quam eorum, qui nomen loci a Cadmo Thebano, imo a Chamo Noachi filio accerſunt; Caino forte, ut ait, eundem honorem habituri, niſi diluvium obſtaret. Ex *Lillebonne*,

bonne Juliobonam fecerunt, ex *Cherbourg* Cæſarisburgum, ex *Giſors* Cæſortium. De tempore, quo Galli ad Chriſtianiſmum converſi ſunt, præfert eorum ſententiam, qui id in dimidio ſeculo tertio ponunt; diſceptare tamen non vult cum Baronio & aliis, qui ſub finem ſeculi primi Apoſtolicos viros in Galliam veniſſe putant. Notum eſt ex plurimis Gallicarum rerum ſcriptoribus, eſſe in Normanniæ tractu Caletenſi *(pais de Caux)* Dynaſtiam quandam, quæ *Yvetot* dicitur, ab omni Regum imperio immunis, & ideo regni nomine vulgo celebrata. Origo ad Clotarium Regem refertur, qui Dominum loci, *Gualterum*, ex præcipiti iracundia, ſupplicem licet & Pontificis commentatitias afferentem obtruncaverit, dein pœnitentia ductus, liberis & poſteris cæſi privilegium iſtud conceſſerit. Hanc hiſtoriam in dubium vocarunt recentiores, cum ſatis vetuſta & authentica documenta deſiderarentur. Autor tamen non audet eam falſi condemnare. Poſſideri tradit locum hodie ſub Principatus titulo a familia *de Cervant Cingé*. Sunt & alia in additionibus, quæ eruditionem & induſtriam Autoris probent. Candor quoque laudandus eſt, cum barbariem ſeculorum, de quibus tractat, non diſſimulat. Taxat ruditatem Cleri malasque artes, quibus Eccleſiaſticas dignitates invadebant. Non tacet Principum & Magnatum frequentiſſima crimina, latrocinia, ſævitiam in parentes & fratres, tyrannidem in ſubditos, ſtupra, adulteria, raptus, perjuria; tum ſtultiſſimam opinionem, quaſi iſthæc omnia, continuata licet & repetita, expiari & compenſari poſſent erogatione in pauperes, & exſtructione templorum & monaſteriorum, aut militia ad recuperandam Palæſtinam. Notabilis eſt epicriſis de Guilielmo I. Angliæ Rege, de quo pag. 223. Lib. III. ſcribit: *Erat valde religioſus, ſed pietate non ſatis diſcreta. Imbutus enim erat opinione, qua multi Principes, qui credunt, licite quæri omnibus modis incrementa potentiæ & fortunæ, dum compenſatio fiat largitionibus in pauperes, & ſtructura templorum.* Interim præter ea, quæ antiquiora ſunt, ad triginta monaſteria numerat Autor ſub finem libri III, quæ ſeculo undecimo in Normannia, vix alio, ut videtur, titulo aut motu condita fuerunt. Celebrat tamen idem pietatem & diſciplinam monachorum quorundam, ut & Epiſcoporum, qui ſanctorum cognomentum adepti ſunt, non ſolum ante Normannorum adventum, ſed & poſt eum ſeculo XI. utcunque barbaro. Fuerunt

etiam

etiam in Normannia, qui illo tempore scriptis fidem Ecclesiæ defenderunt: *Lanfrancus*, Abbas Cadomensis & postea Archiepiscopus Cantuariensis; *Durandus* Fescampensis & *Guitmundus* monachus, Berengarium refutantes. Illustrium & nobilium familiarum rationem habuit Autor, indicem exhibens eorum, qui Guilielmo in acquirendo Angliæ regno & cruenta ad *Hastingam* contra Haraldum pugna; tum qui Roberto filio ejus, in expeditione Syriaca adfuerunt. Virorum quos Normannia tulit, nostra vel patrum memoria, literis illustrium quosdam in præfatione commemoravit Autor, nempe *Peronium* Cardinalem, *Feuardentium*, *Turnebum*, *Launoyum*, *Postellum*, *Fabrum*, *Bochartum*, *Malherbium*, *Cornelium*, *Saracinum*, *Brebeufium*, *Mezerajum*, *Scuderium*, *Segraisium*.

RELAZIONE D' ATHENE.

i. e.

Relatio de Athenarum urbe, nec non provinciis Attica, Phocide, Bœotia & Eubœa, quas A. 1674. *Cornelius Magnus* Parmensis peragravit; publicata A. 1688. ac Emin. & Rever. Dn. Cardinali ACCIAOLIO, Legato Ferrariæ, dedicata.

Parmæ, impensis Galeatii Rosati 1688. in 4to.

Constat plagul. 18. cum fig. æneis octo.

Itinerarii Turcici partem primam Auctor hic Venetiis A. 1682. edidit, prout vel ex *Actis Eruditorum* A. 1684. p. 52. seqq. patet. Dum vero secundo tomo digerendo & perpoliendo insudat, VENETI Athenarum urbem victricibus armis in potestatem suam redigunt. Ansam hinc arripuit Noster, epistolam hanc datam Athenis XV. Dec. 1674. ceu prodromum non minus, quam partem majoris operis in lucem emittere. Sed nos titulum indicasse, sufficere arbitramur; cum non tantum propediem forsan integrum Itinerarium visuros nos esse speremus, sed & in perlecto hoc προπαρασκευῷ eadem plane animadverterimus, quæ ex *Jacobi Sponii* & *G. Wheleri* operibus perquam nota fore Lectori, confidimus. Optime tamen factum esse putamus, quod Auctor hæc civibus suis potissimum usui futura, non amplius

amplius intra privatos parietes delitescere voluerit; cum *Whelerus* non nisi Anglice & Gallice extet, *Sponium* vero eodem demum anno octogesimo octavo Casimirus Frescotus, Monachus Casinensis (autor *Memorandorum Dalmatiæ* ad Acta Eruditorum A. 1688. p. 41. relatorum) in Italicum idioma transtulerit, typisque Bononiensibus in duodecima forma ediderit.

OSSERVAZIONI INTORNO AL BOSFORO TRACIO.

i. e.

Observationes de Bosphoro Thracio sive canali Constantinopolitano, recensitæ in Epistola ad Sacram Regiam Majestatem CHRISTINÆ SUECORUM REGINÆ, a *Ludovico Ferdinando Marsilio.*

Romæ, impensis Nicolai Angeli Tinassii. 1681, in 4to.

Constant plagulis 14. & tab. æneis 3.

QUamvis Petrus Gyllius Albiensis, Philosophus Philologusque superioris seculi suo merito clarissimus, *Bosphorum* hunc, (aut, si mavis, *Bosporum*) peculiari libro descripserit, totque itinerariorum Constantinopolitanorum conditores prolixius de eo agere haud neglexerint, *Ludovicus* tamen *Ferdinandus Marsilius*, mysteriorum naturalium indagator felicissimus, propria industria non pauca in eo observavit, quæ alios eruditorum hactenus fugerunt. Digna hinc ea censuit, quæ non cum Regina tantum sibi faventissima, sed & cum universa eruditorum republica communicaret.

Præmissis igitur nonnullis de *nomine*, *ortu* & *finibus* Bospori, ob- pag. 13.
servat omnium primo, quatuor flumina unico illo alveo, sed diver- p. 22.
sissima ratione, decurrere. Ex his *primarium* e Ponto Euxino per alveum Bosporanum in Propontidem, adeoque a Borea & Cæcia versus Africum defertur. Reliqua cursum huic e diametro oppositum tenent, *duo* nempe ab Africo ad Cæciam, *tertium*, sub Chalcedone exoriens, ab Austro ad Boream tendunt, universa autem post milliaria aliquot a primario flumine sistuntur atque deficiunt. Horum fluentorum primum ex aquis dulcibus, secundum vero & tertium ex regurgitatione fluminis principalis oriri, Marsilius censet, id quod Lectori

ex ampliſſima atque accurata ænea tabula Geographica, qua opus ſuum mirum in modum illuſtravit Autor, ad oculum patebit.

p. 24. Curſum deinde fluminis primarii remiſſiorem eſſe notat, ubi ampliori alveo continetur, quod fit tum circa ejus ortum ex Euxino, tum circa ejus exonerationem in Propontidem; intenſiorem autem fieri, ubi

p. 27. 28. alveo arctiori coercetur aut litoribus alliditur. Apud turrim Leandri inſtrumentum aliquod ligneum cum rota in canali collocavit Marſilius; hujus dein circumgyrationes ad pendulum uncias $8\frac{6}{8}$ pedis Romanæ menſuræ longum numeravit, atque intra centum vibrationes penduli rotam ab adverſo flumine impulſam 38 circumgyrationibus defungi animadvertit, quæ aliquanto plures fuiſſent, niſi rota aliquid detrimenti ſub ipſum examinis initium paſſa fuiſſet. Collegit hinc, curſum fluminis, ubi per anguſtias illas famoſiſſimas caſtellis utrinque obſeptas tranſit, tertia adhuc parte velociorem incitatioremque eſſe.

p. 34. Sequitur dein tabula variarum altitudinum Mercurii, tubi Torricelliani beneficio obſervatarum Conſtantinopoli in Ponto Euxino ſive mari nigro, in mari Adriatico, itemque in Bithynia ſub Olympo

p. 37. monte, cum hac concluſione: *Differentia Mercurii in utroque illo mari, ſumta ſecundum medias altitudines, valde eſt ſenſibilis; quoniam Conſtantinopoli eſt unciarum 39, Venetiis vero unciarum $40\frac{1}{4}$, juxta menſuram Romani pedis; hoc eſt, aſcendit altius in Adriatico, uncia $1\frac{1}{4}$, itemque ſub media parte Olympi, mari imminentis, unciis $5\frac{1}{4}$, ac in Bo-*

p. 36. *ſporo facere ſolet.* Unde liquet, *Pontum Euxinum multum altiorem eſſe mari Adriatico.*

Venti, qui cumprimis Boſporum perflant, ſunt *Vulturnus* & *Boreas*, e quibus hic toto vere & autumno ſolus ferme ſentitur, ille reliqua anni parte cum aliis variis ventis diviſum ac alternis quaſi tenet imperium. Baroſcopium illis in oris contraria deſignat iis, quæ in Italia deſignare ſuevit. Nam quando in Italia aſcendit Mercurius, ſerenum fore diem ſequentem, quando deſcendit, nebuloſum fore, conjicitur. In Boſporo autem Vulturnus, quanto vehementior fuerit, tanto magis dejicit Mercurium, & calorem ac ſerenitatem diei ſecuturæ promittit; Boreas autem, quanto majori impetu ruit, tanto magis Mercurium extollit, ac ſequentem diem frigore horrentem, nebulisque ac nubibus obſitam fore, certiſſimo argumento eſt. Agit hinc

TAB. IV. *Ad Supplement. Sect. IV. pag. 209.*

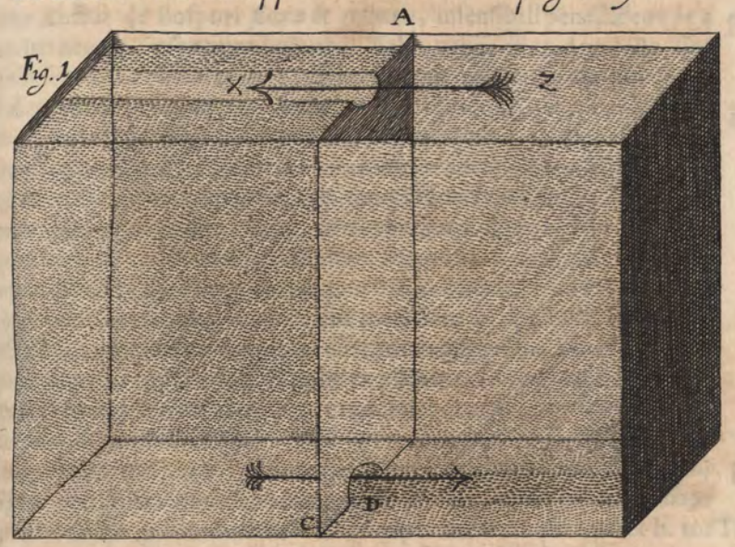
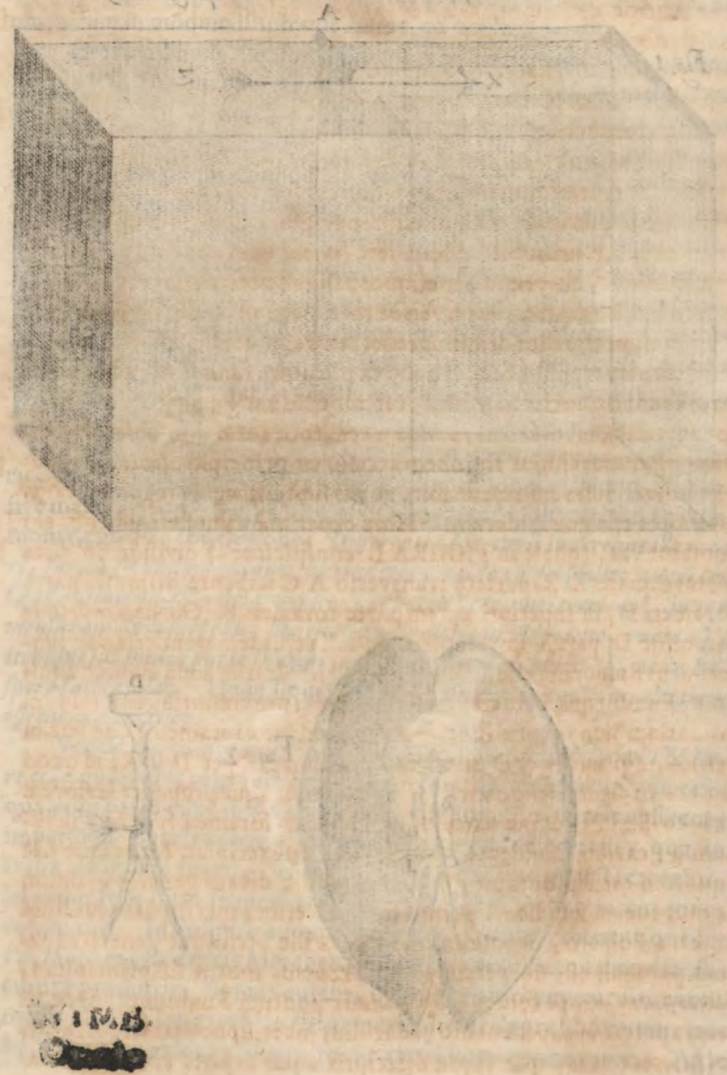

Fig. 2.

hinc Auctor de Bosphori *fluxu & refluxu*, insensibili pene, ideoque a multis negato, a se tamen inde ab 21. Febr. usque ad 25. Apr. 1680. singulis fere diebus observato; addit etiam observationum diarium in tabula expansum. Hactenus autem de solo aquarum *superficialium* motu actum fuit, quem nec aliis non observatum putamus. At altius penetravit speculatio Marsilii, & motum inferiorum seu *subterlabentium* aquarum Bosporanarum indagavit, motui superficialium aquarum diametraliter oppositum. Cum enim navigium suum ipso in flumine, quantum pote, immobile reddidisset, funem cum appenso plumbo in aquas demisit, qui primo per aliquot passus Turcicos impetu fluminis superficialis a septentrione versus meridiem propulsus, mox cum plumbum profundius demissum esset, extremitate sua a meridie in septentrionem repulsus fuit, id quod ex plicatura funis supra aquas constitutus animadvertit Marsilius, certior dein variis piscatorum Turcicorum relationibus factus, eandem rem toto anno a se observari solere. Paradoxi hujus rationem arcessit ex principio, *levius propelli a graviori*. Infra enim probabit, aquas subterfluentes superficialibus graviores esse granis decem. Hinc experimentum fieri jubet h. m. Sumatur vas, (quale in FIGURA I. conspicitur,) divisum in duas partes æquales X, Z, pariete transverso A C habente in ima sui parte foramen D, in superiori autem parte foramen E. Obturato deinde foramine D, pars X impleatur aqua salsa ejusdem ponderis, ac subterfluens Bosporana esse solet. Pars Z impleatur aqua æquali aquis ponti Euxini, quæ in locis Constantinopoli proximioribus ad rem coquinariam non ineptæ sunt. Aperiatur mox foramen D, ac statim cernes, aquam X per D ruere in Z, & aquam Z per D in X; id quod sagittæ in figura designant. Gravior enim aqua propellet leviorem ex loco illo inferiori ac extollet, ut dein per foramen superius in locum a graviori subsidente vacuefactum sese recipiat. Motusque hic aquarum tamdiu durabit, donec aquæ illæ diversi generis in unum homogeneum sufficienti permixtione abierint; qua in parte vas illud differt a Bosporo, utpote in quo motus ille utriusque generis aquarum perennis est, ob perenne, quod habent, motus sui principium, *subterfluens* nempe fontes, *superficialis* pontum Euxinum. Hoc ut magis pateat in experimento, Marsilius jubet siphones vitreos retortos inserere vasis, quæ supra descriptis aquis repleta fuerint. Statuit

p. 42.

p. 50.

p. 61.

TAB. IV. FIG. I.

p. 65.

tuit dein *ſubterfluentem*, ſtudio ſeſe jungendi alicubi aquis dulcibus ſeu fontanis, ad mare nigrum ſeu Pontum Euxinum properare, gravitateque ſua aquas illas marinas ſuperficiales loco ſuo movere, & ut in locum illum, unde hæ venerant, defluant, easdem incitare; quo ſuppoſito, perceptu facilius fore putat, qui fiat, quod Pontum Euxinum nunquam aquarum copia deſtituat, utut inſanam adeo illarum molem tota die per Boſporum in Propontidem emittat.

p. 68. Aquæ Boſporanæ colore nigro tinctæ videntur; quapropter & ipſe Pontus Euxinus *Mare nigrum* appellari conſuevit; in ampliſſimo tamen mari magis nigricant ac in canali anguſtiori. Cauſſam rei illius aut fundum arenoſum, aliis fundis marinis diſſimilem, aut denſiſſimas nebulas mari illi tantum non ſemper incubantes eſſe, Marſilius opinatur.

p. 70. Inquiſivit etiam Autor in pondus (&, qui hinc patet, gradum ſalſedinis) aquæ marinæ. Id quod per *ampullam* quandam *hydroſtaticam* (ad ductum *Geminiani Montanarii*,) feliciter ſucceſſit, uti vi-

p. 72. dere eſt in *tabula ponderum*, ex qua duo poſtrema experimenta tantummodo excerpenda ducimus, ut nimirum appareat diſcrimen inter aquarum ſuperficialium & ſubterfluentium gravitatem:

Locus experimenti.	*Menſis.*	*Pondus.*
In *Biſectas*, ubi novum Regis Turcici ſeralium eſt; aqua ſuperficialis.	28. Junii 1680.	Gr. $61\frac{3}{4}$.
Ibidem aqua profunda.	eodem die.	Gr. $71\frac{3}{4}$.

p. 78. Hanc aquam profundam ut appendere poſſet, vas adhibuit valvula clauſum, quod ubi in fundum demiſſum fuiſſet, funе aliquo aperire aquisque replere novit.

Cæterum in *Boylei* ſententiam concedit, marinas aquas ſaporem ſuum non *ſali* tantum acceptum ferre, ſed & *bitumini*, cui ſemper jungi ſoleat *ſulphur* aliquod, unde is non *ſalſus* tantum, ſed &

p. 79. *amarus* evadat. Hac de re non dubitandum ulterius autumavit, ex quo fontem aliquem aquæ dulcis bituminoſum inſpexit, in *Tiaci*, (loco decem millibus a Zacyntho urbe remoto,) repertum, ac in mare ſe exonerantem, quo de in epiſtola aliqua ad *Marcellum Malpighium* ex

p. 82. profeſſo egiſſe ſe refert. Accedit, quod in Propontide, ex adverſo urbis Heracleæ, filamenta bituminoſa aquis innatare deprehenderit, quæ

quæ ſuperſtitioſiores navitæ oleum eſſe credunt proveniens e corporibus ſanctorum, qui naufragio perierunt, dum eorum cultores, propriæ etiam ſaluti fuga conſulturi, injuriis Turcarum Conſtantinopolin occupantium ſubducere ea laborarunt. Hinc Græculos peplis candidis ſumma cum veneratione ſpurias illas reliquias excipere ſolere, Marſilius notat. Longum foret, cætera experimenta de bitumine marino commemorare. Sufficiat unicum. Tentaverat Marſilius, p. 90. ſaporem aquæ marinæ ſale injecto aquæ fontanæ conciliare, ſed fruſtra. Illa enim nonniſi turbulentior hinc facta fuerat ac ſalſedinem contraxerat. Deerat autem amaror, aquis marinis familiaris. Bitumen ergo liquefactum aquæ ſuæ injecit Noſter, ac quanto ſæpius id faceret, tanto magis amaram & marinum quid exactius ſapientem deprehendit eam; vidit tamen inſimul, pondus aquæ decreſcere, quod hæc magis magisque per bituminis calorem rarefieret, aquæ autem calidæ leviores eſſe ſoleant frigidis; unde & marinæ aquæ leviores p. 91. ſint æſtate, quam hyeme.

Sub epiſtolæ finem enumerat Autor *piſcium* genera, quæ in Bo- p. 93. ſporo diverſis anni tempeſtatibus reperire eſt. Prolixius autem agit p. 98. de *Teſtaceo* quodam, quod menſe Auguſto margaritas gignit ac enititur, quodque Turcis *Midia*, *Midula*, Aldrovando ac Plinio fortaſſis *Mya* appellatur. Formam ejus ac magnitudinem ſi noſſe juvat, ex icone II. haurire eam integrum erit. Vides heic conchas duas aper- Fig. II. tas, unitas per muſculum transverſum A, quo & colligantur & moventur. Ex inferiori ejus parte muſculus B in longum porrigitur ad inſtar medullæ ſpinalis, bifurcatus initio, dein indiviſus usque ad locum C, ubi rurſus diviſus in inferiores concharum partes ſeſe inſinuat. Hunc ſi e conchis extraxeris, figuram C referet. Exterius albicat & ſubſtantia ejus omnino muſcularis eſt. Fibræ enim, quibus pars A conſtat, transverſe ſitæ, utrinque ſe contrahunt, ubi eas a reliqua mole abſcideris, extremitate autem ſua in compagem concharum ſeſe ingerunt texturamque illarum teſtaceam conficiunt. In muſculo B diligenter ſeparato non fibras tantum carneas in longum protenſas notabis, ſed & intra eas exiſtentem tubum filamentis aurei coloris refertum, quæ cum muſculo A continuantur, ipſique illic & ſubſtantia & colore conformes ſunt. Procedunt hæc per tubum muſcularem B in locum C, ac conſtituunt *caudam* quaſi obſcurioris coloris. Fila-

menta illa *tendinem*, aut corpus mechanicum tendini analogum, merito dixeris, cum animal, porrecta hac cauda, instar manus, lignis, lapidibus, arenæ firmiter adeo inhæreat, ut a piscatoribus violenter inde abstrahi eam oporteat, quo facto, manum illud suam intra conchas retrahit. *Membrana* F in figura, convulsa & contracta sistitur, cum alias totam concharum partem interiorem tegat. Foraminum ea plenissima est, continetque materiam quandam fluidam, viscidam, flavam instar vitelli. Natant in hac margaritæ permultæ, quæ quanto proximiores animali sunt, tanto sunt minores, quanto magis hinc remotæ, tanto majores: unde *Stenonis* sententia probabilis reddita fuit Marsilio, margaritas esse portiones excrementi sive glutinosi sudoris, quem singulis diebus animal illud per cutis suæ poros excernat. Indicis tamen margaritis Bosporanæ cedunt & albedine, cum plumbei coloris sint, & figura sphærica, quam frustra in eis requiras.

Hæc ex opusculo hoc eleganti ad Acta referre visum fuit. Autor illius, cum extremam ei manum imponeret, expeditioni bellicæ sese accinxit; ubinam vero terrarum nunc degat, numve adhuc in vi-
p. 92. 107. vis sit, æque ignoramus, ac utrum, quas promisit, *Observationes* de *Phosphoris naturalibus* & de *Imperio Ottomannico*, publici jamjam juris fecerit.

L' AVOCAT DES PROTESTANS, OU TRAITE' DU Schisme &c. contre les objections des Sieurs Nicole, Brueys & Ferrand, par le Sieur A. D. V.

i. e.

Advocatus Protestantium, seu Tractatus de Schismate, in quo Separationis Protestantium ab Ecclesia Romana factæ justitia demonstratur, contra objectiones Nicolii, Brueysii & Ferrandi.

Amstelod. apud P. Mortier 1686. in 12. Plag. 11.

EVitatis, quas a Clero Gallicano & vitæ & libertati metuebat, insidiis, ex loco tuto Ecclesiæ Romanæ violentiam impugnare non minus justum quam necessarium Autori visum fuit; quanquam ipsius Ecclesiæ Gallicanæ reformationem sperare audeat, non tamen a Clero aut

aut Episcopis, sed a Principe ad Salomonis instar, Christo, qui per manus sanguinolentas id fieri nolit, templum ædificaturo suscipiendam. Contra *Ferrandi* hanc thesin: *se illis accedere, qui hæreticos non occidunt, eosque imitandos esse; se tamen credere, id permissum esse, nec damnare, qui supplicio afficiendos sistunt; utrosque bene facere, priores vero melius*; ita infert: Aut Deum permittere Principi, „ ut hæreticos occidat, aut non permittere. Si prius, Principes, quo- „ cunque tempore periculum ab iis metuant, in conscientia ad id ob- „ ligari, oppositionemque iis factam Deo ipsi factam videri. Sin po- „ sterius, quicunque eos ita puniat, homicidii reum evadere. Ideo- „ que idem esse, ac si dixisset, se illis accedere, qui veneficos & parri- „ cidas supplicio non afficiunt, licet hoc permissum autumet; qui ipsos „ tolerent vel tollant, bene facere, priores tamen melius. Hinc de ipsius Schismatis natura agit, quod illud separationem injustam denotet, nec in novorum templorum extructione, aut novarum congregationum institutione, ex qua Pontificii Protestantibus schismatis notam impingant, sed charitatis ruptura consistat; hujus vero ipsos Romano-Catholicos reos fieri, qui Protestantibus denegent, quod Ecclesiis orientalibus sibi reunitis concesserint, ut ritus suos retinere ipsis liceat.

Brueysium statuentem, Reformatos non habuisse jus se separandi, quia errores fuerint tolerabiles, falli ex eo, quod dogmata Romana in se saltem respiciat citra praxin credendi; v. g. purgatorium & preces pro defunctis tolerabiles videri, ex circumstantia vero annexi anathematis intolerabiles fieri. Cum vero *Ferrandus* tolerantiam adeo extendat, ut non nisi propter hæresin & idololatriam communio dissolvi debeat, cur ergo Roma tot myriades hominum ob errores minus graves a se separavit? Cumque Augustinus eos, qui in sinu sunt, excommunicatione feriri nolit, etiamsi schisma metuendum sit, cur ergo Leo X. in Lutherum ejusque asseclas eadem animadvertere properavit? *Nicolio* argumentanti: *Protestantes, quia absq; temeritate, an Ecclesia Romana errorum cum salute pugnantium rea, cœtus vero suorum iis vacuus sit, judicare non potuerint, citra schisma ab illa separare se non potuisse*; respondetur: quæstioni, an Reformati juste se separaverint, inhærendum esse, & discutiendum, an absque temeritate Romam errorum talium accusare potuerint; minime vero adden-

addendum, an, quod propria ſuorum ſocietas iis caruerit, absq; temeritate judicare potuerint. Certum enim eſſe, probatis erroribus, ſeparare ſe potuiſſe, & unum cœtum alterum errorum mortalium accuſare poſſe, licet ipſe talibus obnoxius ſit; exemplo Græcæ Eccleſiæ Romanam hæreſeos & tyrannidis arguentis, licet ipſa iis non careat. Ita licet Reformati a Romanis errorum mortalium convincerentur, hos tamen ſeparationem eorum improbare non poſſe, ſi modo idololatriæ, hæreſeos vel tyrannidis ab illis rei conſtituantur. Probandum itaque prius eſſe, Reformatos non potuiſſe per ſe ipſos cognoſcere, an Roma ſit rea idololatriæ, quando e. g. buccellam panis pro Creatore ſuo, aut imagines coram illis proſtrata adorat. Contrarium enim ex lectione primi præcepti ſtatim eniteſcere. Nec obſtare objectionem *Nicolii*, ignorantiam linguarum, & differentias verſionum, ſimpliciorum judicium impedire. Scripturam enim, maxime N. T. ab utraque Religione pro divina haberi. Omnes Chriſtianos de capitibus ad ſalutem neceſſariis vel ex ſolo N. T. ſatis inſtrui, adeoque & ſimpliciores ex ipſis adverſariorum verſionibus fidem ſuam, eorumque errores mortales probare poſſe. Romanis igitur neceſſitatem incumbere aut reſpondendi ad probationes a Reformatis adductas, aut probandi alia religionis capita, quam ibi continentur, & ita Eccleſiæ h. e. Papæ, Epiſcoporum &c. placita admittenda eſſe. Urgenti porro antagoniſtæ, ſimpliciores non eſſe capaces judicandi, num ſua fides ab omni errore damnabili immunis ſit; contra neceſſe eſſe, ut damnabiles Eccleſiæ Romanæ errores cognitos habeant; item tot ſanctos contrarietatem talem in principiis fidei eſſentialibus non obſervaſſe; arrogantiam itaque ſapere, opinionem ſuam Eccleſiæ autoritati præferre velle; regerit: ſciendi neceſſitatem negari, condemnandi vero, ubi notitia impetrata eſt, omnino affirmari. Ita etiam Judæos in Chriſtum credentes majus præ doctoribus ſuis lumen habuiſſe, & Berrhoenſes ad normam Scripturæ Pauli dicta revocaſſe. Inſuper format ejusmodi caſum: cum nulla Proteſtantium Eccleſia in *Iſpahan* inveniatur, Neſtoriani vero, Armeni & Romani ibi locũ habeant, quid ſtatuendum, ſi Mahammedanus veritate religionis Chriſtianæ agnita, præviaque articulorum fidei capitalium comparatione, omnes Chriſtianos illos idololatras deprehendat? Statuit autem quod nulli eorum ſe aggregare, & nihilominus apertam Chriſtianiſmi profeſſionem edere debeat. Subjungit

jungit deinde, eos qui inter Catholicos Chriſtianiſmum profitentur, Proteſtantium ſacra amplecti & ab idololatria Romana ſecedere obligatos eſſe; ſi vero eodem tempore, quo cultum impium inter Romanos deprehendunt, inter Proteſtantes quoque errores mortales obſervent, tunc neutros permanere, & utrosque divinæ miſericordiæ commendare debere. In Romana vero vel Proteſtantium Eccleſia natis tamdiu ibi perſeverandum eſſe, donec a Deo illuminati, bene an male locati ſint, intelligant. Cum hoc tamen diſcrimine, ut impii cultus in Romana Eccleſia notitiam adeptus, ibi commorari diutius nequeat; viciſſim vero Proteſtantium Eccleſiam, utut mortales errores ibi deprehendat, deſerere non debeat, eo quod membra ejus ſub anathematis pœna ad eos credendos non compellantur, atque adeo quilibet Chriſtianus, quamdiu toleratur, ibi commorari poſſit.

Dum Eccleſiæ articulum reliquos omnes includere, ejusque teſtimonium non fallere *Nicolius* ſuſtinet, melior decidendi via ex Evangelio opponitur. Hoc enim vocem divinam eſſe, omnes fatentur; omnes itidẽ illud articulos complectitur, atq; veritatem vel falſitatem cujusvis novæ doctrinæ detegit, & ob Spiritus S. in verbo humiliter & fideliter lecto & expenſo præſentiam, indubitatum teſtimonium perhibet; quod neque de Eccleſia, neque anathematibus Tridentinis æque prædicari poteſt.

Adverſus argumenta denique, quibus Eccleſiam Reformatorum ſchiſmaticam eſſe *Nicolius* evincere conatur, reſponſiones ſuas reponit Auctor. *Primum* deſumtum eſt *a notarum veræ Eccleſiæ, amplitudinis nimirum & viſibilitatis perpetuæ defectu.* Sed notas has autoritate Auguſtini firmatas non admittit noſter. Patrem enim iſtum multa ſtatuiſſe, quæ veritati repugnent, e. g. damnationem infantum absque baptiſmo & euchariſtia decedentium; hæreticos ultimo ſupplicio afficiendos eſſe: Deum multa millia elegiſſe & reprobaſſe citra reſpectum ad fidem & perſeverantiam, aut peccata propria habitum: Chriſtum non pro omnium ſalute mortuum eſſe: Deum prædeſtinatos convertere per gratiam irreſiſtibilem &c. Allegatum locum Eſ. 54, 1. non magis probare amplitudinem perpetuam, quam Nicolium Papam eſſe, ſed potius Hieroſolymam cœleſtem plures producturam liberos, quam terreſtrem. Pſ. 2, 8. de Eccleſia non loqui, ſed

Christum fore dominum & regem omnium populorum, eosque in die iræ suæ in ordinem redacturum, licet eum non recipiant. Matth. 26, 13. dici, ubi Evangelium prædicatum fuerit, mulieris quoque factum prædicatum iri; sed nihil ibi haberi, quod ab omnibus, & omnibus locis, & omni tempore sit recipiendum, inq; sua puritate semper & absque mixtura hæresium perstiturum, aut recipientes ecclesiam visibilem constituturi sint. Nec Matth. 28, 20. it. c. 16, 18. de visibili Ecclesia accipi debere, sed Christum habiturum corpus mysticum, & veros fideles, quales etiam in corruptissimis seculis habuerit. Sic Matth. 5, 14. c. 7, 24. de extensione & amplitudine visibili & perpetua non magis, quam de Regno Chinæ aut Mogulis intelligenda esse, sed rectius de publica testium veritatis confessione, quæ invisibilis non manserit, licet hostes oppressione sua eos invisibiles reddere conati fuerint. II. *Reformata Ecclesia est schismatica, quia nova.* Respondetur: nova sit nec ne, nihil ad schisma. Distinguitur inter personas & fidem. Personas tam in Romana quam Reformata Ecclesia novas esse: fidem vero hujus nemini novam esse, nisi iis, qui fidem & cultum corruperint, & corruptionem pro prima antiquitate, & primam antiquitatem pro novitate accipiant. Instantiæ, *Protestantes se non univisse Ecclesiæ cuidam visibili & subsistenti*, regeritur, univisse se eos omnibus veris Christianis, paratos eos pro membris agnoscere, quamprimum notitiam eorum adepti fuissent. Univisse se Ecclesiæ Christi reliquiis, inter Waldenses, Albigenses & Wiclefistas superstitibus. Unione externa nihil opus fuisse. Christo vera fide unitum eo ipso ejus uniri corpori, quocunque terrarum loco reperiatur. III. *Protestantes sunt schismatici, quia privata est eorum Societas, quæ non potest habere Spiritum S. & remissionem peccatorum. Cur? quia veræ Ecclesiæ, in qua solum vita & remissio peccatorum invenitur, se non aggregaverint.* Respondetur: eo momento, quo quis fidelis fit, Spiritum S. & remissionem peccatorum accipit. Nec enim Ecclesia, aut externa cum ea consociatio, Spiritum S. & vitam, h. e. fidem charitate animatam largitur. Si tamen Ecclesiæ veræ, quam tempore separationis invenire potuerint, se adjungere omisissent, schismatis imputatio forte locum fuisset habitura. IV. *Quia Ecclesias erexerunt absque missione: quomodo prædicabunt, nisi mittantur?* Rom. 10, 15. Respondetur: agi hic de prima prædicatione Evangelii nondum cogniti, nec cognoscendi, nisi

nisi Apostoli emissi fuissent. Hodie vero, cum cognitum sit, quilibet Christianus necessariis donis instructus quavis occasione illud prædicare potest. Quæ prædicatio, repetitio saltem Evangelii est. Quilibet discipulus novos discipulos reddere tenetur. In generali illa missione Christus omnibus dixit: *prædicate.* Ex Nicolii consensu quilibet Christianus baptizare potest; jam vero Christus baptismum Evangelii prædicationi adjunxit: ergo & hæc cuilibet Christiano competit. V. *Reformati deliquerunt ob usurpatam vocationem extraordinariam.* Respondetur distinguendo inter Ministerium, & manuductionem Dei ad Ministerium per vocationem. Ministerium ipsum perdurat usque ad finem mundi; vocatio vero & ductus Dei non semper eodem se modo habet. Prima Apostolorum vocatio fuit immediata. Hi deinde episcopos & presbyteros vocarunt. Hi idem hodienum faciunt. Et hæc vocatio est ordinaria. Extraordinaria est, quando Deus Ministerio degenerante, certas personas zelo extraordinario armatos excitat, ut erroribus se opponant, & Ministerium ordinarium a corruptione liberent. Vocatio ordinaria non cessat, sed saltem est corrupta. Omnes ad Ministerium vocati, ad Evangelium quoque pure & simpliciter prædicandum vocati sunt. Si vero etiam vocentur ad docendos errores, quos Roma defendit, tunc vocatio est mortua seu mortalis, nil nisi mortem producens. Sic primi Reformatores nihil aliud egerunt, quam ut, vocatione viva ad prædicandam veritatem retenta, vocationem primam ab admixta corruptela repurgarent. Licet itaque vocatio illa extraordinaria fuerit, ipsum Ministerium tamen semper mansit ordinarium, quo non mutato nec miraculis opus habuerunt, sicut Romani opus habent, novam vocationem ad panem in Deum mutandum, calicem subtrahendum &c. quam aliter probare nequeunt, iis corroboraturi. Ad instantiam: *Crimen læsæ Majestatis Divinæ esse, usurpare ministerium, & sic plebem decipere, exigendo submissionem & obedientiam, quam falsis pastoribus non debent;* respondetur: ergo Papa, & cum eo omnes Episcopi, criminis dicti reus erit, usurpando autoritatem, quam Christus habet, ejusque vicarium se appellando, & obedientiam nonnisi Christo debitam a populo exigendo. Reformati inde absolvuntur, nonnisi veritatem prædicantes, & vocationem ab ipsis fidelibus dependentem, melioris ordinis ergo, dignis & idoneis concedentes. VI. *Ordinatio Ministrorum*

Proteſtantium eſt nulla, quia 1. a Laicis facta. 2. ordinatio eorum, qui eam a Presbyteris Romana Eccleſia egreſſis acceperunt, eſt nulla. Validitas enim Miniſterii a voluntate Chriſti pendet. Chriſtus vero voluit, ut poteſtas gubernandi Eccleſiam non a Laicis, ſed ab Epiſcopis conferatur per impoſitionem manuum. Reſpondetur: conceditur de prima inſtitutione per Apoſtolos facienda, populo tamen non excluſo. Probandum vero eſſe, Chriſtum interdixiſſe Chriſtianis Miniſtros ordinare, & impoſitionem manuum præciſe injunxiſſe. Fundari vocationem Miniſtrorum in Scriptura S. tum quoad formam, quia populus jus habet eligendi, quod ipſum autoritatem prædicandi confert, impoſitione manuum declarationis ergo ſubſequente; tum quoad eſſentiam, quia tendit ad prædicationem Evangelii, remotis erroribus. De Epiſcopis ſtatuit, nomen hoc Apoſtolos Miniſtris impoſuiſſe, qui inſpectorum loco eſſe debebant; & illo tempore Epiſcopum & Presbyterum unum idemque fuiſſe; Paulum enim, dum Titum jubet creare Presbyteros in Creta, ſtatim ſubjungere, *Epiſcopos debere eſſe irreprehenſibiles.* Quam vero poteſtatem Epiſcopi Romani ſibi ſolis tribuunt, ex Scriptura probari non poſſe. VII. *Proteſtantes ſunt ſchiſmatici, quia veterem Eccleſiam deſeruerunt. Semper enim eſt una Eccleſia.* Reſpondetur: Eccleſia vera Chriſto per fidem & charitatem unita, omni tempore eſt una. Quoad externum corpus vero non ſemper eſt eadem. Fuerunt enim tempora, quibus unitas illa fidei amiſſa fuit, & ſic a corpore externo, conjunctione cum vera Eccleſia ſalva, ſeparatio juſte fieri potuit.

BARTHOLOMÆI GATTI CONSILIA, OPERA Johannis Galliani Patricii Mutinenſis & Sereniſſimi Ducis Mutinenſis Conſiliarii Status edita.

Parmæ apud Joſeph. de Roſſetis. 1688. in fol.

Conſtant plagulis 181. & proſtant Lipſiæ apud Gleditſchium.

QVanquam in munerum atque honorum collatione haud ſemper liquido conſtare videatur, utrum virtus an fortuna majores ſibi ſumat partes: admodum tamen probabile indicium eſt, utramque amico conſpiraſſe conſilio, ſiquidem vir aliquis ad dignitates, quas præſertim literarum ſubſidio contingere licet, gradatim evehitur. Rei hujus non ignobile exemplum in Gatto deprehendimus, quippe qui primum Advocatus, poſt Aſſeſſor Curiarum, ac denique Intimi Conſiliarii locum apud Sereniſſimos Duces Mutinenſes Alphonſum IV. & Franciſcum II. obtinuit. Cumq; is functionibus iſtis negotiorum varietate & gravitate probe exercitatus eſſet, ut orbi literario & poſt fata ſua monumentum quoddam relinqueret, ſex Conſiliorum Tomos collegit, quos paulo ante quam vivis excederet, Johanni Galliano de Coccapanis, æqualis dignitatis & ſinceræ amicitiæ nexu ſibi devinctiſſimo commendatos reliquit. Prodromi ergo inſtar Volumen hoc ſe ſiſtit, XXX Conſilia latius paulo (ut mos in hoc ſcribendi genere ferre ſolet) deducta exhibens. Hæc tamen ſigillatim conſiderata non diverſum ſemper & novum argumentum ſeu caſum exponunt; ut ſubinde vel tria Conſilia ad unicam facti ſpeciem pertineant, quæ *vel* ab ipſo Autore, *vel* a Johanne Baptiſta Ladercho, *vel* ab Hieronymo Auguſtono concinnata.

Ea ſub ratione Conſilio 23 (ut ordine ac numero inverſo procedamus) annectuntur Conſ. 24. 25. 26. ab Hieronymo Auguſtono exhibita; quæ inſimul illuſtrant Ducis Mutinenſis immunitatem a gabellarum præſtatione, pro vectura rerum ad fortalitia pertinentium, per Statum Ferrariæ. Sic & Conſilio 17, quod de mutatione monetæ agit, prout hoc caſu ſolutio Creditori fieri debeat, ſubjiciuntur Conſ. 18. & 19. quæ in eadem materia non minori Juris ſubtilitate, quam diſſerendi elegantia compoſuit Laderchus. Ipſemet Autor in Conſiliis 11. & 12. fuſe inquiſivit de validitate transactionis ſuper bonis fideicommiſſo ſubjectis in præjudicium vocatorum; quin & de ſucceſſione in Majoratibus duo Conſilia, 7. & 8. concinnavit. In quibus illud operoſe probandum ſuſcipitur, inter ſucceſſionem ad primogenituræ ſortem ſemet referentem, & Majoratum nullam prorſus intercedere differentiam; utrobique ex primogenito præmortuo natum excludere patruum ſecundo genitum, & promiſcue terminos hoſce a Baldo, Decio aliisque Dd. antiquis fuiſſe uſurpatos; usque dum Alciatus primum ſuper Majoratu Sicameliæ conſultus, diverſos ſuccedendi modos ex lubrico verborum abuſu excogitaverit; quem Berojus, Menochius & recentiores Dd. tantum non omnes improvide ſatis ſecuti fuerint. Cætera quæ ſuperſunt Conſilia Gattum ſolum autorem laudant, & peculiari ſemper ac proprio argumento conſpicua ſunt. Ex his

his adhuc adducere juvat Consilium 1, ubi disseritur de immunitate a tributis ob numerum 12. liberorum. Cons. 15. distincte docet, quatenus exemplar ex originali in Archivo asservato transsumtum, postea deficiente originali fidem mereatur aut minus. Cons. 13. singularem Appanagii casum exponit. Quatenus & Princeps in Feudo Regali & hactenus divisibili, possit in præjudicium comprehensorum in Investituris, successionem ad primogenituræ sortem restringere, occasione Marchionatus Someſii ad Familiam Illustriss. Comitum de Montecuculis pertinentis, in Cons. 30. & ultimo fuse declaratur.

NOUVELLES OBSERVATIONS, OU GVERRE CIvile des François sur la Langue,

i. e.

Observationes novæ, seu Civile Gallorum super lingua vernacula Bellum.

Parisiis apud I. B. Langlois 1688. in 12. plag. 22.

Dissimulavit nomen suum libri hujus Auctor, dubium qua causa: nisi forte latere voluit, ne magnorum in Gallia virorum, qui patriæ linguæ excolendæ ac magis magisque perpoliendæ operam dederunt, nec rem tamen acu semper visi sunt tetigisse, ideoque subinde in hoc opusculo vapulant, incurreret odium, aut jam demortuorum famæ insultare videretur. *Civilis* vero *Belli* titulum, quisquis libri auctor est, non inepte illi præscripsit, cum hodierni illi Gallorum Grammatici, ipsique in hac arte principes, mirum quantum inter se disideant, adeo ut innumeras fere voces phrasesve, seu vulgo Gallorum usu quotidiano receptas, seu doctis quoque viris in scriptis publicis usurpatas, uni alterive laudari videas ac maxime arridere, improbari vero, imo damnari aliis. Ac mireris tamen, excellentiam linguæ Gallicæ, tantis licet Criticorum litigiis obnoxiæ, ab Auctore in Dedicatoria ad Ducem Montauserium Epistola iis elogiis extolli, ut eam seu fato quodam, seu jure & ex merito, monarchiam quasi universalem in linguas non tantum alias omnes, sed nationes etiam cunctas sibi vindicasse profiteatur, & vel hinc Regi quoque suo totius terrarum orbis dominatum ominetur. Neq; enim Reges cæteros ac Principes alium in finem ait addiscendæ linguæ Gallicæ tanto studio incumbe-

cumbere, quam ut supremi hujus sui Arbitri jussa eo rectius percipere capessereque valeant; neque eorum exemplo populos integros in Galliam, desertis paternis Laribus & quicquid charum domi habent, opibusque eam in rem profusis, alio ex stimulo confluere, sermonisque sibi Gallici notitiam ac usum comparare, quam quod præsentiant, sibi omnibus uni aliquando Monarchæ Gallico esse parendum. Sed id quicquid est jactantiæ, condonandum genio gentis, nullam non occasionem, qua blandiri Regi suo possit, occupantis; cujus linguam non aspernari solent exteri, suavem utique & exprimendis cum grata quadam facilitate animi sensis idoneam: jugum vero paucissimi fortasse ambitiosius anhelant, sed deprecantur potius omnes & pro vili amoliuntur. Capi vero vel hinc documentum potest, quanto frequentissima illa nostratium, & quæ præsenti bello ægre sufflaminantur, in Galliam itinera, ludibrio & despicatui Gallis ipsis habeantur. Sed ad librum ipsum veniamus, de quo multa dici non attinet, cum totus criticus sit, occupeturque in revocandis sub examen vocabulis & phrasibus Gallicis, de quarum bonitate ac elegantia tantis inter se disidiis Grammatici gentis illius contendunt. Hæc talia vero sermonis Gallici Magistris ad palatum futura sunt; alios, qui perfunctoria linguæ notitia contenti sunt, non magnopere afficient. Nec diffitetur Auctor ipse, usu loquendi omnes sæpe illas Criticorum decisiones eludi; imo acriter eos subinde salseque perstringit, qui cum necesse ipsimet habeant in dubiis ancillas suas consulere, dicendi tamen leges censoria & irrefragabili auctoritate aliis præscriptum eant; adeo ut ipsos in arte Grammatica Heroës triumviros, *Menagium*, *Vaugelas*, & *Bouhours*, cum tribus illis rigidis ac inexorabilibus inferorū apud Poëtas judicibus, *Minoë*, *Æaco*, ac *Rhadamantho* comparare non dubitet.

ΚΛ. ΑΙΛΙΑΝΟΥ ΠΟΙΚΙΛΗΣ ΙΣΤΟΡΙΑΣ ΒΙΒΛΙΑ ΙΔ.

Claudii Æliani Variæ Historiæ libri XIV, cum notis Johannis Schefferi. Editio tertia, curante Joachimo Kuhnio.

Argentorati apud Spoorium & Wæchtlerum.

A. 1685. in 8. Plagul. 6 8.

De operibus Æliani, quæ supersunt, optime meritus est Conradus Gesnerus, qui de *Animalium natura libros XVII.* primus Græce evulgavit, addita Petri Gillii Latina interpretatione passim emendata,

Varia

Variæ Historiæ libros XIV, cum Justi Vulteji interpretatione recognovit, *Tactica,* seu de ordinibus militaribus more Græcorum instituendis librum, cum Fr. Robortelli & Th. Gazæ translationibus, & *Epistolas rusticanas* cum Seb. Guldenbecki versione recensuit, junctaque hæc opera uno volumine Tiguri anno 1556 in publicum emisit. Minoribus deinde libellis inclusa seorsim prodierunt ea, neque ab ullo doctorum virorum iisdem, si Tactica excipias, (quæ a Sixto Arcerio nova interpretatione & notis illustrata prodierunt) singularis cura adhibita fuit; donec Joh. Schefferus *Variarum historiarum libris* operam impendit, & cum eruditis notis anno 1647. istos in publicum edidit, ac cum annotationibus auctioribus, ampliorique indice anno 1661, postquam e Germania in Sueciam se jam contulisset, iterata editione dedit. De postremæ tamen hujus editionis cura a typographo neglecta, in Notis ad Phædrum p. 227. queritur, *tam male habitam eam fuisse ab isto, & amissas plerasque schedas, in quibus quid addi, quid demi, immutari ve vellet, annotaverit, ut editionem aliam primo quoque tempore publicare festinet.* Sed hæc cum cæteris præclare destinatis prævertit mors, eamque provinciam in hoc studio exercitatissimo viro Joachimo Kuhnio exornandam reliquit. Is non solum postumas Schefferi notas, auctioremque ejus Indicem, & varias e tribus MSCtis Parisiensis bibliothecæ excerptas lectiones exhibuit; sed Schefferi Notis ipse quoque plurimas insignes observationes & emendationes adsperſit, & simul a supervacaneis correctionibus loca quædam, quæ sana videbantur, asseruit, infinitaque loca quæ obscura erant luce eruditionis suæ perfudit, & Indicem Schefferianum, quem is auctiorem reliquerat, locupletiorem longe reddidit, Fragmenta etiam quæ a Suida sub Æliani nomine proferuntur, aut ex stylo ejus esse videbantur, collegit; hunceque in modum quanta maxima fieri potuit diligentia recensitum Ælianum usibus Ἑλληνοφίλων aptissimum effecit, *scriptorem* Tanaquilli Fabri judicio (qui hos Variarum Historiarum libros anno 1668 Salmurii cum brevibus notis emendationes ab ingenio profectas exhibentibus, quas in Kuhnio-Schefferianis notis examinatas cernimus) *tersum, venustum, atque elegantem, & ad ingenium puerorum, qui perpetua novitate gaudent, apprime accommodatum.*

(o)

ACTORUM ERUDITORUM, quæ Lipsiæ publicantur, SUPPLEMENTA.

Sectio V.

Land-Beschreibung des Ertz-Hertzogthums Kärndten ꝛc. sive Topographia Archiducatus Carinthiæ antiquæ & modernæ completa, autore Joh. Weichardo Valvasor, Baron & Societatis Regiæ Anglicanæ Consorte.

Norimbergæ, sumtibus Wolfg. Maur. Endteri, 1688. fol.

Constat plagulis 126.

CUm nuper Carniolæ descriptionem, ab eodem hoc Autore perillustri non ita pridem editam recensseremus, obiter mentionem præsentis Topographiæ simulque spem fecimus, plenius eam in Supplementis hisce commemorandi, dum serius nonnihil ad nos delatam Actis ipsis Eruditorum commode inserere non licuit; cujus proinde polliciti memores impræsentiarum, quid ea in sinu suo foveat, paucis indicabimus. Ac primo sciendum est, librum non omni ex parte novum esse, sed repetitam potius editionem operis jam sexennio ante publicati, mutato tamen admodum habitu nunc comparentis. Nimirum emiserat antehac laudatus Autor effigies omnium Carinthiæ urbium, vicorum, monasteriorum atque arcium manu propria delineatas, absque tamen descriptione topographica: quam ipsam dein quum multi isto in volumine desideravissent, ut horum petito satisfaceret, singulis locis brevem historiam adjecit, soli potissimum naturam & situm, nec non modernos possessores, ut & nonnunquam gesta notabiliora superiorum temporum aliave notatu digna per compendium indicantem: quem quidem laborem vel ideo libentius se suscepisse ait,

quo vulgatam apud multos opinionem, ac ſi obſcura hæc admodum & illaudabilis terræ portio eſſet, hominibus quodammodo eximeret. Initio itaque ſuccincte indicat, quæ de regione hac generatim notanda occurrant, partim ex aliis autoribus, puta Hieron. Megiſeri Chronico Carinthiæ, P. Alberti Reichardi Hiſtoria Carinthiaca, & Meriani Topographia Carinthiæ, deſumta, partim per experientiam propriam ſuggeſta. Sic quoad nomen perhibet, id ab antiquis Carnis originem ducere: olim vero huncce tractum Provinciam Norici, Laurianam, Patriam item Slavorum appellatum fuiſſe; quoad magnitudinem, modernæ Carinthiæ tribuit 27. milliaria in longum, & 12. in latum; quoad partitionem ejusdem, in quatuor diſtrictus ipſam dividi innuit, Quaternionem nempe *Superiorem*, *Inferiorem*, *Lauanthalenſem* & *Gurgkenſem*. Regiminis politici ſtatum quod attinet, quatuordecim diſtinctæ ejusdem mutationes ex Megiſero enarrantur: ſpeciatim allegatur, terram hanc octennio ante nativitatem Chriſti a Romanis in provinciam redactam; ſed his dein A. C. 499. a Bavaris iterum ereptam & in Ducatum evectam, qui poſtea a Carolo M. Archiducatus dignitatem acceperit. Ad Auſtriacam Domum perveniſſe fertur anno 1331, cum nempe Henricus V. Archidux Carinthiæ & Comes Tyrolenſis absque maſculis hæredibus deceſſiſſet. Iſtius autem nomine regitur per certos Burggravios, Præſides item ac Vicedominos; quorum ſingulorum magiſtratuum ſucceſſiva ſeries una communicatur. Naturalem porro tractus hujus qualitatem atque temperiem quod concernit, eum fertilitate quidem ſe ſatis commendare ait, attamen frigiditatis quid habere, qua ex cauſa etiam nullum pene vinum ibidem colatur; grandinum præterea nimbis frequentiſſime infeſtari, ad quos proinde arcendos familiare incolis ſit, ſubortas nubes obſcuriores bombardis majoribus, e montibus præſertim petere, comprobato per experientiam hoc ad eas diſſipandas remedio; quem in finem etiam quotannis certa pulveris pyrii quantitas ſumtibus Statuum provincialium incolis diſtribui ſoleat. Denique vaſtis montium jugis obſitam hanc regionem eſſe, e quorum numero quatuor potiſſimum emineant, nempe *Mons S. Ulrici*, *S. Helenæ*, *S. Viti* & *S. Laurentii*, qui & quotannis ſolenni ſupplicationum ritu celebrari dicuntur, proceſſione continuo 24. horarum ſpacio durante ac duodecim prope milliaria emetiente, *in Feſto* nempe *Trium Clavorum*, quod in tertium poſt Paſcha diem Veneris incidit.

His

His aliisque nonnullis generalioribus ſtrictim percenſitis, perilluſtris Autor ad ſingula loca progreditur, ordine alphabetico diſpoſita: quorum, uti ſupra jam relatum, non ſolum vivæ effigies, numero 224. oſtenduntur, ſed deſcriptio ſimul, pauciſſimis tamen plerumque lineis conſtans adjicitur. E rebus notabilioribus, quæ ſubinde una commemorantur, ſequentes indicaſſe non erit grave. Prope vicum *Guttäring* obſervari jubetur luſus naturæ, dum non ſolum cochleæ petrefactæ ibi magno numero reperiuntur, ſed & ager certus lapillis rubicundis, lentium figuram exacte mentientibus obſitus eſt; quod quidem incolæ miraculo adſcribunt, narrantes olim contigiſſe, ut vera iſtius leguminis grana, quæ ruſticus quidam feſto S. Gertrudis, cui templum loci dicatum eſt, terræ mandare auſus fuerit, in pœnam hujus profanationis lapideam duritiem induerint. Occurrit porro iter per montem *Loibl* mire anfractuoſum, ac ſerpentinis ambagibus ad collem perforatum deducens eumque permeans, in cujus medio communis Carinthiæ & Carniolæ terminus eſt; item panis incolarum convallis *Lugavienſis*, rudi ſatis artificio e granis, ne a gluma quidem mundatis, & malleo ſolum aut inter duo ſaxa in farinam comminutis, parari ſolitus; lapicidina non procul a *cœnobio S. Pauli*, e qua ante hos ſeptuaginta circiter annos, integrum hominis cadaver in lapidem converſum fuit erutum, ſtatuæ marmoreæ perquam ſimile, niſi quod inteſtina, non obſtante duritie, nativum adhuc colorem ac formam exacte ſervarent; B. Virginis templum in monte prælto prope *Tarvis* extructum, ſed maxima anni parte, a feſto nempe Michaelis ad Pentecoſten usque, ob nives profundas itinera obſidentes inacceſſum: cui præterea id miraculi tribuitur, quod nec ſeram patiatur, nec fures, utut pretioſa ſupellectile egregie inſtructum. Non minora ſunt, quæ de monaſterio *Oſſiach* perhibentur, miraculoſa variorum ægrotorum, & dæmoniacorum ſpeciatim ſanatione celebrato: cui negotio potiſſimum adhibetur globus cryſtallinus, Abbati iſtius loci Wernero II, uti traditio eſt, a Deipara Virgine circa annum 1300. donatus, quo mediante collectis radiis ſolaribus, maniaci in fronte aduruntur, unde mox profundo ſomno immerguntur, a quo dein expergefacti iterum priſtinam mox incolumitatem ſeſe recuperaſſe ſentiunt: cujus rei exemplum anno 1680 ſemet ipſum vidiſſe tradit perilluſtris Autor. In hiſtoria Præpoſituræ *Maria Saal* non ſolum diverſæ inſcriptiones, aliæque ad anti-

79. 120. 122. 167. 216. 156. 128. ſq.

quitates Romanas ſpectantia, ibi aliquot abhinc annis eruta communicantur, ſed & ſolennes ceremoniæ, quibus Archiduces Carinthiæ in loco adſito, *ſolium Regis* ſive *der Königs-Stuhl* dicto, antehac inaugurari conſueverint, recenſentur: quæ ipſæ licet nunc temporis non amplius in uſu ſint, reverſalibus tamen literis, Autore teſte, ſemper cavetur, ne per hanc omiſſionem Statibus provincialibus eorumve immunitatibus ulla ex parte fiat præjudicium. Plura hujusmodi in medium afferre non erit opus, præſertim cum ſuccincta brevitas ubivis adhibita Lectori facile totius operis perluſtrationem indulgeat.

LAURENTII STRAUSII, MED. D. ET PROF. ORDIN. Gieſſenſ. ISAGOGE PHYSICA.

Ulmæ apud Georg. Wilhelm. Kühn / A. 1684. in 8.

Conſtat plagulis 25.

QUamvis tot hactenus naturalis Philoſophiæ libri in lucem editi proſtent, ut copia illorum potius, quam inopia orbis laborare eruditus videatur; non dubitavit tamen clariſſimus Autor, eruditionis laudem ex aliis ſcriptis jam conſecutus, in hanc quoque ſcenam prodire, & præſentem Iſagogen publico committere judicio. Præprimis tamen eo reſpexit, ceu in præfatione memorat, ut quæ ab aliis prolixe ſeu exponuntur, ſeu demonſtrantur, auditorum ſuorum, aliorumque εἰσαγωγίων uſui ſtudiisque, cum publicis tum privatis, paulo magis accommodaret. Neque hoc immerito fieri putavit, cum non cujuslibet ingenii ſit, abſque concepta quaſi prius aliquâli idea, in tot Scriptorum Phyſicorum volumina cum fructu quodam ſe diffundere. Itaque id operam dedit ſedulo, ut accurato ubivis ordine, & clara diſtinctave ratione ſingula exponeret. Hinc tractatum ipſum in duas partes, generalem & ſpecialem, more aliis pariter conſueto diviſit, proponendo in priori per duplicem ſectionem, in ſua denuo capita abeuntem, cauſas corporis naturalis ejusdemque affectiones: in poſteriori vero ſex libros continente corporum cum ſimplicium, tum mixtorum quoque naturam. Priores duo libri in ſuas iterum ſectiones, & hæ in capita dirimuntur, ita ut Libr. I. Sectio 1. de corpore ſimplici & mixto in genere, 2. de corpore cœleſti, cœlo nimirum, ſtellis, luce, planetis, ſtellis novis, 3. de corpore elementari, igne, aqua &c. nec non de principiis chymicis agat: Libri II. autem ſectio 1. de miſtione, generatione & corruptione,

one, nec non de fermentatione, coctione & temperamento, ac 2. de corpore imperfecte mixto, meteoris ſcilicet ignitis, aqueis &c. & emphaticis, ut parelio, halone, iride &c. tractet. III Liber corporis perfecte mixti inanimati explicationem ſiſtit, terras ſuccosque minerales cum lapidibus & metallis rimando. Et quemadmodum reliqui libri tres corporis perfecte mixti animati naturam inveſtigant: ita in ſpecie Lib. IV. de vegetabilibus diſſerit, ubi occaſio arripitur loquendi de vita & morte, de anima vegetativa, de monſtris, plantis, herbis & arboribus. Liber V. vero de brutis inſcribitur, præmiſſoque animæ ſenſitivæ, affectuum, & potentiæ locomoventis examine, corpus brutorum eorumque differentiæ ſeu ſpecies, aves nimirum, piſces, quadrupedes, ſerpentes & inſecta perluſtrantur. Hinc libro VI. hominis natura quoad animam rationalem & corpus, hujusque partes, ſecundum tres ventres & artus conſideratur, ſubdita tamen de mundo anacephalæoſi. Modus tractandi ſequenti ratione nititur: caput quodlibet rei definitionem, & vel diviſionem, vel ſpecies, vel attributa exhibet. Hinc ſubnectuntur axiomata copioſiſſimis diſtinctionibus ſuffulta. Sententiæ vero apud Phyſicos antehac celebres, Sennertum, Sperlingium, Zeiſoldum, Schookium &c. receptæ conformia docentur, relictis ut plurimum novis Carteſianorum dogmatibus. Sic ne exemplorum fide deſtituti videamur, geminum dabimus. Pagina 80. ubi de occultis agitur qualitatibus, in vanum laborare dicuntur, qui excogitatis tot globulis, particulis ſtriatis, elementis inviſibilibus, multiplicibus vorticibus, & quæ alia id generis entia rationis ſint, quævis naturæ arcana demonſtrare ſe poſſe confidant, adeoque nullas ſibi qualitates eſſe occultas glorientur. Sic pag. 109. ignem ex mente Carteſii non eſſe calidiſſimum, ob celerrimam particularum plurimarum terreſtriũ agitationem aſſeritur. De cætero clare & perſpicue, ac ſatis terſe proponuntur omnia, verſatiſſimumque eſſe Autorem in Scriptorum Phyſicorum lectione tot allegata paſim oſtendunt.

NOVA COPIA ET SERIES CENTUM EVIDENTIUM SIGNORUM veræ fidei, &c. autore Johanne Laurentio Luccheſinio, Lucenſi, e Societate Jeſu.

Romæ, ſumptibus N. A. Tinaſſi, 1688. in. 4. Plag. 89.

QUamvis hoc ſcriptum non niſi unius inter Pontificios ordinis auctorem præ ſe ferat, cenſuris tamen Superiorum diverſi ordinis

ſeptum ac munitum deprehenditur. Propoſuit in illo ſibi Luccheſinius, ſignis, quæ vocat, manifeſtiſſimis evincere, quænam vera ſit fides, & ipſis oculis quaſi veram eccleſiam objicere. Ac licet hujus argumenti volumina non pauca, ut vel ex Bellarmini L. 4. de Eccleſia conſtare poteſt, luci ſint expoſita; ſuaſurus tamen, eſſe non copiam ſolum, verum & ſeriem argumentorum ſuorum novam, in præfatione monet, conſcriptum a ſe librum hunc ante fuiſſe, quam duos de *Signis Fidei* tomos Thomæ Bozii editos cognoverit, & quo, quid inter ſuum hunc, & Bozii laborem interſit, intelligatur plenius, integrum ſubjecit indicem ſignorum fidei, quæ Bozii tomis modo dictis explicantur.

Totum vero opus libris quinque abſolvitur, quorum *primo* Eccleſiæ ſuæ unitatem, ſignis ſedecim: *ſecundo* ſanctitatem, ſex & viginti: *tertio* univerſalitatem, quodque catholica ſit, quadraginta: *quarto* veritatem ejus, ſive quod pro Apoſtolica haberi mereatur, duodeviginti ſignis adſtruere laboravit. *Quintus* denique aliquot paræneſes complectitur, ad convincendos atheos, theiſtas, Hebræos, Mahometanos, & ethnicos directas. Cum autem error adeo communis ac inveteratus ſit, ut in Papiſtarum ſcholis vim habere legis videatur, ea quæ per totum terrarum orbem diſperſæ Eccleſiæ tribuuntur in Niceno Symbolo, quæque & noſtra fides caſte ſemper integreque profitetur, uni particulari eique Romanæ vindicare in ſolidum; non mireris, confuſionem iſtam & in hoc ſcripti genere utramque paginam feciſſe: eoque non abſolvi meliori ſucceſſu potuiſſe Autoris inſtitutum, quam ſi de pronunciati alicujus non univerſalis quidem, ſed particularis exemplo, quod nullo deſtituatur gradu neceſſitatis demonſtrare aliquis conetur.

p. 31. In *prima* ſignorum claſſe locus non poſtremus unitati Capitis oculis ſubjecti attribuitur, ut & antiquitatis, atque præſcriptionis titulo: allegatur Græciæ conſenſus per decem ſecula, Græciæque recentioris atteſtatio de Romanæ cum vetuſtiſſima Eccleſia unitate, nec non publicus ad unitatem regreſſus in Lateranenſi, & Lugdunenſi concilio: provocatur ad pacem in concilio Florentino initam, nec non ad ſummum unius Romanæ membrorum inter ſe, & cum capite nexum: cui tandem neceſſitas aliqua perpetuæ diviſionis in cœtu, ut vocat, hoſtium opponitur.

In *ſecundo* libro id agit Autor, ut ſanctitatem Romanæ derivet ex ſanctitate fundatorum, ex ſanctitate doctrinæ, ex frequentiſſima ſanctitate

tate vitæ in Romanæ filiis obſervata, ex ſanctitate Pontificum, imo ex ipſis quorundam Pontificum (quod mireris) criminibus, noxis atque p. 129. ſq. maculis; quibus tamen Eccleſiæ dotem, Aulæ ſcilicet apparatum, opes, & ſtudium conſervandæ temporariæ dominationis annumerare vetat; ex charitate Pontificia, ex ſanctorum ſuorum monumentis & reliquiis, ut ſint, præſepe, ſubucula, tunica inconſutilis, columna, corona ſpinea, 131. B. Virginis domus Nazareto avulſa & angelorum miniſterio Lauretum delata, plurima ſanctorum lypſana, quæ impoſita navibus absque velo, rectore, aut remigio Italiæ littoribus appulerint. Porro ex ſapientiæ & ſanctitatis commercio indulto divinitus Latinis, Græcis autem ademto, ex divini Spiritus unctione, in ſuorum libris præſertim myſticis conſpicua, ex Prophetarum oraculis ſanctitatem Romanæ prædicentibus (quorum tamen ne minimum produxit) ex lumine prophetico in Romana perpetuo fulgente (alibi tamen vecordiam accuſat, ad peculiare lumen internum confugientium) ex dono miraculorum in ſua frequentiſſimo ac perpetuo (eſt vero, ubi ſtolidi affirmat eſſe conſilii, ad continua perpetranda miracula divinitatem cogere) ex vetuſtis in Romana martyribus, ex aliquot amoris divini, ut vocat, prodigiis ſeu portentis & ſtigmatis Franciſci, ex humana felicitate denique, ceu aliquo ſanctitatis præmio.

In *tertio* Eccleſiam ſolum Romanam eſſe Catholicam ſuaſurus, argumenti loco adducit ipſum Catholicæ nomen, quod Romanæ non a ſapientibus tantum, verum etiam a vulgo & hoſtibus ipſis tribuatur. Licet enim adverſarii advertentes animum, aut nulla neceſſitate adacti, ab eo nomine cœtui Romano imponendo ſibi caveant, inconſulto tamen id interdum ab oſcitantibus proferri, vel urbanitatis cauſa ſuis tribui, vel ex neceſſitate quadam adhiberi, ſi ab auditoribus ſuis velint intelligi. Hinc univerſale fidei objectum urget, ſeu quod Romanenſes credant & conſtantiſſime amplectantur omnes veritates definitas, nullamque a conciliis & ſummo Pontifice declaratam rejiciant, manifeſtum id eſſe in rejectis nuper ab Apoſtolica ſede aſſertionibus Cornelii Janſenii, quas eadem, qua uſus erat Pontifex, cenſura & Academici perſtrinxerint, 201. quorum aliqui de falli neſcia unius Præſulis autoritate dubitent: diffundi præterea Romanam fidem per omnia loca: extendi ad quævis tempora. 218. Neque partem minimam hic faciunt hoſtium, ut vocat, ſuffragia, cauſſæ plauſibiles, ob quas alii ad Romanam acceſſerint, ab eadem 247. receſſe-

receſſerint alii; facultas univerſalia celebrandi concilia, quam ſoli Romano ſuo vindicat. Neque alia de cauſſa eundem illum, epiſcopum Eccleſiæ univerſalem, patrem, paſtorem, cuſtodem, rectorem, ſponſum,
318. caput, pontificem, & magiſtrum putat appellari. Signis hiſce conſumtis, ſtatuminare porro univerſalitatis titulum ex inveterata conatur traditione, ex hiſtoriis conſignatis etiam ab hoſtibus, ex legum tabulis, & Imperatorum reſcriptis, ex electione & inauguratione Regum atque Cæſarum, ex Equitum Ordinibus & Academiis fundatis, ex ipſius cœli denique, terræ, atque inferorum incolis, eorumque præſumtis ſuffragiis. Qui vero ſacram monarchiam, ſupremamque in ſacris præfecturam, & magiſterium non niſi in uno exiſtens negant, illis verba opponit Ariſtotelis, quæ ex Homero partim adducta in fine XII Meta-
372. phyſicorum leguntur: *Entia nolunt male gubernari. Non eſt bonum pluralitas principatuum. Unus ergo princeps.*

436. Pro eo denique, quod Romana ſola ſit Apoſtolica, libro *quarto* propagatio, & modus propagandi fidem illam, Apoſtolica Petri cathedra, conſpiratio Romanæ doctrinæ cum apoſtolica quoad fidem & morum leges, perpetua Pontificum in apoſtolico throno ſucceſſio, Spiritus apoſtolicus Romanis Pontificibus, etiam iis qui muneris ſanctitatem malis moribus dedecorant infuſus, ſimilisque generis & valoris ſigna proferuntur.

In *poſtremo* libro, poſtquam atheos inter & theiſtas hoc diſcrimen poſuit, quod illi nullam agnoſcere divinitatem velint, hi agnitam
553. nullo dignari cultu, quandoquidem conſilium ei atque providentiam omnem adimant; probat 1. nullam atheis ineſſe rationem, quod hominum, rerumq; cæterarum omnium cauſſam fuiſſe opinentur, aut atomos ſenſu deſtitutas & captum luminibus caſum: aut naturam ſenſu & intelligentia carentem: aut numero infinitas cauſſas, alterius ſemper ope indigentes & rationis expertes. Ejus autem quæ conditionis ſint, ab iis nullatenus conferri atheis potuiſſe dotes, quarum prorſus vacua cernantur ipſa. 2. Neque ullam honeſtatis lucem cauſſas hujusmodi poſſe atheis affundere: utpote quam indipiſci ipſæ nulla ratione potuerint, intelligendi vi orbatæ prorſus. Veritatem enim, atque honeſtatem
554. omnem a primo vero honeſtoque profluere: & hoc menſuram atque legem eſſe utriusque hujus prope divinæ in hominibus prærogativæ. Cum igitur atheiſmi veneno infecti divinam veritatem ac honeſtatem ſubla-

ſublatum eant, ſupereſſe nullam penitus, cui conformare ſuam queant, neque ullam in ipſis ſcintillam utriusque doni promicare. Cum iſto igitur hominum genere non aliter quàm cum belluis agendum & pugnandum eſſe arbitratur. Eſſe eos præterea hoſtes humani generis, quod religionem aggrediantur ſubvertere, quam tamen ad hominum ſocietatem conſervandam neceſſariam ducant ipſi: Veneni originem ab inquinata inſtitutione vitæ proficiſci: neminem ex veterum, aut recentium ſapientum choro, non Epicurum, non Empedoclem, non Democritum, 558.
non Lucianum, non Lucretium ducem ipſis vel autorem exiſtere, paucos vero inſaniæ iſtius ſectatores.

Hinc dementiam exagitat eorum, qui fortuito conflatum ex atomis fuiſſe nugantur mundum, cum negare nequeant, fuiſſe ab aliquo productas ipſas atomos, a nemine autem id potuiſſe præſtari niſi a Deo, neceſſario ſemper exiſtente. Atomos dein aut quieviſſe ſemper im- 560.
motasque perſtitiſſe, aut aliquando moveri loco cœpiſſe ſuo, ad formandam rerum univerſitatem. Si prius, nulla ratione potuiſſe fieri, ut formas tot pulcherrimas induerent; ſi poſterius, aut ſponte ſua illas id præſtitiſſe, aut ab alio ex ſtatione priſtina dimotas. Verum non ſponte, cum inanimes exiſtant. Idem quippe manens idem, ſemper idem facere, exceptis cauſis liberis, quæ determinare ſeſe, nullo extrinſecus impellente, nec mutata natura objectorum, poſſint pro lubitu: ab alio igitur, eum vero non eſſe alium, quam Deum optimum maximum. Porro quonam tempore cœperint moveri quærit, cum tempus ipſum non exiſteret? ab omni æternitate ſi velint concuſſas, infinitum motum præterfluxiſſe arguit, & tempora pari modo infinita. Determinare jubet igitur, pluresne dies effluxerint, quam anni? an totidem? Cum utrique infiniti ſint, aſſumi non poſſe dies plures, quam annos, ſecus fore, ut annis dies antecellant numero, quem exceſſum tamen nec ipſa infiniti
definitio ferat: quod ſi totidem ponantur effluxiſſe, nullum regerit in- 561.
veniri diem, cui non ex annis aliquis reſpondeat. Præterea explicandum illis proponit, ſempiternus atomorum ille motus an homines v. g. perpetuo pepererit, an poſt elapſam infinitam tempeſtatem? ſi perpetuo, nullam afferri poſſe cauſſam, cur tam ſero inventæ artes fuerint nobiles quamplurimæ. Sin ſero tandem ex ovis aliquibus prodierint aut ſemi-nibus, in quæ poſt transformationes varias atomi evaſerint, exponendum eſſe, quisnam infantes illos primos lacte aluerit? quisnam induerit veſtibus?

veſtibus? Hiſce quippe adminiculis non carere noſtram naturam poſſe infirmam primo & imbellem. Rurſus, utrum infiniti homines, quos atomi ab ipſa æternitate produxerint, fuerint totidem quot eorundem capilli, an vero horum numerus illorum ſuperet. Quo itidem loco concuſſas putent, cum ne ipſe quidem daretur, quem occuparent, locus ideo, quod nihil prorſus, ex eorum hæreſi, fuerit olim præter atomos. Adhæc expertibus vitæ atomis nullum tribui poſſe motum niſi ad centrum: Illud vero naturæ earum defuiſſe tunc, ipſo etiam loco deſtitutæ: Quod ſi fingant, aliorſum quam ad centrum inſita virtute ferri atomos, concludit fuiſſe eas de alitum genere, & vitæ compotes. In Solis enim radio quas intueri liceat, ad centrum delabi paulatim, aut eo demum ferri, quo aliorum corporum agat impreſſio. Aves quidem, ſpiritu vitaque præditas, contra ipſum ſæpe ventorum impetum alis ſuis niti atque provehi; iſta autem facultate carere atomos, eaque propter neceſſario immotas quieviſſe, ab aliis nullis ſcilicet corporibus (vi hypotheſeos) impulſas, niſi divinus vigor easdem agitarit. Quem qui largiatur, ab eo admitti Deum, conditorem rerum omnium, nec atomis ullis coæternis, nedum præexiſtentibus ad res cæteras procreandas indigentem.

Tandem nullam tribui virtutem poſſe corporum hisce minimis, quod iis, quæ obtutui noſtro ſubjici contingat, non aliam, uti dictum, niſi ad centrum tendendi vim adeſſe videamus. Maxima vero & immani prorſus, inſanaque concuſſione fuiſſe opus, ut in tot præſtantiſſimarum rerum formam, Cœlum, ſidera, Solem, hominesque cogerentur. Spiritum itaque deſignare jubet, qui intus eas egerit, tenuiſſimoque corpori ſe immiſcuerit, ut tantum conſequerentur vigorem igneum. Hodie forte magis, quam olim agitari atomos, impulſas præſertim ab aquilone: nec unquam tamen ab iis in unum coaleſcentibus aut conferruminatis exortum fuiſſe canem ullum aut avem: multo minus urbem aliquam in immenſo camporum æquore ex iis emerſiſſe, aut homines urbis incolas inde compactos aliquando legi.

p. 564. Miſſis ſarcasmis igitur ad eos ſermonem denique convertit, quos nondum perpetua animi nocte ſepultos arbitratur. *Cum illuſtre*, ait, *aliquod artis opus veſtros in oculos vel aures incidit, ſive pictura ſit, ſive cælatura, ſive harmonicus inſignis concentus; illico apud animum veſtrum ſtatuitis, non caſu, ſed conſulto productum id fuiſſe, vivamque & mentem præditam cauſam ejus extitiſſe. Et pulcherrimum hoc univerſitatis opificium fortuito volitantibus atomis tribuetis? Ne rudem quidem apertam in ruſticæ domus pariete feneſtram, in cæcam refertis fortunam, quæ illam recluſerit, mente nulla cogitante de opportuno quondam futuro incolis feneſtræ uſu. Et qui finxit oculum, non conſiderat?* Rurſus, qui Æneidem Virgilii, Odyſſeam aut Iliadem Homeri, Ariſtotelis opera perluſtrat, ei in mentem, vel pueris ipſis teſtibus, venire non poſſe, ad opera iſta, quæ omnium admirationem provocant efformanda, ita diſpoſitos in ordinem characteres typosque fuiſſe vel ex fortuito eorundem volatu, vel ex eo quod in cauſa fuerint characteres ipſi, ut alter alterum conſequeretur, vel demum ab inſita unicuique ex ipſis natura exortum eſſe, ut pulcherrimam iſtam ſeriem obtinerent? pro mentis impote ab omnibus habitum iri, qui quicquam horum ſuſpicaretur. Multo autem dementiorem fore, qui carmen hoc admirabile rerum univerſitatis a mente opifice, cujus libet alterius naturæ aut vitam ducentis, aut illa caſſæ autore, conſtructum non videat.

Cæterum, expoſiturus enthymematis indolem Cap. XXVII libri ſecundi Analyticorum Priorum Ariſtoteles, ſigna unde extruuntur enthymemata, duorum fecit generum. Ex nonnullis quippe naſci ait ſyllogiſmum ἄλυτον, & inſolubilem; ex aliis vero λύσιμον & ſolutu facilem ideo, quod materiam ſolum rationi præbeant, vel ex meris conſequentibus ſive affirmantibus inferendi aliquid in ſecundo ſchemate, vel ex particulari & non diſtributo, quod a propoſito eſt plane alienum, colligendi duce figura ultima: utrumque rectis concludendi regulis e diametro repugnat. Nam ſi dixeris, *Amoris Veri ſignum eſt oſculum*, paralogiſmus inde talis naſcitur, *Amicus verus præbet oſculum, Joabus, Nero, Judas præbet oſculum, Joabus ergo, Nero, Judas eſt amicus verus.* De quo ſignorum genere & Ciceroni ſermo eſt, cum in Epiſtolarum aliqua: *Non facile dijudicatur*, inquit, *amor verus & fictus, niſi aliquod incidat ejusmodi tempus, ut quaſi aurum igne, ſic benevolentia fidelis periculo aliquo perſpici poſſit, cætera ſunt ſigna communia.* Jam de poſteriori genere cum non pauca ſint, quæ in libris hujus operis prioribus adducuntur, dubium alicui non immerito videri queat, num Autor, quod præmiſſa operi cenſura Paulini Bernhardinii affirmat, *ex iis concludentiſſime demonſtrarit religionis ſuæ patentiſſimam credibilitatem & credentitatem, ad confuſionem Orientalis Schiſmatis, & ar-*

& arctica eterodoxia, utut vel meridianæ *lucis e sinu* profectum videatur. Nihilo secius quemadmodum de iis qui utuntur signis, ex vero dixit Aristoteles, δεδεῖχθαι ὅτι ἔχει, *probatum esse opinantur*, sic & hoc labore perfunctus Autor, probatum solidissime a se propositum fuisse putat, in anacephalæosi præsertim libri quarti.

Quod si etiam malæ signum causæ non temere haberi consuevit, non argumentis & demonstrationibus, sed affectu potius & insectationibus litem velle decidere, veremur omnino, ut bonæ signum censeri queat, belluarum, nebulonum, furum, draconum, perduellium, aliisque convitiis & salibus nigerrimis suos adversarios proscindere: quod factum ab Autore largiter fuisse, nemo non deprehendet.

Nobis interim longe tutius videtur signum atque certius, quod ex ore haustum tenemus Domini omnino infallibilis: *Si vos manseritis in sermone meo, vere* (ἀληθῶς) *discipuli mei eritis.* Indeque cum nostris Ecclesiæ doctoribus, non aliam esse veræ ecclesiæ certiorem & infallibiliorem notam, conficimus, quam puritatem verbi, quæ ministerium sacramentorum juxta Christi statuta, obedientiam ministerio debitam, & confessionis constantiam simul complectitur.

L' ARTE DI RESTITUIRE A ROMA LA TRALASciata Navigatione del suo Tevere, del Ingegnero Cornelio Meyer, Olandese &c.

sive

Cornelii Meyeri, Batavi, Machinatoris & Academiæ Physico-mathematicæ Romanæ socii, Ars restituendi Romæ Navigationem sui Tiberis hactenus intermissam.

Romæ, apud Lazarum Varese, 1685. fol. Plag. 50.

PRiusquam ipsa hujus Libri contenta percensere adgrediamur, non inconsultum fuerit, occasionem commemorare, quæ Autorem, ut eundem concinnaret, permoverit. Nimirum cum elapso anno M DC LXXV inter alios Romanæ Religioni addictos ipse quoque cum duobus filiis Romam ad Jubilæum celebrandum commeasset, ejusdemque in scientiis Mathematicis, & Architectonicis præsertim experientia, quam

quam in patria sua adquisierat, mox Pontifici istius temporis Clementi X innotuisset, ab eodem paulo post consultus fuit super correctione alvei Tiberis & inde speranda restauratione deperditæ maximam partem navigationis; non ignaro quippe, Autoris conterraneos in arte riparum muniendarum, fluminumve navium usibus aptandorum plerisque aliis nationibus fere palmam præripere. Pontificis itaque jussui satisfacturus, primum quidem generatim tantum consilia quædam super hoc negotio exposuerat, dum specialis locorum riparumq; fluminis situs ipsi nondum plene fuerat cognitus: quæ cum satis ad palatum fuissent, eodem adhuc anno a Clemente Perusiam missus erat, quo inde secundo flumine Romam descenderet, & sic præsentem Tiberis statum penitius inspiceret, eiq; consequenter sua accommodaret consilia. De hac ergo fluminis visitatione a se facta, & emendatione occipienda, tum quidem librum composuerat manuscriptum, in quo præter accuratam dicti fluvii delineationem, 50 circiter figuris varia machinamenta exposuerat, in Italicis terris, ut ipse ait, magna ex parte nondum visa aut adhibita, & ad superandas imprimis navigationum fluvialium difficultates comparata; eumque sic Pontifici exhibuerat. Sed metuens postea, maxime cum videret, proposita a se consilia executioni non dari, ne labor iste, publicæ nimirum utilitati destinatus, intra cameræ alicujus tenebras omnino maneret sepultus, aut forsitan alius quispiam posthæc, alienis plumis superbire gestiens, meditationes istas machinasque pro suis aliquando inventis venditaret; publice tandem scriptum hoc, pleniora quoque de ista re meletemata complectens, edere decrevit. Dedicatus vero liber est Innocentio XI nuper defuncto, qui & ipse scilicet nobilem hanc Antecessoris sui intentionem prosequi discupiens, Cardinalibus Azzolino & Columnæ negotium hoc restituendæ in Tiberi navigationis tractandum commiserat: quos ipsos etiam, præmissa pariter ad eos epistola, impense hortatus est autor, quo animum promotioni operis tam proficui ac necessarii serio applicent: cujus certe utilitatem tantam agnoverint prisci Romani, ut etiam pro meliori ejus conservatione peculiares Magistratus, *Curatores puta riparum & alvei Tiberis* constituere fuerint dignati. Commodi vero ac lucri inde expectandi certitudinem demonstrat partim ex antiqua Romæ historia, e qua nempe constet, quam egregie per frumenta, ex Hetruscis regionibus secundo Tiberis flumine advecta, annonæ caritas ista in urbe subinde fuerit alle-

allevata: partim exemplo Galliæ, & Hollandiæ imprimis, quas nempe provincias vel inde potiſſimum ad id opulentiæ faſtigium evectas conſtet, quod aquis navigabilibus prudenter uti ſciverint.

Ordinem in Libro hoc ab Autore ſervatum quod attinet, dividere eum in *tres partes* placuit: *prima* agit de impedimentis, quæ in alveo Tiberis occurrunt inde a Peruſia Romam usque, eorumque remediis; *Secunda* tractat de ſemovendis difficultatibus navigationem hujus fluvii præpedientibus ab urbe Romana ad maris usque ingreſſum; *Tertia* denique inquirit in cauſas, cur antiquis placuerit hanc Italiæ metropolin ad ripam potius Tiberis, quam in alio loco extruere & conſervare; nec non alias quasdam Propoſitiones, ab Autore in emolumentum ac ſplendorem Status Eccleſiaſtici ſuggeſtas communicat. De methodo autem ſpeciali in ſingulis hiſce partibus tenenda non multum ſolicitus, quin potius diſcurſus plerosque fortuito tantum, quo in mentem venerunt, ordine collocare contentus fuit, præmiſſa ſingulis Figura ænea pro faciliori Lectoris captu. Jam ut de ſingulis partibus quædam paucis dicamus, *Prima* uti dictum eſt, expoſit impedimenta Tiberinæ navigationis inter Peruſiam ac Romam, intermiſſæ jam inde aliquot ſeculis, maxime poſt Barbarorum in Italiam irruptionem; hæc ipſa vero ad quatuor potiſſimum ſumma capita referri poſſe putat: 1. eſt alvei in plerisque locis nimia dilatatio, indeque ſecuta brevitas, navigiis portandis inepta: atque huic quidem facile occurri poſſe oſtendit, excitato vel utrinque, vel, ſi riparum altera jam ſatis elata ſit, ab uno latere tantum, aggere palari vimineis faſcibus farcto, cujus ope ſic aquæ fluminis ad debitam altitudinem ſuccingantur. Varias vero inſimul inculcat cautelas, quas in Palatione tali excitanda obſervare conſultum ſit: v. g. ne, ut plerumque fit, pali conferto nimis agmine intrudantur, ſed ad diſtantiam trium quatuorve palmorum a ſe invicem; dum ita validius ſolo hæreant: cum e diverſo ſpiſſe nimis impacti ob interpoſitæ telluris paucitatem velut foſſam efforment, unde poſtea fiat, ut uno evulſo reliquorum ruina tanto facilius inſequatur; item ne pali iſti multum ſuper aquas emineant, quo ita & durabiliores ſint, & contingente inundatione nec nimium aquarum pondus ſuſtinere neceſſum habeant, nec rapidiorem fluminis curſum faciant, ſed eidem plenam ſemet tunc expandendi libertatem relinquant. Ipſam quoque palorum figuram huic negotio aptiſſimam delineat, cos-

eosque ſubtus in linguæ ſerpentinæ ſimilitudinem exacuere jubet: ferro tamen eosdem præfigere, uti ante ſe plerumque ibi locorum factum narrat, prorſus inutile judicat. Diverſæ denique formæ, pro ſoli durioris aut mollioris varietate, *Fiſtucas* palis intrudendis adhibendas, deſcribit: ac ſpeciatim machinam communicat, cujus adminiculo vel unicus homo fiſtucam ponderoſiſſimam, cui ſublevandæ alias 10 aut 12 viri vix ſufficerent, regere, ejusque impulſu vel ſublicas pangere, vel ſaxa comminuere poſſit. 2. Impedimentum quod allegatur, eſt aquarum multis in locis lapſus indeque naſcens rapiditas. Huic, ſi declivitas non ſit nimia, Autor opponit pontium quoddam genus, in medio aliquantiſper ſuper aquas eminentium, ſed ab utroque latere leniter declivium ac tigillis teretibus volubilibus ſeu cylindris inſtratorum, & Hollandis, uti perhibet, ſatis familiarium: ſuper quos nempe & ſecundo & adverſo flumine navis, grandiuſcula etiam, intra ſemihoram trium quatuorve hominum labore trahi atque ſic cataractam ſuperare poſſit. Cumque adminiculo huic varians ſubinde aquæ, pontes nempe ſæpius deſtituentis, altitudo obſtare poſſe videatur, demonſtrat, qua ratione iidem *fluctuantes* quoque, ad inſtar molarum navalium, anchoris modo firmandi, conſtrui, itemque præter primarium hunc, alios etiam ſecundarios ad uſus abhiberi valeant, v. g. ad marmora ſimul ſecanda aut polienda, aſſeres item ac tigna ſcindenda. Quod ſi autem altior alicubi occurrat cataracta aquarumve declivitas, quam ut pontibus talismodi locus ſit, *Retinacula* (Germanis *Schleuſen* dicta & in Belgio alibique frequentiſſima) extrui jubet, ut quæ nil aliud ſint, quam ſtructuræ, aquam ad eum effectum ſufflaminantes, ne omnis eodem tempore ex ſitu altiore in profundum currat, ſed ita ſuſtineatur, ut aut attolli pro lubitu aut demitti queat, prout nempe navis vel ex depreſſiore fluminis loco in ſublimiorem vel ex ſublimiori in depreſſiorem tendat. Indicat etiam hac occaſione, quomodo mediante diverſarum cochlearum, talis Retinaculi lateribus affixarum, ſcapha latior & planiori fundo, ſubter aquas mergi, eique dein majus aliquod navigium immitti queat, ejus ope poſt, relaxatis cochleis, ſuper aquas attollendum; eo quidem fine, ut aut intra eandem mox, absque ulla operoſa in littus deductione, picari atque obturatis rimis refici, aut progredi etiam vadoſis fluminum locis & vix 5 aut 6 aquæ palmos habentibus queat, in quibus alioqui ſibi relictum ob nimiam carinæ profunditatem perge-

re

re non posset, sed minimum 8 vel 10 aquæ palmos exposceret. 3. Navigationis obstaculum memorantur saxa aut rudera lapidea hinc inde sub undis latentia, & liberum cursum impedientia; quæ ipsa quomodo amoveri queant, pariter edocet: rudera nempe ista primo duplici sublicarum ordine circumvallanda, ita quidem ut hæ currentibus aquis angulum acutum, pro majori robore, obvertant: interstitium dein duplicis istius palorum ordinis creta pingui seu terra argillosa farciendum esse, quo exteriori aquæ aditus obstruatur, inclusa vero vel situlis, vel antlia portatili, quam ibidem delineat, exhauriri valeat, & ita lapidea moles ad lubitum cuneis vectibusve comminui, & asportari. Et si fortean palationem ejusmodi extruere hunc in finem operosum nimis videatur, genus quoddam cistæ communicat, quæ mox absque ambagibus aquis immergi, & evacuata dein eundem præbere usum possit, quem isti sublicarum ordines. 4. Impedimentum navigationis Tiberinæ non exiguum oriri ait ex palis, antehac ad usum molendinorum hinc inde in flumine depactis, ibidemque relictis: quorum tamen evulsionem non ita difficilem autumat, descripta simul machina, quæ huic operationi inservire valeat. Præter quatuor hæc obstacula in ipso profluente occurrentia, extrinsecus etiam culpat vias salebrosas & variis modis impeditas juxta flumen, per quas nempe jumentis hominibusve naves trahentibus vix iter pateat. Atque hic quidem imprimis urget, privatis riparum usum præter jus ad se trahentibus, viamque sic obstruentibus, neutiquam connivendum esse: hinc vero porro monstrat, quomodo talis navium tractio facilis reddi possit, maxime si difficultas inde nascatur, quod acutiorem alicubi angulum flumen formet; eam enim removeri erecto in ripa cylindro volubili & perpendiculari, cui funis ductarius applicatus navem expedite præterlabi faciat. Exposita hactenus consilia si executioni dari debeant, quantas impensas absumtura sint, determinare quidem non audet; tantas tamen neutiquam futuras conjicit, ut earum intuitu opus tam utile intermitti porro debeat: Quod tamen hactenus eadem nondum in effectum deducta sint, adscribit partim genio hominum, rem aut supra modum attollentium, aut nimis ob difficultatem deprimentium, quorum adeo dissensus & altercatio opus hucusque suspenderint: partim vero inde fieri arguit, quod plurimi, qui antehac consilia ejusmodi subministrare fuerint adgressi, eruditis quidem plerumque discursibus ingenium solummodo ostentare, non etiam manum operi admovere sciverint, practica videlicet talismodi rerum scientia destituti, quæ tamen hic omnium maxime requiratur, cum subtiliores speculationes mathematicas utplurimum in hujus naturæ negotiis effectus destituat. Cæterum rem a se propositam non impossibilem esse, evincit exemplo Rhodani, Danubii, Mosæ & Rheni, non minoribus scilicet difficultatibus impeditorum, & nihilo secius improba hominum industria navigationi accommodatorum. Quod vero ipsemet Autor noster ripariæ istius architecturæ nequaquam inexpertus sit, non modo passim speculative hoc in libro probatum dedit, docendo v. g. qua ratione fluviorum erosionibus jam per projecturas sublicias, jam per alvei mutationem obviari possit, discursu etiam ad specialia loca, Romæ vicina, v. g. *Pontem Mollem*, *Pontem Felicem*, *Pontem Amerinum*, accommodato, & prudenter pensitatis circumstantiis ubivis occurrentibus: sed & practice potissimum & reapse ostendit, dum ante aliquot annos Flaminiam Viam, unam ex Consularibus, quas Roma habet, celeberrimis, quam Tiberis magis magisque arrodens jam tum devorare minatus fuerat, felicissimo successu ab ulterioris ejus violentia defendit, & quidem 9500. modo scutatorum impendio, licet alii ante ipsum ad id effectui dandum septuaginta aut octoginta millia poposciissent. Vix tamen laboris tam egregii præmium nimis amplum hactenus Autor tulisse videtur, dum ex diversis supplicibus libellis, ad Cameram Apostolicam directis, & ad calcem libri subnexis apparet, Cameram hanc in exsolvenda ipsi mercede promissa perquam morosam semet exhibuisse.

Sed ut ad reliqua pergamus, in *Parte II.* quæ de difficultatibus, navigationem ab urbe Romana usque ad Mare præpedientibus, agit, tria potissimum impedimenta allegantur: nimirum 1. ingentes fluminis curvaturæ, imprimis ad Basilicam S. Pauli, nimis nempe ejusdem impetum retardantes, ne arenam sufficienter proluere possit, quæ adeo stagnans magis magisque alveum oppleat; 2. nimia alvei dilatatio, maxime prope locum *Capo di Ramo* dictum; 3. deficiens ejus declivitas, quæ scilicet tam exigua esse fertur, ut aquæ prope ostium tantum non plane quiescere videantur, & naviculæ absque ullo remorum auxilio solius venti impulsu per adversum flumen provehi queant. Singulis quomodo remedia quæri possint, ex iis, quæ in prima Parte delibata jam fuerunt, ostenditur. Mavult autem, ut pro commodiori navigatione

novus plane canalis excavetur ad dextrum Tiberis latus, ab urbe Rom usque ad *Stagnum Maccarense*, quod ipsum scilicet præterquam quod commodus ex eo portus fieri possit, liberius futurum autumat ab iis incommodis, quibus via hactenus trita, lateralis nempe Tiberis ramus, *Fiumicino* dictus, premitur. Quod si ob nimios sumtus consilium displiceat, jubet saltem hujus Fiumicini alveum melius excavari, (ad quem finem obtinendum, diversas machinas suppeditat) ejusque insertionem in Tiberim Retinaculo muniri, ne scilicet aqua per eum continuo currens, per depositionem lutosæ ac terrestris materiæ magis magisque iter obstruat. Discurritur hac occasione de celeberrimo quondam portu Ostiensi a Cæsare olim inchoato, a Claudio vero magnifice amplificato ac per plus quam 700 annos magnis etiam navigiis frequentato, sed hodie omnino inutili & tantum non penitus deleto: cujus situm & figuram Autor ex antiquis quibusdam monumentis repræsentare annisus est. Consilia quoque subministrat, quorum ope portus maritimi a ventorum injuriis & fundi oppletione immunes servari possint; discursu etiam speciatim directo ad famosissimum Portum Anconitanum, qui qua ratione melior adhuc reddi valeat, ostenditur. De inundationibus Tiberinis quoque pluribus agit hac in Parte, (quarum triginta septem notabiliores numerari hactenus, narrat) earumque causis; inter quas haud postremam in ventis sitam esse arguit, mare contra Tiberis alveum sic impellentibus, ut undæ per ostium suum progredi non valentes regurgitare necessum habeant. Ad eas vero præcavendas imposterum, non parum conferre posse putat, si impedimenta, quæ stagnare aquas faciant, easve sufflaminent, ex alveo removeantur, quod ita citius dilabi coacervatæ possint: pontes vero iisdem hic inde inædificati sic aptentur, ne unius aperturæ plus aquarum transmittant, quam per alterum subsequentem pari tempore transfluere possit. Similiter de Arni diluvio late disserit, Pisanis magna subinde damna inferente, quemadmodum nuperrime adhuc anni 1680, die 19 Maji aquam semicubito supra mœnia istius urbis stetisse perhibet: quæ calamitas etiam tum permoverit Magnum Hetruriæ ducem, ut publico edicto omnes commoneret, quotquot consilia, quibus damna ejusmodi in posterum præcaveri posse crederent, in promtu haberent, quo eadem sibi exponerent: quod cum postea a diversis ejus urbis civibus factum esset, eorundem cogitata nostro communicata fuerunt a Magno Duce, in

insimul exposcente, ut pro exactiori cognitione ipsemet Arni flumen visitaret ac delinearet; quod etiam præstitit, & quid sibi de hoc negocio videretur, latius exposuit.

In *Parte III.* uti dictum, primo inquirit autor, cur antiquitus Romæ urbem ad Tiberis potissime littus extruere & conservare visum fuerit: idque non alio fine, quam ob multiplex illud navigationis commodum factum esse vult: cujus quidem intuitu etiam fluminis inundationes tam frequentes perpeti maluissent, quam eandem per amnium in Tiberim illabentium derivationem & aversionem destruere: allegat imprimis ex Tacito, tempore Tiberii, cum hæcce res in deliberationem venisset, senatum expresse censuisse, *nolle se Tiberim prorsus accolis fluviis orbatum minori gloria fluere.* Intermissam vero hanc a tot seculis navigationem non alia ex causa credit, quam aut ob supinam hominum ejus ævi negligentiam, aut temporum verius calamitatem, quibus Imperium Romanum barbarorum sustinuit invasiones: quæ scilicet horum locorum incolas potius compulerint, ut de fuga suive defensione solliciti essent, quam ut fluminis utilissimi licet, curæ & conservationi invigilarent. Etenim eos non satis historiæ gnaros esse reputat, qui sibi persvadeant, Tiberis tractum inde a Perusia & Ottricolo Romam usque ne olim quidem fuisse navigabilem, cum contrarium abunde ex antiquis monumentis constet. Quin & si vel maxime antiqui accolæ non plene effectum istum fuissent consecuti, ne sic tamen desperandum esse existimat, cum multa hodienum reapse præstita extent, quæ quidem antiquitus pro impossibilibus omnino fuerint habita. Dehinc plura in hac operis Parte consilia subjungit Autor, mediis quoque probabilibus insimul suggestis suffulta, quibus commodum & splendorem status Ecclesiastici variis in rebus promoveri & augeri posse putat: inter quæ haud postremum est exsiccatio *paludum Pontinarum*, cujus a multis frustraneo conatu tentatæ historiam texit, simulque enarrat, quasnam super hac re Propositiones Cameræ Apostolicæ ipse fecerit: additis etiam causis cur eædem effectui non datæ fuerint: Sic porro obeliscos, qui Romæ sunt, quomodo ad usus Gnomonicos & Astronomicos, pro majori urbis ornatu applicari possent, commonstrat, ea quidem cum variatione, ut unus Ventorum plagas, alius Lunæ cursum, alius potiores sphæræ cœlestis circulos, alius horas diei, alius cometarum historiam & cursum in circumsito pavimento descripta ostenderet: alius denique stellæ polaris auxilio

horis nocturnis indicandis inserviret, quæ quidem omnia & singula num, uti proponuntur, ad praxin etiam deduci queant, rerum Astronomicarum peritiores viderint. Ulterius edocet, quomodo aqua stagnans aut certe non saliens ad efformandas scaturigines artificiales adhiberi, & imprimis qua ratione ad eam in altum propellendam facinorosorum & alioquin ad ergastula damnandorum opera adhiberi possit: ostendit etiam, quomodo non solum famosa illa Columna, quam Trajanus quondam in Monte Quirinali a se complanato erigi fecit ea altitudine, qualem mons iste eo in loco antea habuerat, cujus quippe basis nunc terra obruitur, altius extolli; sed etiam insignis ille Obeliscus Augusti, (116 pedum altitudine Hieropoli ex Ægypto Romam advectus & in honorem Solis in Campo Martio erectus, ut tanquam stylus gnomonis horas diei umbra sua ostenderet) a Gothorum rabie prostratus, iterum erigi possit, & solo quidem cochlearum adminiculo: quarum scilicet recte adhibitarum quanta vis sit, ostendit exemplo urbis Roterodamensis, in qua nempe ante 40 circiter annos, dirigente civitatis Architecto *Jeremia Persoons* integra Turris Ecclesiæ Majoris S. Laurentii, cochlearum artificio ad aliquot palmos supra terram fuerit elevata, ut substructionem fundamentorum commodius facere liceret. Cæterum passim autor digressiones facit ad varia machinamenta a se excogitata ac diversis usibus inservientia: sic v. g. describit, quomodo naves submersæ protrahi, aut ex iis in fundo manentibus merces saltem pulveris nitrati & urinatorum opera salvari queant: item qua ratione navis, ut alias venti, sic etiam aquæ currentis, velum innatans impellentis auxilio cursum promovere possit: trutinæ quoque hydrostaticæ a se noviter inventæ modum exponit, quæ tamen cum ei fere gemina sit, quam ex *Monconysio* Sturmius *Coll. Experim. P. 2. Tent. 4. §. 6. seqq.* adduxit, non est cur eidem hic loci pluribus immoremur. Cæterum quæcunque hactenus diximus, cum forte alicubi ob concisiorem verborum brevitatem obscuriora cuiquam videri possint, plenius & cum voluptate cognoscet, quisquis librum ipsum evolvere haud gravabitur, ubi cum singula iconibus dilucidis declarata reperiantur, cuncta mox evidentissima fient: plura præterea lectu non indigna semet istic eidem offerent, quæ quidem hic, cum ob pagellarum angustiam properandum nobis fuerit, reticere fuimus coacti.

Der

Der Probier-Stein der *INGENIEURE, &c.*

h. e.

Lapis Lydius architectorum militarium, sive Johannis Jacobi Werdmulleri Cogitationes de diu quæsita, sed nondum inventa emendatione architecturæ militaris.

Francof. ad Mœn. ap. Joh. Georg. Schiele 1685. 8vo.

Plag. 18.

Qui artem fortalitia construendi profitentur, in re tanti versantur momenti, ut totius interfit reipublicæ, eos non incertis agi opinionibus, sed principia sequi, quæ & ratio & usus rerum ipsis subministrat. Tempus igitur atque operam collocant non male, qui in architecturæ militaris fundamenta inquirunt, firma & stabilia secernunt ab infirmis, & quibus porro mediis artium nobilissima undique apta & perfecta, expletaque omnibus suis numeris & partibus reddi possit, consulunt in medium: id quod Auctor Lapidis Lydii, multo rei militaris usu præditus, aliquot se libris facturum pollicetur. Antequam vero id aggrederetur, non abs re visum ipsi est, hoc scripto ostendere, quanto conatu nihil hoc in negotio egerint illi, qui in hoc usque tempus id unice agere videri voluerunt. Queritur enim liberrimo pariter & acri dicendi genere, plurimos semper fuisse thyrsigeros, paucos Bacchos, artemque muniendi & defendendi, prout vulgo tradi solet, chaos potius esse incertarum conjecturarum, & quæ cum ratione & experientia pugnant, opinionum, quam scientiam bene fundatam atque constitutam. Hujus vero mali culpam in eos partim confert, qui nullo rei bellicæ usu pollentes vastis eam commentariis descripserint, sed ita tamen, ut pulvere mathematico tota conspersa nativam speciem deperderet: partim in illos, qui non bene subductis rationibus veterem muniendi rationem plane abjiciendam esse decreverint. Quæ ut sigillatim ostendat, in tres partes, quas Discursus vocat, librum suum tribuit. In *prima* de Hollandica muniendi ratione agit, virgulamque censoriam stringit in præcipuos, qui de illa egerunt, scriptores, ex quibus etiam fundamenta, quibus innititur, profert, quæque his objecta fuerunt, excutit. Ostendit vero afferri multa, quæ contra alios quoque possint dici, nonnulla falso Batavorum methodo imputari, quædam laudem potius mereri quam vituperationem.

Neque tamen hoc muniendi genus ab omni vitio absolvit, cum alæ in eo nimis sint breves, & via cooperta angustior quam par est, operaque externa neque altitudine neque robore decenti polleant. Sed hæc ita comparata esse censet, ut facile possint emendari, neque necesse sit repudiare universam illam methodum, & nova statim muniendi genera confingere & comminisci. Quod cum plerique fecerint nostri temporis architecturæ militaris magistri, acriter in illos invehitur, & *parte secunda* illos incusat, quod inter se dissidentes semper & vana ambitione acti, non insudarint emendationi architecturæ veteris, sed nova statim procudere genera studuerint; quodque principes viros, quorum vel maxime intererat hujus artis non esse ignaros, ab ejus cognitione prohibuerint, reddiderintque difficillimam multis adjectis calculis, quibus sine ullo suo detrimento carere possit. Sed ne videatur aliorum detexisse vulnera, nullum vero illis adhibuisse remedium, *tertia parte* munitionis alicujus deformationem proponit, quam secundum optima principia factam contendit, ita ut titulum Lapidis Lydii Architectorum militarium vere tueri possit. Interim nemini vult esse auctor, ut secundum hanc ideam locum aliquem muniat, cum præstantiora ipsi sint in promtu inventa, suo tempore in lucem producenda publicam.

Der in Wien todte ehrliche Sachse/ꝛc.

h. e.

Georgius Rimplerus contra J. Jacob. Werdmüllerum defensus a Daniele Süttingero.

Dresdæ ap. Mich. Günther. 1687. 8tav.

Constat plagulis 6.

CUm Lapidis Lydii auctor censuram ageret scriptorum architecturæ militaris, non indictus illi abiit Georgius Rimplerus, Vir hujus artis, si quisquam alius, peritissimus, & ob Viennam contra Turcarum insultus fortiter defensam æternum nomen meritus. Hunc enim licet reliquos omnes ingenio & scientia vincere fateatur, vaferrimæ insimulat malitiæ, & cum Herostrato comparat, qui sibi ex labefactatis architecturæ militaris fundamentis nomen quæsiverit. Sed non passus est objici hæc Viro sibi, dum viveret, arcta familiaritate conjuncto, libelli præsentis Auctor, cui Rimplerianæ rationes vel maxime probantur. Asperius ergo

ergo dicta retundit, famamque viri optimi defendit strenue, indignatus Borgsdorfium & Griendelium viro bellica laude præstantissimo dari socios, cum ille Rimpleri librum Francof. 1674. editum in plurimis ad verbum exscripserit, hic autem homo sit nullius in re militari nominis. Porro Rimplerianæ methodi præstantiam exponit, illamque reliquis præferendam esse demonstrare satagit. Antagonistæ vero suo objicit, nihil singulare ipsum suo in Lapide Lydio proposuisse, sed pleraque ab aliis, quamvis id neget, mutuo esse sumta. Vallum enim principale Dilichio deberi, & quæ forcipibus (tenaille) prætenduntur, propugnacula esse Blondelliana, defensionem præterea interiorem non rite se habere, & fossam nimis esse angustam.

NOVISSIMA INVENTIONE PER DISEGNARE, &c.

i. e.

Nova Inventio describendi maxima cum facilitate Horologia Solaria Italica, Babylonica & Gallica, in lucem edita a D. Bartholomæo Scanavacca ex Congregat. Presbyt. Secularium S. Philippi Neri de Padua.

Patavii ap. Bern. Lucian. 1688. in 4.

QUamvis Itali vulgo ab occasu Solis horas suas numerare incipiant, non ubique tamen hic mos accurate obtinet in Italia, sed nonnullis in locis, postquam hora post occasum Solis dimidia elapsa est, demum auditur vigesima quarta, simulque prima sumit initium: ita ut necesse sit, horologiorum pulsus discrepare a sciathericis, in quibus more consueto descriptæ sunt horæ Italicæ. Quod cum observasset Auctor noster, operæ pretium sibi facturus visus est, si doceret methodum construendi sciatherica, non solum antiqua ratione, sed (præcipue cum id a nemine hactenus factum) nova quadam, ita ut campana, quæ horas indicat, exacte illis consonet. Quod ut rite faceret, alia quoque ad Horologiorum usitatorum constructionem pertinentia addidit, in quibus variæ sunt tabulæ ad hoc negotium conducibiles. Inprimis autem ope circuli & quadrantis, nec non tabulæ cujusdam eum in finem constructæ, horologiorum declinantium delineationem facile peragendam edocuit, atque summa ubique perspicuitate usus est, demonstrationes vero praxium Gnomonicarum consulto omisit.

Inter

*** *** **

INter alia, quæ in Actis Eruditorum antehac communicare ſuevimus, haud poſtremum locum obtinent varii Diſcurſus ſubinde ab illuſtri *Societate Regia Anglicana* publicati, & a nobis in Latinum idioma translati: cujus quidem rei neutiquam nos hactenus pœnituit, utpote quam ſi non omnibus, iis certe, quibus Anglicam linguam addiſcere aut non vacavit, aut non volupe fuit, pergratam accidiſſe novimus: quin potius impoſterum quoque inſtitutum iſtud perſequi fert animus, dummodo egregius iſte labor, aliquo abhinc tempore, incertum qua ex cauſa intermiſſus, rurſum continuetur. Quandoquidem vero in excerpendis inde materiis tum quidem parciores fuimus, partim quod continue prodeuntium novorum librorum cumulo urgeremur, qui ne interea, dum iſtis recenſendis immoraremur, veteraſcerent, periculum erat; partim quod extiturum ſperaremus, qui integrum illud Transactionum opus in gratiam orbis eruditi Latio donaret, uti antehac usque ad *Menſem Februarium Anni 1671.* factum fuit: nunc utique, poſtquam & hanc noſtram ſpem vanam hucusque fuiſſe videmus, & iſti incommodo per Supplementorum horum editionem mederi cœpimus, haud inconſultum fore credidimus, ſi *Philoſophicas* illas *Collectiones* atque *Transactiones*, inde ab eo tempore, quo Acta noſtra cœperunt, publicatas denuo percurreremus, ex iisque unam alteramve materiam jucundam aut proficuam, tum quidem a nobis ob dictas rationes prætermiſſam, adhuc Supplementis hiſce in gratiam Lectorum Anglice non callentium inſereremus. Huic itaque propoſito inſiſtentes jam exhibemus

CONTENTA DISCURSUS MECHANICI, CONCERnentis Deſcriptionem optimæ formæ Velorum Horizontalium pro uſu Molarum, nec non fundamentum inclinatorum Velorum in Navibus; habiti coram Societate Regia, a R. H.

Translata ex Collectionibus Philoſophicis M. Dec. 1681. Num. 3. pag. 61.

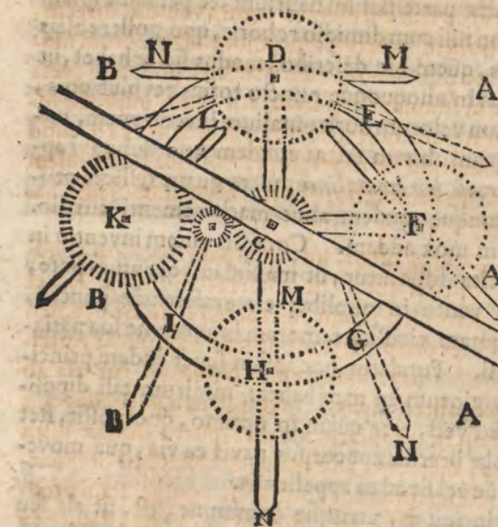
VAria ſubinde facta ſunt tentamina circa conſtructionem Molarum Alis Horizontalibus, dum creditum fuit, eas non modo magis appoſitas, ſed & potentiores & efficaciores fore ad præſtandum ea, quibus deſtinatæ eſſent, quam quidem Alæ perpendiculares. Quicquid tamen de iis homi-

hominēs imaginentur, equidem dubito, unquam repertum iri modum meliorem & magis proficuum ad recipiendam vim venti aut motionem aeris, quam vela perpendicularia, ſi juſta forma gaudeant, ita ut quælibet eorum pars æqualiter ventum hauriat, quemadmodum poſtea oſtendam.

Prius autem, dum video diverſos noviſſime horizontales alas pro molendinis tentaſſe, modum exponam horizontalia ejusmodi vela parandi, quæ etiam tantum præſtare queant, quantum usquam velis æqualem extenſionem habentibus ſit poſſibile. Equidem hic Lectori non ero moleſtus recenſendo eidem varias illas vias, quas ad perficiendum hoc negotium inire ſubinde viſum fuit, dum earum complures hinc inde apud diverſos Autores, qui hac de materia ſcripſerunt, expoſitæ proſtant. Ne unicum tamen modum ſive in libris publicatum, ſive a machinariis artificibus in praxi exhibitum, videre hactenus mihi contigit, cui non unum alterumve inſit, quod impedimentum inſigne motui iſtorum velorum per aerem creare queat: quin meliora etiam ex iis media tantummodo circumferentiæ parte flatum hauriunt, & per hanc ipſam quidem partem mediam non niſi cum dimidio roboris, quo pollere alias poſſent, rite ordinata. Is, quem hic deſcribo, modus ſic ſe habet, ut quælibet ala ventum trahat in unoquoque puncto totius revolutionis, quantum maxime, per ullam velorum horizontalium inventionem, unquam poſſibile eſt fieri: quam ob rem etiam eundem non dubitavi appellare *perfectionem velorum horizontalium*, ultra quam ſcilicet progredi non detur, cujuscunque tandem alius machinamenti auxilio. Cujus rei demonſtrationem mox addam. Conſiſtit autem inventio in eo, quod alarum quælibet ita diſponitur, ut maximam, quantum pote, impreſſionem recipiat a vento in quolibet circumferentiæ puncto, per quod tranſit; ac minimam viciſſim remoram in motione ſua patiatur ab aere pone ſtagnanti. Fundatur hoc ipſum ſuper eodem principio, quod velificatio navigiorum in mari habet: nimirum tali dipoſitione & aptatione alæ ſeu veli, per quam in optimo, quo poſſit, ſtetu ad promovenda molæ brachia aut corpus navis ea via, qua moveri debent, per vim venti ſic vel ſic ad ea appellentis.

Primum itaque principium, utrisque commune, eſt, ut ala ſeu velum, quam proxime fieri poteſt, ſit ſuperficies perfecte plana ac lævis, abſque ulla extuberatione, ſinuoſitate aut curvitate in extima ſui facie, cui

cui motio ſeu vis venti imprimitur. Secundo, ut aeri tot pateant transitus inter partes alæ aut veli, quot poſſunt, quo commotus aer ad illa appellere quam liberrime valeat, nec intercipiatur ab alio aere ante illa ſtagnante, qui iſtius vim impediret aut divertetet. Tertio, ut planum alæ ſeu veli ponatur in media inclinatione inter viam venti & viam brachii molaris, aut carinæ. Quodlibet horum principiorum facile demonſtrari poteſt eſſe optimum, & aliis quibusvis anteferendum, dummodo alia incommoda in effectione ejus mechanica non præponderent realibus commodis ipſius principii: cujusmodi eſſe poſſent ponderoſitas & intractabilitas in facienda tam expanſa, rigida ac lævi ſuperficie pro navium velis: quanquam in his etiam incommodum iſtud magna ex parte præcaveri valeat ope compendiorum quorundam mechanicorum, ſicut alio loco oſtendam. At vero hic moleſtia ponderoſitatis in velis ſeu alis exaſſere factis, ac ſuper centrali cardine erecti axis in mola ſtantibus, tanta non eſt, ut comparari mereatur cum commodis inde accreſcentibus.

Jam ut ad Machinam ipſam deveniamus: Sit AB directio ſeu via aeris ſive venti, moventis ab A verſus B; ac C repræſentet centrum Axis ſive Fuſi, perpendiculariter ad Horizontem ſtantis: cujus ſummitati ad angulos rectos affixum ſit tigillum DH, duo brachia formans, CD & CH, ſuper quorum extremitatibus vela MN, fuſis infixa, moveantur; ita quidem, ut planum Veli nunquam non tranſeat per punctũ D: Dico Alas ſic adaptatas nullo non tempore in ſitu maxime convenienti poſitum iri, pro brachiis circulariter movendis ſuper dicto fuſo, cujus

cujus centrum eſt C, ſecundum DEFGHIKLD. Primum enim quod attinet alas poſitas in D & H, eas ajo in duobus hiſce punctis ſitum, quantum unquam fieri poteſt, convenientiſſimum obtinere: nimirum ex una parte, velum MN prope D dum directe contra ventum moveri debet, ſitus ejus maxime congruus eſt, ut aciem ſuam recta obvertat vento, ac per hoc minimam, quam poteſt, reſiſtentiam præbeat: cum unicum hoc punctum ſit, in quo velum, quod modo ſuperficies eſſe ſupponitur, ventum non capiat. Ex altera vero parte ala MN in H poſita, pariter ſitu maxime commodo gaudet: etenim dum motio ejus directo ante ventum eſt, & in plagam ei oppoſitam vergit, plene etiam ipſius motui transverſim opponitur. Secundo, Vela in EFG & IKL opportuno maxime ſitu ſtant: quandoquidem angulum inter Viam venti & brachiorum punctis iſtis in duas partes æquales dividunt, & conſequenter Ventus ſummam iis vim in via maxime directa imprimit. Facile enim demonſtratu eſt, vim a vento alæ impreſſam, perpendicularem eſſe ad ſuperficiem; & per conſequens potentiæ obliquitatem ad viam brachiorum, adauctam ex ſitu velorum plenius contra ventum directo, minorem roboris proportionem habere ad promovendam eorum motionem, quam in ſitu quo hic poſita ſunt. Et viciſſim ſi ponamus, vela acutius verſus ventum ſtatui, diminutio potentiæ a vento impreſſæ ſuperficiei, major erit, quam augmentum robori ejus accedens ex eo, quod directe magis ad viam brachiorum ſic moveantur. Atque hæc quidem facili ſatis negotio geometricę demonſtrare licet; adeo ut opus non habeam ea hic loci inſerere.

Nil itaque ſupereſt, quam ut oſtendam, cujusnam machinæ adminiculo velum ſeu ala ſic ordinari queat, ut deſideratum ſemper ſervet poſitum. Et id quidem permultis modis effici poteſt; unicum tamen nunc ſolum allegabo, qui licet pro praxi non optimus omnino ſit, intellectu nihilominus ac demonſtratu facillimus eſt. Nimirum fiat ala ab utroque axis ſui latere æqualiter expanſa: quo ipſo nempe preſſio ejus extremorum nunquam non in æquilibrio manet; porro infimæ illius extremitati affigatur rota, diametro adæquans dimidiam circiter longitudinem brachiorum, ab uno foramine ad alterum computatam; tum alia rota ſuper pegmate, in quo fuſus brachiorum movetur, ſtatuenda eſt, quæ prioris modoſemidiametrum magnitudine adæquet, nec niſi dimidium dentium numerum contineat; denique auxilio tertiæ alicujus

rotulæ ſub brachiis adfixæ & congruam latitudinem habentis, alterius motio alteri communicetur. Quolibet jam velo hac ratione conſtructo, ipſa, ſi ſemel rite diſpoſita ſint, omni tempore in genuino iſto ac deſiderato ſitu moveri pergent.

Cæterum inventio hæc non modo utilis eſſe poteſt pro omni molarum genere, ſive ad conterendum, ſive ad ſecandum aſſeres, poliendum, contundendum, trahendum aut elevandum aquas, folles agitandum, &c. inſerviant: eodem modo, uti vulgares molæ pneumaticæ, quæ nunc in uſu ſunt; ſed & magnam præterea utilitatem præſtare poterit molis aquaticis tali in flumine ſitis, ubi cataracta nulla extrui valet: ut & Alis perpendicularibus aliorum molendinorum: quorum hic obiter mentionem facere, haud inconſultum putavi, cum neutrum horum ab ullo hactenus, quod quidem ego audiverim, vel leviter tactum fuerit. Nec aliam hujus rei explicationem addere juvat: ſufficiet enim oſtendiſſe principium, cujus ope ſumma perfectio hiſce velorum generibus conciliari queat; ac indicaſſe, quodnam ſit genuinum principium, juxta quod examinari ac dijudicari valeat, quodnam præſtantiſſimum ſit genus velorum ac velificationis, quæ nunc uſu vigent, & quibus fundamentis inſiſtendum ſit, ad conſequendum modum optimum, vela navium & conficiendi & adhibendi.

RELATIO DE ANATOME STRUTHIOCAMELI, facta a D. Eduardo Brown, Societatis Regiæ nec non Collegii Medicorum Socio.

Ex Collect. Philoſ. Angl. M. Febr. 1682. N. 5. pag. 147.

INter aves alatas ſeu pennatas maxima & proceriſſima æſtimatur Struthiocamelus, quippe octo quandoque pedes altus: quæ quidem moles ſi comparetur cum *Tominejo* ſeu Paſſere Mosquito, *(Humbird)* ut qui tantum duodecim circiter grana pondere adæquat, facile patet, quantum intra ambitum & latitudinem avium creatio fuerit ordinata.

Nomen Alitis hujuſce quod attinet, derivatum quidem id a paſſere (στρουθῷ) videtur; caput tamen ejus anſerino magis accedit. Et noſtri quidem *Collum* tres pedes ſeu *Virgam* Anglicam *(a Yard)* longum erat, non computato tamen inſimul capite. Pes integer, *a calcaneo ad extremum digitum*, tres Virgæ quadrantes efficiebat: cui ipſi nempe, dum quietem capit, inſidet. Aſt *Pes* proprie ita dictus, ſive digitus longior, non niſi quadrantem Virgæ adæquabat; minor vero digitus dimidium quadrantem ſuperaddita $\frac{1}{32}$. *Ungvis*, qui in longiori digito eſt, $\frac{1}{16}$ Virgæ habebat: ſupra eum vero ſtabant ſexaginta tres ſquamæ latæ, alia ſuper aliam, aſcendentes per totam partis in pede anterioris, ſeu oſſium, quæ *Metatarſo* reſpondent, altitudinem: minor autem digitus penitus ungue caret, nec niſi octo aut novem ſquamas habet, quarum itidem una alteri incumbit; ſed quæ non altius, quam digitus ipſe aſcendunt. *Plantæ* pedis conformatio ſeu ſubſtantia non abſimilis ei eſt, quæ in cute Elephanti conſpicitur, utut non ita prædura ſit; mobilis inſuper eſt, ac preſſioni cedens, ut in pede Cameli, dum pinguedo ſubtus latet, unde fit, ut molliter & ſine ſtrepitu incedat: cæterum cutis, altius binis illis digitis ſita, ſquamoſa apparet. Quælibet vero harum ſquamularum irregulare quoddam pentagonum, tetragonum, & quandoque hexagonum conſtituit. Porro a calcaneo usque ad *genu*, ſeu eam partem, quæ hominis *tibiæ* reſpondet, ſpacium $\frac{5}{8}$ Virgæ intercedit; *Femur* plusquam quadrantem Virgæ efficit, ac perquam craſſum eſt. In *pectore* obſcura quædam ſubſtantia comparet, dura & calloſa, figuræ ovalis, $\frac{3}{32}$ Virgæ longa, ei non abſimilis, quæ in Camelo conſpicitur: ſuper hac quietem ſedens capeſſit avis hæc, capite ſimul erecto; ac hoc in ſitu eam dormire puto, non enim unquam ipſam aliter poſitam videre potuimus. *Ala* ejus minor eſt, quam ut totum contegere collum queat. Præterea pars quædam calloſa obſervatur ſuper *oſſe pubis*, longior ea, cujus antea mentionem fecimus, ſed anguſtior: ſuper qua ſimul, præter calloſam illam pectoris partem, quieſcere adſolet. Corporis longitudo ab ima parte colli usque ad finem uropygii erat unius Virgæ. Os maximum alæ $\frac{3}{8}$ dictæ menſuræ adæquabat. Summum caput planum erat, $\frac{3}{16}$ longum, metiendo a fine occipitis, usque ad extremum roſtri. Caput porro piloſum potius videtur, quam plumis obſitum; collum tamen candidas habet pennas perpulchras: utut alii contrarium affirmarint. In vertice capitis locus quidam eſt planus & ovalis, $\frac{9}{16}$ Virgæ longitudine, calloſus, pilis etiam plumisque deſtitutus; non abſimilis callo iſti pectoris, licet non ita craſſus; deſtinatus forte ad præſervandum cerebrum a noxiis illis vaporibus, *(Serenes)* qui in regionibus calidioribus ſubinde cadunt, aliisque aëris injuriis, nocturnis præſertim: quæ quidem tanto magis hic conſiderandæ veniunt, quod avis hæc erecto capite, & non ſub alas abdito dormit.

Gula admodum larga eſt pariter ac longa: ampliſſima tamen in ſummitate prope caput, ubi $\frac{3}{4}$ Virgæ lata eſt. *Os Hyoides* ſemet ab utroque colli latere deorſum extendit, longitudine $\frac{5}{4}$ menſuræ ſæpius nominatæ. Præter varios in collo muſculos, motioni numeroſarum iſtarum vertebrarum & capitis inſervientes, ſpeciatim duo ibi occurrunt muſculi perquam elegantes, qui ab interna thoracis parte prodeunt, intra pectoris cavitatem circa ſecundam coſtam orti, qui utrinque in arteriam aſperam ſemet inſerunt: licebitque eos appellare *Directores aſperæ arteriæ.* Circa primam porro aſperæ hujus arteriæ diviſionem ſeu divaricationem ex utroque pulmonum latere annulus eſt, craſſior ac fortior, quam ullus e reliquis tracheæ annulis. Diverſæ in collo prope Gulam reperiuntur *glandulæ*, eæque coloris pallidi, & quaſi cinerei: verum duæ præterea glandulæ pulcherrimæ iſtic ſunt, arteriis carotidibus adhærentes, uti hæ e pectore utrinque emergunt; atque iſtæ ſubcærulæ ſunt. *Peritonæum* ſuccingit & laxe circumcludit ſtomachum.

Septem avis hæcce nacta eſt *coſtas*; nec non muſculos intercoſtales latos, planos & nitidos. *Sternum* non habet prominulum, velut aliæ volucres, nec anguſtam pectoris cavitatem, uti plures quadrupedum: ſed pectus amplum, ac ſternum latum atque firmum, figura clypei, & latius adhuc ſterno hominis: ac certe, quando ales hic demittit caput & collum rotunde incurvat, per portam aliquam intrare parans, pectus ejus adeo latum eſt, ac greſſus tam diverſus ab inceſſu aliarum avium tamque inſolitus, ut Camelum prope æmuletur: cum hac tamen prærogativa, quod, dum ſtruthiocamelus pondere ſuo non niſi duobus cruribus innititur, greſſus ejus inde liberior & magis decorus apparet. Struthiocamelus porro noſter maſculini generis erat, ſed junior adhuc: *penem* habebat longitudine unius unciæ, cui exigua quædam ſubſtantia cartilaginea inerat. *Teſtes* alte ſatis, prope renes & ſpinam dorſi, ſiti erant, perquam exiles ac tenues, coloris flavi. *Aures* rotundæ ſunt, earumque orificium hominis digitum admittit. *Oculi* lati & ſubcærulei, magnitudine humanis fere pares. Mirum eſt, quod *Cardanus* exiſtimarit, *plumas* ſtruthiocameli coloratas atque tinctas a natura eſſe, rubras puta, cæruleas, luteas, virides; cum tamen naturales hujus alitis colores modo ſint albus, griſeus ac fuſcus: nimirum pennæ interioris alæ lateris, nec non in pectore, ventre & collo erant candidæ, ut & plumæ in cauda: ſed reliquæ ad cinereum aut fuſcum colorem accedebant. Certe tamen

tamen ales hic e pulcherrimis utique animantibus eſt, quas Barbaria alit, ubi præterea calidum regionis clima pennas ejus univerſas contorquet ac criſpat. Perhibet *Bellonius*, ſe vidiſſe Alexandriæ in unica taberna ad ducentas ſtruthiocamelorum pelles; indeque ſi contingeret plumarum geſtationem uſu iterum frequentari, mercaturam hanc e Barbaria non parum incrementi capturam. Rimula *Laryngis* longa eſt & cartilagines circa eam validæ: nulla tamen omnino epiglottis, nec ſimilitudo cum larynge humana: utut ii, qui *vocem* ejus audivere, eandem comparandam velint cum clamore aut ejulatu infantis rauci, magis tamen lamentabilem atque tetricam: id quod confirmat relationem datam a Dn. *Sandys* in itinerario ſuo, quod nimirum ingens ſtruthiocamelorum numerus in deſertis iſtis locis detur, qui gregatim degant, ac ſæpius peregrinos atque viatores horridis ſuis clamoribus territent. *Pulmones* coloris elegantis ac floridi ſunt, exiguæ tamen molis, proportione habita ad arteriam aſperam: cæterum firmiter adhærent dorſo, ac perforati ſunt, perinde ut in aliis avibus; inflando autem follium ope in tracheam, efficere non potuimus, ut ſemet extollerent, aut implerentur. *Cor* duos ventriculos habet, magnitudine iis, qui in humano corde ſunt, prope æquales; dexter tamen ventriculus multo tenuior eſt, ac valvulæ magis carnoſæ. *Duos* avis hæc habet *ſtomachos*, quales in granivoris volucribus inveniuntur, Ingluviem nempe, & Ventriculum verum; *ingluvies* tamen ſeu primus ſtomachus multum ab eo differt, quem reliquæ aves habent: in hoc nempe, quod non ut in illis extra pectus, verum intra ſternum ſitum ſuum nanciſcitur; item quod non rotundus eſt, ſed oblongus velut ſacculus & vaſtæ ſatis amplitudinis, ſecundum longitudinem in cavo corporis jacens. Id vero, quod in tota hac diſſectione optime nobis ſatisfecit, fuerunt *glandulæ*, quas in tunicis hujuſce ſtomachi invenimus; extenſas in poſtica ejus parte ab una fere extremitate ad alteram, numero prope mille, dum denæ circiter in latum, ac centenæ in longum jacebant. Hæ ipſæ vero ſitæ ſunt inter tunicas ſtomachi, & quælibet particularis glandula ſemet exonerat mediante peculiari orificio per interiorem ſtomachi tunicam intra ejus cavitatem. Harum vero glandularum aliquas quidem invenimus rotundas & globulares, alias ovales, alias denique planiores & figuræ irregularis: ſpeciatim eæ, quæ inter reliquas altiſſimum obtinent ſitum, maxime rotundæ & craſſæ ſunt, quæ autem magis accedunt ad hujus ſtomachi fundum, ſeu ubi cum

vero

vero ventriculo unitur, latiores sunt & planiores. Hæ ipsæ vero succum quendam ingerunt, qui juvat ad digerendum varium istud pabulum, quo avis hæc uti consuevit. Porro *Ventriculus* genuinus, seu ingluviei contradistinctus, permagnæ erat amplitudinis: tunica ejus interior non ita firmiter adhærebat, ut in aliis volucribus solet, eratque perquam crassa & panno molliori *(Flannel)* non absimilis: unde per ingluviem seu primum illum stomachum inspicientibus nobis in huncce ventriculum, apparuit veluti segmentum talis panni aut mappæ, quod a Struthiocamelo deglutitum isthic delitesceret. Transitus ex posteriore hoc ventriculo in tenuia intestina perquam angustus est. Ipsa *intestina* viginti circiter Virgas longa sunt; tenuia nimirum a stomacho incipientia decem Virgas emetiuntur: & dehinc crassa intestina usque ad anum fere totidem. Prope initium crassorum intestinorum *duo* sunt intestina *cæca*, quorum quodlibet Virgam unam longum est, habentque intra se cochleam seu spiralem valvulam, qualis in Cuniculi Cœco intestino observatur; spira vero hæc in utroque intestino viginti prope gyros agit. Cæterum extremitas Cœci exilis est, a Cœco hominis intestino non multum discrepans. *Excrementa*, quæ per intestina ejiciuntur, duorum sunt generum: alterum albidum, tenue & glutinosum, quod avis hæc ejaculatur more accipitris; post hoc dein sequitur aliud excrementi genus, fimo ovino non absimile, sed grandius. Porro *mesenterium*, utut tantum numerum intestinorum tenuium & crassorum complectatur, non tamen densum est, sed membrana tantum translucida, uti generatim in pennatis solet; admodum nihilominus amplum est, & nonnullis in locis plusquam $\frac{3}{8}$ Virgæ profundum seu latum, metiendo a centro ad intestina usque. *Hepar* quatuor constat lobis, & colorem habet non multum ab humano discrepantem: vesiculam tamen fellis nullam reperire potuimus. Præterea Glandula quædam suberat stomacho, quæ pro *Splene* haberi potuisset, nisi pennata & insecta splene carere dicerentur. *Pancreas* gracile erat & ultra pedem longum. *Renes* magni, & manum meam adæquantes longitudine, uti conjuncti jacent: cæterum figura citharam repræsentant. *Ureteres* firmi sunt, validi, albicantes & longi. Pone renes duæ jacent glandulæ nonnihil ovales, sesqui pollicem circiter longæ, & spinæ dorsi instratæ. Caput est minusculum pro portione totius corporis, ac idcirco Julius Scaliger, quando aves recenset capite largiori pollentes comparatione habita ad corpus earum, nominat Passerem, Bubonem, & Picum; at vicissim volucres minoribus capitibus enumerans, adducit Gallinam, Pavonem & Struthiocamelum. De cætero in Africa, ubi & nonnulli Elephantibus vescuntur, non mirum est, si aliqui sunt, qui & Struthiocamelos in cibum adhibent. Galenus tamen aliique eorum carnem tanquam difficilis digestionis damnant.

JACOBI ALTINGII SS. THEOL. ET LINGVARUM Oriental. Prof. Verbique Divini Ministri in Academia Groning-Omlandica Opera omnia Theologica, Analytica, Exegetica, Problematica, Practica & Philologica, in tomos V. distributa.

Amstelodami excudit Gerardus Borstius. 1687. fol.

Constant plagulis 121.

JAcobus Altingius *Heinrici* Theologi Heidelbergensis & postea Groningensis Filius Anno 1618. d. 27. Sept. natus est Heidelbergæ, quo tempore ipsius Parens cum Sculteto & Tossano ad Dordracenam Synodum profectus fuerat. Cum in Academia Groningensi Philosophiæ, Linguarum & Theologiæ fundamenta egregia jecisset, Anno 1639. peragrato Belgio in Angliam quoque trajecit, ubi, cum Johanni Prideaux Vigornienſi Episcopo profectus suos probasset, ab eodem Diaconus Vigornienſis & postea Anglicanæ Ecclesiæ Presbyter ordinatus est. Verum post Gomari Præceptoris quondam sui obitum, communi Ordinum Groningæ & Omlandiæ suffragio, ad Hebrææ & affinium Linguarum Professionem sub finem Anni 1642. ex Anglia revocatus est, ad quam dignitatem quadriennio post munus Ecclesiastæ Academici, & Anno 1666. professio Theologica accessit, quibus officiis ad Annum usque 1679. functus est, quo diem suum supremum obiit.

De scriptis ejus edendis *D. Balthasar Bekkerus* Ecclesiastes Amstelodamensis cum *Gerardo Altingio* Jacobi Filio & Hærede, & præcipuis Defuncti discipulis, quorum nomina in singulorum tomorum præfationibus commendantur, consilia contulit, quæ optato successu minime caruerunt. Et *primus* quidem *tomus*, cui vita Autoris præfigitur, analysin exegeticam in Genesin, Exodum, Leviticum & Numeros, & plenissimum commentarium in priora Deuteronomii capita usque ad cap.

19. v. 11. nec non analyſin exegeticam in Pſalmos 24. priores, & prælectiones in totum Jeremiam continet. *Tomus ſecundus* commentarium theoretico-practicum in loca quædam e Pentateucho, libris Samuelis, Regum, Paralipomenon, Eſthere, Jobo, Pſalmis, Proverbiis, Cantico, & Prophetis ſelecta, cum parallelismo teſtimoniorum Veteris Teſtamenti, quæ in Evangelio ſuo Matthæus allegavit, complectitur. *Tertius tomus* exhibet commentarium locupletiſſimum theoretico-practicum in decem priora capita epiſtolæ ad Romanos. *Quartus tomus* incipit a commentario in caput undecimum epiſtolæ ad Romanos, qui jam olim ſub titulo: *Spes Iſraelis:* editus fuerat. Hunc ſequitur commentarius in reliqua Paulinæ hujus epiſtolæ capita, cum analyſi totius epiſtolæ, item analyſis exegetica in epiſtolam ad Coloſſenſes, prælectiones in epiſtolam ad Hebræos a cap. 1. usque ad cap. 9. v. 10. & conciones in loca ſelecta Novi Teſtamenti. *Quintus* denique isque ultimus *tomus* varia opuſcula Theologica & Philologica comprehendit, nempe libros ſex de ſabbatho, tractatum de Schilo quinque libris conſtantem, analyſin exegeticam catecheſeos Palatinæ, methodum Theologiæ didacticæ, diſſertationum Academicarum heptadas ſeptem, & orationum heptadas duas, ſciagraphiam biblicam, catecheſeos Palatinæ & Synodi Dordracenæ doctrinam de Sabbatho, orationes duas ſub initium & finem Rectoratus Academici habitas, varias epiſtolas & ex epiſtolis excerpta, mantiſſam miſcellaneam, in qua præter alia epiſtola de reconciliatione Mareſiana, & ſcriptum Curatoribus exhibitum de propoſitionibus 31. a Mareſio Autori tributis continetur, ac poſtremo loco fundamenta punctationis Linguæ Sanctæ cum Synopſi Inſtitutionum Chaldæarum & Aramæarum, ut de adjectis indicibus taceamus.

ANALECTA GRÆCA, SIVE VARIA OPUSCULA Græca, hactenus non edita, ex MSc. codicibus eruerunt, Latine verterunt & notis illuſtrarunt Monachi Benedictini, Congregationis S. Mauri

Tomus. I.

Pariſ. apud viduam Edmundi Martini, Johannem Boudot & Stephanum Martin, Anno 1688. in 4to.

De

DE tomis veterum analectorum e variis Latinis ſcriptoribus collectorum, quos *Johannes Mabillon* Ordinis S. Benedicti e congregatione S. Mauri Monachus in lucem publicam emiſit, a nobis in Actis Anno 1684. pag. 65. & Anno 1686. pag. 17. dictum meminimus. Nunc Græcorum Analectorum, quæ ſub totius illius Congregationis nomine prodire cœperunt, tomum primum paucis recenſebimus. Operam huic tomo ſuam imprimis impenderunt Domnus *Jacobus Loppin*, qui vitam S. Euthymii, & Stephani junioris Latine interpretatus eſt, Domnus *Antonius Pouget*, qui vitam S. Cyriaci Latine reddidit, & Domnus *Bernhardus de Montfaucon*, qui typicum Irenes Auguſtæ, excerpta ex Heronis Geometria, antiquum rationarium Auguſti Cæſaris & novum Alexii Comneni, & breviſſimum tractatum de ponderibus & menſuris latina verſione donavit.

Et hæc ipſa ſunt Græca illa opuſcula, quæ hoc primo tomo continentur. Agmen ducit *vita Euthymii a Cyrillo Scythopolitano* ſexti ſeculi ſcriptore concinnata, quæ non paucis in locis ab ea multum diſcrepat, quam *Johannes Baptiſta Cotelerius* tom. 2. Eccleſ. Græc. monum. p. 200. publicavit. Nec ipſe Cotelerius in notis ad iſtam vitam diſſimulavit, videri eam a Simeone Metaphraſte interpolatam. Cum autem Cotelerius tertium eccleſiæ Græcæ monumentorum tomum ederet, & jam illius tomi index typis mandaretur, contigit, ut Colbertina bibliotheca plurimis Græcis codicibus augeretur, quos perluſtrans reperit vitas Sabæ & Euthymii a Cyrillo Scythopolitano ſcriptas, & Euthymii quidem vitam ſic inchoari annotavit: Πρόλογος τοῦ βίου τοῦ ἁγίου Πατρὸς ἡμῶν Εὐθυμίου. Τῷ τιμιωτάτῳ καὶ ἀληθῶς ἐναρέτῳ Πατρὶ Κύριε Γεωργίῳ, &c. Nec dubitamus, quin ex hoc ipſo codice Euthymii vitam doctiſſimi Benedictini ediderint. Nam ex Colbertina bibliotheca opuſculum hoc ſibi a *Stephano Baluzio* communicatum fatentur, & neque in Colbertina neque in aliis Galliæ bibliothecis aliud exemplar præter hoc unicum invenire potuerunt, & ipſa quoque verba congruunt, quibus Cyrillus vitam Euthymii, ſeu potius prologum hujus vitæ auſpicatus eſt. Vitam Euthymii excipit *vita S. Cyriaci* anachoretæ, quam cum apud *Simeonem Metaphraſten* ſine Autoris alterius nomine reperiſſent doctiſſimi Editores, ipſi Metaphraſtæ adſcribendum cenſuerunt. Sequitur *Typicum ſeu regula monaſterii Gratiaplenæ*, ab Imperatrice Irene Ducæna, Alexii Comneni uxore, quæ monaſterium illud ædificaverat, monialibus

bus præscripta, quam nostris Benedictinis ex Regia bibliotheca *Thevenotius* suppeditavit, ab ipsa Imperatrice rubris characteribus, ut Imperatoribus eorumque Uxoribus moris fuit, subscriptam, unde autographum esse illum codicem Editores minime dubitant. Subjectæ sunt typico *tabellæ* aliquot, partem redituum illius monasterii plurimis perplexis & minus usitatis characteribus exprimentes, in quibus legendis & explicandis se multum desudasse dicunt. *Heronis Geometriam*, cum sola integro volumini sufficiat, integram ex codice Regio edere noluerunt, interim operæ pretium facturos se existimarunt, si quædam de mensuris inde excerperent, quæ intelligendis typici tabellis inservire possint. Luce quoque publica dignissimum censuerunt *antiquum rationarium Augusti Cæsaris, & novum Alexii Comneni*, cum in eo de variis vectigalibus & monetis plurima legantur, quæ hactenus vel minus nota vel penitus ignota extiterunt; unde non exiguum emolumentum ab hujus operis editione ad rem literariam accessurum confidunt. Præfixi sunt huic rationario varii characteres monetarum, quorum explicationem haud exiguo labore sibi constitisse, ex ipsa codicis inspectione satis fore manifestum arbitrantur. Sub finem autem rationarii illius antiqui & novi annectitur brevissimus *tractatus de mensuris & ponderibus*, notisque ea significantibus. Ultimus hujus tomi tractatus est *vitæ Stephani junioris*, sub Constantini Copronymi imperio ob imaginum cultum interfecti, a *Stephano ecclesiæ Constantinopolitanæ Diacono* quadraginta post Stephani mortem annis conscripta, in quo multa referuntur, quibus Iconoclastarum, seu ut hujus vitæ autor loqui amat, iconocaustarum historia illustrari potest. Hanc vitam Stephani a cognomine Constantinopol. ecclesiæ Diacono contextam non minus, ac aliam ejusdem Stephani vitam a Simeone Metaphraste compositam, quam *Jacobus Billius* olim latine redditam juris publici fecerat, in lucem emittere data occasione voluit *Stephanus Baluzius*. Verum cum Benedictinos nostros Græcorum quorundam opusculorum editionem parare cognovisset, lubens iis concessit, quæ in suos usus transscribi e Regia bibliotheca curaverat. Neque tamen hi utramque Stephani vitam primo analectorum tomo inserere voluerunt, sed alteram a Metaphraste elaboratam cum Billii versione omittendam hac vice censuerunt, ne duæ ejusdem hominis vitæ in eodem volumine conjunctæ lectori fastidium crearent.

Sub-

Subjectæ sunt his opusculis notæ parcæ quidem nec prolixæ, minime tamen aspernandæ, e quibus unam alteramve recensere placet. In vita Euthymii p. 25. ad verba: ἐκ τῶν εὐφισκομένων βοτανῶν καὶ τὴν μαλωᾶ διαιτώμενοι, observant, vocem μαλωᾶ ortam ex Hebraica מַלּוּחַ quæ legitur Job. XXX, 4. LXX. ibi vocem ἅλιμα usurpant, qua Olympiodorus indicari dicit herbam, quæ cito satietatem affert. Herbam autem illam malvam esse, ex eo colligunt, quod & latina vox malva & græca μαλάχη cum hebraica illa voce haud exiguam cognationem habeat. Nec mirum esse putant, quod Cyrillus hujus vitæ Scriptor, cum Syrus fuerit, hebraicum aliquod vocabulum usurpaverit. In eadem Euthymii vita p. 56. observatur, in definitione Concilii Chalcedonensis non legendum esse ἐκ δύο Φύσεων ex duabus naturis, ut edita Græce concilia vulgo legunt, sed ἐν δύο Φύσεσιν in duabus naturis, cum & Cyrillus in vita Euthymii constanter ita legat, & hæc lectio meliorem sensum reddat. In typico Irenes p. 187. ad vocem ἀρχοντοπαρικίῳ refutatur Vir quidam eruditissimus, qui est Dn. Cangius, quod ἀρχοντοπαρίκια idem esse dixerit, quod δεσποτικὰ οἰκήματα, quorum in eodem typico c. 79. mentio occurrit. Ab hac sententia propterea sibi recedendum putant, quod ἀρχοντοπάριον prope ostium fuerit, despoticæ autem domus 150. cubitis ab ostio distarent. Accedit ad alias rationes, quod ἀρχοντοπάριον diminutivum videatur, atque ampliſſimis illis domibus convenire nequeat. Existimant igitur, ἀρχοντοπάριον esse cellam quandam prope ostium, sive primum monasterii ingressum intra septum monasterii. Cur autem sic appellatum fuerit, ignorare se fatentur. In eodem typico p. 264. disquiritur, cur Irene Nicephori Bryennii & Annæ Comnenæ filia Ducæna appelletur, cum tamen e Bryenniorum familia ortum duxerit. Arbitrantur autem, quod Irene Augusta ex singulari amore nepti huic suæ, quam præ aliis amavit, non modo nomen suum proprium, sed cognomen quoque indiderit. Clauditur hic tomus onomastico singularium vocum græcarum, quæ in his opusculis occurrunt, & indice nominum & rerum memorabilium.

TRACTATUS MORALIS DE JURAMENTIS, EDITUS a Joh. Wolffgango Jägero, Moral. Prof. Tubingensi.

Stutgardiæ typis Pauli Trew, 1687. in 8vo.

Constat plagulis 23.

DOlendum prorsus est, eo cum morum disciplina, quam sanctam utique & intemeratam servare oportebat, rem deveniſſe, ut qui formare eos regereque debebant, viam aditumque turpiſſimis quibusque facinoribus methodo ſua hypotheſibusque aperiant: quam perverſorum, in cœtu Romanenſium, Caſuiſtarum moralia tradendi rationem, haud paucos ex eadem Eccleſia reprehendiſſe non ſolum, ſed & condemnaſſe in ſuiſmet fratribus, recenſitum non ſemel oſtenſumque in Actis eſt: inprimis autem cum Caſſianum a S. Elia percenſeremus Anno 1685. p. 253. Quare quum indigne adeo haberi ſanctiſſimam diſciplinarum adverteret Autor celebertimus, arma potiſſimum viresque adverſum illos direxit, & præter Diſſertationes de Conſcientia, de quibus alio tempore dicturi ſumus, præſentem iis Tractatum non oppoſuit ſolum, ſed & monſtrare veriora de argumento iſto ſategit. Certis autem articulis rem omnem ita perſequitur, ut primo de natura juramenti agat, & an jurare licitum
53 ſit, quæque eo requirantur, inprimis autem, *an & per creaturas jurare liceat*, prolixe exponat. Secundus articulus cauſas juramenti evolvit, materiam p. 56, formam p. 81; quo etiam jurandi formulæ referuntur
p. 105 p. 95, & perſonæ, quæ jurare poſſint, expenduntur: ubi pene omnes in Papatu Moraliſtas ſtatuere ait, quod DEus jurare *formaliter ac proprie*
p. 109 non poſſit, quibus non Scripturæ tantum loca, ſed & effectus divini juramenti opponit, ab Apoſtolo Hebr. VI, 17. indicatos. Ubi etiam decidit, juramentum ex iis non eſſe, quæ neceſſario peccatum ſupponunt;
128 ſtatumque adeo innocentiæ capacem juramenti, *promiſſorii ad minimum* p. 129. fuiſſe arbitratur. Tertius articulus de virtute Juramenti promiſſorii & obligatione disquirit, variasque de juramento vi metuve
172,173 aut dolo extorto quæſtiones reſolvit. Quartus extenſionem juramenti
207 quoad obligationem expendit; quintus autem modos auferendi obligationem deſcribit & examinat, ubi multa etiam de irritatione, diſpenſa-
269 tione, condonatione, relaxatione juramenti reperias. In ſexto deni-
293 que articulo *de perjurio* agit, & poſt plures alias, eam quæſtionem diſcutit, *an utens æquivocatione perjurus* ſit, immaniaque nonnullorum
342 monſtra debellat ac proſternit.

TRACTATUS DE LEGIBUS TUM IN GENERE, tum in ſpecie, autore Eodem.

Tubingæ apud G. F. & Ph. Blifers 1688. in 8vo.

Conſtat plagulis 20.

Agit

AGit hic tractatus, ceu in frontiſpicio promittitur, de Legibus primum generatim conſideratis, more in ſcholis recepto: de earum nempe ſubjecto, eſſentia, poteſtate etiam legislatoria, promulgatione & aliis. (Ubi inter alia obſervatur, non neceſſariam eſſe Dn. Pufendorfii ſubtilitatem, qui *male directivam coactivamq; vim legi tribui* arbitretur: qua opinione enervari Autor putat totam efficaciam legis, ut nihil illi remaneat niſi exilis ratio ſigni; ut alia quæ ab eodem reponuntur, taceamus.) Poſtea ad ſpecies legis deſcenditur, & primum lex *æterna*, dein naturæ conſideratur. Ubi operoſus inprimis Autor eſt in vindicanda ſoceri ſui Dn. Joan. Adami Oſiandri ſententia, qui *legem Naturæ in ſtatu integritatis non eſſe eandem cum illa, quæ eſt in ſtatu lapſus*, aſſeruit in Typo Legis Nat. p. 168. idque præeunte B. Hülſemanno noſtro p. 348. dicente, legem naturæ & ſenſum bonitatis & æquitatis poſt lapſum reliquum, tam dici legem naturæ, *ut virgo deflorata, virgo*. Argumentorum, quibus
Oſiander utitur, ſumma eo redit, quod L. N. in ſtatu integritatis dictita- 114
verit rectitudinem omnium facultatum, cum qua non poterat conſiſtere ulla obliquitas; econtra vero lex naturæ in ſtatu lapſus umbra ſaltem ſit primævæ rectitudinis, quæ conſiſtat cum corruptiſſima omnium facultatum conditione. Quod inſuper Lex Naturæ in ſtatu integro omnem
excluſerit concupiſcentiam; hæc vero neutiquam excludat, neque oſten- 115
dat profundum illud malum & fibris intime inhærens, adeo ut ipſe Apoſtolus Rom. VII, 7. pronunciet, peccatum non cognoviſſe ſe, niſi per legem ſc. Moſaicam. Quod denique Lex naturæ in primo homine complexa ſit dilectionem DEI & proximi ſinceram, & perfectam importaverit facultatem, cujus beneficio producere potuerit opera perfecte bona, & ex aſſe DEO placentia: lex econtra naturalis in ſtatu corruptionis illam Veri Numinis proximique ſinceram ac perfectam, quam DEus requirit, dilectionem ignoret, nec opera ex ſe gignat vere bona, ſed ſi ad interiora reſpiciatur, mala, *quæq; ſimulacra tantum virtutum appareant*. Cæterum confidenter hoc ab Oſiandro aſſertum eſſe, eique *ita excidiſſe* pronunciabat Dn. Rachelius, *quod legem naturæ per habitum definiuſſet*. 116
Proteſtatur autem Autor, Oſiandro in mentem nunquam veniſſe, ut aſſe- 117
reret Legem Nat. *ſecundum ſe & in abſtracto* eſſe mutabilem; quin potius ejus immutabilitatē ſummis viribus adſtruxiſſe, & argumentis non minus validisquā ipſe Rachelius. Deinde falsā eſſe dicit Rachelii hypotheſin *quod*

non

non detur L. N. per modum habitus, quippe cui Rom. II, 14. 16. tam clare contradicatur. Argumentum quoque a providentia contra Osiandri sententiam desumtum, non stringere dicit: quid enim magis ad Providentiam divinam pertinuerit, quid magis Justitiam & sanctitatem DEI expresserit, quam imago Divina concreata? & tamen mutationem eam subiisse talem, ut si in sensu biblico loquamur, *totaliter sit deperdita*. Dixerat quoque Rachelius, quod jus naturæ sit a Providentia divina juxta ideam legis æternæ profectum: quam tamen sententiam nec accuratam esse, nec cum Autoris sui principiis convenire Autor censet, quia
124 providentia sit posterior creaturis, lex autem naturæ, *si in concreto* accipiatur, cum ipsa creatione cœperit, in abstracto autem spectata, teste ipsomet Rachelio, non creatione tantum, sed ipsa quoque voluntate divina prior sit. Quibus ulterius diductis, *illorum tandem sententiæ* subscribit, qui radicem fontemque juris naturæ, respectu DEI, in ipsa ejus sanctitate & justitia ponunt, eamque ex Scriptura & ratione stabilitum it. His tractatio de legibus humanis, earumque necessitate, & obligatione,
249 lege item irritatoria aliisque subjungitur, tandemque *de Consuetudine*
291 ampla disquisitio instituitur.

DIATRIBE HISTORICA DE XERXE NEBUCADnezare, ac Cyro Minore Liberatore Judæorum: ad Justini Epit. Trogi L. XXXVI. c. 3. n. 8. Autore Joh. Christophoro Artopæo, Eloq. Professore in Academia Argentoratensi.

Argentorati 1689. in 4to. ap. Joh. Welperum.

Plag. 7.

CUm chronologiam biblicam deductam inde ab exordio mundi ad Christum, difficultatibus non paucis impeditam, rationesque chronologicas admodum perturbatas videret Clarissimus Autor, non mali tantum hujus monstrare causas, verum & remedia eidem quærere hoc scripto suo voluit, cavereque modis omnibus, ne majestate & perfectione Scripturarum indignum quid uspiam admitteretur. Est vero in ea
p. 3 sententia, Nabuchodonosorem qui captivum abduxit populum Judaicum, ipsum Xerxem esse: Cyrum autem Minorem, Darii Nothi filium, fratrem Artaxerxis Mnemonis, autorem edicti, quo & reditus, & templi pariter atque urbis restauratio, populo jam dicto est concessa. Disquisiturus jam, qua ratione verificari de Xerxe possint, quæ in sacris literis de Nabuchodonosore sunt prodita, ostendit primo, ante priorem Cyrũ neminem, in quem ista conveniant, reperiri; &, nisi Xerxes pro Nebucadnezare habeatur, tanti Regis hujus nec ab Herodoto, nec a Ctesia, nec a Xe- p. 4.
nophonte, qui tamen proximi istis temporibus fuerint Scriptores atque diligentissimi, mentionem ullam vel verbulo fuisse factam: neque Æ- 6.
gyptiacorum Regum seriem, sive sacram sequamur, sive profanam chronologiam, permittere, ut Nebucadnezar ante priorem Cyrum collocetur: nec ullam Ægyptiorum servitutem ante tempora Cyri Majoris extitisse: In Berosi testimonio, quod Josephus habet, nihil esse, quod non de 9.
Xerxe æque ac alio quovis possit intelligi: Berosum non modo tempora diversa confudisse, sed e diversis præterea Cyris, Majore atque Minore, 12. seq.
fecisse unum: Majorem, ipsum esse Nabonassarum a Chaldæis, Syris, Ægyptiis ita nominatum: Successores hujus, Cambysen, Smerdin, Oropasten, Darium, Xerxem, aliis apud Chaldæos quam dictis jam nominibus fuisse insignitos; cumque hi ipsi Persicis denuo, Medicisve nominibus (quæ & Græci receperunt) nova repeterentur serie, annorum quoque novam seriem esse conditam, indeque rationes chronologicas immane quantum perturbatas. Simile quid Ægyptiorum Dynastiis accidisse, cum nempe simultaneæ pro succedaneis, errore non levi, a nonnullis haberentur. Non mirandum itaque, quod integram epocham e chronologorum computo eximendam prorsus & eliminandam noster duxerit, quodque olympiadum initia plus quam centum & viginti annis, quam 14.
communiter statui solent, antiquiora fecerit.

Nec debile fundamentum causæ hujus ponit in somniorum, quæ Xerxi & Nebucadnezari visa leguntur, similitudine. Danielis quippe secundo cap. relatum, & Xerxi contigisse, libro septimo Herodoti; virumque ma- 16.
gnum & speciosum Xerxi visum, nihil nisi colossum esse Nebucadnezaris: rursus de arboris universam terram obumbrantis specie quæ memorantur, ad tertiam visionem Xerxis accommodat. Porro cum ad agnitionem veri Numinis pervenisse Nebucadnezar dicatur Dan. II, 47. III, 95. seq. 100. 18.
IV, ult. idem ostendit in Xerxe deprehendi, & Babyloniæ sacraria, teste Arriano, subvertente, & idolum Beli prorsus abolente. Nec enim Cambysen, sed Xerxem debellasse Ægyptios, templa eorum evertisse, Apin occidisse, omnesq; eorum religiones vastavisse, quod eventorum horum tempora ab Ezechiele prædicta ferant nullatenus, ut Cambysi ea tribuantur. Imo

 men-

mentionem & furoris aliquam a profanis fuisse docet injectam. Successores de in Xerxis cum Nebucadnezaris successoribus sic componit, ut & inde quodammodo appareat, Xerxem non differre a Nabuchodonosore. Ahasverum tamen maritum Estheris pro singulari habendum rege putat, qui
19. postquam sub Artaxerxe Longimano magnam nactus potentiam ab eo defecisset, novum regnum sit exorsus, Monarchiam, quam Babylonii hactenus toti Asiæ intendissent ad Persas transferendo. Et quamvis regna, Babylonicum atque Persicum, testante secundo, quinto, & septimo Danielis capite, diversa fuerint; in utroque tamen, pari cum alteris & dignitate, & jure fuisse Medos: Chaldæosque sub Nebucadnezare, ac proinde sub Xerxe (vi hypotheseos) Persis ipsis fuisse dominatos: neque alio
21. modo Xerxem Persarum regem appellari, quam Carolus Magnus Alemannorum Rex nominetur, vel Saxonum, quos sub suo, id est, Francorum imperio continuerit. Post cœptam Persarum monarchiam scripsisse Græcos, de rebus ante eam gestis, & a Persis accepisse pleraque: factum inde, ut Cyrum majorem ejusve posteros *Persarum* reges nominarint per errorem: & cum Persicæ originis ex altero parente Cambyse idem esset Cyrus, (quemadmodum Carolus V. & Ferdinandus ex altero parente erant Hispani) destructa monarchia Assyriaca, Medorum Imperio adjecisse eum istam Asiæ partem quæ Assyriis paruerat, & regnum, Ahasveri demum tempore, Medo-Persicum factum esse, quod pridem Medo-Babylonicum fuisset. Primam denique diatribæ partem con-
22. clusurus hunc in modum arguit: Si minor Cyrus is est, qui Judæos captivitate liberavit, Xerxes erit is, qui captivos eosdem abduxit: cujus quidem pronunciati veritatem definito temporis numero, qui septuaginta annorum est, roborari satis firmarique censet.

In altera ejusdem parte assumendæ jam propositionis, quæ videba-
23. tur *μέγα λίαν αἴτημα*, certitudinem exinde confirmat, quod a Cyro minore non plures quam 490. anni, ad Judaicæ politiæ finem præterierint: a Majori autem Cyro multo plures. Septuaginta hebdomades annorum ab edicto Darii sive Histaspidis, sive Nothi, vel etiam ab edicto Artaxerxis Mnemonis, quod 123. annis edicto Cyri est recentius, auspicandas esse negat ideo, quod iisdem verbis angeli c. IX, v. 25. advertere jubeatur Daniel & observare istum terminum, a quo dictæ LXX. hebdomades veniant numerandæ. Præstare autem hoc prophetam minus potuisse, nisi de edicto Cyri sermo sit, quippe qui annum Cyri primum (Impe-

(Imperii cum Dario Medo socialiter exerciti tertium,) vitæ suæ postre- 24.
mum habuerit, c. I, vers. ult. & c. X, 1. Ab Ecclesia illio temporis excludi non oportere Danielem, utpote cujus cumprimis desiderio revelatione ista satisfacere, precesque exaudire Deus voluerit. Frustra hoc etiam loco restaurationem urbis a restauratione templi separari, quod edicto Cyri utrumque contineatur: a Cyro autem primo si promulgatum illud supponamus, integro pene seculo ante Christum passum hebdomadum harum periodum ad calcem decurrisse. Chronologiam ergo biblicam cum hæc de Cyro Majore sententia mancam facere videatur & incertam, improbari eam merito, multoque rectius assumi alteram de Cyro minore liberatore populi Judaici, quæ hiatum nullum inducat in Scripturam, nihil indignum majestate ejus atque perfectione involvat, cogatque neminem ab extraneis & profanis scriptoribus, pro ejusdem subsidio & complemento quidquam assumere. Rursus Cyrum Majorem adhuc viventem non habuisse aliquem successorem, eundemque adversarium, qui irrita pronunciare acta ejus potuisset: qualem tamen habuisse Cyrus, qui populi captivitatem solvit, Esræ IV, 5, 6, 7. perhibeatur. Minori ex adverso fratrem Artaxerxem Mnemonem omni- 26.
no contigisse adversarium & successorem, Xenophonte, Ctesia, cæterisque Scriptoribus Græcis pariter ac Latinis testibus. Quæ in Estheris volumine describuntur, esse ante reditum populi, solutamque captivitatem gesta sine dubio, eoque cum in confesso sit, quod post Majorem Cyrum Ahasverus Estheris maritus, imperio Persico 127. Satrapiis jam constante, vixerit, fieri non posse, ut Cyrus prior habeatur pro eo, qui captivo populo reditum ab exilio in patriam, per edictum, quod II. Paral. ult. & Esræ I. legitur, indulserit. Ab Estheris historia ad Danielem 33.
revertitur, ex quo urget potissimum, quod Major Cyrus Darium neque prædecessorem nactus fuerit, neque in regno socium: habuerit eum vero Minor; eoque non illum, sed hunc solutæ captivitatis autorem videri. Item, quod a Cyro Minore reges adhuc tres, Mnemon, Ochus, & Arsames 35.
steterint in Persia, juxta vaticinium Danielis c. XI, 3. a Cyro autem Majore non tres, sed novem stetisse memorentur. Tandem nec ætatem Nehemiæ ait concedere, ut per Cyrum, qui Nehemiam cum Serubabele Hierosolymam remisit, intelligatur Major: omnem enim fidem excedere, 36.
quod ducentesimum & vicesimum ætatis annum vivendo is attigerit.

Expositis hunc ad modum propriæ sententiæ fundamentis, in iis,
37. seq. quæ opponi eidem possint, diluendis sic versatur, ut doceat ex Xenophonte, Ctesia, Trogo, Plutarcho, Diodoro Siculo, (Ciceronem, & Justinum omittimus) tantam utique Minori Cyro fuisse autoritatem, ut edictum Esræ I. expressum promulgare potuerit, præsertim cum a Patre ad-
40. huc vivo Rex & successor esset declaratus: & nihil obstare, quo minus eidem vaticinium applicetur Esaiæ, quo liberator populi futurus, Deumque verum agniturus prænunciatur. Majorem Cyrum vero nullum de se indicium veri Dei agnitionis præbuisse.

In *appendice* Dissertationis hujus rationem reddit, quare ex chronologorum calculo totam illam seriem removerit Babyloniorum Regum, quam Ptolemæus a Nabonassare in *Canone temporum* deducit. Nempe non factum id ait temere, neque ut serviret hypothesi; sed quod
41. aliter Scripturæ Chronologia & autoritas salva nequeat subsistere, quod-
42. que non capiat, quibusnam monumentis Ptolemæus post tot secula, quam vixerunt dicti Reges, tantam eorum seriem, distinctam a serie Persicorum Regum referat acceptam. Græcis certe, Herodoto & Ctesiæ ignotos esse eos prorsus: neque hauriri ex Ægyptiorum monumentis ea potuisse, quod Ægyptiorum sacerdotes de hisce Regibus nihil Herodoti ætate cognitum habuerint, idque non obscuro esse argumento, quod Assyriacæ posterioris Dynastiæ Reges confuderit hic chronologus cum Medobabylonicis,
43. quibuscum fuerint simultanei: ipsos interim Medobabylonios eosdem cum his fuisse, qui *Persæ* appellati sint a Græcis.

Parte tractatus posteriore, quæ peculiarem dissertationem *de Incertitudine notationis temporum per olympiadas* complectitur, id egit denique, ut ostendat, Olympiadas male certum characterem esse temporum, *primo* quidem ob incertum, a quo cœperunt illæ, terminum, imo a quo cœpisse feruntur, palam falsum. 2. propter multiplicem earundem in progressu interpolationem mutationemque. 3. propter defectum autoritatis publicæ. 4. propter novitatem eorum, qui primi alligarunt quoslibet eventus ad Olympiadas, & 5. propter suspectam chronologorum ex multis causis sive fidem, sive sufficientem notitiam, ortumque inde in supputandis iis dissensum varium. Facere itaque indigne
56. admodum concludit, qui propter dissensum olympiadici characteris Scripturæ chronologiam pronunciare mancam & mutilam non vereantur, aut ulla ejusdem clara loca detorquere, ne quid decedat forte gentilium Scriptorum autoritati: qua quidem in re fuisse Ecclesiæ doctores veteres, Clementem Alexandrinum, Eusebium &c. una cum Josepho hallucinatos, sit extra dubium.

D. GREGORII ROSIGNOLI NOVARIENSIS EX Clericis Regularibus Congregationis S. Pauli Theoremata Theologico-Juridica DE RESTITUTIONE.

Mediolani typis Caroli Antonii Malatestæ 1688. in fol.

Constant plag. 130.

EX titulo libri præsentis cuilibet facile constare arbitramur, Restitutionis negotium haud quaquam coercere Autorem intra Juris Romani circulos angustiores & satis arduos subinde; sed eum potius ad spatiosissima Jurisprudentiæ Moralis jugera respicere, & latiores multo sibi ponere limites. Ut ergo ambitum hujus materiæ certius definiret, tres libros distincte formare instituit; in quibus singulis Prænotiones seu præsupposita quædam succincte prius declarantur, sectionibus pro re nata factis, ubi paulo generaliora videntur; postmodum ad Prænotionum istarum seriem disquisitiones seu quæstiones specialiores non quidem adeo adstricta methodo se sistunt. In lib. 1. Prænotionum loco terminus, indoles ac natura Restitutionis primum declaratur; succedit actionum injuriosarum recensio, quæ, prout aut bona fortunæ, famam & honorem, corpus & vitam, aut res spirituales afficiunt, varias sectiones patiuntur, quoties vel singularis personarum respectus, vel diversus cooperandi modus, aut negotiorum & contractuum varietas intervenit. His rite declaratis, Disquisitiones seu quæstiones specialiores longo agmine subsequuntur. Aliquas saltim recensere vacat. An quis teneatur damnum, quod præter intentionem dedit, resarcire, *p. 209*. An ebrius & dormiens, si aliquem occiderint, teneantur restituere, *p. 212*. An religiosus ludens sine licentia possit retinere lucrum, *p. 258*. An peccet contra justitiam, qui dicit de altero, quod sit superbus, avarus, *p. 288*. An temere & voluntarie quid grave de proximo suspicari ex levibus indiciis, sit peccatum mortale, *p. 291*. An homicida teneatur ad interesse animæ occisi, *p. 311*. Utrum Clericus non recitans horas canonicas peccet contra justitiam, & teneatur ad restitutionem

nem, *p. 313. In lib. 2.* eodem sub habitu referuntur, quiæ circa Restitutionis actum observanda veniunt; ubi personarum conditio, rei restituendæ qualitas, modus, tempus, ordo & locus restitutionis seorsim explorantur. Contraria Restitutionis colophonem *lib. 3.* addunt, quæ ab impotentia debitoris, bonorum cessione, rei interitu, judicis autoritate, ingressu in Religionem, bonorum incertitudine, compensatione, creditoris excommunicatione & remissione, & ex aliis causis non æquali licet successu deduci solent. De cætero supersedemus singulatè apponere elogium, siquidem primo statim intuitu tituli libri Lectorem sufficienter instruit, *Opus* hoc *omnibus tum Moralis tum Sacræ Theologiæ, & Jurisprudentiæ Professoribus nedum utile, sed pene necessarium esse.*

HISTOIRE DU CALVINISME PAR MONSIEUR SOULIER.

i. e.

Historia Calvinismi Auctore Domino Souliero. Parisiis apud Couterotium 1686. in 4.

Constat 4. Alphabetis.

QUantumvis jam anno *octogesimo secundo* seculi ad finem inclinantis *Ludovicus Maimburgius*, non infrequens in Actis nostris nomen, scriptam a se *Calvinismi historiam*, tanquam primum fœtum, postquam ex *Jesuitarum ordine* vel *emissus* vel *ejectus* erat, in publicum evulgaverit, quæ & a nobis *anno insequenti octogesimo tertio mense Martio* p. 89. in *Acta* hæc relata, & adeo quidem de cætero diversimode a diversarum hominibus partium accepta fuit, ut Romanæ addicti Sectæ multis eandem cumulaverint encomiis; illis vicissim non unis operibus, a nobis etiam pari sinceritate recensitis, eandem castigantibus, qui *reformatam* profitentur *religionem*: Haud quaquam tamen hac ipsa absterreri se passus est operis præsentis *Auctor*, ut novam *Calvinismi* historiam a se conditam quatuor post annos in lucem publicam non exponeret. Cum enim, uti memorat, *Edictorum historiam* jam emisisset, plausibus *Romano-Catholicorum* & elogiis exceptam; *Reformatis* quamlibet multum indignantibus, ut pote quem veluti prodromum aspexerint illius ruinæ, quæ illis partibus non ita multo post incubuerit: contineri se non potuisse ait, quin ad justam de Calvinismo historiam concinnandam se accingeret. Confidit tamen, tam sedulo in hoc Opere se etiam litasse veritati, ut non amplius locus adversariis sit relictus, malæ se fidei, & exasperati

asperati in eos odii atque indignationis regiæ ulterius accusandi. Quod ut magis verisimile faciat, documentis, quibus usus est, & quæ ex Bibliotheca regia patuisse sibi scribit, autoritatem adstruere nititur, quippe quæ *Lomenij* Secretarius Status, Vir & in patria & apud exteros fidei probatæ, magna cura collegerit, viginti voluminibus ex iis compositis, quæ ab anno *vigesimo tertio* superioris seculi, ad annum hujus seculi *trigesimum quartum*, pro *Protestantibus*, tum & contra eos actitata sunt; quæ cum antea in Bibliotheca Mazariniana delituissent, ex hac demum in regiam, *duobus Commissariis* Parisiensibus huic negotio præfectis, illata fuerint. Neque rationem superesse, cur in suspicionem aliquis desendere velit, quasi *Acta* ista, vel a *Lomenio* falsis narrationibus interpolata, vel ficta etiam a se fuerint, cum fraudem facile detegere possint adversarii, quippe qui archetypa ipsa Rupellæ asservata in actis publicis, quæ anno sexagesimo nono adhuc extiterint, inspicere possint.

Totum opus in duodecim dispertivit libros, in quibus ita persequitur institutum suum, ut Calvinismi *nativitatem* ad tempora *Francisci I* & *Henrici II* referat; *progressum Francisco II.* imperante apparuisse scribat, qui tamen sub *Caroli IX*, *Heinrici III* & *IV* regimine incrementa maxime sumserit; *decrementum* sensisse regnante *Ludovico XIII* memoret; usque dum ad incitas fere redactus *evanuerit* demum sub *Ludovico XIV*, quem *magnum* dicit, qui & *Calvinistas* fine bello & sanguine ad sinum Ecclesiæ Romanæ reduxerit.

Cum igitur exposuisset, quæ causæ ipsum ad scribendam historiam impulerint, altius de reformatione religionis repetit originem; injurius quam maxime, pro indole ex ista parte scribentium, in *beatum Lutherum nostrum*, quasi qui irritatus injuria ad tantum processerit negotium. Sed quæ causæ fuerint *Luthero*, ut ecclesiam ceremoniis inanibus obrutam, & crassa superstitione defœdatam repurgaret, pluribus atque magis ex vero deduxit Vir literarum gloria & meritis in rempublicam illustris, *Dn. Vitus Ludovicus a Seckendorff*, *in Commentario Historico atque Apologetico de Lutheranismo*; quod accuratissimum opus nunc ad annum *Lutheri* emortualem perductum, brevi subjicietur prælo, cujus rei *Index* rerum in eo contentarum, quæ notabiles admodum atque rarissimæ sunt, & ex parte nulli fere innotuerunt huc usque, nuper vulgatus spem facit indubiam. Statim tamen adfuisse dicit *Autor*, qui *Lutheri* partes amplecterentur, & hos primos in-

tes

1523. ter, vicinos Helvetios, Bernates cumprimis atque Tigurinos, cum ibi *Zwinglius*, strenue rem urgeret, cumq; Genevæ lites inter Episcopum atq; cives exortæ essent, *Guilhelmum Farellum*, ob novam religionē ex Gallia
1533. exulē, adeo convenienter istis fuisse usum, ut urbe episcopus excedere coactus fuerit, nunquam rediturus. Interea id egisse Sectæ Capita, ut quam latissime religionem novam dispergerent, eoq; consilio & magnam Prædicatorum numerum immisisse Galliæ, qui etiam progressiones ibi fecerint ingentes. Præcipue istam in curam incubuisse *Joannem Calvinum*, ex indignatione ob negatum sibi *Lutetiæ* beneficium ecclesiasticum, & prælatum sibi cognatum rei bellicæ Præfecti supremi *Mommorancii*, ad istas partes transgressum, qui tamen mox ob edictum *Francisci I.* contra *Lutheranos* promulgatum, *Argentoratum* & abhinc *Basileam* discesserit, ubi & *Institutiones suas* primum ediderit. Verum ipsum mox re-
1535. diisse in Galliam, sed iterum coactum remigravisse in Germaniam, ac
1538. in itinere ad tempus Genevæ substitisse, sed ortis in hac urbe ob religionem dissensionibus, Argentoratum iterum abiisse, donec paulo post compositis Genevæ turbis, eam urbem repetierit. Nullis interim *Franciscum* curis, nullis laboribus Sectam hanc suis quidem adhuc in initiis subsistentem, sed tamen magis magisque adolescentem potuisse supprimere. Nam & *Meldis* eam, quæ urbs *Campaniæ* est, per carminatores, fullones aliosque illius generis homines valde increvisse, postquam ipsi *Petrum Clericū*, & ipsum carminandæ lanæ artificem, concionatorem sibi constituerint, tam scite eo perfunctum officio, iisque dicteriis Romanam Ecclesiam insectatum, ut mox magnus se-
1546. ctariorum ejus modi exurgeret numerus. Quamvis cum interciperetur ista urbs, infelix concionator Lutetiam abreptus & igni ad-
1547. dictus fuerit. Inter hæc decessisse *Franciscum Regem*, cui successerit *Henricus II*, non minore zelo inflammatus ad renovanda contra *Lutheranos* edicta, imo & ad nova promulganda; si modo increscenti *doctrinæ Lutheranæ* pessulum opponere iisdem potuisset, quod adeo fieri non potuerit, ut in ipsa Parisiorum urbe latius latiusque grassata fuerit. Qua occasione ex *Theodoro Beza*, uti annotat, refert, qua ratione primus Lu-
1555. tetiæ minister constitutus sit. Cum enim *Nobilis* quidam ob religionem se *Lutetiam* contulisset, & ibi magnus ob idem religionis studium ad ipsum identidem fieret concursus, uxorem ejus partum enixam esse, de quo baptizando cum suscepta esset deliberatio, noluisse parentes sacro fonte

fonte ablui infantem suum a Pontificiis, ob nimiam, quam sectarentur, superstitionem, & conventum adeo de constituendo Ministro submonuisse, cui cum non nisi laici, ut loquuntur, interessent, ipsos se excusasse, suæ id esse potestatis inficiantes. Sed parentes institisse precibus suis, minis additis, se apud Deum eos esse accusaturos, si filiolus suus tam salutari aqua non tinctus decederet; quod quidem eo valuerit, ut sorte Ministrum eligere constituerint, quæ hunc ipsum *la Riviere* tetigerit, qui & hunc actum baptismalem, & cæteras deinde sacri officii partes illic exe-
cutus sit. Cum vero porro *Henricus II* rigidissimum contra Valden- 1556
ses puriorem religionem professos edidisset edictum, nequaquam id datum fuisse executioni, quia & *Protestantes* in Germania pro ipsis intercesserint, & Rex bello cum Hispanis involveretur, quod a curis istis ipsum retraxerit; quo bello etiam cum pace commutato, non tamen minō novæ religioni addictos clam convenisse, quin tam audaces esse redditos, ut ipsis *Parisiis* in suburbio S. Germani *primam omnium Synodum nationalem* celebraverint, jactis ibi insuper primis fidei confessionis fundamentis, & constituta disciplina ecclesiastica; quæ Synodus tam secreta fuerit habita, ut neque Regi, neque magistratui vel minimum ea de re innotuerit.

Verum post fata *Henrici II.* manifestissime sectæ hujus apparuisse 1559
progressus, malisque insecutis patentissimam apertam fuisse portam, quod & filius adolescens & corpore & mente imbecillus Patri succederet, nec *Rex Navarræ* in partem administrandæ reipublicæ admitteretur, cum autoritatem mater *Catharina de Medicis* quacunque ratione retinere vellet. Quod etiam cum viderent *Principes sanguinis*, non potuisse ipsos æquo sufferre animo istam, qua spernebantur, injuriam, nec enormem *Guisiorum*, qua in aula eminebant, autoritatem; quapropter ad Principem *Burbonium* se recepisse, ut Lotharingios istos nimia evolverent potentia, quamvis cum jactura antiquæ religionis quietisque publicæ id fieri debuerit. Sic istis partibus maximum accessisse robur atque momentum, accedentibus ad *reformatos* Thalassiarcho *Colinio* & fratre Cardinali *Chatillonio*. Nam id cum comperissent novæ religioni addicti, undiq; tumultuari cœpisse, quæ res dederit occasionem *Francisco II.* publicandi *Declarationem*, qua prohibiti sint *conven-* 1559
tus nocturni, quibus sub prætextu religionis, res tam fœdæ di-
ctu, infames atque detestandæ peragerentur, ut de iis ne quidem co-

1560 *gitare aliquis ſine offenſione poſſet.* Parum tamen abfuiſſe, quin anno ſequenti (quo primum tempore *anno a Menſe Januario initium* datum fuerit, cum antea non niſi cum Paſchate incepiſſet) & Rex, & Monarchia & religio Catholica in Gallia fuiſſet ſublata, cum e nobilitate *Renaudius* ſub ſpecie contrahendarum nuptiarum *Nannetum* præcipuos *Reformatorum* convocaſſet; tum enim conſtitutum eſſe, ut Rex, qui tunc Bleſis egerit, interciperetur; qui vero, cum Ambaſiam Rex ſe nimis cito contuliſſet, priusquam expedire conſilium potuerint, mutare locum conventus neceſſe habuerint; ſed conſpiratione detecta ejus Autores captos, & ob meditatum facinus fœde mulctatos eſſe. Qua occaſione annotat *Autor*, cum antea novæ religioni addicti *Lutherani* appellarentur, nunc demum incepiſſe famoſo *Hugonottarum* inſigniri nomine, a *turre* vel *porta Regis Hugonis* apud *Turones*, ad quam nocturno tempore ad preces fundendas crebrius conveniſſent. Nam ſic & *Bezam* arceſſere illud nominis a Rege quopiam *Hugone*, qui *Turonibus* noctu per urbem circum ambularit, & quo terriculamento cives pueros perterrefacere in uſu habuerint. Cui ſententiæ ſubſcribit etiam *Autor*; quamvis ſint ex recentioribus hiſtoricis, qui hanc appellationem ex ipſa *Geneva* velint hauſiſſe originem, & alii ex *libello aliquo ſupplici*, cujus initium fuerit: *Huc nos.* Nam uti nullis fundamentis hæ conjecturæ ſuffulciantur; ita illis potius fidem habendam eſſe, qui tum temporis & in vicinia quidem Turonenſium ſubſtiterint, quam qui demum centum poſt annos mundum intraverint. Uti vero hujo religionis homines vocabulum hoc velut contumelioſum ſibi ſemper reſpuerint; ita ſurrexiſſe nuper *Autorem*, (*Jurium* innuit) qui ſcripta de *Papiſmo* hiſtoria, id in ſe probandum ſuſceperit, Hiſtoricos ejus temporis nec ſciviſſe accurate, unde nominis hujus origo extiterit; & tantum abeſſe, ut Reformati ad ſuam id interpretari debeant injuriam, quod huc usque factum ſit, ut illud potius honori ſibi debeant ducere: *Nam eſſe Autores, qui credant, Hugonottarum nomen originem traxiſſe inde, quod Proteſtantes Galliæ* Principes Burbonii *ad poſteritatem Hugonis Capeti referendi eſſent, contra prætenſionem Guiſiorum, qui ex jure per Carolum M. ad ſe derivato coronæ imminuerint.* Sed illum quidem egregie ſe aliosque fallere, vel inde pateſcere, quod de ſucceſſore Regis, qui & juvenis adhuc fuerit, & tot fratres habuerit, tum nondum actum ſit, cum

cum d nominis primum reformatis tribueretur. Cæterum Principem *Condæum* tentati veluti in Regem facinoris autorem, in cuſtodiam datum, mortisque ſententiam in ipſum pronuntiatam quidem, ſed tamen executioni datam non eſſe, ob mortem *Franciſci II*, poſt quam & libertati ſuæ redditus & innocens declaratus fuerit. Quo facto *Reginam* cum *Burboniis* adminiſtrationem regni diviſam obtinuiſſe, maximo religionis novæ cum incremento. Verum id male habuiſſe *Mommorancium*, qui cum Guiſio & *Mareſchallo Sanct-Andreano* contra ipſos fœdus iniverit, inventa ratione, qua *Navarræ* etiam *Regem* a partibus iſtis abſtraheret. Non ita multo poſt de *colloquio* inter adverſa- 1561
rum partium Theologos inſtituendo fuiſſe concluſum, cui Poſſiaci habito præſtantiſſimi omnium ex *reformatorum* miniſtris interfuerint; loco omnium verba faciente *Theodoro Beza.* Ubi nec ipſe diffitetur *Autor*, Papiſtas nondum ejus religionis capitibus profundius excuſſis, nimis laxos diſputationi indulſiſſe terminos, *Cardinali Lotharingio* multum quamvis Theodorum Bezam doctrina atque eloquentia exſuperante. Inde igitur ferociores factos *reformatos*, quod ipſo præſente Rege, totaque Aula, religioni ſuæ patrocinari permiſſum ipſis fuerit, & triumphum ſibi eapropter imaginatos. Sicuti & facto veluti impetu in locis quam plurimis, non obſtantibus prohibitionibus regiis tam ſæpe repetitis, religio nova fuerit recepta, monachis vel ei ſubſcribentibus, vel in exilium dimiſſis: maxime cum *edictum Januarii* promulgatum fuerit, quo revocatum *interdictum* nuperum, & prima omnium vice poteſtas *reformatis* facta publice habendi conciones in oppidorum ſuburbiis, ne ipſa quidem capitali urbe regni excepta; de quo tamen conquerendi cauſam ſumſerint reformati, indignati, ſibi non licere in ipſis urbibus repurgatis a ſe operari ſacris. Inde magis magisque exacerbatis animis, præcipue cum *Dux Guiſius* in oppidulo *Vaſſy* in- 1562
terturbaſſet reformatorum ſacra, multis inſuper ex iſta parte occiſis, provolatum demum ad arma eſſe, edito primo veluti civilium motuum ſpecimine. Ubi, quæ porro inſecuta ſunt, cum hinc inde captis ereptisque urbibus, interverſis utrinque ſacris, acceptis illatisque ab utraque parte cladibus, pace nunc ſancita, mox interrupta, tota Gallia per tot annorum decurſum mirum in modum concuteretur, quæ ab hoc quoque Autore pro inſtituti ratione exponuntur,

nuntur,& ab aliis etiam enarrata jam leguntur, viix nos, qui jam dum paulo prolixiores fuimus, percenſere ſuſtinemus. Itaque ex iis, quæ ſuperſunt, ſtrictim aliqua delibaſſe ſufficiat.

Notatu vero imprimis illa digna ducimus, quæ ex diſcurſu *Henrici III.* tum Regis Poloniæ de nuptiis *S. Bartholomæanis* e manuſcripto aliquo Bibliothecæ regiæ afferuntur. Cum enim *Hen-*
1672 *ricus* ille ad regimen capeſſendum a Polonis vocatus, per Germa-
1673 niam iter faceret, a variis Principibus ſplendido conviviorum apparatu ipſum fuiſſe exceptum, ſed ſæpius nimis aſpera dicteria in funeſtam illarum nuptiarum celebrationem fuiſſe conjecta, non ſine Regis offenſa; ipſa etiam cœnacula tabulis fuiſſe inſtructa & exornata, non alias figuras exhibentibus, quam ad vivum expreſſas cædes cujuscunque generis illa nocte perpetratas, & vultus aliquorum,tam obtruncantium, quam interfectorum,ad nativam quam maxime ſpeciem delineatos. Qui ingratiſſimus aſpectus tam alte infixus hæſerit memoriæ *Principis*,ut,cum non multo poſt Cracoviam acceſſiſſet, tam vario cogitationum æſtu, tantaque ſollicitudine exagitaretur, ut ne quidem ad breviſſimum temporis ſpatium quietus agere potuerit. Quapropter temporis fallendi ergo & levando inſomnii tædio, accerſito uni ex miniſtris intimiori prolixius, quæ in nocte iſta fatali acciderant,narraſſe. Reginam ſcilicet matrem ſæpius ſecum obſervaſſe, Regem cum remotis arbitris cum *Colinio Admiralio* ſermones feciſſet, ipſique colloquium forte interpellaſſent, in moroſiorem iracundiam præfervidum ſemper apparuiſſe; quapropter ſtatuiſſe demum ſe cum Matre, inviſum hunc a ſe removere hominem, idque negotium injunxiſſe *Montravelio* cædibus dextre faciendis exercito, & multis a ſe promiſſis, tum præmii ob facinus, tum defenſionis, ſi exitus falleret, obruto, qui tamen minus concinne eo perfunctus ſit munere, diſploſa quidem in *Admiralium* bombarda, ſed brachiis ejus ſolum vulneratis. Nihilominus inviſiſſe ſe cum Matre atque Rege *Colinium*, ac ſecurum ipſum & de ſanitate ſua, & de ſupplicio in ſontes ſtatuendo eſſe, juſſiſſe; ſed *Colinium* ſoli ſe Regi velle colloqui nutu ſignificaſſe; quod cum non ſine indignatione ſua & Matris per aliquod tempus factum eſſet, interrupiſſe demum Reginam colloquium iſtud,non conducere ægroto dictitando, ut ſermonibus ſe defatigaret. Quæ tamen in abitu multis precibus Regem expugnaverit,ut quæ ab *Admiralio* dicta ſint, eorum ſe exper-

expertes non ſineret. Dixiſſe igitur Regem, hæc ſibi a *Colinio* inſurrata eſſe: *Franciæ Reges conſcios ſibi regiæ autoritatis non eſſe, niſi viribus polleant ſubditos atq; miniſtros ſuos beneficio aut malo afficiendi: eam vero potentiam & rerum adminiſtrandarum arbitrium in ipſos*, (Reginã atq; Henricum) *derivatam eſſe, quæ tamen nimia autoritas ſibi* (Regi) *totique regno aliquando fraudi eſſe poſſit, quamque exinde ſuſpectari quam maxime, & obſervare deberet. Ea de re fidelisſimum ſe ejus ſubditum & ſervum monere eum* (Regẽ) *antequam moreretur, voluiſſe*. Idq; dixiſſe Regem magna cum indignatione; Se vero utrumque exquiſitiſſime,ut potuerint, excuſaſſe, in magnas autem adverſus *Colinium* abiiſſe iras, cumprimis,quod deſtinata ſua interverſa eſſe conſpexiſſent. Tandem decreviſſe ſe aperte contra ipſum inſurgere, & Regem adeo adiiſſe, multis ex miniſtris fidelioribus huc accitis, qui conſiliis ſuis ſuo aſſenſu pondus adderent. Ubi cum *Regina* multis demonſtraſſet Regi, *Hugonotas* arma contra ipſum ob *Admiralium* vulneratum expedire, ipſumque *Colinium* jam decem millia equitum in Germania,totidemque peditum millia apud Helvetios conſcribi curare; cogitaret ipſe, adjeciſſe eam,quantas conjunctæ hæ vires Regi regnoque minitentur clades. Quo accederet, *Catholicos* tam diuturnum bellum pertæſos, finem imponere calamitatibus ſuis decreviſſe, quorum ſi conſiliis uti nollet, non minus & ſtatuiſſe ipſos,ſibi conſtituere belli Ducem, atque ita Regem ſolum ſine potentia atque auctoritate tot circumvallandum eſſe periculis, quæ evitare poſſet quam facile in vitalia *Colinii* adacto gladio;qui partium Dux ſi ſubverſus eſſet, ſtatim *Hugonotarum* deſtinata interceptum iri, Catholicis unius hominis internecione ſatisfactum ſibi gaudentibus. Quæ & plura alia muliebri eloquentia cum exaggeraſſet Regina, ſtatim Regem ingenti quidem correptum fuiſſe furore, ut nondum tamen in mortem *Admiralii* conſentire voluerit,popoſciſſe tamen,ut ſuper evitandis periculis quisque præſentium ſuam expromeret ſententiam. Quorum quum, qui priores dixiſſent, in Reginæ partes conceſſiſſent omnes, ſolum *Mareſchallum* de *Rets* ſenſiſſe aliter; quamvis ſibi non deeſſent rationes dictitantem, ſuccenſendi *Colinio*, nolle ſe tamen cum damno Regis & regni vindictam de inimico ſumere; cum illud ad maximum Regis totiusque Galliæ dedecus ſit redundaturum,ob inuſtam ſibi hoc ipſo perfidiæ & injuſtitiæ notam; quin hac actione omnem ſpem in fidem publicam tam fœde violatam, abruptum, regnum vero ma-

lis inteſtinis graviſſimis oppreſſum iri, quorum nec ipſi, nec eorum poſteri viſuri ſint finem. Quæ viri cordati oratio magnos in animis ipſorum excitaverit motus, usque dum refutatis a ſe ejus argumentis, & Regis derepente immutatus ſit animus, qui & *Colinium* & omnes in Gallia *Hugonotas* ex vita tollendos ſtatuerit, ne eſſet, qui exprobrare hoc ſibi factum poſſet; quapropter juſſiſſe, ut quam promtiſſime omnia deducerentur in actum; matrem etiam Reginam perſonas inſtituto ſuo inſervientes ſibi conciliaſſe, & aliquibus peculiariter negotium hunc & illum interficiendi injunxiſſe, & inter hos *Guiſio*, ut *Admiralio* extrema arceſſeret. Tum primo ſtatim mane tres regias perſonas in propylæum palatii regii ſe recepiſſe, cruentam tragœdiam ſpectaturas. Ubi cum non ita diu fuerint, pila interim ludentes, tum demum rei eventum & quæ hunc conſequi poſſent ſeria æſtimatione penſitaſſe, ſed hoc ipſo in momento ſclopum exonerari audiviſſe; quæ quamvis neſciviſſent, qua in parte diſploſus, & utrum in aliquem conjectus fuerit, hoc ipſo tamen ſono tam alte in animo ſuo vulneratæ fuerint, tantopere quoad ſenſus pariter ac judicandi vim perturbatæ, ut continuo miſerint ad *Guiſium* mandatum, ut domum ſe reciperet, nec contra *Admiralium* conaretur aliquid: ſic enim inceptum ſiſti poſſe ſperaviſſe, quod ipſum ante omnia obtruncari conveniſſet, priusquam cædibus in alias urbis partes graſſari inciperent; ſed iſtum reſpondiſſe, ſerius ſibi advenire hoc mandatum, nam & *Admiralium* jam occiſum eſſe, & in urbe jam
1566 ſtringi ubique gladios, quo ipſo illas ſævitiæ curſum permiſiſſe liberum. Ex his conficere vult *Autor*, fabulam eſſe a *Calvinianis* concinnatam, ſaltē ut tumultibus ſuis patrocinari poſſent, jam pluribus ante annis Bajonæ, cum Regia mater cum Regina Hiſpaniæ conveniſſet, decretam fuiſſe iſtam lanienam. Ruptam autem hac ratione iterum fuiſſe pacē memorat, & *Calviniſtas* externis auxiliis ſubnixos ſæpius fuiſſe victores, non-
1585 nunquam & victos, ut plus tamen ex cladibus profecerint. Quæ res anſam dederit *Ligæ Sanctæ* ab iis initæ, qui a *Guiſiorum* partibus ſtabant, ut antiqua religio defenderetur, *Calvini* Secta ex Gallia penitus eliminata. Licet vero ipſa multis modis *Henrico III.* tunc *Galliæ* Regi ingrata fuiſſet, tanquam ſuæ autoritati noxia, ipſum tamen viribus deſtitutum illis permiſiſſe omnia, præcipue cum *Sixtus V* Papa, quod *Gregorius XIII.* facere ſemper renuerat, partes iſtas amplexus Navarræ Regem *Henricum* excommunicaſſet, ipſumque inidoneum pronuntiaſſet, qui Regi

Regi ſuccederet. Hanc tamen bullam adeo diſplicuiſſe *Parlamento*, in
1586 præjudicium quippe autoritatis regiæ adornatam, ut flammis eam abſumi
1587 juſſerit; & Navarræ Regem reſponſionem ad eandem ſuam in ipſa Roma affigi curaſſe, qua lecta *Pontificem* admiratum hanc animi firmitatem, ſingularem de iſto Rege concepiſſe opinionem, veluti de Principe mundi maximo; unde & creditum ſit, Papam veneno ſublatum fuiſſe, quod ea revocaturus viſus eſſet, quæ contra Principem egiſſet, cujus morti & ipſum *Henricum* maximopere indoluiſſe, fama fuerit. Verum hunc
1594 Principem ſub nomine *Henrici IV.* poſt varias difficultates coronam ad-
1596 eptum & ad ſacra Papiſtarum transgreſſum, Calviniſtis *edicto* illo *Nan-*
1603 *netico* ſuper religione ampliſſime caviſſe, poſt quod libertatem laxiorem nacti, in Synodo Nationali *Vapinci*, *Papam Anti Chriſtum magnum*
1607 *eſſe* declamaverint. Regem tamen ipſos eo perduxiſſe, ut iſtud decretum in *Confeſſione ſua* omitterent, ſuppreſſis, quæ ſupereſſent, exemplaribus.

Ad interitum ſe *Calvinismum* inclinaſſe refert Autor poſt mortem
1610 *Henrici IV*, ſub regimine *Ludovici XIII.* filii. Ubi, cum per decretum
1617 *Conſilium Status*, Rege crebris cleri flagitationibus victo, conſtituiſſet, ut obventuum eccleſiaſticorum & rituum Catholicorum in *Bearnia* fieret reſtitutio; *Bearnenſes* huic ſe decreto obdurata fronte oppoſuiſſe, *Commiſſario* regio ferociter inſultantes; cumque Reformati *Loduni*
1619 conventum celebraſſent, ad impediendam decreti iſtius executionem, Regem ipſos læſæ majeſtatis reos declaraſſe, ni intra certum tempus
1621 digrederentur; ipſum ſe poſtea inermem & ſua tantum Majeſtate terribilem, in *Bearniam* contuliſſe, urbium præſidia mutaſſe, religionem catholicam poſtliminio introduxiſſe. Quod ut *reformatos* male uſſerit; ita novam inde rebellionem ſumſiſſe initium, quæ tamen Calviniſtis, externam, ſed fruſtra circumſpicientibus opem, ſæpius de-
1628 victis, & fortalitiis omnibus exutis, captaque demum *Rupella*, compo-
1629 ſita magno cum Reformatorum detrimento fuerit.

Sed ultima fata accerſiſſe denique Calviniſmo *Ludovicum XIV.* magnum. Et illum quidem, ſtatim ac poſt Patris obitum in regium evectus eſſet thronum, duas diverſo tempore declarationes edidiſſe *Cal-*
1643 *viniſtis* faventiſſimas, quas vero *Majorennis* factus inſtante clero ſus-
1652 tulerit. Inde Synodum inferioris *Guiennæ* habitam, in qua ſatis apparuerit, *reformatos* clandeſtinas molitiones cum *Anglis* anti-
1656 quo
1659

1672 quo ex more fovere ; qui & in eadem provincia, cum adversus Batavos Rex ducere vellet, tumultuari inceperint. Demum Regem pace cum
1683 hostibus externis sancita, consilium cepisse *Calvinistarum* Sectam suo in regno funditus extirpandi. Quapropter & academias & scholas suppressisse, templa diruisse, *Cameram edictorum* sustulisse, *edictum Nanneticum* revocasse, & omne religionis exercitium reformatis prohibuisse, hac scilicet spe, ut sponte aberrantes oviculæ in gremium matris Ecclesiæ se reciperent ; quod cum pro pervicacissima indole sectæ factum non esset, mediis usum fuisse durioribus, idque ad antiquorum Imperatorum exemplum, qui obstinationem *Donatistarum* contundere hac ratione necesse habuerint, factum ipsum approbante S. *Augustino*.

HISTORIEN ONSES TYDS, BEHELZENDE SAKEN van Staat en Oorlogh &c. i. e.

Historia nostrorum temporum, res civiles atque bellicas ab A. 1668, usque ad A. 1687, in Fœderato Belgio ac per Europam universam gestas complexa.

Amstelodami apud Joh. ten Hoorn 1685. & 1688. in fol.

Constat Alphabetis circiter 30. & tabulis æneis 17.

INter Fœderati Belgii Historiographos seculo hoc nostro eminuit *Leo ab Aizema*, Frisius, Hanseaticarum urbium, dum viveret, Consiliarius & Hagæ Comitum Residens. Is enim præter Historiam Tractatuum Pacis Belgicæ Latino sermone compositam & Lugduni Batavorum A. 1654 editam, nec non peculiarem commentarium, quo sub titulo *Leonis restituti* (Herstelde Leeuw) Belgico idiomate descripsit, quæ ordinandis Fœderati Belgii rebus publicis A. 1650 & 1651 gesta fuere : vastum nobis opus reliquit, quo quæcunque in Fœderato Belgio, tum in vicinis, imo & remotioribus provinciis, ab anno nostri seculi vigesimo primo ad annum usque sexagesimum nonum memoratu digna contigerunt, Belgice sic enarrantur, ut diligenti ubique studio Acta ac Instrumenta publica, non Batavico tantum, sed & eo, quo quæque composita fuere, idiomate inserantur. Ac primum quidem particulatim illud prodiit, in quamplurima volumina in quarto, ut loquuntur, digestum ; ast denique A. 1669. typis denuo Hagæ Comitum descriptum fuit, atque sex spissis tomis in folio, ut vocant, comprehensum. Illud vero cum in pretio a quamplurimis haberetur, multique essent, qui continuari interruptam morte Autoris, quæ d. 13. Febr. A. 1669. contigit, Historiam desiderarent, inventi in Hollandia fuere, qui Leonis industriam, ut licuit, æmulati, pertexendam in se telam illam susceperunt. Ita in lucem prodierunt duo tomi, itidem in folio : quorum primo A. 1685 evulgato, res gestæ ab A. 1668 in quo Aizema desierat, ad A. 1679 ; altero, qui A. 1688 editus est, ab A. 1678 usque ad A. 1687 describuntur. Eos vero indicasse Lectori Benevolo nobis sufficerit, cum, quæ isto temporis intervallo publice acta sunt, recenti plerique memoria teneant.

ACTORUM ERUDITORUM,

quæ Lipsiæ publicantur,

SUPPLEMENTA.

Sectio VI.

THE WORKS OF SIR THOMAS BROWN Kt. DOCTOR of Physick late of Norwich.

i. e.

Opera Thomæ Brownii, Equitis, Doctoris Medici, dum viveret, Norvicensis.

Londini, impensis Tho. Basset, Rich. Chiswell, Thomæ Sawbridge, Caroli Mearn & Caroli Brome ; 1686. fol.

Constant plag. 154.

VOlumen hoc quadripartitum primo loco exhibet PSEUDODOXIAM EPIDEMICAM. Hanc Illustris Vir, *Christianus Knorrius, Baro a Rosenroth*, merito dignam habuit, quam in Germanicam linguam transferret ac Norimbergensibus typis anno 1680. publici juris faceret. Argumentum, quod ingeniosissimus Autor septem libris pertractat, sunt *errores populares*. Ac *priori* quidem *libro* inquirit in eorum *causas*, quas generis humani fragilitatem, pravamque dispositionem vulgi, tot varii generis impostoribus & impostoris circumsepti, statuit ; acrius hac occasione in Medicos animadvertens, qui e vase urinario, ceu Fati libro, aut *Urim* quodam tantum non Aaronico, oracula petant de virginitate, conceptione, fœcunditate aut inperscrutabilibus quibusvis corporis humani infirmitatibus. Observat dein, errori magis viam sterni, quando res auditu perceptæ non recte intelliguntur, aut porismata illinc perperam deducuntur. Accedere credulitatem supinamque negligentiam, ut & nimiam autoritatis humanæ, cumprimis vero antiquitatis, venerationem. Hæc ubi exemplis non unis illustrasset Noster, Scriptores enumerat, qui traditionibus suis errores populares aut progenuerunt, aut foverunt & aluerunt. Sunt

ii *Herodotus*, *Cteſias Cnidius*, *Phlegon Trallianus*, (quem æque ac *Philoſtratum* Apollonii Thyanæi biographum, *Paulum Venetum*, *Jovium*, *Olaum Magnum*, *Nierembergium*, caute & cum formidine deceptionis legendos monet;) item *Dioſcorides*, *Plinius Secundus*, *Ælianus*, *Solinus*, *Athenæus*; porro *Nicander* & *Phile* Poëtæ, *Baſilius Ambroſius* que in Hexaëmero, *Epiphanius* in Phyſiologo, *Iſidorus Hiſpalenſis* in de Originibus, *Albertus* denique *Magnus*, *Vincentius Bellovacenſis*, *Bartholomæus Anglicus*, *Kiranides*, *Hieron. Cardanus*, *Alex. Pedimontanus*, *Antonius Mizaldus* & *Joh. Bapt. Porta*. His accenſet etiam *Theologos* quosdam, experimentis phyſicis phraſium biblicarum, ſed popularium, autoritatem opponentes, *Oratores* & *Ethicos* ex vulgi traditionibus ſimilia petentes, *Pictores* tandem atque *Poetas*. Extrema vero in hoc recenſu occupat *Satan*, primarius omnium errorum parens.

Libro II. diverſæ opiniones de *mineralibus* & *vegetabilibus* ſub examen revocantur; ſtatuiturque a vero aberrare, quotquot e. c. putent, vitrum eſſe veneni genus, ſuccinum non attrahere corpora oleo inuncta, ex auro cordialia medicamenta parari, dari pulverem pyrium *album*, qui *abſque ſonitu* diſplodi & *lethalem* plagam inferre queat, corallium ſub aquis molle eſſe, nec niſi in liberum aërem protractum obdureſcere, amygdalas amaras ebrietatem arcere, camphora impotentiam in Venere effici, &c. Dum de magnete bene multa notatu digna in medium affert Brownius, ſententiam quoque ſuam exponit de emplaſtris magneticis, qualia ſunt emplaſtrum *divinum* Nicolai, *nigrum* Auguſtanum, *Opodeldoch* & *attractivum* Paracelſi, in primis autem iſtud, quo uſus eſt Daniel *Beckerus*, cum, opera Danielis Suevi (Schwabens) chirurgi, e ventriculo ruſtici viventis *Andreæ Grunheidii* cultrum deglutitum die 9. Julii A. 1635 Regiomonti exſecari curaret; qua de re toto paſſim orbe celebratiſſima videndus eſt *C. Hartknoch* Tomo II. Pruſſiæ c. II. fol. 349 ---- 355. Utut enim *Libavius* aliique ejusmodi emplaſtra ulli uſui fore perſuaderi ſibi haudquaquam paſſi fuerint, urſerintque, magnetem in pulverem redactum amittere polares reſpectus ac conſequenter vim attractivam; Brownius tamen in *emplaſtro de minio*, magnetis contuſi drachmam unam maſſæ reliquæ, (eique ſemiunciali,) admiſcuit, ac *magdaleonem* (ſive volumen emplaſtri) admovit acubus, quæ abs eo commotæ fuerunt, adeoque

que experimento hoc comprobarunt, etiam particulas quasvis reſpectus polares & vim attractivam ſervare, quanquam hæc in integro magnete luculentius ſeſe conſpiciendam præbeat, quam in minutis fragminibus. Ideoque non improbat penitus emplaſtrum Beckerianum; mallet tamen, ut, ſi forte ſimilis caſus in poſterum contingat, pulvis magnetis craſſiuſculus ſit, aut potius loco emplaſtri integer magnes diſſecto ventriculo admoveatur.

Libro III. exploduntur Veterum errores circa *animalia* bruta: e. l. equum & columbam felle carere; dari amphisbænam, gryphum aut phœnicem; viperas, dum partu eduntur, perrumpere matris inteſtina; ſtruthiocamelum ferro veſci, &c. Inſtar omnium eſto exemplum caſtoris, *qui ſe* (Juvenali dicente,)

Eunuchum ipſe facit, cupiens evadere damno
Teſticulorum, adeo medicatum intelligit inguen.

Verum ex antiquis *Seſtius*, e recentioribus *Rondeletius* animadverterunt, impoſſibile eſſe, ut fiber teſticulos ſuos decerpat abjiciatque, cum intra corpus lateant; illa vero membra, quæ teſticulos eſſe credidit vulgus, folliculi tantummodo ſunt membrana contecti, & humore illo turgidi, quem *caſtoreum* vocamus, quemque ipſe caſtor exſugere ac corporis ſui partes eo oblinere quandoque deprehenditur. Neque enim teſticulis illis ſpuriis via ad mentulam; neque in ſolis maribus exiſtunt. Imo nec ſperma continent, ſed excrementa, quæ cum e piſcibus comeſtis oriantur, non poſſunt non graveolentia eſſe, alias perquam ſimilia futura zibetho, a felibus Indicis excerni ſolito, ſi fibri paribus alimentis fruerentur.

Acceſſus *libro ſequenti* fit ad *hominem*, ac præter alia id genus, refellitur, quod cor ſub læva mammilla, pleuritis nonniſi in ſiniſtro latere ſedem habeat; quod mortui pondere ſuperent viventes, & jejuni probe cœnatos; quod Judæi vitio naturali ac hæreditario fœteant; quod annus ſexageſimus tertius ceu climactericus magnus magnum vitæ noſtræ periculum portendat; quod in diebus canicularibus medicina uti periculoſum ſit.

Libro V. virgula ſtringitur in *Pictores*, qui Adamo ac Evæ umbilicos, Iſaaco immolando vultum ſtaturamque puerilem, aſpides duas easque non adeo magnas Cleopatræ Ægypti Reginæ morienti, Cajo Julio Cæſari equitanti ſtapedas, divo Hieronymo campanam appingunt

gunt, aut, quod Brownius mavult, affingunt. Nec mitius agit cum illis, qui filiam Jephtæ a patre immolandam, non autem perpetuo cælibatui addicendam; vel Hamanem e collo in patibulo suspensum, non manibus pedibusque cruci affixum, in tabulis suis repræsentant. Mox vapulant quamplurimæ Christianorum consuetudines, superstitionem ethnicam redolentes. Huc pertinet, quod multi ovorum calices statim diffringant, aut cochleari contundant, quamprimum eos exsorbuerint, impedituri hac ratione, ne fagæ illis abutantur, id quod ipsismet Gentilibus more receptum fuisse, vel ex Plinio constat. Item quod, si quis aures suas tinnire sentiat, aliquem de se loqui autumet, ea forsan de caussa, quoniam pagani a Mercurio sese vellicatis auribus moneri persuasi fuere; porro, quod non pauci, ethices Christianæ præcepta aphorismis gentilium medicorum posthabentes, sanitatem suam menstrua ebrietate sartam tectam conservare nitantur. Erronea quoque Brownio audit opinio, quod embryo pallidus evadat, si mater gravida mortui corpus intuita fuerit. Nec religio quorundam sese ei approbat, qui hirundines, utut molestissimas, occidere verentur, fortassis, quia apud Ethnicos DIs Penatibus sacræ fuerunt. Fontes, aquæductus, cisternas capitibus leoninis exornare, moris est. Hunc Autor non improbat, ejus tamen origines ex Ægypto repetere non dubitat, utpote ubi idem fieri assolebat, eo quod, Sole in Leonis signo existente, Nilus fluxus sui ἀκμὴν attingit, ac in universas regionis partes diffunditur.

Liber VI. versatur circa dubia geographica & historica, de tempore orbis conditi, de incremento generis humani antediluviani, de Nili inundatione & pluviis in Ægypto cadentibus, de rubedine maris Erythræi, de Æthiopum nigredine, quam nec ex Solis fervore, nec Noachi imprecatione, oriundam dictitat Noster, adjecta digressione de vera naturalis nigredinis caussa, quam causis nigredinis artificialis analogam esse contendit. Quamvis enim corporum colores ortum suum debeant diversæ receptioni, refractioni aut modificationi lucis; dantur tamen variæ res, quæ illa disponant ac præparent, ut colorem aliquem recipiant. Nigredinem autem Brownius aut e *fuligine*, aut e *vitriolo* derivat. Quod *fuliginem* concernit, voce hac latius utitur, ut & *fumum* & *nidorem* suo ambitu complectatur. Observat dein nigrescere aliquid per materiam fuliginosam, procedentem e sulphure corporum adustorum, h. e. oleo, pinguedine & partibus unctuosis, utpote in quibus

bus inflammabilitatis principia sedem habent. Non enim loquitur de sulphure puro, quale in spiritu vini sæpius rectificato offendere est, sed continente adhuc particulas terrestres atque sal volatile, quale in communi fuligine gustu experiri licet. Cave tamen sulphur vulgare sive usuale intelligas; id enim aut plane non, aut parum denigrabit, nisi forte corpus metallicum exhalationem ejus excipiat. Cæterum opus est, ut si aliquid casu aut arte furvum reddi debet, ab igne aduratur & torreatur. Hoc enim si factum fuerit, res contraria complexione prædictæ facili negotio nigrorem acquirent. Sic carbones lignei proprio suo suffitu nigrescunt, canonemque comprobant: *Adusta nigra*, (ob tincturam fuliginosam;) *Perusta alba*, (uti videre est in cineribus, e quibus tinctura illa exhalatione jamjam in aerem abiit.) Hac ratione solet ignis corpora, quæ aqua mundare nequit, purificare, dum nimirum sulphureas consumit partes, quibus ea prius fœdabantur. Sic camphora (substantia alba) objectum aliquod fuligine sua maximopere denigrat. Pix & resina ex eadem arbore proveniunt. Verum illa nigra, hæc alba est, eo quod illa igne cogatur, hæc sponte soleat fluere. Ita cholera adusta in febribus ardentibus nigritiem linguæ, dentibus & excrementis conciliat. Qua igitur ratione ignis culinaris in id genus materiam vim suam exserit; eadem ratione Brownius censet, non tantum bitumen, gagatem, stibium, variasque terras minerales abs elementari igne atro colore tingi, sed & Æthiopum corpora fuliginosis efflorescentiis abundare posse, quæ per poros emissæ cutem denigrent. Altera via, quam Noster insistit, deducit nos ad *conditionem* quandam atramentosam, quo nomine Autor intelligit qualitatem vitriolarem, conjunctam cum humiditate terrestri ac astringente. Ita enim atramentum scriptorium constat vitriolo sive chalcantho projecto super decoctum gallarum. Ac solum quidem vitriolum, (non cætera salia, v. g. alumen, sal gemmæ, nitrum, sal armeniacum,) principem sibi locum in compositione atramenti bonæ notæ vindicare potest. Terrestri vero ac astringente humore omnino heic opus est. Vitriolum enim decocto lactucæ vel malvæ nigredinem inducere nequit, id quod ei in mixtura aliqua adstringente facillimum est, utut eam oleum ingrediatur, quale quid in atramento pictorio & typographico usu venit. Quod autem gallæ tantum hanc in rem vulgo adhibentur, minus necesse est; cum quælibet planta, quæ partibus austeris & stypticis con-

ſtat, ſufficiat; cujus experimentum Brownius cepit in biſtorta, myrobalano, myrto Brabantica, balauſtio & roſa rubra. Pleraque enim decocta plantarum adſtringentium, cujuscunque ſint coloris, liquorem miniſtrant rubrum ſaturum, moſchatumve, qui, addito vitriolo, in atrum abibit. Vis autem denigratoria iſthæc, quam in chalcantho deprehendimus, reſidere videtur in ejus ſale fixiori, non item in phlegmate, neque in ſpiritu, qui volatile ſal ſecum defert. Id quod Brownius fuſius probat, monſtratque dein exemplo non uno, atramentariam illam qualitatem ferro ac vitriolo ineſſe, ac his mediantibus, variis corporibus metallicis; maxime tamen ferro, utpote cujus limatura aceto indita, una cum decocto gallarum, optimo atramento conficiendo inſervit. Sic limonium aut cydonium malum cultro diſſectum nigreſcit, corium cortice quercus ſubactum atrum fit ſola vitrioli ſolutione. Mercurius dulcis & vitriolum vomitivum ejectionibus eundem colorem inducunt. Aqua fortis, quam vitriolum quoque ingreditur, corpora alba denigrat. Contendit cum his inanimatis animata quædam Brownius, ſepiam nempe, cujus humor θολὸς, Latine *atramentum* nuncupatur; porro vaccinia, ceraſa nigra, cortices juglandium, quæ omnia inflammationes extinguunt, ſtomachum corroborant, ac pro ſpecificis in epilepſia habentur. Sicque tandem & Æthiopes evaſiſſe nigros, conjicit Auctor. Ne enim alicui abſurdum videatur, vitrioloſas partes & qualitates, imo quadantenus ipſummet vitriolum in corpore animato ſtatui, Brownius monet, ſal quoddam auſterum atque ſtypticum per tellurem diffundi, ac ubi in plantis concoctum fuerit, dulcius palatoque noſtro gratius evadere. Hoc vocat vitriolum vegetabile, cujus beneficio limonia, malogranata, ceraſaque acrimoniam pergratam, pruna autem ſylveſtria, meſpili & cydonia mala auſterum ſaporem nanciſcantur. Tale quoque in animalibus exiſtere, non dubitat. Porro, quod ſalia coloribus augendis atque ſaturandis apta nata ſint, notat conſtare, tum tinctorum praxi, tum experimentis chymicorum. Sic enim cinnabaris maneret alba, niſi acida ſulphuris exhalatione in rubrum pulcherrimum transmutaretur; ſicque ſpiritus ſalini papyro cyaneo ruborem ſaturum inducunt, &c. Quærenti autem, qui factum, quod Æthiopum gens aut fuligine aut vitriolo id genus denigrante prædita eſſe cœperit, reſpondet Brownius: potuiſſe id fortaſſis fieri ob aquarum certarum, ejusmodi qualitate conſpicuarum, inter-

internum uſum, primis Nigritis frequentatum, quemadmodum fontes duos in Bœotia memoravit Plinius, quorum alter dealbabat, alter denigrabat oves. Imo aqua Siberitana non tantum boum, ſed & hominum cutem nigram reddebat. Quod ſi hæc Ariſtobuli conjectura lectori ſeſe minus approbaverit, ſuccenturiatam habeat aliam, ab imaginatione primæ Æthiopum genetricis deſumptam. Quemadmodum ex adverſo olim accipitres, milvos, urſos aliaq; animalia in orbe ſeptentrionali æternas, quas ibi in montibus cernas, nives frequenter adſpicientia albam ſobolem edidiſſe, hinc vero ſimilem progeniem ad noſtra usque tempora derivatam eſſe, multis perquam veriſimile eſt. Ulterius expendere jubet, numne ater Æthiopis primi color cum nigro ictero (ex atræ bilis ſuffuſione exoriri ſolito) easdem origines habuerit, ac æque facile cum ſemine propagari potuerit, ſicuti ex calvis calvos, ex cæſiis cæſios, ex diſtortis diſtortos, ex macrocephalis macrocephalos gigni, Hippocrates obſervavit. Facilius autem longe eſt, colorem, quam membra ἄμετρα monſtroſaque, a patre ad filium generatione naturali transmitti. Nigritæ artificiales, Cingari nempe, lardo variisque unguentis corpora ſua fricant, oblinunt, incraſſant, Solisque dein radiis exponunt. Utrum & priſcis Æthiopibus tale quid uſu venerit, decidere non auſus eſt Noſter, ſuſpicari tamen non veretur. Fatemur, nos Benevole Lector, juſto (moreve ſaltem noſtro) prolixius Te in hac Brownii de Æthiopum colore hæreditario diſſertatione detinuiſſe. Sed nondum pœnitet, quum opus lectu jucundiſſimum, utut Germanice tralatum, in paucorum e civibus noſtris, nedum Italorum, Gallorum, Belgarum, Danorum, Suecorumve manibus verſetur; ex prolixiori autem hoc ſpecimine clarius Tibi conſtare queat, quid e cæteris capitibus expectandum ſit, quæ nonniſi ſuſpenſo quaſi pede pertranſire integrum fuit.

Libro denique ultimo variæ ex hiſtoria, tam ſacra, quam profana, enatæ controverſiæ ventilantur, negaturque e. c. turrim Babylonicam metu diluvii alterius extructam eſſe; Ariſtotelem in Euripum ſeſe præcipitem dediſſe, cum fluxum illius ac refluxum explicare non poſſet; Tamerlanem paſtoritii generis fuiſſe; Beliſarium ad eam egeſtatem redactum, ut obolum oſtiatim petere opus haberet; Fabios univerſos, excepto uno nondum adulto, in pugna ad Cremeram occubuiſſe; Æſchylum mortuum, cum aquila (avium pene perſpicaciſſima) calvum

ejus

ejus caput pro rupe habens, teſtudinem, quam fractam cupiebat, in illud dejeciſſet. Sed & in eam fere propendet ſententiam Brovvnius, Hiſtoriam de Johanne VIII Papa ſequioris ſexus, fabularum numero adſerendam eſſe, eo quod ejus autores phraſibus AJUNT, FERUNT utplurimum utantur, Leo etiam Allatius teſtetur, veteres Martini Poloni codices pericopam illam famoſiſſimam non habere; Photius denique, Metrophanes Smyrnæus cæterique Græci exoſiſſimis Latinis hanc ſedis Romanæ labem exprobrare neglexerint. Non equidem fert animus, controverſiam illam curatius excutere, cum id ab aliis dudum factum ſit. Non incongruum tamen erit paucis commemorare, quid Clariſſimus Fellerus noſter in Bibliotheca Paulina hanc in rem obſervarit. Nimirum tria ibi extant MSCta Chronicorum Martini Poloni; unum membraneum in 4to, & duo chartacea in Folio. In horum uno tota narratio iisdem fere verbis ac in editionibus impreſſis, prolixe recenſetur. In altero chartaceo iſthæc tantum, Leonis & Benedicti vitis interjecta, legas: *Huic* (Leoni) *ſucceſſit Johannes mulier Papa; de hoc in Cronica Ratiſponenſi.* At in membranaceo nulla plane Johannæ mentio injecta deprehenditur.

Alteram voluminis partem abſolvit *RELIGIO MEDICI*, octavum edita, cum commentario gemino, altero a *Kenelmo Digbæo* a. 1642, altero ab *Anonymo* a. 1654. exarato. Plura de opere hoc multis præclare monitis, ſed & non paucis paradoxis referto dicere haberemus, niſi *Joh. Merryweather*, M. A. Cantabrigienſis a. 1644. Latine id convertiſſet, ejusque verſionem L. N. M. E. N. Germanus cum notis ſuis a. 1652. Argentorati recudi curaſſet. Ut vero Lectori aliquatenus conjectu facile ſit, quid rerum in commentaria ſua contulerint bini illi Brovvniani interpretes Angli, lubet alterius, *Digbæi* puta, ſententiam de *reſurrectione corporis* excerptam ſpeciminis vice heic adferre. Eahuc fere redit: Corporis humani individuum ſemper manet, utut particulæ illud componentes perpetuo fluxu & refluxu mutentur, abeant per inſenſibilem tranſpirationem redeantque per nova alimenta in ſuccum & ſanguinem converſa. Non enim aliud habere corpus cenſetur Petrus ſenex, quam quod in pueritia habuit, quamvis non minorem mutationem ſubierit, ac navis illa Athenienſis, toties novis aſſeribus reparata, ut tandem e veteribus ne unus quidem ſupereſſet. Ratio identitatis eſt forma informans, quæ uti unica, ita non niſi unicum corpus

Pari modo ſe res habebit cum corpore, quod in reſurrectione nanciſcemur, quoniam eadem anima id informabit, quæ præſens noſtrum animat, adeoque idem cum præſenti putandum erit, etiamſi ex plane nova materia, v. g. e monte aliquo Americano, divino nutu componatur. Quemadmodum & guttæ quæ hodie circa Withehall in Tameſi defluunt & in mare deinceps deferuntur, cras illic non aderunt amplius, plane aliis in earum locum ſuccedentibus: nihilominus eodem jure fluvius pone Whitehall craſtina luce Tameſis nomine veniet, ac hodie, aut aliquot retro ſeculis. Numerica individuatio corporis a ſola forma ſubſtantiali dependet. Materia enim absque illa non diſtincta ſubſiſtit, ſed in chaos quaſi primævum redit, donec forma illa, (ſi ſuperſtes fuerit, quod in ſolis hominibus contingit,) ex communi materiæ promptuario tantum decerpat, ſibique in corpus aptet, quantum informare voluerit. Hæc Philoſophus ille, qui an *κενῆς ἀπάτης* hoc nomine reus ſit, Theologi viderint.

Nos ad tertiam Voluminis partem pedem promovemus. Geminam ibi diſſertationem offendas. Priori nomen eſt *HYDRIOTAPHIA*. Agitur ea de urnis ſepulchralibus quadraginta quinque, in Norfolcia effoſſis, quæ a Brownio non tantum deſcribuntur, ſed & in effigie repræſentantur. Hinc anſa arripitur, omnia illa, quæ de ritu comburendi mortuos, apud Romanos, Britones, Saxones, Danosque uſitato Noſter unquam legerat, longa ſerie, ſtrictim tamen, commemorandi. Poſterior hoc titulo inſignitur: *HORTUS CYRI.* Argumentum nempe primarium ſuppeditavit locus Xenophontis de Cyri Minoris horto Sardicenſi, ubi fuiſſe dicuntur *arbores pari intervallo ſitæ, rectiordines, & omnia perpulchre in quincuncem directa.* Hinc non modo quincunx arborum, adjecta ænea tabula, depingitur; verum etiam, ne nimium ſterilis evaderet hæc Autoris commentatio, catalogus conficitur rerum artificialium, naturalium & myſticarum, in quibus quincunx aut ſaltem *ῥομβοειδὲς* aliquid, numerusve quinarius conſpicuus eſt.

Quarta voluminis pars nonniſi poſthumos Brownii fœtus complectitur, obſtetricante *Thoma Teniſonio* in lucem editos. Numerum illi decimum tertium non excedunt, & *diſſertationum epiſtolicarum* nomine non incongrue inſigniri poterunt. Familiam merito ducunt obſervationes de *plantis* in *Scriptura Sacra* memoratis. Sequens

epistola *plantas coronarias* enumerat. Tertia disquiritur, qualia *piscium* genera intelligantur *Joh. XXI, 11*, probabilique conjectura asseritur, truttas, lucios, capitones, tincasve signari, eo quod hi in lacu Tiberiados, Bellonio teste, frequentes sint, non item alii grandiores. Excutitur (4) quid *halec*, *mugil*, *halcyon*, *nisus*, *ciris*, *nyctlicorax* atque *cicada* sint. Mox (5.) nonnulla de *re accipitraria* in medium afferuntur; pauciora vero (6) de *cymbalis*. Hinc (7) versus *ropalici* sive *graduales* inter semieruditorum nugas relegantur. Schediasmate octavo harmonia veteris *Saxonicæ* & modernæ *Anglicæ* linguæ ad oculum patescit. Nonum de *collibus factitiis*, sive tumulis veterum heroum in Britannia hic illic reperiundis agit. Decimum de *Troade*, per quam Paulus transiit. Undecimum de oraculo Delphici Apollinis Croeso dato. Reliqua non nisi lusus ingenii sunt.

THE HISTORY OF THE CHURCH OF PETERBURGH.

i. e.

Historia Ecclesiæ Petroburgensis, autore *Simone Gunton*, cum supplemento *Simonis Patricii*.

Londini, imp. Rich. Chiswell. 1686. in fol.

Constat plagulis 88. & æn. fig. 4.

Petroburgum, notissima Northamptoniæ urbs ad fluvium Ninum, jam Heptarchiæ tempore stetit; sed nomine *Medeshamsted* tum appellabatur, nec nisi vicus erat. Hoc igitur loco Merciorum Rex Peada, ad Christianam fidem conversus, templi monasteriique fundamenta jecit. Sed operi immortuus, illud exigendi atque absolvendi gloriam cessit fratribus ac hæredibus Wolfero & Æthelredo, qui utrumque opimis reditibus instruxerunt anno DCLXIIII. Cum dein Dani, irruptione facta, Medeshamstedum miserum in modum vastassent, Edgarus id non tantum pristino nitori restituit a. 970, verum & mœnibus circumdedit, unde eo abhinc tempore *Burgum*, *Burgum Sancti Petri*, *Petroburgum* vocitari consuevit.

Ecclesiæ illi olim præfuerunt *Abbates*, quorum primus *Saxulphus* septimo seculo celebris; ultimus, isque (si numerum requiras,) quadragesimus quintus, *Johannes Chamberius*, Henrici VIII Regis beneficio ex Abbate in *Episcopum* Petroburgensium transmutatus. Hunc excepit *David Polus*, Mariæ autoritate in istum dignitatis gradum evectus, hac tamen mortua, ab Elizabetha *Edmundo Scamblero* cedere jussus. Successit *Richardus Howland*, cujus tempore corpus Mariæ Stuartæ Scotorum Reginæ in castello Fotheringhay capite plexæ, non sine pompa regia, Petroburgi in æde cathedrali terræ mandari jussit Elizabetha. Unde Guntonus noster indignatur, quod Cardinalis Barbarinus (postmodum *Urbanus VIII.* dictus) supremos illos honores Mariæ exuviis habitos aut plane ignoraverit, aut saltem ceu meritis ejus inferiores silentio prætereundos ac contemnendos censuerit. In poemate enim, quo Reginæ mortem cecinit, hic quoque versus legitur:

Regalique tuum funus honore caret.

Jacobus tamen *Primus* materna ossa cineresque d. 11. Octob. a. 1612 Petroburgo Westmonasterium transferri curavit. Howlandum secutus est *Thomas Dove*, cujus eloquentiam tantopere Elizabetha admirata est, ut ad Viri nomen respiciens, dixerit, Spiritum Sanctum iterum in columbam descendisse. Huic successores obtigerunt *Guilielmus Peirse*, *Augustinus Lindsell*, (Theophylacti editione famam nunquam intermorituram consecutus,) *Franciscus Dee*, *Johannes Towers*, (Caroli I. Stuarti caussa multa perpessus ab Independentibus, ægritudineque tum animi, tum corporis confectus 10. Jan. 1648.) *Benjamin Lany*, (electus 20. Nov. 1660. biennio post ad Lincolnienſium sedem promotus,) *Josephus Henshaw*, electus 15. Apr. 1663. Hunc post Guntonum, & forte paucos ante annos mortalitatis legem expleviſſe, collectu inde nobis facile videtur, quod ille istius mortem non memoret, & Patricius, qui supplementis suis die 20. Jun. 1685. ultimam manum imposuit, obitum quidem *Josephi Henshaw* innuat non obscure, de ejus autem successore altum sileat, Cæterum e catalogo Episcoporum Anglicanorum, quem Eduardus *Chamberlayne* recentissimæ editioni *Status Angliæ* inseruit, novimus, diœcesi Petroburgensi a. 1686. episcopum præfectum fuisse, cui nomen Doctori *White*.

Cum igitur Petroburgensis ecclesia tantæ antiquitatis sit, totque præstantes viros inter Abbates Episcoposque suos numeret, *SIMON GUNTON*, M. A. & Præbendarius, dum viveret, illius loci, ac *SIMON PATRICIUS*, Theologiæ Doctor & Petroburgensium Decanus, dignam eam habuerunt, cujus historiam singulari studio conderent, & a *Peada* & *Saxulphi* temporibus ad nostra usque pertexerent. Non diffitendum est, opus hoc laboriosissimum non parum lucis conferre posse ad univer-

pag. 331.

universalem historiam Ecclesiæ Anglicanæ; sterilitate tamen rerum præclare gestarum aliquantulum laborare. Vitæ enim Abbatum, quæ potiorem ejus partem constituunt, nihil fere aliud continent, quam qua ratione illi monasterium suum novis subinde fundis ac reditibus, ut &
p. 12. reliquiis Sanctorum, (quas inter Oswaldi brachium familiam duxit,) auxerint, ac si non eruditionis solidioris, saltem vitæ integræ & devotionis ad seculorum istorum morem compositæ famam, comparatum sibi iverint. Fuerunt tamen ex illis ipsis non uni & hujus rei satis incurioſi, qualis est *Johannes de Says* (i. e. *Sagiensis*, notante *Patricio*, non *Salisburiensis*, ut cum vulgo *Guntonus*,) Abbas decimus octavus. Hic enim cum videret quendam e pistoribus suis, ignem accendere volentem, non exiguo temporis spatio operam perdere, ira succensus exclamavit: *Veniat ergo Diabolus & accendat!* Vix dixerat, cum extemplo ignis emicaret, domumque citissime pervagatus totum oppidum corriperet ac in cineres redigeret. Autor est *Gualterus de Wittlesey*, Gerhardo Johanni *Vossio* ne nomine quidem notus, sæpius autem Nostris laudatus, queis tamen *liber Swapham* omnium maxime usui fuit, de quo aliqua *Vossio* ac *Seldeno* ignorata excerpsisse, non dividiæ erit.

præfat. HUGO CANDIDUS, vernacule *WHITE*, Monachus Petroburgensis, ob frequentes hæmoptoses pallorem in vultu & apud suos *Candidi* cognomen adeptus, vixit a. 1113, mortuus sub Wilhelmo de Watervile, qui Martino de Vecti, A. 1155. defuncto, successit ac anno circiter 1177. sede dejectus fuit. Hic ergo, quem diximus, *Hugo* historiam Petroburgensem conscripsit. Ejus tamen codicem vulgus, ipseque adeo *Guntonus*, nomine *libri Swapham* appellarunt, eo quod *Robertus Swapham* monachus, a. 1271. denatus, septem Abbatum gesta Hugonis commentario adjecisset. Unde factum est, ut nemo ante *Patricium*, qui summa diligentia codicem excussit, animadverteret, Hugoni potius id gloriæ deberi, ut codex ab ejus nomine inscriptionem suam reciperet. Dubio autem procul biga hæc historicorum Ecclesiasticorum interiisset anno 1643, cum Independentes, *Cromwello* filio duce, immani ac imprudentissimo zelo, quicquid in templo, bibliotheca & archivo episcopali a Pontificiis profectum credidere, discerperent comburerentque, nisi *Humphredus Augustinus* Zelotarum cuidam persuasisset, codicem illum, quem rogo jamjam destinaverat, non nisi sacra biblia Latina complecti, pretioque decem solidorum ab interitu redemisset.

Præter

Præter alia MSCta, *Chronico* etiam quodam Patricius usus est, e Bibliotheca Cottoniana accepto, ac, ut titulus codicis habet, *per Johannem Abbatem Burgi Sancti Petri* compilato. *Johannes* is, cognomine *de Caleto* insignitus, obiit a. 1262; unde emendare licet, quæ de *Johannis Burgensis* ætate memoriæ prodidit Gerh. Joh. Vossius.

Absolutis Abbatum Episcoporumque vitis, varia *epitaphia* exhibet Guntonus, a se, dum puer esset, descripta; quæ omnia cum altari, organis musicis, statuis, sculpturis, fenestris elegantissime pictis, ornamentisque universis Ædis Petroburgensis, a barbaris illis 18. Apr. 1643. confracta, contusa, dissipata aut combusta fuere; quemadmodum id latius in opusculo Historiæ huic annexo commemoravit Cantor Petroburgensis, *Franciscus Standish* αὐτόπτης. p. 93. p. 333.

Multum decoris Guntono-Patriciano Operi accedit ex *æneis figuris*, quibus templum Petroburgense, cum veteri altari, delineatur, ut & ex *chartis* sive diplomatibus *Wolferi*, *Æthelredi*, *Edgari*, *Berthwulfi*, *Wilhelmi Rufi*, *Henrici II.* sequentiumque Regum, non temnendis sane antiquitatis monumentis, modo universa eam habent ætatem, quam præ se ferunt. Adjecit etiam Guntonus *Matricularium librariæ monasterii Burgi Sancti Petri*, incerto tempore exaratum, notisque marginalibus e Trithemio, Pitseo ac Bellarmino illustravit. Hæremus tamen dubii, utrum luce adeo dignum fuerit, cum bibliotheca dudum perierit, nec catalogum a viro admodum docto concinnatum esse appareat, & quod caput est, *Patricium* hac ratione multa melioris notæ a supplementis suis resecare oportuerit, ne volumen in majorem molem, quam Bibliopola voluit, excresceret. p. 115-172. p. 173-224. Præfat. fin. & p. 332.

JOHANNIS DECKHERRI, DOCTORIS ET IMPERIALIS Cameræ Judicii Spirensis Advocati & Procuratoris, de scriptis adespotis, pseudepigraphis & suppositititiis conjecturæ; cum additionibus variorum. Editio tertia altera parte auctior.

Amstelædami apud Isbrandum Haring, 1686. 12.

Plag. 19.

Libri tertium jam editi hoc loco non meminissemus, nisi adjecta fuisset *PETRI BÆLII* Professoris Philosophiæ Roterodamensis, (*Excerptis*

cerptis Reipubl. literariæ perennem famam meriti,) *epistola de scriptis adespotis ad Theodorum Janssonium ab Almeloveen* ipsis Nonis Martiis MDCLXXXVI. data. Hac enim corrigitur sententia olim maxime pervulgata (ipsiq; *Deckherro*, ac, quē nuper in Actis 1690, p. 363. recensuimus, P. J. Villanio non improbata,) *Marcum Velserum* Augustanum *Scrutinium libertatis Venetæ* conscripsisse, quod *Scipio Herricus*, *Theodorus*
p. 376. *Graswinckelius*, *Raphael de la Torre* sub examen revocarunt; in confesso tamen hodie est apud omnes, autorem esse *Alphonsum de la Cueva*, Marchionem de Bedmar, Regis Hispaniarum apud Venetos Legatum & vertente tempore Ecclesiæ Romanæ Cardinalem. Conferantur *Acta Erudit. 1682. p. 170. & 1689.* pag. 243. lin. 4.

Idem *Bælius* ansam commodam dare potest, benevolo Lectori indicandi, qua ratione variis Autoribus anonymis, a nobis in Eruditop. 406. rum Actis memoratis, restituere queat nomina nobis tunc ignorata. Ad marginem igitur p. 452. Actorum 1684. lin. 7. notare licebit, literas *D. L.* significare *de Larroque*. Anonymus ibidem pag. 454. lin. 22.
p. 407. memoratus, Bælio dicitur *Dominus L'Enfant, V. D. Minister Heidelbergensis*. Autor *Apologiæ pro Reformatis* ad Acta 1685. p. 68. relatæ,
p. 408. (dicente Bælio) est D. *Fetizon, tunc V. D. Minister in finibus Campaniæ, apud nobilissimum & strenuissimum virum Dominum de Briquemau, nomen Reformatis jure merito charissimum, nunc eandem provinciam strenue obiens Lipstadii, cujus urbis præfectura data est a Seren. Elect. Brandeburgico eidem Dom. de Briquemau.*

p. 399. *Considerationum ad epistolam Circularem Cleri Gallicani*, nobis a. 1683. p. 255. memoratarum, *Johannes Claudius*, Reformatorum nostri ævi celeberrimus; *observationum* autem *in defensionem versionis N.*
p. 409. *T. Montensis*, a nobis a. 1686. p. 201. recensitarum, Jesuita *Le Tellier* autor est. Sed missis Anonymis, ad alios nunc convertamur, qui fœtuum suorum parentes sese profiteri haudquaquam veriti sunt.

HERM. ALEXANDRI ROELL DISSERTATIO DE Religione Rationali. Editio secunda.

Franequeræ apud Joh. Gyselaar, 1689. in 8vo.

Constat plagulis 17.

ORatio inauguralis, quam Autor recitavit, cum officium ecclesiasticum in Ecclesia Daventriensi relinquens, professionem Theologiæ

logiæ & Philosophiæ Franeckeræ auspicaturus esset, iterato edita, sed aucta, & in paragraphos distincta, scriptis ad singulos summis capitum, sub hac forma apparet, ut ad ordinem istum delineatum explicaret discipulis in scholis privatis Theologiam naturalem.

Præfatus, mentem hominis sapientiæ desiderio excitatam, ex contemplatione hujus universi cognoscere primam quandam causam, eamque DEum esse, eundem etiam finem, in cujus possessione summa sua felicitas consistat, quam etiam religione consequatur, indeque merito inter tot de cultu DEI opiniones sollicitum esse hominem de religione vera; argumentum Orationis ponit περὶ λογικῆς λατρείας, seu *de religione rationali*, illudque ita partitur, ut primo *de* illius *nomine*, tum *de genere & forma*, *atque membris*, tandem *de opibus ac divitiis* dicere recipiat.

Primo itaque nomina explicat. Religionis voce ait significari studium hominum, quo pro sensu quisque suo, mentis corporisque facultates in Entis summi, quod DEUM vocamus, contemplatione, amore, cultuque, ut eo fruatur propitio, tenet occupatas. Rationem, a qua rationalis dicitur, tria significare docet, & mentem ipsam, & facultatem ratiocinandi, & ideas rerum communesque notiones. Juxta hæc rationale appellari, (1) quod ad mentis essentiam pertinet, ut cogitare; (2) ideas rerum, communesque notiones; (3) ratiocinationes ex iis deductas, sub quibus comprehendantur (4) & ea, quæ ex notionibus primis mens non quidem deducere, sed tamen vera esse ratiocinando invenire potest. Harum rerum causas primas ab origine deducturus, supponit hic (quod mox probabit) DEUM esse, qui sit ens perfectissimum, omnium causa, ac soli sibi sufficiens. Quæ ergo fecerit, libere fecisse, & ad se in operibus repræsentandum; res etiam istas ita prodire debuisse, uti DEUS eas prodituras apud se conceperat, & ut de DEI virtutibus testari possent. Quare mentem creari oportuisse, quæ DEUM & opera ejus cognoscere, & amare, atque ita beata esse posset, quæque libertate agendi gauderet: quæ omnia in se invenire queat homo. Atque hæc esse fundamenta omnis religionis naturalis, nunc ostendere aggreditur. Initio cum religio DEUM pro objecto habeat, evincit DEUM esse, & quam naturam, quasque perfectiones possideat, demonstrat.

Existentiam DEI probat (1) ex idea DEI menti insita; (2) ex mirabili vi quadam formandi alias multas ideas, intelligendi, volendi & ratio-

ratiocinandi, quam mens in se experitur; (3) ex mentis & corporis stupenda conjunctione; (4) ex ordine atque ornatu totius universi. *Naturam & perfectiones divinas* summatim complexurus, DEUM dicit esse mentem perfectissimam. Sic enim innuitur, DEI essentiam consistere in cogitatione, adeoque repugnare illi extensum aut compositum esse ullo modo, Hobbesiumque & Spinosam, dum DEUM corpus esse persuadere volunt, omnis religionis fundamenta convellere; DEUM existentiam suam a se solo habere necessario, ab æterno, immutabilemque esse; intellectum DEI esse omniscium, voluntatem potentissimam; ex quarum perfectionum naturali nexu sequatur simplicitas, vita beatissima, unitas. Post quas perfectiones DEI naturales, expendit relativas; quarum prima est, esse Creatorem, deinde Conservatorem & Rectorem omnium, & omnipræsentem; i. e. (ut explicat,) de rebus cogitantem. In istis cæteras omnes DEI perfectiones videri posse, & *Bonitatem* præcipue in hominis creatione manifestam; & *Sanctitatem* ortam ex amore erga seipsum, cum quo conjunctus necessario sit amor erga eos, qui perfectiones ejus agnoscunt, & adversus illos odium, qui eum non glorificant; & *Sapientiam*, ex qua omnia optime ordinaverit ad finem summum, gloriam suam; & *Justitiam*, quæ bonis, quibus in hac vita male est, post eam benefaciat, malos vero, quibus bene hic est, ibi affligat; & *Veracitatem*, per quam res uti sunt, concipiat, nec aliis aliter concipiendi causa sit. Repugnare ergo, vel rationem vel revelationem fallere posse, cum utriusque autor DEUS sit; tum etiam repugnare, hæc duo principia sibi posse adversari. Ultimo loco addit *Constantiam*, ex qua probari quidem non possit, nullas substantias interituras esse; mentes tamen immortales esse ex eo constare, quod DEUS eis æternitatis & notionem & cupiditatem ipse indiderit. Ex quibus omnibus satis intelligi posse docet divinæ gloriæ magnitudinem, ad quam admirandam & celebrandam religione sit opus.

Nunc, postquam quod DEUS sit, & qualis sit, rationem secutus monstravit, postulante instituti ratione, dehinc ostendit, quis qualisque sit Rationalis ille, qui DEO debeatur cultus. Hic cum vero de DEO sensu, recto erga DEUM affectu, & compositæ ad divinæ voluntatis normam vitæ sanctitate, atque ita legitimo mentis & corporis usu contineatur, ejus ratio ac modus omnis ex consideratione tum DEI, tum hominis, tum cognationis ac χέσεως, quæ sit inter utrumque, petendus

tendus videtur. Etenim, si DEUS dignus non sit qui colatur, nec homo ad colendum DEUM sit aptus, nec a DEO dependeat, eoque indigeat, nullam apparere cultus divini necessitatem; & contra maximam illam esse, si & DEUS coli mereatur, & homo tum colere DEUM possit, tum felicitatem omnem ab ipso solo exspectet. Jam vero & DEUM cultu dignum, & hominem ad colendum eum idoneum esse, ab eoque in totum dependere. Velle DEUM coli, quia est sanctus & sapiens. Hinc enim ad eas operationes fecisse mentem, quæ præstantissimæ sunt, & in quibus mens cum facultatibus suis quam maxime perfici possit. At intellectum nulla in re magis posse perfici, quam in DEI cognitione, neque voluntatem, nisi in ejusdem ut summi boni amore. Incitare ad cultum impressam nobis ideam DEI, & desiderium felicitatis nostræ; ad obsequium potentiam ejus & dependentiam nostram ab eodem. DEUM vero coli, eique obsecundari non posse, nisi de voluntate ejus nobis constet: de ea vero constare nobis per alios non posse, sed per aliquid, quod in nobis ipsis sit. At in nobis omnis scientiæ fundamentum esse ideas innatas & notiones primas. Rationem ergo sive conscientiam, quæ consistat in ideis illis innatis, primisque notionibus, atque in vi ex iis argumentandi, oportere esse divinæ voluntatis interpretem, & unicam actionum nostrarum normam, eamque infallibilem, tum quod ipsius DEI vox sit, *non solum in homine integro, sed etiam in lapso*, tum quod si fallere posset, nulla foret ullius rei certitudo. Errores autem a plerisque committi, & quia ad longos rerum nexus attendere difficile est, & quia præjudicia multa a sensibus omnes ab ætatis primæ doctoribus plerique hausimus, denique quia justo DEI judicio rationis lumen obscuratur. In genere errorum causam esse, quod voluntas latius pateat, quam intellectus.

Cum igitur Religionis fundamentum sit ratio, ipsam religionem sive pietatem esse DEI ex rationis præscripto cultum. Ad eum rite præstandum in genere requiri 1. *diligentiam*, ut quomodo DEUS sit colendus, inquiramus. 2. *obsequium*, ut quæ ratio fieri oportere dictat, exequamur. 3. *justitiam*, ne plus minusve faciamus, quam ratio præcipit. 4. *humilitatem*, ne nobis nostrisque affectibus quid tribuamus, sed soli rationi omnia. In specie religionis officia distingui in officia circa DEUM & res DEI. Officiorum circa DEUM primum, maxime necessarium & reliquorum fundamentum esse recte eum cogno-

ſcere ejusque voluntatem, quod eſt intellectus: voluntatis vero eſſe rationi parere, adverſantesque ei affectus compeſcere, & in eligendo bona minora, etſi præſentia, majoribus quamvis futuris poſthabere. Verſari autem circa DEUM voluntatem, vel in ſe ſpectatum, vel in relatione ad nos. Quatenus in ſe ſpectatur DEUS, voluntatis eſſe de ipſo recte judicare, ipſum æſtimare, venerari, atque in ipſo gaudere: at in relatione ad nos, virtutibus DEI omnia conformare. Primum *bonitati*, beneficia ejus recte æſtimando, in quo vera erga DEUM gratitudo conſiſtat, quoniam rependere illi nihil poſſumus; tum vero humiliter ab eo ex animo, ſive ſolo mentis deſiderio, ſive verbis precando ea, quibus indigemus bona, tam ſummum, quam in juſto ordine ad ſummum reliqua. Quæ preces ut gratæ ſint, deſideria & vitam noſtram ſanctam, & DEI Sanctitati, h. e. amori, quo in ſe & gloriam ſuam fertur, conformia eſſe debere. Porro *ſapientiæ* DEI nosmet ipſos conformare, finem, ordinem, & uſum rerum cognoſcendo, & ad DEI gloriam noſtramque felicitatem omnia ſapienter prudenterque dirigendo: *providentiæ*, ita illam in omnibus ſuſpiciendo, probando ac ſequendo, ut nec ſecunda nec adverſa nos a virtutis via deflectant: *juſtitiæ*, ſecundum leges ejus, & ex rationis præſcripto bonum ac malum diſcernendo, ſuum cuique tribuendo, & pro bene aut male factis præmia aut pœnas ſperando, aut metuendo; *veracitati*, præceptis, promiſſionibus ac comminationibus fidem adhibendo, & nonniſi vera, inprimis de ipſo DEO, cogitando ac loquendo: *conſtantiæ*, in pietatis ac virtutis via eodem tenore perſeverando, & ad ſummum finem, DEI communionem beatam contendendo. Officia hæc neceſſaria facere DEI auctoritatem, voluntaria amorem, qui eſt religionis anima. Corporis membris ac ſenſibus utendum ad DEI gloriam, & noſtram aliorumque felicitatem ac perfectionem, DEIque circa ejus natales, vitam ac mortem probandam providentiam. Creaturis irrationalibus cum gratitudine & precibus utendum in eo ordine atque in eos fines, quos DEUS conſtituit, ſervata juſta earum proportione, tum ad ſe invicem, tum ad ſenſus, valetudinem & mentem, idque in ordine ad DEUM, ut vel interdicente vel ſubtrahente eas DEO, iisdem carere velimus: in quibus conſpicua ſit temperantia, humilitas, fortitudo ac patientia. Alios homines ob eandem nobiscum naturam, eandemque ad DEUM χάριν in DEO & ad DEUM, amandos eſſe omnes, quod fiat inprimis, ſi verbis factisque ad DEUM ſummum, bonum recte cognoſcendum, amandum, eoque fruendum doctores iis ducesque ſumus: tum ſi corpori etiam benefacimus; quosdam tamen amandos ſingulariter. Amoris illius vinculo contineri etiam hominum ſocietates debere. Unde neceſſarium eſſe cultum DEI publicum, ordinem docentium ac diſcentium, templa, conciones &c. a quibus tamen abeſſe debeat omnis tyrannis & vis, meramque obtinere charitatis ac veritatis ad conſcientiam demonſtrationem, meramque adeo θεοκρατίαν. Neceſſariam quoque eſſe bonorum juſtam diſtributionem & quietam poſſeſſionem, ne cuiquam, quod ſuum fecit legitimis modis, eripiatur vi vel furto. Eo fine requiri leges & magiſtratus, eorumque legitimam auctoritatem, & mutua magiſtratuum & ſubditorum officia, quorum finis ſit ſalus, tum publica omnium, tum privata ſingulorum, norma leges, principium amor, qui quemq; aliis pro virili ſua ſuccurrere, eosque juvare jubet. Pietatis atq; impietatis exitum eſſe, ut illa ad præmia ac felicitatem, hæc ad pœnas & miſeriam ducat, quod ipſos gentiles conſcientia docuerit. Atque hæc omnia rationem docere, neque tamen a gentilibus agnita fuiſſe, ob defectum recti uſus rationis & excitationis per revelatum verbum: inde impietatis & erroris apud eos regnum, & nil niſi mentis corruptæ imaginem obtinuiſſe. Inde errores *circa DEI exiſtentiam*, ſive atheiſmum tum ſingularium hominum, tum integrorum populorum: *circa DEI eſſentiam*, unde polytheiſmum & idololatriam, atque ἀπροσωπίαν rerum bonarum ac malarum; *circa* DEI virtutes, *ſcientiam*, *potentiam*, *operationem ac providentiam* in rebus creandis, conſervandis ac gubernandis; circa futurum hominis poſt hanc vitam felicem aut infelicem ſtatum, mentis immortalitatem, & corporis reſurrectionem; circa religionem & cultum DEI rationalem, amorem DEI & proximi, humilitatem veram, reconciliationem peccatoris cum DEO, ſummum bonum, & viam ad illud &c. Hæc totidem eſſe argumenta nativæ corruptionis atque impotentiæ hominis ortæ ex culpa hominis & liberi arbitrii abuſu. Nullam ergo ſupereſſe poſt naufragium illud tabulam, præter DEI bonitatem ac miſericordiam, qua eum uti poſſe ratio doceat, velle ſola ſpecialis revelatio. Hanc talem eſſe debere, ut ipſius divinitas ſe notis ac characteribus probet conſcientiæ, cum alias illi homo nec fidem debeat nec obſequium. Requiri ergo, ut conſcientia habeat intra ſe judicii certã normam, ſine qua nec nobis quicquam probari poſſet, nec nos

aliis probare poſſemus, nec certi eſſent veri & falſi, boni & mali fines, neque diſtingui ab opinione & credulitate vana atque obſtinata divina fides poſſet. Revelationem itaque nullam poſſe intelligi ſine ideis rerum revelatarum, neque revelationem rerum plane novarum, quarum ne ſimplices quidem ideæ in homine reperiantur, niſi novæ quoque in illo ideæ creentur. Revelationis divinitatem de rebus, quarum ſimplices homo ideas habet, per rationem ſive conſcientiam dijudicari debere. Judicium conſcientiæ niti argumentis debere & inſtitui ſecundum ideas rerum. Illud enim demum verbum, illudque opus pro divino habendum eſſe, cujus nulla præter entis primi omniſcientiam atque omnipotentiam aſſignari idonea cauſa poſſit; eadem opera certos nos eſſe, nihil verum, nedum divinum eſſe poſſe, quod cum innatis & communibus notionibus, atque adeo rationis dictamine adverſa fronte pugnet. Poſſe quidem revelari, quod rationis captum ſuperet, ſed tamen an & quid revelatum ſit a DEO, ratione dijudicari, atque adeo eo ſenſu fidem ipſius Trinitatis aliorumque myſteriorum rationis judicio niti, & rationalem eſſe debere. Atque hinc conſtare rationis in Theologia uſum & auctoritatem, tum ex ipſa experientia, tum exemplis Prophetarum aliorumque, quibus a DEO facta revelatio; quod in ſpecie oſtenditur exemplo Abrahami, qui niſi omni exceptione majoribus argumentis perſuaſus fuiſſet, mandatum quod filium immolare jubebat, divinum eſſe, enormiter contra ipſum legis opus cordi inſcriptum peccaſſet. Quare ut & a nobis aliisque ſcripta revelata certa fide pro divinis recipiantur, juſta rationis lance librari atque examinari oportere ſcriptores, ſtylum, doctrinam, facta, hiſtoriam, & quæcunque præterea ad cauſam hanc pertinent. Sed non ſatis eſſe, Scripturæ divinitatem & ſenſum noſſe: totam etiam vitam ad ejus normam per cultum DEI rationalem conformandam; eoque fine DEI & Spiritus ejus opem precibus rogandam. Fructum cultus rationalis dicit pacem bonæ conſcientiæ, & æternæ beatitudinis ſpem, ac Spiritus S. de adoptione noſtra teſtimonium, quæ omnia rationalia eſſe debeant. Ita deſinere eum in ſolidum ac æternum gaudium.

In peroratione promittit laborem ſuum fore in docenda religione hac rationali; adhortatur juventutem ad ejus ſtudium; alloquitur Profeſſores Collegas, Academiæ Curatores Patronos, & tandem precibus ad DEUM finit.

Agnoſci-

Agnoſcimus Theologum in ſchola Carteſii informatum, ac jam notum nobis ex Actis A. 1687. pag. 406. Ad rem ipſam pertinet Supplementorum Sectio II. pag. 88.

IL CLERO SECOLARE NEL SUO SPLENDORE.

i. e.

Clerus ſecularis in ſuo ſplendore; ſive, de vita communi clericorum tractatus Pompeji Sarnelli Theol. & Legum Doctoris, Protonotarii Apoſtolici, Abbatis S. Homoboni Cæſenæ.

Romæ, ex typographia Cameræ Apoſtolicæ, 1688. in 4.

Conſtat plagulis 12.

COnatur Auctor clariſſimus ſplendori priſtino reſtituere Clerum ſecularem, quod eſt, perſuadere clericis ſecularibus, ut communi domicilio, menſa & dormitorio utantur, nec quicquam bonorum ſive patrimonialium, ſive eccleſiaſticorum, ſibi ſoli vindicent, quin & dominium & uſumfructum utrorumque cedant eccleſiæ, cujus reditibus aluntur atque ſuſtentantur. Hac fini, (capite præſertim XVI,) enarrat, qua ratione communio bonorum tempore Apoſtolorum frequentata, ævo Cypriani a. 253. reſtaurata, ac dein variorum Pontificum concilio-rumque auctoritate, utut non ubique, in multis tamen canonicorum collegiis, ſtabilita, & quamvis vertente tempore tantum non toto paſſim Chriſtiano orbe in deſuetudinem abierit, inde tamen ab anno 1640. pluribus locis in Germania, Hungaria, Hiſpania & Polonia poſtliminio in clericorum conventus reducta fuerit; id quod *Innocentius XI. P. R.* 7. Jun. 1680. ſuo calculo probavit in Bulla Latina, quam Sarnellus Italice vertit & tractatui ſuo p. 47--73. coronidis vice adjecit.

MEMORIE DELL' INSIGNE COLLEGIO DI S. Spirito della Citta di Benevento.

i. e.

Hypomnemata de inſigni Collegio Spiritus Sancti Beneventano, auctore *Pompejo Sarnello* Collegii illius Abbate.

Neapoli imprimebat Joſephus Roſellius, 1688. in 4.

Conſtant plag. 14½. cum fig. æneis.

COllegium illud fundatum est a. 1177. ab Abbate *Abdenago*, mortuo 6. Aug. 1183, misere destructum ab Imperatore *Friderico II.* cum tota Beneventanorum urbe a. 1239, exeunte autem seculo XIII. restauratum. Alit Abbatem, Præpositum, Primicerium, Decanum cum novem Canonicis. Subest hodie regimini *Vincentii Mariæ* Cardinalis *Ursini* Archiepiscopi Beneventani, & inde ab 11. d. Apr. 1688. *Sarnello* nostro Abbate gaudet, qui ea propter historiam ejus libello hoc lectu sane jucundo condidit; subjuncta prolixa epistola ad illustrem virum *Antonium Magliabecchium* (cujus liberalitati & hunc & præcedentem tractatum debemus) de terribili illo terræ motu, qui 5. Jun. 1688. Beneventi 1367. hominibus vitam abstulit, quibus accedunt in Parochiis extra urbem, ad Diœcesin Beneventanam spectantibus, mortui septingenti triginta novem. Inter octo, quos sustinuit Beneventum, terræ motus, hic omnium maxime urbem illam miseratione dignissimam, horrendum in modum devastavit, & tantum non funditus evertit.

THE WHOLE ART OF NAVIGATION, &c.
sive
Universa Ars Nautica, autore Dan. New-house, Capitaneo.
Londini, apud Thom. Passinger & E. Playford, 1686. in 4.

Plag. 61.

EXhibemus hic, quem nuper in *Actis Mens. Aug. p. 389.* nominavimus librum, cujusque tum recensionem in Supplementis hisce dare promisimus. Dedicatus is est Jacobo II, tunc temporis adhuc Britannica sceptra moderanti; cujus insignem hac in arte peritiam, quamplurimis glorioſis æque ac periculosis in expeditionibus comprobatam, mire deprædicat Autor. Propositum vero ei est hoc in opere, navicularia cognitionem ita facilem reddere, ut vel tyronis intellectui exposita esse queat: quem in finem non solum difficiliores demonstrationes mathematicas omisit, & in explicandis phænomenis Astronomicis Ptolemaicum, quam Copernicanum systema sequi maluit; sed & talem elegit methodum, quæ omnium pene consensu pro facillima habetur; proponendo videlicet artem hanc per modum Dialogi inter tyronem ejusque magistrum habiti. Spem tamen simul fecit de edendo propediem alio

alio quodam libro, provectioribus in hac scientia & artificibus destinato. Præsens scriptum quod attinet, placuit illud Autori in *quinque* libros dispescere: quorum singulis quid pertractetur, pauciſſimis indicabimus.

In *Libri I.* parte priori exponuntur communia quædam principia, cum navigationem concernentia, tum annorum temporumque divisiones, eas præsertim, quæ Lunæ cursum respiciunt eique supputando adminiculantur: utpote quem in numerato habere boni naucleri maxime interest, ob dependentes inde fluxus refluxusve marini vicissitudines: quem in finem etiam *pag. 24.* Tabula communicatur, ostendens, quænam Lunæ ætas in singulis Europæ aliorumque locorum portubus potioribus æstum maris maximum afferat. Posterior hujus libri pars explicat vulgata quædam problemata Geometrica, ad constructionem figurarum, navales operationes spectantium & in sequentibus libris contentarum, facientia. *Liber II.* totus in Sphærica tradenda occupatus est, explanatque principia Geographica partim, partim Astronomica, quatenus usum in arte nautica præstare queunt: quorum quidem, cum vulgata sint, speciali recensione non erit opus. Id tamen obiter annotare lubet, in ultima hujus libri Propositione, ubi singulæ cælestis globi constellationes recensentur, etiam commemorari asterismum peculiarem, *Cor Caroli*, sub hac quidem appellatione forte non omnibus nostratium notum: dicitur vero constare ex tribus stellis, (quarum una secundæ magnitudinis eo imprimis nomine veniat,) inter ursam majorem & comam Berenices sitis, olim informibus, quæ a Dn. *Carolo Scarbrough* primum eo titulo in Regis Caroli I, Martyris, quem vocant, honorem & memoriam insignitæ fuerint. *Liber III.* partem practicam navigationis complectitur: ubi primo agitur de pyxidis nauticæ accurata constructione & usu, ejusque cum erroribus emendandis, tum variatione diversis modis detegenda: deinde docetur ratio mapparum hydrographicarum tum componendarum, tum rite adhibendarum, & quomodo earum adminiculo quovis tempore navis statio inveniri, ejusque cursus ad debitum rhombum dirigi queat: porro explicatur, quomodo velificationis celeritatem indagare oporteat, indeque colligere, quot milliaria singulis horis navis confecerit. Hoc ipsum vero potissimum cognoscitur ope vulgati cujusdam instrumenti, quod nautæ *the Log* vocitant, constante ex asserculo, cui filum certis nodis interstinctum anne-

annexum est: asserculo isto scilicet, qui ob affixum in altero margine plumbum arrectus natat, e puppi in aquam demisso, vertitur clepsydra, dimidia minuta distinguens, simulque filo libertas relinquitur semet a fuso versatili devolvendi: elapso sic dimidio horæ minuto sistitur filum, & computantur nodi in parte interea temporis decursa, atque sic pro singulis nodis singula milliaria Anglica substituendo, horum numerus facile habetur; creditur que navis intra horam tot decurrisse milliaria, quot nodos intra dimidium minutum devolutos filum ostendit: quæ operatio singulis bihoriis repetitur, & numerus qualibet vice inventus solicite consignatur. Nodorum vero in filo inter se distantia est 7. orgyiarum seu 42 pedum Anglicorum: ex eo quidem fundamento, quod 5 ejusmodi pedes faciant passum geometricum, 1000 passus unum milliare, quorum 60 constituant unum gradum; ut adeo unum milliare contineat pedes 5000: cum itaque dimidium minutum sit $\frac{1}{120}$ pars horæ, pariter adsumitur $\frac{1}{120}$ unius milliaris, nempe $41\frac{2}{3}$ pedes, sive ad rotundationem numeri 42 pedes. Annotat tamen Autor, erroneam quodammodo hanc divisionem esse; utut enim certum sit, 5 pedes passum Geometricum & 5000 pedes milliare efficere: id tamen de pede *Bononiensi*, quem vocent, subaudiendum esse, non de Anglico, qui $\frac{1}{10}$ parte isto brevior sit: adeoque interstitia nodorum illorum non 42, sed 50 pedum esse debere: id quod confirmat testimonio Dn. *Norwood*, qui in Libro, cui titulus *Sea-mans Practice*, ex propria experientia adserat, gradum circumferentiæ telluris non esse, ut vulgo supputetur, 300000, sed 367200 pedum Anglicorum. Ulterius in hoc Lib. III. perhibetur, quomodo ope dictorum hactenus adminiculorum diaria nautica consignari, & ad eorum normam dein itineris tam decursi, quam restantis ratio iniri, istaque conjecturalis supputatio, quam *Dead Reckoning* nominant, ex astrorum diligenti observatione corrigi subinde debeat. Denique sub finem termini nautici & voces technicæ explicantur, duplici quoque hunc in finem schemate ad majorem perspicuitatem l. 3. p. 202. & l. 5. p. 130. adjecto, id quod non ita pridem in *Nath. Boteleri* Dialogis Nauticis, *Supplem. Act. Sect. III. pag. 127.* desiderabamus: pro addiscendo etiam modo, navem ejusque singulas partes per celeusmata usitata & navarchis familiaria rite moderandi & gubernandi, commendatur scriptum, cui rubrica *Capt. Sturmy's Mariners Magazine:* e quo etiam speciminis loco diversa exempla, lectu sane jucunda, adducuntur.

Liber

Liber IV. impenditur descriptioni instrumentorum mathematicorum nautis familiarium, in metiendis distantiis locorum, aut capienda altitudine Solis & astrorum; commodis æque ac incommodis singulorum una commemoratis. Speciatim occupatus est Autor in ostendenda utilitate novi alicujus *Quadrantis Sinuum:* cujus ope omnia quæsita in navigatione occurrentia solvi posse autumat, tanta quidem cum facilitate, ut tenuioris etiam captus ingenia ei usurpando sufficiant: usus autem ejus præcipuus traditur in supputandis milliaribus, longitudine item ac latitudine locorum, nec non corrigendo navis cursu. Sub finem libri hujus Autor proprio sui exemplo commonstrat, quomodo ephemerides in itineribus maritimis consignandæ sint, annotatis in singula bihoria navis velocitate, proræ directione, ventique vicissitudinibus, & exinde computato singulorum dierum itinere: quo nomine communicat diarium a se conscriptum in expeditione anno 1684. ex Anglia ad insulam *Barbados* susceptа: unde non obscure apparet, ipsum in praxi nautica non minus, quam in theoria versatum & exercitatum esse. In *Libro V.* & ultimo exhibetur primo Calendarium perpetuum, præter festa immobilia continens ad singulos dies anni Solis ortum & occasum, ut & potiorum siderum accessum ad meridianum circa mediam noctem. Inspergunturetiam res notabiliores Anglicanæ, ad rem nauticam potissimum spectantes, v. g. prælia navalia; navarchorum nobiliorum obitus; navium grandiorum prima in pelagus deductio, & similia. Sic v. g. ad diem 10 Julii notatur, anno 1669 eo die mare intra trihorium septies circa *Weymouthum* fluxisse & refluxisse; eandemq; æstuum reciprocationem anno 1656 Tamesis intra simile temporis spatium bis passus esse die 3. Octobris narratur: ut alia hujusmodi prætermittamus. Reliquum libri absumunt varii generis Tabulæ, ad commoditatem navigantium, & nauclerorum imprimis informationem facientes: Chronologicæ puta, Astronomicæ, Loxodromicæ, Geographicæ, quas quidem cunctas sigillatim hic recensere non erit opus, præsertim cum singulæ in Indice capitum operi huic præmisso enumeratæ uno obtutu videri queant: sub finem vero, quis cujuslibet earum usus sit, speciatim edocetur, & clarius adhuc, ne qua forte resideat obscuritas, per subjecta exempla explanatur.

TELLURIS THEORIA SACRA,

Orbis noſtri originem & mutationes generales, quas aut jam ſubiit, aut olim ſubiturus eſt, complectens. Libri duo poſteriores de Conflagratione Mundi, & de Futuro rerum Statu.

Londini, impenſ. Gualt. Kettilby, A. 1689. in 4.

Plagularum 36.

CUm ſatius ducere videatur ſcriptor Anglus T. Burnetius, in contemplativis ſcientiis exercere, quam in utilibus ingenium, cauſa quodammodo perſpicitur, qua fuerit motus, ut in hac Theoria ſua de
p. 256. *Telluris Phænomenis maximis*, velut ſublunaris theatri ſcenis illuſtrioribus, diſquiſitionem inſtitueret. Ejus generis phænomena quinque ab eo proponuntur, quorum *primum* eſt mundus ex chao ſuo oriens ſeu origo mundi ex chao, *ſecundum* terreſtris paradiſus, *tertium* diluvium univerſale, conflagratio mundana *quartum*, & *poſtremum* millennium beatum ſeu novi cœli & nova terra. De tribus prioribus uti in libris egit, quos in *Actis anni 1682. p. 70.* recenſuimus, ita nunc laborem ſuum in reliquis duobus diſcutiendis occupavit, ſibique ut loqui-
1, 2. tur, propoſuit, *futuros mundi caſus maximos & ſuprema fata complecti & explicare, ſeu, hujus mundi fatalem interitum, & cauſas, & mo-*
præf. *dum, & pompam, & totum rei apparatum quærere.* Peccare enim eos arbitratur, qui nimiæ ducant diligentiæ aut curioſitatis eſſe, in ſigna prophetica inquirere, taciteque ab his divinam providentiam, quæ nobis oracula de futuris tradiderit, accuſari: a culpa viciſſim nec abeſſe alios, quorum ἀκρίβεια in rebus arduis & obſcuris non minorem fidem, quam quæ demonſtrationibus debeatur, a lectoribus exigat. Diſtinguendos enim eſſe gradus certitudinis &, pro ratione luminis, ſive a natura, ſive e cœlo dati, aſſenſum noſtrum metiendum.

Limites jam certos primo argumento poſiturus aſſerit, regiones
p. 5, 54. cœleſtes, aſtrorum, angelorum, ſanctorumque ſedes, licet ſuas habeant viciſſitudines & mutationes nobis ignotas, fato huic & conflagrationi non ſubjacere, neque venire in cenſum poſſe, cum de mundi noſtri interitu agitur; ſed ſermonem ſibi eſſe de mundo ſublunari tantum ejusque ſupellectili: nec de ejusdem mole quæri & materia, ac ſi in nihilum iſta

iſta eſſet redigenda, ſed de forma ſolum, figura atque diſpoſitione: ipſa interim rudimenta corporum & nuda ſtamina ſuperfutura ſemper, nul- 6.
lo conſumenda impetu. Conſtituto operis argumento, quid *Græci* antiqui, Ariſtoteles, Plato, Stoici, Epicurei, Jonici, Orphici: quid item *Barbari*, Druidæ, Ægyptii, Brachmani, Chaldæi ſenſerint de mundi interitu, exponit. Stoicos, qui doctrinam illam conſervarint potiſſimum, videri a ſcriptis propheticis eandem ſuffuratos, licet ſuos ſubinde 15.
errores ei adſperſerint, jam præcipitem & interminatam mundorum ſucceſſionem effingendo, jam annum quendam Platonicum in ſcenam producendo, cum tamen recta nequaquam ferat ratio, ut iſta homi- 17.
num ſcelera, quæ incendio purgari voluerit cœlum ac puniri, unquam renoventur. Miſſis ergo veterum ſententiis & autoritate exotica, dogma de futura mundi conflagratione revera Chriſtianum eſſe, ex Apoſto- 19, 20.
lorum & Prophetarum ſcriptis evincitur.

Tempus conflagrationis docet inveſtigari non poſſe ex cœlo & aſtris, multo minus ex terra & iſtius qualitatibus, neque ex planetarum 24.
vel in Capricorno, vel in Cancro conjunctione, neque e ſtellarum fixarum ullis revolutionibus, aut anni alicujus magni periodo, adeoque ex rationibus phyſicis & aſtronomicis ad indagandum excidii munda- 31.
ni terminum nihil poſſe exprimi. Ad oracula igitur & rationes propheticas converſus, calculos propheticos *exoticos* ſeparat a *ſacris:* illos inter gentes reperiri, teſte vel Sibyllino computo, durationem mundi decem in ætates tribuente: hos inter Judæos & Chriſtianos. Per æta- 33.
tem Sibyllarum decimam, Millennium beatum putat deſignari. Hinc exponitur, quæ fuerit Patrum Eccleſiæ ſententia de ſex millenniis mundani temporis, ſeu de *Traditione domus Eliæ*, in hexaemero, & ratione ſabbathi fundata. Signa quidem adventus Chriſti, & mundani exci- 41.
dii in proxima & remota diſtingui: pro remotioribus haberi prædicationem evangelii per totum terrarum orbem, & converſionem Judæorum ad Chriſtianam fidem; definiri tamen ex his, quando ſit futurus mundi exitus, non poſſe. Propiorum vel proximorum nomine venire motus illos & tumultus naturæ, laborantis, & quaſi in extremis agentis; de quorum numero ſint terræ motus, fremitus maris, coruſcationes ætheris, ſyderum obſcurationes, & hujusmodi. Nunquam vero mundi finem, aut adventum Domini licere prædicere inſtar eclipſis ad minuta & ſemiminuta. Horam illam, aut diem, aut annum noſſe nemi- 42.

nem: atque eo quo nos vivimus tempore, qui ultra seculum in istis prædicendis non erraverit, eum probe subduxisse calculum.

Incendii *causas* ubi persequitur, negat a Solis ad terram appro-
50. pinquatione, vel ab ignis in terræ centro latentis eruptione illud proventurum. Contineri equidem in telluris medio thesaurum ignis persuasum habet, eumque validissimis claustris, & testa quadam metallica septum undique ac munitum: eodem librari tellurem in æthere non aliter, quam in aqua piscis sua aeris vesicula; ruptis autem repagulis ex-
56. tinctum eum iri potius oceani occursu. *Apparatum* incendii *primum* in montibus ignivomis collocat, & in lacubus sulphureis ac bituminosis;
62. qualia in terræ conspiciantur superficie. *Medium* in his quæ terræ includuntur visceribus, quo sulphur, bitumen, naphtham, carbones, auripigmentum, succinum, picem, petreolum relata videas, halitus item igneos atque fumos, & quæcunque thermarum ac calidorum fontium
63, seq. causæ aut fomenta sunt. *Tertium* in iis, quæ gignuntur in aëre, quorsum retulit meteora ignea. Putatque Autor adeo, fore, ut thesauri ignis tam in aëre, quam in terra repositi recludantur; & apertis montium omnium ignivomorum spiraculis, velut abysso ignea disrupta, ex altera parte cœlum intonet & fulguret, ut coëuntibus utrinque flammis terræ miscerì cœlum videatur.

Ad *dispositiones*, quas superventuras rerum naturæ sub finem mundi conjicit, pluviam cohibitam, inductam siccitatem, exhalationum copiam, & frequentes terræ motus revocat, exsudaturum præterea sensim ignem centralem, rupes item & saxa idem factura. Rebus
p.69. jam ita dispositis, ad flammam excitandam nihil deesse, nisi ut ignis de cœlo cadat, tanquam scintilla suppositum in fomitem excussa. Sic ta-
71. men semper explicandos monet naturalis mundi motus & mutationes, ut suis laudibus atque gloria non defraudetur divina sapientia. Neutram enim opinionem a se probari, nec eorum, qui immediate per omnipotentiam divinam mundum, ut loquitur, comburant sine causis naturalibus: nec aliorum, qui his velint solis rem conficere sine ope quacunque divina aut angelica. Consumtionem oceani explicare cum ag-
75. greditur, ex hactenus asserta siccitate futurum auguratur, ut fontes & aquarum scaturigines arescant, inde exsiccationem fluviorum secuturam. Maria habere inter se per ductus subterraneos commercium, idque constare & Mediterranei maris, quod in utroque extremo, & ex omni

omni latere aquas in se sine ullo manifesto exitu recipiat, & Caspii exemplo, aliorum item lacuum, recipientium fluvios, non emittentium: quin ipsa descensus loca syrtibus ac vorticibus non obscure indicari. Infi- 76.
mis in oceani locis residuam fore non exiguam aquarum copiam, ad eum modum quo in vasis fundo solent supersesse fæces; eam tamen igne supremo brevi consumendam. magnæ matris ossa, rupes videlicet ac 78.
montes consumtum iri omnium tardissime. *Primo* impetu extinctum 79.
iri totum humanum genus, atque omnia hominum opera, & totius terræ habitabilis apparatum, idque rapide & motu celeri. *Alterum* impe- l. c.
tum, seu incendii consummationem peractum iri aliquanto tardius, & p. 102.
imo aliquot annorum spatio; duraturum enim aliquamdiu hoc theatrum flammeum mundis circumvicinis (forte & Epicuri intermundiis) in terrorem & spectaculum.

Locum quod attinet, sedem Antichristi, Babylonem septicollem primo perituram, cumque ora maris mediterranei Europæa cavernosa 86.
maxime & sulphurea sit, quod igniti tot reperiantur ibi montes, non male præsumi posse putat, eam orbis Christiani partem primas experturam esse flammas, nisi divino aliter consilio visum fuerit. Quantum denique distent inundationes hybernæ a diluvio, tantum omnes, qui præterierint, Ætnæos & Vesuvianos æstus ab extremis hisce æstibus distare. Postremo, ubi ex hactenus discussis phænomena quædam & o- p. 94.
stenta, quæ conflagrationem telluris præcedere aut comitari dicuntur in sacris literis, explicuisset, adventum etiam Christi, mundanumque 100. seqq.
incendium panegyrice & declamatorie describit.

Ultimo Theorias libro de *Novis Cœlis*, & *Terra Nova*, seu de Mundo renovato & rerum omnium consummatione agitur. Introductio- 141.
nis loco ostendere hic satagit, non abolendum in conflagratione mundum, sed modo renovandum esse. Hinc novi ortum ex pristini reliquiis deducit. Inter *dotes* novi numerat, quod futurus sit paradisiacus, for- 151.
mam adepturus integram, lævem, æquabilem sine montibus, & sine mari, situmve ad Solem rectum & æquilibrem; quod solum sit habiturus fertile, fructus nullo non tempore maturos, quodq; propter spontaneam soli ubertatem cessaturus sit labor agricolæ. *Incolas* terræ novæ 157. seqq.
non alios nisi justos, sub auspiciis Christi annos mille regnaturos. Atque adeo modis omnibus tueri hic conatur dogma de *Beato Millennio*, post conflagrationem ante resurrectionem universalem adhuc in terris exigendo.

Ejus probandi cauſſa provocat ad ſacra ex D. Johanne, Eſaia, &
168. Daniele producta oracula, ad veterem Eccleſiæ fidem, ad Patrum Chri-
180. ſtianorum ſuffragia, nec non ad priſcam Judæorum & Gentium Theo-
logiam ſive literaturam ſacram. Arguit inde, fuiſſe doctrinam illam in
175. primis Eccleſiæ Chriſtianæ ſeculis catholicam, traditam apoſtolice or-
thodoxisque omnibus receptam: obtinuiſſe quoque Tertulliani, Cy-
priani, & Lactantii teſtimonio, in tertio ſeculo, ſed imperioſo Hieronymi
ingenio depreſſam: repudiantes hoc genus dogmatis dictos fuiſſe
179. ab antiquis Allegoriſtas. Concedit interim, idem argumentum eſſe
lubricum, in quo tractando difficile ſit, niſi lente & caute, Scriptura ac
ratione duce progrediaris, non labi. Rem itaque ipſam, non modum
181. ſeq. rei ab antiquis ait ſe accipere. Sex millennia, queis ſolet duratio mun-
dana circumſcribi, reſpondere, Pſalmi 90. verſu 4. & II. Petri c. III. v. 8.
faventibus, ſex diebus creationis, nec non ſex agricolationis annis, quos
שְׁמִטָּה exceperit: nec alio conſilio in fine hebdomadis annalis con-
p. 193. ſtitutum fuiſſe olim Jubilæum. Aliquam deinde millennii ideam ſub-
jecturus oculis, ſapientis & boni ait eſſe viri, non ipſa tantum vitia, ſed
vitiorum quoque confinia fugere, cavereque ſibi ab omnibus, quæ vi-
deantur poſſe pietatem lædere, aut morum innocentiam corrumpere.
Ad exprimenda ſanctorum regalia trahit, quæ ſuo Sapienti tribuerunt
Stoici,

Dives, honoratus, liber, rex denique regum.

207. Perfectionis noſtræ incrementa in millennio expectanda ſic digerit, ut
infantilem eſſe cognitionem noſtram in hodierna vita, juvenilem in
proxima, virilem in cœleſti & æterna fore pronunciet. Vitæ ſiquidem
æternæ præludium eſſe dictum ſæpius millennium, & quandam quaſi
initiationem atque tyrocinium. Quamvis vero argumentis ex ſacris
hinc inde literis, Patrumque ſcriptis allatis non parum roboris ipſe tri-
225. buat, iis tamen omnibus, & aliis quibuscunque fortiora & eſſe, & fore
ſemper nonnullorum hominum præjudicia fatetur. Damaſo Pontifice, condemnatos olim a Romana Synodo fuiſſe *Apollinarii* errores, millennium hoe probantis atque defendentis; verum non alios, quam quos communes cum Ario, & aliis ille habuerit, Trinitatis, & corporis Chriſti myſterium concernentes: parvi præterea nominatum Concilium habitum fuiſſe Hieronymo pariter & Auguſtino, quorum alter tolerabilem nihilominus ſententiam de Millennio eſſe dixerit: alter, damnare eam-

re eandem ſe non fuiſſe auſum. Aut ſi Millennium Apollinarii ſupponatur damnatum a Concilio, nihil quidem ad ſe id attinere, quod is adornaverit Judaicum, & in eodem præter voluptates craſſiusculas, cultum Moſaicum renovandum eſſe ſtatuerit, teſte Epiphanio: ab iis vero ſuam plane abhorrere theſin, eoque Millennium a ſe aſſertum ſive Chriſtianum cenſuram iſtam facile effugere, &c. Tandem quo ſententiæ de renovatione mundi, manente materia, majorem fidem conciliet, 230. ſeqq.
præter diverſa nomina, quibus exprimi hæc res in ſacris literis, & Patrum ſcriptis aſſolet, conſenſum Patrum & approbationem urget, adductis eam in rem Baſilii, & Patris, & Imperatoris, utriusque Cyrilli, utriusque Gregorii, Chryſoſtomi, & Epiphanii, nec non Tertulliani, Lactantii, Hilarii, Ambroſii, Auguſtini, Hieronymi, & aliorum locis.

Clauſulæ operis denique *Diſſertatio* quædam *conjecturalis* præmittitur de iis, quæ aſſertum millennium usque ad rerum omnium conſummationem ſint ſecutura. Refertur eo ex cap. XX. Apocalypſeos, *ſolutio Satanæ* ineúnte millennio ligati, *bellum Gog & Magog*, *univerſalis reſurrectio*, & *fuga* denique *cœli atq; terræ*. 247.
Gog & Magog nomina eſſe vult populosque ignotæ originis. Nimirum in terra nova, ſeu in mundo renovato duo ſibi perſuadet fore incolarum genera, di- 248.
verſæ admodum indolis & originis. Alios ἐρανογενεῖς, h. e. cœligenas nominat, Dei filios, ipſiusque virtute a morte ſuſcitatos, qui vere ſint Beati Millennii hæredes: alios γηγενεῖς, h. e. terrigenos, terræ filios, e limo prognatos brutorũ inſtar animalium; qui & ventri Veneriq; more hodierno indulgeant, & propagentur alii ab aliis, creſcente indies eorundem numero. Hanc gentem, hunc populum, aut populorum propaginem nomine Gog & Magog deſignari a Prophetis exiſtimat. Atque ab his tandem exundantibus, obſeſſum & impugnatum ſanctos iri ſanctamque Civitatem: Ignem vero delapſum cœlitus extincturum eos & devoraturum. De fuga terræ ſic ſentit: aut reſolutum iri eam in liquidum æthera, aut converſum in fixam ſtellam, ſuadente ignis ſacri in- 250.
extinguibilis theſauro, in centro terræ abſcondito. Quem ignem na- 252.
tum non aliunde putat, quam ex ſtellæ alicujus fixæ reliquiis. Eam enim obducto maculis ſuo corpore, in planetam degeneraſſe, & retinuiſſe flammam iſtam in corde, ſpem vitæ aliquando redituræ. Jam reciprocam eſſe eam metamorphoſin: &, quemadmodum fixæ maculis corticibusque incruſtatæ extinguantur & evadant planetæ: ita eosdem planetas,

netas, post certas periodos, excussis maculis, aut quocunque modo superatis vel absumtis, revivisce re in fixas, ejusque revivisce ntiæ exemplum nobis præberi in stellis novis, in firmamento ex improviso apparentibus. Ratione non absimili totum terrarum orbem in corpus aliquod luminosum esse convertendum, levemque adeo avolaturum ad
253. pristinas sedes & cognata sydera.

Epilogus brevem totius Theoriæ conspectum, repetitis phænomenis memoratis exhibet, monetque cum tantarum rerum notitiam
254. non nisi conjectando assequi hac in vita valeamus, non iniquum vide-
261. ri, si quid in veritatem, quam unice velit sine ullo partium studio aut affectu cultam, peccarit autor, petenti & pœnitenti venia non denegetur.

MARTINI LISTERI, EBORACENSIS, SOCIETATIS Regiæ Sodalis, relatio ad eandem directa de miro quodam & monstroso animali e stomacho per vomitum ejecto, ac discursus de causa & modo productionis talium monstrorum.

Translata ex Collect. Philos. Anglic. Mens. Mart. 1682.

N. 6. pag. 164.

TAB. V. Fig. I. VEram & exactam hic communico figuram Vermis cujusdam, quem proxime elapsa septimana vir quidam per vomitum expulit. Eum ipsemet reperi inter sanguinem una cum eo excretum, postquam elui eundem feceram, pro diligentiori ejus examine instituendo: dum magna pars istius sanguinis grumi erant membranosæ cujusdam & carnosæ substantiæ, *haud aliter, quam in mulierum molis excernendis accidere solet.* De hujus generis sanguine duarum circiter librarum pondus facta dilutione remansit, una cum miro hoc animali inter eum hærente; quod ipsum inspicienti mihi facile in oculos incurrebat, obscure viridem habens colorem ad instar hirudinis, maculisque conspersum, non secus ac harum quoque nonnullæ esse solent. Equidem, ex quo illud reperi, nullam in eo vitam aut motionem potui advertere. Cæterum tametsi puella, quæ sanguinem eluerat, incauta tantum non aliquam e pinnis, ut & partem de altera caudæ bifurcæ cuspide decusserat, ventrem quoque ejus disrumpi fecerat: curiose tamen & regulariter adhuc formatum omnibus suis membris apparebat, quemadmodum

TAB. V. ad Supplement. Sect. VI. pag. 310. sqq.

Fig. 3.

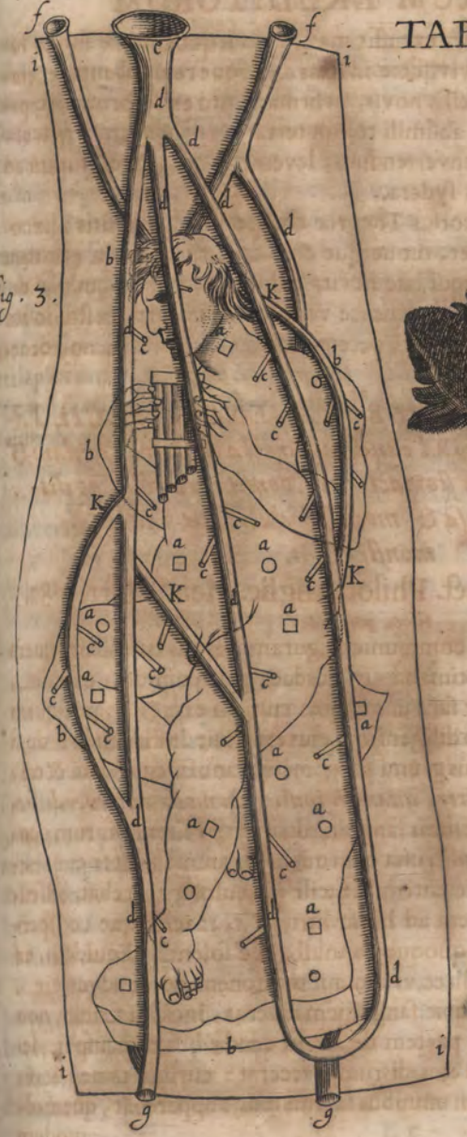

Fig. 1.

Fig. 2.

modum plene expressum est opera egregii alicujus artificis, a quo illud ad archetypum delineari curavi, nondum elapso bihorio, postquam oculis meis oblatum fuerat; ne quid forte adderetur, quod non veritati consonum & naturale esset. Licet autem nunc spiritus vini, cui illud commisi, id penitus quoad colorem alteraverit: satis tamen adhuc perfectum usque perdurat ad satisfaciendum cujuslibet curiosi desiderio.

Bonus ille Vir, professione pistor, conjiciebat, se per æstatem nuper elapsam id imbibisse una cum aqua e lacu hausta; quam potare solitus fuerat post graviores in vocatione sua labores exantlatos. De eo constat, quod circa stomachum & latus dextrum exquisitissimum dolorem & tormina senserit, quatuor ad minimum mensium proxime præterlapsorum spatio; quæ & aliquoties horrorem & algorem veluti febrilem ipsi incusserunt: ac sane quando hæc evomebat, maxima, quam uspiam absque secuta morte viderim, ægritudine decumbebat: per secessum quoque continuis aliquot diebus sanguinem effudit: nunc tamen spero, ipsum revaliturum, quanquam nondum omnino ejus dolores cessaverint.

Jam edicere, qualenam hoc animal sit, vix audeo. Nostis, quanto hactenus tempore meam quæsierim recreationem in scrutanda *Insectorum* natura: nec utique exiguos hac in re progressus feci: nihilominus dubius hæreo, quorsum animal isthoc referre debeam, cum sane hactenus nihil unquam viderim in rerum natura, cujus illud similitudinem referat. Quicquid vero tandem sit, facit certe, ut jam plus fidei adhibeam variis relationibus non absimilis naturæ, quæ frequentes *in Historia medica* nobis occurrunt, & pro veris utique traduntur a Viris sobriis, eruditis atque industriis. Tametsi vero ita credam nunc, multum earum plerisque veri subesse; vereor nihilominus, parum nimis curæ fere impensum fuisse animalibus his aliter, quam mere ex memoria, describendis, sive per verba, sive per picturam id factum fuerit: quod ipsum quidem parum abest, quin cunctas illas historias inutiles reddiderit & ridiculas.

Nostrum hoc animal quatuor circiter pollices longum erat, ejusque, ubi crassissimum, circumferentia trium pollicum: in utroque latere tres habebat pinnas, easque cunctas non procul a capite sitas, e quibus supremum par omnium exactissime ac elegantissime figuratum cernebatur, quemadmodum ex delineatione videre est: ac singulæ quidem

dem hæ pinnæ craſſiusculæ & carnoſæ erant: at cauda furcata pinnis piſcium vulgaribus æmula ac transparens, patiebatur ſe in latum explicari: poſitum hæc inſuper habebat *horizontalem*, adeoque diverſum a caudis plerorumque, ſi non omnium, piſcium minorum, quin & lacertarum gyrinorumque, ſeu ranarum ſub aliena adhuc forma latentium: ab omnibus, inquam, his differebat hoc animal quoad hancce circumſtan-
Fig. 2. tiam, non minus ac pinnarum carnoſitate. Præter mirum hocce animal adhuc alterius cujusdam caput una reperi, differentis figuræ, uti ex pictura apparet, at ipſum quoque coloris ſordide virentis, perinde ac iſtud: neque vero aut corpus hujus deperditum, aut illius tam male tractatum foret, ſi modo ſuſpicari potuiſſem, nos tam inexpectatum quid reperturos eſſe.

Sed quid tandem dicemus hoc Monſtrum fuiſſe? Veniam hic mihi expeto mentem meam absque præjudicio exponendi, quam ſubmiſſam ſimul volo meliori judicio Nobiliſſimæ hujus ac eruditæ Societatis. Scilicet in eam inclino ſententiam, (quam quidem a paucis negatum iri confido,) nos ſæpius aut potare aut devorare viventia quæpiam; ac certum eſt, aliqua vitam ſuam conſervare in ſtomacho noſtro poſſe, nil quidquam obſtante concoctione: ne jam in exemplum adducam varia iſta genera lumbricorum inteſtinalium, qui nobis naturales ſunt & nobiſcum generantur atque nutriuntur, forte in quibusdam infantibus ante ipſam eorum nativitatem: hi, inquam, lumbrici libere & pro lubitu hinc inde pererrant inteſtina & ſtomachum, neque ullam ab horum facultate concoctrice noxam perpetiuntur. Et ob hanc rationem videmus aves *inſectivoras* tam ſolicitas eſſe in necandis vermibus & quibuscunque aliis inſectis, iterum iterumque ea per roſtrum ſuum traducentes, haut ſecus ac ſacchari cannæ trans molas torquentur, quo ſic ſatis de ipſorum nece ſecuræ ſint, antequam ea deglutiant: qui inſtinctus a magna ſapientia naturæ incorruptæ profluit. Denique admiranda proſtant exempla animalium in animalibus victitantium, de quo inſectorum genere meæ in *Godartium* notæ videri poterunt. Attamen ſimul in ea ſum opinione, ejus, quod caſu ſic vivum a nobis deglutitum iſtam vim habeat intra nos vitam continuandi (præſertim ſi minori adhuc ætate ac tenerum ſit, ſuaque adhuc incrementa capere debeat) ſpeciem atque formam alioqui deſtinatam hac ratione monſtroſum in modum perverti poſſe, ita ut nobis dein aliud penitus eſſe videatur, quam quidem

quidem naturaliter & reapſe ſit: atque hanc ipſam præſumo cauſam eſſe miri hujusce animalis, cui præſens diſcurſus dicatus eſt: potuitque adeo hic adfuiſſe genitura aut embryo bufonis vel lacertæ.

Sed ratio etiam nobis habenda eſt ſubſtantiæ illius valde carnoſæ, ſeu membraneorum ſanguinis grumorum ſimul cum iſto evomitorum: quam quidem intellectu ſic facile concipi poſſe autumo, ſi ſtatuamus, ova iſta ſeu embryonem bufonis aut ſtellionis haut difficulter veneno ſuo inficere valuiſſe ſtomachum vel inteſtina, in quacunque demum eorum parte aut plica primum deſidere ac hærere cœperint, ibique adeo inflammationi cauſam dare: ita ut dein inflatione ſecuta incluſerint ſemet intra tumorem ab ipſis hoc modo productum, qui ſucceſſu temporis adaugeri ad tantam molem, tandemque crepans ac in fruſta diſruptus ſimul ejici potuerit.

Familiaria ſatis & infinita hujus naturæ exempla videmus in fructibus ſecundariis, ſive ſtrumoſis excreſcentiis, quales inſecta variis in vegetabilibus ſuſcitare deprehenduntur: dum ſcilicet per inſtinctum naturalem norunt plantam veneno ſuo afficere, atque per compendium ſic una opera & de pabulo & de habitaculo ſuis proſpicere fœtibus.

PARS EPISTOLÆ ad Thomam Gale, S.T.D. Secret. Reg. Soc. *e Carniolia perſcriptæ a Dn.* Joh. Weichardo Valvaſor, Lib. Barone: *qua continetur Methodus Statuas ex Metallo fundendi: una cum ejusdem invento, pro iſtiusmodi Statuis extraordinaria tenuitate conflandis, ultra quam hactenus cognitum aut in praxi viſum fuit.*

Translata ex Tranſact. Philoſ. Angl. M. Januar. 1687. N. 186. pag. 259.

VObis meam hic methodum Statuas ex metallo fundendi communico, ſatisfacturus juſſui Regiæ Societatis: ea vero ſe modo ſequenti habet. Ante omnia ex meliori luto, quodque ignem patitur, neque aut inter ſiccandum, aut percoquendum rimas agere compertum eſt, efformo talem figuram aut ſtatuam, qualem conflare fert animus. Hæc poſtquam bene ſiccata eſt, ſparſim per totam figuræ ſuperficiem parva excavo foramina, non ita magnæ profunditatis, (ſed, tam hujus, quam amplitudinis intuitu, congrua proportioni magnitudinis ſtatuæ:) quibus

bus aptata immitto exigua fruſtula metalli, pauxillo ejusdem luti firmi-
Tab.V. ter ea foraminulis infigens. Uſus horum metalli fruſtulorum, quæ in
Fig.3. *Fig.* 3. indigitantur per *a, a, a, a, a*, is eſt, ut prohibeant *Nucleum* & *Formulam* a mutuo contactu: ne ſcilicet collabantur erga ſe invicem, dum cera effluit; utque adeo utrumque eorum in eodem fixo poſitu conſtanter remaneat. Hoc facto, convenienti quodam inſtrumento abrado tantum de ſuperficie luti, quantum craſſitiei ſtatuæ futuræ tribuere decrevi: atque tum *nucleum* hunc furno immiſſum percoquo, donec penitus candefiat: (per *nucleum* vero ubivis intelligo ſtatuam ita primum ex luto effictam.) Cum refrixit, eum undiquaque perfrico iſto genere Terræ aut pigmenti, quo Germani noſtri figuli utuntur ad colorandas juncturas fideliarum, poſtquam *fornaces fictiles* e talibus conſtruxerunt. Pigmentum illud valde ei ſimile eſt, quod Gallis vocatur *Plomb de mer*, (Plumbago alias,) cujus uſus frequens eſt ad primas picturarum lineas in charta ducendas, a qua dein panis mica facile rurſum abſtergitur; non tamen cum eo omnino idem eſt. Hoc, inquam, pigmentum aqua miſceo, eoque totum perlino *nucleum*: dum compertum eſt, Metallum ſuper eo liberius fluere. Dantur quidem & aliæ materiæ huic fini inſervientes: attamen ego hac ſemper uſus ſum, maxime pro ſtatuis tenuioribus. Id poſtquam peractum eſt, jam *nucleo* ſuperinduco tantum ceræ flavæ, pice aut reſina permixtæ, quantam facere cupio craſſitiem ſtatuæ occœptæ: quam adeo in ipſa cera, quanta maxime valeo accuratione elaboro.

Notandum hic eſt, quod iſtæ metalli particulæ, quas ſupra dixi *nucleo* infigendas eſſe, ad eum in diſtantia aliqua a *modulo* diſtinendum, ita debeant eſſe collocatæ, ut parallelæ coincidant exacte cum ſuperficie ceræ. Ratio autem, quare picem aut reſinam ceræ admiſceam, hæc eſt, quod eæ materiæ cum dein exuruntur, validum reddunt fumum, qui ipſe adhæreſcens modulo efficit, ut metallum eo liberius ſe diffundat ac diſcurrat, prout ipſemet experientia didici.

Porro hinc inde per ſuperficiem cereæ hujus ſtatuæ diſpono exigua ceræ fruſtula, quæ vocare ſoleo canaliculos minores, & in Figura exhibentur ſub *c, c, c, c, c, c*, (quos ſingulos ita adaptari oportet, ut femet inſerant in canales illos majores *d, d, d.*) His peractis, ab omni parte *nucleum* ceramque obduco eodem luti genere, quod ignem patitur fiſſurarum expers; atque ſic jam ſtatua concava ſive *Formula* perfecta

fecta eſt. Supra hanc dein colloco majores illos canales, ſignatos literis *d, d, d, d*, tam erecto, quam transverſo ſitu, formatos pariter ex cera; ita eos diſponens, prout optimum eſſe judico, ad recipiendas extremitates minorum canaliculorum *c, c, c, c, c*, & commodiorem metalli diſtributionem. Majores hi canales neceſſum eſt ut univerſi concurrant circa verticem ſtatuæ, ſic ut ex unico foramine ſortiantur exitum, prope *e*, ubi poſtmodo metallum infundendum eſt. Præterea etiam oportet ipſam eſſe inſtructam uno alteroque canali ad emittendum aërem, dum metallum in ejus locum ſubintrat, quales indicati ſunt per *f, f:* pariterque opus eſt, ut unum vel duo foramina prope baſin relinquantur, uti hic *g, g*, ubi canales majores cum ſtatua cerea conjunguntur; per quæ ipſa nempe cum Formula percoquitur, cera ſtatuæ non minus, quam ipſorum canalium effluere valeat. Majoribus canalibus ita diſpoſitis, Formulam denuo totam conveſtiri oportet ejusmodi luto: (ſemper autem ſoleo formulam prius filis ferreis circumligare, atque ſic demum plus luti ſuperinducere;) cumque paratus ita Typus jam probe ſiccatus eſt, tum eum, usque donec candeſcat, igne percoquo: atque ſic, ut antea Nucleum ſolum, ita jam utrumque ſimul tracto.

Prima quidem vice, cum hancce methodum praxi darem, tam Nucleum, quam Typum ſimul & una opera percoquebam, adeo quidem valido igne, ut cuncta iſta metalli fruſtula inde una liquefacta forent, atque ſic, quamvis tum quidem caſu res proſpere ſuccederet, ingens tamen periculum eſſet, ne labor fruſtraneus evaſiſſet: ex eo autem tempore nunquam non ſoleo Nucleum primum perurere, ne tam acri dein igne indigeam, ad percoquendum *modulum*. Attamen pro minoribus & facile tractabilibus ſtatuis, unius puta aut duorum pedum altitudinem haud ſuperantibus, utrumque eorum ſimul percoquere licet: quo caſu etiam non opus eſt foraminibus *g, g*, dum *formula* inverti atque ſic cera mox effluere poteſt per canales *f, f*, & *e*.

Typo ſic excocto, duo iſta foramina *g, g*, luto ſæpius memorato obturo, atque tum illum in ſcrobem defodio, eodem modo procedens, qui uſitatus eſt in conflandis campanis & ſimilibus: cura tamen imprimis habenda, ut metallum per fuſionem probe fluidum reddatur.

Si ſtatua non ita magna ſit, unum nempe duosve pedes haud excedens, cujus adeo modulus manibus unius hominis tractari aptus ſit,

tum concavam mihi ex cera ſtatuam formare ſoleo, ea qua lubitum eſt, craſſitie, atque ſic ſuper hac diſpono omnes illos majores minoresque canales, ut antea indicatum eſt: quo facto totam eam compagem ſimul immitto ſubſtantiæ liquidæ, paratæ ex gypſo & latere coctili in pulverem comminuto, aqua temperatis. Verum cum non dubitem, quin modus hic typos e gypſo fingendi jam Londini affatim cognitus ſit, hinc non opus mihi erit, plura hac de re verba facere.

Cum ſtatuam valde tenuem cupio fieri, tum ſumo cuprum, eique cum per fuſionem jam ſatis fluidum evaſit, admiſceo bonam quantitatem *zinethi*, non tamen obſervata certa ponderis proportione: quo enim plus *zinethi* additur, eo melius fluit metallum; & quandoque pro parvis ac tenuibus ſtatuis plusquam tertiam *zinethi* partem appoſui. Eſt vero *Zinethum* ſubſtantia quædam mineralis, ſimilis *Marcaſitæ* ſeu *Biſmutho*, & Gallis appellatur *du Zinc*: absque qua ſane opus noſtrum ſucceſſu cariturum foret, ſi tenuitas ejus permagna expetatur: etenim per experientiam edoctus ſum, minerale hoc efficere, ut metallum libere fluat; cui præterea elegantem auri colorem conciliat.

Statua tandem ita conflata, modulum amoveo, & ab ea reſeco cunctos iſtos canales minores: omnes quippe illi tam majores, quam minores, tunc metallo oppleti ſunt; quod ipſum adeo adſervari ad futuros uſus poteſt: dum ſane in his multo plus metalli eſt, quam in tota ſtatua. Hæc enim ſi valde tenuis fieri debeat, plures & ampliores oportet eſſe canales: atque ſic quo vilioribus ipſa ſtatua ſumtibus parabilis eſt, eo majus canalium pondus fit, eoque plus metalli dein reſiduum manet.

Ad cognoſcendam vero quantitatem Metalli ad opus, quod taliter molior, requiſiti, de eadem mixtura e cera & pice confecta, ex qua formulam ſtatuæ futuræ confingo, qualemcunque maſſam adſumo & pondero; ſuper qua dein peculiarem modulum efformo eo fine, ut huic dein infuſa metalli maſſa ejusdem cum illa molis fiat: e cujus ipſius quoque pondere explorato, computo proportionem inter pondus metalli ac ceræ: hac ita cognita, ſi modo poſt obſervem, quot libras ceræ inſumam tam figuræ, quam canalibus formandis, facile calculum ad exiguum usque momentum valeo ſubducere, quantum metalli ad fuſionem mihi opus ſit.

Hic eſt modus, quo in conflandis ſtatuis inſigni tenuitate pollentibus utor, qui etiam nunquam non ex voto mihi ſucceſſit. Hactenus equidem nullam adhuc fundere aggreſſus ſum, quæ ultra novem pedes altitudinis habuerit: neutiquam tamen dubito, quin, eadem obſervata methodo, tales in quacunque magnitudine deſiderata parare valeam. Ac ſane, quamprimum quietiores erimus a malo noſtro vicino *Turca*, animus eſt unica fuſione conflare ſtatuam Imperatoris noſtri Leopoldi I. equo inſidentis, multo grandiorem naturali ſtatura: imo jamjam de ſumptibus ei impendendis tractavi cum Statibus hujus provinciæ: & forte dudum res ad finem perducta foret, niſi bellicis hisce motibus turbati fuiſſemus &c.

JOHANNIS COCCEII, DOCTORIS AC PROFESſoris Theologi in Academia Lugdunenſi Batava, Opera omnia Theologica, Exegetica, Didactica, Polemica, Philologica, LXX circiter tractatibus abſoluta, & in tomos IIX diſtributa. Editio Secunda.

Francofurti ad Mœnum, typis & impenſis Balth. Chriſtoph. Wuſtii, 1689. fol.

QUæ ſpatia curriculaque celeberrimus JOH. COCCEJUS, Bremenſis Gymnaſii primum, ubi A. 1603. natales habuit, Franequeranæ poſtea Academiæ, tandemque Lugdunenſis, ad fatalem usque A. 1669. Profeſſor, in ſacrarum literarum ſtudio confecerit, quamque ingenio cum ſolerti ac acri, tum aliis quoque doctrinis ornato præſtiterit, tot tantaque induſtriæ ac eruditi laboris monumenta, quæ publico dedit, abunde teſtantur. Quæ licet ſuos quandoque perpeſſa manes, notas ac obelos prorſus effugere non potuerint, Hypotheticorumque fato, quorum præcipuas partes ſuſtinent, multorum odio atque invidia laborarint; accurato judicio tamen ac inuſitata in Scripturæ oraculis explicandis ſolertia, morumque ſanctitate, maximis velut illecebris plurium amorem ſtudiaque provocarunt. Itaque tanto paſſim applauſu ſucceſſuque, tam benigne juxta ac comiter, ubi ſuperioribus annis in Batavia junctim prodiere, excepta fuerunt, ut Reformatos, quos vocant, Theologos non tantum, ſed & Noſtrates, quibus Exegetica potiſſimum curæ cordique ſunt, ſummopere adverterint, & ad emendum legen-

legendumque certatim invitarint. Quod cum subjiceret animo Typographus *Zunnerus*, illico quasdam faces ac stimulos sensit, qui accenderent mirifice, & ad novam moliendam editionem viliorem paratioremque inflammarent. Idque tanto impensius ac vehementius omnino, quo majus defecatum summi hodie celebratissimique in Electorali nostra Theologi de Coccejanis operibus judicium, cujus in præfatione Typographus meminit, ad capessendum hunc impetum, præsidium momentumque attulit. Atque ut nitidiore ac cultiore non modo, sed & purgatiore emendatioreque quasi veste in lucem produceret, Cl. Virorum D. Joh. Henr. Maji, ac Henrici Muhlii, Bremensis, operam in partes advocavit. Quorum ille *Lexicon & Commentarium Sermonis Hebraici & Chaldaici*, jam A. 1689. mense Sept. p. 449. a nobis recensitum commendatumque; hic præter alia, quorum non proletariam passim curam habuit, *duos titulos Thalmudicos* Sanhedrin & Maccoth peculiari opera ac industria emendandos pariter ac supplendos, Præfatione item Apologetica pro Studio Thalmudico muniendos firmandosque suscepit. Atque hoc ipsum Apologeticon, ex eodem Typographio seorsum postmodum editum, brevissimis hic juxta lineis strictim summatimque designare non pigrabimur.

HENRICI MUHLII, BREMENSIS, APOLOGIA Thalmudica, Viri Celeb. Joh. Cocceji *Sanhedrin & Maccoth, in novissima Editione Francofurtensi studiose a Se recensitis, auctis & emendatis, præmissa. Jam ad Amicorum rogatus seorsum edita.*

Francof. ad Mœnum, typis & impensis Wustianis, 1689. f.

Constat plagulis 5.

NIhil æq; pensi habuit Autor clarissimus, quam ut Thalmudicis studiis dignitas sua utilitasque intemerata constet, id temperamenti secutꝰ genus, quod medium tenet, nec in laudando culpandove Thalmude limites transcendit; cum tot tantisque exponere odiis casibusque, quibus superiore ætate, summorum etiam Pontificum ferali decreto, acta jactataque Thalmudica fuere, contra jus fasque ac incautum omnino videatur; cæterum promiscue probare omnia habereque in pretio, aut ambitiosa commendare industria, profanæ temeritatis malignitatisque culpam

culpam trahat. Unde notatis plurimorum tam injustis, tam immoderatis arbitriis, quibus, vel cœca ignorantia, vel vana persuasione abrepti in præceps, in summam invidiam capitalesque inimicitias *Misnicos* & *Gemaricos* adduxere, Judæorum vicem dolendam miserandamque potissimum existimat, qui tam ingeniose in commendando Thalmude ineptiunt, ut divinis legibus non modo par ubique ponant, sed longe multumque per extremam impietatem etiam anteferant. Id quod ex *Aben Ezra*, *Halichoth Olam*, *Massˀ. Sopherim*, *R. Bechai*, *Lipmanno* aliisque hujus commatis auctoribus palam ac in aperto ponit. Quibus proinde sesquipedalia illa elogia ampullatique tituli Thalmudistarum, quorum catalogum texit, in usu sint, idque fere more Scholasticorum, quibus ejusmodi cognomina *Angelici* Thomæ Aquinati, *subtilis* Joh. Scoto, *Seraphici* Bonaventuræ, *fundatissimi, resoluti, profundi* aliaque recepta fuerunt. At enim vero frustra in hoc stadio desudasse Judæos, nihilque prorsus effecisse contendit, ut apud suos, nedum alienæ Religionis homines, hæc tanta tamque operose asserta Thalmudis autoritas integra duraret. Quid hic vel soli moliti fuerint *Karæi* ex tot ipsorum speciminibus אלידן אדרת *Eliæ Baschkiako*, מורה & עץ חיים אהרן שער יהודה *R. Aharonis ben Joseph*, *R. Jehudæ ben Eliæzar* aliisque, de quibus, ut & fragmento Karaitico ex Bibliotheca Leidensi a docto quodam Judæo sibi communicato, pluribus memorat, in proclivi haberi. Quicquid etiam pro Rabbinistarum defensione contra *Abu Alpharagi* פירוש על התורה seu Comm. in Pentateuchum Thalmudistis oppositum in suo ספר הקבלה *R. Abraham ben David Hallevi*, aliis *ben* ראוד, *ben* ראור *vel* ראורי dictus laborarit. Ex quo sua potissimum in simili materia mutuo desumsisse scriptorem libri יוחסין aliosque plures ipsemet profiteatur Autor ספר שלשלת הקבלה *R. Ghedalja ben Jachija*, pro quo *Buxtorfius* in Biblioth. & *Seldenus*, proleg. de succeſſ. in bona def. *ben Jechaja*, & mendose prorsus *Kircherus*, Oedip. Ægypt. classˀ. II. §. 1. de Siclo Ebræorum, *R. Jochai*. Nisi forte alius intelligatur, qui tractatum de monetis, quem *Kircherus* citat, in suo שלשלת הקבלה inseruerit. Sed ejusmodi Kircherianorum παραγραμάτων in Orientalibus, Arabicis potissimum ac Æthiopicis, quorum supinam in lectione, nedum sana interpretatione, ignorantiam uno alterove exemplo ex prodromo Copto seu Ægyptiaco planam facit, largam opimamq; Autor segetem promittit,

mittit, itidemque alterius cujusdam scripti contra librum *Abu Alpharagi*, præter ספר אמונת רמוח *a Baal Juchasin* & *Bartoloccio* ex Vaticanis MStis citatum, ex ipsomet Autore supra nominato *R. Abrah. ben David Hallevi* mentionem injicit. Hinc Alcoranum cum Thalmude contendit, & commune utriusque nomen אלפרקאן, communia somnia & figmenta in locis quamplurimis ostendit, hosque, qui perstringendis denudandisque Alcorani fabulis ac nugis, vel Latino Gallicove sermoni tradendis, jam olim invigilarunt, sigillatim ac ordine producit, certum persuasumque habens, uti Alcorano, ita pluribus aliis fabulandi nugandique Thalmudistas ansam præbuisse. Eademque opera de famosissimo Scripto *Matzhapha* s. Prophetia *Enochi* Æthiopica, de vanis & fictis *Adamicis* monumentis, de intercalatione anni & libro *Razaelis*, de *Sidra Laadam*, de scriptis *Salomonis* ספר רפואות item חכמתא רבתא, quo de R. *Mosche bar Nachman* in ביאור על התורה cum Autoris MSto collato, breviter strictimque disquirit. Scilicet Thalmudistarum fere indolem geniumque redolere, iisdemque affaniis ac λήρεις passim adimpleri; sed istum maleferiatorum morem jam inde ab antiquissimis seculis inolitum obtinere, ut ineptiis suis honorem ac dignitatem conciliaturi, summorum & Patriarchalium nominum hederam suspendant. Id quod libro יצירה R. *Aquibæ*, cujus אותיות in antiquissimo MSto membr. Noster possidet, similiter factum, quem sub specioso *Abrahami* Patriarchæ titulo scriptores Hebræi publice venditarunt, variisque editionibus ac commentariis ordinate recensitis varii exornarunt. Eandemque inter Christianos olim fabulam actam fuisse, *Adami* revelatione ac genealogia, *Evæ* prophetiis, libro *Abelis* de virtutibus Planetarum, *Chami* scriptura necromantica & prophetia, *Abrahæ* Apocalypsi, Testamento XII. *Patriarcharum* Jacobi filiorum, aliisque *Mosis* ac *Salomonis* suppositititiis monumentis, Pseudepigraphis item *Apostolicis* ὁδῷ πάρεργον confirmat. Inde ad Targumistarum fabulas pergit, quidque hi ex putidis Thalmudistarum fontibus in sua pomaria traduxerint, ex *Pseudo Uzielide* in Legem, autore Targum Hagiographorum, Targum Hierosolymitano & Targum quinque libellorum copiosius deducit. Posthæc ad Thalmudistarum interiora progreditur, indolemque ac tot fabularum mirifica comminiscendi conatum penitius scrutatur; cui, si solo ubivis censeatur cortice, externoque

que illo ac ascititio velut habitu, nihil sani, sobrii ac perpensi adjudicat, quod si vero altius & in visceribus ipsis recludatur, ut saluberrimum vetustissimumque tegendæ explicandæve sub involucris istis doctrinæ sapientiæque studium passim commendat. Eoque *Galatini*, *Schickardi*, *Dilherri*, *Maimonidis* aliorumque suffragia arcessit, ac pro re nata de Veteris ac N. instrumenti parabolis, partim ipsi quoque Thalmudi insertis, figuratoque & allegorico sensu, quo jure quave injuria rebus historicis dogmaticisque adstruatur, quantumque parabolæ ac fabulæ nomina, quæ *Grotius* confundit, inter se distent pugnentque, exquirit. Ita ut tandem, pensitatis his omnibus, subductisque rationibus, ad mitiorem Thalmudicarum fabularum censuram propendeat, quas ipsimet Judæi, ceu optimi suorum interpretes, longo ordine numeroque in censum vocati ab omni sequiori expositione, paradoxoque ac literali cortice summa cura studioque vindicarint: Inconsultos vero gnaviterq; imperitos arguat, qui omnia in Thalmude externa literalique specie cum *Bartoloccio*, Biblioth. Tom. I. p. 531. 2. æstiment, aut cum *Marquardo de Susannis*, *Paulo Burgensi* seu *de Sancta Maria*, *Victore a Carbe* aliisque in deteriorem etiam partem dijudicent, imo, quod multo pejus est, in pravos sensus recte atque honeste dicta malitiose interpretentur. In quos scopulos *Gerson*, ejusque plagiarius *Fridericus Wilhelm* L. Sanctæ lector quondam Rinteliensis, *libro*, Greuel der Verwüstung des Heil. Jerusalem durch den Jüdischen Thalmud/ sæpius impegisse dicuntur. Cæterum de Thalmudistarum acerbitate, congestisque probris βλασφήμοις in Christum & Christianos, Gyaris ac carcere dignis, quorum subinde postulantur, censurisque Christianorum juxta & Judæorum βιβλιοκαιτῶν publicis plura affert, disputatque contra *Martum Marinum* & *Pet. Cevallerium*, quo jure titulove, præter *Gemaræ* pericopas alias, tractatum עבודה זרה ex *Basileensi* editione totum prorsus eliminarint, cum in notandis Gentilium cultibus superstitionibusque, quas per singula capita demonstrat, unice occupetur, & Christianæ adeo disciplinæ pietatique nulli noxæ, nullique fraudi esse possit. Quicquid etiam recentiores Judæorum extincto veteri Paganismo in detorquendis alienandisque sensibus præpostere pertentarint. Immunem ergo *Mischnam* universi corporis Thalmudici ab ista contumeliæ labe, immunem quoque ab omni fabularum turpitudine pronunciat, hancque maximam *Mischnæ*, consentientibus simul Judæis, prærogativam vindicat

cat, ut licet graviſſimis interdum repugnantiis, contradictionibus, Magiſtrorumve circa traditiones ἀγραφους diſſidiis cum ipſomet Alcorano laboret, longo tamen poſt ſe intervallo *Gemaram Babylonicam* potiſſimum, altera illa *Hieroſolymitana* omnino deteriorem audacioremque, relinquat. Ubi nugarum ſomniorumque ampliſſimam ſæpe numero meſſem offendit, aliaque, quæ pietati poſſint detrimento videri. Hæc ipſa tamen tanti momenti ponderisque non æſtimat, quo minus Thalmudicis voluminibus idem cum Ethnicorum Hæreticorumve libris, ni forte ſuperius multo pretium ſtatuamus, ex quibus hactenus in divina & illa ſacratiora ſtudia fructu haud leves redundarint, adeo ut inde in antiquitatibus ritibusque ſacris eruendis, vel ipſismet Scripturis interpretandis, & colligi ſubſidia adjumentaque, & arceſſi præſidia momentaque oporteat. Id quod luculentiſſimis teſtimoniis & exemplis confirmat, documentisque ex Novo Fœdere illuſtrat. Quin ad tuendam Religionis veritatem, profligandamve Judæorum perfidiam Thalmudicum pariter uſum fructumque ſuppeditat, non diſſimulatis aliorum conſiliis inſtitutisque, qui pietatis partibus inter hanc gentem promovendis ingenii calamique induſtriam adhibuerunt. His dum ita decurrit ſpatiis, numerum eorum init, qui partim ex Chriſtianis nonnullos Thalmudicos tractatus Latinæ Germanicæque conſuetudini tradiderunt, partim ex Judæorum Magiſtris in explanando enodandoque ſtylo juxta ac ſenſu Thalmudico viam præiverunt, ſimulque ubi ſtrictim paucisque attigit, ecquam in recenſendo emendandoque *Coccejano* hoc labore operam navarit, quodque in poſterum aut ordiendum aut pertexendum in Rabbinicis ſtudiis ſibi penſum præſcripſerit, in pia vota promiſſaque publica tandem deſinit.

CHEMIA RATIONALIS,

nec non

Praxis Chymiatrica Rationalis, auctore P. T. Med. D.

Lugduni Batav. apud Jacob. Mocquée. An. 1687. in 4.

Conſtat plagulis 45.

STatim ac *Collectanea Chymica Leidenſia*, i. e. *Maetſiana, Marggraviana, le Mortiana &c.* ſub *Morlei* nomine a Typographo *Lugdun. Batav. Anno 1684.* invitis Autoribus divulgata eſſent; *Carolus de Maëts* Profeſſor Chymiæ celeberrimus *in Prodromo Chymiæ Rationalis* gravius

gravius in eadem animadvertere cœpit. Quamvis vero proprium fœtum a ſe impoſterum editum iri ſpem idem fecerit, hactenus tamen non niſi præſens Chymia Rationalis, quam una cum Praxi Chymiatrica Rationali adjecta ipſum *Maetſium* genuinum autorem agnoſcere nobis conſtat, & alio quidem obſtetricante, lucem adſpexit. Qua quidem in re an bona fide Typographus egerit, inquirere non tam ad nos ſpectat, quam quæ utroque Scripto comprehendantur, brevi perluſtrare obtutu. Ad primũ itaque ſeu Chymiam Rationalem quod attinet, ex proceſſibus illa variis conſarcinata deprehenditur. Scilicet XXIV. omnino capitibus conſtat, quorum pleraque multos ſub ſe articulos complectuntur. Atque hi ſinguli proceſſum exhibent parandi medicamenti, cui & doſis, & vires mox ſubſcriptæ inveniuntur. Capitibus autem fere omnibus notas quasdam generales præfigit Auctor, ad rerum quæ ſubſequuntur intellectum ſpectantes. Subinde etiam ipſis medicamentorum deſcriptionibus interſerit rationes, cur hoc vel illud ita fiat, atque a particularum figura, ſitu, magnitudine, motu &c. plerosque effectus deducit. Ut autem ſub generali ſaltem recenſione innoteſcat, de quibus agatur, hic nomina capitum ſubnectemus, delibaturi hinc inde unum vel alterum articulum, ut facilius Lectori de reliquis judicium conſtet. Cap. itaque I. de tincturis & elixiriis ex vegetabilium regno extrahendis ſermo inſtituitur, cui 30. articuli, adeoque tot proceſſus medicamentorum ſubjacent. Cap. II. tradit varias metallorum calcinationes & reductiones in vitriola & crocos, ubi artic. 5. azoth ſolificatum, & artic. 8. methodus eliciendi ſolem ex luna deſcribitur. Caput III. tractat de antimonii calcinatione, ſublimatione &c. ubi artic. 12. habetur modus conficiendi ſtannum, quod argentum colore referat. Caput IV. de mercurii calcinatione, præcipitatione, ſublimatione &c. loquitur, atque artic. 9. laudanum mercuriale Paracelſi parare docet. Caput V. in ſalium volatilium ex animalibus educendorum enucleatione verſatur; qua occaſione ſimul modi varii proponuntur conſtruendi ſalia volatilia aromatica, eaque vel uterina, vel cephalica, vel antifebrilia & ſtomachica, uti videre eſt artic. 3. 4. 5. & 6. Hinc cap. VI. ſpiritus acidos ſalis communis, nitri &c. evolvit, & cum ex ſale communi decrepitato terra Helmontio virgo vocata, & ex hac cum primo ente Veneris non edulcorato ac uſneâ lapis Butleri præparetur, utriusque deſcriptionem articulo 8. & 9. ſubjungit. Caput VII. vitriolum, & quæ ex illo petuntur, examinat, ubi

articulo 3. legere licet aquam Spadanam artificialem. Caput VIII. salis armoniaci, caput IX. arsenici, & X. sulphuris præparationes exhibet. Caput XI. tartarum & inde oriundas medicinas sistit, quas inter varias quoque est sal volatile tartari, cujus artic. 5. talis extat compositio, eadē cum illa quam Nobiliss. *Boyle* Chymist. Scept. p. 142. Ed. Genev. exhibuit: Rec. *tartari crudi albi, antimonii crudi, nitri a.* ℔.i. *calcis vivæ* ℔ij. *Terantur omnia seorsim, cribrentur & misceantur, hujus massæ fiat destillatio ex retorta terrea tubulatâ in igne aperto, applicato recipiente satis amplo, materiam per cochlearia ingerendo, & tandem reperietur in recipiente liquor aureus, qui per cucurbitam rectificatus abit in sal volatile.* Caput XII. de oleis, aquis & spiritibus ardentibus ex vegetabilium regno extrahendis, & caput XIII. de salibus ex vegetabilibus educendis inscribitur, ubi articulo 2. sal essentiale plantarum elaborandi modus exponitur. Caput XIV. ostendit methodum generalem præparandi omnia balsama, ac statim articulo I. monstrat exemplo rutæ, quomodo mediante magisterio vegetabilis cujusvis (per coctionem in lixivio ex cineribus clavellatis & sale tartari usque ad coloris nativi extractionem, & hinc per præcipitationem cum aqua aluminosa parabili) genuinus herbæ color balsamo queat imprimi; quale quid etiam a Zwelfero in appendice ad animadversiones pag. 63. edocetur. Caput XV. quomodo resinæ gialapæ, scammonii, agarici &c. debeant confici, explanat, simulque articulo 2. diagrydium cum decocto glycyrrhizæ ita correctum offertur, ut eo & infantes, & alii, qui medicinam omnem aversantur, falli commode possint. Cap. XVI. & quidem articulo unico, acetum mellis & sacchari insinuat, sicut cap. XVII. articulo gemino condiendi modum amara & fragrantia explicat. Cap. XVIII. asserit conservas vulgares h.m. fieri, R. *foliorum vel florum quorumcunque a stipitibus & albedine liberatorum optime concisorum* ℔i. *Immittantur ollæ terreæ vitreatæ, & reponantur in balneo Mariæ bulliente per quadrantem horæ, donec optime emolleſcant herbæ. Postea frigefactæ simplicia contundantur in mortario lapideo in pulpam, sub finem addendo sacchari clarificati libras duas; contundendo misceantur simul, & asserventur ad usum.* Cap. XIX. generalis ordo invenitur præparandi siruposrob & mellita; pilulas vero & extracta cap. XX. Sic cap. XXI. trochiscorum, & XXII. unguentorum ac emplastrorum rationem complectitur brevissimis. Hinc cap. XXIII. methodus cadavera condiendi triplex

plex delineatur: 1. cum oleo terebinthinæ lucido, 2. cum spiritu salis rectificato & alcahol vini purissimo, 3. cum sale communi & alumine. Ultimum caput, scilicet XXIV. apparatum ad furnos & extruendi modum novem articulis describit, annexo mox indice tam capitum & articulorum, quam medicamentorum, eorumque dosium.

Quod *Praxin* subjunctam concernit, illa XXXII. capitibus absolvitur. Et quidem XI. prioribus capitibus capitis affectus brevi descriptione efformantur, ita ut de apoplexia, paralysi, epilepsia, vertigine, lethargo, catalepsi, comate utroque, incubo, delirio variigeneris & cephalalgia agatur, subnexa deinde cap. XII. catarrhorum doctrina, quam arthritis, ophthalmia, cataracta, aurium dolor, odoratus læsus, tussis, suffocatio, odontalgia, convulsiones, scrophulæ, anginæ absolvunt. Hinc a cap. XIII. ad XXVIII. phthisis, pleuritis, asthma, tussis ac cordis palpitatio considerantur, febresque vel a typo vario, vel a symptomatibus characterem recipientes exponuntur. Mox reliquis XII. capitibus potissimum eorum, qui in abdomine propullulant affectuum natura investigatur, non neglectis plane corporis habitui accidentibus. Sic de fame vel aucta vel imminuta, de ictero, hydrope, renum calculo, gonorrhœa, lue venerea, variolis, chlorosi, menstruorum fluxu, passione hysterica, stranguria, colica, dysenteria, scorbuto &c. sermo instituitur. In universum vero ita in tractatione se gerit Auctor, ut primo definitionem vel descriptionem adducat affectus, ac interdum partem affectam, symptomata, causas &c. declaret, interdum naturalium functionum rationes interspergat, & quomodo in statu morboso ab his deflexio fiat, edoceat. Theoriæ autem suæ cum particularum varietati in figura, magnitudine, situ &c. tum pororum & tubulorum partium vel obstructioni, vel compressioni aut dilatationi hinc inde superstructæ praxin quoque accommodat, & medicamenta in Chemia tradita passim aliis immixta applicat, indicatis quandoque illis, quæ opem extemplo allatura credit. Sic in gonorrhœa condito sequenti multos in principio curari perhibet: R. pulp. cass. rec. extr. ℥i. Terebinth. Venet. lotæ ℥ij. ℔ dulcis salis prunellæ, ocul. cancr. præpar. a. ʒi. salis volatilis succini ℈iiij. sir. de alth. Fern. q. s. ad formam conditi. Hujus capere jubet ægrum bis terve in die ad nucis moschatæ magnitudinem. In tympanitide pro fotu commendat spiritum vini theriacalem camphoratum. Variolas inungi præcipit oleo amygda-

amygdalarum dulcium, vel raparum, vel axungia porcina, vel pinguedine ex omento agnino, vel fovere illas decocto cicerum vel lentum &c. Quo autem succesſu hæc & ſimilia ſuadeantur vel in uſum vocentur, praxin frequentiorem exercentes judicabunt optime. Tandem libri finem triplex excipit index, ſcilicet capitum, remediorum & ſimplicium medicamentorum.

HISTORIA DELLA PERDITA E RIACQUISTO della Spagna occupata da Mori.

i. e.

Bartholomæi de Rogatis Hiſtoria Hiſpaniæ a Mauris occupatæ ac a Chriſtianis recuperatæ.

Venetiis, typis Gueriglianis, 1689. in 12. Septem tomi.

Conſtant plagulis 128.

BARTHOLOMÆUS ROGATUS Stabienſis Italus, Societatis Jeſu, Philoſophiæ & Theologiæ Lector, Concionator, collegiique in patria Rector, Kalendis Auguſti M.DC.LVI. vita functus eſt, teſte clariſſimo *Henningo a Witte* in Diario biographico. Inciderat is forte fortuna in librum inſcriptum: LA VERDADERA HISTORIA DEL REY D. RODRIGO, i. e. *Hiſtoria vera Regis Roderici, autore Abu'lcacino Tariffo Abentarico Arabe, Hiſpanice verſa opera & ſtudio Michaelis de Luna Granatenſis.* Antiquus hic ac Roderico ipſi coævus ſcriptor non potuit non *Bartholomæo* noſtro dignus cenſeri, quem ex Hiſpanico in ſuum idioma, plerisque Europæorum eruditis notum, transferret. Sterilitati vero, qua ſtylus Barbari illius laborare videbatur, ſchematum rhetoricorum & ſententiarum ethicarum floſculis hic illic interſperſis medendum eſſe, ratus fuit. Quin & e Chriſtianorum monumentis Abu'lcacini Tariffi relationes ſupplevit ac interpolavit. Imo nec hac ratione aliquid laude dignum præſtiturum ſe credidit, niſi univerſa *Maurorum Hiſpanienſium* fata ab initio ſeculi Chriſtiani octavi, (quo *Rodericus*, ultimus Gothicorum Regum, vitam imperiumque amiſit,) repeteret, recenſeretque ad annum usque MCCCCXCII, quo *Ferdinandus Catholicus* omnes Saracenorum reliquias Hiſpaniarum finibus ejecit. Sed peſte correptus *Bartholomæus Rogatus* quinque modo partes ad umbilicum perduxit, in anno MCCCLXVII. deſinentes.

nentes. Reliquis duabus affectis immortuus eſt. His anno demum M. DC. LXXV *Andreas Sannellius* Jeſuita ultimam manum impoſuit. Tomi *quinque* priores ſuperiori anno recuſi fuerunt. Poſteriores duo non niſi annum 1683. in titulo præferunt. Cæterum in pellegendo hoc opere bonas horas non male collocatum iri arbitramur, cum & ſtylus jucundiſſimus, & accurata rerum geſtarum ſeries, varietasque ſententiarum commode ac appoſite admixtarum, prodeſſe non minus quam oblectare queant. Fabulas tamen non unas de apparitionibus & miraculis Sanctorum, præſertim Jacobi Majoris apoſtoli, in hiſtoriam veram ſubinde irrepſiſſe non negamus, cum nec ipſe Auctor id forſan inficias iverit, nec alia de cauſſa e vetuſtioribus ſcriptoribus operi ſuo illas adjecerit, quam ut ne in religionem Pontificiam, id genus argumentis delectari ſolitam, injurius eſſe voluiſſe videretur.

ÆGIDII FRANCISCI DE GOTTIGNIES, E SOC. Jeſu, Logiſtica Univerſalis, ſive Matheſis Gottigniana.

Neapoli, anno 1687, in fol.

Conſtat plag. 110, iconiſmis 6.

PRodiit hoc opus in complementum eorum, quæ ab hoc *Autore*, Matheſeos in Collegio Romano Romæ Profeſſore, jam inde ab aliquot annis ſparſim edita fuere. Ex quibus *Logiſtica*, ſive *Scientia circa quamlibet quantitatem demonſtrative diſcurrendi*, anno 1675; *Arithmetica introductio ad Logiſticam*, anno 1676; *Idea Logiſticæ ſpeculative & practice declarata*, anno 1677; *Epiſtolæ mathematicæ*, anno 1678; *Clavis Logiſticæ*, anno 1679, Romæ typis vulgata ſunt. Argumentum horum omnium & ſcopus eſt, Lectori peculiarem, nec ab aliis hactenus mathematicis inſtitam methodum pandere, qua theoremata & problemata ad ſtrictam Matheſin ſpectantia, ſub maxima quam admittunt univerſalitate, demonſtrari poſſint & reſolvi; cuique, quod Logiſticæ primo editæ frons pollicetur, mathematicum theorema nullum indemonſtrabile, problema nullum ſit inſolubile. At cum memorata ſcripta non uno laborare defectu *Autor* deprehenderet: Logiſticæ ſuæ methodum ſolidius fundatam, præſenti opere, tribus libris conſtanti, ordinatius proponere conſtituit. Præmittitur operi

Index alphabetarius, terminorum declarationes complexus, & manu quasi ducens ad ea, quæ pleniorem deinceps Lectori suppeditant singulorum explicationem. Sunt vero in eo quædam, matheſi hactenus excultæ vel ignota, vel non recepta: de quorum uno alterove poſtea.

Primus Liber eſt practicus, isque, *Autore* edifſerente, praxeos tum humilioris & executivæ, tum ſublimioris & inventivæ. Illam, quæ computandarum quantitatum variarum rationes, elementarium problematum geometricorum & æquationum reſolutiones tradit, præcedunt doctrinæ de characteribus Logiſticis, de ductibus quinque *Autoris* geometricis, quibus varia quantitatum geneſis explicatur, quodque inter præcipua argumenta operis eſt; definitiones item generum & ſpecierum quantitatis: Hanc veritates, quas *Autor* vocat elementares Logiſticæ, axiomata ſcilicet, theoremata & hypotheſes; & regulæ tres inventionem dirigentes. Harum prima nihil differt ab illis præceptis, quæ apud alios regulam Algebræ conſtituunt: Secunda vero *Autoris* Logiſticæ propria eſt, inſervitque proportioni inter duas quantitates, ex aliquo *Autoris* ductu geometrico genitas, inveniendæ. Tertia analyſin & ſyntheſin complectitur: quarum priorem Veteribus ad poſteriorem viam, ab iisdem tamen ſtudioſe occultatam fuiſſe, cum *Ghetaldo* aliisque, *Autor* pro certo habet. Has regulas earum praxis inſequitur, exemplis ad ſingulas earum accommodatis; adhibitis præcipue, illuſtrando uſui regulæ ſecundæ, theorematibus Euclideis & Archimedeis toto orbe celebratiſſimis, circa quantitates juxta *Autoris* ductus geometricos producibiles occupatis: quorum demonſtratione cum demonſtrationibus *Euclidis* & *Archimedis*, horumque interpretum collata, perſpicuum fore *Autor* arbitratur, quam facile per hanc ſuam regulam expedite currendo eo perveniatur, quo aliorum methodis reptando & intolerabili labore vix pertingere liceat. His exemplis, appendicis loco, regulæ cæteræ in Arithmetica vulgari obviæ, quæ regulæ aureæ ut plurimum propagines ſunt, ſubnectuntur.

Secundo Libro fundamenta demonſtrantur Logiſticæ, eo ordine, quo primo libro propoſita ſunt: quorum illa, quæ hypotheſes conſtituunt, a *Vieta*, aliisque Algebræ doctoribus, ob ſigni-diverſam a Logiſtica ſua ſignificationem (de qua poſtea) rite demonſtrata non eſſe, nec demonſtrari poſſe *Autor* aſſeverat; qui *Indiviſibilium* etiam *methodum* matheſi ſpeculativæ parum prodeſſe, ob deformem atque monſtroſam, quam ſibi fingat, quantitatem continuam exiſtimat. Sub finem libri, in gratiam tyronum Logiſticæ, enumerantur propoſitiones ſex priorum (excepto quarto) elementorum *Euclidis*; indicaturque, ubi in Logiſtica demonſtrata ſint, aut unde ex eadem illarum conſtet veritas.

Tertio Libro, Autor ſolicitus eſt oſtendere, quomodo cum antiqua Matheſi, in Elementis *Euclideis* tradita, cumque Algebra, a *Vieta*, *Carteſio*, aliisque promota, ſua conveniat Logiſtica; aut quid hanc inter & priores illas ſit diſcriminis. In *Euclideis*, præter ipſas propoſitiones earumque ordinem, nihil quod *Euclidis* ſit, agnoſcit; demonſtrationesque ab Interpretibus ex arbitratu uniuscujusque, neglectis antiquioribus, ſubſtitutas fuiſſe, affirmat. Algebram inter maxime utilia Matheſeos inventa eſſe concedit, ſed practica: negat eam ingenii humani limites determinare; cum ars ſit, ejusque adeo merita longe inferiora meritis ſcientiæ: praxes ejus bonas utilesque ſcientiis eſſe mathematicis, ſed huc usque deſtitutas demonſtrationibus. Cæterum, quod nec *Carteſius*, nec alii a ſe impetrare potuerint, ut bonas horas edendis iis, quæ viam ad Algebræ methodum ſternunt, impenderent, præſtitiſſe in Gallia, cum *Autor* Romæ ſuam Logiſticam ſcriberet, autorem (autoresve; incertus enim eſt, uni an pluribus Liber debeatur,) *Elementorum matheſeos*, (Elemens de mathematiques, *quæ Pariſiis anno 1675 prodiere*, Malebranchio *a nonnullis*, *ab aliis* Preſteto *tributa*; *quod poſterius magis conſonat literis initialibus* I. P. *quibus autoris nomen in calce dedicationis innuitur*; *& forte idem eadem auctiora ſub prælo jam eſſe ſignificavit* Tomo XVII Diarii Pariſienſis p. 582.) Hunc autorem, quod opere iſto Algebram a *Carteſio* ſcriptam multum promotam eſſe ipſe profiteatur, poſtremum Algebræ promotorem in ſequentibus ſæpius appellat; & ex eo principia Algebræ apud alios non extantia deſumit, eumque *Euclideis* & Logiſticæ principiis confert.

Algebra porro, *Autoris* judicio, bene definitur ars ſubtractionem univerſaliſans, ſeu additioni æque univerſalem reddens. Et hanc proprietatem eſſe pronunciat, ſoli Algebræ convenientem; cum nec antiqua Matheſis, nec Logiſtica ſua, recipiat quantitates nihilo minores, quarum ope Algebra ſubtractionem univerſalem reddat, quod dictis methodis fieri nequeat. Præter hanc proprietatem nihil magni momenti

Algebræ peculiare arbitratur, compendiariamque ſcriptionem antiquitus ante Algebram in uſu fuiſſe cenſet. Aggreditur deinde axiomata, & pauca alia pronunciata præmemoratorum matheſeos Elementorum p. 2, ſeqq. a num. I ad XXII conſignata, eaque examinat; quædam ſuſpecta habet, alia rejicit, præcipue vero quo ſenſu in Logiſtica & antiqua Matheſi admittantur, in Algebra vero intelligantur, definit. Ex iis autem conſtare ſatis opinatur: Algebræ fundamenta ſpeculativa parum conformia eſſe iis, quæ Matheſi Antiquæ & Logiſticæ ſunt communia, & vix ab illa diverſum continere, præter quantitates falſas, ſeu nihilo minores, quibus unice debeat, quod ſaltim practice poſſibilis reddatur ſubtractio majoris e minori quantitate: & has quidem pro praxi plane inutiles aut noxias non eſſe; ſecus vero pro demonſtrationum fundamentis, quorum ratione præcipuam, ſi non omnem, diſſonantiam efficiant, quæ inter Algebram & Matheſin Antiquam offenditur. Quod ut tanto rectius intelligatur, nonnulla paradoxa, quæ Matheſis Antiqua & Logiſtica ut vera non admittunt, ex Algebra, ejusque ut plurimum quantitatibus nihilo minoribus, deducta profert, & prolixo diſcurſu ventilat: non ſine acri in Algebram ſpeculativam, (quam ſolidiſſimorum fundamentorum Antiquæ Matheſeos pervertricem, falſitatum promotricem, veritatum inimicam, fraudulentam ſcientiarum mathematicarum adverſariam ſalutare non veretur) inque *Carteſium*, epilogo Geometriæ ſuæ magnas ſibi gratias a poſteris habitum iri confiſum, ſtrictura.

Circa Antiquam *Euclidis* Matheſin *Autor* ea tantum perſequitur, quæ methodo ejus maxime propria, non quæ a diverſis interpretibus diverſa eidem illata ſunt. Ejus definitiones communi mathematicorum judicio ſcrupuloſe non retinendas, plurimasque ex illis deeſſe ſtatuit; inſtitutoque circa unam alteramve, quæ communi fere conſenſu admittuntur, examine, eam claritatem eas ſaltim non habere concludit, quæ deſiderari poſſit ad matheſin accedentibus. Ex axiomatibus ejus ſeptimum rejicit, & decimum quartum de duabus rectis tantum enunciari reprehendit; cum ad arcus etiam circulorum ſe interſecantes extendi debuerit. Circa demonſtrationes *Euclideorum* propoſitionum Autor decernere dubitat, utrum legitimæ ſint an minus: reprehendit tamen problemata theorematibus permixta, nec aliquid ibidem factum aſſumi, de quo non prius oſtenſum ſit, quomodo fieri

fieri oporteat: quod adverſetur non tantum mori Scriptorum *Euclidis* ſequacium, altius in rebus mathematicis aſſurgentium, ſed cumprimis celebratiſſimæ in Antiqua Matheſi reſolutioni, quæ præſcribat illud etiam factum ſupponere, de quo quærit quomodo faciendum ſit. Cum porro ex *Euclideis* elementis alia inferenda ſint ſtudioſis Matheſeos: iisdem vel maxime objicit defectum notarum ſeu regularum, inventionem propoſitionum in elementis fundatarum dirigentium; quod moleſta & tædioſa diſcentibus reddiderit iſta elementa: quæ inſuper, cum numerum conſiderent tantum a pluralitate vel paucitate unitatum, neutiquam vero a valore dependentem, inſufficientia judicat pro arithmetica, ſeu ſpeculativa, ſeu practica, in quibus infra unitatem, hoc eſt, ad fractiones numerorum, deſcendendum eſt. Nusquam etiam ab Euclide animadvertit declaratas rationes indifferentes, pro Matheſi maxime utiles, & conſideratione digniſſimas: quales *Autor* ſtatuit inter quantitates diverſo ſigno affectas, quæque *Eidem* inter ſe perpetuo inæquales, indifferentes tamen ſunt, ut earum ratio habeatur pro ratione vel majoris vel minoris inæqualitatis; ex qua indifferentia demonſtrari poſſe putat regulas, quas antiquæ Arithmeticæ addidit Algebra, demonſtrare tamen non valuit, id quod exemplis declarat. Denique & doctrinam de ductibus geometricis ab *Euclide* prætermiſſam notat, a qua cognitio rei per cauſas pendeat, adeoque definitiones haberi poſſint longe præſtantiſſimæ: nec ſatis ab eo declaratum, quid quantitas ſit aut magnitudo, conſtituens objectum illius ſcientiæ, cujus ipſi9 Elementa ſunt; quod inter alia ex controverſia, mathematicis non infimis agitata, utrum anguli quantitates ſint, pluribꝰ deducit.

Quantum ad Logiſticam ſuam (quam non male Antiquam Matheſin a defectibus expurgatam, brevius propoſitam, melius ordinatam, ſolidius fundatam, altius promotam dici poſſe ſuſtinet) maxime notabilem ejus ab hac diverſitatem *Autor* conſtituit in declaratione terminorum, circa quam pluries Antiqua Matheſis deficiat, etiam in aliquibus definitionibus, quæ paſſim habeantur clariſſimæ. Ordinem etiam Logiſticæ iniri contrarium indicat, cum illa a definitione puncti, ad lineæ, ſuperficiei, corporis, definitiones, hoc eſt, ab obſcurioribus ad minus obſcura, hæc contra procedat. Ut vero a defectu priori Logiſticam immunem præſtet, ante omnia objectum ſpeculativæ matheſeos dextre determinat, & quæ quantitates genere, quæ ſpecie inter ſe

se differant,explicat. Deinde diversas numerorum considerationes instituit, quatenus scilicet eorum magnitudo vel dependet a pluralitate aut paucitate unitatum,quæ nominantur; vel valore,quem unitates ejus habent: quatenus eorum alii actuales, potentiales alii sunt: quatenus enunciantur de rebus genere inter se differentibus,quarum valores inter se comparari possunt, tametsi res ipsæ nullam ad invicem proportionem habeant. Præcipua vero Autoris contemplatio hic est circa quantitates diverso signo affectas,quas *compensantes* aut *contrariantes* vocat, & in positivas ac negativas distinguit; indeque Logisticæ suæ additionis speciem infert,in omni casu possibilem, sed æquivalentem subtractioni, in qua major numerus subtrahendus est minori. Has utrasque se invicem compensantes quantitates (secus ac Algebra) nihilo facit majores,adeoque reales, nec a se differentes, nisi in ordine ad diversum finem. Ex quo positivarum (negativarum) valor illi magnus aut parvus dicitur, in quantum plus vel minus conducit ad finem (oppositum illi) ad quem referuntur quantitates positivæ: quos diversos valores ideo comparat cum accessu & recessu respectu ejusdem termini,celeritate & tarditate, diligentia & negligentia, creditis & debitis; maxime vero cum meritis bonis & malis. Unde porro consequitur illa rationis species, paulo ante memorata,quam indifferentem vocat, quæque ob adversos terminorum suorum valores, quorum unus boni, alter mali meriti speciem habet, nunquam æqualitatis esse potest. Ductus porro geometricos suos in reales & æquivalentes distinguit: in illis basis (quæ perpetuo aut linea aut superficies est) in altitudinem,quæ nonnisi linea est; in his quælibet quantitas in quamlibet ducitur, propter æqualem valorem,quem habere illæ possunt cum binis aliis quantitatibus, reali ductu in se ducibilibus. Ex his porro ductibus realibus primum ductui arithmetico,seu multiplicationi,æquivalentem facit, idque prolixe probat. Doctrinam proportionum, cum ob difficultatem, quam circa *Euclideam* definitionem rationum æqualium plerique agnovere mathematici, nec sibi satisfaciat,peculiari ratione exponit; rationesque æquales ab illa proprietate, juxta quam productum extremorum producto mediorum æquale est, definit. Regulam auream postea confert tum ad Logisticam,tum ad Mathesin Antiquam, eamque in illa multo universaliorem esse contendit,ob rationes æquales indifferentes,quarum quæstiones in Antiqua Mathesi sint insolubiles; quod exemplis illustrat,ab illis rebus petitis,

petitis, ad quas valores quantitatum compensantium comparatos supra diximus: ostendit etiam fundamenta regulæ aureæ speculativa,& ordinem quo invicem succedant,diversum a reliquorum mathematicorum; in specie modum constituendarum æqualium rationum indifferentium, ex quo consequitur, ut quantitates signorum similium producant +, dissimilium — . Postremis duabus considerationibus paralleliſmum linearum & superficierum ex æqualitate angulorum, interni & externi, a recta in parallelas incidente; similitudinem figurarum a relatione ad ductus suos geometricos, ex quibus illæ ortum habent,certisque earum conditionibus respectu elementorum uniuscujusque ductus,determinat.

M. JOHANNIS SCHEDII COMMENTARIOLUS in Oraculum Johannæum cap. VIII. vers. XXV.

Wittebergæ, imprimebat M. Henckelius, 1688. in 4.

Constat plag. 12.

REverendus autor, *M. Joh. Schedius*, V. D. Minister, lucem affundere studuit dicto Johannæo: Ἔλεγον ἂν αὐτῷ, Σὺ τίς εἶ; καὶ εἶπεν αὐτοῖς ὁ Ἰησοῦς. Τὴν ἀρχὴν ὅτι (vel ὅ, τι) καὶ λαλῶ ὑμῖν. *Sectio* libelli *prior* Φιλολογικὴ inscribitur, singulaque textus verba grammatice expendit. Sigillatim heic observatur, voces τὴν ἀρχὴν adverbii in modum crebro accipi, tam apud Græcos profanos, quam septuaginta interpretes, adeo ut notent vel *initio*, *primum*, vel *omnino*, *plane*, *revera*; itemque vocabulum ὅτι aut ὅτι *quia*, aut ὅ, τι *id quod* in codice sacro, qui antiquitus absque *spiritibus*, *tonis & spatiis distinctivis* exarari suevit, per *hypodiastolen* legi posse. Hinc *sectione altera*, (quæ ἐξηγητικὴ est,) variæ versiones totius textus afferuntur,in quo priora facilia intellectu ac extra dubium vertenda sunt: *Dixerunt itaque* (Judæi) *ei* (Jesu:) *Tu quis es? Et dixit illis Jesus.* Reliqua, τὴν ἀρχὴν ὅτι καὶ λαλῶ ὑμῖν, magnam Criticis fixerunt crucem. Diversas horum opiniones recenset Schedius, tandemque duas exiis seligit, quas omnium maxime probari sibi pronunciat. Altera est *Bezæ*, qui comm. in h. l. *primo*, inquit, τὴν ἀρχὴν *construatur cum* λαλῶ: *deinde* ὅ, τι *scribatur, ut sit Pronomen, non* ὅτι, *ut sit Conjunctio: tandem repetatur* ἀπὸ τοῦ κοινοῦ *verbum* εἰμὶ, *ut sit phrasis:* τὴν ἀρχὴν

ἀρχὴν λαλῶ ὑμῖν, ὅ, τι καὶ λαλῶ, id est, ab initio dixi vobis, quod fim. Altera est e Patribus Chrysostomi, e Theologis modernis Johannis Gerhardi aliorumque innumerorum: *Omnino*, revera, *sum, quem me esse dico*, quemque me modo, *(v. 22, 23. 24.)* dixi, nempe filium Dei, mundi servatorem, Christum. Et hanc posteriorem sententiam longe minoribus difficultatibus, ac priorem, obseptam esse arbitratur Noster, qui *sectione tertia* πολεμικῇ Pontificiorum de *obscuritate* Scripturæ Sacræ querelas refellere studuit. Edidit olim dissertationem lectu dignam de *Areopago*, & in *vita D. Pauli* describenda totus aliquot abhinc annis occupatur. Opus illud, quo æternitati litare conabitur, tribus partibus absolvetur, quarum prima PAULUM JUDÆUM, altera PAULUM APOSTOLUM, tertia PAULUM MARTYREM sistet, uti ex specimine nobis transmisso compertum habemus.

אִיּוֹב הַמְשׁוֹרֵשׁ

Sive,

LIBRI IJOBH ANALYSIS, *adornata cura Joh. Henr. Hottingeri F. LL. Orient. Professoris Tigurini.*

Tiguri, ex chalcographeo Bodmeriano 1689. in 8.

Constat plagulis 30 ½.

MAgnum ac immortaliter de Φιλεβραίοις meritum Parentem æmulaturus cognominis filius *Joh. Henricus Hottingerus*, opere hoc ad investigandas Ebrææ linguæ radices & acquirendam verborum copiam tyronibus viam præire studuit. Selegit itaque e pandectis biblicis *Jobum*, omnesque in eo contentas *radices* ac hinc descendentia *nomina* simplici sed accurata *analysi* explicuit, subinde etiam cum vocibus similibus in linguis orientalibus æque ac occidentalibus contulit. Præmisit analysi ipsum *textum* Ebræum totum cum *versione* sua *verbali* Latina; subjunxit *indicem* alphabeticum vocum copiosissimum, ut & brevem *literarum servilium* expositionem. Quibuscunque ergo *Leusdenii* compendium biblicum, & *Robertsoni* manipulus linguæ sanctæ sese approbarunt, illis non poterit non gratissima esse hæc *Hottingeri* analysis.

(o)

ACTORUM ERUDITORUM,

quæ Lipsiæ publicantur,

SUPPLEMENTA.

Sectio VII.

A BRIEF ACCOUNT OF SOME TRAVELS IN DIVERS parts of Europe, by Edw. Brown, M.D.

sive

Brevis Relatio aliquot Itinerum per varias Europæ partes factorum ab Eduardo Brown, M. D.

Londini, apud Benjam. Tooke, 1685. in fol.

Constat 58 plagulis & 16 figuris æneis.

INter libros in *novissima* horum *Supplementorum Sectione* recensitos agmen ducebant *Opera Thomæ Brownii*, eruditionis variæ ingeniique plenissima. Ecce vero nunc iterum Brownius alius commemorandum sese nobis offert, prænomine quidem diversus, cæterum isti & vitæ genere ac professione geminus, & propinqua sanguinis necessitudine junctus: prout apparet ex *pag. 141.* præsentis scripti, ubi Autor narrat, se Viennæ a Bibliothecario Lambecio comius habitum fuisse, cum ei indicasset suam cum isto Brownio cognationem; cujus nempe libello, qui *Religio Medici* inscribitur, in Latinum non ita pridem tunc translato Imperator Leopoldus haud parũ delectatus fuerat. Quid autem hoc in opere, quod præ manibus habemus contineatur, vel sola ejus rubrica satis indicat, promittens videlicet recensionem peregrinationum per varias Europæ partes factarum; puta Hungariam, Serviam, Bulgariam, Macedoniam, Thessaliam, Austriam, Stiriam, Carinthiam, Carnioliam, Forum Julii, magnum tractum Germaniæ tam superioris, quam inferioris, Marcam denique Trevisanam & Longobardiam. Cæterum ne quis existimet, librum hunc anno supra nominato demum editum esse, sciat eum nunc secunda vice in lucem, licet mutato paulum habitu, prodiisse; postquam pars ejus jam octennio, pars decennio

cennio ante in publicum emissa fuerat. Scilicet uno hîc volumine comprehensa exhibentur, quæ particulatim quondam communicata fuere: quibus tamen haud spernendæ accessiones ab Autore adjectæ sunt. Speciatim additur descriptio itineris per Longobardiæ regiones facti, eaque occasione de magnificentia antiquitatum quarundam Italicarum ample discurritur; denique & figurarum ænearum numerus in hac editione non parum auctus comparet. Methodum hoc in libro servatam quod attinet, plusculas ille quasi sectiones continet, pro itinerum non uno tempore factorum diversitate: de quarum singulis nunc aliqua delibabimus, in eorum maxime gratiam, quibus aut prior editio nondum visa fuit, aut ob Anglici idiomatis imperitiam ipsum hocce scriptum lectitare non est integrum.

Et prima quidem generalem continet descriptionem Hungariæ; quam nempe metalli fodinarum potissimum invisendarum causa noster adierat. Eam vero variis extollit nominibus, & plusculas ei a natura concessas dotes commemorat. Sic refert tantam ibi thermarum & mi-
Pag. 2. neralium aquarum copiam esse, ut prope solum oppidum *Trenschin* ad minimum 32 ejusmodi largæ scaturigines dentur. Speciatim *Danubii* nobilitatem deprædicat, ut qui antequam in Pontum Euxinum illabatur, plusquam 60 flumina non contemnenda absorbeat: longius etiam ab ostio suo, quam ullus fere reliquorum fluviorum, ferendis triremi-
4. bus navibusque bellicis aptus sit. Notat vero Istri nomine proprie inferiorem tantum ejus partem venire, incipientem nempe prope Axiopolin in Bulgaria, ubi cataractæ sunt; vel juxta alios ad Belgradum,
6. ubi Savum finu suo recipit. Inter cæteros Hungariæ amnes *Tibiscum* ob insignem fertilitatem laudat, quippe qui vulgato proverbio tantopere piscibus abundare feratur, ut hi unum, aquæ vero duos ejus trientes constituant; id quod salium, queis prægnans sit, multitudini a quibusdam attribui refert. Panem Hungaricum prætorea tam præstantem esse perhibet, ut cum aqua quidem victum non spernendum præbere, cum vino autem vel epularum instar haberi possit: tam vili etiam pretio parabilis, ut tantum ibi pro duobus nummis ematur, quantum
7. in Anglia vix pro duodecim. Rei pecuariæ vero abundantiam vel inde judicari debere arguit, quod constet, plusquam 100000 boves quotannis hinc in exteras regiones deportari. Miratur, quam vulgatum,
8. præter vernaculam, Latinæ linguæ usum his in locis repererit, ipsi etiam plebi

plebi militibusque fere communem, cis Belgradum imprimis: in ulteriori enim tractu Sclavonicum sermonem magis frequentari testatur: cujus quidem tantam ait utilitatem esse, ut viator eum una cum Germanico callens, absque multa difficultate Hamburgo in Tartariam & Constantinopolim usque iter facere queat. Dolet fata Bibliothecæ Budensis, a rege quondam Matthia Corvino, Hunniadis filio erectæ, rarissimisque manuscriptis exornatæ: quæ tamen dein, urbe a Solymanno occupata maximam partem in ditiones Turcicas dispersa fuerint; nisi quod eorum aliqua dein Viennensem librorum thesaurum, procurante Cuspiniano Bibliothecario, auxerint, hodienum armis Corvini gentilitiis, corvo nempe annulum rostro tenenti, conspicua. Nec mitiorem tum fortunam subiisse narrat stupendi artificii statuas Herculis, Apollinis ac Dianæ, quæ in atrio palatii Corviniani steterant: Constantinopolin enim secum abductas Solymannus conflandis tormentis bellicis adhibuisse fertur. Cæterum Bibliothecæ istius reliquias tempore 9.
suæ præsentiæ adhuc 400 circiter voluminibus constitisse ait Autor, quæ & ipsæ tamen negligenter admodum habitæ, ac tantum non muribus tineisque expositæ; tandemque per incendium anno 1669 subsecutum penitus abolitæ fuerint. Porro testatur, quantam venerationem Hungari Regiæ Coronæ, quæ Presburgi adservatur, exhibeant, credentes ab ejus possessione regni sui fata dependere: unde etiam ejus spectandæ copia non facile cuiquam concedatur. Ejus tamen ectypum, archetypo pretiosiorem Viennæ vidit noster, cujus etiam formam minutim de- 9. & 148.
scribit.

Proxima, quæ sequitur, sectio pertractat iter, Vienna Austriæ ad Lariſſam Thessaliæ civitatem susceptum. In eo inter alia annotavit thermas Budenses, peculiari qualitate lapidifica pollentes, ita quidem 21. 61.
ut sola earum exhalatio in tecto superimminente pendulas gignat stirias lapideas; porro collegium Studiosorum, Turcis *Metreseck* dictum, Belgradi a Magno istius temporis Vesirio fundatum, cujus alumni habitum viridem *Turbantes*que seu galeros quadrangulares distinctionis 27.
gratia gestarint; item miros fluminis *Lyperizæ* anfractus, ob quos merito Mœsiæ Mæander dici mereatur: narrat enim, illud sibi intra minus 30.
quam 12. horas nonagies ob tortuosos flexus transeundum fuisse: qua occasione meminit fluvii Taro in Italia, quem & ipsum nempe ex ditione Parmensi ad Forum novum tendens quadragies trajicere opus habuerat.

35. buerat. Ulterius in eo itinere obſervavit montem *Cliſſura*, in Mœſia ſitum & inſtar argenti reſplendentem, dum nempe totus ex lapide ſpeculari ſeu vitro Moſcovitico conſtat: item *Olympum*, proceritate ſua jam olim famoſum, quem ipſum tamen non paucis Alpium, Carpathiorum, ac Pyrenæorum jugis altitudine cedere noſter vel inde colligit, quod menſe Septembri nullam in eo nivem reſiduam viderit, qua tamen iſtorum capita toto anni tempore contecta eſſe ſoleant. Perhibet Sultanum anno 1669, ob fervidam æſtatem per duos menſes in eo degiſſe, licet cum damno & interitu plurimorum e ſuo comitatu, quos nempe ex arduo montis aſcenſu æſtuantes ſubitum circa ejus ſuperiora frigus obruerat, ac tanto numero exanimaverat, ut alicubi vix ſatis telluris adfuerit pro corporibus ſepeliendis. Occaſione amnis Penei, civitatem *Lariſſam* præterlabentis, Autor annotat, quid anſam poëtis dederit, Daphnen Penei filiam in laurum transmutatam fingendi: nam hodienum iſtius fluminis ripam eo arborum genere maxime abundare, expertum ſe ſcribit. Cepas iſto in tractu provenientes noſtratibus bis vel ter magnitudine, neque minus ſaporis bonitate ſuperiores eſſe, nec ullo moleſto odore nares offendere atteſtatur: Ægyptiacas tamen iis adhuc longe præſtare, a *Chiauſio*, viæ duce, edoctus fuit; unde minus mirandum putat, quod Iſraëlitas in deſerto tanto earum deſiderio laboraſſe legamus. Religioni Græcæ addictos Chriſtianos tanta paſſim in copia iis in tractibus, ut & alibi in peregrinationibus a ſe factis, ſemet offendiſſe ait, ut *Brerewoodum* non abs re ſtatuiſſe autumet, eos, ſi undique ipſorum computus inſtituatur, Romano-catholicis numero facile ſuperiores fore. Baptiſmum apud hos tali ritu peragi narrat, ut Sacerdos poſtquam aquæ, ter immerſa in eam cruce, benedixerit, infantem una manu arreptum ad lumbos usque ſub aquam mittat, alteraque dein caput ejus ter unda perluat: quam ceremoniam, in antiqua nempe eccleſia jam per aliquot ſecula receptam ominoſæ iſti, ceu vulgo habita fuit, Conſtantini Copronymi conſpurcationi anſam dediſſe conjicit, dum per experientiam conſtet, immerſionem corporis in frigidam ventrem ſolvere. Inter alios iſtius tractus incolarum ritus obſervat, ipſis familiare eſſe, ornatus cauſa ungues manuum foliis plantæ *Cna* ſeu *Alcanna*, in pulverem tritis vinoque maceratis, rubro colore imbuere; in tantum ut etiam alicubi chirothecas circa unguium regionem ita tingant: Zingaros vero (magna ſcilicet copia in opidis Hungariæ, Serviæ, Bul-

34.

36.

42.

43.

44.

44.

46

Bulgariæ, Macedoniæ ac Theſſaliæ degentes ac opificia exercentes, ut qui primam quoque originem circa Walachiam & partes adjacentes habuiſſe credantur,) manus pedesque eo pigmenti genere colorare, non ornamenti ſolum gratia, ſed & quod membra iſta ſic a frigore magis immunia fieri autument. Notat quoque, Turcis eorũ locorũ iter facientibus ſolenne eſſe, ſubinde ab equis deſcendere, eorumq; jubam frontalem manu prehenſam fortiter vellere, id quod *Pabulum Croaticum* vulgo vocitent, multumque ad refocillandas equorum vires facere credant: cæterum ipſos neque calcaribus fere uti, nec unquam caudam equorum mutilare; fœnum quoque ipſis ad comedendum nunquam in ſublimi proponere, ſed in humo, ut quod naturæ magis congruum videatur. Occaſione ſepulcri, duodecim pedes longi, in Servia non procul a *Jagodina* viſi, Sanctoque cuidam Turcico vulgo attributi, Autor monet, fallacem ſæpe conjecturam eſſe, quæ ex talium tumulorum vaſtitate de defunctorum ſtatura capi ſoleat: idque confirmat exemplo monumentorum in America Meridionali paſſim obviorum, tantæ quidem longitudinis, ut ſuſpicionem plerisque advenarum fecerint, Gigantes ibi terrarum dari: narrat enim ſe accepiſſe a Dno *Wood*, iis in locis peregrinato, quod aperto aliquando tali ſepulcro viri cadaver in eo repererit non niſi vulgaris proceritatis, ſed cui contiguum jacuerit uxoris corpus, ita quidem ut hujus caput inciperet, ubi illius pedes deſinerent. Cæterum notat, modernam iſtorum tractuum faciem mirum in modum ab antiqua diſcrepare, paſſim quoque mutatis nominibus locorum: in tantum, ut ne flumina quidem, utut hæc alioqui ſuas appellationes omnium conſtantiſſime conſervare ſoleant, eodem quo olim nomine amplius vocentur.

47.

50.

45.

Sequitur porro recenſio itineris ab urbe Gomora ad opida Hungariæ metallaria, indeque Viennam usque facti: ubi inprimis inviſere ſategit ſeptem illa loca fodinis, auri præſertim celebrata, quæ ſunt *Schemnitz*, *Chremnitz*, *Neuſol*, *Königsberg*, *Bochantz*, *Libeten & Tiln.* Varia hac occaſione annotavit regnum minerale concernentia, e quibus aliqua adduxiſſe haud pigebit. Sic prope opidum *Banca* vidit cretæ fodinam, cujus venæ aliquæ tam grata colorum diverſorum mixtura luſerunt, ut verſicolorem illam chartam, quam Turcicam vocant, apprime æmularentur: ibidem thermas offendit, cuprum & argentum immiſſum momento quaſi denigrantes: quemadmodum alias de thermis

62.

57.

74. mis *Badenſibus* non procul a Vienna diſſitis obſervavit, earum aquam auri quidem injecti colorem intendere, cætera vero metalla intra pauca minuta flavo prius, mox atro colore imbuere: imo unum ex fontibus
62. iſtis calidis, *Sauerbad* dictum ſolo vapore, absque ullo contactu, ad pedis & amplius diſtantiam monetam atro colore tingere: cujus tamen aqua cum ſemel refrixerit, non amplius ullum metallis fucum allinat, quamvis in ea coquantur. Narrat pro comperto ſibi a metallariis
58. perhibitum fuiſſe, *Marcaſitæ* modicam quidem admixtionem in argenti minera proficuam haberi, ut quæ eam magis fuſilem reddat: nimiam vero, & in vena ipſa deprædari argentum, & in furno dein ſecum per
59. 61. auras abſportare. Schemnicenſibus & Chremnicenſibus fodinis ratione præſtantiæ palmam præ aliis tribuit, earumque ſimiles paucis in orbe locis repertum iri autumat. Dolet ditiſſimam quondam in Hungaria aurifodinam, quæ prope *Glaß-Hütten*, non procul a Schemnitz
60. quondam extitit, per irruptionem Bethleni Gaboris, accolis in fugam actis intercidiſſe, nec ab eo hactenus tempore ejus aditum reperiri rurſum potuiſſe, utut conſtet eum ab emigrante proprietario tum ſignaſum eſſe poſito lapide, faciem humanam inſculptam habente. Famoſos illos duos fontes ad opidum *Herrngrund*, non procul ab urbe Neu-
68. ſq. ſol ſcaturientes, *alt und neu Ziment* vulgo dictos, ferrumque in cuprum per inſitam qualitatem vitriolatam transmutantes, ſolicite examinavit Autor, ac per diverſa tentamina comperit, eos ferrum injectum non incruſtare nude, ut quidem multis creditum eſt, ſed revera transformare in cuprum, vulgari etiam præſtantius, magisque ductile & malleabile: & quamvis, dum ipſa hæc mutatio contingit, obſervetur materia quædam ſeparari & ad fundum ſub forma pulveris cadere; facto tamen examine hanc ipſam quoque non ferrum, ſed merum eſſe cuprum conſtitit. Licet vero harum ſcaturiginum (quibus ſimiles prope *Zolnock* aliisque in locis circa montes Carpathios non ita pridem repertos ait, pluresque cum tempore detectum iri confidit) utilitatem permagnam eſſe, & vel decuplum lucri pro ſimplo ſumtuum reddere arguat: longe tamen majus & vel centuplum lucrum ſperandum eſſe judicat, ſi cui id felicitatis contingeret, ut uſum fontium Vitriolo Lunæ ſaturatorum ulterius detegeret ac per experimenta proveheret, modumque comminiſceretur, corpora metallica adæquatam ad energiam & activitatem talium aquarum adaptandi.

Proxi-

Proximo loco ſubſequitur iter ab urbe Vienna factum per Stiriam, Carniolam, Carinthiam & Forum Julii. Hujus occaſione inter cætera annotat Autor circa urbem *S. Viti* in Carinthia, incolas ejus fre- 77.
quentiſſime ſtrumis laborare, majoribus etiam fere ac deformioribus, quam ullibi in Alpinis Sabaudiæ partibus reperiantur; in tantum ut humani quandoque capitis molem adæquent, & ex iis præterea homines multoties cœci, muti aut mente capti fiant: obſervat tamen opulentiores & qui lautius victitent, potuque generoſiore vini aut cereviſiæ utantur, rarius eo malo infeſtari. Mentionem porro facit irrationabilis iſtius moris apud priſcos Carinthiæ incolas, uti fama fert, recepti, 78.
quo ſoliti fuerint, vehementi furti ſuſpicione gravatos absque ulla dilatione ſuſpendere, ac dein triduo poſt inſtituta demum inquiſitione ac certitudine facti explorata, inſontes quidem honeſta ſepultura honorare ac pro eorum animabus amplas facere inferias, ſontium vero cadavera in patibulo relinquere. *Idrienſium* Mercurii fodinarum præſtantiam celebrat, quarum nempe minera fere $\frac{1}{2}$ aut $\frac{2}{3}$ argenti vivi partes contineat: quin imo atteſtatur, Mercurium ibi quandoque ad triduum vel quatriduum ad inſtar fonticuli, craſſitudine mediocris fili, ex terra emicare, quem Virgineum vocitent: licet alioqui ſub eo no- 82.
mine etiam illud hydrargyrum veniat, quod per ſolam lotionem absque igne ſecernitur a ſuis ſcoriis. Munitiones ac regularem ſtructuram *Palmæ Novæ* in Foro Julii ſitæ magnopere laudat: ac ſpeciatim pontes 84.
ejus ductiles eo artificio conſtructos eſſe perhibet, ut vel unicus excubitor, pede modo ferramentum aliquod deprimens, eos attollere valeat. Denique notatu non indignum eſt, quod de opido *Ponteba* ſeu 87.
Ponte fella ad amnem Fella, ditiones Cæſareas Venetasque diſcriminantem, ſito tradit: videlicet vix ullibi terrarum tam manifeſtam & ſubitam inter confinia territoria diſcrepantiam repertum iri, quam quidem hoc in loco. Nam in urbe hac unius quidem fluvii lateris accolas in victu & ædibus omnia Italica, alterius vero cuncta Germanicis moribus congrua oſtendere: imo pontem ipſum, qui utramque ripam conjungat, dimidium ex lapide, ad inſtar Italicorum, exſtructum, dimidium vero ligneis trabibus, quod nempe in Germania frequentius fit, conſtratum eſſe: ut adeo hic ex una ditione in alteram transeuntibus non poſſit non tam evidens ac repentina mutatio admirationem ciere.

Sectionem hanc excipit deſcriptio itineris anno 1668 ſuſcepti, ac

e portu

e portu Angliæ Norwicenſi Coloniam Agrippinam usque habiti: cujus occaſione plurima Hollandicarũ urbium ornamenta commemorantur, aliaque notabilia, quæ in iis aut vidit aut audivit Autor, communicantur: nec omiſit interſpergere, in hac pariter, ac reliquis hujus operis partibus, varia ad originem antiquioremve locorum hiſtoriam ſpe-
95. ctantia. Sic de Amſtelodamenſi civitate narrat, quomodo ex parvis initiis ſenſim ad tantam increverit magnitudinem: poſtquam anno 1470 primum lateritio muro cingi cœperit, quo ejus incolæ ab incurſionibus ferocientium Ultrajecti civium tutiores eſſent; item quomodo poſt a Maximiliano I. id privilegii nacta fuerit, ut inſignia ſua ſuper-
101. impoſita *corona imperiali* ornare liceret. Circa Ultrajectum notat, eam civitatem tam commodo in loco ſitam eſſe, ut quinquaginta circum ſe oppida mœniis incluſa habeat, ad quorum quodlibet ad ſummum unius diei itinere Ultrajecto pervenire detur: item, extantem ibi Anglorum Eccleſiam, jam anno 1099 extructam, in medio columnam habere, cujus fundamentum non aliter, quam ſubſtratis bovinis tergoribus, poni valuerit, teſte adpicta tauri effigie cum hoc diſticho: *Accipe poſteritas, quod per tua ſecula narres, Taurinis cutibus fundo ſolidata columna eſt.* Plura hujusmodi allegare ob ſpatii anguſtiam, quæ jamjam cum ad reliqua properandum ſit, nos urget, prohibemur.

Proxima ſectione pertexitur profectio ab urbe Colonienſi Viennam usque, cujus civitatis, ut & ibi degentis aulæ Cæſareæ dein ſepa-
117. rata ac prolixior deſcriptio ſubjungitur. Obſervavit in hoc itinere inter alia caſtellum antiquum in medio Rheni prope Bacharach ſitum, in quo olim Palatinos Rheni naſci oportuerit, matribus eorum, cum
118. partui vicinæ eſſent, illuc devectis; item puerum, Rudesheimi in Rhingavia viſum, capillos laneos inſtar Æthiopis, ſed albos habentem;
122. cœnobium Lobensfeldenſe non procul ab Heidelberga diſitum, Jeſuitis quondam proprium, ſed anno 1661 ab Electore conceſſum certæ cuidam Anglorum ſectæ, qui, ductore *Poolio* quodam Norvicenſi, Chriſtiano-Judæos ſe profeſſi, variosque Veteris Teſtamenti ritus in uſum revocantes, ibi cum familiis ſuis in commune vixerint; porro fluvium
128. *Iltz*, qui prope Paſſaviam in Danubium labitur, margaritarum fera-
125. cem; connubium inter Rhenum ac Danubium ope amnium *Rednitz* & *Altmul* tentatum quondam a Carolo M. ſed dein, canali 30 pedes lato jam per duo milliaria Germanica effoſſo, ob continuos imbres & interveni-

venientes motus bellicos intermiſſum iterum ac neglectum: ſpeciem ſaxi, *Leberſtein* dictam, (in latomiis *Altenburgenſibus*, ad Danubium ſi- 151.
tis, & ſtratificationes non horizontales, ſed ſeptentrionem verſus angulo 40 graduum elevatas habentibus, viſam,) mediæ inter argillam & lapidem naturæ, variasque arborum frondiumque figuras exhibentem: Monachorum Camaldulenſium ordinem omnium ſeveriſſimum, in jugo quodam *des Kalenbergs* degentium, & ad inſtar eremitarum ſolis radicibus ac herbis victitantium. Denique de urbe Viennenſi, uti dictum & aula Cæſarea plurima commemorat: in quibus tamen, cum aliunde conſtent, non eſt cur nos detineamus.

Sequitur itineris Vienna Hamburgum facti deſcriptio, in qua inter alia Dreſdenſis aulæ ſplendorem, Freibergenſiumque argenti fo- 170. ſeq.
dinarum divitias extollit. Lipſiæ quoque noſtræ honorificam ſatis mentionem facit, ex aliis hic viſis inprimis prædicans Ædis Nicolaitanæ elegantiam, domus *Adlershelmianæ* lautam munditiem & curioſam 172. ſeq.
ſupellectilem; denique ſuburbani cœmeterii amplitudinem: cujus occaſione in memoriam ſibi revocatum ait nobile cœmeterium Piſanum antehac a ſe viſum, ac vulgo *il Campo ſanto* vocatum ex eo, quia olim ejus area contecta fuit tellure, quam ſaburræ loco navibus impoſitam Fridericus Barbaroſſa ex Palæſtina redux ſecum advexerat.

Proxime ſubjungitur iter anno 1673 ex urbe Colonienſi Londinum usque factum, in quo Autor ſpectavit thermas *Aquisgranenſes*, 187.
tanto fervore ebullientes, ut earum aquæ prius per duodecim horas ad tepeſcendum ſeponantur, antequam ad lavandum adhiberi queant: quamvis non omnium ejus loci fontium idem calor ſit. Notat urbem 181.
hanc Latinum quidem nomen a *Grano*, Equite quodam Romano accepiſſe, qui circa annum Chriſti 53 has in oras miſſus, calidos ibi fontes detexerit & ad uſum balneorum accommodarit: Gallicam vero appellationem, qua *Aix la Chapelle* ſalutatur, a famoſa quadam ædicula ſeu Capella ortam, intra majorem Baſilicam extante, quæ ob locupletem reliquiarum theſaurum frequentiſſime quondam a religioſis peregrinatoribus viſitata fuerit. Porro vidit Acidulas *Spadenſes*, quarum a- 186.
quas ob egregiam vim medicam in ipſam usque Hiſpaniam transportari audivit, ampullis fictilibus incluſas: his vero implendis opportuniſſimum tempus haberi, æſtate quidem calidiſſimum ac aridiſſimum, hyeme vero gelidiſſimum: tali enim tempeſtate virtutem earum inſigni-

189. orem se exerere. *Lovanienſem* quoque academiam hac occaſione ſalutavit, quam tanta quondam celebritate gaviſam refert, ut uno eodemque tempore aliquando novem Regum, viginti quatuor Ducum, & novendecim Comitum filii, præter numeroſam Nobilium turbam ibi ſtudiorum cauſa commorati dicantur.

Ultimo loco ſubnectitur deſcriptio itineris Italici, quo Venetiis Genuam iverat Autor: cujus occaſione plurima ad Italiæ urbium hiſtoriam facientia adducuntur. Speciatim vero antiquitates amphitheatra-
206. les fuſius perſequitur Autor, dum de *Veronenſi Amphitheatro*, (quod e duodecim, quorum hinc inde reliquias contemplatus fuerat, hodienum maxime integrum & incolume perdurare teſtatur,) agit, quod ipſum etiam curioſe delineare, ejusque partes ſingulas explicatas dare ſategit. Ac certe diutius his immoraremur, niſi jamjam adverteremus, in nimium excreviſſe noſtram recenſionem: quapropter lectoris faſtidium veriti hic ſubſiſtimus, eos qui talibus delectantur & plura diſcupiunt, ad ipſam libri elegantiſſimi evolutionem remittentes.

Cæterum latere Lectorem nolumus, Germanicam etiam hujus libri verſionem extare, *Noribergæ* ſumtibus *Joh. Ziegeri*, *anno 1686 in 4.* impreſſam, & quidem non ad noviſſimæ hujus & auctioris, ſed prioris editionis ductum adornatam: imo ne quidem ex *Anglico* exemplari, quod præſtitiſſet, ſed ipſa rubrica teſte, ex translatione quadam *Belgica* concinnatam. Multis vero nominibus a methodo in autographo adhibita recedit: etenim non modo ipſe Relationum ordo immutatus eſt, ſed & ſingulæ hæ in plura capita diſſecantur: præterea & alicubi lacinias aſſuere placuit, in Autore non extantes, cujus in compenſationem alibi nonnulla ejus verba omiſſa deprehenduntur. Viſum etiam fuit certas quasdam figuras iis, quas *Brownius* dederat, ſubſtituere, non tam inſtruendi, ut apparet, quam delectandi Lectoris gratia, cum potius ex pictoris ingenio pleræque fluxiſſe, quam ad Autoris ſcopum accommodatæ videantur: ne dicamus, variis etiam ipſius contextus locis non adeo feliciter mentem Autoris expreſſam fuiſſe. Quæ ſingula tamen an Germanico Interpreti imputanda ſint, an vero Belgico potius translatori accepta ferenda, in dubio relinquimus, cum ipſum exemplar Belgicum noſtras ad manus non pervenerit.

VETE-

VETERUM ILLUSTRIUM PHILOSOPHORUM, Poetarum, Rhetorum & Oratorum imagines a Joh. Petro Bellorio expoſitionibus illuſtratæ.

Romæ, apud Jo. Jacobum de Rubeis 1685. in Fol.

Conſtant plagulis 64.

JOannes Petrus *Bellorius*, Romanus, *Chriſtinæ* Reginæ Suecorum bibliothecarius & antiquarius, *Columnarum Trajanæ & Antoninianæ expoſitione*, aliisque inſignibus ingenii monumentis, erudito orbi dudum innotuit. Bina, quæ nuperius paullo edidit, opera nobis nunc commemoranda veniunt. Eorum alterum eſt commentarius in veterum Virorum doctorum imagines, ex nummis, gemmis, hermis, marmoribusque deſumptas. Has maximam partem collegerat *Fulvius Urſinus*. Easdem poſtea *Theodori Gallæi* opera Romæ delineatas atque Antverpiæ æri inciſas, *Urſini* & *Gaſparis Scioppii* notis adjutus, cum literatorum applauſu explicavit *Joannes Faber* Bambergenſis, Medicinæ Doctor & in Academia Romana Profeſſor publicus. E Fulviana hac collectione, cui multi quoque Heroes, Reges, Duces aliique fama præſtantes viri immixti erant, Bellorius ſolos Literatorum vultus ſelegit, pluribus iconibus poſt Urſini fata ex antiquitatis ruderibus erutis auxit, ac in tres *claſſes* diſtinxit, quarum ſingulas, *Fabri* potiſſimum veſtigia ſecutus, (uti ingenue ipſemet fatetur,) commentariis brevibus, ſed lectu jucundis illuſtravit. Claſſium prima ſiſtit PHILOSOPHOS, *Antiſthenem*, *Apollonium* Thyanæum, *L. Apulejum*, *Archytam* Tarentinum, *Ariſtippum* Cyrenaicum, *Ariſtomachum* Solenſem, *Ariſtotelem*, *Tiberium Claudium Quirinium Alexandrum* Stoicum, *Carneadem*, *Cratippum*, *Chryſippum*, *Democritum*, *Diogenem*, *Euclidem*, *Heraclitum*, *Hippocratem*, *Jubam* Maurorum Regem, *Fl. Cl. Julianum* Imperatorem, *Magonem* Carthaginenſem & *Dionyſium* Uticenſem, *Marcum Aurelium* Imperatorem, *Maximum* Severi filium, (Juliani Auguſti, juxta Fabrum, ſed juxta Bellorium, Marci Aurelii Imperatoris præceptorem, *Numam Pompilium*, *Pittacum*, *Platonem*, *Poſidonium* Apamæenſem, *Pythagoram*, *L. Junium Ruſticum*, *L. Ann. Senecam*, *Solonem*, *Socratem*, *Speuſippum*, *Thaletem*, *Theophraſtum* Ereſium, *Xenocratem*, *Zaleucum*, *Zenonem* Eleatem.

Claſſem ſecundam occupant POETÆ, *Alcæus*, *Anacreon*, *Aratus*,

tus, *Ariſtophanes*, *Calliſthenes* Lyſimachi filius, *Eucharis* poëtria ſcenica, *Euripides*, *Heſiodus*, *Homerus*, *Horatius*, *Menander*, *Moſchion*, *Ovidius*, *Perſius*, *Pindarus*, *Poſidippus*, *Pytheus*, *Sappho*, *Sophocles*, *Terentius*, *Theocritus*, *Virgilius*.

Claſſis tertia complectitur RHETORES AC ORATORES, *Æſchinem*, *Ariſtidem* Smyrnæum, *Aſpaſiam* Mileſiam, *C. Jul. Cæſarem*, *Catonem* Majorem, *Ciceronem*, *Demoſthenem*, *M. Mettium Epaphroditum* Grammaticum Græcum, *Herodotum*, *Iſocratem*, *Leodamantem*, *Lyſiam*, *Phocionem*, *Salluſtium*, *Soterichum*, *Titum Livium*, *Thucydidem*.

Coronidis vice exhibentur duæ icones quatuordecim Medicos antiquos repræſentantes, ac e celeberrimo illo *Dioſcoride* Vindobonenſi, a *P. Lambecio* in commentarios ſuos de Bibliotheca Cæſarea relatæ. In priori conſpiciuntur *Chiron*, *Machaon*, *Pamphilus*, *Xenocrates*, *Niger*, *Heraclides*, *Mantias*. In poſteriori *Galenus*, *Cratevas*, *Apollonius*, *Andreas*, *Dioſcorides*, *Nicander*, *Rufus*.

STMBOLICA DIANÆ EPHESIÆ STATUA A Claudio Menetreio *expoſita. Acceſſere Lucæ* Holſtenii *epiſtola de verubus Dianæ Epheſiæ, & Jo. Petri* Bellorii *notæ in numiſmata Apibus inſignita.*

Romæ, apud Jo. Jacobum de Rubeis 1688, in Fol. plagul. 33.

ALterum hoc opus eſt *Bellorii*, ad quod in præcedenti relatione digitum intendimus, quodq; in hac nova editione duobus *Menetreii* & *Holſtenii* meletematibus ſtipatur, non minori eruditione refertis.

Horum primum inſcribitur: *Symbolica Dianæ Epheſiæ Statua a Claudio Menetreio, cimeliothecæ Barberinæ præfecto, expoſita.* Ediderat id poſt auctoris fata *Federicus Vbaldinus*, dicaveratque *Franciſco Barberino* Cardinali. Dum vero & *Vbaldini* & *Barberini* mentionem facimus, non ingratum fore auguramur lectoribus hiſtoriæ literariæ ſtudioſis, ſi obiter ac paucis *Franciſcum Barberinum* alium commemoremus, eam præcipue ob cauſſam, quod, qui tot Poetarum centurias, & in his *Maffæum Barberinum*, ſive Urbanum Papam Octavum recenſuit, clariſſimus *Adrianus Bailletus* nullam ejus notitiam habuiſſe videatur. Natus hic eſt Barberini a. 1264, patriæque maternæ nomine coluit *Florentiam*, ubi & *Judicem* ſive JCtum, & *poetam* ſummo cum ſæculi applauſu egit. Præter opera hodie deperdita, compoſuit poëma morale vernaculum optimi commatis, duodecim partibus diſtinctum, tituloque *Documentorum amoris* ſatis obſcure argumentum ſuum indicans. *Documenti* nimirum voce non Latinorum more id intelligitur, quo aliquid probatur, ſed quo aliquid *docetur*. Barberinus nempe regulis bene multis lectuque non indignis, virtutis, gloriæ æternitatisque *amantem docet*, quid agendum ei fugiendumve ſit. Hunc Viri (a. 1348. mortui) fœtum modo dictus *Ubaldinus* e membranis in publicam lucem protulit, & elegantiſſimis exornatum iconibus Romæ a. 1640. edidit, gratiam *Barberinæ* Gentis, (quæ hoc ſatore ſuo maximopere gaudebat, ac eo tempore ſumma rerum Romanarum potiebatur,) novo hoc officio ac obſequio ſibi conciliaturus. Præfixit elogia *Clementis V. R.P.* Joannis *Bocatii*, Donati *Velluti*, Philippi *Villani* aliorumque illius ævi ſcriptorum, ut & Barberini vitam diligenter enarratam. Subjunxit Gloſſarium utiliſſimum vocum obſoletarum apud vetuſtum hunc vatem obviarum, quæ auctoritatibus poetarum coævorum illuſtrantur. Sed in orbitam & ad *Menetreium* reverti par eſt. Huic materiam ſcribendi ſuppeditarunt *Dianæ Epheſiæ* multimammiæ, ac corporibus omne genus, inanimatis, vegetabilibus, ſenſitivis conſperſæ marmoreæ ſigna quatuor, Romæ extantia æneisque tabulis ſub initium libri eleganter expreſſa. Eorum materiem, formam ac ſingulas partes ſedulo excuſit Auctor, & liquido monſtravit, Dianam Epheſiam ſymbolum fuiſſe *Naturæ*, ſuoque ambitu comprehendiſſe omnes Lunæ, Terræ, Iſidis, Opis, Cybeles, Cereris, Veneris, & cujus non Deæ? dotes atque attributa. Deſcribitur dein templum Epheſium Dianæ ſacrum, tum verbis *Philonis Byzantii*, tum numis quatuor a *Bellorio* adjectis, quorum tertio ſuperbum titulum ΜΟΝΩΝ ΑΠΑΣΩΝ ΤΕΤΡΑΚΙΣ ΝΕΩΚΟΡΩΝ, *eorum, QUI SOLI EX OMNIBUS QUATER NEOCORI fuerint*, Epheſii ſibi vendicant. Ejusdem *Bellorii* cura ſub calcem adduntur octo iconum Dianæ Epheſiæ a ſupra memoratis diverſarum apographa, quæ varietate ſua non poterunt non antiquarios ſingulari ratione oblectare.

Alterum opuſculum eſt *Lucæ Holſtenii, Vaticanæ bibliothecæ olim præfecti, epiſtola ad Franciſcum Cardinalem Barberinum, de fulcris*

ſeu verubus Dianæ Epheſiæ ſimulacro appoſitis. Meminit illorum *Minutius Felix* in loco, quem editiones univerſæ recentiores corruptiſſimum exhibent. Ita namque in *Ouzeliana*, (quæ omnium correctiſſima creditur,) p. 23. legimus: *Diana interim eſt alte ſuccincta venatrix: Et Epheſia mammis multis & uberibus exſtructa: Et Trivia trinis capitibus, multis manibus horrifica.* At prima *Romana*, ad fidem Vaticani codicis a *Felice Sabæo* Brixiano curata, pro *uberibus* habet *verubus*; Id quod Fulvius *Urſinus*, Deſiderius *Heraldus*, Joannes *Woverius* cæterique *Minutiani* interpretes mendoſum credidere, eo quod *veruũ* nomen fortaſſis non niſi de inſtrumentis transfixoriis vel aſſatoriis, quorum uſus in culina eſt, capi poſſe autumarent. Verum Holſtenius auctoritate *gloſſarii* Latini Vaticani, *lapidis* Tiburtini, *Marcelli* medici, ac *Prudentii* Chriſtiani poetæ, evicit, *verua* hæc, quibus *Dianam* ſuam *exſtruebant* Epheſii, *non pila aut veruta eſſe, ſed fulmenta ferrea oblonga, quæ brachiis ſuppoſita totam mammoſi pectoris molem ſuſtinebant. Cum enim antiquiſſimum hoc ſignum, ad Ægyptiorum ſimulacrorum inſtar, pedibus eſſet arcte compreſſis, tantillam baſin ſuperimpoſito corporis ponderi ferundo imparem, adminiculis ſuffulciendam fuiſſe.* Prudentii locus, de ſimulacris templi abs Hadriano Romæ Venerique ſacrati, extat *libro I. contra Symmachum* v. 226. ſeq. ac a. 1687. in uſum Delphini ita excuſus eſt:

Illic Alcides, ſpoliatis Gadibus, hoſpes
Arcadiæ fulvo ære riget: gemini quoque fratres
Corrupta de matre nothi, Ledeia proles,
Nocturnique equites, celſæ duo Numina Romæ,
Impendent retinente veru, magnique triumphi
Nuntia ſuffuſo figunt veſtigia plumbo.

Poſteriora verba Stephanus *Chamillardus*, (nobis ſuperius p. 126. laudatus,) interpretatur: *Impendent innixi mucrone & inferunt plumbo ſuffuſo greſſus, ut annuncient inſignem triumphum.* Et in nota *veru* haſtam exponere videtur. Vocibus enim: *Impendent retinente veru*, explicationis loco ſubjicit: *Haſtati ſemper exhibentur;* hocque aliquot numiſmatibus probare ſatagit. An ad rem, judicent, qui hæc Holſtenii rite expenderint: *Graphice depingit Dioſcuros, currentium geſtu ita effigiatos, ut extra perpendiculum & baſin prominentes, ſpectantibus non ſine horrore ac metu impendere viderentur. Impendent enim, quæ ſupra caput jamjam caſura pendent, ut recte ait Valla. Timor*

mor autem & admiratio apud rude & ſuperſtitioſum vulgus religionis opinionem conciliabat. Eum metum poëta Chriſtianus ridet, cum nullum eſſet ruinæ, aut fugæ periculum; quod veru, hoc eſt, vectis ſive uncus ferreus a tergo infixus eos retineret, pedesque baſibus applumbati moveri non poſſent. Duplex hoc retinaculorum genus, queis numinum ſimulacra velut vinculis conſtricta defigebantur, Arnobius ſimiliter lib. VI. nationibus exprobrat: Si permanendi, *inquit*, neceſſitatem patiuntur, quid miſerius his eſſe, aut quid infelicius poterit, quam ſi eos in baſibus ita unci retinent & plumbeæ vinctiones? *Utrumque etiam conjungit lex II. Digeſt. de ſepulchro violato:* Celſus quærit, ſi neque applumbata fuit ſtatua, neque adfixa, an pars monumenti effecta ſit, an vero maneat in bonis noſtris. Hactenus Holſtenius. Sub finem epiſtolæ viſuntur in tabulis æneis duabus numi XVIII Auguſtorum Auguſtarumque Romanarum, quorum unusquisque Dianam verubus ſuffultam ſiſtit, decimus vero quintus ΦΑΝΕΑC nomen (pro ΦΛ. ΝΕΑC.) legendum offert, adeoque cenſuram clariſſimi *Noriſii* merito incurrit, qua de diximus in Actis Eruditorum a. 1690. p. 435.

Ultimo loco *Bellorius* repoſuit *notas* ſuas *in numiſmata, tum Epheſia, tum aliarum urbium, Apibus inſignita*, numero triginta ſeptem, quibus accedunt aliquot vetuſtæ *gemmæ annulares*. Apis emblemate conſpicuæ, imo & *fibula* ærea antiqua, apis in effigiem formata. Hanc excipit *lucerna* inſcripta: ΑΡΤΕΜΙC. ΕΦΕCΙΩΝ. ΕΤΤΤΧΟΤC. ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥ. ΜΕΙΛΗΤΟΠΟΛΕΙΤΩΝ. h. e. *Diana Epheſia; Eutychis, Alexandri* filii; *Miletopolitarum.* Lucernæ huic lux accenditur tum ex numo Commodi, in quo ſedet Mercurius cum caduceo & inſcriptione inferiori ΜΕΙΛΗΤΟΠΟΛΕΙΤΩΝ, itemque ſuperiori: ΕΠΙ. CΤ. ΕΤΤΤΧΟΤC. ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥ. h. e. *Sub Stratego Eutyche Alexandri;* tum ex numiſmate Gordiani Pii, in quo Diana Venatrix ſpectatur cum lemmate: ΕΠΙ. Μ. ΤΡ. ΑΤΡ. ΕΡΜΟΥ. ΜΕΙΛΗΤΟΠΟΛΕΙΤΩΝ; *Sub Marco Trajano Aurelio Herma; Miletopolitarum.* E priori numo colligitur genus vitæ *Eutychis*, e poſteriore ſtudium *Miletopolitanorum* erga *Dianam Epheſiam.* Omnibus hisce dilucide expoſitis, ſtatua *Deæ Syriæ*, (quoad multiplicem ornamentorum apparatum ac myſticam ſignificationem, *Dianæ Epheſiæ* perſimilis,) in effigie producitur ac prolixo commentario explicatur, ſimulque forma genuina *ſiſtri* ænea figura repræſentatur. Ac ne quid deeſſet, *Bellorius* noſter coronidis

vice

vice e *Pyrrhi Ligorii* schedis Italicis MSCtis excerpsit, quicquid antiquarius ille haud vulgaris de Dea Syria adnotaverat.

A COMPLEAT DISCOURSE OF THE NATURE, use and right managing of the Baroscope or Quick-silver Weather-Glass, by John Smith, C. M.

sive

Joh. Schmidii, C. M. Discursus completus de natura, usu ac recta tractatione Baroscopii sive Barometri mercurialis.

Londini, apud Josephum Watts, 1688. in 8.

Constat plagulis 7.

DE mirifico illo instrumento, tempestatum aerisque mutationum prænuntio, quod *Barometrum* vulgo audit, (cujusque usum ab Illustri *Boylio* Anglicæ Nationi primum communicatum fuisse, constat,) tractaturus præsentis scripti Autor, aliqua præmonet de ejusdem inventore & fundamentis; iis fere gemina, quæ in *Actis hisce Anni 1688. M. Apr. pag. 174. seqq.* latius jamjam a nobis commemorata fuerunt. Cum vero plures hujus instrumenti species a curiosis hactenus excogitatæ fuerint, quemadmodum ibidem videre est; Noster unicam tantum, omnium nempe simplicissimam & communissimam illam persequi statuit, quæ ex nudo tubulo vitreo, tres circiter pedes longo, Mercurii pleno, & aperta sui extremitate stagnantem intra Mercurium immerso, consistit. Tametsi enim ultro agnoscat, machinas ab aliis adinventas, speciatim barometrum *Sam. Morlandi*, inclinatum habens verticem, ac orbiculatum illud, ab ingeniosissimo *Hookio* in sua *Micrographia* descriptum, minutiores aeris variationes prodere: nihilominus cum exiguas ejusmodi alterationes raro mutationes tempestatis notabiles insequi soleant, adeoque illa plus fere curiositatis, quam usus habeant; præterea Morlandianum quidem istud hoc incommodi habeat, quod vix ullam admittat figuram regularem, Hookianum vero nimios requirat sumtus: hinc simplex illud Boylianum, usui accommodatissimum & maxime parabile, ad præcognoscendas cœli vicissitudines abunde sufficere posse autumat, eique proinde soli pertra-

pertractando semet impendit. Quatuor vero capitibus discursus hic absolvitur: in *primo* agitur de singulis Baroscopii hujus partibus præparandis, justaque dimensione in iisdem servanda: in *secundo* de debita ejus construendi tractatione & variis compendiis ad accuratiorem ipsius fabricam & erectionem scitu necessariis; in *tertio* de instrumenti usu, ac regulis, secundum quas de futuro tempestatis statu ex eo judicium ferre oporteat; & in *quarto* denique variis barometri motionibus, quatenus ab imminente cœli alteratione dependent, probabiles adsignantur rationes. Cum autem priorum quidem duorum capitum argumentum jam passim fere notum sit; & si quæ insuper communicantur compendia, commodius ex ipso hoc libello, satis per se brevi, valeant cognosci; tertii vero contenta in quarto maxima ex parte repetantur: hinc circa postremum hocce caput nostra potissimum occupabitur relatio; quandoquidem enim de plerarumque hujus instrumenti operationum causis non una omnium hactenus opinio fuit: non ingratum forsitan erit, explicuisse quænam Autoris nostri hac de re sententia sit. Ac primo quidem paucis præmittit generalem rationem suspensionis Mercurii in barometro: quæ scilicet, ut apud omnes nunc in confesso est, non in alio consistit, quam gravitate aeris, indeque sequenti atmosphæræ pressione, stagnantem in subjecto vasculo mercurium urgente; id quod vel maxime evincitur experimento illo, quo compertum est multoties, hydrargyrum intra tubulum baroscopii longe depressius observari in vertice montis cujuspiam altioris, quam circa ejus radicem: cujus nempe phænomeni non alia causa est, quam immiuta atmosphæræ pressio, dum scilicet in locis elatioribus non tam alta aëris columna imminet stagnanti mercurio eumque intra tubulum elevat, quam in humilioribus. Porro rationem reddit, quare aer in Anglia & vicinis Europæ tractibus aliquando tenuior & levior, teste barometro, aliquando vero spissior atque gravior sentiatur? quam ipsam nempe cum *Edm. Hallejo* præcipue quærendam autumat in ventis illis contrariis, frequentissime per oras hasce septentrionales vigentibus. Scilicet si duo ejusmodi venti inter se contrarii spirent versus eum locum, ubi stat barometrum, aërem per eos sic accumulatum non posse non & altitudine & pondere augeri, atque sic aptum reddi ad supportandam hydrargyri barometrici columnam solito altiorem: Sic v. g. si eodem tempore zephyrus in Hibernia, eurus in Belgio regnet, fieri

non posse, quin aere sic in cumulum aggesto super Angliam, Mercurius ibi ad majorem altitudinem in baroscopio attollatur. Vicissim vero si ab eodem loco flantes duo contrarii venti exeant, exhaustum veluti aerem necessario tenuiorem ac leviorem reddi, atque ita majorem hydrargyro, descendendi intra tubulum barometri, libertatem concedere: unde v. g. borea in regno Galliæ, austro in Scotia simul spirantibus, Anglicam atmosphæræ regionem non posse non notabiliter allevari. His tanquam generalioribus præmonitis, Autor ad explicanda instrumenti hujus præsagia per longam experientiam hactenus comprobata progreditur. Sic rationem ejus, quod regulariter Mercurii descensum sequatur humida & pluviosa tempestas, ascensum vero serenitas, declarat per vulgatum illud experimentum, in parando mulso passim adhiberi solitum, ad justam mellis affundendi quantitatem explorandam: ubi ovum recens, quod aquæ puræ injectum mox ad fundum demergitur, admixto melle adeoque specifica liquoris gravitate adaucta, supernatat ac magis magisque ultra superficiem ejus attollitur. Cum videlicet cunctis corporibus solenne sit, natare in Medio, quod ipsis gravitate specifica prævalet, in leviori vero demergi; facile colligitur, aërem, dum tenuior ac levior fit, ineptum reddi ad supportandos illos vapores, qui antea in ipso suspensi hæserant, quique adeo, cum jam graviores sint, quam ut in Medio ipsis leviori amplius natare queant, coguntur descendere, donec particulæ eorum aquosæ inter delabendum aliis sui similibus associatæ, tandem in stillas pluviales degenerent: e diverso, cum specifica aeris crassescentis gravitas augetur iterum, vapores dicto modo alias delapsuri, nunc facilius ei innatant ac sustinentur, ut proinde cessante pluvia serenitas sequatur. Cum vero regula hæc ingentem a ventorum, quovis tempore flantium, vicissitudine exceptionem patiatur, dum compertum est, descendente licet Mercurio sæpius serenitatem nihilosecius intemeratam durare, si eurus vel boreas, uterque nempe siccitatis autor, tum spiret; & vicissim flante austro, nimborum artifice, pluviam sequi, ut maxime Mercurio altam satis stationem obtinente: sedulo monet Autor, ut omni tempore simul ad ventum attendamus, ne alioquin in barometri ptædictionibus nimium fallamur. Rationem vero hujus ipsius phænomeni deducit a diversa natura vaporum, ab hoc aut illo vento advehi solitorum. Scilicet cum aquosæ horum particulæ tanto grandiores esse soleant, quo intensior calor sit, a quo

quo aquam in eos rarefieri contigat; ait, vapores a plagis australioribus, tanquam majori æstu calentibus, appellentes crassioribus aquæ particulis plerumque gravidos esse, quam ut per atmosphæræ gravitatem, adauctam licet, suspensos sese teneri patiantur: contra vero vapores in climate frigidiori enatos, ac a ventis borealibus vel ex oriente spirantibus versus nostras oras advolutos, subtilioris atque levioris naturæ esse, & consequenter, aeris pondere licet notabiliter imminuto, nondum tamen delabendi facultatem nancisci, cum hic ipse attenuatus aer etiamnum gravitatem ipsorum particulis innatantibus majorem tueatur. Cæterum quod his in terris euro vel euroborea flante mercurius fere altissimus observari soleat, inde venire statuit, quod in Oceano Atlantico cis 35. gradum latitudinis septentrionalis jugiter ferme auster vel zephyronotus spirare deprehendatur: unde fiat, quod subsolanus vel euroboreas hac appellentes, dum ita continuo adversum sibi offendant flatum, aerem admodum super his nostris oris accumulent, ejusque sic adaucta gravitate Mercurium in barometro attollant. Ex eodem fonte arcessit rationem, cur intenso frigore vigente hydrargyri statio plerumque alta sit, quandoquidem eo tempore venti plurimum ex oriente vel septentrione spirant: cui accedere ait, quod aere per frigus condensato & in arctius spatium contracto, continuo alius ex aliis plagis affluat aer, ad occupandum istius coarctati spatium, & supplendam atmosphæræ consuetam altitudinem, qui & ipse pari modo vi frigoris condensatus non possit non stagnantem mercurium barometri multum gravare. Non absimilem subesse rationem statuit, cur gelida tali tempestate durante alteque suspenso mercurio, si contingat, hunc subito adhuc altius scandere, nivis id mox secuturæ præsagium esse soleat: putat nempe, nivem, dum in nubibus formetur, per insitam sibi extremam frigiditatem potentius adhuc aerem condensare, ac intensissimum alias gelu per se soleat, ut adeo, per modo dicta, atmosphæræ hunc tractum adhuc crassiorem ac ponderosiorem fieri oporteat. Porro cum observatum fuerit, tempore procelloso mercurium quam maxime depressum esse, (quamvis id raro citius accidat, quam cum ventus jam actu furit, sicut & cessante procella hydrargyrum mox iterum attollitur,) causam ejus in eo quærendam vult Noster, partim, quod validæ istæ procellæ tanta cum violentia exturbent aerem in iis locis stagnantem, ut aër adjacens non ita celeriter succedere queat

ad ſupplendum vacuum a tam valido venti flumine inductum; partim etiam quod motio venti horizontalis ita fortis ſit, ut multum demere queat perpendiculari aëris, mercurio incumbentis, preſſioni. Denique quoniam experientia docet, rarius pluviam cadere, dum ventus ſævit, mercurio licet ad extremam profunditatem delapſo, (quod tamen alias imminentis pluviæ certiſſimum ſignum eſt,) Autor rationem hanc ſubeſſe arguit, quod, licet aeris levitas tunc tanta ſit, ut per ſe non ſufficeret vel tenuiſſimis vaporibus intra ſe ſuſpendendis; attamen horum delapſus a continua atmoſphæræ agitatione impediatur: perinde ac limus ac arena intra vas aqua plenum ſubſidere nequit, quamdiu hoc fortiter agitatur: unde non mirum eſt, ſi ſopito dein vento, pluvia utplurimum immediate ſequi ſolet: cauſa nempe jam ceſſante, quæ ejus delapſum antea impediverat.

GEORGII OTHONIS DE SANCTISSIMO DEI NOmine tetragrammato יהוה *diſſertationes academicæ quinque.*

Marpurgi Cattorum, typis Joh. Henr. Stockenii, 1685. in 4.

Conſtat plagulis 9.

Georgius Otho, Græcæ & Orientalium linguarum in academia Marpurgenſi Profeſſor ordinarius, cum in quintuplici hac diſſertatione, poſt alios demonſtraſſet, nomen יְהוָה (dum aut יְהֹוָה aut יְהוִה punctatur,) alienis punctis, a vocibus אֲדֹנָי & אֱלֹהִים commodatis, in bibliorum Ebræorum codicibus modernis inſtrui, quæſtionem aggreditur, *quæ genuina τετραγραμμάτῳ ſint vocalia puncta?* Reſpondet, יְהוָה legendum eſſe; ſibique hoc nomine in opuſculi frontiſpicio gratulatur, quod *puncta tot ſeculis a Judæis ignorata ac a Chriſtianis fruſtra quæſita, nunc tandem analyſeos beneficio apodictice demonſtrarit.* Cum enim ex *Jod* initiali pateat, יהוה eſſe nomen verbale ex *Futuro*, (& quidem *Kal*,) derivatum, reliquæ etiam literæ *He Vau He* radicem הָוָה (apud ipſos Hebræos *Gen. XXVII. 29. Eccl. II. 22.* uſu receptam) huic quoque nomini originem dediſſe arguant, concludit *Otho*, (niſi anomalon, non analogon eſſe nomen præter neceſſitatem fingas,) יְהוָה illud punctandum fore. Nam, licet ipſa Futuri forma ſit יְהוֶה, obſervat tamen Auctor, quod, quando Futurum *Kal* verbi

verbi *Lamed He* in Nomen Proprium abeat, *Segol* finale ſemper mutetur in *Kamez*; id quod probat nominibus יִשְׁוָה *Num. XXVI. 44.* וְמָנָה *Gen. XLVI, 17.* יְתְמָה *1. Par. XI. 46.* Conciliat etiam cum IEHEVA ſuo varias illas pronunciationes nominis τετραγραμμάτου apud Veteres reperiundas: Ἰαβώ, Ἰαβέ, Ἰευώ, Ἰαώ, Ἰαώθ, Ἰαοῦ, Ἰαῦ. Singulas demonſtrationes, cum vindiciis neceſſariis a variis objectionibus, excerpere nimis longum foret. Nos non dubitamus, vel paucula hæc φιλεβραίοις ſalivam motura, ut Auctoris mentem ex ipſomet percipere deſideraturi ſint. Speciminis loco tamen exſcribimus *diſſertationis IV. §. 22*, quo probatur, יהוה non ad *Hiphil* aliamve Verborum claſſem, ſed præciſe ad *Kal* pertinere: *Jam quidem* (inquit) *ad conjugationem* Hithpahel, *Rabbinis cæteroquin uſitatam, aut paſſivarum aliquam*, Niphal *ſcilicet*, Pyhal, *aut* Hophal, *nemo fortaſſis reduxerit: ſiquidem priori Conjugationi ipſæ nominis literæ, poſterioribus vero ſignificatio e diametro repugnat. Quia vero etiam (1.) ex* Pihel & Hiphil, *præterquam quod inuſitatæ ſunt in hoc verbo, in univerſum nulla, vel pauciſſima ſaltem, hujus formæ nomina extant; (2) ipſe DEus, in aſſignanda hujus ſui nominis etymologia,* Futuro Kal *utitur:* אהיה אשר, ERO QUI ERO, Exod. III. 14. *nec denique (3) ulla veterum punctationum forma ad has conjugationes neceſſario referenda eſt, ut infra patebit, ſola conjugatio* Kal *relinquitur, ad quam ſanctum hoc DEi nomen ſupra recte reduximus.* Cæterum cum clariſſimus Auctor ante ſe neminem de τετραγραμμάτῳ per *Segol*, *Chatephſegol* & *Kamez* punctando cogitaſſe opinetur, gratiſſimum ei fore putamus, ſi locum *Cornelii a Lapide* comm. ad Exod. VI. Qu. II. f. 380. indicemus, ubi his verbis perorat: *Hinc ſequitur, potius dicendum eſſe* Jeheva, *quam* Jeheve: *Sic enim Nomen diſtingui ſolet a Futuro Verbi per punctum Kamez.* Edidit idem Auctor a. 1688. diſſertationem *de gemina Accentuatione ſacra ſcripturæ Hebrææ, præſertim Decalogi*, oppoſitam *Samueli Bohlio, Matthiæ Waſmutho* atque *Auguſto Pfeiffero*, quorum ultimus ſolus ſuperſtes eſt, ac ante annuum temporis ſpatium ex hac Alma in diœceſin Lubecenſem evocatus non minori ſtudio de ea meretur, ac olim de Lipſia noſtra. Si commodum ipſi viſum fuerit, reponet fortaſſis quædam Antagoniſtæ ratiociniis. Nobis qui hiſtoricos tantum agimus, non aliud licebit, quam ut bona fide ſententiæ Othonianæ ſummam ac fundamenta indicemus, quod & propediem facere non negligemus.

MARCI EREMITÆ, DE IIS, QUI PUTANT SE ex operibus justificari, capitula. Recudi fecit Samuel Schelguigius D.

Gedani, sumptibus David. Friderici Rhetii 1688. in 4to.

plagul. 8.

MArcus Eremita, seculo V. florens, maxime reverendo Schelguigio multis nominibus devinctus est. Nam non tantum *sancti & perantiqui scriptoris* elogio in opusculi frontispicio hic eum mactavit, ac tanquam *testem veritatis Evangelicæ* in articulo de justificatione gratuita peccatoris coram DEo passim laudavit, sed & præcipuos ejus locos dictis biblicis illustravit ac comprobavit, nævos a Centuriatoribus Magdeburgensibus ei attributos, commoda atque valde probabili interpretatione abs eo obscurius dictorum, absterstit ac abolevit, ipsumque tandem librum totum ex versione Latina *Vincentii Opsopœi* (collata cum ea, quæ in Bibliotheca Patrum Parisina a. 1589. reperitur,) boni publici ergo recudi curavit.

SAMUELIS SCHELGUIGII D. DE UNIONE Ecclesiarum, Tridentinæ atque Augustanæ confessioni adhærentium, disputationes sex.

Gedani, typis Davidis Friderici Rhetii, 1689. in 4to.

plagul. 20.

QUantum discriminis intercedat decretis Tridentinis ac Augustanæ confessioni, vernaculo scripto summe reverendus Gedanensium theologus & gymnasiarcha Schelguigius luculenter demonstravit, qua de re nonnulla memoriæ prodidimus in Actis 1688. p. 178. Non potuit igitur assentiri *Matthæo Prætorio*, qui ex castris nostris ad Romana transiit ac *tubam* dein *pacis* inter Pontificios & Evangelicos ineundæ inflavit: sed conatu qui nunquam non poterit esse irritus, nisi aut infallibilitate sibi hactenus arrogata sese abdicet Romanus Papa, aut nos veritatem in conscientia agnitam prodere velimus. Monstrarunt id præter alios duumviri clarissimi, *Bernhardus von Sanden* & *Melchior Zeidlerus* Professores Regiomontani, libris ex professo *Tubæ pacis* oppositis ac ad Acta Eruditorum a. 1689. p. 81. & 477. relatis. Idem fece-

fecerat annis jamjam 1676 & 1677 Schelguigius disputationibus, quas a. 1689. recusas esse, indicandum duximus. Præsertim cum simul de novo, quod molitur, opere in præfatione certiores nos reddiderit Auctor. Nimirum, (uti in Actis 1690. p. 138. notavimus,) a Johanne Francisco *Hacki* S. J. Theologo proposita est *Regia via omnes dissidentes in religione Neo-Evangelicos* (titulum bona fide exscribimus) *ad orthodoxam & salvificam fidei Christianæ veritatem perscrutandam, invenienda & amplectendam manuducens.* Huic opponet Noster librum inscriptum: *Dissipatio ignis fatui, quo D. Johannes Franciscus Hacki, societatis suæ Theologus, misere seductus, cum Viam Regiam se tenere opinaretur, in cænosas paludes incidit.*

SAMUELIS SCHELGUIGII D. DISQUISITIO THEologica de Rechabitis, quæ super Jerem. XXXV. commentarii loco esse posset.

Gedani, typis J.F. Rhetii 1689. in 4to.

plagul. 19.

ET hæc disquisitio sextuplici disputatione annis 1679. 1680. & 1681. in Athenæo Gedanensi ventilata fuit. Absolvitur capitibus quindecim, quorum sex priora *originem & genealogiam* Rechabitarum (a posteris ad majores ascendendo) e Jonadabo, Rechabo, Hammatho, Jethrone, Caine, Sinæo, Canaane, Chamo, Noacho denique communi generis humani restauratore, derivant. *Institutum* dein Rechabitarum, *Jeremiæ c. XXXV.* memoratum, exponitur, c. 7. 8. 9. quoad ejus *objectum* personale ac reale, *finem*, ac *causam efficientem*. C. 10. negatur quæstio: *An ex legislatione Jonadabi potestas legislatoria, quam Prælati ecclesiæ Romanæ sibi arrogant, probetur & stabiliatur?* C. 11. & 12. disparitas monstratur inter *Rechabitas* ex una, & *Essæos, Naziræos, Monachos Papæos* ex altera parte. Adduntur reliquis capitibus varia adjuncta obedientiæ Rechabiticæ, *spontaneitas* puta, *duratio, approbatio & promissio divina*. Argumentum equidem hoc universum ab aliis quamplurimis pertractatum est, unde ad specialiora Disquisitionis Schelguigianæ contenta descendere supervacaneum erit. Si quid tamen judicio nostro dandum est, non erit fortassis inter omnes commentatores in Jeremiam, qui concinniori ordine majorive perspicuitate con-

te controversias has digesserit diremeritque, ac a celeberrimo auctore nostro factum fuit. Loco præfationis sunt *animadversiones in nonnulla, quæ D. Johannes Franciscus Hacki, Theologus Jesuita præfationi libelli, cujus titulus est: VINDEX VERITATIS REUS, inspersit.* Patuit hinc, *Scrutatorem* illum *veritatis*, (quem peculiari libro a *Zeidlero* refutatum diximus in Actis a. 1689. p. 469,) ipsummet esse *Hackium*, qui dudum explosa postulata *Jodoci Keddii* Jesuitæ leviter interpolata a. 1680. recoxit in opusculo typis Olivensibus edito. Huic e vestigio opposuit Schelguigius *Detectionem veritatis*, cui nihil adhuc respondisse dicit. Utut itaque a. 1682 *Postulata* eadem verboso commentario aucta, præfixoque *Hacki* nomine, prodirent, eandem tamen cramben tertia vice apponi sentiens Schelguigius, maluit ore quam calamo cum adversario congredi, illumque ad disputationem publicam provocavit de thesibus inscriptis: *Examen scrutinii veritatis iterati quoad prolegomena.* Sed visum aliter fuit magnifico Senatui Dantiscano, qui disputandi facultatem eo tempore Schelguigio facere noluit. Quievit ergo Noster per semestre. *Hackius* vero, adscito sibi *Lucæ Markiewicz* nomine, virulentissimum libellum a. 1683. contra Schelguigium, *Trutinæ* titulo, ex officina Olivensium, Posnanienses sese fingentium, in lucem publicam emisit. Reposuit Schelguigius *Castigationem Trutinæ* aliquot septimanis interjectis. Eo abhinc tempore induciæ inter utrumque agitatæ, donec anno 1689 Jesuita in novo opusculo, *Vindice veritatis reo*, memoriam superiorum certaminum refricaret nostro Auctori, ac hac ratione breves has, nec nisi plagulam primam occupantes *animadversiones* ei extorqueret.

M. SAMUELIS Schmidt/ *ZITTAVIA LUSATI, Illustris Quedlei Rectoris Hodegus Epistolicus &c.*

Quedlinburgi apud Theodor. Philippum Calvisium, A. 1688. in 8.

constat 3. Alphabetis.

QVanquam eorum ex erudito ordine recensere non paucos licet, qui methodum epistolas conscribendi & hoc & superiori seculo tradiderunt, laudem tamen inter eos vel maxime meretur *Cl. Schmidius*, Hodegi hujus Epistolici autor. Nam in eo viam expeditam facilemque

que commonstrat, qua imperiti adhuc & rudes tirunculi ad aliquam facultatem epistolas Latine politeque scribendi pervenire possint: non præceptis tantum, sed & exemplis ubique adhibitis. Hodego huic suo anteambulonem præmittit, qui Epistolographiam delineat seu definit, quod nimirum sit facultas epistolam de quavis re idonea recte conficiendi, ad lectorem persuadendum: deinde eam in duas dividit partes, generalem unam, quæ agit de epistolæ definitione, causis, partibus, proprietatibus ac divisione; alteram specialem, quæ media tradit ad facultatem hanc perveniendi, & singulare epistolarum conficiendarum rationem secundum causarum genera. Generalis pars XLII absolvitur capitibus, quorum primo cum causas epistolæ exponat, finisq; ejus sit mutua cogitationum animi atq; voluntatis inter absentes communicatio, agitur quoque non incommode de cryptographia seu steganographia, h. e. de occulta scribendi ratione ex compacto scribentiū instituta, adeoque & notæ id genus Grammaticæ, Arithmeticæ, Musicæ & Astronomicæ exhibentur. In II differit Autor de epistolæ partibus generatim consideratis; in III de partibus ejusdem speciatim consideratis, & quidem de salutatione potissimum, ubi formulæ salutandi, tam illicitæ & barbaræ ex Scholasticorum & Monachorum lacunis haustæ, quam licitæ eæque Latinæ, Græcæ & Hebraicæ ex optimis scriptoribus recensentur; & compellatione, qua is nimirum, ad quem scribitur, honorifice compellatur, cujus varia exempla ex epistolographis afferuntur. In IV de exordio epistolæ in genere; in V de exordio recto, ejusque 12 locis, unde duci solet. In V de formulis exordiendi, quæ cum plurimæ sint & variorum argumentorum, earum exempla non ex antiquis tantum scriptoribus, Cicerone, Plinio & Seneca, sed e recentioribus etiam, Luthero, Melanchthone, Calvino, Politiano, Turnero, Sadoleto, Longolio, Mureto, Manutio, Acidalio, Grotio, Buchnero aliisque ab hoc capite V usque ad XXIIX inclusive afferuntur, quibus Autor & exordia epistolarum a seipso ad Patronos Amicosque scriptarum ubique subjicit. In XXIX de obliquo etiam & abrupto epistolæ exordio agitur, ejusque non minus, quam recti, formulæ ex scriptoribus jam memoratis adducuntur. In XXX de epistolæ narratione, propositione, confirmatione, confutatione & conclusione agitur; formulæ itidem tam aliorum, quam Autoris ipsius subjiciuntur. In XXXI de valedictione seu votiva formula, quæ epistolæ annecti solet; ubi

non illicitæ tantum id genus formulæ atque ineptæ, ſed licitæ etiam atque aptæ, & hæ quidem longe numeroſiſſimæ ex propriis aliorumque epiſtolis referuntur, una cum formulis Græcis atque Hebraicis, nec non formulis amicos ſuo & alieno nomine ſalutandi. In XXXII de ſubſcriptione loci, temporis, diei, anni, ac menſis; qua occaſione & typus menſium ſeu Calendarium Romanum exhibetur; de ſubſcriptione item nominis cum formulis tam ad ſuperiores, quam æquales, iisque licitis pariter atque illicitis. In XXXIII de complicatione epiſtolæ & obſignatione. In XXXIV de inſcriptione & titulis tam præpoſitivis, quam poſtpoſitivis ad varios ordines pertinentibus, ubi nec inepti abſurdique tituli ſilentio ſunt præteriti. In XXXV de inſcriptionibus integris ad perſonas in ſtatu ſeculari conſtitutas. In XXXVI de inſcriptionibus integris ad perſonas ordinis eccleſiaſtici. In XXXVII de epiſtolæ adjunctis ac proprietatibus; & ſpeciatim de puritate, ubi & vocabula male Latina, barbariſmi item, ſolæciſmi, Germaniſmi, Galliciſmi, Græciſmi, Hebraiſmi, & voces antiquatæ recenſentur. In XXXIIX de perſpicuitate epiſtolæ; in XXXIX de decentia ſeu decoro ejus, in XL de ſimplicitate, in XLI de brevitate ac venuſtate. In XLII de epiſtolarum diviſione, quod nempe 1. vel liberæ ſint, vel adſtrictæ, 2 Aſiaticæ vel Laconicæ, 3 directæ vel obliquæ, 4 ſubtiles vel familiares, 5 ſimplices vel mixtæ, quodque hæ ſint vel demonſtrativi, vel deliberativi vel judicialis generis. Generalem hanc Hodegi Epiſtolici partem excipit ſpecialis, cujus I caput agit de mediis ſeu adminiculis comparandæ facultatis epiſtolicæ; II de mediis conſtituentibus, & ſpeciatim de inventione; III de diſpoſitione; IV de elocutione; V de deſcriptione; VI de mediis perficientibus; ſpeciatim de lectione, ubi non autores tantum, qui de epiſtolis conſcribendis ex profeſſo ſunt commentati, ſed & optimi epiſtolographi ex veteribus & recentioribus commendantur; VII de imitatione; VIII de ſcriptione ſeu ſcribendi exercitatione, quæ cum vel ſolitaria ſit, vel ſocia, hæcque fieri ſoleat ſecundum tria cauſarum genera, tres quoque ſectiones facit Autor, quarum prima epiſtolas generis demonſtrativi, & theoretice, quoad invenbet, nunciatoriam videlicet, eucharifticam ſeu gratiarum-actoriam, tionem puta & diſpoſitionem, & practice, quoad compoſitionem, exhi- dedicatoriam ſeu nuncupatoriam, gratulatoriam & laudatoriam, cum reſponſoriis ad ſingulas; ſecunda epiſtolas generis deliberativi, ſuaſoriam,

triam, diſſuaſoriam, hortatoriam, dehortatoriam, monitoriam, conſolatoriam, petitoriam, ambitoriam, invitatoriam, eamque nuptialem, initialem, epularem, exequialem, commendatoriam, conciliatoriam, officioſam, communicatoriam, non ſine reſponſoriis ubique ſubjunctis; tertia epiſtolas generis judicialis, accuſatoriam, objurgatoriam, exprobratoriam, comminatoriam, expoſtulatoriam, invectivam ſeu criminatoriam, lamentatoriam & cenſoriam; quibus caput de epiſtola mixta additur cum appendice formularum ad epiſtolas generatim reſpondendi, quæ capiti XIV partis I includi debuiſſent, nec non poſtambulone duplici, legitimo videlicet & illegitimo, ut vocat, quorum ille contenta Hodegi hujus Epiſtolici inſigniora, hic errata ejusdem enormiora exhibet.

משנות, *MISCHNAJOTH, CUM COMMENTARIIS R. Obadiæ Bertinorii & R. Jom Tobh Lipmanni.*

Amſtelodami, apud Davidem Tartas, an. 445. 446. 447. 448. i. e. Chriſti 1685, 86, 87, 88. in 4to.

Sex partes. Conſtant plagulis 263.

EN novam editionem Miſchnæ ſive textus Talmudici, a R. Jehuda Sancto ſecundo orbis redempti ſæculo compoſiti. Stipatur ea ex utroque latere commentatoribus, quorum prior cum primis inter optimos jure meritoque reponitur. Eſt is *Obadias, de Bartenora* vulgo cognominatus, melius *Bertinorius* vel *Britinorienſis*. Nimirum id nominis habet a patria ברטנורה aut ברטינורי, hoc eſt, urbe illa Romandiolæ, quam Itali *Bertinoro* vel *Bertinaro*, Latini *Bertinorium*, *Bretinorium*, *Britinorium*, *Petram Honorii*, vocare amant. Commentaria ſua condere cœpit in Italia, abſolvit in Palæſtina, ubi etiam ad plures abiit anno æræ Jud. 290, Chriſti 1530; quemadmodum ex Schalſcheleth Hakkabbala R. *Gedaliæ Jechiadis* refert R. *David Ganſius* in Zemach David. Magno applauſu exceptus eſt a Judæis æque ac Chriſtianis. Ab illis excuſus eſt cum ſolo *Miſchnæ* textu Lublini a. 356, Chriſti 1596 in folio; itemque cum eodem textu & commentario Maimonidis, Sabionetæ a. 319, Chr. 1559; Venetiis a. 326, Chr. 1566; & a. 366, C. 1606; Mantuæ a. 321, 322, Chr. 1561, 1562. Ex his eſt *Sebaſtianus Schmidius*, æternum Academiæ Argentoratenſis decus, cui in acceptis feri-

ferimus accuratam versionem tractatuum Mischnicorum *Schabbath* ac *Erubbin*, itemque Maimonidis & Bartenoræ, interpretum, Lipsiæ a. 1661, obstetricante *Johanne Benedicto Carpzovio* nostro, in publicam lucem emissam. Optandum autem foret, ut vel Viro maxime reverendo reliquos tractatus, quos affectos a se esse in præfatione testatus est, perpolire atque evulgare per ætatem & graviora negotia liceret; vel Angli, qui Abendanæ ope totum Mischnæ codicem in Latinam linguam transferri aliquot abhinc annis curasse feruntur, *Obadiæ* nostri commentaria eidem adjungere non negligerent.

Eum in editione hac comitatur *R. Jom Tobh Lipmannus*, Nathanis filius, Mosis Wallersteinii nepos. Concinnavit is in omnes *Mischnæ* partes תוספת h. e. *Additionem*, ultimæque ejus parti colophonem imposuit a. æræ J. 377, Christi 1617, ætatis XXXVIII. Judæis eum quantivis pretii haberi, collectu facile fuit ex R. *Schabbethai Strimeri* Siphte Jeschenim, sive bibliotheca Rabbinica, lit. מ. n. 370. ubi ביאור ופירוש נפלא מאד *explanatio sive commentarius valde admirabilis* salutatur. Cum vero, quæ Pragæ a. C. 1617, & Cracoviæ a. C. 1644 typis exscripta fuerant, syntagmatis hujus exemplaria maximam partem disparuissent, prælo id tertia vice subjiciendum ratus est typographus Amstelodamensis, *David* די קראסטו תארתאס *de Crasto Tartas*, seu (uti nomen lexico Ebræo-Lusitano *Selomonis de Oliveyra* a. 442, Chr. 1682, edito subscripsit) דור די קאשטרו תרטאס *David de Castro* (sic Hispanis Lusitanisque familia nobilis vocatur) *Tartas*. In subscriptione præfationis, huic operi præmissæ, fratrem se appellat *Isaaci de Castro Tartas*, qui publice nomen DEi sanctificarit & ob religionis suæ professionem combustus fuerit, eaque propter DEum obtestatur, ut sanguinem servorum suorum ad instar aquæ effusum propediem vindicet. Præfiguntur editioni huic approbationes Rabbinorum Amstelodamensium, *Isaaci Abuhab*, *Mosis Judæ* Kalonymo sacerdote nati, & *Salomonis de Oliveyra*, gravissimo simul anathemate pro more in eos vibrato, qui intra triplicis lustri spatium, invito Davide Tartassio, Jom Tobh Lipmannum recudere ausi fuerint.

CONSULTATIONUM FORENSIUM ABBATIS PHILIPPI Castaldi JCti, & Sereniss. Mutinæ ac Rhegii Duci a Secretis & Consiliis Status, Volumen Primum.

Mutinæ, apud Hæredes Juliani Cassiani, 1681. in fol.

Alphab. 6. plagul. 6.

Duos

Duos Consultationum Forensium tomos, qui consultissimum Castaldum autorem laudant, inverso ordine obvenisse nobis, fateri necesse habemus. Posteriorem etenim opera Johannis Galliani de Coccapanis anno 1688 Parmæ editum in *Actis Mens. Januar. 1690. p. 44*, exhibuimus: ne ergo mancа quodammodo ac mutila videretur ista relatio; de priore tomo protinus fuimus solliciti, quem ab ipso Autore pridem emissum fuisse nacti tandem sumus. Licet vero hæc volumina sub notabili temporis intervallo diversis e locis prodierint, satis tamen exacte sibi invicem respondent, non solum quoad formam externam, dum Consultationum numerus una serie per utrumque continuatur, ac æqualiter dispertitur; sed potius intuitu argumenti, siquidem Casus selectiores utrobique semet sistunt, ad prolixius examen subinde Lectorem amœne provocantes. De methodo ac scribendi genere ab autore usurpato, nil addimus; quandoquidem ea, quæ loco supra citato hunc in finem a nobis dicta sunt, huc quoque quadrant. Illud saltem notatu non indignum ducimus, quod in hoc volumine potior Consultationum pars quæstiones ex Jure Romano decidendas supponat, tenuis vero earum numerus ad Jus Canonicum, Feudale aut Jura Statutaria semet referat; sub quo ordine speciminis loco casus quosdam annectere licebit. *Consult. 2.* sistit morosum hæredem in exsolvendis legatis, circa quem ex *l. f. §. 1. C. Comm. de leg.* adstruitur, ipsum per moram unius anni amittere jus, quod habebat a testatore, eligendi bona, ex quibus erat solvendum legatum, illudque transire in legatarium. In *Cons. 9. n. 5.* asseritur, Exceptionem non numeratæ dotis elapso biennio frustra allegari a Creditoribus mariti aut tertio possessore. Rebus fideicommissariis ab hærede gravato dolose distractis, in bonis illius ad redintegrandum fideicommissum induci tacitam hypothecam, in *Cons. 13. & 87.* operose adstruitur. Quamvis enim dissentientes Dd. strenue urgeant famosum illud axioma, tacitam hypothecam locum sibi non vindicare, nisi nominatim sit a lege concessa; retorquet tamen Autor jus non scriptum seu consuetudinem, quam ex multorum Dd. consensu ac Rotæ Romanæ decisionibus, æmulam prope cum Jure Canonico autoritatem habentibus, sufficienter se probasse arbitratur: hac denique adjecta clausula, si forte dissentientibus concedatur, deficere hoc in casu actionem hypothecariam; illius tamen loco substituendam esse actionem in rem scriptam contra possesso-

res bonorum, quæ ad hæredem aliquando pertinuerunt. *Conſ.20. & 21.* junctim illuſtrant *Auth. Præterea C. unde V. & Ll.* quod mulier d. Auth. beneficio non gaudeat, ſi congruenter dotata ſit; qua occaſione de dotibus congruis diſſeritur. Rigida tamen fortaſſe videri poſſet concluſio ſub *n. 7.* ad quartam hanc excludendam ſufficere, ſi mulier tantum in bonis habeat, ut victum & veſtitum utut tenuem, exinde habere queat; & licet Comitiſſa ſit, ſi tamen ex bonis propriis panem & aquam parare poſſit, nil magis beneficio hoc juvari: quod ipſum fuſius aſſerere dicitur *Merlin. Pignatellus Controverſ. Cent. 2. c. 47. n. 12. Conſult. 39.* adſtruit Immiſſionem ex remedio *L. fin. de Edict. D. Hadr. toll.* dari etiam hæredis hæredibus & fideicommiſſariis. *Conſult. 56.* Appellationem non admitti in dicto judicio poſſeſſorio; *Concl. 53. num. 3.* Jus Civitatis etiam per ſpiritualem nativitatem adquiri, adeo ut in illo loco, ubi quis ſacro baptiſmate ablutus fuit, efficiatur civis. In *Conſult. 61. n. 10.* incidenter aſſeritur, cognominis aſſumtionem ad favorem ſubſtituti factam cenſeri per viam modi & non conditionis, ideoque ſufficere, quod nomen aſſumatur poſt adeptam hæreditatem. Porro notat *Conſult. 67:* competere poſſeſſori retentionem adverſus poſteriores creditores, qui ſolvit anterioribus creditoribus, etiamſi nulla ceſſio intervenerit. *Conſ. 76:* Renunciantem per viam repudiationis haberi pro mortuo, quoad faciendam partem & numerum in legitima. *Conſult. 91:* vult, detractiones legitimæ & Trebellianicæ ſuffragari tertio poſſeſſori ad tuendam ſuam poſſeſſionem contra fideicommiſſarium. *Conſult. 143:* natum poſt mortem teſtatoris non admitti ad ſuccedendum cum natis tempore teſtamenti conditi & mortis teſtatoris, etiamſi ille vocaſſet natos & naſcituros. *Conſult. 19:* locationem fructuum alicujus beneficii Eccleſiaſtici factam ad longum tempus in totum corruere, nec pro triennio ſuſtineri vigore *cap. un. Extravag. Comm. de reb. Eccleſ. non alien. Conſult. 27. & 28:* vacationem primi beneficii per alterius incompatibilis oblationem habere locum poſt duos duntaxat menſes pacificæ poſſeſſionis. *Conſult. 49:* præſentatum ab eo, qui in poſſeſſione præſentandi, præferri præſentato etiam a veris Patronis. *Conſult. 72:* in conſtitutione cenſus a Regularibus facta easdem requiri ſolennitates, quæ deſiderantur in alienatione bonorum immobilium. *Conſult. 102:* in Jure patronatus, ubi illud gentilitium eſt aut mixtum, præſcriptionem locum non habere, nec negligentiam Anteceſſo-

ceſſorum præjudicare ſucceſſoribus. *Conſult. 26:* Feudum novum, quod quis pro ſe & filiis accepit, a patre primo acquirente uni filiorum Domino inconſulto prælegari non poſſe. *Conſult. 31:* in bonis feudalibus duobus conceſſis dari jus accreſcendi ſeu ſaltim non decreſcendi. *Conſult. 54:* ſtatutum Mutinenſe de jure protimiſeos non reſtringendum eſſe ad contractum emptionis, ſed in contractu libellario cæterisque negotiis alienationem involventibus locum habere. *Conſult. 88:* creditorem, qui ex apocha Camerali obligatione vallata legitime recognita experitur, integram ſui debiti conſequi ſummam, nec cum cæteris creditoribus intra quadriennium exiſtentibus teneri concurrere per æs & libram (ſeu pro rata) juxta ſtatuta fori Mercatorum Bononiæ.

DISCURSUS DE lampadibus antiquorum Sepulchralibus, *quo oſtenditur poſſibilitas earum diverſis modis conficiendarum, lectus coram Philoſophica Societate Oxonienſi a* Roberto Plot, *LL. D. ac Directore Experimentorum dictæ Societatis.*

Translatus ex Transact. Philoſ. Angl. M. Dec. 1684. N. 166. p. 806. ſeqq.

SAtis adhuc recordabimini, Domine Præſes Virique Nobiliſſimi, quod in ultimo noſtro conventu vobis oſtenderim, partem lanuginoſam Mineralis illius, quod *Linum Aſbeſtinum, Erd-flachs*, aut *Salamanders Wolle* vocatur, ſat commode ſubire ac præſtare poſſe munus Ellychnii: arſit quippe tum a nona circiter matutina (ſuffecto jugiter oleo) usque ad quartam fere pomeridianam (quo tempore nempe Seſſio iſta diſſolvebatur) absque ſenſibili diminutione. Nihiloſecius objectum fuit, quod factis aliis tentaminibus friabilitas quædam in eo deprehenſa fuiſſet, ſpeciem aliquam conſumtionis arguens: item, quod ſi vel maxime id ab igne invictum concederetur, adhuc tamen periculi nonnihil ſubeſſe queat, ne obſideatur ſeu obſtruatur ab impuritatibus optimi etiam olei, quod haberi aut ulla ratione præparari poſſit. Ac priori quidem harum objectionum tunc reſponſum fuit, non ita abſolutam adeſſe neceſſitatem in uſum adhibendi iſtam Lanuginem; quin potius aliud Ellychnium adinveniri poſſe, quod iſti exceptioni obnoxium haud foret; ut ſi id e filis metallinis fiat, ac ſpeciatim ductis ex auro

auro purgatiſſimo (cujus nempe hoc præcipuum eſt, quod nullam ab igne patiatur diminutionem) utpote quod, non ſecus ac aliud ellychnium, abligurire oleum, atque ſic perpetuam præbere flammam poſſet, dummodo perpetim nova olei ſupplementa ſufficerentur. Atque hoc, fateor, aſſertum ſæpius audivi: nunquam tamen ipſe tentando huic experimento memet applicui, donec proxima hebdomade a Vobis juſſus eſſem illud effectui dare. Id vero cum exequi pararem, expertus ſum, quod in faſciculo filorum, e ferro ignis temperaturam paſſo paratorum, craſſitiei pro ellychnio congruæ, res ſuccedere recuſaret; quibuscunque licet, quæ tum quidem mox animum ſubibant, adhibitis remediis: neque multam, poſt maturam ſatis deliberationem, video rationem ſperandi, meliorem ſucceſſum fore in filis ſive argenteis, ſive aureis (quamvis utique contrarium pronunciare non auſim, donec periculum fuerit factum) cum omnium illorum natura, ſaltem quod hoc negotium attinet, non multum diverſa eſſe videatur. Si proinde neceſſitatis eſt habere perpetuum aliquod ellychnium pro inſtruendis ejusmodi perennibus Lucernis Sepulchralibus, quales apud antiquos in uſu fuere, prior illa, ut opinor, ſpecies nobis retinenda erit, parata ex *Lino Asbeſtino*: quale ellychnium ſi ullo pacto ſuppleri queat oleo aliquo perpetuo (prout poſſe mox oſtenſurus ſum) jam non ita procul, ſpero, abeſſe me judicabitis ab ipſa propoſiti negotii præſtatione. Nunc porro ad evincendum, quod omnino dari valeat tale Bitumen ſeu Oleum inexhauſtum, non opus habeo, Vos aut adductis antiquorum Autorum teſtimoniis morari, aut in Italiam aliasque exteras regiones remittere: dummodo enim inconſumtibile aliquod ellychnium mihi largiemini, haud longius vos ducere cupio quam *Pitchfordiam* in Comitatu *Salopiæ*, ubi ſpecies quædam *Naphthæ* ſive Bituminis liquidi reperitur (cujus ecce ſpecimen hic quod oſtendam vobis habeo) quæ iſtic cum fonte quodam conſtanter profilit & aquis ſupernatat. Hanc ergo ſeparatam vellem, priusquam aquæ ſe conjungeret, in ductum aliquem ipſi proprium, atque ita derivandam ad locum, qui maxime aptus pro ejusmodi Lampade foret viſus; in quem adeo non minus perpetim deſtillare deberet, quam nunc in iſtum fontem ſolet: quod quidem absque ulla inſigni difficultate fieri poſſe, non dubito, quin mihi conceſſuri ſitis: atque hoc ſi obtinuero, jam habebimus Oleum non minus perenne, quam noſtrum ellychnium. Neque eſt cur ullam metuamus

tuamus extinctionem, ſi includatur in tumba aut crypta ſubterranea, loco licet quam maxime vaporoſo ac humido: dum ea bituminis nota characteriſtica habetur, quod optime ardeat, ubi humiditas adeſt: uti pateſcit, ſi aqua carboni foſſili affundatur. Et hæc quidem una eſt methodus, quam commentus ſum, qua talismodi Lampas Sepulchralis perennis fortaſſe conſtrui poſſet. Quod ſi vero tam rigide mecum agere vobis placeret, ut inficiaremini, aut hoc eſſe perpetuum ellychnium, aut aliud quacunque alia ratione probabiliter parari poſſe; ſane non minus abſimile vero videri poterit plerisque, (ne dicam huic Societati,) ullo unquam tempore quid extitiſſe, quod perpetuæ Lampadis nomen mereri potuerit: nil quidquam obſtantibus teſtimoniis S. Auguſtini, Plutarchi, Plinii, Joh. Ludov. Vivis, Joh. Bapt. Portæ, Liceti, Pancirolli, variorumque aliorum, perhibentium nempe, aliquas ad 1000, aliquas ad 1500 usque annos arſiſſe. Quicquid tamen ejus ſit, credere nequaquam audeo, tot tamque egregios ac probos autores nobis impoſuiſſe; imo vix fieri poſſe puto, ut tot exempla notabilia, quæ hanc in rem adducuntur, in univerſum falſitate laborent. Satius itaque (quam rem totam explodere,) exiſtimo ſtatuere, quod liquor harum Lampadum arſerit absque ullo penitus ellychnio aut lino, perinde uti videmus camphoram & plerasque bituminis ſpecies facere: quandoquidem vix in ulla, (quantum ego recordor) relationum de Lucernis ejusmodi factarum, legitur expreſſum, quod eæ uſpiam ellychniis inſtructæ fuerint repertæ: qua ratione utrumque iſtud incommodum ſupra memoratum, ab ellychnio expectandum, ipſo facto ceſſat. Quum ergo hoc unicum reſtet, ut exquiramus Oleum aliquod exhauriri neſcium, quod, ſi ad aptum vaſculum derivetur, talem efficere lampadem valeat: quidni bitumen iſtud noſtrum *Pitchfordienſe* huic negotio inſervire poſſet? utpote quod dubio procul ardebit absque ellychnio æque bene, ac aliud quodlibet bitumen liquidum. Quod enim ſuperius circa hoc exemplum poſtulavi, ut ellychnium mihi daretur, non ex neceſſitate aliqua factum eſt; ſed tantum, quia animus erat, ejus rei efficiendæ probabilitatem tot modis oſtendere, quot poſſem. Potiſſima objectio quam prævidere queo prævalituram quid adverſus tale experimentum, hæc eſt, quod hujuscemodi Lampas veroſimiliter non minus bene foret arſura in aere libero, quam in occluſa vapidaq; crypta: cum e diverſo antiquorū Lampades flammā ſuam optime aluiſſe ferantur, ubi maxima aeris

ris penuria fuerit, in clauſis nempe fornicibus atque ſepulcris, ac extemplo extinctæ eſſe vel ad minimam immiſſionem aeris externi: dum nempe hæ qualitates neceſſariæ habentur, ac tantum non perpetim antiquas illas lampadas ſepulcrales comitatæ feruntur. Ad hoc autem reſpondeo primum, inter priſcorum Lampadas fuiſſe aliquas, quæ æque bene arſerint in aere libero, quam in obſeratis vapidisque fornicibus: qualis illa fuit cujus meminit Divus *Auguſtinus* in Libro *de Civitate Dei*, quæ ſuſpenſa in Veneris æde, jugiter fuerit aperto aeri expoſita, & tamen nullo tempore aut conſumta aut extincta. Pariter & hujus generis fuit illa Lampas, reperta in ſepulchro *Pallantis* Arcadis, a Turno occiſi durante bello Trojano, quippe quæ ipſa quoque ardere perrexit, poſtquam inde fuit protracta, nil quidquam obſtante aut vento aut aqua, quibus nonnulli extinguere eam tentaverant. Quod ſi ergo admitteremus, Lampadem illam noſtram Pitchfordienſem indifferenter arſuram fore utraque ſub circumſtantia, quid inde, quæſo, pejor foret? quandoquidem nunquam inaudivi, aut Lampadem a S. Auguſtino memoratam, aut alteram illam Pallantis, ulla ex parte minus dignas æſtimatione aut admiratione ideo fuiſſe judicatas, quia non extingui valuerint ab aere aperto, uti quidem reliquarum plerisque factum refertur. Si tamen quis adeo captioſus foret, ut omnino expoſceret oleum, quod cunctis in circumſtantiis particularibus reſponderet alteri illi ſpeciei Antiquis uſitatæ, quæ optime ardeat, ubi aeris copia deſit, ac deſtruatur per ejus admiſſionem: mecum ille adeat licet fodinas carbonarias *Moſtynenſes* Dni *Rogerii Moſtyn* in Comitatu *Flintiæ*, atque ibi & hac ex parte ſibi ſatisfactum iri comperiet: quo in loco nempe cunicularii, quando ad eam profunditatem fodiendo perveniunt, ut aeris defectum perſentiſcere incipiant, offendere ſolent flammam quandam ſubcærulam, quæ intra anthracum fiſſuras propria ſponte excitari incipit, (ad quam etiam iſti per jocum quandoque candelas ſuas accendunt) quæ continuo flagrans huc illuc movetur, & nonnunquam lucet in ipſa quoque aquæ ſuperficie, quæ in fodinarum fundo hæret, omnibus Iridis coloribus conſpicua: quæ ipſa tamen, extracta aqua, operas nempe præpediente, aereque ſic concitato, ardere deſinit. At quo profundius iſti deſcendunt, magisque remota a lucis diurnæ & aeris ſuperioribus cerræ partibus imminentis commercio loca ſubeunt, eo majus illa cirta ipſos incrementum capit. Unde liquido apparet, hanc eſſe ignis ſpeciem,

ſpeciem, quæ tam parum aeris ad ſui conſervationem requirat, ut optime omnium ardeat, ubi aeris minimum eſt, ac extinguatur, ab eodem diſturbata: perinde ac de antiquis illis lampadibus factum traditur, per immiſſionem aeris externi. Pro hujus proinde generis Lucernis ſepulchralibus (non etenim omnium una ſimilitudo fuiſſe videtur) aptiſſimũ oporteret eſſe hunc ignem cujus hiſtoriam acceptam ferendam habemus eximio hujus Societatis membro, doctiſſimo *D. Bathurſt*, Decano Wellenſi ac Præſidi in Collegio Trinitatis Oxonienſi: cujus ſtudio nempe relatio de miris hujus Ignium ſpeciei phænomenis conſignata in gratiam poſteritatis extat in *Tranſactionibus Philoſophicis Num. 136.* ex quo tempore ſimile quid annotatum fuit in cuniculis carbonariis Comitatus *Sommerſetenſis* ab ingenioſo *Dno. Beaumontio*, nec non a *Dn. Georgio Sinclaro* in anthracum fodinis *Scotiæ*. Non itaque dubito, quin facile mihi largituri ſitis, hanc non minus probabiliter materiam eſſe poſſe pro Oleo ſecundæ hujus Lampadum ſpeciei, quam Pitchfordienſem illam pro priori. At quomodo aut hæc, aut illa ita diſpenſari poſſet, ut Lampadi infunderetur, atque ea perpetua inde ſupplementa reciperet, collocari etiam quemcunque in locum pro lubitu valeret, (quemadmodum Antiquorum lampades potuiſſe videntur, dum ignis ille quandoque repertus fuit in urceolis, vitris aut urnis, absque ullo talis modi ductu ad eas derivato, qualem ſupra in iſto Pitchfordiæ loco requiſivimus, atque hic ſimiliter eſſemus expetituri:) ea inquam difficultas eſt non ita promte ſuperabilis. Ad hoc ergo, fateor, nil habeo quod reponam, præterquam hoc, quod, niſi forte quid per artem Chymicam præparari queat ex materiis talibus bituminoſis, quæ ita aut ſponte naturæ ignem concipiunt, aut eum absque ellychnio conſervant, cujus quidem exigua quantitas ſufficeret nutriendæ flammæ tam tenui, ut nulla notabilis conſumtio materiæ fieret ſpatio plurium annorum, (qualismodi eſt flamma imminens puteo cuidam ac telluri circumſitæ in prædio *Dni Hawkleji* in Comitatu *Lancaſtriæ*, quæ, non ſecus ac ignis ille Platonis, lucet ſolum, non urit) contenti interim eſſe debeamus, patique nos ad loca talia coarctari, ubi iſtæ materiæ reperiantur. Quod ſi vero induci poſſemus, ut omiſſis talibus materialibus fomentis, ſtatueremus (uti quidem plures fecerunt,) Lampades tales nequaquam luxiſſe aut arſiſſe omni iſto tempore, quo incluſæ latuerint in hisce tumbis, ſed ſolummodo accenſas fuiſſe per aeris, poſt-

quam apertæ fuerint, admiſſionem: ita equidem modum in promtu haberem, qui nulli iſtorum defectuum aut incommodorum obnoxius foret, quibus priores illi ambo laborant; cujus ope videlicet Vitrum aliquod liquore plenum alii cuidam incluſum (inſtar Urnarum Olybii) ad aeris externi immiſſionem certo lucere inciperet, quamvis antea nil tale feciſſet. Conſiſtit autem in hoc: ſcilicet capiatur exigua ampulla eique parum *Phoſphori liquidi* immittatur, (quem omnes noſtis obturata ampulla penitus non lucere, dum externus aer ab eo ſecluditur:) hæc dein alii cuidam vitro includatur, verbi gratia, Vaſi recipienti Antliæ pneumaticæ: in quo nempe, ſi machinæ ſua conſtet integritas, ita ut aer probe exhauriri valeat, ipſe *Phoſphorus ſolidus* lucere deſinet intra decem horarum ſpatium, æſtivo licet tempore: *liquidus* vero intra pauciores adhuc, ita quidem ut non plus lucis edat, quam cum lagena ipſum continens ſubere obturata eſt: uterque vero intra tempus adhuc proportione minus extinguetur, ſi aer ei ſubtrahatur menſibus hybernis: uti frequentibus experimentis comprobatum eſt ab amico meo honoratiſſimo *Frid. Slare* M. D. quæ repetere animus eſt, quamprimum adipiſci potero accuratam Antliam pneumaticam propoſito huic aptam. Reponatur jam tale exhauſtum Recipiens cum incluſo Phoſphoro intra tumbam aut cryptam, quæ plerumque tenebricoſæ ſunt: ſane ſi ullo poſtmodum tempore inveniatur ibi, vitrumque exterius frangi contingat (uti plerumque talibus rebus accidit, dum homines rudes ad fodiendum adhibentur) probabiliter tum, admiſſo aere, apparebit lampas perpetua æque bona, ac earum aliquæ in Antiquorum ſepulchris repertæ fuerunt, quamvis ut omnino videtur veroſimile, ab omnibus aut plerisque earum ſpecie diverſa.

DE NUMMO PANTHEO HADRIANI IMPERATORIS, ad Illuſtriſſimum SPANHEMIUM Diſſertatio, in qua præter nonnulla de conſecrationibus veterum, illarumque origine, peculiaris quædam inſtituitur comparatio inter Hadrianum & Alexandrum Magnum, multaque illis communia demonſtrantur.

Lugduni apud Aniſſonios, Jo. Poſuel & Cl. Rigaud.

1689. in 4.

Conſtat 13 plagulis, exhibenturque in iis 30 nummorum effigies.

Impe-

IMperatorum Romanorum & Græcorum hiſtoriam non rectius cognoſci poſſe quam e nummis, collecti inque certas claſſes digeſti a *Strada, Vico, Golzio, Erizzo, Occone, Vrſino, Gorlæo, Arschotano Ducæ, Angelono, Triſtano, Menetrio, Vaillantio, Seguino, Harduino, Patino*, aliisque, eorundem apparatus oſtendunt, & præclare docuit, quo nemo majori dignitate ac vaſtiori eruditione hanc priſcæ antiquitatis & memoriæ elegantiam excoluit, in doctiſſimis *de uſu & præſtantia numiſmatum* Diſſertationibus *Ezechiel Spanhemius*. Huic ergo illuſtriſſimo viro, vero monumentorum horum arbitro, quem olim Romæ ut omnium elegantiorum literarum theſaurum ſuſpexerat, jam laudabilem ſuam induſtriam, in Hadriani Imp. hiſtoria e nummo quodam illuſtranda poſitam, probare ſtuduit *Claudius Nicaſius* Divionenſis; eidem, cum Sereniſſimi Electoris Brandenburgici (cui a ſecretioribus & intimis conſiliis eſt) Legatum is apud Regem Galliæ ſuperioribus annis ageret, Diſſertationem hanc de nummo Hadriani nuncupans. Græcum iſtum eſſe longe elegantiſſimum, & in anteriori parte caput Hadriani cum inſcriptione ΑΥΤ. ΚΑΙC. ΤΡΑΙΑΝ. ΑΔΡΙΑΝΟC. CEB. i. e. *IMPERATOR CÆSAR TRAIANUS HADRIANUS AUGUSTUS*; in averſa ejusdem Imperatoris ſub *Serapidi*, & Sabinæ uxoris ſub *Iſidis* imagine, effigies adſcriptis literis L. I H. nec non *Antinoi* conſecrationem ſpectandam exhibere, refert. Eundem autem nummum a *Choulio, Menetrio, Golzio, Cupero*, forte etiam *Patino*, memoratum indicat: ita tamen, ut *Choulii* & *Menetrii* errores circa iſtum commiſſos quosdam in *Præfatione* notet. *Pantheum* cur eum vocet, tum in *Præf.* tum *cap. 5. p. 56.* cauſam hanc reddit, quod Serapis ſeu Oſiris, & Harpocrates, quorum effigies in altera nummi facie conſpici exiſtimat, cuncta deſignent numina; Iſis certe nullum non (ut loquitur) Deum agat: in quam rem locum Apuleji *Metamorph. Lib. XI.* & *Inſcriptionem Capuanam* adducit; nummum etiam Rigordi huc trahit, in quo Iſidis figura extet, adſcriptis verbis: ΘΕΟΤ ΠΑΝΟC, quibus Lunam denotari autumat; in adverſa autem parte tripodi impoſitus cancer, vel ſcarabæus, cantharus, ſtipes, lucerna, aut ciſtula quædam, aut utricularis tibia, quod inſtrumentum muſicum paſtoritium Gallis *muſette*, nobis Sackpfeiffe dici ſolet, (tot enim conjecturis *p. 57. ſeqq.* indulget) conſpiciatur. Conſecrationis non fallax documentum in eo *aquilam* eſſe, Jovis alitem & avium regem, ſtatuit, cujus in aliis nummis re-

 perian-

periantur ſymbola, *fulmen, columna, pulvinaria, aræ, templa, thenſæ.* Originem autem conſecrationum *cap. I. & V. p. 56.* ex paradiſo accerſit, & iſtis ſerpentis verbis *Gen. III, 5: Eritis ſicut Dii.* Hanc enim primorum parentum animis inſtillatam Φιλοθεότητα tranſiiſſe ad poſteros, ad Reges & Principes maxime, quibus ſubditi ex adulatione divinos tribuere honores ſueverint. Propior conſecrationis ortus deducitur ex conſuetudine Græcorum, qui viris de republica bene meritis ἡρωικὰς τιμὰς decreverint: unde nata publica Cæſarum ἀποθέωσις, ut *Romuli* apud Romanos, *Nabuchodonoſoris* apud Babylonios, *Alexandri Magni* apud Græcos. Cum hoc poſtremo multa communia habuiſſe Hadrianum, *cap. II. & III.* tradit, & parallelismum utriusque inſtituit. Tanta autem ambitione Hadrianum fuiſſe narrat, ut cum Jove nomen commune *Olympii* ambiverit: quod in nummo quodam ex Italia ſibi a Wittio miſſo, reperiri teſtatur, ſed quem νοθείας vitio laborare oſtendit, cujus in locum poſtea ex Hollandia alium eumque genuinum ab eodem Wittio ſibi miſſum, in *Appendice* Diſſertationi ſubjecta Autor indicat. Pluribus igitur aliis argumentis, cumprimis operibus magnificis & templis gloriæ ac æternitati ſuæ conſtructis, quæ in nummis conſpiciuntur, divinitatem ab Hadriano affectatam fuiſſe demonſtrat: cujus haud leve etiam documentum ſit equus ipſius *Boryſthenes*, poſt mortem honore inſolito affectus, cujus monumentum, inſcriptionemque ei impoſitam, & nummum memoriæ ejus factum (ſed quem genuinum eſſe ipſe Autor ambigit) profert. Conjugi Imperatoris *Sabinæ* conſecratæ nummum in Triſtani opere reperiri *cap. IV.* indicat: & ob mores auſteros, ſuſpicionesque varias, Imperatori minus gratam fuiſſe eam monet. Nimium erga Antinoum amorem Hadriani, & inde ortos rumores ſiniſtros, ejusque in flumine Nilo interitum, varia fama dilatum, ſecutamque conſecrationem, qua inter cœleſtes imagines in orbe Lunæ cum Endymione collocatus fuerit, eique Hoſtilius Marcellus ſacerdos lectus, *cap. V.* exponit: ubi &, cauſas poſtquam attuliſſet, cur *pantheum* nummum hunc vocaverit, ſupra recenſitas, de characterum iſtorum L. I H. aquilinis expanſis alis ſubjectorum ſignificatione diſquirit *p. 65. ſeqq.* ac aliorum conjecturis hanc præfert, ut per L. λυκάβαντα, hoc eſt, *annum* & per IH. *octavum & vigeſimum* numerum deſignatum fuiſſe doceat. Ita etiam vocem iſtam uſurpatam reperiri in Græca quadam Inſcriptione me-

metrica, quæ ſeptem hexametris abſolvitur, a puero ſeptenni ſcripta, & a doctiſſimo Fabretto Roma Autori miſſa, quam affabre exſculptam *p. 68.* ſiſtit, & Latine *p. 69.* redditam obſervationibus illuſtrat.

Prætet has obſervationes, ad Græcas Romanasve antiquitates quæ ſpectant, ex hac Diſſertatione eum fructum capimus, ut intelligamus quid in hoc literaturæ genere expectandum ſit iſtis, qui eo capiuntur. Ac de Hadriani vita e nummis antiquis illuſtrata commentarium *Præfecti Gazophylacii regii* ſub finem Præfatio promittit. A celeberrimo viro *Jo. Georgio Grævio* libros *Franciſci Junii* de pictura veterum Amſtelodami A. 1637 editos, infinitis acceſſionibus auctos, & cum non edito hactenus commentario de vitis & operibus pictorum & ſtatuariorum veterum ab heredibus Junii impetrato, ſperare nos *p. 31.* jubet. *Nicolai Bergerii* librum de viis magnis Romanorum cum *Itinerarii Antonini* tabulis Peutingerianis *p. 31. Caroli Cæſaris Baudelotii de Dairval* commentariũ de utilitate & commodis, quæ ex peregrinatione Antiquitatum ſtudioſi conſequuntur, (a nobis *anno 1688. menſe Febr. p. 116.* recenſitum) eruditis plurimis obſervationibus ſecunda editione locupletiorem futurum, *p. 31.* M. Aurelii Antonini vitam & res geſtas variis nummis a *Theodorico Bignonio* illuſtratas *p. 47. 48.* Muſeum San Genovefianum, quod *Claudius Molinetus* Canon. Reg. S. Aug. adornaverat, a *Nicolao Saſrebuſſio* in lucem proferendum *p. 51. 52. Raphaelis Fabretti*, quem Pontificis Alexandri VIII. libellis ſupplicibus præfectum eſſe indicat, Muſeum Urbinas *p. 69. Lloydii* chronologiam *p. 72. Toynardi* de nummis Græcorum commentarium *p. 73.* nec non Illuſtriſſimi & Excellentiſſimi *Spanhemii* de præſtantia & uſu numiſmatum opus eruditum, novis Diſſertationibus auctius proditurum eſſe *p. 55.* certiores nos reddit. Quæ ut ſingula avide expectamus, ita Spanhemiana ab induſtria & nobis & literato orbi præclara & eximia omnia pollicemur.

EXPLICATION D' UN ANCIEN MONUMENT TROUVE' EN Guienne dans le dioceſe d' Auſch.

id eſt,

Explicatio veteris monumenti, quod repertum eſt in Aquitaniæ Dioeceſi juxta civitatem Auſciorum. Pariſiis apud Dan. Horthemels 1689. in 4.

conſtat plagulis 9 & figura ænea.

Sepul-

SEpulchrorum veterum, & in iis factorum monumentorum imaginibus exhibendis complures Scriptores integra volumina impleverunt; neque tamen ſtudium iſthoc ita exhauſerunt, quin multa conſpectum iſtorum fugientia,& vel terris obruta,vel undis ſubmerſa, vel alio caſu abſcondita, poſterorum induſtriæ ſcrutanda & oculis luſtranda relinquerent. Tale illud eſt, quod idem *Nicaſius*, qui enarratam modo de *nummo Pantheo* Diſſertationem evulgaverat, antiquitatis perſcrutandæ ſolertiſſimus Gallus, Auſchæ inventum & commentariolo explicatumDiœceſeos iſtius Archiepiſcopo obtulit. Refert iſtud cordis imaginem literis D. M. inſertam, & adſculptos habet varios iconiſmos Geniorum lampadas ferentium, noctuarum, roſarum, vitis item ac hederæ palmitum, ſupellectilisque ſacrificiis faciendis idoneæ, & adſcripta habet verba:

HEDVNNIAE HER
MIONES FEMINAE
RARISSIMAE CON
IVGI INCOMPARAE
AEMILIUS FRONTO
MARITVS ET POMPE
IVS LEPIDVS FILIVS

Non pro cenotaphio ſeu tumulo honorario, ſed vero ſepulchro agnoſcit iſtud Autor, a marito & filio præſtantiſſimæ feminæ *Hedunniæ* ſtatutum, & omni cultus genere exornatum: ut *Pantaphium* ſeu *Pantheum* dici mereatur, eo loquendi genere, quo nummi etiam *panthei* dicti fuerint;qualem Adriani iſtum fuiſſe, in Diſſertatione modo memorata oſtendiſſe ſe affirmat. Locum in quo repertum eſt hoc monumentum, qui eſt pagus S. Amandi prope civitatem Auſciorum *(cap. 1.)* materiam, quæ eſt marmor, magnitudinemque ſeu capacitatem, *(cap. 2.)* tempus quo extructum conjicit,inter Conſtantini & Gordiani Impp. imperium, adeoque ſeculo tertio *(cap. 3.)* nomina Hedunniæ, quam Hermiones libertam fuiſſe exiſtimat, Frontonis item ac Æmilii & Lepidi *(cap. 4.)* explicat. De Diis manibus, quos pro bonis geniis habitos fuiſſe exiſtimat, qui adverſa omnia & mala averruncarent, & dictos putat quod ex iis omnia tam proſpera quam adverſa *manarent*, *(cap. 5.)* de corde amoris ut ſede ita & imagine *(cap. 6.)* de noctua, virtutum ac prudentiæ ſigno *(cap. 7.)* de roſis quæ venuſtatem feminæ, ſimulque fragi-

fragilitatem,ac brevitatem miſeriamque vitæ humanæ denotarent, undique adverſitatibus, ceu roſa ſpinis, circumſeptæ, *(cap. 8.)* de querna & hederacea fronde patientiam in calamitatibus innocentiamque, ac immortalitatem,ſimul amoris conjugalis conſtantiam ſignante, *(cap. 9.)* de herba Nymphæa ſanctitatis maritalis indice, *(cap. 10.)* de Genio alato, ardentes in manibus faces geſtante, *(cap. 11.)* de ſacrificiorum in nuptiis & funeribus uſitatorum inſtrumentis, malleo & ſecuri, queis porca cædebatur, *(cap. 12.)* de clypeo, Nobilitatis inſigni, qua Æmilius Fronto & filius ejus Pompejus Lepidus, in monumento nominati, fuerunt gaviſi, & arcu, velocitatis vitæ hujus ſigno, *(cap. 13.)* de coronis & lemniſcis invicem connexis,conjunctionis arctiſſimæ ob virtutem contractæ, floribus item fragilitatis humanæ ſignis, *(cap. 14.)* diſſerit.

DAVIDIS HUGUENINI CHRISTIANUS RATIOCINANS.

Lugduni Batav. apud Jordan. Luchtmans, A. 1690. in 8.

Conſtat plagulis 20.

HErmannus *Alexander Roell*, Theologiæ Profeſſor Franecqueranus e Carteſii & Cocceji ſchola, alibi in Actis noſtris memoratus, duas theſes propoſuerat, atque in una *Filium DEI ſecundam Deitatis perſonam improprie dici genitam* aſſeruerat, in altera *mortem temporalem etiam fidelium a peccato, & aliquam peccati pœnam eſſe* tradiderat. His ſe ſtatim opponens Collega ejusdem *Campegius Vitringa*, non ignotus quoque in Actis vir doctus, in Diſputatione quadam iſta inaudita in Eccleſia Reformata dogmata pronunciaverat, variisque abſurditatibus quas ſecum traherent, urſerat, contrarias autem ſententias defenderat, & *generationem Filii DEI ab æterno propriiſſime enunciari*, & *mortem temporalem fidelium pœnam proprio ſenſu non eſſe*. Quæ refutatio excitavit *Roellium*, ut diſſertationem aliam conſcriberet publicaretque, qua ſuas theſes plenius explicaret & contra adverſarium collegam tueretur. Hic vero mox epilogum Diſputationis a ſe habitæ edidit, in quo Roellio novitatem & abſurditatem theſium exprobrare continuavit. Poſteriora iſta duo ſcripta A. 1689. edita ad manus noſtras pervenerunt, in quibus diſceptantes inter ſe Viri docti perſpicue ſuas ſententias argumentaque protulerunt. Iis autem ſupervenit extraneus Theologus *David Hugueninus* in Academia Duisburgenſi Profeſſor, ſuppetias ferens

rens communi doctrinæ in libello, cui titulum fecit *Christiani Ratiocinantis*. Partitus hic est opusculum in tres Sectiones.

In Sectione prima eaque brevi vindicat principium, quod Roellius substravit suæ Dissertationi, non nisi clare & distincte perceptis assentiri nos oportere; id concedens, si in hunc canonem redigatur: *Quicquid immensitati sive æternitati repugnare clare & distincte percipitur, illud est de Deo omnino negandum.* Et contra: *Quicquid illi non repugnare clare & distincte percipitur, illud est de DEO omnino asserendum.*

In secunda Sectione prolixiore orthodoxiam receptam asserit contra argumenta adversarii, quæ duo esse ait principalia. Prius: *Generationem improprie dictam DEO tribui; Ergo generationem proprie dictam non esse in DEO.* Hoc merum sophisma esse dicit, multa, tum circa consequentiam, tum circa antecedens, monens. Et cum probasset *Roellius* antecedens, generationis vocem ex usu communi notare productionem rei nondum existentis ex materia & semine per varias dispositiones, illam ad Deum translatam non posse non improprio sensu intelligi; respondet *Hugueninus*, Roellium, dum hanc generationis ideam traderet, non cogitasse de anima rationali circa generationem hominis: Et uti omnis realitatis vera & summa idea, in solius Dei perfectionis idea sit: ita & generationem in Deo esse maxime veram & propriam. At, inquit adversarius, Theologi generationem Filii divinam vulgo appellantes hyperphysicam, eo ipso tollunt ideam generationis proprie dictæ. Regerit Noster, posse nos carere appellatione hyperphysicæ generationis; alias enim omnes, quæ de Deo dicuntur perfectiones, etiam hyperphysicas dici debere, quas sufficiat tamen vocari divinas.

Posterius argumentum principale est: *productio personæ vere divinæ ideam Deitatis evertit; Ergo productio talis non est in DEO.* Antecedens probat; quia personam divinam produci, dicit illam posteriorem esse, non æternam esse, aut aliquando non fuisse. Cujus argumenti antecedens Hugueninus aggreditur, *Primo* errorem ipsum refutando, dicens, in naturalibus valere, non idem procedere in infinita & æterna Deitate. *Secundo* erroris fontem detegendo, quod Roellius clare & distincte percipere se non posse opinetur productionem absque mutatione & successione. *Tertio* tandem claræ & distinctæ perceptio-

ceptionis viam, quam sequi debuisset, monstrando, in qua potuisset invenire, æternitati productionem sui similis non repugnare.

His præcipuis rationibus solutis, existimat *Hugueninus*, argumenta reliqua Roellii facile expugnari. Ea autem ad *quatuor dilemmata* redigit. *Primum* est: Generans persona in actu generandi, personam divinam, quam gignit, sibi repræsentat aut tanquam existentem, aut tanquam non existentem. Si ut non existentem, producet eam ex nihilo, uti creaturas: si ut existentem, generare eam & producere non potest. *Respondetur:* a phantasmate animæ generantis ad DEi purissimi & simplicissimi generationem male concluditur. Genitura DEi est ipsius τῦ intelligere productio sive sapientia, vel in Deo sui ipsius idea, ἐικὼν & χαραχτὴρ: quin proprie loquendo eo ipso, quod Patri obversatur, illum generat, & eo ipso generatus est, quod est Patris idea, ἐικὼν & χαραχτὴρ. Deinde observatio ista cum existentiæ vel non existentiæ ἐμφιβολίᾳ non connectitur. Affinguntur sic momenta æternitati. *Alterum dilemma:* Persona divina personâ divinam generare perhibetur communicando essentiam suam. Ista persona aut exstitit, cum illi communicaretur essentia divina, aut personalitas simul cum essentia fuit communicata. Si extitit, caruit essentia ante communicationem. Ergo persona divina non fuit, & cum non esset, divina persona facta est. Fuit nihilominus aliquid, si quid illi communicari potuit. Si per productionem personæ simul essentiam communicatam esse dicimus, sequitur essentiam divinam generare, generari ac produci, quæ assertiones absurdæ sunt Theologis. *Respond.* verbum communicare, (uti dare, conferre, impertiri,) est generale, & de omnis rei, etiam de ipsius *esse* collatione usurpatur. Produci vel generari divinam essentiam, absolute dici non potest, sed primam personam, gignendo secundam, ipsi divinam essentiam eandem communicasse, & actu Deitatis naturali & æterno essentiam divinam personam ipsam in eadem essentia genuisse, asserunt orthodoxi. *Tertium dilemma:* Si Pater in divinis Filium generavit emanando, vel simul fuit gignens & genitus, causa & effectus; vel genitus fuit posterior eo, a quo tanquam causa emanavit. Non priori modo, quia talis emanatio non est generatio, hoc est productio personæ, sed coexistentia duarum personarum: non posteriori ratione; nam persona divina nihil prius, ejusque nulla esse causa potest. *Resp.* Membra dilemmatis accurate non opponuntur. Etenim in omni

emanatione producens & productum simul sunt duratione, & productum tamen posterius natura & ordine. Generatio talis per emanationem non tantum coexistentia est, sed simul processio: uti Soli lumen coëxistit, sed cum processione ab eo; uti animæ cogitatio coexistit, sed cum processione. Persona gignens est prior genito, non necessario duratione, sed naturæ ordine. Qui plus infert, generationem divinam metitur juxta modulum angustum generationis humanæ.

Quartum dilemma: In personam divinam potentia generandi nec activa, nec passiva cadit. Ergo nec generare, nec generari potest. Non activa, cum generare personam divinam sit producere aliquid independens; at quod producitur, dependet a producente tanquam existentiæ suæ causa: Nec passiva, quia persona divina ab æterno, & necessario, atque adeo a se est, neque produci ab alio potest. *Resp.* Terminis potentiæ activæ & passivæ hic melius abstinemus, quam eos usurpamus. Filius est a Patre quoad esse & operari; si dependere dicas, vox dura & forensis sano sensu accipienda erit. Filius *qua Filius*, aut quoad ὑφιστάμενον, est necessario a Patre; *qua DEus*, est necessario a se, sive αὐτόθεος. Quam distinctionem, *quatenus DEus*, & *quatenus Filius*, a Calvino, Zanchio, Polano, Danæo, Gomaro, Trelcatio, Voetio & aliis adhibitam, multis instantiis aggreditur Roellius, quas Noster refellit.

In Tertia Sectione ad propriam adversarii sententiam accedit examinandam; & quidem *Primo* illam discutit, quæ est: *Generationem in DEO nihil aliud esse, quam tum communionem unius essentiæ, aut coëxistentiam personarum in illa, tum illius communionis aut coëxistentiæ manifestationem in mundo.* Quam assertionem ait Roellius convenientem esse tum Scripturæ, tum fidei analogiæ, tum naturæ rei. Contra pugnat Hugueninus, Scripturam, nominando Filium DEI, Patris Filium unicum, proprium, Filium quem genuit, qui omnia habet quæ Pater, Filium Dei æque proprie ac filium hominis, significare ante coexistentiam productionem generativam. A Roellio Proverb. 17, 17. insufficienter & frustra allegari, cum in eo nihil de coexistentia, neque de manifestatione habeatur: nam intelligi ibi quemvis amicum certum, qui providentia divina יולד *natus est*, ut sit loco veri fratris in necessitate. Pro analogia fidei nimis generalem esse rationem a consuetudine Scripturæ, quæ improprie de DEo & personis divi-

divinis loqui soleat; nec quicquam urgere, quod dicat, assertionem suam inniti veritatibus immotis his: secundam personam esse vere divinam, hoc est, verum & summum Deum, atque adeo αὐτόθεον (Deum a se,) & hinc independentem in existendo & operando ab omni causa extranea, & porro æternam & primo coæternam, denique quoad omnia, quæ ad summam perfectionem requiruntur, illi æqualem. Nam & hæc per generationem æternam non everti, ab adversario autem notionem Patris & Filii rectam non attingi. Id tandem, quod ajat, se convenientissime naturæ rei docere, non statuendo essentiæ communicationem, nullam divinæ personæ productionem, nullam dependentiam, nullamque omnino imperfectionem, sed perfectam naturæ divinæ communionem, & personæ divinæ æternam & necessariam existentiam & summam perfectionem, nulla peculiari responsione indigere, cum ex supra disputatis constet, ab adversarii sententia destrui generationem de Filio θεοπρεπῶς dictam, quæ notet in Deo personæ propriissime & perfectissime similis productionem. *Secundo* conformitatem cum orthodoxis, ad quam provocat *Roellius*, nullam esse monstrat. *Tertio* monet, fastuose commendari sententiam suam a Roellio, quod Trinitatis Sacrosanctæ hostibus ansam cavillandi præcidat, & errandi occasionem omnem tollat. *Quarto* difficultates, quas sibi objici noverat *Roellius*, atque removere sollicitus fuit, expendit, atque solutiones factas rejicit *Noster*. Inter illas difficultates palmaria erat ista: Si nihil aliud quam perfectissima ejusdem naturæ communio & æterna personarum coexistentia statuatur, tolli personarum distinctionem, & characteristicas, quibus dignosci possint, proprietates. Ad hanc *respondet Roellius*: nomina Patris, Filii & Spiritus S. quibus personæ alias distingui solent, esse duntaxat œconomica, quibus se in operibus personæ divinæ manifestaverint. *Regerit Hugueninus:* hoc non sufficere, & præter alia absurda etiam hoc secum trahere, nullam esse in ipsa deitate rationem, quare Pater prima persona sit, Filius altera, Spiritus S. tertia. *Quinto* tandem rationis humanæ in Scriptura S. verius illuminatæ specimen subjungit, quod doceat juxta notiones finitorum non esse mensurandum infinitum, sed ideam infiniti in mente perpetuo habendam, qua bene perpensa generare & generari non repugnare deitati deprehendatur.

Ita refutata opinione Roellii de generatione Filii, de *Quæstione de morte fidelium temporali* judicium suum subnectit Hugueninus. Communis doctrina est: *Christum passionibus & morte sua Deo Patri ita perfecte satisfeciſſe, ipsumque nobis conciliaſſe, ut fide per ipsum justificati nulli plane reatui aut condemnationi ſint obnoxii: adeoque tribulationes, mortemque ipsam temporalem, non esse pœnam proprie dictam nobis ob peccata nostra, tanquam non expiata essent, a Deo vindice, sibi satisfieri volente, inflictam; ſed contra, clementes esse Patris Spirituum vias, nos ad sanctificationem communionemque suam inducentis atque provehentis.* Roellius econtra sentit: *Christum quidem plene satisfeciſſe, ſed tantum pro æterna damnationis pœna; pro morte vero temporali & afflictionibus hujus vitæ non item: quippe ſi id voluiſſet, illis non essemus nunc obnoxii: adeoque & illas nobis ob peccata nostra, ab ultore judice Deo, in satisfactionem aut pœnam proprie dictam infligi.* Quam assertionem Noster probat evertere 1. DEI Patris prædestinationem, qua nos prædestinavit futuros conformes imagini filii sui & perfectam in ipso manifestato εὐδοκίαν: (2) DEi filii passi, mortui, resuscitati plenam satisfactionem & infinitam plenitudinem, perfectam in nos charitatem: (3) Spiritus S. communicationem intimam, inhabitationem, testimonium, efficaciam, consolationem: (4) lætitiam certãque spem emersuræ salutis & rependendæ gloriæ pro afflictionibo & tribulationibus, quibus crebris fideles in hac vita anguntur. Si roget adversarius, cur nos Christus ab æterna morte liberans, etiam a morte temporali, & ei annexis præeuntibusque amaroribus non absolvat? multa ei reponit Hugueninus, ac inter alia & hoc, ut cum justificati a peccatis suis adhuc carnei maneant, homineque externo jugiter lacessente lapsent, titubent, & sæpe nescii, sæpe conscii peccent atque cadant, ipsi variis amaroribus compuncti, excitati, sicque sensim etiam peccati conscientia pressi angantur, usq; dum ad pœnitentiã perducantur, & ad eum amoris gradum resurgant, ut scientes, tum se Deo acquiescere & anniti supra omnia, tum se rursus pacem conscientiæ per Spiritus S. gratiam & virtutem indeptos esse, DEum glorificent.

DE

DE VERA SENONUM ORIGINE CHRISTIANA adversus Johannis de Launoy Theologi quondam Parisiensis criticas observationes Dissertatio, autore D. Hugone Mathoud, Presbytero monacho Ord. S. Benedicti e Congregatione S. Mauri.

Paris. apud Simonem La Gronne A.C.1687. in 4. plagul. 51.

DE primis Gallicarum ecclesiarum fundatoribus haud levis contentio inter ipsos Galliæ Doctores hoc seculo agitata fuit, e quorum numero *Johannes Launojus* vulgatas de sedium in Gallia episcopalium natalibus traditiones variis opusculis impugnavit. Fecit id imprimis in dispunctione epistolæ, quam *Petrus de Marca* de tempore, quo primum in Galliis suscepta est Christi fides, ad Henricum Valesium scripserat; item in tribus dissertationibus, conjunctim editis, quarum prima Gregorii Turonensis de septem Episcoporum sub Decii imperio in Gallias adventu testimonium; secunda Sulpicii Severi locum de primis in Gallia martyribus & religione trans Alpes serius suscepta defendit; tertia, quid de primi Cenomanorum Antistitis epocha sentiendum sit, explicat: ut dissertationem de ficto Lazari, Mariæ, Marthæ, Marcellæ & sociorum in Gallias appulsu, ejusdemque dissertationis adversus Johannem Quesneum apologiam, & varia insuper de duobus Dionysiis opuscula *Germano Milleto, Johanni Samblacato, Hugoni Menardo, & Petro Francisco Chiffletio* opposita taceamus. Cum vero etiam Senonensis ecclesiæ antiquitas & fama de Saviniano, qui a Petro missus hanc Galliæ metropolin fundasse perhibetur, periclitetur, si Sulpicii Severi sententia a Launojo stabilita admittatur, & præterea Launojus in dissertatione de Severi loco acta Saviniani authentica esse aperte neget, Mathoudius cum Launojo congrediendum sibi censuit, ad quam pugnam ineundam ab Archiepiscopo Senonensi *Johanne de Montpezat* se incitatum, & a Decano Senonensis capituli *Jacobo Boileau* literariæ supellectilis armis instructum refert, etsi se non tam contra ipsum Launojum, fatis suis jam defunctum, quam contra ejus discipulos aciem instruere profiteatur; siquidem cum Launojo, dum viveret, amicitiam coluerit, ejusque auxilio A. C. 1655. notas suas in octo libros

bros

bros ſententiarum Roberti Pulli, una cum ſententiis Petri Pictavienſis in lucem dederit. Agnoſcit præterea inſignia Launoji in rempublicam literariam merita, id unice dolens, quod ſingularitatis ſtudio & altercandi libidine ea fere ſcribendi argumenta ſibi delegerit, quibus plerasque utriusque cleri ſocietates adverſus ſe irritaverit.

Rem ipſam ſic aggreditur, ut primum natales Senonenſis eccleſiæ exponat. Refert igitur, Savinianum & Potentianum cum Altino in Gallias a Petro Apoſtolo miſſos Senonas petiiſſe, per agrum Vaſtinenſem tranſeuntes diem Chriſti natalitium celebraſſe, & ob viſionem Chriſti in cunis vagientis oratorium Bethlehemi nomine inſignitum in Chriſti nati, Matrisque Deiparæ cultum conſecraſſe. Altino hic relicto, Savinianum & Potentianum Senonas ſe contuliſſe, & in eo ſuburbii loco, qui Vivus dicitur, a Victorino quodam hoſpitio exceptos Victorini familiam ſalutaribus aquis tinxiſſe, & alios duos viros Serotinum & Eodaldum ad ſacrum miniſterium ordinaſſe; Savinianum his auſpiciis lætum urbis mœnia impreſſo circumquaq; crucis ſignaculo obiiſſe, & ſaxorum rigorem tangentis digito ceſſiſſe, eaque ſtigmata, quæ Nicolaus de Lyra in Obadiam ſcribens a ſe viſa teſtatur, diu conſpicua manſiſſe, in vico, cui Vivo nomen, eccleſiam Salvatori, etſi hodie a Saviniano nomen ſortiatur, dedicatam, paulo poſt ad Petri & Pauli monitum eccleſiam S. Petri Vivi ibidem erectam fuiſſe, quam poſtea Clodoveus Francorum Rex cum Theodechilde filia, majori ambitu, regia dote, & inſigni monachorum ſodalitio decoraverit. Diſperſis in urbes vicinas ſociis, Savinianum apud Senonas manſiſſe, in eaque urbe inſigne gentilium templum ſolo nutu diruiſſe, ejusque loco tres ſibi cohærentes eccleſias ſub nomine Deiparæ Virginis, Chriſti præcurſoris, & Protomartyris Stephani ædificaſſe; Potentianum a Saviniano digreſſum apud Aurelianenſes, Carnotenſes, Pariſienſes & Trecenſes Chriſtianam religionem propagaſſe, Savinianum autem poſt multa præclare geſta coram Severo judice accuſatum, virgis & plumbatis cæſum, carceri incluſum, & morti deniq; devotum, cum duceretur impetrato orandi ſpatio in obviam Salvatoris eccleſiam ſeceſſiſſe, & in intimis ejus receſſibus Synaxin egiſſe, at lictores moræ impatientes in cryptam irruiſſe, & ſanctum Antiſtitem enſe & ſecuri bis in vertice percuſſum occidiſſe, ejusq; corpus in eadem crypta ad tempora usque Venilonis Senonum

nonum Epiſcopi requieviſſe. Hanc Senonenſis eccleſiæ originem ut veram eſſe probet, ad traditionem primum provocat, quam ex actis paſſionis Saviniani, nec non ex actis martyrii S. Sanctiani, Columbæ & Beatæ confirmat. Idem probat ex inſtrumento fundationis monaſterii S. Petri Vivi, quod a falſi ſuſpicione contra *Sirmondum*, *Hadrianum Valeſium*, *Cointium*, *Mabillonium*, *Papebrochium*, *Fratres Sammarthanos*, *Labbeum* & alios diluere conatur. Nova argumenta depromit ex antiquis inſcriptionibus in Senonenſium eccleſia inventis, & ex variis martyrologiis editis & MSCtis, quæ Savinianum Apoſtolorum ævo ad Senonas miſſum atteſtantur. Cum vero Launojus a Galliarum eccleſiis circa Caroli M. tempora ſynchroniſmum apoſtolicum affectatum paſſim ſcribat, nonnihil operæ impendit diſſertationis hujus Autor, ut hoc aſſertum falſum eſſe convincat, & præterea ex ipſo Launojo nonnulla colligit, quæ ſuæ de Saviniani epocha ſententiæ favere arbitratur, & Sulpicio Severo, qui ſcripſit in Gallia Chriſti fidem ſuſceptam ſcripſit, plures alios opponit antiquos pariter & recentiores, quibus ipſa quoque Scripturæ teſtimonia de Evangelio per totum orbem Apoſtolorum ætate annunciato ſubjungit, variasque rationes ſuperaddit, quibus Galliam ſub ipſa naſcentis eccleſiæ Chriſtianæ incunabula Evangelii luce colluſtratam probat. Poſtremo ad ea reſpondet, quæ contra Saviniani acta a Launojo objecta fuerant. Veritati iſtorum actorum id minime obſtare aſſerit, quod autorem anonymum habeant. In genuinis Saviniani actis primatus nullam mentionem fieri obſervat, ideoque Launojum fruſtra urgere, quod Senonenſibus Epiſcopis primatus dignitas ante Johannis VIII Pontificatum non conceſſa fuerit. Ex ordine Sanctorum in Litaniis certum de tempore, quo vixerunt, judicium fieri poſſe negat, & Manuali Senonenſi, quod A. C. 1555 prodiit, alios codices opponit, in quibus Savinianus ſtatim poſt Stephani nomen legitur. Quod Savinianus in collegio 70 Chriſti diſcipulorum non fuerit, ex Scripturæ & Dorothei ſilentio minime concludi poſſe ſtatuit. Quod plures eccleſiæ epiſcoporum ſuorum ſeriem non tam plenam & perfectam exhibere poſſint, quin magni hiatus, præſertim in primis a Chriſto nato ſeculis deprehendantur, Diocletianeæ perſecutioni tribuit, in qua eccleſias ad ſolum usque dirutas, & ſacros libros flammis combuſtos conſtat. Addit quod ob atrociſſimas perſe-

cutiones sæpe vix inventi fuerint, qui se ad sacras infulas rapi sinerent, & præterea gentiles haut raro, ne novus episcopus eligeretur, prohibuerint. Locum Gregorii Turonensis, quem Scriptori huic ab alio assutum suspicatur, Saviniani epochæ non obesse pronunciat, cum inter episcopos, quos sub Decio in Galliam missos ex actis Saturnini Gregorius ille refert, Savinianus non compareat. Varia denique contra Sulpicii Severi locū excipit, eumq; tanti non esse scribit, ut propterea quisquam de apostolico Saviniani synchronismo dubitare debeat.

In appendice duæ assertiones *Ellies du Pin* ad examen revocantur, ex Bibliotheca, quam Gallice scripsit, Scriptorum ecclesiasticorum excerptæ. Una Dionysium Areopagitam concernit, quem Dupinius a Parisiensi distinguendum probat. Altera versatur circa vexatum illum Gregorii Turonensis locum. Cum enim ex isto loco Launojus Cypriani epistolam de Martiano Arelatensi pseudepigraphum esse statuerit, argumentum illud Dupinius nullius ponderis esse existimat, siquidem autor vitæ Saturnini tantum dixerit, Saturninum sub Decio Tolosam missum, eaque occasione Gregorius Turonensis septem alios episcopos in Galliam missos recensuerit, e quibus forte nonnulli, & in his Trophimus quoque Arelatensis, citius quam sub Decii imperio in Galliam advenerint. In hisce Dupinii assertionibus varia Mathoudius reprehendit, & illud maxime, quod ex illo Gregorii loco Dionysium Parisiensem Areopagita juniorem esse probet, & tamen postea in vindicanda Cypriani epistola, Gregorianum illum locum ipse labefactet.

CATALOGUS ARCHIEPISCOPORUM SENONENsium ad fontes historiæ noviter accuratus autore Hugone Mathoud, Presbytero Monacho Ord. S. Benedicti e Congr. S. Mauri.

Paris. apud Simonem La Gronne via Victorini sub Sole Oriente, 1688. in 4to. plag. 28.

Dissertationi de vera Senonum origine Christiana, hunc Senonensium Archiepiscoporum catalogum, velut alteram partem attexere voluit Mathoudius. Quamvis enim *Claudius Robertus*, & *Fratres Sammarthani* in Gallia Christiana, aliique Scriptores, in recensendis Senonensibus Archiepiscopis jam occupati fuerint, operæ tamen

tamen pretium se facturum existimavit, si denuo Antistitum illorum catalogum contexeret, cum præsertim monumenta quædam nactus fuerit, quæ chronologiæ Senonensium Præsulum non exiguam lucem afferre possint. Præ cæteris commendat autographum volumen *Gaufridi a Collone* Monachi S. Petri Vivi, e cœnobii Viviani ruderibus A. C. 1656 erutum. Profitetur tamen, chronologiam Episcoporum Senonensium, qui tribus primis seculis ecclesiæ illi præfuerunt, tam certam non esse, ut ejus sponsor esse velit. Incipit a Saviniano, quem a Petro in Gallias missum iterum contendit, & progreditur usque ad præsentem Senonensis ecclesiæ Archiepiscopum Harduinum Fortin de la Hoguette. Appendicis loco huic Senonensium Episcoporum historiæ subjicitur apologia pro Leotherico Senonensi Archiepiscopo, quem *Baronius* in annalibus suis hæreseos accusavit, quasi Berengario & aliis Sacramentariis facem prætulisset. Helgaldum a Baronio non recte intellectum arguit Mathoudius, nec ullum objecti criminis vestigium apud alios Scriptores deprehendi notat. Agnoscit nonnulla Fulbertum Carnotensem in Leotherico reprehendisse, verum quod hæresi illa Leothericus infectus fuerit, a Fulberto nusquam scribi dicit. Quod autem Leothericus purgationem per Eucharistiæ Sacramentum Roberto Regi indixerit, minime mirandum esse docet, cum nonnulli Pontifices Romani, plurimique Episcopi istud juramenti genus vel aliis injunxerint, vel ipsi usurpaverint; cujus rei exempla varia producit.

JOANNIS COMMELINI CATALOGUS PLANTArum Horti Medici Amstelodamensis. Pars prior.

Amstelod. ex typographia Commeliniana, sumptibus Arnoldi Oosaen. 1689. in 8. Plag. 24.

Non ignobile in his Actis nostris nomen est *Joannis Commelini*, Amstelodamensis Reipublicæ Senatoris amplissimi, Botanici excellentissimi; quippe cujus *Catalogum plantarum indigenarum Hollandiæ* A. 1683 editum, jam in Actis illius anni, mense Decembri, pag. 517 recensuimus; operam vero ac studium, quod post *Dn. Henricum van Rhede tot Draakenstein*, exornando *Horto Malabarico* impendit, in Actis A. 1684, mense Aprili p. 161, iterumque A. 1688, mense Septembri p. 479 ex merito laudavimus. Præsens vero hoc

Opus tardius ad nos, nec nisi ante paucos dies pervenit, ex Belgio benevole transmissum, nec adhuc in officinis librariis nostris prostat; de quo proinde, ne utilissimi libri notitia Botanophilis diutius carendum sit, sine mora, dum septimam hanc Supplementorum Sectionem in lucem extrudimus, pauca nobis erunt dicenda.

Cum post eversum ob urbis ampliationem priorem Hortum Medicum, ante annos aliquot novum adornare Amplissimo Senatui Amstelodamensi visum esset, ejus rei cura Duumviris spectatissimis, *Joanni Huidekoper*, Equiti, Toparchæ in Maarseveen & Neerdyk, Consuli & Senatori, atque *Commelino* nostro fuit commissa. Isti vero tam gnaviter strenueque munere illo defuncti sunt, ut loco omnino paludoso cultissimus emerserit Hortus, quodque merito mireris, intra quadriennii spatium tanta omnis generis & rariorum præcipue, tum indigenarum tum exoticarum plantarum copia fuerit exornatus, ut nulli hodie secundus ab incolis, accolis & advenis summa cum delectatione perlustretur. Unum deerat, Catalogus nempe plantarum (quali Hortum Medicum Lugduno-Batavum clarissimus *Hermannus* A. 1687, ut in Actis illius anni pag. 245 a nobis memoratum est, cum omnium applausu illustraverat) multorum votis desideratus; quem componere tandem, qui huic rei, quod plantas ipse comparasset, digessisset, excoluisset, maxime idoneus erat, *Commelinus* noster aggressus est, felicique studio absolvit; etsi prima tantum parte publici hactenus juris facta. Ordinem in eo secutus est celeberrimi *Raji*, cujus in distinguendis, per genuinas naturalesque earum notas characteristicas, plantis industriam non immerito laudat, neque nos in Actis A. 1687. p. 105, & Sectione II Supplementorum pag. III. laudare non potuimus. Itaque secundum litteras Alphabeticas, ejusdem generis plantas conjungit, notasque characteristicas ex Raji Historia Plantarum subjungit. Denominationes vero plerumque ex *Casparo* & *Joanne Bauhinis*, *Jacobo Breynio*, *Paulo Hermanno*, *Pisone*, *Horto Malabarico*: Synonyma ex *Recchio*, *Clusio*, *Dodonæo* recentioribusque aliis desumit; Belgicis etiam nominibus prudenti consilio subjectis. Sed, ut diximus, prima tantum pars prodiit: alteram vero eo avidius harum rerum curiosi expectaturi sunt, quia illi plantæ plurimæ in Europa antehac non cognitæ, tam ex seminibus productæ, quam ex utraque India & aliis locis allatæ magnisque sumptibus excultæ, & iconismis fortasse (ut in Horto Lugduno-Batavo *Hermannus* fecit) repræsentandæ, ab Auctore sunt reservatæ. Dubium vero non est, quin honestissima inter peritissimos in Hollandia Botanicæ scientiæ viros, *Hermannum* & *Commelinum* æmulatio, qua ille Lugdunensem, hic Amstelodamensem Hortum rarissimis plantis instruere laborant, ad Hollandiæ decus & gloriam haud parum cum tempore sit collatura. Denique ignorare Lectorem Benevolum nolumus, spem a *Commelino* in Præfatione factam, vastissimum illud *Horti Malabarici* Opus, in quo typis exscribendo ultra duodecim jam annos desudatum est, absolutum propediem iri, duodecim tomos complexurum.

DE PRIVILEGIIS IGNORANTIÆ TRACTATUS Moralis, authore Joanne Chrysostomo Philippino.

Venetiis apud P. A. Brigoncium, 1688. in fol.

Continet alphab. 5. plag. 3.

Author Operis hujus Clericus Regularis Theatinus est, Sacræ Theologiæ Professor, & Inquisitionis Veronensis Consultor. Disquiritur in eo, *quando quibusve in casibus per ignorantiam a peccato quis excusetur, nec non a censuris, a pœnis ecclesiasticis, aut a gravamine alio spirituali vel temporali (causa ejusdem) liberetur.* Munitum Opus est Approbationibus tum Veronensium, *D. Michaelis Angeli Abaci* C. R. Sacræ Theologiæ Professoris & S. Officii Veronæ Consultoris, ac *D. Augustini Ferri* Cler. Reg. S. Theol. Professoris & S. Officii Veronæ Consultoris; tum Romanorum, *D. Caroli Clodinii* Congreg. Cleric. Regul. Præpositi generalis, & *D. Augustini Bonelli* Cleric. Regul. Secretarii; tum Venetorum, *Fr. Joannis Thomæ Rovetti* Inquisitoris Generalis Venetiarum, & *Fr. Anastasii Parenti* Revisoris, triumque Studii Patavini Reformatorum ac Secretarii. Argumentum ipsum magno volumini materiam sufficere potuisse, facile agnoscent, qui in Morali Theologia vel leviter sunt versati: neque Author perfunctorie id tractavit, sed summo studio, resolutis tantum non infinitis casibus, qui sub examen venire, trahive tali in opere mereantur. Quemadmodum vero ad duo summa capita referri omnia posse videntur, ut ignorantia, inconsiderantia, inadvertentia *invincibilis*, quia involuntaria, a peccato excusare; *vincibilis* vero, quia saltem indirecte voluntaria

taria cenſetur, etſi peccati gravitatem minuat, prorſus tamen a peccato non abſolvere ſtatuatur: ita reſolvi pleraque in eam quæſtionem apparet, quænam ignorantia *invincibilis* proprie ſit dicenda. Qua quidem in re Author noſter, *Privilegiis* nempe *Ignorantiæ* pro virili patrocinaturus, laxiorem potius & indulgentiorem, quam rigidum ſe vel in ipſa Præfatione, qua inſtituti ſui rationem reddit, exhibet. Nam cum multi, & fortaſſe ſaniores, ignorantiam vincibilem reputent, quoties quis, etſi ipſo actu malitiam objecti non conſideravit, potuit tamen morali potentia & debuit eandem conſiderare; Author alios ſecutus, omnem ignorantiam pro invincibili habere videtur, quam nulla expreſſa ſeu actualis cogitatio aut conſideratio malitiæ moralis præceſſit. *Quare*, inquit, *ut aliquis peccet*
pag. 8. n. 14. *mortaliter, debet expreſſe advertere & conſiderare malitiam objecti, vel ſaltem habere aliquam dubitandi rationem aut ſcrupulum. Quod ſi nihil horum præceſſerit, ignorantia & inadvertentia ſeu oblivio cenſentur omnino naturalia & invincibilia.* Qualis hypotheſis annon quodammodo faveat novæ illi, ſed publice jam damnatæ de peccato philoſophico doctrinæ (de qua in Actis Eruditorum A. 1689. pag. 620, & A. 1690. pag. 329. & 502. ſeqq. diximus, & propediem in recenſu quartæ & quintæ Denunciationis hujus hæreſeos plura dicturi ſumus) diſpiciendum cordatioribus relinquimus. Diſpoſitio Operis hæc eſt, ut c. 1. de Privilegiis Ignorantiæ circa legem naturalem; c. 2. circa legem civilem; c. 3. circa legem Divinam & myſteria fidei; c. 4. circa legem eccleſiaſticam; c. 5. circa præcepta charitatis; c. 6. usque ad 13. circa præcepta decalogi; c. 14. usque ad 18. circa præcepta Eccleſiæ; c. 19. usque ad 26. circa Sacramenta; c. 27. denique circa varia, tractetur.

HISTOIRE DU MONDE, PAR M. CHEVREAU. i. e. Hiſtoria Mundi, auctore Domino Chevreau, ſecundum edita.

Pariſiis, apud Joannem Boudotium &c. 1689. in 12. T. V. cum indice locupletiſſimo. Conſtant plag. 111.

Auctor, vir multæ lectionis, Ludovico Auguſto Borbonio Duci Cenomanenſi, Ludovici XIV. Regis Galliæ filio naturali, a ſecretioribus mandatis eſt. Edidit opus hoc ſuum prima vice Pariſiis 1686. in 4. voluminibus binis. Sed præterquam quod Renaudoti ſuaſu pluribus

ribus in locis id emendavit, integro nunc libro auctius reddidit. Libro *primo* memorantur homines primævi, regesque Aſſyriorum, Medorum ac Perſarum. *Secundo* Monarchæ Græcorum, Macedonum, Syrorum, Ægyptiorum. *Tertius* orditur hiſtoriam Romanam ab Vrbis incunabulis, ac pertingit ad mortem uſque Domitiani. Inde uſque ad Conſtantinum Palæologum Imperatorem ultimum Conſtantinopolitanum libro *quarto* pergitur. Liber *quintus* plane novus eſt, ac de Imperatoribus Occidentis agit. *Sextus* Arabum atque Turcarum geſta complectitur. *Septimus* de præcipuis quibusdam urbibus inſcribitur, Babylone puta, Nineve, Hieroſolymis, Athenis, Troja, Sparta, Roma, &c. *Sequentis* argumentum ſunt ſeptem mundi miracula, quibus *octavum* additur templum Hieroſolymitanum. *Ultimo* libro novum orbem ὡς ἐν τύπῳ ſiſtit Auctor, inter elegantiores merito ſuo reponendus. Hac ratione, ſtylo quidem conciſiori, attamen perſpicuo ſatis, potiores hiſtoriæ *ſacræ*, *profanæ*, ac ſigillatim quoque *literariæ*, partes recenſuit. Ubi enim *epochæ* primariæ alicujus (nominetenus a nobis indicatæ) *periodum* quandam abſolvit, conquirit dein ac chronologico ordine enarratum ſubnectit, quicquid memoria poſteritatis dignum eodem tempore egerunt aut paſſi ſunt Reges, Duces, Virive præſtantiores in regnis illis, quibus aliquid negotii interceſſit cum monarchia, de qua libro iſto ſermonem ex profeſſo inſtituit.

PHILIPPI CYPRII CHRONICON ECCLESIÆ Græcæ, cum Commentariis Henrici Hilarii.

Lipſiæ apud J. C. Wohlfart, 1687. in 8. plag. 43.

Philippus Cyprius Magnæ Eccleſiæ Conſtantinopolitanæ ante hos quadraginta, & quod excedit, annos, Protonotarius fuit, cujus nomen in Subſcriptionibus utriusque Synodi A. 1639 & 1642. contra Cyrillum Lucarim celebratæ legitur. Compoſuerat is *Chronicon Eccleſiæ Græcæ*, aut ſi mavis Catalogum Patriarcharum Conſtantinopolitanorum; qui libellus cum manuſcriptus in manus *Nicolai Blancardi*, in Franequerana Academia Juris & Hiſtoriarum Profeſſoris celeberrimi incidiſſet, dignus ab eo habitus fuit, quem Latine verteret, & una cum *Chriſtophori Angeli* de ſtatu & ritibus hodiernorum Græcorum commentario Franequeræ A. 1678. ederet. Cum vero Chronicon illud jejunum

junum valde, nec ab erroribus immune deprehendisset *Henricus Hilarius*, Scholæ quondam Cellerfeldensis, dum staret, Rector, νῦν ἐν ἁγίοις, rem gratissimam se Historiæ Græcorum Ecclesiasticæ cultoribus facturum arbitratus est, si diligenti illud studio recenseret, lapsus Auctoris hîc illic admissos emendaret, Historiamque Patriarcharum haud parum pleniorem atque locupletiorem exhiberet. Id quod ita præstitit, ut & veram Patriarcharum Constantinopolitanorum seriem ab initio nascentis Ecclesiæ usque ad hæc fere tempora, quantum fieri potuit, exhibuerit, & plerumque acta eorum ex Scriptoribus aliis eruta enarraverit, præcipuam vero industriam in describenda accuratius Ecclesiæ Græcæ sub Turcico jugo, postquam in barbarorum illorum manus Constantinopolis pervenit, facie, occupaverit. Ita ergo Chronicon illud auctius multo & illustrius Lipsiæ prodiit, nonnunquam etiam Compendii seu Epitomes fines supergressum, in *Photii* inprimis, *Nicephori* & *Cyrilli Lucaris* rebus enarrandis. Quod jure indignabitur fortasse nemo, cum, quas ipse Hilarius in præfatione ad Lectorem causas allegavit, in *Photii* tempore schisma utriusque Ecclesiæ inciderit; Patriarchatus vero *Nicephori* tempora iconomachiam & iconolatriam, modo abrogatam, modo permissam insinuent; *Cyrilli* denique *Lucaris* tempore fides Græcorum per Orientem visa fuerit innovari, certe fluctuare. Uno autem volumine Opus totum continetur, sed quod commode rursus in duas partes dividi sic potest, ut prior Episcopos & Patriarchas ab Apostolorum ævo ad captam usque a Turcis Constantinopolin, altera vero Patriarchas qui post Constantinopolin captam sub jugo Turcico Ecclesiæ Græcæ usque ad nostra tempora præfuerunt, complectatur. Adjecta Operi Appendix exhibet haud pauca Historiæ Patriarchicæ inservientia, quæ in ipsa tractatione proferri commode non potuere, epistolas inprimis doctorum virorum lectu non indignas, quas inter duæ etiam, a *Jeremia* quodam & *Athanasio* ad maxime Reverendum *Joh. Olearium* nostrum, S. Theologiæ hodie Professorem celeberrimum, Græco idiomate exaratæ comparent; nec non Notitia Episcopatuum per Orientem, quæ Imperatorem Andronicum Palæologum seniorem auctorem habuisse creditur.

(o)

ACTORUM ERUDITORUM,

quæ Lipsiæ publicantur,

SUPPLEMENTA,

Sectio VIII.

JOURNAL DU PALAIS, OU RECUEIL DES principales decisions de tous les Parlemens & Cours Souveraines de France,

hoc est,

Ephemerides Fori, sive Sylloge potiorum Decisionum in universis Parlamentis & supremis Galliæ Curiis latarum.

Pars Undecima.

Parisiis, apud Dionys. Thierry & Joh. Guignard, 1689. in 4.

Plagul. 69.

NOn opus erit de methodo & instituto egregii hujus operis, cujus partem undecimam nunc (tarde satis, sed præter nostram culpam, cum nuper demum ad nos pervenerit,) sistimus, multa præfari: quandoquidem nil attinet ea repetere, quæ in recensione duorum proxime præcedentium Tomorum *in Actis anni 1685. pag. 300. & 1688. pag. 84.* jamjam exposita fuerunt. Id modo monendum nunc habemus, laborem hunc, qui hactenus communi opera *C. Blondelli* & *G. Guereti*, celebrium in Parlamento Parisiensi Advocatorum, continuatus fuerat, soli nunc Blondello incumbere: Gueretus enim sub finem anni 1688. defunctus, ut in præfatione perhibetur, ad præsentem forensium Definitionum fasciculum non nisi duodecim circiter pagellas contulit. Cæterum eadem, quantum apparet, in percensendis Decisionibus causarum, methodus servata est, quæ in præcedentibus tomis adhibita fuerat: nam in aliquibus quidem, maxime ubi de mero jure quæstio est, succincta valde recensio editori placuit; alibi diffusior relationis stylus est, potissimum, quando facta occurrunt,

quorum circumſtantiæ pleniorem mereri diſcuſſionem viſæ ſunt; denique nonnunquam integræ cauſarum perorationes, uti ab earum patronis hinc inde prolatæ fuerunt, communicantur, pathetico ſatis multisque figurarum floribus exornato ſermonis genere conceptæ. His præmiſſis nil ſupereſt, quam ut more nobis familiari tenorem aliquarum Deciſionum, hoc in volumine contentarum, benevolo Lectori ſpeciminis loco nunc exhibeamus, quæ reliquas inter extare quodammodo viſæ fuerunt. Sic judicatum refertur fuiſſe, laudemium non deberi, uſufructu domus ad vitam certæ cujusdam perſonæ vendito: tametſi alioquin locatio ultra novennium facta, ut quæ generali regni conſuetudine pro alienatione habeatur, ejus præſtationem importet, *pag. 19. ſeqq.* Statutum Pariſienſe, quod, patre ſuper defunctæ conjugis bonis inventarium facere negligente, dimidiam partem fructuum, interim ex continuata communione conjugali perceptorum, addicit liberis, ita ut morientium portiones ſuperſtitibus accreſcant, non extendendum eſſe ad caſum, ſi aliqui ex liberis renunciaverint huic lucro, *pag. 37. ſeqq.* Lanionum collegio unum e ſuis ob venditas carnes morticinas accuſante, hujus ſocerum ab expenſis litis, viritim contribuendis, non poſſe ſe eximere affinitatis propinquæ prætextu, *pag. 74.* Creditorem, licet in venditione certi cujusdam fundi renunciaverit hypothecæ, quam in illo habuerat, non ideo prohiberi a proſecutione pignoratitii juris in alio agro prius alienato retenti, ut maxime fundus ille, cujus intuitu renunciatio facta, pro hujus evictione una obſtrictus hæreret, *pag. 82.* Reditus annuos, qui non in venditione fundi, ſed per ſimplicem modo aſſignationem in eo conſtituti eſſent, relui poſſe, tametſi primitus redemtioni tali certum tempus præfixum, idque elapſum eſſet, *pag. 97. ſeqq.* Communione bonorum inter conjuges inita pactis dotalibus, hac lege, ut fœmina poſt mariti obitum renuncians communioni repeteret, quicquid intuliſſet: non comprehenſum ſub his verbis putari legatum univerſale, quod ei ſtante matrimonio delatum eſſet, *pag. 109. ſeq.* Creditorem annuorum reddituum non poſſe compenſatione uti ad extinguendam ſortem alius ſummæ, qua ipſe debitori ſuo obſtrictus eſſet, niſi ad concurrentem ſummam reliquorum, *pag. 121.* Eum qui cum alio in ſolidum ſe obligaverat pro certa ſumma mutuo ſumta, non teneri ad ſolvendum novum debitum, quod ille ſub uſuris levioribus apud alium contraxerat ad diluendum prius illud mutuum, gravioribus nempe

nempe uſuris oneratum, *pag. 173. ſeqq.* Vigente alicubi conſuetudine, ut ad revocandum teſtamentum qualiscunque declaratio voluntatis contrariæ, utut non ſolennis, ſufficiat: teſtamentum poſterius, licet pro nullo declaratum a judice fuerit, ſatis eſſe ad tollendum prius aliquod teſtamentum, ad effectum transferendi bona ad heredes ſanguinis, *pag. 245. ſeqq.* Teſtatore præmiſſis aliquot ſubſtitutionis fideicommiſſariæ, maſculos ex linea maſculina deſcendentes mere concernentis, gradibus, tandem generatim ſucceſſionem demandante proximis conſanguineis; id non exaudiendum eſſe de ſolis maſculis; ſed ultimo defuncti filiam ejusdem patruo in hereditate anteferri, *pag. 273. ſeqq.* Donationem a fœmina factam mariti viventis liberis e priori matrimonio genitis, pro lubitu revocari poſſe, *pag. 394.* Hypothecam, quam quis in bonis coheredum nactus ſit, incipere non a tempore demum factæ diviſionis, ſed a die aditæ hereditatis, *pag. 404.* Annuos reditus fundo non inhærentes ſubjacere perſecutioni hypothecariæ, etiamſi in tertium translati eſſent, in cujus domicilio pro mobilibus per ſtatutum reputarentur, & in Gallia alias res mobiles diſtractæ actioni hypothecariæ non ſubſint, pag. *408. ſeqq.* Mariti prædefuncti heredes poſt viduæ mortem non poſſe petere portionem, quam illa in pactis dotalibus per donationem inter vivos marito adſignaverat de bonis poſt mortem ſuam ſuperfuturis, *pag. 434. ſeqq.* Privilegium illud, quo Graduati Academiarum Galliæ jus habent ad occupandam tertiam partem beneficiorum eccleſiaſticorum in regno vacantium, (vi Concordati inter Leonem X. & Franciſcum I. initi,) etiam ſe extendere ad loca, quæ ex illo tempore Coronæ Gallicæ jure belli acquiſita fuere, *pag. 442. ſeq.* Doctores indigenas Academiæ alicujus non gaudere præcedentia præ advenis, alibi Gradum hunc nactis, niſi ex prioritate promotionis, *pag. 471.* Cum Titius Semproniam ſuam ex Cajo fratre neptem dotaſſet ea ſub conditione, ut poſt obitum ipſius Titii Cajus, aut poſt mortem ejus Sempronia ejusque liberi, jure repræſentationis ad ſucceſſionem venientes, ſummam illam prius in communem maſſam conferrent: ac defuncto dein Titio, Caji præmortui filia Sempronia patrui ſucceſſioni renunciaſſet, hujus fratrem Mævium, ex eodem Cajo ortum, vi pacti illius ad collationem ſummæ iſtius obſtrictum eſſe, licet de ea nihil ad ipſum perveniſſet *pag. 488. ſeqq.* Diverſis donationibus in liberos matrimonium contrahentes erogatis, partemque legitimæ liberorum nondum elo-

catorum absorbentibus, judicatum est, ad supplendam hanc non omnes istos, sed novissimos tantum donatarios obstrictos esse, quorum nempe donationem appareret inofficiosam fuisse, *pag. 511.* Porro ambigue in utramque partem disceptatur *pag. 484. seqq.* an mater, cui statutum non nisi rerum mobilium successionem defert, cum filio minorenni in hereditate paterna per sortem nil præter mobilia obtigisset, hujus monasterium ingressi adeoque pro mortuo habiti bona universa capiat, an vero tantæ portionis detractionem pati debeat, quantam ille ex bonis immobilibus paternis adepturus fuisset, si æqualis mobilium immobiliumque divisio facta foret: cui posteriori opinioni Blondellus editor accedere videtur, quamvis nil hac in causa decisum referat. Notabilis præterea est sententia, quæ *pag. 163. seqq.* recensetur, qua nempe matrimonium inter senem illustrem & puellam inferioris conditionis contractum, ob omissas solennitates ecclesiasticas, post mortem illius ad instantiam agnatorum pro nullo declaratum fuit, vidua ejusque filio nomen defuncti gerere prohibitis, adjudicata tamen utrique certa pensione annua ex ejus bonis. Cæterum cum moribus Galliæ ad validitatem matrimonii minorennium requiratur consensus parentum vel curatorum, (quem ne quidem per dispensationem ab Archiepiscopi Vicario obtentam suppleri posse judicatum est, *pag. 240.*) communicatur *pag. 256.* edictum a Rege emissum die 6. Aug. 1686, quo disponitur, quid servandum sit in contrahendo minorum conjugio, quorum parentes ob reformatæ religionis professionem regno emigrarint: jubetur nimirum, ut ad consensum hunc supplendum, in præsentia judicis loci & procuratoris regii conveniant sex agnati cognative proximi desponsandorum, aut iis deficientibus tot amici vel vicini, ad conferendum super ea re suum consilium atque assensum, ejusque tenor dein solenni instrumento tabulisque dotalibus inseratur. Illud quoque Arestum notatu non indignum est, quod *pag. 242.* refertur, quo Nobili cuidam, qui ex petulantia & vindictæ studio in alterius fundo sexaginta circiter arbores cæciderat, præter 3000. libras ad pensandum damnum dictatas, mulctæ loco injunctum fuit, per triennium in castello quodam servitia militaria Regi præstare: quæ sententia etiam in Appellationis instantia a Parlamento Parisiensi confirmata est, triennio tamen illo servitiorum in annuam ex provincia relegationem commutato. Denique nec illud reticendum putavimus, morem illum in Galliæ regno antehac

antehac receptum, quo conjuges, de quorum impotentia moveri quæstionem contigerat, membrorum externorum inspectione peritis rem non satis manifestante, jussi fuerant hora condicta in conspectu testium congressum tentare, hodie abolitum perhiberi *pag. 60;* abrogatum nempe per solennem sententiam in causa Marchionis de Langey latam anno 1677. die 8. Februarii: de qua quidem probatione, incongrua non minus, quam incerta, jamjam in Actis Anni 1685. Mens. April. pag. 157. nonnulla nos disseruisse meminimus.

LES OEUVRES DE M. ANTOINE D' ESPEISSES, Advocat & Jurisconsulte de Montpellier, sive Antonii Speissæi, Advocati quondam & Jureconsulti Monspelienſis Opera.

Lugduni, apud Fratres Huguetanos, 1685. Fol.

Plagul. 352.

Librum hic benevolo lectori sistimus, quem Pandectas Juris Gallicanas haud immerito salutari posse, non abs re confisus est Autor: cunctas quippe notabiliores Juris Romani materias methodice explicatas & ad usum fori Gallici accommodatas complectentem. Nimirum quum *Speissæus*, Advocati quondam in Parisiensi Parlamento defungens munere, advertisset, Leges Justinianeas confusæ satis congeriei speciem in Corpore Juris exhibere, & quandoque diu quæsitandum esse, minus exercitatis præsertim, antequam occurrentis alicujus quæstionis decisio reperiri in eo valeat: jam tum consilium inierat cum conjunctissimo sibi *Carolo de Bouques*, sociata opera in universum jus civile commentandi, ita quidem, ut, singulis ad justum ordinem redactis, Jurisprudentiam redderent perspicuam, lectu jucundam & a spinis liberam; denique cunctis regni sui incolis etiam Latina non callentibus, expositam: cui consequenter & mox *Tractatus de Successionibus* ab utroque conscriptus & in lucem editus fuerat Parisiis anno 1623. Sed paulo post carum hunc suum commilitonem fatis præreptum perdiderat noster; nihilo tamen secius laborem cœptum continuandum ratus, non cessavit, donec illum paulo ante annum 1659, integris quadraginta annis in eo cum desudasset, ad finem tandem perduceret. Non tamen

ea ipſi obtigit felicitas, ut opus hocce ſuum typis publicis exſcriptum ipſemet oculis uſurparet: eodem enim tempore, quo de eo in lucem emittendo tractare cum bibliopola cœperat, repentino ſpirituum viriumque defectu correptus paucas intra horas finierat vitam. Quantam vero eidem componendo induſtriam adhibuerit, vel inde liquet, quod ſancte teſtetur in præfatione, ne unicum quidem vel textum juris vel autorem in univerſo hocce ſcripto a ſe allegatum eſſe, (quorum tamen utrorumque ingens ubique numerus comparet) quem non ipſemet propriis prius manibus evolviſſet. Cæterum ſpondet vix ullam fore quæſtionem, quæ ſuper quacunque materia Juris Romani, Canonici, Gallicive incidere queat, cujus deciſio promte in ſyſtemate hoc non valeat inveniri, ordine modo ejusdem parumper penſihabito, tam generali, qui ex frontiſpicio cujusque partis pateſcit; quam ſpeciali, in ſingulis titulis adhibito; ubi nempe cuncta comparent juſta ſerie diſpoſita, tam regulis, quam exceptionibus, quæ ubique occurrunt, per numeros ſuos diſtinctis. Neque ſatis habuit ſuper quavis quæſtione ſuam breviter mentem exponere, eamque legum autorumque teſtimoniis corroborare: ſed contrariantes quoque textus paſſim commoda conciliatione removere ſategit; neque Doctores in diverſa abeuntes citare omiſit; quo teſtatum ita faceret, ſe nil niſi plena cum cauſæ cognitione ſtatuiſſe. Denique confidit plures hoc in opere Juris definitiones repertum iri, quam in voluminoſis aliorum quamplurium commentariis, adeoque ejus adminiculo quempiam brevi tempore maximos in Jurisprudentiæ ſtudio progreſſus facere poſſe. Quatuor vero Tomis præſens Libri editio conſtat: (quamvis primam illam, anno 1659. datam, in tres modo digeſtam fuiſſe appareat, totidem tamen, quot nunc ſunt, tractatus complexam,) quorum ſingulis quid contineatur, paucisſimis nunc indicabimus. Et *Primus* quidem *Tomus* de contractibus agit, cæterisque conventionibus iis affinibus, nec non eorum accidentibus; quorſum etiam materiam Servitutum referre placuit. Varia in eo, non minus ac in ſequentibus arreſta atque judicata afferuntur: quorum pleraque quidem non admodum recentia ſunt, imo aliqua jam tum ab aliis autoribus publicata: cum tamen ii fere Gallico ſolum idiomate uſi fuerint, non pigebit in gratiam eorum, quibus ea lingua cordi non eſt, ex iſtis decretis aliqua hoc loco delibare. Sic deciſum refertur, pro inhoneſta & invalida habendam ſponſionem, num

num gravida ſit fœmina nec ne, item, fœmellamne an maſculum utero geſtet, *pag. 147*. In permutatione, ob læſionem ultra dimidium reſciſionem abſolute fieri debere, nec in alterius arbitrio ponendum, an juſtum pretium ſupplere malit, *p. 148*. Liberos ex fœmina genitos, quæ ad perpetuum cœnobii carcerem condemnata, ſed evadendi occaſionem nacta alteri nupſerat, ſucceſſionis maternæ incapaces eſſe, *p. 154*. Promiſſum ab ægroto, quod etiam bona fide medicus ab eo impetrarit, non eſſe obligatorium, ſed ſummam ab illo promiſſam arbitrio judicis reducendam eſſe ad proportionem operæ ab hoc impenſæ, *p. 211*. Donatione fundi cujusdam facta ei, qui ſibi donatori primum maſculus naſciturus foret, illiusque nomine a Notario acceptata, cum donator aliquot poſt annis fundum alienaſſet, judicatum eſt, filium illum donatarium, paternæ hæreditati renunciantem, vindicare eum jure poſſe, *p. 220*. Donationem revocari ob liberos poſtea genitos valere, utut Legi *Si unquam* expreſſe renunciatum fuerit, *p. 247*. Revocata donatione, hypothecas a donatario interim conſtitutas donatorem ſtringere, ſi ob ingratitudinem revocatio facta: non item, ſi ob ſupervenientiam liberorum *p. 248*. Fœminam pro dote jus retentionis in domo quidem mariti habere, non etiam in aliis ejus bonis, *p. 288*. Quinque liberos a tutela non excuſare, ſi pendente demum appellatione, ſuper excuſationis rejectione interpoſita, quintum naſci contigiſſet, *p. 308*. Domo in qua quis jus habitationis habuerat exuſta, iterumque reſuſcitata, non reviviſcere ſervitutem illam, *p. 356*. Executionem fieri non poſſe in arbores in fundo aliquo ſtantes, *p. 406*. Cauſam debiti præſumtam etiam ſufficere ad validitatem chirographi, v. g. ſi quis certam ſummam ſe debere ei profeſſus eſſet, quo chirurgo vel hoſpite ipſum uſum eſſe conſtaret, *p. 464*. Eum, qui in ſuprema curia contra uxorem adulteram obtinuerat ſententiam, ut fuſtigata in monaſterium mitteretur, non poſſe eam remiſſa injuria ad ſe recipere, niſi prius fuſtigatam, *p. 471*.

Tomus II. de Succeſſionibus tractat tam ex teſtamento, quam ab inteſtato delatis, atque hic quidem Tractatus, uti ſupra narravimus, omnium primo lucem vidit publicam: poſtmodum vero ab Autore, cum adverteret eum cum applauſu exceptum fuiſſe, recognitus altera fere parte auctior evaſit. Allegat etiam Speſſæus peculiarem a ſe tractatum publicatum *de Succeſſionibus ex Contractu:* quem

quem tamen in præsenti opere reperire nobis non licuit. Cæterum ex hujus Tomi decisionibus sequentes excerpere placuit: Monachum professum ne quidem permissu Papæ testari posse, nisi forte ante justam ætatem, (annorum nempe 16, vel in Carthusianis 18,) professionem fecerit: hoc casu enim post expletam illam ætatem intra trimestre adhuc spatium de bonis suis disponere posse; non tamen in favorem alicujus monasterii, sive directe id fiat, sive per indirectum, *pag. 10.* Valere testamentum, in quo testatrix scribi jusserat, se nunc quidem ob invaletudinem subsignare non posse, signaturam tamen intra paucos dies, licet id deinde non factum, *p. 13.* Principi alieno in bello extraneo militantem non posse militari modo valide testari, nisi bellum illud a Rege approbari meruisset, cujus subditus testator, *p. 38.* Testamentum patris inter liberos non revocari per aliud recentius, extraneis heredibus favens, nisi expressis verbis in eo prius illud cassatum sit, *p. 57.* Heredem fiduciario absente per contumaciam ad mortem condemnato, bona nondum ad fideicommissarium, sed ad fiscum devolvi, *p. 116.* Ex testamento etiam, quod sententia nullum declarasset, dotem pauperi puellæ legatam deberi, *p. 163.* Eum, cui relictum quid est sub conditione ducendi personam intra gradum prohibitum sibi cognatam, capere legatum, nec tamen invitum teneri istam ducere, ut maxime ea dispensationem a Papa obtinuisset, *p. 178.* Monasterium ingressos non computari in determinanda legitimæ quantitate, *p. 196.* Parentes filio ab intestato succedentes concurrentibus defuncti fratribus non posse tantam sibi portionem vindicare, quanta quidem eorum Legitima fuisset, si ille testatus decessisset, *p. 225.*

Tomus III. tres complectitur Tractatus, quorum priores duo Praxin judiciariam, tam in civili, quam in criminali processu apud Gallos receptam delineant: tertius vero de variis juribus agit ex dominio quodam directo aut jurisdictione dependentibus; qua occasione Feudorum materia late pertractatur. Decisum in eo inter alia refertur, pro Nobili nato & genuino habendum esse, qui pro se allegare potuerat antiquam templi inscriptionem, in qua ejus avus Equitis titulo mactatus fuerat, *pag. 49.* Item, hermaphroditum laqueo necandum ac dein cremandum esse, qui electo semel masculino sexu, prægnans dein deprehensus erat, *p. 135.* Notatu etiam non indignum est, quod *p. 45.* refertur de modo reprobandi testes apud Parlamen-

lamentum Tholosanum recepto: nimirum testem suspectum non mox in totum rejici, sed fidem ejus depositionis pro ratione suspicionis infirmari, modo pro quarta parte, quod indicari narratur, per adscriptam vocem *Notetur*; modo pro dimidia, per vocem *Dubia*; modo pro tribus quartis, per conjunctam utramque vocem, *Dubia notetur*; modo pro septem octavis partibus, ita ut non nisi una pars octava de robore depositionis salva maneat, si nempe hæc adscribantur verba, *Dubia notetur not a forti.* Legi quoque meretur forma processus contra Autochires observari solita, quæ *pag. 162.* describitur: nimirum ante omnia cadaveri curator constituitur, qui pro defuncto respondeat, ejusque defensioni invigilet: inde Judex, singulis processus inquisitorii partibus rite observatis, defunctoque sic autochirias convicto, tandem sententiam fert in cadavere exequendam: cujus plenus tenor *d. pag. 162.* communicatur. In *Tractatus* de Juribus ex dominio quodam eminenti competentibus *(des droits Seigneuriaux) tit. fin.* sectio peculiaris impenditur iis regalibus, quæ olim quidem viguerint usu, nunc tamen ob irrationabilem sui naturam in desuetudinem abierint: ubi inter alia narratur, Episcopum Ambianensium olim solitum fuisse ab hominibus suæ diœceseos exigere certum censum pro redimenda quasi vexa, ne ipse jure suo uteretur, quo fas sibi esse prætenderit cum sponsis ipsorum prima conjugii nocte cubandi, *pag. 306:* qua occasione adducitur simile exemplum Regum Scotiæ, qui ex eodem capite dimidiam argenti marcam a neonymphis extorquere consueverint: idque jus *Marchetæ* vocitatum fuisse fertur.

Supereſt *Tomus VI*, qui duabus partibus absolvitur: alteram constituit *Tractatus de Tributis*, vectigalibus, variisque aliis exactionibus, tam personæ subditorum, quam fundis per Galliæ Regnum irrogari solitis: qui & ipse separato quondam volumine prodiit, antequam Spessæus reliquas hujus operis partes composuerat: de quo, utut quamplurima lectu non minus jucunda quam utilia contineat, vel ideo multa dicere supersedemus, quod Franciæ præsertim moribus adaptatus sit, adeoque ad nos minus spectare videatur. Alteram partem facit *Tractatus de Beneficiis Ecclesiasticis*; de quorum natura, collatione, amissione cæterisque juribus late & solide ex principiis Juris Canonici disseritur; rursus tamen respectu potissimum ad Galliæ regnum ejusque consuetudines directo, utpote qui præcipuus, uti sub initium jam monui-

mus, Autoris noſtri ſcopus fuit. Hinc facile cuivis Librum hunc pervolventi pateſcere poterit, quam multis in capitibus hodierna Galliæ obſervantia diſcrepet a legibus Romanis, etiam iis in provinciis, quæ alias jure Juſtinianeo utuntur: ſic v. g. Noſtro teſte, in regno hoc mala fides præſcriptioni non obeſt, *T. 1. p. 135.* Fœmina intra annum luctus nubens haud incurrit infamiam, *p. 193.* Donationes immobilium etiam minimæ inſinuatione indigent: mobilium, nulla opus habent, quantæcunque demum ſint, *p. 221.* Senatusconſultum Vellejanum ceſſat, *p. 368.* Hypotheca valide non conſtituitur, niſi publica Notarii manu, *p. 388.* Mobilia & immobilia eodem temporis intervallo præſcribuntur, nempe triginta annis, *p. 390. & 440.* etiamſi res furtiva ſit, *p. 439.* Teſtium ſubſcriptio in teſtamento ſolenni ſufficit absque ſigillis, *T. 2. p. 46.* Probatio per teſtes non admittitur, ſi quæſtio ſit de ſumma 100 libras excedente, *p. 48.* Teſtamentum non indiget heredis inſtitutione, ſaltem in ditione Pariſienſi, *p. 51.* Legatum invalidum eſt, quod litigans reliquit ſuo judici, advocato, vel procuratori: item quod minor ſuo curatori ejusve uxori aut liberis dari voluit, niſi jamjam plene redditis rationibus, *p. 170.* Heredes miniſtrorum Regis rationariorum non poſſunt uti beneficio inventarii, ſed aut pure acceptare, aut abſolute repudiare hereditatem tenentur, *p. 262.*. Ne de jure Albinatus, Regi proprio & jamjam ſatis noto, dicamus, de quo abunde diſſeritur *pag. 243. ſeqq.* Denique dolendum eſt merito, Speſſæum noſtrum huic nobili ſuo operi non diutius ſupervixiſſe: in animo etenim habuit Librum huncce in exterorum gratiam etiam Latinam in linguam translatum publicare: quod quamplurimis dubio procul pergratum accidiſſet Gallica non callentibus, qui nunc egregio hoc Jurisprudentiæ Romano-Gallicæ Theſauro uti nequeunt: de cujus utertate vel ſolus rerum in eo contentarum Index, qui locupletiſſimus ſubjungitur, apertum præbere teſtimonium poterit.

FRANCISCI ESCHINARDI, SOC. JESU &c. Curſus Phyſico-mathematici, Partis Primæ de Coſmographia Tomus Primus.

Romæ anno 1689, in Quarto. Conſtat Plagulis 48.

EX quo Autor hujus Libri clariſſimus a ſuperioribus ſuis anno 1648 di-

diſciplinis mathematicis admotus fuit, in id intendit vires ſerio, ut publicæ utilitati integrum *Curſum phyſico-mathematicum* adornaret; accedentibus huic inſtituto ſuo præcipue ſtimulis Eminentiſſimi Cardinalis *Gregorii Barberigi.* Dum vero Opus hoc molitur, deſideriis aliorum ſatisfacturus, de *Optica, Catoptrica & Dioptrica* editis ante annos plus viginti ſcriptis inclareſcere primum voluit; quæ anno 1684 inſecutus eſt de *Impetu tum ſolidorum tum fluidorum* Tractatus duplex. Nunc vero pridem deſtinata publico impertiturus, *Curſus phyſico-mathematici* primitias, hoc eſt *Partis primæ*, qua *Coſmographiam* tradituras eſt, *Tomum primum* ſiſtit, *duobus Tractatibus*, uno *de Sphæra*, altero de *Aſtronomia* agentem.

Prioris ſcopus eſt intelligentia Sphæræ armillaris, cujus rationem, uſibus cum Aſtronomiæ tum Geographiæ neceſſariis profuturam, brevibus hic exponuntur; uberiori doctrina, vivæ docentis voci, materiali ſphæræ deſcriptione adjutæ, commendata.

Altero ſcita explicantur aſtronomiæ. De hac fatetur optime hactenus aliquos eſſe meritos, præcipue inter recentiores *Ricciolium:* deſiderari tamen plura ad perfectionem hujus artis, quæ in hoc Opere, cumprimis in Quæſitis Operi ſubnexis exhibeantur, in quibus novæ cognitiones, etiam ad alias materias, quarum plurimæ Aſtronomiæ ſubſerviunt, pertinentes afferantur. Monitum autem Lectorem Clariſſimus Autor cupit, plura a ſe tum diverſis in Opuſculis (quorum aliquorum hinc inde hic fit mentio) a ſe editis, tum in publicis lectionibus, in Academia Phyſico-mathematica Romæ habitis, a multo tempore jam eſſe propoſita, unde non pauca autores quidam acceperint, & in proprium uſum opportune converterint. Sub finem occaſione controverſiæ de momentis gravium ſuper planis inæqualiter inclinatis, nuper agitatæ, mentem explicat *Galilæi & Torricellii*; qua perperam intellecta aliquos non bene uſos eſſe dictis autoribus, Noſter pronunciat.

OBSERVATIONS PHYSIQUES ET MATHEMATIQUES, envoyées de Siam à l' Academie Royale des ſciences &c. h. e.

Obſervationes phyſicæ & mathematicæ, e regno Siam ad Academiam Regiam ſcientiarum Pariſios miſſæ &c.

Pariſiis, Anno 1688. in 8.

Conſtant plagulis 18, iconiſmis 3.

PRæsens Liber fructus est peregrinationum, a quibusdam Patrum Jesuitarum proximis abhinc annis in Indiam Orientalem Sinasq; susceptarum: quarum eas, quæ auspiciis Regis Galliarum factæ sunt, Anni 1688 Januario, & 1689 Septembri recensuimus. Exhibet autem observationes physicas & mathematicas ibidem a dictis Patribus habitas, & Academiæ Regali Parisiensi transmissas: quas notæ exornant, a Patre *Goüye* hinc inde interjectæ, & animadversiones Academicorum regiorum celeberrimorum, *Cassini* & *De La Hire*, illustrandis his observationibus inservientes, aut ex argumentis earum enatæ.

pag. 47. *Physicæ* maximam partem sunt anatomicæ: brevioris quidem recensus anatome *Lacerti Indici*, *Toc-Kaie* Siamensibus, a voce quam
57. articulatim edit, quæque ad 100 usque passus aliquando audiri potest, dicti; & *Tigridis majoris* (quam *regalem* Lusitani cognominant; quibus
54. quædam de *Camelis*, ex relatione Persici ad Siamenses legati interseruntur. Prolixior est descriptio diversorum *Crocodilorum*, quos jussu Re-
1. gis Siamensis captos prosecuere. Præter capturæ rationem, Siamensibus suetam, partes hic *Crocodili* singulæ secundum longitudinem, crassitiem, situm, figuram, colores, &c. referuntur; facta hinc inde diligenti a P. *Goüye* collatione eorum, quæ *Academiæ Regali* similis subjecti sectio diversa ostendit: quam quoniam prolixa & accurata narratione
15. propediem a laudata *Academia* editum iri fidem nobis facit memoratus P. *Goüye*, tanto brevioribus hic nobis esse licet. Notatur autem *Anatomicis nostris* inter alia error *Thevenotii*, in *Itinerario Orientis Part. 1. l. 2. p. 784.* linguam Crocodilo denegantis: deprehensus etiam iis-
15. dem videtur (vulgo creditus) maxillæ superioris motus, ex cujus tamen
43, 44. structura, & cum cranio conjunctione, idem non alius P. *Goüye* censetur, quam qui maxillæ cum cranio communis est; cujus etiam indicio
33. Crocodilorum respiratio non periodica est & regularis, sed ranarum, testudinum & salamandrarum respirationi gemina.

88. Ad *Physicas* porro pertinet observata declinatio magnetis in
90. urbe Siamensi *Louvo* 4°. 45. magistrissans; pyxidum lignearum præ cupreis, aut quarum pars aliqua ex cupro constat, præstantia, ob ejusdem acûs diversam semper in his quam alteris illis declinationem; & simplicis penduli secunda indicantis ope, longitudo 36 pollicum, sex & dimidiæ lineæ in urbe modo nominata deprehensa, quanta etiam Domino *Varin* in Insula *Gorée*, (prope *Caput Viride*) quæ sub eodem circiter parallelo,

parallelo cum dicta urbe jacet, inventa fuit. Memorabile etiam est 197.
argumentum pro *Typhonibus* mari Sinensi infestis, ab ignium subterraneorum vehementia derivandis: desumtum ab insigni, quæ illos comitari solet maris ebullitione, & exhalationibus sulphureis aërem adeo replentibus, ut velut cuprea crusta coopertus, nullis licet nubibus intercedentibus, Solis & stellarum aspectum inhibeat: quibus ignibus Observator etiam tribuit ejusdem maris teporem, hyberno tempore Lunaque præcipue nova semper observabilem.

Observationes *mathematicæ*, quarum aliquas, cum *Tachardi Itinerarium* primum olim recenseremus, jam dum memoravimus, varii sunt generis: eminent autem inter eas, Jovialis satellitis occultati, in *Castro Promontorii Bonæ Spei*, urbeque Siamensi *Louvo*; & Eclipsium 61. 80.
Lunarium, annorum 1682 & 1685, in prædicta urbe *Louvo*, *Manilla*, *Goa*, 66, 100,
Juthia, & *Macao* habitæ. His accedunt observationes Eclipsis Solaris, d. 121, 183.
24 Jul. 1683 *Macao*; Solis meridianæ, & stellarum fixarum pro obtinen- 202.
dis latitudinibus *Juthiæ* & *Louvo* institutæ; Cometæ Anno 1686 in regno Siam; Fixarum Australium insigniorum, Acarnar, Canopi, earum quæ Crucem sub Centauro formant, & aliquarum ipsius Centauri; latitudinum *Goæ*, *Cochini* & celebriorum *Malabaricarum*; *Cantoni*, *Nanquini* aliarumque civitatum *Sinensium*. Quibus denique Missionarii cujusdam Hispani subnectitur syllabus exactus *Insularum Latronum*, secundum nomina, magnitudinem, distantiam ab invicem, & latitudinem; in quo deficiunt hactenus mappæ geographicæ. Pro longitudine primariæ earum *Guahan* conferuntur observationes Eclipsis Lunaris anni 1649 *Panamæ* alibique celebratæ, cum intervallis longitudinariis locorum, a *Panama* ad dictam usque Insulam, nauclerorum fide dignorum calculo statuminatis. Harum observationum maxima pars uti conducit determinandis longitudinibus locorum, perperā hactenus in mappis geographicis recentioribus (quarum errores insignes passim in hoc libro indicantur) collatorum; ita non minus argumento huic inserviunt notæ & animadversiones doctorum Virorum, supra memoratorum, quibus observationes istæ vel explicantur, vel cum alibi habitis observationibus, tabulisque celebrioribus comparantur, aut pro
re nata corriguntur. Ex iisdem autem *Cassinus* eas maximi momenti 42.
reputat, quæ in urbe *Louvo*, circa occultationes satellitis Jovialis factæ sunt: cum ex hujusmodi observatis Eclipsibus, reliquæ ejusdem mensis

sis (suppositio scilicet numero revolutionum satellitis, inter binas quasque observatas; de quo satis certo jam constat) ad eundem meridianum deduci, & observationibus earum alibi factis conferri, indeque differentia longitudinis utriusque loci accurate possit statui? Quod cum nemini, qui leviter doctrina Astronomica & Geographica imbutus est, non possit non esse manifestissimum; mirum est adeo sagacitatem & judicium fugisse Cl. *Isaaci Vossii*, ut, cum in *observationibus Londini A. 1685.* editis, tum in literis, *Bibliothecæ universalis Tomo 8. p. 429.* insertis, Eclipsium Lunarium æque atque Satellitum Jovialium observationes posthabuerit rudibus nautarum experimentis. Cujus adeo ratiocinia non tantum merito a P. *Goüye* & *De la Hire* hic castigata B. L. deprehendet; sed & egregiam a *Cassino* navatam operam agnoscet, methodo determinandi longitudines locorum, per observationes satellitum Jovialium, sub finem Libri accurate expositæ & confirmata. Asseritur hic ab *Autore*, rationes situm locorum definiendi Geographis mutuo sumtas ab Astronomis, quibus astra longitudine & latitudine ab invicem discriminantur. Et latitudinis quidem locorum constituendæ modos faciles suppeditasse Astronomiam Geographis; sed longitudinis non æque promtos & exactos. Imploratam vero hucusque frustra Astronomiæ opem circa inventa Veterum, in noviter hoc seculo detectis Circumjovialibus felici successu se præbuisse, postquam motus eorum certis regulis cœptus est constringi. Eorum usum methodique, de qua nobis sermo est, fundamenta, se conatum esse in *Ephemeridibus* anno 1668 publicatis perspicue explicare, ostendendo Eclipses horum satellitum esse velut signum eodem temporis momento diversis observatoribus e cœlo datum, ad quod tempora sibi numerata exigere, & ex invicem comparatis longitudinum differentias elicere debeant. Operationis cardinem & summam verti in accuratione designandi temporis observationum duobus diversis locis institutarum; & hujus limites beneficio Tuborum 14- aut sedecimpedalium duobus observatoribus mediocriter exercitatis intra 2″ aut 3″ ut plurimum constitisse, raro ad 12″ pertigisse; quod exemplis pluribus confirmat. Omnium certissimam & evidentissimam rationem esse, observata in duobus distantibus locis eadem satellitis occultatione; proximam ab hac, si plures ejusdem mensis in uno, alia ab his diversa in altero loco observetur; tertiam, si duarum ejusdem hebdomadis aut circiter,

p. 106, 225.

232.

citer, una in uno, altera in altero loco annotetur, intervallumque earum ad Tabulas Eclipsium correctas comparetur: postremam (paris tamen certitudinis cum ea, quæ ex observationibus Eclipsium Lunarium desumitur) si observatio alicubi facta conferatur cum Tabulis ad certum meridianum fixis, & per recentes observationes confirmatis; qua ratione unus observator, citra commercium cum aliis, longitudines dissitorum locorum possit investigare. Longitudines autem his modis inventas differre ab iis quas mappæ exhibent, quæ longitudines *Europæ*, *Africæ* & *Americæ* communiter producant, *Maris Pacifici* contrahant. Prolixe post *Autor* recenset, quam multis expositæ sint erroribus aliæ rationes, sive terra sive mari iter facientibus initæ, & quam lubrica antiquis remedia ab itinerariis intervallis sumta; nec reticet Geographorum popularium suorum varios errores in designandis diversarum tam urbium quam tractuum *Galliæ* longitudinibus. Postremo occasione *Vossianæ* sententiæ, in gratiam eorum, qui Geographiam Astronomia carere posse opinantur, utriusque nexum, & quomodo illa per hanc in præsenti argumento proficiat, luculenter ostendit, cujus deductionem, ut & plura alia, quæ particulatim recensere supersedemus, Lectoris industriæ annotanda relinquimus.

DELLE OPERE DEL DANIELLO BARTOLI le Morali.

i. e.

Operum Danielis Bartoli Soc. J. ea, quæ Moralia inscribuntur.

Romæ 1684. fol.

constat plagis 239.

QUid Opera hæc, quæ sparsim antidhac edita, nunc vero conjunctim in justo volumine collecta iterato prostant, in se contineant, ut per compendium B. L. nostro indicemus, Scriptoris a felicitate pariter ingenii & judicii acumine, tum multa veterum Autorum lectione & aptissima ad materiam, quam tractandam sibi sumpsit, accommodatione apprime commendabilis merita omnino exigere videntur. Agmen inter ea ducit LITERATUS DEFENSUS & EMENDATUS, ubi in *Parte priori* agitur primum de *Literatis satis felicibus*, quamvis a Pro-

I.

a Proceribus parvi habeantur. Et quidem 1. *Delectatio sui ipsius* ex literarum notitia, etiam quoad reliquas scientias, proveniens, specimi-nis loco, in *Cœli ejusq; Corporum* cognitione ostenditur. 2. quomodo *Sapientia* etiam in miseria, paupertate, carcere, morbo beata, & vicissim 3. *Ignorantia* in media felicitate misera dicenda sit, simulque delectationi allegatæ *Pudor* opponitur, qui ignorantiæ, seu loquatur, seu taceat, incutiatur. *Posteriori parte* nonnulli *Literatorum Defectus*, qui tamen ipsis literis haud noceant, recensentur. Tales sunt 1. *Plagium*, quod vocant, *literarium*, cujus reos Autor in *tres* dispescit *classes*. Esse enim, qui *diversa ex diversis Autoribus* sub diverso modo titulo, inverso modo ordine compilata pro suis venditant, suasque novas mirantur frondes & non sua poma: alios pejori ausu *affectos* excellentium virorum *fœtus* in suam adoptare prolem, cum tamen vel inter pictores imperfectas artificum tabulas magis interdum, quam ipsas perfectas, admirari soleamus: alios intolerabili impudentia *alienis laboribus* nil nisi *nomen suum* præfigere. Fuisse tamen, qui, cum simile furtum sibi exprobratum esset, sympatheticæ cujusdam unionis figmento, quod sc. duo æqualia ingenia eosdem animi motus, eandem cogitationum seriem habere possint, se tueri non erubuerit. Contra vitiosam vero hanc alienæ industriæ famem *duo remedia* suggerit, 1. ne plagiarii ejusmodi sibi persuadeant, non detectum iri furtum. 2. credant autem potius, minus malum esse in publico plane non comparere doctum, quam ignorantem, qui nihil ex suo possidens aliena injuste surripiat. Docet deinde, I. quomodo res novas ex suo ingenio invenire, aliena vero intacta relinquere deceat. II. quomodo ex aliorum scriptis bona conscientia & cum laude aliquid surripi queat, nimirum 1. cum judicio eos imitando; 2. aliena opera ex suo ita emendando & expoliendo, ut eadem non amplius videantur; quanquam & hic fieri amet, ut *reformatio* talis in *deformationem* abeat, & furti infamiam fugiens homicidii culpam incurrat, vel Helenam in Hecubam, & Achillem in Thersiten transformet. II. Defectus est *Lascivia*, Poetarum imprimis, quorum carminibus *nil sit nisi fabula cœlum*, & Musæ fiant meretrices publicæ, publicatis interdum, quibus abscondendis nulla satis alta nox est. Refelluntur simul tres *Excusationes*, quas ab Urbanitate, Philosophiæ moralis velamento, & Gloriæ studio petitas impudici ejusmodi Poëtæ pro se allegare soleant. Traditur

ditur deinceps, quomodo in ejus generis lascivos libros incidens se gerere debeat, gravissima ad impudicæ Poëseos autores paræneſi subjuncta. III. *Maledicentia*, cui qui studeant, eos hanc manere pœnam Autor ait, ut a nemine amentur, a multis fugiantur, ab omnibus demum habeantur odio; quin etiam, si potentiores lacessere non vereantur, instar bombycum ore suo sibi ipsis struere carcerem, aut scorpionis instar vulneri, quod inflixerunt, obtritos immori. Adduntur monita quædam, veluti: inter scribendum lapso emendationem non esse detrectandam: ab eo, qui ipse non sapiat, alios carpendos non esse, more *Johannis Ludovici*, qui *Augustinum* veras Logicæ formas docere ausus sit; cum nostra sæpe sit ignorantia, quæ nobis in aliis videatur error: quam periculosum denique sit contra alios armare calamum, & quomodo lacessitus quis defendere se debeat. IV. *Insolentia*, quoties quis suæ tantum eruditionis æstimator alios juxta se despicatui habet, non solum in homines injustus, sed in Deum etiam interdum impius, dum res Fidei curiositate philosophica rimatur, & res philosophicas Fidei certitudine amplexatur. V. *Segnities*, ubi quis multa quidem scire cupiat, studiorum vero assiduitate scientiam sibi comparare pigretur. VI. *Imprudentia*, cujus notam illi incurrant, qui studiis, a quibus tamen genius eorum abhorret, invita quasi Minerva & conatu inutili se applicare intendunt; quod exemplis *Socratis* sculpturæ, *Platonis* picturæ inanem primum operam impendentium confirmat, simulque contra *Joh. Bapt. Portam*, qui ex sui vultus delineatione & signis particularibus universales de excellenti ingenio conjecturas collegerit, ostendit, quam parum fidei tribuendum sit signis ingenioſi hominis ex *Physiognomia* petitis; cum sc. ex vasto capite ingenii vastitatem metiens pargam existimet *Intelligentiam*, quæ magna destituatur *sphæra*, cum tamen mens ceu centrum capitis ad circuli amplitudinem nullo incremento opus habeat. Disquirit etiam, unde excellentia & varietas ingeniorum, diversæque genii inclinationes oriantur. VII. *Ambitio*; ubi eorum occurrit stoliditas, qui pro doctis haberi gestientes, libris editis ignorantiam suam divulgant, dum pro Junone sæpe nubem obtrudunt. Subjungit *tres rationes*, cur tot inutiles edantur libri: 1. videri nonnullos sibi nihil non feciſſe, dummodo librum in lucem emittant, licet in amplissimo interdum verborum flumine ne guttam quidem ingenii reperias; cum tamen singula scribentis verba uniones, & singulæ

paginæ gemmæ esse debeant: felicem igitur illam fuisse ætatem, qua mel scientiarum ceræ immittebatur, & ob lentos styli ductus res scribendæ pensiculatius examinabantur. 2. eligi a quibusdam materiam, cui tractandæ tamen impar longe ingenium afferant. 3. multos properare ad edendos fœtus nondum perfecte formatos. Infelicem porro eorum laborem excutit, qui circa materias penitus inutiles occupantur, cum Alchymistis eatenus comparandi, qui post multos labores in verum tandem veterum *Philosophorum lapidem* h. e. *paupertatem* se incidisse deprehendunt. Refert huc Fabulas, & illas, quæ *Romanenses* audiunt, Quæstiones supervacaneas, Poemata erotica, correctiones Autorum antiquiorum, imprimis vero Astrologiam judiciariam. VIII. *Avaritia*, cujus illos reos facit, qui scientiæ suæ talenta defodiant potius, quam in posteriorum commodum publicata relinquant; vanasque simul eorum excusationes, a libero rerum suarum arbitrio, senectutis imbecillitate & similibus accersitas diluit, & incomparabilem contra bonorum scriptorum, qui operum suorum divulgatione æternitatem memoriæ sibi acquirere satagunt, felicitatem exponit. IX. *Obscuritas*, cujus, *affectatæ* & *naturalis*, duo principia *ambitionem* & *confusionem* indicat, quarum hæc commiseratione, illa vituperio digna sit, utraque vero *distinctionis* & *ordinis* remedio corrigenda, ita ut scripturus argumentum ingenio suo conveniens eligat, electum in membra sua digerat, digestum inde sufficienti librorum notitia & apparatu instructus elaborare aggrediatur, nec difficultate sub initium se objiciente moveri se patiatur, stylum etiam pro materiæ varietate temperare, & quid circa quantitatem ejus & qualitatem observandum sit, probe calleat. Qua occasione in styli Asiatici, Laconici & Attici, hodierni item, qui *Conceptuosus* dicatur, ex periodis concisis compositus, naturam excurrit, & quomodo in conceptibus bene disponendis *ingenium* & *judicium* æqualem operam conferre habeat, elaborationes quoque sub rigidum & accuratum examen revocari debeant & emendari, solide instruit. Quæ omnia hujus Libri Capita uti optime se habent, ita in nervosa eorum, quæ circa Literatum considerari merentur, enucleatione, celeberrimum illud doctæ Germaniæ lumen *Theophilum Spizelium*, cujus beatis Manibus hanc litandi occasionem commode arripimus, in *Literato* suo *Infelice*, *Felice*, & *Felicissimo*, paria cum Autore hoc nostro, si non plura, fecisse, diffitendum non est.

De

II. De PAUPERTATE CONTENTA, qui tractat, Liber, vernacula quoque nostra alicubi donatus, post præfationem ad Divites nunquam Contentos directam 17. *Capita* continet; in quorum 1. docetur, quod pauci paupertatis thesaurum norint, pauci eum quærant, &, cum Philosophia mundi circa illum inveniendum cœcutiat, solum Evangelium eundem revelet. 2. Cum certæ mundo immineant ruinæ, in Pauperum Contentorum solatium cedere, quod in mundo nihil possideant. 3. Quibus cruciatibus in acquirendo, qua sollicitudine in conservando, quibusve doloribus in amittendo divites nunquam contenti distringantur. 4. Quomodo ab his omnibus Paupertas Contenta immunis sit & exemta. 5. Quam fallax hominum judicium sit, si divites ex eo, quod habent, & pauperes ex eo quod esse videntur, neutros vero ex eo, quod revera sunt, judicare velint. 6. Paupertatis provocatio proponitur a judicio mundi, qui illam ceu abjectã aspernatur, ad judicium Christi, qui eam a se assumtam nobilitaverit, & cohonestaverit. 7. Qui Deum habeat, divitem esse, licet omnibus careat; qui Deum non habeat, esse pauperem, etsi omnibus abundet. 8. Divitum felicitatem non invidia, sed commiseratione dignam esse. 9. Pauperes contentos spe Paradisi beatos, etiam in ipsa paupertatis miseria non posse esse miseros. 10. Nequitias *Auri* & processum judiciarium circa maleficia ejus recensет, & postquã ex JCto quodam *Pandulpho Pratti* retulisset, quomodo A. 1540 *Tolosæ* gladius in cadavere hominis cujusdam in publico occisi repertus, in caput homicidæ, qui illo relicto fuga sibi consuluerat, tormentis subjectus, pro convicto declarato, condemnato & in furcam actus fuerit, per jucundam quandam prosopopœiam confessionem scelerum recitat, quã moneta aurea, (*Duplio* dicta, seu *doppia d' oro*) si simili modo in quæstionem arriperetur, singulatim editura foret, annexa accusatione, quam *Honestas*, *Veritas*, *Fidelitas*, *Misericordia*, *Cœlum* & *Terra*, & ipsi demum *divites* Auro intentant. 11. Sumptuosa divitum circa vestes & ornamenta inutilia vanitas simplici pauperum amictui opposita delineatur. 12. Superba divitum habitacula cum pauperum tuguriis, &c. 13. mensa eorum cum ea, cui pauperes assident, comparatur. 14. Auri defensio suscipitur, quomodo efficacissimum virtutum haud vulgarium acquirendarum instrumentum, adeoque qui dives & pauper esse dicerit, dives idem queat esse & sanctus. 15. Mors divitum nunquam contentorum omnis consolationis expers graphice describitur, & quo-

modo iis, qui per vitam ſuam nil niſi illud hirudinis Salomoneæ *affer, affer* in ore habuerint, triſte nunc & querulum *Relinquo* intonandum ſit, *Henrici VIII* Angliæ Regis, qui moribundus ſub capacioris poculi hauſtum ad circumſtantes dixerit: *amici, perdidimus omnia*, exemplo confirmat. 16. Mors pauperum contentorum conſolationis pleniſſima explicatur, & 17. poſt diverſa divitum & pauperum ſepulchra deſcripta, gravi ad Pauperes Contentos alloquio Opuſculũ hoc abſolvitur.

III. Lib. I. RECREATIO SAPIENTIS duobus libris explanatur. L.I.C.1. inſcribitur *Mare in portu*, i. e. Sapiens turbationibus externis agitatus ad quietem internam retractus, *Oceano Atlantico* ſimilis, qui in *Mare Mediterraneum*, per fretum Gaditanum, in portum quaſi ſe inſinuet. Talem recreationem vero ex Dei & Naturæ contemplatione in eum redundare. 2. Agitur de *Deo abſcondito* & *manifeſtato* ſub pellucido creaturarum velo, quæ illum & tegant & retegant. 3. Quomodo mundus ex nihilo fœcundatus fuerit, Verbo divino ſe in illo diſſeminante, juxta illud *Aratoris: cum fierent, vox ſemen erat.* 4. De Mundo phantaſtico ex *Atomis*, quas Democriti cerebrum evaporaverit, elaborato. 5. De Harmonia mundi, ex partibus per naturalem diſcordiam diſſonantibus in naturalem tamen concordiam redactis, producta. 6. Naturam ſemper *eandem* eſſe, & ſemper *aliam* in ſucceſſiva perpetuitate rerum, quæ deficiunt. 7. Anatomia ventris in minutiſſimo ſemine inſtituitur, in quo integrum procerisſimæ arboris corpus continetur, & inde producitur. 8. Mundum contemplatur Autor, ad novum Architecturæ ordinem, qui incompoſitus plane videri queat, eo majori artificio compoſitum: 9. Cœlum, patriam mentis in terra feliciter exulantis: 10. *Solem*, ceu magnum Dei *Eleemoſynarium:* 11. 12. 13. Deum, in minimis operibus ſuis maximum, e. g. in portatili & vivo *cochlearum* domicilio, in *floris* viliſſimi amictu regalem Salomonis cultum ſuperante, & *Microſcopio*, quo ſtupendum in tenuiſſimorum animalculorum compage artificium conſideratur: 14. Archetypon vultus humani a divina Providentia tot diverſis diverſæ inventionis exemplis, naturæ tamen convenientibus, in nobis expreſſum; ubi in nobiliſſimi iſtius pictoris *Michaelis Angeli Buonaroti* encomium aſſeritur, nunquam duos ſibi ſimiles vultus humanos ab eo pictos fuiſſe: 15. Magiſterium ingeniœ mentis, & Miniſterium *manuum*, & harum decoram ſtructuram cum utilitate operæ conjunctam. 16. Naturam *Somnii* per ideam Comœdiæ

mœdiæ a Phantaſiis in imaginationis theatro recitatæ indagat, & ſibi ipſi accidiſſe teſtatur, ut ſomnians alium in ſoluto & ligato dicendi genere tam ornate loqui audiverit, quam quidem nec a vigilante expectari poſſit. Lib. II. C. 1. *Ignorantiam* producit de Sapientiæ divinæ judi- Lib. II. ciis absque judicio philoſophantem. 2. Sapientiam Dei ex mundi gubernatione undique relucentem exiguo capitis noſtri circulo male circumſcribi. 3. quomodo unius reſponſionis filo, ſc. *pro univerſis rationibus autor Deus*, ex tot labyrinthis dubiorum circa ſecretiores Providentiæ divinæ diſpoſitiones, nos extricare queamus. 4. Monſtrat, quam bene *mala culpæ* a providentia divina ordinentur, eaque cum *umbra* picturis majorem gratiam addente comparata exemplis *Joſephi* & *Jobi* illuſtrat. 5. Mundum in Deo, & Deum in mundo proponit, & quomodo ipſi omnia ſint præſentia, & ipſe præſens omnibus. 6. Mundum univerſum eſſe unam domum, omnes homines unam familiam, providentiam divinam matrem circa ſingulos æque ſollicitam, ac ſi in uno habeat omnes. 7. Benignitatem divinam gratiæ quaſi ſibi ducere, ſi gratiam largiendi occaſionem habeat, matri comparandam dolenti, ſi deſit, qui lactis ſibi exugat abundantiam. 8. Naturam & tempus ab anima conculcari, cum nec bona illius vitam, nec iſtius mala mortem huic inferre valeant. 9. *Neceſſitatem* vitæ civilis, *Paupertatem* omnium artium parentem, utramque inter primas providentiæ gubernatricis miniſtras referendam eſſe. 10. Tres *fatuæ* ſiſtuntur condemnatæ, *Fortuna nuda* ad fuſtigationem: *Aſtrologia vana* ad Anticyras: *Atheiſmi* impietas ad compedes & catenas; & quidem ad exterminandam e mundo Fortunam alia re opus non eſſe, quam ut ex imaginatione noſtra exturbetur. 11. *Aſtrologia* coram tribunali cauſam ſuam orat, quinque falſis ſtipata teſtibus, veridicam eam aſſerentibus. 12. Bartolo agit de telis aranearum, quas Aſtrologia ſe paſcendi cauſa filet, textat, tendat & ſummos mundi Aquilas iis irretiat. 13. Artificium detegit componendi faſtos, ex quibus in ſingulos dies cognoſcas id, quod nunquam futurum eſt. 14. In Cœlo Aſtrologiæ omnes ſtellas docet eſſe maleficas. 15. Quomodo Aſtrologia interdum vera divinare ſoleat, ſed caſu; allegato exemplo *Juvenis* cujusdam *Itali*, cui Aſtrologus ex hora genitali, omnia quæ ipſi jam contigiſſent, accuratiſſime indicaverat; ſed qui in patriam reverſus integri anni, ejusque ab illo, quem vati ſuo deſignaverat, ratione poſitus ſtellarum longe abeuntis, errorem in annali-

bus domeſticis deprehenderit. 16. Gulæ *Athei*, a Ratione, omnium Gentium conſenſu, & Rerum naturalium multitudine convicti, reſtis injicitur.

IV. GEOGRAPHIA *ad uſum moralem reducta* hæc fere complectitur. *Inſulæ* nimirum *fortunatæ*, (de quarum nominibus magna expectari, ſed infra famam vocabuli rem eſſe *Solinus* c. 60. ſcripſit,) ſpem aulicam effingunt: *Ætna* ignivomus, infamiam frenantem Potentiorum licentiam: *Ithaca* ſuavem Genii violentiam: *China* cœcitatem ejus, qui ſe ipſum non cognoſcit: Promontorium *Capo Non* dictum, turpem petitionem lepida quadam negatione retuſam: *Atlas*, ingentes humeros amplo officio pares: *Cataracta Nili*, proprietatem Grandiloquorum, aures auditorum obtundentium, aut ut eos locuturos fugiant, adigentium: Campi *Urabæ* in America Septentrionali terna per annum fertilitate ſuorum remunerantes cultorum induſtriam, dum eodem die ſemen, quod metitur, in novæ ſpem meſſis terræ ſtatim mandatur, docent, vitam longam brevem eſſe illis, qui ſaltem vivunt, brevem vero fieri longam operoſa diligentia: *Zeilan*, cinnamomi copia celebris inſula, homines denotat, quorum tota bonitas in extraneo ſaltem cortice hæret: *Rapiditas ſecundi fluminis*, eos, qui a recta via ad ſtolidam vulgi opinionem ſe abripi patiuntur: *Ultima Thule*, pravæ ſolitudinis mala, & probatæ converſationis bona: *Caput B. Spei*, malum, quod prævisum, dimidia ex parte jam ſuperatum eſt; improviſum vero, hominem tantum non penitus ſuperavit: *Strophades* juſtitiam ſub avaritiæ jugum redactam: *Madera* inſula ſylvis olim horrida, nunc in hortū quaſi maris Atlantici verſa, quomodo quis ex ſe ipſo melior, quam natus fuit, renaſci poſſit: *Mytilene*, oppidum *eleganter* ædificatum, ſed *non prudenter* poſitum, cum flante *Auſtro* habitatores ibi omnes ſimul ægrotent, *Cauro* tuſſiant, *Aquilone* revaleſcant; ſtolidam vitæ certæ electionē materiam pœnitendi per totam vitā præbere: *Capreæ*, immenſæ altitudinis prærupta rupes, vitam Magnatum, ideo quia magni ſunt, non poſſe occultari: *Moluccæ* per ſe incultæ & nil niſi caryophylla producentes; certos homines philoſophiæ deditos, ſi externa videas, nihil egregii in ſe habentes, ſed ſumme bonos, ſi probentur, & interius perſpiciantur: *Promontorium Caphareum*; adulationem, inſtar ſcopuli ad dictum promontorium ſub aqua latentis, Principibus periculoſam eſſe: *Antipodes*, certos homines contrarium ſemper ſtatuentes: *Rhodus* vigorem animi

animi etiam inter damna ſua triumphantis, præſertim in ordine Equeſtri Rhodienſi: *Mare glaciale* timorem prudentem & timiditatem ſtolidam: *Thermopylæ*, circa quas *Leonidas* cum 300 Spartanis numeroſiſſimum Xerxis exercitum repulit; quomodo vitia uno ſimul impetu inſuperabilia vinci poſſint, ſi unum poſt alterum adoriaris: *Theſſalia Centaurorum* ſedes, ſemihomines & ſemibeſtias in mundo paſſim obviantes: *Lybia deſerta*, in qua viatoribus ſtellæ cynoſuræ vicem præbent; in mundi deſerto ambulanti, niſi cœlum pro duce habeat, pereundum eſſe: *Anticyra*, prudentem monitorem tempeſtive adhibitum inſulſum reddere ſapientem: *Terra incognita*, ſemper mortuos in oblivione, & ſemper ſuperſtites in gloria: *Lacus Avernus*, peſtilentem oris maledici afflatum: *Scylla & Charybdis*, deſperationem, ut quis ex minori in malus ſe malum præcipitet, ſuadentem: *Mare mortuum* Jordanum recipiens, nobilitatem ſanguinis in morum ignobilitate evaneſcentem: *Terra ſancta*, quomodo ſuæ cuique ædes Terra ſancta eſſe valeant.

V. Lib. I. Sequuntur tandem tres Libri Symbolici ſeu SYMBOLA ad *moralem* uſum itidem accommodata. Ita L. I. c. 1. per *Solem* ex limatiſſimo & rutilante auro conflatum, terſiſſimæ cryſtalli globo incluſum, & ſupra *Regum Perſiæ* tentorium collocari ſolitum, qua machina ſe movente totus exercitus, ordine compoſito pariter ut ſe moveret & ſequeretur, admonitus fuit, *boni & mali exempli* a *Principibus promanantis boni & mali influxus* in ſubditos adumbrantur. 2. *Echo ſeptem Turrium Cizyci* ſepties reſonans eos notat, qui pro ſuo obtrudunt, quod ex alterius ore hauſerunt. 3. *Urna porphyretica*, quam *Severus Imp.* felicem dixit, quod intra anguſtum ſuum ſinum magnum illum *Septimium Severum* receptura eſſet, nimiam ſui ipſius æſtimationem arguit. 4. *Dentes apri Adonidi lethales*, jocoſam dicacitatem alios ſerio lacerantem innuunt; reſpicitur enim ad excuſationes apri iſtius in judicium ob cædem Adonidi illatam adducti, quod ſcilicet ex nimio amore Adonidi dormienti oſculum infigere voluerit, adeoque invitus morriferum ipſi ictum inflixerit. 5. *Remus* dimidia ſui parte aquæ immerſus & *fracto* ſimilis; veritatem accuſationis primo indagandam, & deinde ferendum judicium eſſe. 6. *Navis ſacra Athenienſium* olim ad ſacros ſaltem, poſtea vero ad varios eosque viliſſimos uſus adhibita, ad ſtatum conditione ſua indignum ſe non demittere admonet. 7. *Nilus capite carens*, librum

librum maledicum absque nomine Editoris: 8. *Oculi Minervæ* ab Amulio excellentissimo pictore ita pictæ, ut spectatorem aspectaret quacunque aspiceretur; civilitatem Virorum in eminenti fastigio constitutorum: 9. *Umbra Bucephalum* intractabilem reddens, animum suspicacem simulque remedium suspicioni eximendæ idoneum: 10. *Effigies Antigoni* ab Apelle oblique depicta, ut pars faciei altero oculo orbatæ artificiose tegeretur; errores, quos judicium affectibus, amoris imprimis, abreptum committere faciat: 11. *Canis* in *Capitolio* in actu vulnus lingendo sibi sanantis, *ex ære* ad vivum & stupore affabre fusus, *ægrotum* decore ferentem dolores, & patientia iis medentem: 12. *Apis succino* casu *involuta*, & inde *visibilis* simul & *abscondita*; in mulieribus, quas non ita indutas esse deceat, ut nudæ videantur, honestatem animi ex modestia amictus elucentem: 13. *Vivi cum Mortuis a Mezentio colligati*, innocentes per aliorum culpam culpabiles factos: 14. *Scorpionis super locum ictum comminuti medela*, hominem malæ linguæ & malæ vitæ malefactis suis omnem fidem maledicentiæ suæ tollentem: 15. *Cervi* mutuo adjutorio sibi præstito *mare trajicientes*, Literatos ad detegendas novas veritates, ut antiquis eas adjungant, se con-
Lib. II. jungentes delineant. In Lib. II. C. 1. *Gigantes* ita *picti*, ut lacunarium sustentacula mentiantur, homines nihil agentes, qui tamen omnia se facere videri velint: 2. *Athenarum mœnia* a reliquis Græciæ civitatibus, quibus illæ antea insultaverant, *ad tibicinum cantus diruta*, exterminationem hominum rixosorum ansam publicæ lætitiæ præbentem: 3. *Minos* victis Athenienſibus ab iis ad judicis infernalis munia obeunda condemnatus, damnosum lucrum, quod ex contracta cœtus literati inimicitia reportatur: 4. *Berecynthia* seu mater Deorum Cybele, coronæ loco, *castellis* & *turribus redimita*; Superioribus semper de subditis suis cogitandum: 5. *Turres bellicæ* mobiles *pluribus* adhuc *turribus* instructæ; unum interdum æque tantum valentem, quantum complures alii valent: 6. *Grues Caucasum* & *Taurum transvolantes*, & ne clangore aquilis se prodant, lapillis claudentes rostra; de potentioribus absque maximo periculo sermones non fieri: 7. *Spelunca*, in qua *Euripides Tragœdias* suas composuit, effigiem Melancholici seipsum sibi repræsentantis sistit. 8. *Mausoleum Cariæ*, cujus quatuor facies exteriores ob admirabile artificium optimos sculpturæ magistros reddere potuerunt; majestaticum & simul utilem, quem vir magnus præ

præ se fert aspectum, ut ex eo vel tacente proficias: 9. *Panes* a Manlio *projecti ex Capitolio*, cujus obsidionem solverunt Galli simulata illa annonæ abundantia decepti; eos, qui externo fastu superbientes domi non habent, unde vivant: 10. *Boletus Claudio mortifer*; laudes venenatas, & tam adulatorum, quam adulationi auscultantium culpa publico perniciosas: 11. *Tres lineæ Apellis* & *Protogenis* de subtilitate ductus certantium, quarum tertia ab Apelle ducta nullum exactiori subtilitati locum reliquit; eo usque in ceremoniis *urbanitatis* progrediendum, ne gratiam amittant: 12. *Harpyiæ* Æneæ mensæ advolantes, diripientes dapes & omnia contactu fœdantes; gulæ & linguæ in conviviis excessus: 13. *Pendulum*; vilitatem & infelicitatem eorum, qui ab aliis dependere eorumque se accommodare coguntur moribus: 14. *Lucernæ Sepulchrales*, dum sepulchra aperiuntur, extinctæ; virtutem, ad datam se exerendi occasionem, deficientem: 15. *Socratis effigies* in poculis aliisque vilioris generis vasis expressa; indignum Philosophorum antiquorum contemptum. Lib. III. Cap. 1. *Tragœdia* & *Comœdia*, Lib. III.
duæ ita dictæ villæ Plinii ad Lacum Comensem, altera in *planitie*, altera in *monticulo saxoso* proxime sibi vicinæ, in mentem nobis revocant, quomodo a seriis ad jucundam innocentemque recreationem optime quis transgredi possit: 2. *Statua Vulcani* ab Alcamene ita ære expressa, ut pedis claudicantis defectus & venuste pateret, & lateret artificiose; alterius defectus artificiose tegere pariter, ac venuste, ubi opus, detegere, nos docet. 3. *Murrhina vasa Cleopatræ*, in memoriam vasorum argillaceorum, quæ Regibus alias Ægypti in usu fuerant, *fictilia* ab ea vocari solita; *Vocabularium* referunt, quo Vitia Virtutum, quibuscum *convenientiam* aliquam habere deprehendas, appellatione palliantur: 4. *Theatrum Pompeji* a Tiberio restauratum & *Sejani* statua ornatum; injuriam, quæ benemeritis indignorum exaltatione infertur: 5. *Fluvii* intra terræ viscera se *condentes* & alicubi iterum *erumpentes*; famam & infamiam, qua mortui reviviscunt: 6. *Chiron*, qui equitandi arte Achillē instruxit, inferiori corporis parte equum referens; dextram juventutis informationem, si magistri ipsi faciant, quod pueros docent: 7. *Mensa Agathoclis*; qualis esse soleat & debeat ex tenui sorte in altum evectus. 8. Signum *Ursæ majoris* pectori *Augusti* a natura impressum; feram aliquam bestiam in cujusvis sinu latentem, cujus natura sollicite investigari, & ne ab ea lædamur, præcaveri debeat:

9. *Vasa serpentibus plena* ab *Hannibale* per stratagema adhibita; discordiam domesticam: 10. *Nilus* Ægyptum *siccissima* anni tempestate inundans; verum amicum solatio & adjumento opportune nobis succurrentem: 11. *Hannibal ridens*, reliquis Reip. suæ Senatoribus miseriam status publici deplorantibus; stultos perstringit, tunc saltem prudenter agere occipientes, quando commoditas prudenter agendi jam elapsa est: 12. *Stellæ cadentes, inter cadendum* solum *luminosæ*; infelicem virum, qui singulari magnanimitate præditus mala sua in bonum, & damna in utilitatem suam vertere sciat: 13. *Ensis Brenni* iniquis lancis suæ, in qua Romani aurum pro libertate redempta promissum pendebant, ponderibus insolenter ab ipso adjectus cum hoc sarcasmo: *Væ victis esse*; indecentia & violenta acrium & scrupulosorum nimis ingeniorum postulata: 14. *Ptolomæus II. podagrosus*, qui agricolas quosdam post parcissimum jentaculum vitulantes & in terram se invicem prosternentes conspicatus exclamavit: *heu me infelicem, qui neque unus ex iis esse possum*; alium paucis *contentum*, alium inter opes & delicias non contentum: 15. *Magnes*, qui chalybe *armatus* duplo majus ferri pondus attrahit, quam rudis; bonum Principis ministrum apposite repræsentat. Et sic ex hisce Operum *Bartoli* argumentis, ad quæ digitum saltem intendisse sufficiat, de recondito ibi variæ ejusque utilissimæ, quæ in Veterum libris maxime latet, prudentiæ thesauro, per transennam quasi & ex ungue leonem conjicere licebit; ut adeo, qui alibi in Actis nostris nobis dictus fuit, exactissimi judicii Vir *Daniel Caspari a Lohenstein* aliquando nostratium cuipiam in Italiam tendenti de conquirendis maxime *Bartoli* operibus haud vanus auctor extiterit, nec eundum sit inficias, qui omnia vel aliquâ eorum partem vernacule loqui docere pergat, operam non male collocaturum, & apud eos, qui Italica non intelligunt, haud levem initurum gratiam.

ILLUSTRE STEMMA RUTHENICUM,

das ist/

Gräffl. Reüß-Plauische Stamm-Taffel.

Schleizæ, apud Wolfg. Adrianum Wertherum, 1684. in Folio.

Plagul. 136.

VIr doctissimus, Petrus *Becklerus*, de illustrissimis Comitibus Ruthenis

thenis non uno modo optime meritus, operis hujus auctor, *arborem genealogicam Ruthenæ Gentis* in tabula unica ænea quinque & dimidium cubitos alta, lata vero cubitos quatuor & dimidium, anno 1681. repræsentari curaverat. Cum autem hæc augusta sua mole argumento quidem, quod pertractat, optime responderet, minus autem commode in eruditorum musæis locum reperiret, visum fuit Becklero, *Stemma Ruthenicum* in plures tabulas dispescere, ac commentario amplissimo, luculento, variisque diplomatibus veteribus ac memoria posteritatis dignissimis exornato illustrare. Ant quissimæ autem familiæ origines non altius repetiit, quam ab Ecberto Comite Osterrodensi, ut & postmodum Schwarzenbergensi & Plavensi, seculo X. clarissimo; quod ab eo tantum tempore acta & monumenta indubitatæ fidei affatim suppeterent, quibus historiam ad nostrum usque ævum pertexendam superstrueret. Utut enim diplomata Imperatorum Romanorum inter κειμήλια Comitum Ruthenorum supersint non una, ubi hi e gente aliqua Romana pervetusta ortum traxisse perhibentur; merito tamen Becklerus judicavit rem altioris indaginis dignamque esse, quæ peculiari opere, ex residuis antiquitatum Romanarum Germanicarumque ruderibus erueretur, & quanta fieri posset, diligentia explicaretur. Hoc igitur facere constituerat in *Speculo honoris Ruthenici* (Reüß-Plauischen Ehren-Spiegel/) sexcentis fere figuris æneis stipando. Sed incendium, quod non ita pridem maximam Schleizæ partem horrendum in modum in cineres redegit, non tantum pleraque præsentis libri exempla, sed & (insigni rei literariæ jactura) sciagraphiam & apparatum operis illius corripuit ac optimos Auctoris conatus sufflaminavit. Fortassis tamen ille non gravabitur, telam istam iterum ordiri; quod ut magis auspicato fiat, nos, pro eo, quo in veritatem historicam ferimur, studio, vehementer cupimus animitusque vovemus. Cæterum ad prælum paravit omnibusque jam numeris absolvit opus aliud Germanicum, cujus titulum Latine ita expresseris: *HOWORA REDIVIVUS, h. e. Historia posterorum HOWORÆ I. Dynastæ Bohemi, quadripartita secundum numerum familiarum illustrium illinc ortarum, nempe Dominorum de Leippa, de Ronova, de Lichtenburgo & de Berka.*

M. JOH. Weissenborns GYMN. EVANG. HILDES. Directoris Nucleus Artis Logicæ præceptis ac notis selectioribus exhibitus, & jussu Superiorum pro Gymnasio Hildesiensi publicatus.

Hildesiæ ap. Benedict. Gentschen/ Anno 1689. in 12.

Plagul. 24.

TAmetsi non abs re Philosophus Altorffinus acutissimus, Michael Piccartus, sua jam ætate dixerit: *Logicos libros de arte dialectica scriptos, quis tam peritus est artis arithmeticæ, qui numeret? quod mare tam patulum aut altum uspiam reperiatur, tantis oneribus ferendis par?* tamen non male de Juventutis studiis censetur Autor meritus, quando rejectis opinionum putaminibus, *Nucleum Artis Logicæ* luci publicæ exposuit. Improbo enim labore collectum eum cernimus ex probatissimis Aristotelis interpretibus Logicisque præstantissimis, Bechmanno, Höpfnero, Piccarto, Neldelio, Zeidlero, Viotto, Scheiblero, Wilchelmanno, Dannhawero, Keslero, Martini, Hornejo, Zeisoldo, Stahlio &c. eoque accommodate omnia ad seculi præsentis usum, sententiamque primi artis hujus magistri Aristotelis (fatetur enim is, alios quidem ante se τὰ ἀπὸ τῆς τέχνης, verum non ipsam τέχνην: ὁπισήμην item, non vero τρόπον ὁπισήμης tradidisse) in eodem explicari, non est, cur dubites. Tritam ergo præcipuorum mentis nostræ officiorum seriem secutus, initio de Terminis, postea de Enunciatis, & tandem de Syllogismo agere hic instituit: utque Demonstrativum Syllogismum doctrina de definiendi, dividendi, atque disponendi ratione excipit; ita post Topicum de Pseudographemate, & Elenchis Sophisticis, eorumque recta solutione præcipitur. Cum enim probe intellexerit vir optimus, scientis in re qualibet officium esse, non modo non mentiri in iis, quæ novit, verum & alium mentientem patefacere & protrahere in lucem posse: adeoque officium artis Logicæ non versari in veris solum argumentis connectendis, sed in male cohærentibus seu falsis quoq; retexendis atque refutandis, ut Philippus loquitur; paralogismorum vitiis, & iis subinde consequentiis, quæ impingunt in regulas artificum, manifestandis operæ non nihil tribuendum judicavit. Post capitum, rerumque indicem, nuda quoque artis hujus principia, Logicarum puta

ta rerum definitiones, in Summam aliquam ex ipso Nucleo contractæ, subjiciuntur eo fine, ut artis alumni, quæ memoriæ potissimum mandandæ sint, uno intuitu possint perspicere. Præmittitur autem Nucleo Duumvirorum celeberrimorum, Dn. D. Valentini Alberti, & Dn. L. Georgii Goëzii præclarum de hoc scripto judicium.

RELATION DE LA NIGRITIE, sive Relatio de Nigritarum regione.

Parisiis apud Edm. Couterot, 1689. in 8.

Plag. dimid. 9.

INter partes Orbis terrarū nondum satis hucusque nobis cognitas haud postremum locum obtinet illa Africæ portio, quæ a Nigritis, nomen a famoso amne Nigro nactis, habitatur, cujusque historiam libelli hujus Rubrica pollicetur. Scilicet promittit ea exactam descriptionem Regnorum hujus tractus: sicut & præmissa præfatio nobis spondet accuratam ejus notitiam Hydrographicam, Uranographicā ac Geographicā, curiositati eorum, qui hisce studiis oblectentur, abunde satisfacturam. Sed tantum abest, ut exactam nobis descriptionem istarum terrarum largitus in hoc libello Auctor fuerit; ut vix quidquā præter sola nomina regnorum, ne quidem omnium, sed maximorum duntaxat istius regionis exhibeat, quæ enumerat *Foulles, Tombut, Brak, Guioloph, Galaam, Thim, Cahior:* P. 79. certe ad cosmographicam scientiam quæ facere queant, tam parce tetigit, ut vix generales magni hujus Imperii limites inde satis pateant, nedum specialis locorum situs. Ut adeo non habuisset Autor, cur tantopere culparet Historicorum ac Geographorum plerosque, quod de hac regione tam pauca & ne ea quidem satis certa nobis tradant, falsis nempe relationibus nixi: quandoquidem ipse parum aut nihil attulit, quod supplendo tali defectui sufficere posset; præterquam quod testatur, se scisitando ibi nil quidquam inaudire valuisse aut de Regno *Senega*, aut de urbe ejus nominis, quæ & alias *Tulucatan* vocetur, in regione Nigritarum sitis, uti quidem *Morerius* in suo Dictionario (de quo in *Actis M. Mart. 1682. p. 68.* disseruimus,) scriptum reliquerit: negare tamen nequit, egregium terræ tractum & ad plusquam 400 leucas ab oriente versus occasum semet extendentem a Senega (quod unum est e 83. brachiis, in quæ Niger amnis sese dividit) includi, quem ipse Noster

81. alicubi insulam Senega vocitat, & in quo sitam refert Gallorum habitationem, *S. Ludovici* dictam, quindecim cum dimidio gradibus a linea æquinoctiali distantem & mari Atlantico adjacentem, ubi Autor se potissimum tenuit, dum iis in oris commoratus est. Nimirum ipse, qui in præfixa dedicatione semet nominat *F. J. B. Gaby*, Superiorem Conventus Observantiæ S. Francisci de Loches, cum tribus aliis ejus ordinis
3. Patribus, *Tartari*, *Pison* & *la Chaire*, sub initium anni 1686 a Rege
2. Galliæ ablegatus fuerat ad propagandam apud Nigritas religionem Christianam. Conscensa itaque nave, S. Catharinam pro insigni gestante ac Dn. Deslandes Capitaneum habente, salutatisque in itinere in-
14. sulis Canariis (quarum incolas ab hospitalitate, ingenio, modesta conversatione, & gravitate fastus experte, magnopere laudat) ineunte Junio ad eas oras appulerat. Quantos ibi cum sociis progressus in con-
33. vertendis infidelibus fecerit, non satis exponit: discursus tamen ab eorum aliquibus secum subinde habitos commemorat, indeque arguit, ipsos non adeo abhorrere a regulis evangelii, satisque propendere ad amplectendam doctrinam puriorem probitatemque Christianis di-
38. gnam: nonnullos etiam audita a se habita concione ad suscipiendum baptismum proclives fuisse narrat. Cæterum maxima libelli hujus pars insumitur recensendis consuetudinibus moribusque hujusce gentis, nec non aliquibus ad historiam naturalem regionis facientibus: e quibus non pigebit nnnnulla huc transcribere. Ac primo, quod religionem incolarum concernit, docet, eos quidem Mahometis sectæ ad-
39. dictos esse, ejus tamen præceptis non ita stricte parere: indeque nec ab usu vini abstinere, nec diem Veneris reliquis sanctiorem reputare:
40. quin potius septimæ diei celebrationem penitus ignorare. Quatuor vero potissimum festa observare eos memorat, quæ sint *Ramadam*, *Circumcisionis*, *Tabasket* ac *Gomon*. Primum horum, iis cum Turcis commune, incipere a novilunio Novembris & consistere in jejunio menstruo; dum per hoc spatium interdiu ab omni cibo potuque abstineant, noctu tamen bis terve ad comedendum surgant. Alterum *Circumcisionis festum* tribus quatuorve septimanis post Ramadam incidere ait, quo ipsorum filiis circumcisionem suscipere solenne sit: huic vero ceremoniæ nullam certam ætatem præfiniri, sed fere inter decimum & decimum octavum annum eam fieri, ac politicam potius, quam sacram haberi, indeque nec a sacerdotibus, quos *Marabousios* vocitent,

tent, sed a quovis obvio expediri: circumcisos vero absque ullo doloris signo totum illum diem choreis, tripudiis epulisque transigere, eo præterea privilegio gaudentes, quod usque donec vulnus plene fuerit consolidatum, liberum ipsis sit obvias quasque pecudes, etiam alienas, 43.
pro lubitu mactare: ut alias ejus diei festivitates, quas Autor memorat, taceamus. Festum *Tabesquet* die decima post novilunium Februarii 46.
celebrari asserit, ac præter solennes preces, (quas *Sala* nominant certis- 40.
que ritibus faciunt, speciatim partibus corporis secretioribus prius aqua lustratis) consistere fere in exercitiis equestribus & convivio ex arietibus sacrificatis apparato. Denique Festum *Gomon* in diem decimam Maji 46.
incidere refert, qua annum suum auspicari soleant: atque tum per tres noctes proximas congregatos a Solis occasu usque ad ortum continua circa Marabusium, caput aliquod ex Alcorano prælegentem, tripudia ad sonum tympani agere, iisque finitis junctim exclamare *Hiamamar*, quod ipsorum lingua signet, *Deus nos conservare dignetur ad sequentem usque annum.* 53. 73.
Cæterum Marabusios illos & judicum munere defungi ait, & juventuti informandæ adhiberi, quam tamen, ipsi scilicet satis indocti, vix aliud docere soleant, quam Arabicas literas legere ac exarare, nec non varia ex Alcorano loca solennia certis schedulis (*Grisgris* dictis) inscribere, quas complicatas dein satis caro pretio superstitiosæ plebeculæ divendant, amuletorum instar collo appendendas pro 74.
variis usibus, puta averruncandis in prælio vulneribus, recuperanda sanitate, fausto itinere, felici conjugii successu & similibus. Cœnæ ac- 76.
cubituris fert solenne esse, prius plenam manum de suo *Kouscou* (quod communissimum ipsorum edulium est, panis micam specie referens) pauperi cuidam largiri, aut si talis non adsit, canibus domesticis objicere aut in aerem spargere, quasi Deo oblaturos. Metempsychosin quo- 77.
que statuere eos arguit, ideoque a suffocatis animalibus abstinere, ne fortassis cujusdam e majoribus suis animam una deglutiant. Potiores 69.
in funere defunctorum ceremonias in barbaris ululatibus fœminarum præsertim & Marabusiorum, consistere ait: in Regum tamen sepultura 71.
id speciale observari, quod plura mancipia simul mactentur fossæque injiciantur, ac bos immoletur (quod *Sacrificium Chinense* vocare soleverint) sub arbore quapiam prope mare, cujus ramis dein appendant cornua ac pedes, quæque inde tam sacra reputetur, ut vel folium inde decerpere, scelus sit carcere, si non graviori supplicio piandum. Statum

tum politicum quod attinet, notat Autor, fœminas ibi nunquam ad re-
48. gnum admitti: regum vero filios ſucceſſionis in regimine non magis
ſecuros eſſe poſſe, quam remotiſſimos ex agnatis, dum rege defuncto
moris ſit, ut primores ejus ditionis ex ipſius familia libere eligant, quem
inter cæteros ſceptro magis aptum judicent: ac plerumque vota in eum
collimare, qui ſecundas a Rege vices ipſo adhuc in vivis exiſtente te-
nuerit Præfectus. Bella eorum impetu potius & ſubitis incurſionibus,
quam juſto ordine geri perhibet: & quamvis utrinque educto numeroſo
63. militum agmine acria ſubinde prælia miſcere ſoleant, non tamen facile
occiſorum ultra 60 aut 80 numerari, cum reliqui propere fuga ſibi con-
ſulere ſoleant, aliarum nationum pertinaciam in dimicando ridentes,
60. quaſi neſcirent, quantum vita bonum eſſet. Obſidiones vero apud eos
penitus ignorari dicit, cum locis urbibusve munitis plane deſtituantur,
vel ideo maxime, quod eorum regio ita comparata fere ſit, ut vix ad du-
orum triumve pedum profunditatem fodere ad excitandum murum
vallumve liceat, quin aquas offendant operarii labori ulteriori obſtacu-
la creantes. Potiora militum arma præter acinacem & ſpiculum me-
morat ſariſſas, quas ſenas ſeptenasve ſinguli geſtent & jaculorum inſtar
56. dexterrime vibrare norint: ſcuta item coriacea tam bene ſubacta & præ-
parata, ut vel ictum ſclopeti vulgaris ſuſtineant illæſa: non tamen fidu-
ciæ ſatis aut in armis aut in fortitudine ſua plerosque eorum reponere,
57. ſicubi pugnandum ſit, niſi *Grügriſiis* illis ſeu ſchedulis magicis capilli-
64. tio implicatis ſemet abunde etiam muniverint. Quoad reliquam vi-
tam perhibet eos primariam voluptatem in cibi potusque, quibus ſe præ-
ter modum ingurgitare ament, deliciis quærere, nec non in luxurioſo
concubinarum uſu, quarum nempe tantum habere numerum liceat,
quantum alere valeant. Nihilo tamen ſecius matrimonii quoque juſti
65. ſpeciem apud eos ſervari: ubi moris ſit, ut ſponſus ipſe ſponſam dotet
eamve certo donario a parentibus redimat: quo facto mox invicem
deſponſati cohabitent, dilatis nuptialibus ſolennitatibus, donec prius
per aliquod tempus alter alterius animum probare valuerit: hunc ete-
nim ſi non ſatis inter ſe conſonare deprehendant, libere iterum invi-
cem diſcedunt, absque ullo præjudicio puellæ ejusque famæ hinc metu-
endo; cum innuptis alioqui paſſim ſe proſtituere indulgeatur. Semel
tamen conjugii vinculo nexas teſtatur Autor fidem maritis ſanctiſſime
66. ſervare, in tantum ut adulterium inter eos pene res inaudita ſit, ac tanto
apud

apud omnes in odio & contemtu habeatur, ut ne quidem per leges illud
interdicere hactenus opus ibi fuerit creditum. Artes manuarias inter has-
ce gentes non magnopere frequentari aſſerit: imo præter textores, au-
rifices, ſutores, ephippiarios fabrosque lignarios, vix ullum apud eos
opificem haberi. E rebus ad hiſtoriam naturalem ſpectantibus, nota-
mus arbores aquis copioſe adnaſcentes, *Paleſouvies* dictas, multa me-
dulla & perpetuo virore gaudentes, fructibus tamen penitus deſtitutas;
quibus naturale eſt de ramis majoribus teneros ſurculos filorum inſtar
in terram ſponte demittere, ubi radicibus captis in novas evadunt arbo-
res, ita ut continuata hac propagatione, intra breve tempus vel arbor
una nemus efficere videatur. Porro obſervavit ibi Autor milvos, pellem
moſchi odore præditam habentes, quæ pectori applicata ſtomachi mor-
bos curare creditur; item avicularum ſpeciem, Gallicas omnes exilitate
ſuperantem, variaque plumarum venuſtate vel pſittacis, cantus vero
ſuavitate paſſeribus Canarienſibus longe anteferendam, cujus tamen
nomen reticet; culicum genus moleſtiſſimum, *Maringoins* dictum,
quorum ictus, niſi beſtiola mox ſuper vulnere contrita occidatur, non
minus periculoſi ſint, ac ſcorpionum Languedociæ: denique frequen-
tes per ſpacium hibernorum menſium, a Majo nempe ad Decembrem
usque, pluvias gelidiſſimas, guttis pollicem latis decidentes, tamque
malignas, ut & cutem arrodant atque exulcerent, & veſtibus exceptæ
tineas vermesque producant. Atque hæc fere ſunt notabiliora, quæ ex
libelli hujus lectione compilare licuit. De ipſo regionis ſitu ejusque di-
viſione & partibus nihil addimus, cum hac de re, uti ſupra monuimus,
Autor parce ſatis, nec niſi ex incertis aliorum relationibus egerit, ipſe
ſcilicet ob non tutas ſatis vias non ita longe a Gallorum manſione profe-
ctus, quam ſupra diximus a *S. Ludovico* appellari, duabus tribusve do-
mibus & quatuor turriculis conſtantem: præter quam in inſula *Gorée*,
oſtio fluvii Senega adſita, aliam adhuc arcem iidem poſſidere feruntur.
Cæterum non dubitat Autor, & detectionem ulteriorem harum orarum
expeditam ſatis, & incolarum converſionem faciliorem fore, ſiquidem
Regi Galliæ placuerit mille circiter aut amplius milites ſacræ ejusmodi
expeditioni impendere: quem modum prædicandi Evangelium ſcilicet,
Apoſtolis quidem penitus quondam incognitum, at noſtro tempore
in reducendis ſub jugum Hugonotis tanto cum ſucceſſu adhibitum,

67. 28. 29. 87. 86. 81. 79.

Autor semel iterumque arrepta occasione in præsenti tractatu summis laudibus extollere non omisit.

TABLE-TALK.
i. e.
COLLOQUIA MENSALIA, JANI SELDENI, ARMIGERI.

Londini, imp. E. Smithi, 1689. in 4.

Constant plagul. 8.

Janus Seldenus, JCtorum Philologorumque Anglorum coryphæus, mortuus est d. 30. Nov. A. 1654. Inter multa, quibus famam æternam meruit, ingenii monumenta, æquum fuit, nec *posthuma* negligere; qualia in Actis Erud. A. 1684. p. 304. 305. a nobis recensita meminimus. Sed & *Apophthegmata* tanti viri, ejus per quatuor lustra commensalis, *Richardus Milwardus*, ab interitu vindicanda autumavit. Studiose ergo ea excepit auribus primo & dein calamo, ac in locos tandem communes alphabeticos post Seldeni fata digessit. Quin autem dudum obierit, neque adeo ipsemet editionem hanc accurarit, vix est, quod dubitemus. Sunt effata illa stylo concepta familiari, perquam jucundo ac plus simplici vice jocoso, quamvis de rebus Ecclesiæ & Status Anglicani maxime seriis agant. Plerumque simili aliquo constant, eoque a re vilissima vel historiola admodum ludicra quandoque petito. Non raro sibi invicem aliquo modo contraria deprehendas, juste quæsturus, non ordine temporis consignata esse, ut liqueret, qua ratione sensim a Regiis in Parlamentarias partes Auctor pertractus fuerit. Cribro invenias dicta, quæ nec Episcopalibus, nec Presbyterianis approbatura se putes. Admiscentur quædam minoris momenti, aut a communis moralis doctrinæ præceptis aliquantum aliena; qualia propalari vix passus fuisset superstes Seldenus. Speciminis caussa, farraginem excerpemus, ut ex omnibus generibus indicatis exempla Lectori curioso suppetant.

pag. 7. n. 9. Episcopi (ait) eruditione sua inepti fiunt gubernando populo. Heterogeneæ enim legi innutriti sunt. Hinc ad Biblia statim amant rudere, ac inde expromere rem apud Judæos usitatam, quæ tamen Anglos nihil attinet. Similes sane homini, qui a fabro fieri vellet catenulam, non

non ut is vulgo facere solet, sed tali modo, quo Hiram in templo Salomonis faciebat.

Num, si Timotheus Ephesi, Titusve in Creta potestatem obtinuit in Presbyteros, consequitur inde, Anglos Episcopis egere? Quæ quæso necessitas est, gubernari nos in modum Ephesiorum Cretensiumve? p. 8. n. 1.

Qui Episcopale munus ita jure divino niti asserunt, ut Episcopos abdicare universos non liceat, quique ex adversa parte hos ita Antichristianos sibi imaginantur, ut necesse sit, hierarchia Anglicana eos exturbare, pariter insaniunt. Tales enim sunt Episcopi, quales eos hoc illove tempore judicaverit Respublica. p. 8. n. 7.

Duellum certis casibus, auctoritate Regum regni, in Anglia, non alibi, permittitur. Ecclesia olim duellis licentiam indulgebat, ut apparet ex veteribus liturgiis, preces complexis, a duellum inituris in æde sacra dicendas. Bellum sane licitum fatearis necesse est, quia Deus unicus Judex est inter duos nulli humanæ potestati subjectos. Jam vero ponamus, litem intercedere binis subditis, quæ testimonio humano non possit dirimi; cur non permissu Principis DEO illa decidenda tradatur? p. 18. n. 1.

Amici veteres sunt optimi. Jacobus Rex veteres calceos lubentius induebat, quod pedi jam aptati essent. p. 21.

Omnia bene verterent in republica, modo singula Parlamenti membra curam propriæ utilitatis deponerent, & de publica solum solicita essent. Nam si universum Medicorum collegium ægrum aliquem, communicatis consiliis, juxta solas artis regulas curaret, spes esset, sanitati illum restitutum iri. At si Medicorum aliquis multum habeat Scammonii, & eapropter recipi jubeat Scammonium, ut lucellum inde aucupetur; alter multum Rhabarbari habeat, eaque propter recipi jubeat Rhabarbarum, ut partem illius divendat, &c. &c. occident dubio procul hominem. p. 25.

Hispanus quidam in lario suo Sancti imaginem e pruno fabre factam adoraverat. Accidit forte fortuna, ut ea confringeretur. Tunc faber lignarius novam ei paravit e pruno in proprio hominis horto existente. Verum nolebat is cultum novo huic Sanctulo præstare, quod lignum nosset, unde exsculptus esset. Sic dum in Anglia nostra novi Comites Baronesque creantur, temni eos vulgo videmus, quod nimium nota sit eorum origo; quum e contrario cæteros omni honore ubivis p. 32. & 24.

dignos haberi animadvertamus, eo potissimum nomine, quod horum originem ignoremus.

Sunt Concionatores, qui quidlibet textui inferre norunt. Ju-
p. 45. n. 7. niores artium Magistri concionabantur adversus *Non-Residentes* in Academia. Decreto igitur a Senioribus cavebatur, ne quis aliquid pro concione diceret, nisi quod textui sacro conveniret. Sequenti die cuidam concio erat habenda de dicto: *Abraham genuit Isaacum.* Is cum aliquantum de eo disseruisset, ut par erat, observabat tandem, Abrahamum fuisse *Residentem*; si enim fuisset domi suæ *Non-Residens*, non geniturum fuisse Isaacum: hinc in porisma epanorthoticum adversus *Non-Residentes* effundebatur.

p. 48. n. 1. Qui novam Hierarchiam Angliæ obtrudere satagunt, persuadere nobis cupiunt, reperisse se eam in antiquitate. Sic enim in rem suam interpretantur vocabulum *Presbyterorum*, quotiescunque id in Patribus offendunt. Ita nempe & alia professionum genera antiquitatis gloriam affectant. Alchymista in Virgilii *aureo ramo*; Opticus in Cæsaris & Taciti *speculatoriùs*, *speculis*, *speculatoriis* navigiis artem suam reperit.

p. 55. Olim Oxonienses abjectissime loquebantur de *Historia* mea *Decimarum.* Vertente vero tempore sententiam mutarunt, & sepositio jure divino, non alibi plura argumenta pro jure suo Decimas recipiendi extare fassi sunt. Hinc eorum aliquis mihi scripsit, esse illam instar hastæ *Pelei*, quæ non minus sanaret, quam vulneraret. (Putabat, quantum juris divini per eam decederet decimis, tantum accrescere per ejusdem argumenta juris humani, majoris certe ponderis futuri in id genus controversiis a politicis decidendis.) Respondi, maluisse me comparari *Aristoteli*, *Avicennæ* & *Averroi*, quos quinque abhinc sæculis *Stephanus* Parisiensis episcopus *excommunicaverit*, (excommunicandi quippe termino usus est) quod turbarent offenderentque Theologiam Christianam; qui tamen quadraginta annis post revocati, ac cum auctoritate ex illo tempore in ecclesiis scholisque Romanensium versati sint.

p. 57. Quisquis ex Academia evocatur ad regimen status publici, antequam viros moresque aulæ probe norit, non aliter sese geret, ac si ocreatis pedibus, lacerna indutus, coma sudore diffluente, Regis cubiculum ingrediatur. Eruditio enim illa ac mores academici in itinere quasi usui esse possunt, sed nova vita novum morum apparatum postulat.

Plura

Plura essent, quæ non inviti hoc e libello excerperemus, nisi putaremus fore, ut totus Latine vertatur: utut aliquando φορτικὰ admisceat ἀκούσματα, v. g. quod episcopum non deceat concionari, p. 4. n. 4; quod chartas amuleta mentientes collo melancholici dæmonibusque sese obsideri credentis appendere liceat, p. 18. n. 1; quod procumbere integrum sit coram altari idololatrico, cum intentione verum Deum venerandi, p. 23; quod e legibus contra sagas non evincatur, dari sagas, p. 59. n. 1; quod Judæi in V. T. utut non credentes in Christum, moraliter tamen boni seu virtutum studiosi, salutis divinæ capaces participesque ex charitate Christiana credendi sint, p. 53. n. 1. &c. Cæterum non miraberis, adeo severe in dogma absolutæ prædestinationis animadvertere Seldenum, cum Anglos tantum non omnes ita sentire, ac ea in re Lutheranis magis, quam Reformatis Gallis, Batavis aut Germanis adstipulari, in vulgus notum sit.

DISSERTATION SUR LA GOUTTE TANT LA chaude que la froide &c.

i. e.

Dissertatio de Arthritide calida & frigida, ubi vera causa hucusque incognita manifestatur, certumque remedium præservativum indicatur. Secunda Editio.

Parisiis apud Laurentium d' Houry, 1689. in 12.

Plag. dimid. 16.

Dissertationis hujus autor, quia multoties sæviora mali arthritici tormenta in seipso perpessus est, tam certo veram ejus causam se invenisse credit, ut & methodum tradat infallibilem, quomodo quilibet pro lubitu arthritidem sibi comparare possit. In duas autem partes divisa est hæc dissertatio; in prima agitur de Arthritide calida, in altera de frigida. Calidam quod attinet, materiã ejus dicit esse sanguinem arteriosum, extravasatum ab inspiratione aeris frigidi in pulmonem intemperie calida affectum. Cum enim aer frigidior, aut malignis mixtus vaporibus, aut valde agitatus, per os præsertim inspiratur, ramos venæ & arteriæ pulmonalis in anastomosi referat, ita ut sanguinis pars inter arteriam & venam regurgitet, indeque guttulæ quædam

dam circumcirca effundantur in ſuperficiem pulmonum, non aliter ac ſi lagenæ vino plenæ ulterius vinum affundere velles per infundibulum, cujus extremitas non recte reſpondet orificio lagenæ; quod enim affundis per ſpatium iſtud regurgitat. Sanguis ille extravaſatus ibidem non ſubſiſtit, ſed inſinuando ſe membranis muſculos involventibus pergit usque ad juncturas articulorum, ubi cavitates adſunt, in quibus ſummo cum dolore detinetur, ulteriusque fermentatur & inflammatur. Tunc vero partes viciniores corripit, muſculos, potiſſimū ſi externe apponantur ea, quæ agitationem iſtam interiorem ulterius augmentare valent, cum cruciatu intolerabili a ſe invicem ſeparat, usque dum mediante naturali ſanguinis calore omnis illa materia per tranſpirationem diſcuſſa fuerit. Quodſi vero arthritis durante adhuc digeſtione ægrum invadit, pars quædam inſtar emplaſtri aut ſalis, compoſita ex partibus chyli, nondum exacte cum ſanguine commiſti, in loco affecto remanet, unde indiſſolubiles fere nodi efformantur. Ex recenſitis remedium præſervativum conſtare autor exiſtimat, in cura autem reſpirationem aeris tepidioris, motum partis ægrotantis continuum, licet dolorificum, & ſtrictum denique diætæ regimen utramque facere paginam certo promittit. Venæ ſectionem pro ſcopo præſervandi approbat, ad curam autem eam nil conferre, quin potius hujus loco tumorem urticis cædendum eſſe contendit. Vini potum pro ratione ætatis & temperamenti concedit, imo aqua mixtum omni noxa carere aſſerit. Hactenus de calida. Frigidam quod concernit, in parte dolente tumor ſine ulla aut cum exigua ſaltem inflammatione apparet, cutisque colorem naturalem retinet. Materia eſt pituita ſpiſſa viſcida & ſalina, in cerebro ſuperfluitatibus pleno orta, quæ guttatim deſtillando muſculorum membranas percurrit usque ad juncturas artuum, ibidemque majores aut minores excitat dolores, quo majus aut minus de bile participat prædictus humor. Hyeme in aere pluvioſo aut intenſo frigore, ſi nudo incedas capite, facillime contrahitur, & mediante calore externo, ſtricta diæta, moderatoque exercitio iterum curatur commode. Methodus ſanandi hernias Prioris de Cabriere, quæ conſiſtit in uſu ſpir. ſalis rect. per tres ſeptimanas, & applicatione emplaſtri præſcripti cum convenienti ſubligaculo, in fine hujus diſſertationis adjecta eſt.

JOSE-

JOSEPHI ANTELMII DISSERTATIONES CRITICA de veris Operibus Leonis Magni & Proſperi Aquitani.

Lutetiæ Pariſiorum apud Antonium Dezallier 1689. in 4.

Alph. 2. plag. 13.

PAſchaſius Queſnellus, cum A. 1675 Leonis Magni Opera Pariſiis recenſeret, tria ſcripta, de quorum vero auctore inter eruditos nondum convenerat, nempe *Capitula de gratia Dei*, *Epiſtolam ad Demetriadem virginem*, & *Libros de Vocatione omnium Gentium*, Leoni ſuo attribuit. Illi autem ſe opponens Antelmius, tanto apparatu Proſpero Aquitano ea vindicavit, ut luculentiſſime cum cæteris Proſperi ſcriptis, qua res & ſtylum congruere videantur. Quo labore per *tres priores Diſſertationes* defunctus, *quarta* Leonis Magni *duas contra Pelagianos epiſtolas* adgreditur, quarum *alteram Januario* inſcriptam Queſnellus authenticam declaraverat, *alteram* vero *ad Septimium* ſuppoſititiam. Verum tantum abeſt, ut his acquieſcat Antelmius, ut potius unam eandemque epiſtolam eſſe demonſtret, demptis ſcilicet coloribus furtivis, qui ex epiſtola 6. ad Aquileienſem priori adſperſi erant; doceatque, vagam illam ad Aquileienſem epiſtolam Januarii nomine fore prænotandam. *Quinta Diſſertatione* Gennadium omnesque alios antiquos, qui *Epiſtolam Leonis ad Flavianum in cauſa Eutychis* a Proſpero (tanquam ejus Notario,) dictatas ſcribunt, adverſus Bellarminum Labbeumque vindicat, ad oculum oſtendens, non ſolum in hac, ſed & in aliis Leonis epiſtolis haud obſcura ſtyli Proſperiani veſtigia apparere. Eadem cum in Sermonibus quoque Leonis deprehenderit, in *ſexta Diſſertatione* varia promit exempla, inprimis ex Sermone 4. in Natali Leonis, & ex Sermonibus de Collectis & Jejunio, cauſasque ejus rei inquirens, potiorem judicat, quia Sermones ea ætate expetebantur ab aliis Epiſcopis recitandi, ſiquidem Gennadius teſtatur, multas Salvianum Presbyterum Homilias pro Epiſcopis compoſuiſſe, indeque *Magiſtri Epiſcoporum* laudem, non ut vulgo volunt, quia Salonium & Veranum Epiſcopos in adoleſcentia docuerat, reportaſſe; quanto magis Leonis, ſummi Pontifi-

tificis, Sermones alii expetierint, *cui interdum aliquos orationis ornatus contulerit Prosper, vir sui ævi doctissimus & facundissimus, qui occupatissimo Pontifici a consiliis ac epistolis, aut præcipuus erat, aut unicus*, ut verbis Antelmii hæc efferamus; qui *Septima Dissertatione* perlustrat reliqua opera Prospero adscripta, contenditque *Opus de Promissionibus & Prædictionibus*, a Cassiodoro falso adscribi, & hominem ex Africa oriundum auctorem habere; *libros de vita contemplativa* Juliani Pomerii esse, de quo multa notatu digna congessit; *confessionem Tyronis Prosperi* a Sirmondo editam vix aliquid exhibere Prosperi nostri stylo famæque satis consentaneum. *Octavam Dissertationem* Chronico Prosperi impendit, idque, prout vulgo exstat, Aquitano nostro adversus Garnerium prolixe vindicat, prout vero a Pithœo editum est, interpolatum infartumque probat. *Nova* denique Carmina Prosperi examinat, ita ut illud *de providentia* suppositium judicet; *Anacreonticum ad uxorem* dubium relinquat; *Epitaphium hæreseos Pelagianæ & Nestorianæ* Aquitano Prospero contra Garnerium adserat; *Carmen de ingratis* cum 97 *Epigrammatis, aliisque duobus in Augustini obtrectatorem* genuina maxime esse arbitretur, illumque obtrectatorem ex *Secretis* suis *Lirinensibus* (libro novo, in quo ordinando & illustrando totus pene sit) non alium esse prodat, quam Vincentium Lirinensem, qui in Commonitorio suo Augustini etiam doctrinam perstringere affectarit. Claudit denique hoc volumen Antelmius, promissa illorum *Secretorum*, & nova integraque omnium Prosperi operum editione.

MANUDUCTIO AD PHILOSOPHIÆ ARISTOTELEÆ, EPICUREÆ, & CARTESIANÆ PARALLELISMUM, Auctore Petro de Villemandy V. D. M. ac Publico Philosophiæ in Salmuriensi Academia olim Professore.

Amstolædami apud Henr. Wetsteinium A. 1685. in 4.

Constat plag. 14.

IN Manuductione ista Triplicis memoratæ Philosophiæ, alteriusque cujusvis tum veteris tum novæ conditio, partes, ordo partium, origo, progressus, complementum, sectæ, methodus ac usus asseruntur, conve-

veniensque ex his Philosophiæ notio indigitatur. Præmissis paucis de nominibus Philosophiæ, *Finem* ejus proponit, qui juxta Aristotelicos veritatis contemplatio in parte speculativa, virtutis exercitium in practica: secundum Epicureos felicitas hujus vitæ, ex justa rerum æstimatione, convenienti moderatione affectuum, dolorumque vacuitate consurgens: juxta Cartesianos eadem vitæ præsentis felicitas, ex debita animi constitutione, convenienti corporis habitu, optataque commodorum externorum possessione efflorescens. Logica & Metaphysica intellectum suis præjudiciis liberant, liberatumque certa illustrant rerum sciendarum cognitione: Ethica voluntatis affectus moderatur, & ad virtutem informat: Physica & Medicina vires ac valetudinem tuentur: Mechanicæ artes commoda vitæ suppeditant. Observat Auctor, Sectarum Principes in assignando Philosophiæ fine aliquantulum dissentire, aliis intermedium finem, aliis ultimum constituentibus: aliis Philosophiam fusiori significatu usurpantibus, pro artium omnium ingenuarum choro, cujusmodi sunt Cartesiani; aliis angustiore, pro iis duntaxat artibus ingenuis, quæ ad animi cultum sunt institutæ, cujusmodi Aristotelei ac Epicurei: omnes tamen in summa amice conspirare ostendit. Pro *Objecto Philosophiæ* Aristotelis Sectatores res divinas ac humanas habent, nimirum tum quæ captum hominis non excedunt, tum ad ejus felicitatem sunt momentosæ. Epicuri discipulis materia circa quam Philosophia exercetur, sunt tum naturalia tum moralia. Cartesii Sectatoribus Philosophia per totam rerum universitatem longe lateque diffunditur, omnia tum superna tum inferna, tum materialia tum immaterialia perlustrans. Exigua in his Philosophorum dissensio annotatur, dum Epicurei Philosophiam angustioribus circumscribunt cancellis, quam vel Aristotelei vel Cartesiani: qua seposita levi discrepantia, nullus inter eos dissensus existat; quippe qui omnes fateantur, Philosophiam ea tantum contemplari, quæ ad vitæ felicitatem pondus habeant. Ad *Principia* progredimur. De quibus si Peripatetici consulantur, sunt inter se discordes. Aristoteles nonnunquam statuere videtur, Philosophiæ principia esse communes rerum notiones, menti a natura impressas, ex quibus ratiocinationis ductu singularia quæque deducantur. Sæpius contendit ea esse experientiam, dum singularium inductione universalia quæque constare decernit. Sectatores experimenta, notiones communes, & Doctorum auctoritatem con-

jungunt, triplexque illud ſubſternunt Philoſophiæ fundamentum. Immo nonnulli ſunt usque adeo pii cum Alſtedio, Danæo, Comenio, ut ex Scriptura Sacra unice propemodum philoſophentur, nec quicquam in rebus naturalibus ſtatuant, quin ex Revelationis divinæ fonte deriveni. Epicurei axiomata naturali lumine nota, ex quibus concluſiones philoſophicæ deducantur, nulla prorſus admittunt, ſola ſenſuum experimenta, cum anticipationibus inde natis, ad earum confirmationem vocant. Unde vulgatiſſimum Epicureæ Scholæ principium ex Ariſtotelea tranſumtum: nihil eſt in intellectu, quin prius fuerit in ſenſu. Carteſiani cum Magiſtro fatentur quidem, in rebus Phyſicis adhiberi poſſe nonnunquam vulgaria quædam experimenta, quibus illæ ſtabiliantur: verum cum ſenſus ſint maxime fallaces, nec interiorem rerum eſſentiam attingere poſſint, imo nec exteriores earundem apparentias exhibere queant ſatis diſtincte, propterea ipſos neque in Phyſicis, neque in Metaphyſicis, neque in Moralibus eſſe audiendos: ſi evidentem & certam earum cognitionem ſectemur, conſulendas eſſe duntaxat communes animi notiones, ex quibus tanquam ex principiis minime fallacibus, univerſa Philoſophiæ dogmata decernantur. His expoſitis, *Philoſophiæ fundamenta noſter Auctor ſic conſtituit:* Vulgaris rerum cognitionis principia ſunt multiplicia ſenſuum experimenta, confuſæque rerum notiones inde obortæ menti: Evidens rerum cognitio ejusque demonſtratio accurata arceſſenda ex generalibus rerum ideis, a Natura menti impreſſis, atque axiomatibus naturali lumine perſpectis, quæ genuina ſint & prima illius principia: Experientia tamen, eruditorumque placita, poſſunt haberi principia, ſed ſubordinata ac confirmativa: Scripturæ S. oracula utiliſſime etiam audiuntur in rebus philoſophicis, ſi minus ad demonſtrationem, ad illuſtrationem earum certe ac confirmationem.

Ex fine, objecto ac principiis Philoſophiæ hactenus expoſitis ac præſtructis, plenam ejus delineationem indagat in definitionibus Peripateticorum, Epicureorum, Carteſianorum, judicans nullam earum eſſe, quæ non poſſit tuto admitti; poſſe etiam convenientiſſime definiri Scientiam eorum, quæ ad vitæ hujus felicitatem pertinent. Dari autem ejusmodi Scientiam, prolixe adſtruit contra Philoſophos tum veteres plurimos, tum novos nonnullos, qui negarunt. Hinc ejusdem amplitudinem partesque determinaturus, hodiernorum partitiones potis-

potisſimum memorat. Ariſtotelei vulgo diſtinguunt a Fine *in Theoreticam*, cujus finis eſt veritas, nudaque rerum contemplatio, *Practicam*, cujus finis eſt praxis, ſive actio interna, ex intellectus vel voluntatis libertate proficiſcens, & *Poëticam*, cujus finis eſt effectio, ſive operatio externa, tum opus poſt ſe relinquens, ut ædificatio, lanificium, tum non relinquens, ut ſaltatio, cantus, & alia. Pars Theoretica rurſus eſt triplex, Phyſica, Mathematica, Metaphyſica. Practica quoque duplex, alia Dialectica, quæ functiones intellectus dirigit, alia Moralis, quæ actiones voluntatis moderatur. Nonnulli Dialecticam malunt inter artes recenſere, alii ſpecialem eſſe diſciplinam volunt. Poetica ars proprie dicitur, ac duplex ſtatuitur, Sermocinalis quæ in ſermone, & Realis quæ in aliis humanis operibus externis componendis operatur, atque iterum diſtinguitur. Epicureæ Philoſophiæ partes numerantur tres, Canonica, quæ veritatis dijudicandæ regulas præſcribit, Phyſica, quæ univerſam Naturæ contemplationem habet, & Moralis, quæ vitam inſtituit. Juxta Carteſianos duo debent in Philoſophia diſtingui, apparatus ſive προπαιδεία, & Philoſophia ipſa ſive παιδεία. Duo complectitur Apparatus, primo generalem aliquam honeſte vivendi rationem, qua cupiditatum æſtus temperentur, corporisque mitigentur dolores, ne hæc in philoſophando vel veritatem oblatam præripiant agitatione, vel latentem inquiri non ſinant diſtractione: ſecundo, compendioſam quandam rationis regendæ methodum, cujus directione ad verum facilius ducamur. In Philoſophia ipſa tanquam arbore ſpatioſa tria continentur, *Radix*, id eſt Metaphyſica, quæ humanæ mentis notionem, DEI exiſtentiam ac veracitatem, genuina veri & falſi criteria, aliaque ejuscemodi definiens, generalia ſtruit humanæ ſcientiæ fundamenta: *Truncus*, id eſt Phyſica, quæ in Naturæ contemplationem aſſurgens, cæteris omnibus diſciplinis quaſi ſubſternitur, ſuccumque ſubminiſtrat: *Rami* denique ſunt tum diſciplina Moralis, tum Medicina, tum artes Mechanicæ. Inter quas Philoſophiæ diſtributiones nulla eſt, quæ ſi tantillum emendetur, ex judicio Auctoris noſtri, non poſſit adoptari. Verum cum Peripatetici cum Carteſianis Philoſophiam paulo latius diffundant, Epicurei paulo ſtrictius circumſcribant, mediocritatem quandam ipſe ſequitur. Nimirum Philoſophiæ generatim ſumtæ duplex eſt pars, Theoretica & Practica. Speculativa rurſus alia eſt Generalis, quæ Ens contemplatur, qua ens,

vel potius notiones rerum a natura nobis insitas, omnibusque disciplinis communes percenset ac evolvit; alia Specialis, quæ singularem aliquam entis speciem considerat. Prior solet ab Aristoteleis Metaphysica appellari, a Cartesianis Scientia generalis vel Ontologia. Posterior est vel Pneumatologia, quæ in Substantiæ Spiritualis, vel Mathematica, quæ in Quantitatis, vel Physica, quæ in Corporis naturalis contemplatione occupatur. Practica similiter est duplex, pro duplici actionum humanarum præceptis dirigendarum genere. Logica intellectus, Ethica voluntatis regit operationes. Hinc *ordo* innotescere potest *tractandarum disciplinarum*. Peripatetici Logicam præmittunt, succedunt Ethica & Physica, coronis est Metaphysica. Apud Epicureos prima pars est Canonica, Physica secunda, Ethica ultima. Juxta Cartesianos hoc ordine disponuntur. Arti cogitandi primum locum dant; sequitur Ontologia; accedunt Physica & Ethica. Hic dissensus ita tollitur. Si facilitatis habeatur ratio, Philosophiæ partes eo ordine possunt tractari, quo præcipiunt Aristotelei; si disciplinæ accuratioris ordo servandus sit, eo possunt ordine explicari, quo vel ab Epicureis, vel a Cartesianis traduntur; licebit etiam alium commodum eligere. Nunc Philosophiæ *originem, progressum, adultamq; ætatem* investigat, sectas varias secundum eam partitionem referens; & quidem adultæ & ad supremam perfectionem contendentis sectas quatuor enumerat, Aristoteleam, Epicuream, Cartesianam, Electivam, quam reliquis præfert, & de ratione juxta eam philosophandi disserit. Tandem *Usum Philosophiæ* ostendit, primo generatim in excolendis animi facultatibus; secundo speciatim in omnibus artibus tum inferioribus, tum superioribus. In inferioribus, uti Grammatica, Rhetorica, Poetice, Historice, Astronomia, Organica, Optice, Musica, Pictura, variisque disciplinis ipsi affinibus, Militari, Nautica, Fabrili, Textoria &c. Deinde in superioribus, quæ sunt, *Medicina*, quæ nihil aliud est, quam Physice activa, ad vitæ conservationem traducta; *Jurisprudentia*, quæ nihil aliud est, quam specialis Politica, ad Reipublicæ vel Ecclesiæ administrationem translata; *Theologia*, quæ utitur Philosophia, cum dogmata ex Scripturis definit, cum eadem adversus hostes tuetur, cum a vitiis deterret homines, cum ad virtutem impellit, cum sua fundamenta fulcit.

ΠΑΣΧΑ-

ΠΑΣΧΑΛΙΟΝ, *SEU CHRONICON PASCHALE A MUNDO condito ad Heraclii Imperatoris annum vicesimum, nunc tandem auctius & emendatius prodit, cum nova Latina versione & notis chronicis ac historicis, cura & studio Caroli du Fresne, Domini du Cange, Regi a Consiliis & Franciæ apud Ambianos Quæstoris.*

Parisiis e Typographia Regia A. 1688. in fol. maj.

Alph. 7. plag. 16.

CArolus du Fresne Dominus du Cange, cujus industriæ novam hujus Chronici editionem debemus, A. C. 1610, 15. Cal. Januar. apud Samarobrivam Ambianorum civitatem in provincia Belgica secunda, patre Ludovico Toparcha Frigidæ Vallis ac Præposito Belli-Quercus, & matre Helena Relya natus est, & primis studiorum rudimentis in Collegio Ambianensi Patrum Societatis Jesu positis, in Academiam Aurelianensem, ut juri discendo operam daret missus, ac A. C. 1631 Lutetiæ in Advocatorum ordinem cooptatus. Sed mox patriæ redditus, in bonarum litterarum studiis totus fuit. A. C. 1638 conjugem duxit Catharinam Bosiam Drancurtiam, splendidis apud Ambianos natalibus ortam, cum qua 10. liberos genuit, e quibus quatuor superstites reliquit, & in his Philippum natu majorem Franciæ apud Pictavos Quæstorem. A. C. 1645 Quæsturæ apud Ambianos dignitatem obtinuit, sed magno literarum bono factum est, ut A. C. 1668, occasione pestis apud Samarobrivam grassantis, familiam suam Lutetiam transferret, ubi per viginti annos ad mortem usque commoratus est, quæ ipsi 10. Kal. Novembr. A. C. 1688 obtigit, cum ante extremum morbum, per quinquaginta & quinque postremos vitæ suæ annos firma & incorrupta valetudine usus fuisset, & ætatis annum octavum & septuagesimum ferme in altissima tranquillitate explevisset. Edidit præter nonnulla vernaculo idiomate scripta, Johannis Cinnami historiarū libros 6, cum eruditis in Nicephorum Bryennium, Annam Comnenam, & Cinnamum notis, nec non Pauli Silentiarii descriptionem templi S. Sophiæ cum uberiori commentario Paris. A. 1670; Glossarium mediæ & infimæ Latinitatis A. 1678; Cyrilli, Philoxeni aliorumque veterum Glossaria Latino-Græca & Græco-Latina A. C. 1679;

A.1679; Historiam Byzantinam duplici commentario illustratam A.1680, Johannis Zonaræ Annales cum notis A.1687; Glossariũ mediæ & infimæ Græcitatis Lugduni A.1688, & postremo Chronicon hoc Paschale, cui in lucem edendo dum incubuit, gravissimo morbo oppressus ad plures abiit.

Inventum est hoc Chronicon primum in Sicilia ab Hieronymo Surita, ejusque & Antonii Augustini opera ex Sicilia Romam delatum, unde & Fasti Consulares huic Chronico interjecti, quos *Carolus Sigonius* & *Onuphrius Panvinius* inde transcriptos primi evulgarunt, *Fasti Siculi* a pluribus appellati sunt. Aliud hujus Chronici exemplar manu Andreæ Darmarii antiquarii descriptum Sylburgius 36. aureis solaribus emptum Hœschelio donavit, qui illud Reipublicæ Augustanæ obtulit. Ex eo pleraque Casaubonus manu sua descripsit, & *Scaligero* communicavit, qui cum Eusebii Chronicon una cum aliis Chronicis ederet, illa quoque Casauboni excerpta typis imprimi curavit, & *chronicam temporum epitomen* inscripsit, & in notis ad Eusebium sub *Chronici Casauboniani* nomine subinde allegavit. Nono post Scaligeri editionem anno, Monachii Chronicon hoc integrum cum Latina versione *Matthæi Raderi* Jesuitæ lucem publicam adspexit, qui *Chronicon Alexandrinum* dici voluit, nullo alio ductus fundamento, quam quod in fronte codicis Augustani, Petri Alexandrini nomen legisset. At si vel maxime Petrus Alexandrinus Chronici hujus autor esset, Alexandrinum tamen, Cangio nostro judice, dici commode non potest, cum non solum de rebus Alexandrinis agat, quemadmodum opus Callinici Sophistæ, qui sub Gallieno decem libris res Alexandrinas persecutus est, neque tempora secundum Alexandrinorum æram ac epochas designet. Rectius illud Chronicon Alexandrinum dici censet, quod in bibliotheca Regia hoc titulo notatur: *Chronicon Georgii Ambianensis Episcopi, vel sicut alii volunt, Victoris Turonensis Episcopi*, quod Chronicon etiam a Jacobo Gothofredo in notis ad Codicem Theodosianum non semel sub farraginis Alexandrinæ lemmate laudatur. Quamvis autem nonnulli Chronicon, quod Raderus Alexandrinum inscripsit, Antiochenum vel Constantinopolitanum dicere maluerint, Cangio tamen opus hoc Παχάλιον seu *Chronicon Paschale* insignire placuit, cujus consilii rationes in præfatione reddit, in qua etiam de Paschalium scribendorum duplici methodo, & de variis veterum Paschalibus, ac imprimis de Paschali

schali Hippolyti Portuensis fuse disserit, & inter alia Hippolytum ejus Chronici autorem esse suspicatur, quod Canisius tom. 2. antiqu. lect. & Philippus Labbeus tom. 1. novæ bibliothecæ hoc titulo vulgavit: *de divisionibus & generationibus gentium.* Agit quoque de fastorum conditoribus, & unde fasti Chronici hujus Paschalis deprompti fuerint, disquirit. Autorem hujus chronici neque Petrum Alexandrinum esse statuit, neque Georgium Pisidem, neque S. Maximum, sed Autorem quendam hactenus adhuc incognitum, quamvis non uni sed duobus potius Autoribus παχάλιον hoc tribuendum putet. Docet enim ex Holstenii observationibus, quas Chronico suo Alexandrino adscripsit, in anno Constantii 17, qui est Christi 354, desinere priorem autorem Chronici Paschalis, quod deinde ab alio quodam usque ad 20. Heraclii annum continuatum sit. Et quamvis hoc Chronicon neque a Georgio Syncello, neque a Photio lectum fuerit, indeque Goarus autorem hujus Chronici Heraclii tempestate vixisse dubitaverit, Cangio tamen dubium non est, quin continuator hujus chronici sub Heraclio, quem ἡμῶν βασιλέα vocat, floruerit, cum quæ de Heraclio ejusque gestis narrantur, & exscriptæ prolixiores ad Persarum Regem vel Toparcham epistolæ aliaque id omnino suadeant. Prolixiorem Cangii de hoc opere præfationem excipit Analysis chronologica ad Chronicon Paschale, ex observationibus *Johannis Baptistæ Hautini* Regii in præfectura Parisiensi Consiliarii, nec non *Stephani Baluzii* epistola ad Eusebium Renaudotum de vita & morte Caroli du Fresnii, ex qua excerpsimus, quæ supra de ipso memoravimus.

Sequitur ipsum παχάλιον, quod ut emendatius prodiret, per *Mabillonium* & *Germanum*, cum in itinere Italico versarentur, exemplar Vaticanum, ex quo forte & Augustanum descriptum fuit, consuli curavit, qui ipsius desideriis non difficulter annuentes, una cum *Stephanotio* codicem Vaticanum inspexerunt, & nonnullas lectiones, de quibus ab ipso rogati fuerant, notarunt. Porro cum Raderus Autoris mentem non ubivis assecutus fuerit, sive quod codice mendoso uteretur, sive quod extremam versioni suæ manum addere eamque recensere per otium non licuisset, novam versionem Græco textui adjunxit, quæ si minus culta videatur, Autori id imputari cupit, qui pleraque stylo humili & plebejo exaraverit, unde & a Scaligero Idiota dictus est. Ac ut temporum notæ certiores essent, Consulum fastis annos U. C. & post

post Christi nativitatem singulis Consulum paribus annos Dionysianos, & subinde etiam annos mundi juxta Græcos in margine adscripsit, prout hos suo codici *Antonius Allenus* adscripserat. Addidit & notas, quibus obscuriora loca breviter illustravit, & nonnunquam lectorem ad Scaligeri in Eusebium notas aliosque Autores amandavit. Insertæ quoque subinde sunt his notis variæ lectiones & conjecturæ *Holstenii*. Præcedunt autem notas selecta quædam ad illustrationem Chronici Paschalis spectantia, quorum nonnulla *Petavius* in Doctrina temporum & Uranologio, nonnulla *Bucherius* in Doctrina temporum, nonnulla *Dodwellus* in appendice ad dissertationes Cyprianicas vulgavit, nonnulla ex codicibus MSC. nunc primum prodeunt.

ORATIONES HABITÆ PISIS AUCTORE Benedicto Averanio, in Pisano Lyceo Literarum Humaniorum Professore.

Florentiæ apud Petrum Matini, 1688. in 4.

Plagul. 31.

DUodecim hoc volumine exhibentur Orationes, in solennibus Studiorum in Lyceo Pisano Instaurationibus ab Auctore disertissimo habitæ, ut Academica Juventus ad humaniores literas debita industria excolendas excitaretur. Hinc plerarumque argumenta circa bonas literas versantur, quarum gloria, dignitas, jucunditas & in bello pacque usus, quinque orationibus commendatur: sicut peculiari oratione Græcæ linguæ vindicatur præstantia, alia docetur studiis literarum deditos mediocri laude contentos esse non oportere, alia adolescentiæ tempus idoneum maxime studiis esse demonstratur, alia denique literas verissimam pacem animo largiri evincitur. Duæ sunt argumenti alterius, nec a scopo tamen plane alieni, & insignem Auctoris eloquentiam abunde comprobantes, quarum prima reliquis omnibus præmissa continet Panegyricum, occasione nuptiarum inter Ferdinandum Principem Hetruriæ & Violantam Beatricem Vindelicorum Principem, Serenissimæ Domui Mediceæ dictum & in laudes Potentissimi Electoris Bavari, quem Fratrem Sponsa habebat, desinentem: altera Christianorum luculentas victorias de Turcis hoc bello reportatas graviter ornateque deprædicat.

(o)

ACTORUM ERUDITORUM, *quæ Lipsiæ publicantur,* SUPPLEMENTA.

Sectio IX.

PETRI ET FRANCISCI PITHOEI JURISCONsultorum Observationes ad Codicem & Novellas Justiniani Imperatoris per Julianum translatas.

Parisiis, e typographia Regia, 1689. in fol.

Plag. 217.

CLarum est non ob juris saltem scientiam, sed & elegantiorem literaturam, & merita de Antiquorum scriptis, vel a mendis vel interitu vindicatis evulgatisque, *Pithoeorum* nomen, a duobus fratribus *Petro* & *Francisco*, Petri filiis, Petri nepotibus, ingentem famam adeptum, & hodie ab illustri Pronepotis dignitate sublimem gloriam nactum. Est is *Claudius Pelleterius* dignissimus in ærarii regii præfectura Colberti successor, & supremus Galliarum Senatus in insula præses (*Messire Claude le Peletier, Ministre d' etat, Conseiller au Conseil Royal & Controleur general des finances de France*) qui dum arduum sibi commissum munus administrat, literarum curam haud abjicit, neque orbem literarium editione proavi sui *Petri Pithœi* ejusque fratris *Francisci*, operum ἀνεκδότων sibi devincire cessat. De Juris Canonici nova editione splendidissima, illustris hujus Viri auspiciis, cum notis & emendationibus Majorum suorum, anno 1687 evulgata, in *Supplementorum* horum *Sect. I. p. 23. seqq.* diximus. Codicem canonum veteris Ecclesiæ Romanæ a Fr. Pithœo illustratum in *Actis* anni 1688, *mense Majo, p. 230.* enarravimus. Jam de nitore, quem gemini hi Tyndaridæ (quo nomine eos adpellatos esse, Scæv. Sammarthanus indicat) Civili Juri conciliarunt, nonnihil commemorandum est. Cum universam veteris juris scientiam animo complexi essent, integrum Justinianeum Codicem, qui duodecim libris absolvitur, observationi-

bus eruditis illustrare aggressi fuerunt. Verum post ipsorum obitum, (qui *Petro* quinquaginta & septem annos nato anno 1596, *Francisco* septuagenarium septem annis supergresso anno 1621 obtigit) reliquis inter schedas disjectis vel non satis integre extantibus, eas solum Observationes superstites reperit illustrissimus Hæres, quas ad priorem librum commentati fuerant doctissimi Viri: in quibus ex historia ecclesiastica, Conciliorum generalium canonibus, aut Synodorum (quarum omnium placita colligere, & in publicum proferre animo constituerat Petrus, narrante in vita ejus Jos. Mercero) decretis, sententiis item & autoritatibus Patrum, Imperatorum constitutiones & leges illustratæ sunt: additis multarum legum libri primi & quarundam reliquorum Græcis interpretationibus, depromtis ex Ecclesiasticarum constitutionum collectionibus, & Historiæ ecclesiasticæ scriptoribus: nempe *Lib. I.* tit. I. lex 3. 5. 6. 7. II. 15, 17. 18. 20. 20. 24. 25. 26. III. 29. 30. 36. 39. 42. 43. 44. 45. 46. 47. 48. 53. 57. IV. 14. 17. 18. 20. 22. 23. 25. 26. 29. 30. 32. 33. 34. V. 9. 11. 12. 13. 14. 15. 16. 17. 18. 20. IX. 18. X. 2. XI. 9. 10. XII. 3. 7. 8. XIV. 10. XV. 2. XVII. 3. XXXIII. 2. LI. 13. *Lib. II.* II. 4. VII. 18. 19. XIII. 27. 28. *Lib. III.* I. 11. 12. II. 2. 4. X. 1. XLIII. 1. *Lib. IV.* XX. 1. 13. 15. 16. XXI. 16. 17. XXIV. 1. XXXII. 29. LXV. 33. *Lib. V.* I. 6. IV. 29. XVII. 12. *Lib. VII.* XLV. 15. LI. 5. 35. 36. *Lib. VIII.* X. 12. XVII. 3. *Lib. IX.* IV. 6. XXIX. 2. XLIX. 11. Subjunctæ sunt Codicis libro primo observationibus instructo Justiniani Imp. Novellæ a *Juliano* Antecessore Constantinopolitano e Græcis Latinæ redditæ, singularum autem capitum sententia paucis verbis dilucide explicata, & proœmiis ac perorationibus sublatis, in epitomen redactæ, quas *Franc. Pithœus* e veteri Codice restituit & emendavit, Glossario erudito & scholiis obscuriora Juliani verba interpretatus. Adjectæ sunt Præfationes, quas suis editionibus præmiserant epitomes hujus Julianeæ priores Editores, *Nic. Boerius*, *Lud. Miræus* & *And. Augustinus*: quorum postremus de utilitate hujus collectionis disseruit, multa etiam Juliano contulit, paratitla, indices, varias lectiones, obscurorum verborum significationes: quæ omnia editioni huic accesserunt. Subnexa sunt: Juliani de Consiliariis dictatum, *pag. 648.* Ejusdem de contutoribus collectio *p. 650.* Justiniani edictum confessionem fidei exhibens & refutationes hæresium, p. 651. quod Græce in Chronico Alexandrino extare annotat Pithœus *p. 671.* Ejusdem pragmatica sanctio ad

ad Vigilii Papæ petitionem facta, varia complectens capitula, *p. 673.* alia item de adscriptitiis & colonis *p. 679.* & duæ pro Concilii Vizaceni, seu Byzacenorum, privilegio, *p. 680. 681.* Justini Imp. tres constitutiones *p. 682. 683. 684.* Tiberii Constantini Imp. pragmaticum de confirmatione Constitutionum Justini Imp. *p. 685.* Justiniani novellæ constitutiones quædam, quæ in editis hactenus desideratæ fuerunt, *p. 686. seqq.* Impp. Theodosii, Valentiniani, Majoriani & Anthemii constitutiones novellæ XLII, Jacobo Cujacio anno 1571 a P. Pithœo dicatæ *p. 697. seqq.* Agmen claudit *Mosaicarum & Romanarum legum collatio*, ex veterum JCtorum monumentis desumta, anno 1572 a Petro Pithœo primum edita, nitidior jam recusa, ne quid desit venusto operi Pithœana scripta ad Jus civile spectantia complectenti. Reliqua quæ a Petro Pithœo publici juris facta fuerunt opera, uno volumine complexus est, quod Jac. Aug. Thuano (cujus de P. Pithœo insigne elogium libro 116 Histor. legitur) dedicavit, *Carolus Labbeus* A. 1609, præfixa historia vitæ ejus a *Josia Mercero* conscripta. Eandem nimirum operam tribuens Pithœanis eo tempore evulgatis scriptis, quam his, quæ recensuimus, ad civile Jus pertinentibus doctissimorum Fratrum monumentis præstitit *Franciscus Maresius* (Desmares) Dominus de Palis & de Luyeres, in Curia Patronus & Facultatis Jurium in Parisiensi Universitate Doctor honorarius, cujus studio hanc sub auspiciis Illustrissimi Pelleterii susceptam debemus collectionem.

OBSERVATIONES DE CICINDELA VOLANTE, habitæ a Richardo Wallero, Armigero, ac Societatis Regiæ Sodali.

Translatæ ex Transact. Phil. Angl. M. Jan. 1685.

N. 167. p. 841.

CIcindela Volans utut non male a diversis Autoribus, qui de Insectis tractarunt, jam tum fuerit descripta, nemo tamen adhuc, quantum novi, eandem in Anglia reperiri prodidit: & omnino negari nequit, eam visu admodum raram esse. Bis tamen sors tulit, ut capere tales mihi licuerit prope Northaviam in Comitatu Hertfordiensi: semel quidem media æstate anni 1680, ac dein anno proxime elapso 1684 per duas circiter septimanas mense Junio: circum candelam nempe

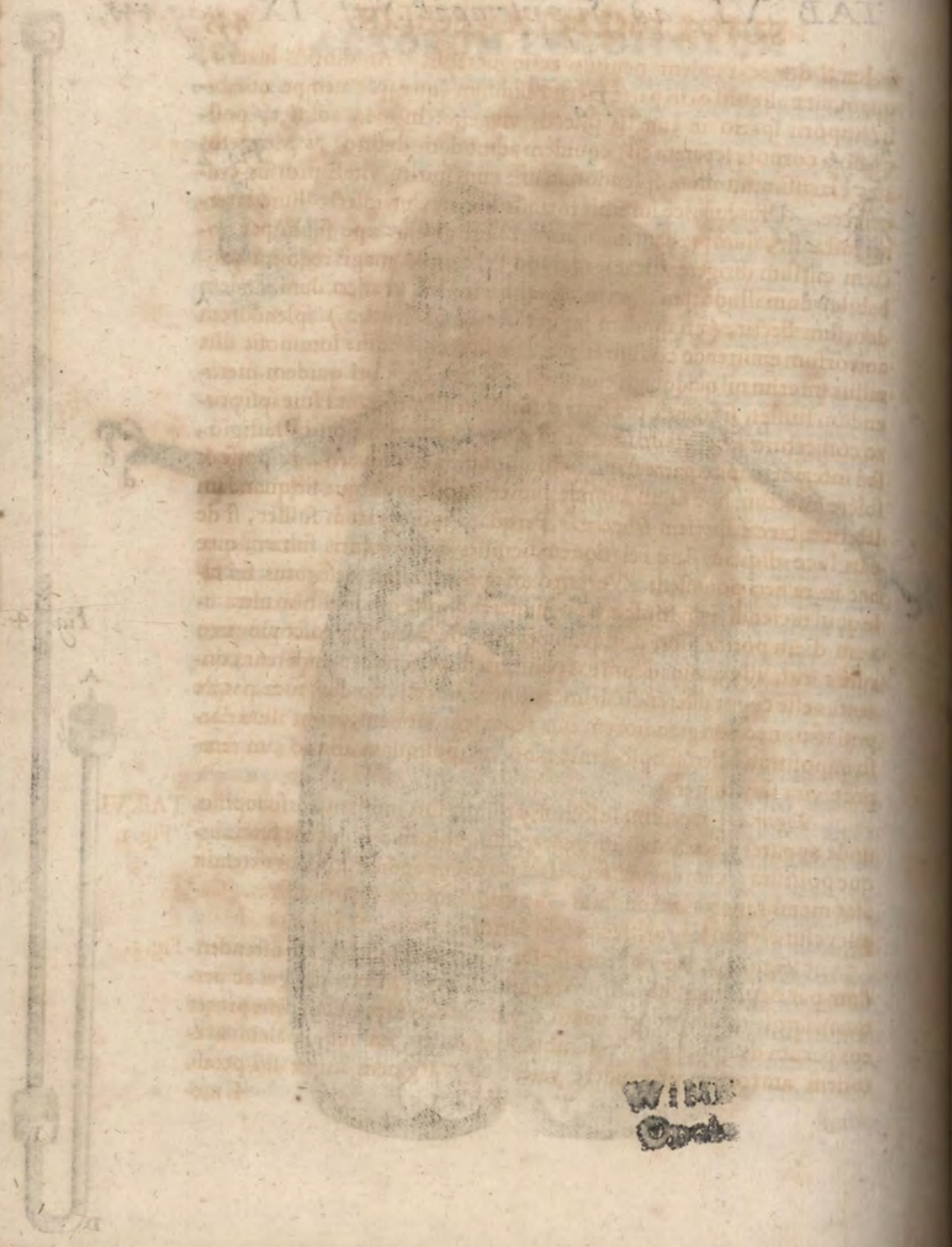
volitabant, mox cum ingruerent tenebræ: utroque vero isto tempore aer valde calebat, & fortassis non alias lucent, nisi tali tempestate: quamvis animal passim facile satis inveniatur alatum, dum non splendet, uti & splendens sed alarum expers, quæ vulgaris est Lampyris repens.

Ab *Ulysse Aldrovando L. 4. c. 8.* sequenti modo describitur: Cicindela pennata pennas habet in vaginis fuscis inclusas, caput a superna parte ceu cucullo quodam, clypei inversi & incumbentis formam habente, totum contegitur, fusci, ut vaginæ, coloris. Capitulum ei parvum nigerrimum in duo tubercula dispartitum, ceu gagatis splendore ocellos. Alvum habet annulosam multis segmentis divisam, in cujus extremo guttulæ duæ ignis instar pellucidæ, sed e lucido igneo ad viride seu subcæruleum tendentes, qualis nonnunquam flammæ est ex sulphure incenso color. Conspiciuntur tunc maxime, cum alvo compressa humor ille diaphanus ad extremum alvi vergit &c.

Consulto prolixior fui in recitanda hac Descriptione, eo quod apprime congruit cum animali, cujus hic imaginem Societati sisto. Generationem ejus quod concernit, Aldrovandus ibidem asserit, ex ovis, quæ parit Cicindela, Erucam quandam fieri, & ex hac tandem alatam gigni, &c. Ad eundem pene modum describitur a *Moufeto c. 15. p. 108.* ac *Thoma Bartholino L. 2. cap. 12. de Luce animalium:* nisi quod uterque eorum, ut arbitror, hallucinatur, soli masculo nempe alas tribuens, cum tamen uterque sexus æque volitet: quod & ipsum jam tum *Julio Scaligero* perspectum fuisse, colligere est, ex ipsius *Exerc. 191.* qui quidem locus non satis videtur fuisse consideratus, citatus licet a Moufeto, ubi ait: Cicindelam volantem cum suo mari in coitu deprehendi, &c. Quod & ipsum mihi quoque obtigit: cepi enim aliquando marem fœmellamque copula junctos, neque ullam inter utrumque differentiam advertere potui, præterquam in mole corporis, dum fœmella nonnihil grandior erat: at utrisque æqualis erat splendor. Lumen ejus admodum vividum, ita quidem ut clare cerneretur, candela licet in conclavi accensa: ejus vero vibrationes inæquales erant & color subviridis, qualismodi & in lampyride reptili est. Partem luminosam constituebant exiguæ duæ maculæ lucidæ in regione alvi inferiori prope ejus extremitatem. Pauxillo tempore continuabat splendor, postquam alvus resecta erat; sensibiliter tamen mox decrescebat,

TAB. VI. ad Supplement. Sect. IX. pag. 445.

fcebat, donec tandem penitus extingueretur. An diutius luxerit, quam vitæ aliquid ea in parte fuerit reſiduum (quæ ipſa nempe notabili temporis ſpatio in cunctis inſectis vivacitatem tueri adſolet, poſtquam a corpore ſeparata eſt) equidem admodum dubito; ac Mouſetus ait, clariſſimum illum ſplendorem una cum ſpiritu vitali prorſus evaneſcere. Uſus hujusce luminis fortaſſe hic eſt, ut inſecto huic laternæ inſtar ſit, dum prædam ſuam captat, utque ejus ope ſuum per noctem curſum dirigere valeat: id quod vel exinde magis redditur probabile, dum illud ſitum eſt in inferiori parte alvi, ut adeo, dum eandem deorſum flectit, (uti quidem jugiter facere obſervatur) ſplendorem antrorſum emittendo colluſtret prædam ſive objectum: luminoſis illis radiis interim nil quidquam ejus viſui officientibus; uti quidem metuendum fuiſſet, ſi fax hæc præferri ante ipſum debuiſſet. Huic ipſi poro conjecturæ favet etiam ſitus oculorum, utpote qui non in faſtigio, ſed inferiori capitis parte ſtant. Id quoque animadverti, & poſſe & ſolere inſectum hoc ſuum ſubinde lumen occulere, atque ſic quandam laternæ cœcæ ſpeciem efficere. Perquam mihi gratum fuiſſet, ſi de ejus luce aliquam dare relationem licuiſſet experimentis fultam, quæ hac in re fieri potuiſſent. Verum dum opportunitate deſtitutus fui tale quid faciendi dum Muſcæ vita gauderent, qua quidem non ultra unum diem potitæ ſunt, poſtquam captæ; dumqne Microſcopio meo ruri carui, ad examinandum eas penitius, dum adhuc ſplenderent: contentus eſſe cogor offerendo delineationem Inſecti, qualem tum parare potis fui, nec non grandiorem ejus repræſentationem, prout illud dorſo impoſitum Microſcopio ſemet exhibuit, poſtquam aliquo jam tempore vita functum erat.

Figura 1. monſtrat Inſectum pedibus ſuis inſiſtens dorſo ſupino, unde apparet e Scarabæorum genere eſſe; coloris eſt obſcure fuſci absque politura: cum vaginæ ſeu alares capſulæ panduntur, duas extendit alas membranaceas valde latas, ſuperiori thoracis parti affixas. Caput velut clypeo tegitur, ſeu petaſo latioribus oris. TAB. VI. Fig. 1.

Figura 2. idem repræſentat dorſo incumbens, ad oſtendendum par oculorum ſub lato iſto tegmine ſitorum. Sunt ii nigri ac perquam largi, totum propemodum caput abſolventes, dum ſane præter eos parum de ipſo apparet: ſuntque hi mobiles, ita ut animalculum eosdem antrorſum protrudere valeat ad marginem usque ſui petaſi. Fig. 2.

E medio horum interſtitio extare cernuntur geminæ illæ antennæ piloſæ aut ſcopulæ fortaſſis, mundandis oculis inſervientes. Inter oculos atque thoracem rictui ſuus eſt locus: thoraci vero adhærent ſex crura, ejusdem propemodum cuncta longitudinis. Alvus componitur e ſeptenis annulis cruſtaceis, in quorum poſtremo bina illa puncta lucida conſpiciuntur.

Fig. 3. *Figura 3.* exhibet Inſectum ſitu ſupino, prout mortuum jam Microſcopio conſpiciendum ſe præbuit: ubi

AA repræſentat bina illa cornicula, antennas ſive ſcopulas, quæ conſtant e denis articulationibus ſubrotundis præter primam, quæ nempe longitudine cæterarum binas adæquat: undiquaque pilis obſita ſunt hæc cornicula, ac iis non abſimilia, queis gaudent papilionum aliqui: non enim omnes talibus inſtructi ſunt.

BB eſt latum illud tegmen ſeu pileus capiti ſuperincumbens, cujus color apparebat variegatus ex fuſco & ſubflavo ad inſtar teſtudinum cruſtæ.

CC. Uterque oculus compoſitus ex innumeris hemiſphæriolis quaſi vitreis, per ſeries diſpoſitis: qualem nempe fere oculorum in Inſectis ſtructuram eſſe, quo defectus motionis oculorum ſuppleretur per numerum pupillarum, obſervavit ingenioſus ille *Dn. Hooke* in *Micrographia* ſua. *(Cujus Libri elegantiſſimi & omnigena rarioris Hiſtoriæ Naturalis penu refertiſſimi Latinam Verſionem, anxie dudum a multis expetitam, noſtratium nonnemo non ita pridem concinnavit, in lucem editurus, quamprimum æquus aliquis Bibliopola obſtetricantem operi manum admovebit: id quod Lectori talium curioſo obiter hic indicandum putavimus.)* Equidem vidi ſphærica hæcce corpora in oculis papilionum quorundam diſpoſita in circulos, non per ordines lineares: pilis longiuſculis enaſcentibus e quolibet interſtitio, per connexionem ternorum quorumque hemiſphæriorum relicto.

DDDDDD. Pedes teſtacea ſtructura conſtantes, ut in Aſtacis, pariterque articulati. In hac æque ac aliis muſcis obſiti ſunt pluſculis pilis rigidis: non tamen ita denſe, uti crura muſcæ cæruleæ, ceu videre eſt, comparatione facta inter curioſam illam modo dicti Inſecti figuram, a Dn. *Hookio* datam *Microgr. Tab. XXVI.* & præſentem hanc noſtram. Ipſe pedum Mechaniſmus, quantum equidem percipio, utrobique fere idem eſt: niſi quod pars illa, quæ apud *Dn. Hookium* ſub *Solea-*

Solearum nomine venit, hic deficeret, (niſi forte hic abruptæ fuerunt, quod tamen haud ſuſpicor) ejusque uſus ſuppleretur per partem illam gibboſam, repræſentatam per *ddd.* Ungues *e, e, e, e, e, e* in pedibus, nitidi erant ac perquam acute cuſpidati. Crura conſiſtebant e binis longis articulis, pedesque inſuper quaternis, præter eam partem, quæ unguibus armata erat: videbanturque mutuo ſibimet invicem inſerti: denique tota denſo pilorum ſeu ſetarum agmine obtegebantur.

E. Thorax non niſi unica conſtans cruſta, cupri politi colorem æmulans, multumque obſitus ſetis acute faſtigiatis, quarum quælibet ubi erumpit, puſillus in cruſta ſcrobiculus conſpicitur.

F. Alvus e ſeptem annulis compoſitus, ejusdem coloris ſubfuſci: hi pilos non habebant, præterquam circa margines, quippe qui tenuis inſtar peniculamenti iis prætexti erant, cujusmodi quid & in caudis aſtacorum etſs. conſpicitur. Annuli hi cruſta inæqualiter nitida tegebantur.

ff. Dorſum ſeu pars ſuperior duorum triumve alvi annulorum ſurſum flexorum, ad oſtendendam ſtructuram cruſtæ ab iſto latere. Cæterum in poſtremi horum latere interiori lumen illud antea ſedem ſuam habebat; de quo tamen nunc nil quidquam videre erat, niſi quod ea pars dilutius paulo colorata eſſet, quam reliqua alvus.

gggg. Alæ membranoſæ, qualibet in re gemellæ iis, quas Muſca cærulea habet, pilos etiam ſuper venis ſeu partibus cauliformib9 nactæ.

hhhh. Interior facies alarum capſularium, pilis obſita, quorum omnium acies deorſum dirigebatur. Pariter & exterior harum vaginarum facies valde ſetoſa eſt.

DESCRIPTIO INVENTI, CUJUS AUXILIO DIviſiones Barometri ad datam quamlibet proportionem ampliare licet; exhibiti coram Regia Societate a M. Rob. Hookio, ejusdem Sodali & Profeſſ. Geom. Gresham.

Translata ex Philoſ. Transact. Angl. M. Decemb. 1686. n. 185. pag. 241.

POſt detectas beneficio *tubi Torricelliani* alterationes, quæ in hisce mundi

mundi partibus circa Atmosphæræ gravitatem contingunt, cogitatum de variis technasmatis fuit, quorum ope minutiores etiam in Aeris pressura variationes sensibus expositæ reddi possent.

Ac primo quidem *Barometrum Orbiculatum* inventum ac publicatum a *Dno. Hookio* fuit anno 1665 in *Micrographia* sua, (ubi id largius descriptum extat:) attamen hoc non omnino spem de exacta ejus operatione conceptam implere deprehensum est; tum ex eo, quod Mercurius, facillime adhærescens vitri lateribus, subinde ascenderet ac descenderet per saltum & uno impetu; tum quia perquam difficile est juste adaptare sphærulam, filum ac reliquum hujus Instrumenti apparatum; tum denique quod ejus compages facile nimis turbari & convelli apta est: quibus de causis id hodie tantum non penitus in usum adhiberi desiit.

Post hæc mense Junio anni 1668 (prout Ephemerides Societatis Regiæ testantur,) idem aliud commentus est inventum pro eodem effectu præstando, in eo consistens, ut divisiones ampliarentur, affuso super Mercurium Spiritu Vini colorato, aliove liquore congelari nescio; qui nempe liquor Mercurio ascendente subsideret, subsidente vero scanderet intra angustum tubulum; ita ut extremi harum motionum limites duorum circiter pedum altitudine disjungerentur. Publicata dein anno 1673 inventio hæc fuit in Francia a *Dn. Hubino*, operis nempe vitrarii artifice dexterrimo. Verum enim vero cum tubulus ille ob necessariam gracilitatem bullulis obstrui se facillime pateretur, (indeque postea intercursum aeris externi subinde intercipi contingeret,) ac insuper extremi ascensus descensusque termini vix duos cum dimidio pedes emetirentur, nondum acquievit *Dn. Hookius*, donec modum adinvenisset, Barometri divisiones ad libitum ampliandi, & methodo quidem tali, quæ ab objectionibus modo dictis libera esset: quem tandem coram Regia Societate, in conventu 3. Febr. 1685. st. vet. habito in medium produxit. Ejus vero technasma sequenti modo sese habet.

TAB. VI. *Fig. 4.* Nempe in *Figura 4*, quæ repræsentat Vitrum hujus Baroscopii, Cylindrus *A* quidem cujuscunque libet diametri esse potest, quo amplioris tamen, eo melioris: longitudine vero, non opus est, ut duos excedat pollices. Porro tubum *AD* tam longum esse oportet, ut superior pars cylindri *B*, 29 pollices, (✠ tali portione altitudinis tubi alterius *BC*, quali pondus-seu-specifica gravitas Liquoris, quo tubum hunc

hunc implere libet, se habet ad specificam gravitatem Mercurii,) infra lineam *ab* in cylindro *A*, remota sit. Tertius denique cylindrus *C* quam alte lubet, supra cylindrum *B* extare potest; aptissime tamen ita paratur, ut quadratum diametri tubi *BC* ea proportione se habeat ad quadratum diametri cylindrorum *B*, vel *C*, (quos nempe exacte oportet esse æquales;) uti ascensus Mercurii in Cylindro *B* se habet ad totam longitudinem tubi *BC*: tali enim casu nil erit superflui, sed spatium pro divisionibus amplificandis lucrifacere commodissime omnium fas erit.

Rationem implendi atque concinnandi Baroscopium hoc quod attinet, tametsi Inventor nondum artificium a se ipso hac in re adhibitum aperuerit, non abs re tamen erit hic ostendere, quomodo id fieri possit. Optima ergo, quæ impræsentiarum occurrit, methodus est, ut relinquatur foraminulum in apice cylindri *A*, aliudque simile prope summitatem cylindri *B*: & hoc postremo quidem probe obturato, tantum Mercurii invergatur per alterum illud foramen in *A*, quo uterque tubus impleatur usque ad horizontalem altitudinem dicto foramini parallelam. Hoc facto occludatur, sive sigillo hermetico, sive etiam immissa stilla ceræ sigillaris, (vitro nempe prius ad scabritiem trito, quo adhærescere illa queat) foramen in *A*; atque tum recluso foramine in *B*, tantum Mercurii emittatur e tubo *BC*, donec effluere amplius renuat: quo peracto firmiter obstruatur foramen in *B*, (id quod ad libitum facere licebit, dum nulla hic obsistit pressio,) atque hoc pacto cylindrus *A* aere erit evacuatus pro instituti ratione; & altitudo Mercurii, qualis in vulgaribus Barometris simplicibus ac orbiculatis esse adsolet. Ulterius jam intra tubum *BC* infundatur tantum spiritus vini, Cochenillæ tinctura imbuti, nec non olei terebinthinæ, (portionibus de utroque sumtis æqualibus,) ut ultra superficiem Mercurii tot pedes liquor emineat, quot constituere quis cupit scalam Barometri ampliatam, sive, quantum recipit intercapedo inter meditullium cylindrorum *B* & *C*: sic eveniet, ut Mercurius subsidat intra tubulum *BC*, & in altero *AD* scandat ea proportione, ut ad 13 quosque pedes Olei atque Spiritus, Mercurius ad denos pollices attollatur. His peractis tantum Mercurii invergendum est intra tubum *BC*, quo impleantur cylindri *A* & *B* ad eam utrinque altitudinem, habita nempe præsentis Atmosphæræ ponderis ratione, quo superficies Mercurii in utroque,

etiam quando extremos attingit limites, (quos in Anglia non excedere hinc $30\frac{1}{2}$ pollices, aut inde $28\frac{1}{2}$ pollices, compertum est) jugiter se contineat intra ipsum cylindrorum corpus, nec unquam tubulos subintret.

Notandum hic, liquores nominatos duabus de causis fuisse selectos. Primo nempe ejusdem quam proxime gravitatis sunt: ac licet spiritus vini summe rectificatus aliquanto levior est oleo terebinthinæ, perpusilla tamen additio phlegmatis aut aquæ efficiet, ut spiritus præponderet & infimum occupet locum: ut adeo quamproxime libitum est, ejusdem utrumque ponderis reddere detur, & consequenter cylindrum olei ab æquali cylindro spiritus vini sensibiliter non differentem obtinere. Secundo, tales hi sunt liquores, qui miscere se nesciunt: ut hinc oleum terebinthinæ supernatans non nisi per lineam disterminetur a colorato vini spiritu, quem ipsum præterea oleum ab evaporatione prohibet.

Effectus hujusce Baroscopii talis erit, ut Atmosphæra graviori existente, Mercurioque altius intra cylindrum *A* elevato, depressoque in *B*, spiritus vini descendat intra cylindrum *B*, oleumque terebinthinæ tubulum repleat, ita ut partitio utriusque liquoris fiat in vicinia cylindri *B*. E contrario cum aer levior est, Mercurius subsidebit in *A*, & adscendet in *B*, impelletque adeo spiritum vini intra tubulum, oleum vero terebinthinæ intra cylindrum *C*, ita ut sectio inter utrumque liquorem se exhibeat prope *C*, & variatio altitudinis Mercurii extendatur ad totam fere longitudinem tubuli; neque metuendum hic est, ne mutua liquorum erga semet invicem pressura ullatenus alteretur, quandoquidem altitudo atque pondus incumbentium cylindrorum jugiter eadem manent.

Levis autem illa alteratio, quæ contingere poterit per dilatationem contractionemque spiritus vini a calore aut frigore, cujusque forte rationem habere interest, quam optime detegi poterit ope Thermometri una appensi, (eandem spiritus vini quantitatem continentis, & canaliculum habentis, qui ejusdem quam proxime fieri potest, diametri sit cum barometri tubulo *BC*:) cujus nempe descensum & adscensum addere ac subtrahere oportebit, quo istud ad rigorem usque reddatur exactum. Attamen & operæ pretium est, una inquirere, num-

ne for-

ne forsitan Mercurius ipse constringatur & intumescat a frigore & calore, ut adeo non opus foret ista correctione.

Atque sic jam defectibus nec non incommodis Barometrorum hactenus productorum adinventum est remedium, ac suppetit instrumentum, quod instar novi cujusdam Sensorii minutissime tales aeris alterationes prodere valeat, quales absque ejus adminiculo percipi nullo pacto possent, cujusque dubio procul usus perquam insignis esse poterit in concinnanda perfectiori quadam *Meteorologia*, quæ nempe talismodi subsidio destituta ad ullum notabilem certitudinis gradum eniti vix usquam valebit.

Verum plura hac de re differere supersedeo, ne forsitan (ob omissam circumstantiam quandam scitu necessariam) præjudicem Ingenioso hujus inventionis Auctori, quippe qui exactiorem de ea relationem publicare pollicitus est. Quæ enim hactenus dicta sunt, non alio tendunt, quam ut jus primæ inventionis genuino perutilis atque exquisiti hujus instrumenti Auctori contra aliorum prætensiones asseratur.

ESSAIS DE MEDECINE, &c.

i. e.

Conamina Physica, quibus tractatur de historia Medicinæ atque Medicorum, de officio Medici respectu ægrorum & ægrorum respectu Medici, de utilitate remediorum & abusu: auctore J. BERNIER &c.

Parisiis apud Sim. Langronne, 1689 in 4to.

Constant Alphab. 3. plag. 20.

IN tres partes divisum est opus hoc, quarum 1. de Medicina, 2. de Medico, 3. de auxiliis Medicinæ agit. Quod Medicinam concernit, ejusdem originem non tantum secundum Judæos & Christianos, sed & Ethnicos quosdam ad hunc modum deducit. Adamus omnium, quæ in mundo erant, exactissimam habebat cognitionem; virtutes præsertim animalium, vegetabilium & mineralium intime cognoscebat: scientiam hanc ipsi a Deo inspiratam cum posteritate communicabat, post-

quam propter lapsum totum genus humanum morbis obnoxium redditum fuerat. Seth postmodum aut per traditionem, aut per famosas istas columnas, de quibus Josephus mentionem facit, posteris hanc ipsam notitiam reliquit. Sed & ante, & aliquot secula post diluvium longævi satis vivebant mortales, ideoque opus non habebant hac scientia prius, quam morbi frequentiores invaderent homines, vivendique tempus notabiliter abbreviaretur. Jam vero in antiquorum historia nihil legitur de Medicina ante tempora Trismegisti, Athothi, Thosortri &c. Inde probabilissimum videtur, Medicinæ scientiam demum in artem fuisse redactam tempore Patriarchæ Jacobi, cujus posteri de illa certiores fecerunt Ægyptios. Corrupta fere erat tunc temporis Medicina propter Magiam, quam Principes & Sacerdotes Ægyptii (quippe quibus tantum concessum erat Medicinam publice exercere, plebejis non item) cum nobilissima hac arte confundebant, usque dum ab Ægyptiis ad Græcos pervenit, ubi majora incrementa indies cepit temporibus Cadmi, Chironis, Æsculapii (ad cujus tempora primarum in Græcia scholarum, veluti Gnidiæ, Rhodiæ & Coæ fundatio inprimis referenda) Podalirii, Machaonis aliorumque qui eos insequebantur, usque ad tempora Hippocratis; adeo ut Soranus tam breviter quam verosimiliter Medicinæ historiam enarret, quando scribit: Medicinam invenit Apollo, augmentavit Æsculapius, perfectam reddidit Hippocrates. Neque tamen adeo perfectam reliquit Hippocrates Medicinam, ut nihil superaddi posset: quin plurima potius arti perquam necessaria post illum in Medicina detecta fuere, ac deteguntur adhuc in hunc usque diem. Itaque Auctor historiam chronologicam Medicorum excellentium, item Virorum illustrium, qui Medicinam magni fecerunt, vel etiam exercuerunt, vel ad ipsius incrementum aliquid contulerunt, fusius exhibet, secutus computationem Scaligeri aliorumque modernorum. Incipit autem historiam a Græcis & Latinis, quos Judæi & Arabes sequuntur. Succedunt Reges & Principes, qui Medicinæ operam dederunt, cum Poetis, Philosophis, Martyribus vitæque sanctimonia claris; itemque qui dignitates Ecclesiasticas possederunt, Papæ nimirum, Cardinales, Archiepiscopi, Episcopi, Canonici, Abbates & Monachi; quibus denique illi subjunguntur, qui a seculo 12 & 13 inclaruerunt in Anglia, Germania, Italia, Hispania & Galliis. Hisce recensitis, hostes Medicinæ aggreditur, eosque in tria genera dispescit. Plane ignorantes

rantes, & peritiores paulo, in artem tamen invehentes, ut eruditi videantur, indignos responsione judicat: tertium vero genus hominum nuncupat eruditos, qui hac vel illa in parte errant, atque in errore ex falso præjudicio perseverant. Inter hos nominatim refert M. Portium Catonem, Plinium, Dionysium Ægeum, Petrum de Apono, Petrarcham, Cornelium Agrippam, Joh. Novizanum, Liset Benantio, Guevarram, Sulpitium Severum, Ferdinandum Nonnium, Garciam & Gamar, Michaelem de Montagne, Wilhelmum Bouchet, Georgium Hornium, R. des Cartes, Moliere, Autorem dialogi de sanitate, Autorem libri dicti *le Medecin de soy meme*, Cusson in discursu philosophico, Massardum in tractatu de Panaceis, Helmontium, Bontekoë, Leonardum di Capua, quorum omnium objectionibus solide respondet, aliaque contra Medicinam prolata argumenta refellit. Quæ vero inter Christianorum & Gentilium medicinam intercedat differentia, quidve specialiter Medicina Romano-Catholica a pio Medico exigat, fusius porro prosequitur; additoque monito, quod secreta de ægris nullo modo sint propalanda, quinimo quod Medicus ægri secretum etiam coram judicio revelare, nisi facta atrociora morbosque contagiosos excipias, non teneatur, parti primæ finem imponit. Et hæc de Medicina.

In secunda parte, ubi de Medicis eorumque vitiis & officiis disserit, Medicum cum Hippocrate dicit Virum bonum medendi peritum; ex quo fundamento in Medicos in hac secunda parte inquirit, & annotando id, quod Medicorum perfectioni maxime obest, clare demonstrat, quare ars Medica hucusque adeo contemptui fuerit habita. Jucunde non minus quam eleganter describit quatuor Medicos, qui Parisiis & in vicinis provinciis suo tempore præ aliis inclaruerant, quorum primus Neptunus, alter Magnus, tertius Politicus, quartus Parvus appellatur, indeque infert 1. quod judicium de Medicorum meritis prolatum maxime fallax sit; 2. quod fraudes variaque artificia Medicos reddant sæpissime famigeratissimos; 3. quod eorum existimatio Fortunæ potius quam meritis adscribenda; 4. quod actum sit de Medicina, nisi Deus excitet sapientem quendam potentemq; Artis restauratorem. Ut igitur per descriptiones & ratiocinationes historico-morales bonus Medicus cognoscatur, vindicat primum Medicos a vitiis, quæ falso illis attribuuntur; postea illa annotat, quorum jure incusantur; ac proinde qui his vitiis inquinati non sunt, sed contrarias

trarias potius virtutes poſſident, maxime perfecti dignique judicantur in caſu neceſſitatis ſeligendi, ſemperque magno honore afficiendi. Quorum falſo inſimulantur, ſunt atheiſmus, ebrioſitas, homicidia & divitiæ; quibus vero maxime obnoxii æſtimantur, avaritia, invidia, faſtus illudque vitium quod eos ridiculos reddit, pedantiſmus, ignorantia, impudentia, ſtudium complacendi atque adulatio recenſentur, de quibus omnibus plurima lectu digniſſima Autor profert. De principum poſtea Medicis, de fortunas Medicorum, de circumforaneis Medici nomen affectantibus, & medicaſtris cujuslibet conditionis & ſexus eleganter diſſerit; ubi nimirum haud levia animadverſione digna quotidie non minus occurrunt, quam circa electionem Medici, conſultationes, & ſic dictum honorarium. Ultimo loco de Facultatibus Medicis, & ſpeciatim de duabus Franciæ celeberrimis, Pariſienſi ſcilicet & Monſpelienſi agit, abuſus in conferendis honorum gradibus ibidem pronatos annotat, & quomodo huic malo ſuccurrendum ſit oſtendit.

De Medicinæ denique auxiliis in tertia parte acturus, poſtquam de ægris eorumque officiis quædam propoſuit, circa remedia in genere ſuas præſcribit Regulas: 1. Generoſa remedia non niſi urgente neceſſitate, ſumma tamen cum prudentia & circumſpectione eſſe adhibenda. 2. Aſſumtis remediis ſi optatus non ſequatur effectus, Medicum non eſſe inculpandum. 3. Premente malo non eſſe renuenda remedia. 4. Cognita uſitataq; remedia præſtantiora eſſe incognitis, & quæ vulgo vocantur ſecretis. 5. Ægros ſine ratione panaceas, balſamos vitæ, aurumque potabile præferre remediis ſimplicibus & vulgo notis. Cum vero omnia Medicinæ auxilia non tam a peritis Medicis, quam artis miniſtris & ipſismet ægris in uſum trahantur, plerorumque Chirurgorum, Pharmacopolarum & Obſtetricum ignorantiam, inſolentiam aliosque depravatos mores graphice depingit, abuſusque inde provenientes dilucide ſatis demonſtrat. Porro de ſex rebus non naturalibus earumque adminiſtratione ſermonem inſtituit, & expoſitis iis, quæ circa chirurgica præſidia, venæ ſectionem puta, ſcarificationem, hirudines, cauteria & membrorum amputationem attendenda, ad auxilia Pharmaceutica explicanda ſe confert. Purgantium primo & vomitoriorum in genere, poſtea ſpecialiter horum tam ſimplicium quam compoſitorum virtutes enucleat: alterantium, cordialium & alexiteriorum examen his

his ſubjungit; tandemque artem ornatricem admittendam, fucatricem vero a Chriſtiano Medico nullo modo exercendam, quin potius ſupprimendam eſſe omnibus modis, concludit.

FRANCISCI BURMANNI EXERCITATIONES Academicæ.

Roterodami apud Regnerum a Doesburgh. A. 1688. in 4.

Conſtant plagulis IIO.

IN Exercitationum harum a Cl. Franciſco Burmanno conſcriptarum, & Adami van Halen cura junctim editarum, parte priore diſputationes quatuor de *Providentia Dei* primum locum occupant. In quarum *I.* divinæ providentiæ tum exiſtentiam e rationis pariter ac Scripturæ S. lumine corroborat: tum eſſentiam, ſive in quo eadem conſiſtat, exponit: tum ejusdem actum primum ſeu conſervationem declarat. *In II.* de providentiæ divinæ actu ſecundo ſeu cooperatione Dei cum cauſis ſecundis & actionibus earum; nec non illius actu tertio ſive gubernatione & deductione rerum omnium ad ſuos fines breviſſimis agit: & tandem ejus objectum omnes omnino creaturas eſſe, dictis Scripturæ S. nec non rationibus, & Philoſophorum, Judæorum ac Chriſtianorum teſtimoniis comprobat. *In III.* diſſerit de rerum Contingentia, ac probare nititur, radicem contingentiæ non ex conditione aliqua cauſarum ſecundarum, ſed ſolummodo ex voluntate divina petendam eſſe: unum eundemque effectum & neceſſario fieri ex ſuppoſitione divini decreti, & contingenter ac libere ratione creaturæ & voluntatis humanæ, nec duo hæc inter ſe invicem pugnare: contingentiæ radice & ratione ita aſſerta, concidere duo utrinque æque periculoſa extrema, unum quo caſui fortunæque omnia tribuuntur, alterum quo indecenti fato omnia conſtringuntur. *In IV.* doctrinam de Fato proponit, ac præmiſſa explicataque diſtinctione Fati mathematici, naturalis, violenti ſeu Stoici, & veri ſeu Chriſtiani, Reformatas Eccleſias ab imputato Fato Stoico immunes pronunciat, illiusque Remonſtrantes longe potiori jure reos peragi poſſe autumat. Quatuor hisce diſſertationibus decem de *Juſtificatione* ſubjunguntur. In earum I. poſtquam ſignificationem hujus vocis forenſem ſeu moralem eſſe oſtendiſſet, triplicem juſtificationis gradum facit. Cum enim homo juxta triplicem ſtatum, in quo

Deo

Deo objici potest, considerari queat, vel ut *legaliter justus*, qualis Adam in statu integritatis, Christus, & sancti Angeli; vel ut *peccator*, sed pœnitens, & fide recumbens in Servatorem; vel ut *regenitus*, & aliqualiter legem implens: inde infert, primum statum constituere justitiam *legalem*, & si qui tales justi essent præter Christum, illos ex operibus justificatum iri a lege: secundum statum constituere justitiam *Evangelicam*, seu justificationem peccatoris ex fide propter Christum: tertium statum constituere justificationem illam, de qua *Jacobus* agat *cap. II. 24.* quæ sit ex operibus & non ex fide tantum, & hanc differentiæ causa justificationem secundam a se vocari. Legalem dehinc justitiam, quæ ex adimpletione legis moralis & observantia reliquorum mandatorum divinorum nata fuisset, ad finem usque perlustrat, duo circa eandem observans: quorum primum, non proprie dictam justificationem, qualis nunc est, futuram fuisse, si in integritate sua perstitisset primus homo, cum justificatio ibi proprie locum non habeat, ubi nulla est labes, macula, & accusatio; secundum est, non proprie sub rigore legis, formaliter sic dictæ, stetisse obedientiam primi hominis (scilicet quoad opera ejus moralia) sed potius obtinuisse tunc statum alicujus amicitiæ, qualis sit inter patrem & filium, inter quos, dum illæsa est charitas, non intercedat proprie lex, sed ex natura amet filius patrem, & inde omnia reverentiæ, obedientiæ & charitatis officia ipsi exhibeat. *Disp. II.* ad alteram Justificationem, scilicet Evangelicam, progreditur, atque perhibet, eam consistere partim in non-imputatione nostrorum peccatorum seu eorundem remissione, partim in justitiæ externæ nempe Christi imputatione, ac priorem partem seu non-imputationem paucis illustrat. *Disp. III.* de imputatione justitiæ Christi agit, docens, Christi justitiam originalem pariter ac obedientiam actualem nobis imputari: humanam Christi naturam ob hypostaticam unionem a legis obligatione non fuisse exemtam: non sine aliqua vocum contradictione Christi obedientiam distingui in activam & passivam, cum in ipsa passione sua maxime egerit, utpote voluntarie se tradendo, & in media pasione summa patientia, fiducia & amore eam sustinendo: male a quibusdam statui, obedientiam Christi passivam nobis solum donari, activam ipsi soli vindicari, cum utramque pro nobis debuerit, nec satis commode obedientiæ Christi passivæ soli tribui nostram reconciliationem: non discerpi debere obedientiam ejus activam a passiva, nec justiti-

justitiam nostram membratim quærendam esse in hac aut illa parte obedientiæ Christi, cum ex tota exsurgat, tum quoad remissionem peccatorum, tum quoad justitiæ adjudicationem: frustra esse Pontificios, statuentes, non posse aliquem aliena justitia justum fieri, cum tamen velint nobis imputari justitiam & opera satisfactoria Sanctorum per indulgentias distributa: non defuisse inter ipsos Pontificios, qui hominibus inprimis morituris, hanc de imputatione justitiæ Christi doctrinam instillarint. *Disp. IV.* Justificationis causam instrumentalem sive fidem proponit, eamque non quatenus actus est, sed ratione objecti apprehensi, nec non solam, exclusis omnibus operibus, justificare docet. *Disp. V.* Actum fidei, quo circa justificationem occupata est, triplicem, nempe dispositivum, justificatorium formaliter, & consolatorium concipi posse arbitratur: actum fidei justificatorium formalem in fiducia seu certitudine speciali, quo quis confidit ac certus est sibi in individuo peccata esse remissa, ab orthodoxis etiam quibusdam male collocari, cum hic actus justificationem non constituat, sed insequatur, asserit: distinctionem justificationis activæ & passivæ ac universum justificationis processum tradit; & tandem, quæ Pontificiorum circa hanc justificationis partem, quatenus est ex fide, sit doctrina, ex Concilio Tridentino paulo plenius proponit. *Disp. VI.* pergit Pontificiorum circa Justificationem per fidem opiniones recensere, ac paucis discutere, & ab iisdem ad conciſum sententiarum, quæ de hoc dogmate a Socinianis & Arminianis foventur, examen progreditur. *Disp. VII.* erroneam de justificatione per opera opinionem cum incunabulis ipsius mundi fere cœpisse, & Justitiariorū antesignanum ipsum Cainum fuisse, eidemq; perversæ sententiæ Judæos, Gentiles, Muhammedanos & maximam Christianorum partem favere, indicat: præjudicium hoc aliquo modo ab ipsa natura originem ducere, cum naturale sit homini per opera sua justificari, subinnuit; & justitiam per opera frustra quæri, argumentis aliquot in medium allatis, erudite demonstrat. In sequentibus duabus disputationibus, & quidem speciatim *Disp. IIX.* contra Judæos antiquos ac Pontificios; *Disp.* autem *IX.* contra Socinianos ac Remonstrantes quæsitam ex operibus Justificationem impugnat. *Disp. X.* Justificationem regeniti & evangelice jam justi considerat, docens, ex duplici justitia, quarum una nobis aliena est & fide imputatur, scilicet Christi, ac altera, quæ nostra est, quamque regene-

ratione habemus, duplicem oriri justificationem, unam, qua Deus nos etsi in nobis impios & injustos, attamen propter justitiam Christi, fide apprehensam, plene justificat; alteram, qua Deus nos, legi aliquo modo jam conformes factos per regenerationem, & aliquam justitiam inhærentem habentes, etiam pro talibus agnoscit, & ex parte jam nos justificat: duplicem esse hominis accusationem, cui duplex opponatur justificatio; aut enim accusari coram tribunali Dei de peccati sui reatu & æterno merito, & huic accusationi occurrere primam justificationem per Christum; aut accusari posse peccatorem ita justificatum hypocriseos, simulationis & cordis non regeniti, & ab hac accusatione liberari per justificationem secundam, qua Deus illum ex justitia inhærente agnoscat regenitum, & absolvat a crimine hypocriseos & simulationis, illum vere justum declarans: non consistere ergo justificationem hanc duntaxat in declaratione justitiæ hominis coram hominibus: justificationem primam esse, qua in nobis ipsis peccatores, justificemur coram Deo extra nos; secundam vero, qua justificati jam coram DEO extra nos, justificemur coram ipso in nobis: utramque hanc justificationem tam imputatam, quam inhærentem, etsi sit justitia legis, non tamen esse justificationem ex lege, aut vi legis in nobis productam, sed ex gratia & Spiritu Christi: differre hanc justificationem duplicem multum a justificatione prima & secunda Pontificiorum: ad hanc regeniti justificationem pertinere illam, quæ in scholis dici soleat justificatio causæ: ex hac doctrina locum Jacobi *c. II. 21. seqq.* cum Pauli *Rom. IV. 1. seqq.* conciliatu esse facilem, hunc enim de justificatione prima ipsius Abrahami, illum autem de justificatione ejusdem altera agere. Dissertationes has excipit *Enchiridium Propheticum*, in quo Autor Clarissimus brevissimam librorum Propheticorum analysin & sciagraphiam exhibet, se non alligans ordini illi, quo prophetici libri in Sacro Codice dispositi sunt, sed in harmoniam aliquam illos redigens, ordinando eos juxta seriem temporis, quo singuli libri & librorum pericopæ sese invicem exceperunt. Opus vero istud ob intercedentem Autoris mortem ad umbilicum non fuit perductum.

In parte posteriori harum Exercitationum *disputationes novem de Synagogis* primo loco sese offerunt. Quarum I. circa onomatologiam & originem Synagogarum occupata est, ac principium illarum, rejectis aliorum opinionibus, a temporibus Esræ & Nehemiæ arces-

arcessit. II. monstrat Synagogas primum in agris extra urbem, & fere ad flumina, fontes, torrentes, aliosque aquarum rivos erectas, postmodum tamen utplurimum in urbes deductas, cautumque esse rigidis canonibus, ut in altissimo urbis loco ædificaretur Synagoga, & ne ea altius ulla domus culminaret: id a Templo discriminis habuisse Synagogas, quod in iis severint arbores, quæ in templo interdictæ: in aliis Templi figuram situmque imitatas esse Synagogas, iisque perinde ut templis sanctitatem suam a Judæis, ob sacrorum suorum illic usum, fuisse tributam: ad templi formam quadantenus repræsentandam duabus constitisse Synagogam partibus, sacello nimirum & domo ipsa seu Ecclesia, ac sacellum situm fuisse ad Occidentem, ad instar sancti sanctorum in tabernaculo aut templo, inque eodem Judæos collocasse arcam, in qua librum legis posuerint; in ipsa autem domo seu Ecclesia cœtum precibus legique audiendæ intentum consedisse: Synagogas lapsu temporis admodum auctas fuisse, ita ut templi secundi tempore numerus Synagogarum hierosolymitanarum ad 480 excreverit: non indigenas tantum, sed & exteros atque peregrinos Judæos Hierosolymis suas habuisse Synagogas: extra Hierosolymam quoque in aliis oppidis ac provinciis plurimas fuisse: in qualibet urbe, ubi decem essent literati & studiosi legis, Synagogas exstrui potuisse. *III. Disput.* decem synagogæ Officiales in conspectum producit, eorumque officia describit, observans, ex iisdem tres Magistratum gessisse, de rebus litigiosis inter Synagogæ istius membra emergentibus judicasse, ac pœnæ infligendæ potestate eminuisse; unum fuisse publicum synagogæ Ministrum, qui minora munia ex Archisynagogi & Presbyterorum decreto obierit, Concionatori librum dederit, finitaque lectione eum receperit, precibus & cantu Ecclesiæ præiverit, lectioni legali præfuerit, librum legis custodierit, atque etiam si opus esset, ex eo legerit, quin & conciones aliquando habuerit, si non esset alius, qui hoc munere fungeretur; tribus pauperum curam commissam fuisse; octavi in hoc decemviratu officialis locum suppleviſse Interpretem, qui linguarum peritus atque legenti in lege adstans, in sabbatinis Concionibus versiculatim ea vernacule reddiderit, quæ e fonto Hebræo lecta fuerant: nonus decimusque in illo decemviratu qui nominetur, non adeo in promtu esse. *Disp. IV.* Illustrationis muniorum, quæ in Synagoga obtinebant, auspicium facturus, præmittit, in Synagogam etiam externæ religio-

ligionis viros admissos fuisse: separatim doctores seu seniores, separatim viros, suo quemque ordine, unum pone vel infra alterum, separatim quoque mulieres consedisse, & ad hunc morem tum *Jacobum II. 2. 3.* tum Paulum *1. Cor. IV. 16.* respexisse: tempore Sabbati potissimum in Synagogas illos convenisse, præter illud autem & dies festos, die secundo & quinto uniuscujusq; hebdomadis, h.e. Lunæ & Jovis coiisse. Post, præcipua Synagogæ exercitia ad tria, preces nempe, lectionem legis ac Prophetarum, & adjectam illi concionem rediisse docet, ac de primo plenius agere incipit, notans, a precibus exordium esse factum: eosdem preces in synagoga fusas mirum in modum extulisse: vanæ gloriæ aucupes preces privatas & a synagoga discretas mussitasse: preces pro toto cœtu Angelum Ecclesiæ publice fudisse, respondente ad unamquamq; orationem cœtu Amen: stantes & facie ad sanctuarium conversa, item capite velato sive operto orasse. *Disp. V.* continuat ritus in precando observari solitos, scilicet, quod orantes oculis in terram defixis, voce submissa, lingua sibi nota, præterquam Syriaca, quod eandem ab Angelis haud intelligi persuasum haberent, adhibitis certis ligamentis, thpillin dictis, preces ad Deum fuderint, iisdemque ad finem perductis Amen responderint. Precibus deinde Mosis Scripturæ S. lectionem subjunctam fuisse edocet, observatque inchoatis die Sabbati sacris Ministrum Synagogæ evocasse septem (aliis diebus pauciores) quos ipsi evocare visum fuerit, quosque idoneos judicarit, lecturos ordine suo legem: ita evocatum in pulpitum, quod in medio Synagogæ appositum erat, adscendisse, ac nonnisi ab Archisynagogo rogatum Scripturam S. idiomate Hebræo conscriptam, & quidem ex ea tantū legem ac Prophetas, non autē hagiographa, prælegisse: & cum ultima legis lectio singulis annis in proximum a festo scenopegiorum diem inciderit, eodem Festum in laudem Dei Rabbinos celebrari voluisse. *Disp. VI.* notat morem docendi in synagogis Christum pariter ac Apostolos suo exemplo comprobasse: lectione peracta lectorem librum legis complicatū Ministro reddidisse: lectionem legis ac Prophetarum excepisse concionem. Judæorum gentem, quantum ad cultum seu disciplinam attinet, in duas divisam fuisse classes תלמידי חכמים & עם הארץ in scholares seu discipulos sapientum, & populum terræ, h.e. in doctos & indoctos, innutritos studiis legis & iisdem non innutritos. Posthæc de litteratis, quos in ipsos

ipsos sapientes & sapientum discipulos subdividit, paulo pleniorem tractationem suscipit. *Disp. VII.* animadvertit, publicos doctores in cathedra sedentes legem explicuisse; ad populum Hebracice & per interpretem verba feciisse: in scholis accuratiorem informandi rationem, quam in synagogis, obtinuisse: Israelitarum scholas olim Prophetas habuisse moderatores: titulum Rabbi ante tempora Hilleliana in usu non fuisse, sed post orta schismata inter scholas Shammæi & Hillelis cœpisse: ut titulis ac nominibus, ita docendi quoque ratione Magistros discrepasse: modo libero sermone, modo interrogando & respondendo eosdem docuisse. *Disp. IIX.* monet, doctores in scholis non minus quam Synagogis sedentes docuisse, discipulos autem stantes ipsorum doctrinam accepisse, eumque morem ad tempora usque Simonis Filii Gamalielis durasse, isto autem paulo ante excidium Hierosolymitanum demortuo, constitutum fuisse, ut discipuli etiam assiderent: imo jam illo ævo, quo discipuli adhuc adstare solebant, doctori suo adsedisse eos, qui eo usque profecerant, ut jam ipsi doctores esse possent: reperiri, qui Synagogas eleemosynarum distributioni operumque misericordiæ exercitio destinatas quoque fuisse existiment: ac quibusdam videri, ex conviviis intra synagogas institutis Agapas antiquissimas esse deducendas; nec illas tempore Apostolorum cœnæ Dominicæ appendices, sed peregrinorum in singulis Ecclesiis, illarum sumtibus, synagogarum exemplo, exceptiones fuisse. Synagogarum ratione omni separatim & per partes sic considerata, easdem partim cum templo Judaico, quo erant posteriores, partim cum Ecclesia Christiana, quibus erant priores, sub finem hujus ac per integram *Disp.* insequentem *IX.* conferre instituit. Has de Synagogis dissertationes insequuntur *XVIII. de Ministris N. T. extraordinariis & ordinariis.* E quibus I. *Discipulos LXX.* sistit, ostendendo, ante ultimum Christi pascha eos demum ablegatos esse: Christum in septuagenario numero designando, ordinem, cui jam olim populus adsueverat, attendisse: binos abiisse, ut sese mutuo animarent: ceu feciales & prodromos ante faciem Domini emissos esse, qui non tam prædicarent Evangelium, quam populos per generalem annunciationem, jam advenisse Messiam, quodammodo præpararent: missionem LXX. discipulorum longe differre a missione Apostolorum, & illam ab hac dignitate multum superari: munus demandatum brevi tempore illos obiisse, ac

post peractam legationem istam temporariam in discipulorum numero substitisse, donec ad alia munera, nimirum vel ad Apostolatum, vel ad Diaconatum, vel ad munus Evangelistarum admoverentur. In *II.* incipit agere de *Apostolis*, ac varia hujus nominis significatione adducta, primam eorundem notam, ipsius scilicet Christi in carne ἀυτοψίαν, attingit. In *III.* notas Apostolorum alias explanat demonstrando, quod immediate a Christo electi, ipsius Dei Legati, a Christo & Spiritu S. per immediatam revelationem instructi, ac in docendo infallibiles fuerint. *Disp. IV.* discursum de Apostolorum infallibilitate continuat, & de hac etiam reliquos primævæ Ecclesiæ Doctores seu Viros Apostolicos participasse asserit, duasque insuper Apostolorum notas, scilicet Clavium Regno Cœlorum concessionem atque Spiritus S. una communicandi potestatem declarat. *Disp. V.* Tribus aliis notis, scil. dono miracula patrandi, eximia prædicationis efficacia, & facultate prædicandi in toto orbe Apostolos excelluisse docet. *Disp. VI.* probat Apostolos in hoc munere suo personali & ὑπερογῇ nullos admisisse successores; item Apostolatus nomine nullum in terra esse majus, illudque omnes alias functiones sacras dignitate & eminentia sua complecti. *Disp. VII.* exponit officium, cui exsequendo destinati erant Apostoli, & numerum ac nomina eorundem illustrat. *Disp. IIX.* demonstrat Jacobum fratrem Domini, Justum dictum, quem multi veterum ab Apostolis distinguunt, tanquam Discipulum Christi, omnino Apostolum fuisse: Episcopatum Hierosolymitanum non gessisse Johannem Apostolum: eidem Johanni a Polycrate Ephesio apud Euseb. l. 5. c. 24. auream laminam sensu non litterali, sed mystico tribui, ut summæ dignitatis ipsum inter Christi ministros fuisse ostenderet: Judæ proditori Matthiam sorte electum successisse, & tandem, cum Ecclesia Judaica jam esset constituta, illiusque fundamenta & in illa fundamenta totius Ecclesiæ jam jacta essent, Apostolis Paulum accessisse, eamque ob rationem eidem nec inter 12. thronos, quibus insessuri essent Apostoli judicantes 12. tribus Israelis *Matth. XIX. 28.* nec inter 12. fundamenta cœlestis Hierosolymæ *Apoc. XXI. 14.* locum adsignari. *Disp. IX.* ex Altingio memorat, Judæos in Talmude Pauli Apostoli meminisse sub nomine *Samuelis parvi, qui ordinavit benedictionem contra hæreticos coram Rabban Gamaliele seniore:* dein argumenta, quæ Barnabæ verum Apostolatum derogare videntur, diluit, eumque in

in divinum Apostolorum chorum cooptatum fuisse statuit: tandem quæstionem movet, utrum inter ipsos Apostolos aliqua fuerit disparitas, & speciatim singularis Petri inter eos eminentia, potestas, jurisdictio, imo Monarchia, ac concedit aliquod ratione donorum, vocationis, ætatis, loci, honoris inter eos fuisse discrimen, negat autem unum alterum autoritate, potestate aut jurisdictione superasse. *Disp. X.* nonnullis quæ ad Petri primatum adhuc spectant, adductis, de vocatione Apostolorum disserit. *Disp. XI.* idem argumentum persequitur, ac geminam illorum missionem, quarum una Christo vivo, altera post ejus in vitam reditum & in cœlos ascensum obtigerit, depingit. *Disp. XII. de Prophetis N. T.* verba facere instituit, observans Prophetæ nomine in V. pariter ac N. T. significari illum, qui verbum Dei quibuscunque notum facit, exponit & interpretatur, præcipue vero, qui illud ex revelatione divina præstat: officium Prophetarum N. T. fuisse, ut illis, quibus Evangelium ab Apostolis aut Evangelistis prædicatum erat, doctrinam fidei ulterius annunciarent, ex Mose & Prophetis evangelicam doctrinam stabilirent, & insigni hoc fulcro Judæorum fideles corroborarent: Prophetas ad Apostolicam dignitatem non adscendisse, attamen spiritualibus donis cumulatissime instructos illis proxime succenturiandos esse: Prophetiam, de qua Apostolus *1. Cor. XIV. 1. seqq.* licet cum extraordinariis donis & revelationibus tunc temporis conjuncta fuerit, nihilominus tamen non extraordinarium sed ordinarium donum fuisse Scripturas meditandi, scrutandi, earum mentem eloquendi, ad ædificationem Ecclesiæ explicandi, & de aliorum explicatione judicandi. *Disp. XIII.* pergit evincere istam Prophetiam ad ordinarium docendi & concionandi munus spectasse, & nonnulla de dono ex divina revelatione præsentia indicandi & futura prædicendi annectit. *Disp. XIV.* materiam de Prophetis N. T. pertexit, monetque veterum Prophetiarum interpretationem nondum satis nobis esse perspectam: continuationem & perpetuitatem doni prophetici futura prædicendi, neque de essentia Ecclesiæ Christianæ esse, neque apud Joëlem Capite secundo promitti: non deficere nobis lumen propheticum, licet non surgant inter nos extraordinarii Prophetæ, futurorum Vates: non deesse etiam hodie vatidicas voces, quæ hominibus inopinis interdum, singulari Dei providentia, eliciantur: inter Christianos non minus ac olim inter Israelitas, Pseudoprophetas reperiri,

riri. *Disp. XV.* immediatas revelationes a quibusdam hodienum jactari, & ineptas talium voces & prædictiones a plerisque magnifieri cum notasset, argumento de Prophetis N. T. colophonem imponit, ac de *Evangelistis* discursum movet, tradens illos Apostolis equidem inferiores fuisse, Prophetis autem N. T. dignitate non cessisse, sed in quibusdam etiam prælatos, a Paulo vero Prophetis ob singulare Prophetiæ donum, quo hi excelluerint, *Eph. IV. 11.* postponi: Evangelistarum nomen in S. literis non inveniri usurpatum eo sensu, quo Evangelicæ Historiæ Scriptores nobis denotat, nihilominus tamen his quoque illud optime convenire: Evangelistæ munus in eo positum fuisse, ut quis, cui probe innotuerat Historia Evangelii, quique in eo singulariter profecerat, donisque ad illud prædicandum necessariis præditus erat, Apostolis volentibus & jubentibus, ad annunciandam iis fidem proficiscerentur, quibus fides nondum prædicata erat ab Apostolis, & ad quos excurrere ipsis non vacabat: Evangelistas singularis alicujus Ecclesiæ ministerio ordinario non fuisse addictos: cum prædicatione verbi baptizandi potestatem habuisse Evangelistas, ac fortassis etiam miraculorum charismate eos polluisse. *Disp. XVI.* in consideratione Evangelistarum persistit, & absolutis, quæ ad munus Evangelistarum pertinent, in originem illorum inquirit, ac observat eos post adscensionem Christi in cœlos, interveniente Apostolorum ministerio, demum vocatos fuisse: dein præcipuos Evangelistas, quorum in S. litteris fit mentio, enumerat: tandem contra illos, qui Titum ac Timotheum pro Ephesinæ Cretensisque Ecclesiæ Episcopis, quam Evangelistis, habere malunt, evincit, hæc duo sibi non repugnare, sed commode componi posse, si asseratur, viros hos in Ecclesiis illis commorantes illarum antistites egisse seu Episcopos, non tamen per modum Episcoporum sive ordinariorum Antistitum, sed per modum Evangelistarum. *Disp. XVII.* adjectis paucis, quæ ad illustrationem discursus, in dissertatione præced. de Evangelistis instituti, faciunt, de *Ministris N. T. ordinariis seu de Pastoribus & Doctoribus*, quos Paulus Apostolis, Prophetis & Evangelistis, ceu extraordinariis N. T. ministris *Eph. IV. 11.* subjungit, commentari aggreditur, animadvertens Pastoris nomine venire, Presbyterum seu Episcopum, qui Ecclesiam gubernet & pascat: Doctores autem hic esse, qui sanam, quæque secundum pietatem est, doctrinam per familiarem institutionem ac

tradi-

traditionem primorum elementorum insinuabant, verbumque prædicabant, sive etiam informatores & exhortatores futuros accuratius informabant & instituebant per sermonem sapientiæ, non sine interpretatione linguarum: A Prophetis juxta Chrysostomum differre Pastores, quod illi inspiratione divina sæpe operentur, in hoc autem genere etiam valeret humanus labor: Ab Evangelistis distinctos esse Pastores, quod his non datum fuerit εὐαγγελίζεσθαι seu κηρύσσειν, h. e. Evangelium prædicare, ad Christianismum & Ecclesiam propagandam, sed Christianorum cœtus, quorum doctores erant, docere: pastores & doctores ipso ordine haud differre, ex Apostoli phraseologia colligi posse, quod, cum circa præcedentia Apostolorum, Prophetarum & Evangelistarum munia adhibeat manifestam distinctionem, τὺς μὲν Ἀποστόλυς, τὺς δὲ Προφήτας &c. hic phrasin flectens dicat τὺς δὲ ποιμένας καὶ διδασκάλυς, & usurpet particulam καὶ quæ sit conjunctiva & ἐξηγητικὴ, non vero disjunctiva aut ἀντιθετικὴ. *Disp. XVIII.* vult ipsum Paulum, cum non frustra duo vocabula usurpasse videatur, inter Pastores & Doctores aliquod discrimen insinuare voluisse: per Pastores intelligi eos, qui res Ecclesiæ curant & clavo Ecclesiæ assident, ut omnia fiant κατὰ τάξιν; per Doctores autem, qui insuper in verbo laborant, & Ecclesiam ad salutem e verbo Dei erudiunt; & licet Pastores etiam ἱκανοὶ esse debeant ad docendum, attamen per διδασκάλυς hic subaudiendos esse doctores altiore quodam gradu, qui docendi dono singulariter pollent: Christum *Matth. XXIII. 8. & 10.* non simpliciter titulum Rabbi seu Magistri damnare, sed supercilium & fastum Magistrorum istorum, qui in verba sua tantum non jurari volebant, & sibi, non Deo, quærebant discipulos. Sub finem hujus dissertationis alia quædam munera ac dona extraordinaria, quæ in primitiva Ecclesia viguerunt, obiter recensentur. Hinc duæ dissertationes *de intervallo τῆς πολιτείας seu functionis Christi* conscriptæ lectori sese offerunt. In quarum *prima* recensitis atque obelo notatis aliquot veterum Scriptorum in definiendo illo intervallo opinionibus, duo tantum, e quibus aliquid de eodem colligi possit, fundamenta nobis superesse arbitratur. Primum ipsi est, quod Evangelista Lucas Christum baptisatum fuisse ὡσεὶ ἐτῶν τριάκοντα ἀρχόμενον, verbis aliquantulum obscurioribus *cap. III. 23.* indicet, & tamen quot annorum fuerit, dum crucifigeretur, neque ipse, neque ullus Scriptorum Sacrorum exprimat. Hoc

igitur præsidio deficiente alterum illi restare videtur, quando nimirum intervallum πολιτείας hujusce colligi posse putat ex numero Paschatum, quorum in ipso functionis Christi curriculo fit mentio. Quamvis autem nec huic rationi vim demonstrandi inesse credat, si quis ex eadem non affirmative solum, sed & negative concludere velit, tot annos saltim susceptum a Christo munus administratum fuisse, quot paschatum Evangelistæ mentionem injecerunt, cum incertum sit, an paschata omnia πολιτείας Christi divinis litteris consignata fuerint; nihilominus tamen si ab iis, quæ annotata leguntur, obscuritas haut levis tollatur, probabile inde argumentum strui posse fatetur. Hinc observat, magnam in numerandis Paschatis deprehendi diversitatem. Ab aliis enim, ut Clemente Alexandrino, Lactantio, Augustino, Julio Africano, Tertulliano, & ex recentioribus, Juliano Pomerio, Toletano, Petito, Vossio patre, duo; ab aliis, videlicet Epiphanio, Prospero, Hieronymo, quos inter recentiores sequantur Lyranus, Abulensis, Pererius, Maldonatus, Petavius, Valesius, Calvinus, Musculus, tria; ab aliis, puta Ignatio, Irenæo & auctore Chronici Alexandrini, Eusebio, ac plurimis Pontificiis, Lutheranis & Reformatis Scriptoribus citatis, quatuor; ab aliis denique, ut Mercatore, Scaligero, Calvisio, Casaubono, Deckerio, Langio quinque computari. In Disputat. *secunda* sub examen revocatis eorum, qui tria, quatuor aut quinque paschata numerant, sententiis, concludit Christi πολιτείαν sive prædicationis annos nonnisi duo Paschata complecti, prius nimirum Joh. II. & posterius ipsum σαυρώσιμον, adeoque Christum passum esse anno quinto decimo Tiberii Cæsaris, duobus Geminis Consulibus, juxta Veterum mentem, cum annum ageret tricesimum primum, sive Dionysianum, (cum illa epocha biennio minimum a vera deficiat) vicesimum nonum. Quod si tamen in hac opinione alicui non omnia plana, nec duo paschata ob loca in contrarium ex *Luc. VI. 1.* & *Joh. VI. 4.* adducta sufficere videantur, in eam propendet sententiam, ad summum tria Paschata danda esse prædicationi Christi, adeoque illam biennium & paucos menses durasse, judicans id verosimilius esse, & veterum multorum autoritate niti, ac cum parabola ficus, in qua per triennium fructus quærebat vinitor Luc. XIII. 7. aliquo modo convenire. Has disputationes *duæ de tempore ultimi Christi Paschatis* σαυρώσιμε excipiunt. In illarum prima postquam tres primarias de nobili

bili hac controversia sententias in medium attulisset, atque observasset, quod nonnulli statuant, Christum diem legalem Paschatis anticipasse, qui cum incideret in quartam decimam Lunam Mensis primi Nisan, Christum tertio decimo hujus mensis die ultimum suum Pascha celebrasse, uno die ante cæteros Judæos, nimirum die nostro Mercurii: quidam velint Christum quidem uno die anticipasse Judæos, ita tamen, ut ille diem legalē quartum decimum, hi vero diem posteriorem, quintum decimum, observarint, adeoque Pascha suum celebraverint post mortem Christi, finiente die quinta decima, sive die Veneris, & incipiente sexta decima sive Sabbato; alii autem existiment Dominum die ordinario, Luna quarta decima, feria quinta, ad vesperam diei Jovis, una cum cæteris Judæis Pascha suum celebrasse: tertiæ accedit opinioni, eamque probandam sibi sumit. Inter argumenta vero primas defert illi, quod agnus paschalis non potuerit alibi mactari, quam in Templo Hierosolymitano, nec assari, nisi post sanguinem ad basin altaris fusum, & adipem super altari igne absumtum: cum autem mactari non licuerit citra generalem populi consensum, sive Senatus autoritatem, qui diem Paschatis celebrandi publice indixit, inde dies mactationis a privato homine anticipari non potuisse, colligit. Quam rationem deinde ad finem usque hujus & sub initium subsequentis *secundæ* disputationis plenius atque prolixius deducit, postmodum aliorum hypotheses circa celebrationem paschatos refellit, & tandem difficultates, quæ ipsius sententiæ e Joh. XIII. 1. XVIII. 28. XIX. 14. & 31. obstaculo esse videntur, e medio tollere conatur. Sequuntur tandem *disputationes XVIII. de S. Cœna.* Quarum *prima* illius nomina, quæ partim in Scriptura S. occurrunt, partim in Patribus inveniuntur, repræsentat, & quidem e Scriptura S. N. T. octo, e Patribus autem viginti quatuor in medium adducit. *In II.* de ejus personis tum administrantibus, tum communicantibus agit. *In III.* de rebus terrestribus, quibus S. Cœna constat, scilicet Pane & Vino tractare incipit, atque circa hæc elementa eorumque usum in genere declarat, cur simplicissima, communia & maxime naturalia; item cur non illustria, non miraculosa, non cruenta adhibere Christus voluerit. De pane postea speciatim notat, quod ille, quo Servator noster usus sit, dubio procul azymus fuerit. In *seq. IV.* persequitur idem thema, atque primum duas quæstiones sibi resolvendas sumit, quarum una in materiam panis,

nis, azymusne esse debeat an fermentatus? altera in ejusdem quantitatem, an tenuibus illis bracteolis, quas hostias vulgo appellamus, constare debeat Eucharistia, inquirit, atque circa priorem probare discupit panis fermentati usum convenientiorem esse, quam azymi; circa posteriorem vero, usum hostiarum usitatarum plane rejicit. Progreditur dein ad alteram rem terrestrem, Vinum nempe, atque docet, iis in locis ubi vini non detur proventus aut copia, ordinario earum terrarum potu uti licere, qualiscunque is esset, modo refectioni foret aptus: non probari posse, quod Christus vinum aqua dilutum adhibuerit, sed probabilius esse, quod mero usus fuerit: antiquum equidem, haud tamen necessarium esse mixtionis ritum: panem prioribus seculis in vinum intinctum: in Eucharistiæ usum panem & vinum olim a fidelibus & quidem ditioribus, imo in diversis Ecclesiis uvas simul cum vino & pane, nec non varia alia dona variumque in usum a communicantibus oblata fuisse. *Disp. V.* Actiones quasdam S. Cœnæ dilucidat, scilicet Panis Eucharistici acceptionem, benedictionem atque fractionem. Ubi inter alia observationem meretur, quod e liturgia Mosarabica affert Autor, referens olim Gothicas in Hispania Ecclesias, cum Christi in terra viventis historiam novem nominibus complecterentur (quæ erant, Corporatio, Nativitas, Circumcisio, Apparitio, Passio, Mors, Resurrectio, Gloria, Regnum) ut eam eo firmius memoriæ imprimerent, in novem partes hostiam fregisse, eidemque hæc nomina imposuisse. *Disp. VI.* telam cœptam de fractione panis texere pergit, ejusque necessitatem demonstrare satagit. Ab illa deinde ad distributionem, ejusque variam apud antiquos rationem exponendam progreditur, ac ostendit omnium optimam illam esse, quæ fit immediate ab ipso Ministro, qui panem benedixit eumque fregit, ita ut non per ullum alium ea peragatur, sive diaconum, sive etiam ipsos communicantes, ut ipsi accipiant panem e patina. Huic mandatum accipiendi subjungit, illosque contra Christi institutionem agere judicat, qui panem Communicantibus in os ingerunt. Sub finem tandem hujus dissertationis ad alterum S. Cœnæ symbolum, scilicet poculum accedit, observatque in primitiva Ecclesia primo calices fuisse ligneos, tum vitreos, inde argenteos, denique aureos: & ad minuendam superstitionem calices aureos abrogari, aliisque poculis permutari consultum putat. In *Disp. VII.* actionum, quæ poculum Eucharisticum con-

cernunt, enucleationem suscipit, & calicis sacri acceptionem, benedictionem, traditionem atque ex eodem bibitionem distincte delineat. Circa benedictionem observat primum, non solitos fuisse una & eadem benedictione panem & vinum consecrare Judæos: imo injunxisse omnibus in cœna paschali quatuor pocula bibere, ac super unoquoque peculiarem benedictionem pronunciari voluisse; ab hac benedictione poculum illud כוס של ברכה & כוס הברכה poculum benedictionis vocitasse, atque poculum illud, quo consecratio fit in principio mensæ & a quo convivium inchoatur, specialiter poculum sanctificationis, poculum vero, quo convivium clauditur, poculum benedictionis, & plenius poculum benedictionis mensæ, poculum gratiarum actionis dici Judæis consuevisse: dein quæstionem movet, an illud poculum benedictionis S. Cœnæ idem sit cum illo ultimo poculo benedictionis Cœnæ paschalis, & an illi Servator institutionem S. Cœnæ adjunxerit, atque in eo N. Fœderis Testamentum sanxerit? cujus affirmativam plerisque gravissimis auctoribus approbari, & probabilem plane ex eo videri edocet, quod Lucas expresse dicat, factum hoc μετὰ τὸ δειπνῆσαι, ita hanc cœnæ partem a superiore distinguens, & discrimen ponens inter benedictionem panis & vini: panem enim benedictum esse inter cœnandum, poculum vero post cœnam, ita ut poculum hoc fuerit ultimum, quo cœna claudebatur, & in quo novum fœdus Servator nobis exhibuerit, illudque eo significarit. Circa potionem, Laicis vinum in poculo, tanquam alteram Eucharistiæ speciem per duodecim secula exhibitum, ac primam antiquissimæ illius consuetudinis mutationem in Ecclesiis Occidentalibus A. 1415 a Concilio Constantiensi factam, eamq; sacramenti mutilationem vere furtum esse, aliquot rationibus adstruit. In *Disp. VIII.* exceptiones, quas Pontificii argumentis adductis opponere, & fundamenta, quibus suam sententiam suffulcire solent, evertit, ac nonnulla de primitivæ Ecclesiæ more symbola sacra absentibus mittendi, & domum asportandi subjicit. Notat etiam alios ab Eucharistico panes benedictos atque conservatos, qui eulogiæ dicti sint, in ejusdem communionis atque fidei testimonium, ad quosdam esse missos. His quædam de hymno, quo Christus S. Cœnam terminavit; item de consuetudine veterum, finem sacræ Synaxi tum oratione, tum benedictione populo a Ministro impertita, imponendi: ac denique de reliquiis S. Cœnæ adjungit, ostendo

dendo cum illis non uno modo actum, ubique tamen eas consumtas, non asservatas fuisse. Sub finem hujus dissertationis S. Cœnæ circumstantias ac speciatim locum contemplatur, & plures simul, licet in privatis ædibus eadem celebrari quandoque consueverit, communicasse notat, atque hinc in privatas cœnas invehitur. *Disp. IX.* eidem insistit materiæ, & morem sacra Symbola ad ægrotos deferendi non plane probandum esse censet. Posthæc communionem juxta Christi & primitivæ Ecclesiæ exemplum ad mensam esse peragendam innuit: morem accumbendi e Scriptoribus Judaicis illustrat: non idem in S. Cœnæ celebratione tempus a veteribus observatum, ac multum in ejusdem repetitione variatum fuisse annotat. Primo enim quotidie, vel singulis saltim dominicis communicatum; successu temporis, vacillante fervore, semel ad minimum intra tres dominicas: post ter in anno, donec tandem devotio ista ad unitatem redigeretur & semel in anno communicarent. *Disp. X.* nonnulla, quæ ad circumstantiam temporis adhuc faciunt, annectit, ac in libertate Ecclesiæ, quando & quoties sacram cœnam celebrare velit, positum esse definit, insimulque Hug. Grotium statuentem, non semper communicandum esse per Symbola, atro carbone notat. Pergit deinde ad rem significatam seu mysteria S. Cœnæ explananda, ostenditque per panem repræsentari ipsum Christi corpus verum ac naturale, sed qua mortuum, non glorificatum. *Disp. XI.* alterius symboli eucharistici, scilicet vini, mysterium in sanguine Christi consistens inspicere aggreditur, & singula verba, quibus illud apud tres priores Evangelistas & Apostolum Paulum expressum legitur, sub examen revocat. *Disp. XII.* exponit primo in quibus annunciatio mortis Christi, S. Cœnam celebraturis injuncta, non consistat, & quæ ad illam requirantur: deinde quatuor S. Cœnæ fructus, nempe nostri cum Christo unionem, fidei de peccatorum remissione confirmationem, certitudinis de vita æterna obsignationem, & resurrectionis futuræ sigillum, constituit, atque Pontificiorum, Socinianorum, Anabaptistarum & Remonstrantium errores circa usum S. Cœnæ paucissimis perstringit: denique de præcipuo S. Cœnæ usu, qui ipsi est nostri cum Christo unio, ex professo agere incipit, consideraturus 1. illam absolute & qualis est in se essentialiter & immutabiliter, 2. medium ejusdem, scilicet manducationem corporis & bibitionem sanguinis Christi. Circa unionem ipsam quinque, nempe (1.) nomina

mina (2.) similitudines (3.) fundamenta & causas (4.) naturam ac modum (5.) effectus, perlustranda sibi sumit, & duo priora membra in hac ipsa dissertatione absolvit. *Disp. XIII.* reliqua tria membra persequitur, ac unionis hujus mysticæ fundamentum constituit personalem illam naturæ nostræ cum Filio Dei unionem; causam autem illius in Spiritum Christi tanquam autorem, & fidem nostram, ceu instrumentum, conjiciendam esse perhibet; porro naturam & modum ejus plane spiritualem, realem tamen agnoscit; effectum denique hujus unionis cum Christo, communionem fidelium inter se esse, confirmat. *Disp. XIV.* medium, quo unio nostri mystica cum Christo acquiritur, & sub quo illa simul exprimitur & repræsentatur, scilicet manducationem carnis & potationem sanguinis ejus, considerare instituit. Ubi præmissa distinctione inter ipsam spiritualem & internam communionem Christi, & externam sive symbolicam, quæ fit per externa symbola & signa, quibus illa repræsentetur & exhibeatur, ad hanc refert manducandi & bibendi actus in S. Cœna usitatos, eosque e phraseologia & analogia V. T. per integram dissertationem illustrare conatur. *Disp. XV.* de symbolica corporis manducatione ac sanguinis bibitione agere pergit, & rejecta consuetudine multorum Concionatorum, qui sollicite ruspentur omnes panis vinique proprietates, easque ad corpus & sanguinem Christi transferant, veram analogiam symbolorum Cœnæ ad rem ipsam significatam adumbrare studet, ac qualem in S. Cœna unionem cum corpore & sanguine Christi habeamus, inde colligi posse judicat. Quod ut recte percipiatur, accurate distinguere jubet inter unionem Corporis Christi cum personis nostris, & unionem ejus cum Symbolis: personas nostras ita uniri cum Christo, ut una fiamus cum illo caro: unionem autem signorum Sacramentalium, ut aquæ in Baptismo, & panis ac vini in S. Cœna cum corpore & sanguine Christi, nihil aliud esse nisi unionem analogiæ, significationis & obsignationis, quæ quidem fidelibus exhibeat corpus & sanguinem Christi, ita tamen, ut unio eorum non sit cum pane & vino, sed cum anima & corpore nostro. Ex quibus mox infert, male concludere Pontificios, Christum nobis solummodo dare figuram corporis sui, confundentes duas hasce unionis species; item falli Cardinalem Perronium, dicentem unionem, quam Reformati ponant inter signum & rem significatam, non esse realem. Absoluta manducatione Christi externa atque symbolica, internam

ternam ac ſpiritualem, quæ externæ omnis medulla ac ſcopus ſit, ad finem usque pertractat. *Diſp. XVI.* Spiritualem corporis Chriſti in S. Cœna manducationem obtinere, e capite ſexto Johannis, in quo tamen nec de Euchariſtia, nec de ſacramentali manducatione agi ipſe fatetur, ſtabilire ſatagit. *Diſp. XVII.* manducationem corporis Chriſti oralem argumentis aliquot impugnat, rationesque, quibus ea adſtrui ſolet, refellere conatur. *Diſp. XIIX.* eaque ultima in eadem materia occupatur, ac fundamenta, quibus innititur oralis manducatio, evertere laborat. Sub finem utriusque partis harum Diſſertationum duplex index, locorum S. Scripturæ ſcilicet, ac rerum & verborum memorabilium, exhibetur.

NUMISMATA ÆREA IMPERATORUM, AUGUſtarum & Cæſarum, in Coloniis, Municipiis & Urbibus Jure Latio donatis, ex omni modulo percuſſa; Auctore JO. FOY-VAILLANT.

Pariſiis apud viduam Edm. Martini, Joannem Boudot, & Steph. Martinum, 1688. in Folio. Volumina II.

Conſtant Alphab. 8. plag. 11.

JOANNES FOY-VAILLANT Bellovacus, Doctor Medicinæ, ac Antiquarius *Ludovici Auguſti Borbonii, LUDOVICI XIV. R. Gall.* filii naturalis, Ducis Cenomanenſium & Albamallenſium, Helvetiorum Rhætorumque Præfecti, Proregis Occitaniæ, Regiique Ordinis Commendatoris Equitis, propitiam famam ſuo merito habuit in eruditorum republica, ex quo & numos *Imperatorum, Auguſtarum Cæſarumque* Latinos, tum æreos mediocris minimæque formæ, tum aureos argenteosque duobus libris non magnis in quarta forma recenſuit, & nuperius, anno nempe 1681, Chronologiam Hiſtoriamque Regum Syriæ *Seleucidarum* longe difficiliori ſtudio ex eorum numis eruit illuſtravitque. Dum vero abs eo hiſtoriam *Ptolomæorum* expectamus, pari ſtudio, itemque auxilio numiſmatum concinnandam, ad nos non parum deſiderata adferuntur volumina duo, quibus coloniarum, municipiorum urbiumque jure Latii donatarum numi in æneis figuris exhibentur univerſi, ac neceſſarjis ſcholiis nullibi non interſtinguuntur.

Præ-

Fig: I.

Fig: II.

Fig: III.

Fig: IV.

Fig: V.

Fig: VI.

Fig: VII.

Fig: IIX.

Fig: IX.

Præfatio ad lectorem multis rebus, maxime dignis, quas historiæ literariæ studiosus non nesciat, referta est. Perhibet quippe Autor, se plus simplici vice ad locupletandum LUDOVICI MAGNI thesaurum in Asiam, Græciam, Syriam totamque, qua patet, Italiam excurrisse. Spem facit *novæ* editionis *Imperialium* aureorum argenteorumque, ad Heraclium usque productorum, cum *prior* Gallieni tempora non exuperet. Enumerat præstantiora totius Europæ gazophylacia. Venetiis *Nicolaum Bon* JCtum moliri memorat eximium de *Neocoris* tractatum. In *Wallia* Episcopum *Asaphopolitanum* vitam *Trajani* Aug. e numis concinnasse. Nic. *Toinardum*, Aurelianensem, *Herodis M.* Judææ Regis & successorum gesta numismatibus illustrata prælo parare. Argumentum suum his omnino verbis ipsemet enarrat:

Coloniarum deductiones a Romulo inchoatæ, per Reges & Consules continuatæ, ab eo ad Gallienum usque productæ, non modo in hoc opere observantur, sed & res plurimæ ab Historicis vel neglectæ, vel præteritæ: Quænam Coloniæ ab Imperatoribus constitutæ: Vera earum nomina & appellationes: Quæ urbes a Scriptoribus Coloniæ pro Municipiis appellatæ, aut Municipia pro Coloniis existimata: Oppidorum æra in eorum nummis tantum signatæ: Facultas cudendæ monetæ Coloniis ab Imperatoribus concessa aut adempta: Præcipua earum & Municipiorum Numina, præsertim ea, quæ sunt in Græciæ, Asiæ & Africæ Coloniis, & apud Corinthios & Patrenses, a Pausania tam diligenter descripta: Urbium conditores, heroes, & singulares earum antiquitates: Ludi & certamina in Deorum honorem instituta, in iis tam solenniter celebrata: Veterani legionum Romanarum post stipendia emerita in colonias transmissi: Provinciarum metropoles ab Imperatoribus constitutæ: Coloniarum nomina a fundatorum Imperatorum gente desumta: Togatorum civium symbola & Veteranorum in Colonias deductorum insignia: Urbium situs per fluminum effigies, aut figuras rupibus insidentes: Denique agrorum abundantia per spicas, uvarum racemos & palmas arbores.

Indicat denique, se nunc opus de nummis *Imperialibus Græcis* aggredi, cui si forte immoriatur, continuatorem constituit filium *Joannem Franciscum*, Medicinæ Candidatum. Subjungitur præfationi tum *tabula geographica* omnium coloniarum & municipiorum, tum *icon* Autoris.

Ad ſingulos nummos annotat, quem gradum præſtantiæ elegantiæque obtineant. Inter innumeros, quos majorem in modum commendat, eſt e. c. nummus minimi moduli in antica præferens *riſſimum* caput *Julii* Dictatoris, cum epigraphe, C. ARRI. A. F. C. AQ. C. IVL. T. ANC. i. e. *Cajo Arrio Auli filio, Cajo Aquilio, Cajo Julio, Tito Anchario;* in poſtica aratrum & literas II. VIR. QUINQ. EX. D. D. i. e. *Duumviris quinquennalitiis ex Decreto Decurionum.* Incertum, in qua colonia ſignatus ſit. Notari vero meretur ob gentem *Anchariam* plebejam, nondum a Patino in Familiis Romanis obſervatam.

t. I. p. 162. TAB. VII. FIG. I. *Meſſalinæ* Claudii uxoris nummum unicum profert, quem vide ſis Tab. VII. FIG. I. Nondum conſtat, ubi is cuſus fuerit, ſed cum *Cytheronti II. Viro* in aliquo *Auguſti* jungatur *Pollio* collega, Pollionis vero nomen in Corinthiacis frequenter occurrat, *Corinthum* quoq; numiſmatis hujus patriam eſſe conjectat Noſter.

Cum duos deprehenderit in Octaviæ honorem percuſſos, Poppææ, quæ thalamo illam exturbavit, nullum reperire licuit. Nullum quoque obſervavit Vitellianum.

FIG. II. *L. Ælius Cæſar*, Hadriani Aug. filius adoptivus, in coloniarum nummis tam rarus apparet, ut non niſi unicus minimi moduli hactenus innotuerit, a *Col. Laude Julia Corintho* obſignatus. In poſtica eſt caput Æſculapii, cui *Ælius* valetudinarius commendatur; quæ Noſtri conjectura eſt.

Neque niſi unicus *Fauſtinæ* ſenioris Corinthiacus adeſt, ex antica mariti Antonini Pii vultum exhibens; unicus item Cæſareenſis *Fauſtinæ* junioris, æque ac Lucillæ Veri conjugis. *Pertinax*, *Didius Julianus*, *Peſcennius* & *Albinus* adhuc dum deſiderantur. Nam *Peſcennius* in Gaza Parmenſi ſubleſtæ fidei creditur. Habet is ex capitis parte

t. I. p. 312. literas: ΑΥΤ. Κ. Γ. ΠΕΣΚ. ΝΙΓΡΟC. ΙΟΥC. C. i. e. Αὐτοκράτωρ Καῖσαρ Γάϊος Πεσκέννιος Νίγερ Ἰούστος Σεβαστός. In adverſa area: COL. P. F. AVG. CAESAR. cum capite Serapidis. *Gordianorum* duorum priorum, *Balbinique* & *Pupieni* nummi in coloniis ſignati non magis ſunt obvii.

In Otaciliæ M. Julii Philippi Aug. conjugis numiſmatibus emi-

FIG. IIII. net hoc, cujus figuram N. IIII. ſiſtimus. In antica viſitur Caput Auguſtæ, inſcriptum MAR. OTACILIA. SEVERA. AUG. In averſa mulier

mulier turrita, montibus inſidens, Damaſcum repræſentat. Ante eam *Silenus*, (ut putat Vaillantius, ſed ſi Harduinum audias mox citandum, (confer *colonus Damaſcenus*,) utrem gerens. In vertice Pegaſus. In imo FIG. VI.) quinque mulieres turritæ ſacrificant ad aram.

Sub finem operis rejecta eſt egregia mantiſſa, quam & FIG. III. FIG. III. cum lectore benevolo exiſtimamus communicandam. Nimirum *Agrippæ* junioris effigiem, a nemine antea obſervatam, contemplari nunc licet in nummo Corinthiaco quantivis pretii, nuperius ex Aſia ad Marchionem de Seignelay delato.

Cæterum, cum ſtudioſe notarit lapſus Antiquariorum, cumprimis tamen *J. Harduini* nummos urbium & populorum paſſim ſub cenſuram vocavit Vaillantius. Id quod haud impune tulit. Tantopere enim irritavit Adverſarium, ut in libro nunc commemorando ſæviſſime in eum animadverterit, inſimul tamen tot obſervationes præſtantes admiſcuerit, ut Vaillantium forte non pœniteat litis Harduino intentatæ, quæ quidem in ejus contumeliam haud parum, nec minus tamen in eruditorum commodum, (cujus Vaillantius modo laudatus ſtudioſiſſimus eſt,) vergere videtur.

JOANNIS HARDUINI S. I. P. ANTIRRHETICUS de nummis antiquis coloniarum & municipiorum, ad Joan. Foy-Vaillant Med.

Pariſiis, apud. Franc. Muguet 1689. in 4to.

plag. 20. fig. æn. numm. 131.

CUm doctiſſimus Societatis Jeſu Pater, *Joannes Harduinus* compereriſſet, a *Joanne Foy-Vaillant* in opere modo recenſito errorum hallucinationumque creberrime ſe poſtulari, amico ad vindictam extimulanti dandum aliquid ratus, *Antirrheticum* hunc ſtylo elegantî quidem, at felle magis, quam atramento tincto, exaravit, addiditque inſuper ex Vaillantiana ſylloge ſelectos nummos, quotquot alicujus momenti eſſe viſi ſunt, adeo ut libello huic inter melioris notæ commentarios de re monetaria veteri locum jure optimo relinquendum, haud ambigamus.

Obſervationes non juxta ſeriem Imperatorũ, ſed Alphabetico urbium

ordine collocantur. Prima concernit nummum Auguſti inſcriptum
pag. 8. C. I. G. A. quem Vaillantius p. 8. legit: *Colonia Julia Gemella Accitana.* At Harduinus: *Col. Jul. Gemella Auguſta;* quo nomine κατ' ἐξοχὴν uſa Colonia *Tuceitana*, teſte *Plinio* L. III. c. III.

p. 9. In nummo Antonini Pii gemino habetur epigraphe C. A. C. h. e. ſecundum Vaillantium, *Col. Ælia Capitolina;* juxta Noſtrum, *Col.*
p. 14. *Aug. Cæſarea* Palæſtinæ. Numiſmata duo *Latina* inſcriptione conſpicua ad *Antiochiam Piſidiæ* ſpectare contendit Harduinus, non *Syriæ*, ut Vaillantius; quanquam *ANTIOCHIA* ibi ſolum legitur, non adjecta voce *COL.* quam in Piſidicis ſemper addi, hic exiſtimaverat. Sub-
p. 15. jungitur prolixa & lectu digniſſima diſſertatio de variis notis *officinarum monetariorum*, quæ ſpicilegii inſtar eſt ad Caroli *Du Freſne* opus de inferioris ævi numiſmatibus, *Gloſſario* mediæ Latinitatis annexum.

COL. AST. AUGUSTA in Auguſti nummo de Colonia *Aſtu-*
p. 33. *ricenſi* exponit Vaillantius, Harduinus de *Aſtigitana.* Tum *Babbam,*
p. 34. tum alias colonias, cognomen *Julium* etiam poſt Julii Cæſaris fata primum recepiſſe, contra Vaillantium contendit ejusdem antagoniſta. In numiſmatis ſatis obvii antica cernas caput Auguſti, & vocabulum
p. 36. BILBILIS; in poſtica equitem, cum haſta decurrentem, ſubſtrato lemmate ITALICA. Suſpicatus olim fuerat Harduinus, *Bilbilis* & *Italicæ ὁμόνοιαν* notari. At *Vaillantius*, ipſam Bilbilim *Italicam* cognominari adſeveravit, ab Auguſto Jus *Italicum* nactam. Tandem Noſter aliam rationem exponendi nummum excogitavit. Obſervat nempe ex *Feſto* in *Municipes*, coloniis & municipiis datum jus legionis, h. e. ut in *legione* Romana pariter ac cives Romani, non in *auxiliis*, ut ſocii, ſtipendia mererent. Idcirco nomina legionum Hiſpanienſibus nummis inſculpta, Bilbilitanorum v. g. *Italicæ*, quo nomine quatuor legiones *I. II. III. IV.* utebantur. Hinc Oſcam, Norbam, Tarraconem *VICTRICES* nominari, ob legiones *VICTR. VI. XX.* vel *XXII.* Sic in Narbonenſi Gallia Arauſionem dictam Coloniam *Secundanorum*, Arelaten *Sextanorum*, Beterras *Septimanorum*, Forum Julii *Octavanorum*, Narbonem *Decumanorum*, quod in ſui nominis ac numeri legione mereri ſtipendia ſcriptos ex illis coloniis milites, cum evocarentur ad militiam, oporteret. *Deulton* in Thracia *veteranorum* coloniam appellari, quod ex ea deſcripti ad bellum cives, non cum tironibus, ſed cum veteranis militiam agerent. Dein diſputat, fruſtra ſe

ſe reprehendi, quod NE. TP. BOCTPA & N. TR. interpretatus ſit p. 39.
Νέα Τραϊανὴ Βόστρα ac *Nova Trajana;* non, ut voluit Adverſarius, *NERVIA TRAJANA.* Namque ut a Numa *Numium*, a Sylla *Syllium*, *Cinnium* a Cinna inepte deduxeris, ita & a Nerva *Nervium. N.* autem Novam, & *Novam* civitatem reparatam ac amplificatam dici, marmorum auctoritate confirmat. *Cæſaream* Palæſtinæ in nummo Titi
dictam COL. CÆSAREA. LIB. ΦΛΑ. non dici LIBeram, nec dici po- p. 51.
tuiſſe, demonſtrat eo, quod Colonia nulla ſit libera; unde illuſtri Viro credere renuit, qui in de V. & P. N. p. 785. in cimelio R. Galliæ extare ſcripſerat numiſma cum epigraphe: ΚΟΛ. ΕΛΕΤΘ. ΤΑΡC. *Colonia Libera Tarſenſis.* Legit autem L. IB. ΦΛΑ. i. e. λυκάβαντος ιβ'. Φλαβίων, *anno XII. Flaviorum.* Æræ initium repetendum dictitat aut a Kl. Juliis quibus Veſpaſianus ſalutatus eſt Imperator, Galba iterum, T. Vinio COSS. A. V. C. 822. æræ vulg. 69. vel ab expugnata anno ſequente, menſe Septembri, urbe Hieroſolymitana. In nummo non Caracallæ, ſed Elagabali, a Triſtano citato, pro COL. CAESAREA EIN ΦΛΑ. legit: COL. CAESAREA. L. PN. ΦΛΑουίων, h. e. A. CL. æræ Flaviorum. Commentatur nonnulla de litera L. deque compendiis ſcribendi Γ. B. i. e. Γράμματι Βασιλέως, *Imperatoris reſcripto;* A. M. K. i. e. Ἀδελφοὶ Μεταλλεῖς Κιλικίας, & K. ΑΔΕ. M. K. i. e. Κοινὸν ἀδελφῶν μεταλλέων Κιλικίας, *Commune Fratrum metallariorum Ciliciæ.* Evagatur hinc in recenſionem omnium numorum, in quibus Antiocheni æram aut Julianam aut Auguſtanam ſignarunt, quorum illa m. Majo A. V. C. 705. cœpit, mox per Auguſtanam ab Actiaca pugna exordiendam interrupta, in uſu iterum eſſe incepit ſub Claudio, prorſus in deſuetudinem abeunte altera iſta Auguſti æra. Receperat Vaillantius, t. 2. p. 63. probaturum ſe in *de Præſidibus Syriæ*, aut *peculiari diſſertatione*, ope nummorum Antiochenorum, *D. N. J. Chriſtum ſub Auguſto, Syriam regente Varo, A. V. C. 749. natum.* Harduinus vero id contigiſſe pronunciat A. V. C. 747. annis 6. & menſibus 3. ante æram vulgarem, quæ a Kal. Jan. A. V. C. 754. ducit initium. (Idque, Syriam regente non Varo, ſed C. Sentio Saturnino Præſide, procuratore Quirinio: quemadmodum ex Tertulliano & Juſtino M. alii etiam probarunt.) Cum enim legatur in nummo aliquo Regis Galliæ: ΕΠΙ. ΟΤΑΡΟΤ. ΑΝΤΙΟΧΕΩΝ. ΕΚ. i. e. *Sub Varo, Syriæ præſide; Antiochenſium; anno XXV.* a Victoria Actiaca, qui annus IV. Nonas Sep-

ptembres A. V. C. 747. incipiat; hinc ratiocinatur Noster, Varum exeunte anno illo id dignitatis consecutum; Saturninum vero antea censum egisse, & quidem post interfectum vel abdicatum Volumnium pro-
p. 65. curatorem, ac hujus in locum suffectum Quirinium; *Quid enim* (ita pergit Harduinus,) *verius, aut certe propius vero, quam cum Romæ census ab Augusto peractus esset, lustramque conditum, anno 746 Censorino & Asinio COSS. ut ipse Augustus admonet in marmore Ancyrano, per provincias anno proxime subsequente* exiisse edictum ab *eodem* Cæs. Augusto, ut describeretur universus orbis? *Hoc ergo anno 747. censemus descriptum orbem: nam post Romam quidem censitam: non igitur anno 746. sed necdum Varo præside Syriæ, qui magistratum iniit anno 748. Anno igitur intermedio, qui 747.*

p. 69. Cæsaream Palæstinæ *metropolim* factam A. Hadriani X. Æræ
p. 70. vulg. CXXVII. V. C. 880. dehinc stabilire nititur. Duas Mesopotamiæ metropoles statuerat Vaillantius, Emesam & Carrhas. Ac Carrhis quidem *secundæ* metropoleos jus ac dignitatem vindicarat nummo Elagabali, tomo II. p. 113. KA. KOA. MH. ΠΟΛ. Δ. itemque altero Alexandri Severi p. 167. KAPPA. KOA. MH. MEC. Δ. interpretatus: Καῤῥα κολωνία μητρόπολις Μεσοποταμίας δευτέρας. Harduinus quærit, quis Δ pro binario numero unquam usurparit? Legit
Conf. ergo: τετάρτης. Quatuor enim Mesopotamias agnosci cupit, to-
p. 92. ff. tidem Metropolibus insignes. Harum primam esse *Amidam*, proximas *Edessam* & *Nisibin*, ultimam *Carrhas*. Sic p. 113. Vaillantius attulerat nummum Tomitanæ urbis, cum epigraphe: ΤΟΜΕΩC. ΜΗΤΡΟ. ΠΟΝΤΟΥ. Δ. & Δ. δευτέρας, metropoleos secundæ, explicarat, cum juxta Harduini sententiam exponere debuisset: Πόντου τετάρτου *Ponti quarti*. Pontus enim in Asia triplex: Polemoniacus, Galaticus, Cappadocicus: Quartus in Europa Scythicus, cujus unica me-
p. 72. tropolis, *Tomi*, Ovidii exilio celebris.

Nummum Augusti principatu cusum, cujus antica Julii Dictatoris vultus exprimitur, cum his literis C. I. C. XXXVI. postica Augusti caput, cum lemmate EX D. D. *(Ex Decreto Decurionum,)* Vaillantius trahit ad *Col. Jul. Carthaginem*, Harduinus ad *Col. Juliam Cartennam*, oppidum Mauritaniæ Cæsarienſis; *annum XXXVI.* ille
p. 73. de anno Coloniæ a Cæsare Julio deductæ, hic de anno *Jubæ* Regis accipit.
FIG. V. Non paucos nummos alios inscriptos C. I. C. vel C. I. C. A.

vel

vel C. I. C. A. A. vel C. I. C. A. A. P. Vaillantius de *Colonia* quadam *Jul. Carthagine Antiqua Augusta Pia* explicuit; Harduinus de *Col. Julia Corintho Augusta Antonina Pia.* Abbreviatura V. I. N. C. vel p. 79.
C. I. N. C. Vaillantio significat: *Victrix* (vel *Colonia*) *Julia Nova Carthago.* Harduino: *Victrix* (vel *Colonia*) *Julia Narbo Cæsarea-na*, hodie Alcantara, quondam Lusitaniæ, nunc Castellæ veteris oppidum. Quemadmodum enim nummum, (cujus in antica Caji & Lucii Cæsarum capita exhibentur, cum lemmate: M. PETRONIO. C. IVLIO. ANTONIO II. VIR. in postica area Augusti vultus signatur, cum epigraphe: AVGVSTVS. D. D. C. C. N. C.) Vaillantius p. 87. Harduinum secutus, pro nummo habet *Decreto Decurionum Coloniæ Concordiæ Norbensis Cæsarianæ* percusso; ita & idem pronuntiari postulat Antirrhetici autor de nummo c. c. Augusti, ubi in priori parte Imperatoris caput & literæ C. I. N. C. in posteriori Labyrinthus ac istæ voces: C. PETRONIO. M. ANTONIO. II. VIR. EX. D. D. visuntur. Sic sane iidem Duumviri utrobique signantur; permutatis saltem prænominibus vitio forte scalptoris; aut certe ejusdem familiæ videbuntur esse M. & C. Petronii, itemque C. Julius & M. Antonii.

Tredecim nummos inscriptos AEL. MVNICIP. COEL. vel COIL. p. 82.
ad *Cullu* Numidiæ oppidū Vaillantius, Harduinus ad *Æliam Municipi-* FIG. V.
um Cœlienſe Antoninianum in Thracica Chersoneso revocat. En exem- VI.
pla duo. Altero Julii Maximi per proram & cornucopiæ notatur fœcunditas loci. Altero Gordiani III. exhibetur non *Silenus*, (ut Vaillantius quamplurimis locis hanc figuram interpretatur,) sed (juxta Harduinum, qui Silenos maximos esse *Satyrorum*, observat e Pausania,) *municeps nudus*, portans utrem vino plenum, ubertatis quoque indicem. Laudarat *Corinthiacum* Domitiani Augusti nummum Vaillan- p. 86.
tius, inscriptum PERM. IMP. GERM. *Permissu Imperatoris Germanici.* Sed Harduinus hortatur eum, Versalias abeat, conveniat regiæ gazæ custodem *Rainssantium*, videatque, annon pro GERM. legatur in illo numismate CORIN. quemadmodum in alio præter dubium habetur: COR. PERM. IMP.

Nummus Augusti & Tiberii vultum repræsentans inscribitur p. 89.
C. I. A. D. h. e. interprete Vaillantio, *Col. Jul. Aug. Dertosa*, in Hispania; at Harduino: *Col. Jul. Aug. Dertona* in Liguria. Negat enim hic Dertosam *Coloniam* esse, sed *Municipium*, unde in aliis nummis

mis M. HI. ILERGAVONIA. DERT. *Municipium Hibera Ilergavonia Dertosa* & apud Golzium MVN. DERTOSA.

p. 107. Idem Harduinus postmodum asseverat, non *Laodiceam Syriæ Primæ*, sed *Laodiceam ad Libanum* in *Syria Cœle* intelligendam, quando COL. aut METROP. titulus *Laodiceæ* in nummis tribuitur. Priorem enim illam Laodiceam sub Justiniano demum (h. e. annis CCCXX serius, quam Vaillantius putarat,) metropolim factam.

p. 110. De *signis militaribus & bobus*, in coloniarum & municipiorum nummis frequenter occurrentibus, potissima ac capitalis controversia movetur Vaillantio. *Ista* enim Harduino non deductos in coloniam *milites* significant, quod sexcentis locis docuerat Vaillantius: sed recordationem beneficii a legionibus accepti, quæ *præsidium* in eo tractu in eaque provincia agitarent. Sexcenties quoque *Bovem* municipiorum coloniarumque symbolum appellarat Vaillantius, *colonum boves agentem ducentemque aratrum* originem deductæ primis imperii temporibus coloniæ signare adserens. Inficiatur ex adverso *Harduinus*, verum capite velato *colonum* esse, aut agricolationi, limitisve designationi intentum. *Si* (inquit) *boves pariter in plerisque nummis insculptos probe inspexeris, intelligis, non colonum, sed magistrum ipsum Flaminis habitu: non aratrum, sed scipionem, cui innititur, ibi sculptum esse: lituum etiam, clarissimum insigne auguratus, altera illum manu gestare, tum alibi passim, tum apud Antonium Augustinum Tab. XVI. n. 13. apertissime: ex quo eandem esse ceterorum formam intelliges: boves denique ipsos vittatos, & ut appellas, mitratos infulatosque esse, hoc est, sacrificio destinatos, pro incolumitate principis, cujus legiones coloniæ vel municipii securitati militarent.* Dignissimum est utrumque argumentum, in quod tum celeberrimi antiquarii *Harduinus* ac *Vaillantius*, tum cœteri, quibus facultas est opulentiora principum virorum cimelia perlustrandi, diligentius inquirant. Nos aliquot tantum heic addimus iconismos nummorum ejuscemodi: Prior (FIG. VII.) exhibet nummum *Accitanum* Augusti. Alter (FIG. IIX.) *Rhesenensem* Alexandri Severi; Sequens (FIG. IX.) *Corinthiacum* Neronis, juxta Harduinum, (ut supra monuimus,) at *Carthaginensem*, judice Vaillantio.

FIG. VII. IIX. IX.

Numisma Neronis inscriptum: CLEANDRO P. Q. CO. DO. C. P. cum

cum eruditis equidem communicavit Vaillantius, sed siglas evolvere non est ausus. Hinc Harduinus legendi consilium dedit: *Cleandro perpetuo Quinquennalitio corporis dolabrariorum Coloniæ Patrensis.* Corpusq; dolobrariorum, cujus perpetuus Quinquennalitius Cleander fuerit, Neroni statuam ait locasse, qualis in nummo pingitur, in colonia Patrensi. Huic sententiæ ex marmoribus fidem uti adstruat, apud ipsummet vide. p. 133.

Ut e multis unicum adhuc adferamus, idem Vir clarissimus auctor est, colonias *Romanas* vel municipia Romanorum civium *lupam* habere insculptam in nummis cum *Romulo* & *Remo*, e. c. coloniam Damascenam. Cæteras *jure* tantum *Italico*, adeoque nec insigni urbis Romæ gavisas. Eam ob caussam nullum offendi coloniæ alicujus sive municipii in Hispania, nullum coloniæ Cæsareæ in Palæstina, aut Beryti nummum, ubi lupa visatur cum gemellis. p. 136.

Duo denique reprehendit Harduinus non prorsus reticenda. Alterum est, quod nummis nimis multis obviis, ac ad eruditionem nihil conferentibus; alterum, quod observationibus mythologicis & etymologicis minus necessariis geminum Vaillantii volumen in nimiam molem excreverit. Quæ enim in linguæ Latinæ genium peccata magna cum severitate castigat, non est, ut referamus, præter illud, quod ipsummet titulum operis occupavit. Nimirum non *Jus Latium*, sed vel *Jus Latii* vel *Latinum* Latinè dici, semel iterumque inculcat. p. 147.

PHTHISIOLOGIA SEU EXERCITATIONES DE phthisi, auctore Richardo Morton, Med. D. & Regii collegii Medic. Londin. Socio.

Londini apud Sam. Smith, 1689. in 8.

Plagul. 27.

Quam indefessam Clariss. Auctor operam impendit, ut variam ac genuinam phthiseos Historiam, curandique rationem omnem ob oculos poneret, eam tanto acceptiorem Lectori opinamur futuram, quod antiquorum in hoc argumento studium longo post se intervallo relinquit. Neque enim potuit non pede felici procedere, qui a multis retro annis lectionem librorum negligens (ne scilicet præconceptis in-

hæreret opinionibus) diligentiſſimæ ſaltem ſymptomatum in ægris occurrentium obſervationi indulſit, junxitque ſimul inſpectionem corporum ex hoc morbo defunctorum. Sic pet autopſiam toties repetitam tandem Apellis quaſi penicillo enata phthiſeos idea eſt, quæ & indicationes longe clariores, & medendi quoque methodum certiorem cuivis facile inſinuabit. Schema vero totius ſcripti ad normam inſtituti noſtri tale poſſumus exhibere breviſſimis. Libros in univerſum tres continet, quorum prior quilibet undecim; ultimus vero quatuordecim capita complectitur. Rubricas vero ſingulorum hic transſcribere ut longum nimis, ita tædioſum ſine dubio Lectori foret. Sufficiat indicaſſe, quod materiam ſingulis plerumque ſubminiſtrent clariſſ. Auctoris annotata. Et quemadmodum phthiſin in genere pronunciat conſumptionem partium corporis muſculoſarum a ſubtractione vel colliquatione fluidorum ortam, eamque vel cum vel ſine febre, ita quoque in originalem mox eam diſpeſcit vel ſymptomaticam. Illam merea morbida ſanguinis vel ſpirituum animalium in genere nervoſo & fibroſo hoſpitantium diatheſi, non a morbo aliquo formato præcedenti, deducit, ejus duas proponendo ſpecies, atrophiam ſcilicet & phthiſin pulmonarem. Ac atrophiam quidem vel nervoſam pronunciat, quæ a morbido ſtatu ſpirituum, & a tono nervorum everſo oriatur: vel ex inanitione naſcentem obſervat, a præternaturali ſcilicet ſubtractione ſeu evacuatione ſucci nutritii. Hanc ſeu pulmonarem phthiſin vocat conſumtionem corporis univerſalem a morbido affectu ſeu infarſione, tumore, inflammatione & exulceratione tuberculorum quorundam in pulmonibus primum ortam, indeque tuſſi, dyſpnœa &c. ſtipatam. Ad ſymptomaticam vero phthiſin quod attinet, illam immediate quidem a craſi ſanguinis ſeu tono ſpirituum everſo derivat; mediate tamen ab aliis præcedentibus morbis dependere aſſerit, qui hanc labem ceu characterē ſpiritibus & humoribus impreſſerint. Hinc de variis ejus ſpeciebus, ut de phthiſi ſcrophuloſa, de phthiſi a lue Venerea, a rheumatiſmo, ab ictero &c. agitur. Ita autem ubivis agitur, ut diſtincte ſatis non tantum ipſi affectus & indicationes curationum, una cum medicamentorum apparatu proponantur, ſed & ſingulis omnino capitibus aſſertorum fidem faciant ſubnexæ hiſtoriæ ſeu caſus ab Auctore in praxi ſua annotati rariores, quorum relectorum neminem poterit pœnitere. Interim ſpicilegium rerum hinc inde inſertarum

rum pro more facturi ſequentia breviter colligimus. Occaſione tabis ab hæmorrhagia oriundæ aſſeritur, quod frequens & moderata venæſectio pinguedinem inducat; ad eandem vero phthiſin curandam cortex Peruvianus liberali manu exhibitus mirabilem efficaciam habeat. In tabe ab apoſtematibus, ſi nimirum ulcera ſint vetera & curatu difficilia, æger bibere jubetur horis medicis ℥vj. vel viij. aquæ calcis vivæ ſequenti modo paratæ: ℞ ſarſæ optime inciſ. ℥vj. uvar. Corinth. ℔ß ſ. poſt debitam infuſionem coque in aquæ fontanæ ℔xij. ad vj. Deinde F. colatura. In hoc decocto extingue calcis vivæ ℔ß ſ. quod poſtquam per reſidentiam fuerit depuratum, & ſale calcis ſaturatum, clare decantetur, & in lagenis vitreis ſervetur in uſum. In eodem affectu commendatur balſam: Leucatelli & conſervæ roſar. a. ʒß ſ. vel ♃ij. c. balſami Peruv. guttis iij. vel iv. aut balſamum Tolutanum in pilulas parvas redactum, horis medicis, inſuper bibendo hauſtum decocti ſarſæ. Porro elegans hiſtoria habetur curatæ mulieris, cui ex aperto poſt applicationem cauſtici lumbarium muſculorum apoſtemate magna copia materiæ purulentæ, cyſtidumque aqua limpidiſſima repletarum, ad minimum quingentarum, magno impetu effluxit. De tabe nutricum ubi agitur, ratio affertur, cur æque obeſitas, quam atrophia in aliis a lactatione proveniat. Capite autem de hydrope ad matulam ſeu diabete obſervatum legitur, quod in hoc affectu urina dulcis, imo mellea reddatur. Cura maraſmi ex inanitione ob tumores glandularum meſenterii peracta traditur h. m. toti abdomini feliciter emplaſtrum diſaponis impoſitum, & julapium ſequens copioſe & frequenter propinatum eſt: ℞ aquæ petroſelini, fœniculi a. ʒiv. aquæ lumbric. mag. ſir. e ſ. rad. a. ʒij. ſalis ſuccini nitidiſſ. & ab oleo optime depur. ʒß ſ. M. Tandem & rhabarbarum cum diaſcordio in forma boli exhibitum eſt. Inter cauſas phthiſeos pulmonaris originalis refertur contagium, cum hic affectus per experientiam Auctoris frequentem lecti ſocios miaſmate quodam ſicut febris maligna inquinarit, ac præterea morbus ſit præ cæteris omnibus hæreditarius. Ad flammam vero hecticam lateſcentem in ſanguine vel præveniendam vel extinguendam, nihil magis conducere ſtatuitur quam venæſectio. Imo ex obſervatione multiplici aſſerit Auctor, nullis febricitantibus adeo libera manu, idque cum optimo ſucceſſu, ſanguinem detrahi atque valetudinariis phthiſicis, quoties ſcilicet illi in febres inciderint. Cæterum uſu longo ſe

Pag. 14.
p. 17.
p. 26.
p. 27.
p. 31.
p. 34.
p. 42.
p. 62.
p. 70.
p. 74.
p. 83.
p. 85.

go se didicisse ait, quod cæteris omnibus pro præservanda phthisi pulmonari adhiberi consuetis medicamentis præ aquis mineralibus præ-
p.86. ferendum sit nihil. Imo procul dubio in hecticæ flammæ extinctionem, & in phthiseos præcautionem, fonticulis in brachiis vel inter humeros factis multum tribuendum esse, cum hoc modo serosus latex sanguinis minuatur, & consequenter cerebrum & nervorum genus
p.90. confortentur. Phthisin vero pulmonarem deducit a tuberculis seu tumoribus glandulosis in pulmonibus enatis, a morbida lympha nimium distentis, hinc inflammatis, ac tandem in apostema transeuntibus.
p.99. Causam horum tuberculorum designat contractionem pulmonum leviter spasmodicam, diuturnam & continuam cum ponderis & oppressionis sensu, a mœstitia, timore, curis, cogitatione intensa, atque aliis ejusmodi pathematis effecta. Sicuti enim molle pulmonum parenchyma tanto tempore contractum, & continuo quasi compressum, sponte sua soleat indurescere: ita etiam glandulosas eorum partes expansione solita jam privatas lympham intus secretam satis magna copia excernere, & exspuere non posse. Ut ita mirum non sit, si totius parenchymatis infarsio & renitens in ipsis glandulis durities subsequatur.
p.102. De signis vero ubi sermo est, inter certissima pathognomonica habetur
p.109. vomendi dispositio a sumto cibo cum tussi conjuncta. In febris peripneumonicæ seu inflammatoriæ cura super omnia medicamenta laudatur venæsectio, eaque satis tempestive, frequenter & copiose adhibita, utut macilentus & tabidus fuerit æger. Sic enim unice illum ab
p.127. interitu vindicari. Veri puris signa constituuntur tria: 1. quod nares fœtore feriat, 2. quod crassum quidem, nullo modo tamen glutinosum, sed fluidum & fibrillis privatum sit, 3. varii coloris, scil. flavi,
p.136. æruginosi &c. ut plurimum autem cineritii & subnigri. Phthisis natu minorum seu juniorum curatu difficilior pronunciatur, quam ætate
p.152. provectiorum. Incipienda autem curatio phthiseos pulmonaris originalis traditur (1.) venæsectione in brachio bis terve debitis intervallis iteranda. (2.) emetico leniter, vel quater repetendo, si necessitas urgeat, idque opportune paulo ante vesperam & die proximo post venæsectionem. (3.) catarticis, stomachicis, ita tamen ut singulis purgationem consequentibus noctibus, sicut etiam post vomitiones exhibeatur opiatum ad demulcendum sanguinem & ad quietem pulmonibus
p.127. inducendam. Imo experientia fretus fidenter affirmat Auctor, opiata

opiata in phthiseos cura ut fere nullo non tempore proficua sint: ita in ejus progressu omnino tuta & necessaria esse: Imo nihil egregii sine illorum usu effici posse. (4.) diaphoreticis iis tamen simul opiatis minusque calidis, & post venæsectionem emeticis & catarticis exhibitis. Exempli loco tales inter alia medicamenta pilulas tradit: 24 pil. e cy- pag. 139.
nog. gr. xij. antimon. diaphor. f. ʒſs. Tr. croc. q. s. M. F. pilulæ n. IV. deaurandæ. (5.) usu vesicatoriorum in brachiis atque in scapularum interstitiis, ac tandem (6.) medicamentis thoracicis vel pulmonaribus incrassantibus & lubricantibus, inter quæ ultima laudatur butyrum recens non sallitum, & hinc cervisia butyrata, (7.) diæta rite secundum res non naturales instituta. In tussi longiori & vehementi p. 166.
felicem ex usu sequentium pilularum successum jam per multos annos Auctor expertus est: 24 Pulveris milleped. pp. ʒiij. gumm. ammon. optime depur. ʒiſs. fl. benzoin. ʒij. vel ʒj. extr. croc. balsf. Peruv. a. ʒß. balsam. ♃is terebinth. vel anis. q. s. M. F. pilulæ mediocres deaurandæ, vel pulveri glycyrrh. involvendæ, quæ in hoc tractatu passim sub titulo piluiarum balsamicarum celebrantur. Quæ vero cautelæ in p. 177.
usu aquarum chalybeatarum observandæ sint, fusius exponitur, lacteæque diætæ ratio & modus describitur, subjunctis extemplo illis, quæ p. 179.
ad lactis asinini usum quam maxime spectant. Paulo post compositio p. 180.
recensetur aquæ lactis compositæ, quam postea passim cum aliis medi- p. 185.
camentis commistam videre est. In relevationem doloris lateralis a p. 186.
musculorum & membranarum thoracicarum spasmis fotum in vesica bubula applicandum & linimentum cum panno laneo calido Auctor præscribit, ac simul sanguinis efferveſcentis pulmonumque calidiorum temperationem tentat sequenti pulvere: 24 salis nitri purissimi ʒij. sacchari albi crystall. ʒß. M. D. pro 8. dosibus, quarum una dissolvatur in singulis haustibus cervisiæ propinanda. In omni phthisi scorbuti- p. 226. &
ca extollit usum aquarum chalybeatarum, id quod in sequenti & aliis 234.
passim historiis per experientiam confirmat. Contra hæmoptoën ha- p. 253.
bitualem, quæ ab intestino sanguinis fermentantis motu & acrimonia vasa aperientis dependet, febrimque primo putridam, dein hecticam in phthisin incurabilem transituram habet conjunctam, clariss. auctor Herculeum antidotum designat corticem Peruvianum, cujus felicissimum successum semper expertus sit, ita ut non tantum præsentem hæmoptoën cito & tuto depulerit, sed futuram quoque prævenerit, nulla

p. 257. unquam phthisi subsequente. Phthisin vero hæmoptoicam ab hæmoptoë prævia nascentem, si semel curata, postmodum recurrat, funestum finem sortiri. Hinc ex observatione Auctoris ejusmodi phthisici in ipsa hæmoptoë revirescente etiam purpuream animam in sanguinis rivulo effuderunt. Præ cæteris omnibus vero in hoc affectu com-
p. 300. mendatur sirupus hæderæ terrestris copiose usurpandus. In phthisi peripneumoniam vel pleuritidem consequente, & ad marasmi statum deducta, super omnia venæsectio, eaque frequenter, quin & manu non
p. 327. nimis parca repetenda suadetur. Rheumaticæ febri genium tertianæ apprime peculiarem esse, per experientiam sæpissime visum est. Con-
p. 339. tra febrim hecticam intermittentis longioris sobolem tabellæ extant præscriptæ ad hunc modum: 24 pulv. cortic. Peruv. ʒiß. sacch. crystall. in aquæ absynth. mucilagine gummi tragacanthi incrassatæ ʒviij. dissolut. M. F. tabellæ s. a. quarum singulæ pend. ʒij. D. una pro dosi, quater in die, insuper bibendo decocti pectoralis depur. ʒiv. Ab usu harum hectica plane evanuit una cum tussi, dyspnœa, & reliquo phthise-
p. 394. os funestorum symptomatum satellitio. Cæterum aquarum mineralium chalybeatarum vim in curanda phthisi a renum & vesicæ urinariæ ulceratione orta, sæpius cum felici successu se expertum esse Auctor affirmat. Nec minoris usus pronunciat tam ad acrimoniam sanguinis demulcendam, quam ad saburram particularum purulentarum per vias urinarias subducendam, si horis medicis emulsio exhibeatur ex 50. vel 60. milleped. cum decocti sarsæ vulnerariæ vel decocti pectora-
p. 401. & seqq. lis & traumatici a. ʒij. parata. Denique historia inseritur cujusdam phthisi pulmonari qui extinctus, in quo tumor testiculi dextri pro hydrocele habitus & apertus nihil aquæ aut puris effudit, parenchymate scilicet toto testiculi ita jamdiu exeso, ut speciem referret testæ ovi exinanitæ vel mali punici, ex quo interior medulla fuit extracta. &c.

PSALTERIUM JUXTA DUPLICEM EDITIONEM, quam Romanam dicunt & Gallicam, una cum Canticis ex duplici item editione, & Hymnarium atque Orationale. Editio ad veterem ecclesiasticam formam ex antiquis MSS. exemplaribus digesta, per J. Mariam Carum Presbyterum.

Romæ typis Tirmasii 1683. in 8.

plagul. dimid. 88.

CLarissimus Psalterii hujus editor, *Josephus Maria Carus*, idem est cum

cum *Josepho Maria Thomasio*, qui A. C. 1680. vetustos quosdam Sacramentorum Codices Romæ ex Angeli Bernabo typographia in lucem publicam emisit. Ibi enim Familiæ suæ nomine per modestiam suppresso, Avunculi sui nomen substituere maluit, quem Teatinorum Ordini addictum accepimus. Præmittuntur autem Psalterio 1. *Eusebii* Cæsarienses hypotheses in Psalmos ex duobus MSS. uno Vaticano, altero ecclesiæ quæ S. Mariæ ad Martyres dicitur, quibus Eusebii hypothesibus etiam subjicitur fragmentum Eusebii in Psalmum 25. ex Catena Græca a Daniele Barbaro latine edita & Antonii Agellii in Psalmos commentariis excerptum. 2. *Athanasii* tractatus de libro Psalmorum ad Marcellinum. 3. *Basilii* M. prologus in librum Psalmorum, seu homilia 1. in Psalmos, quæ etiam Augustini in Psalmos sermonibus præmissa legitur. 4. *Chrysostomi* varia dicta de Psalmis ex ejusdem operibus excerpta. 5. *Hieronymi* epistola ad Paulum & Eustochium de emendatione Psalterii. 6. *Augustini* dicta, quæ ad spiritualem Psalmorum intellectum conducunt. 7. *Niceta* Episcopi fragmentum de bono Psalmodiæ. 8. *Gregorii* Papæ, *Marcelli* Abbatis & S. *Bernhardi* dicta de Psalterio. 9. Prologus sive origo Prophetiæ Davidis Regis Psalmorum 150, qualis apud Lambecium Tom. 2. Comment. de Biblioth. Vindob. legitur. 10. *Florentii Georgii & Gregorii* explicatio de titulis Psalmorum, quæ ex MSS. nunc primum prodiit. 11. Interpretatio nominum Hebraicorum, quæ in Psalmis occurrunt. 12. Interpretatio nominum vel specierum singularium artis musicæ, quarum in Psalterio mentio fit. 13. Collectio argumentorum in Psalmos ex MS. Codice excerpta. 14. Notitia distributionum Psalterii & canticorum, juxta antiquum psallendi morem in ecclesia Romana. In ipso, quod sequitur, duplicis editionis Psalterio, singulis Psalmis præfiguntur tituli & argumenta, subjiciuntur orationes veteris sed ignoti Autoris. Excipiunt Psalterium Cantica trium puerorum, Esaiæ, Ezechiæ, Annæ, Mosis, Habacuc, Zachariæ, Mariæ, Simeonis, aliorumque cantica & orationes, quæ in Sacro Codice leguntur, una cum hymno *Te Deum laudamus*, & præcipuis ecclesiæ primitivæ Symbolis. Hymnarium complectitur Ambrosii, Gregorii M. & aliorum veterum hymnos de anni circulo, de natalitiis Sanctorum, variisque causis quotidianis. In Orationali exhibentur orationes & preces ecclesiasticæ

asticæ, juxta antiquiores Romanæ ecclesiæ ritus ex ejusdem vetustis Codicibus digestæ.

RESPONSORIALIA ET ANTIPHONARIA Romanæ Ecclesiæ a S. Gregorio M. dispositа. Accedit Appendix varia continens Monumenta vetera ad Antiphonas, Responsoria, Ecclesiasticosque Cursus pertinentia. Ex MSS. Codicibus nunc primum prodeunt Scholiisque explicantur, opera & studio Josephi M. Cari Presbyteri Theologi.

Romæ typis Josephi Vannaccii 1686, in 8.

plagul. 66. dimid.

CAntum ecclesiasticum in quatuor genera idem Clarissimus Autor, cujus Psalterium modo recensuimus, distribuit. Primum genus est, quod a toto simul choro, uno velut ore unoque concentu peragitur, & hoc ab antiquis *cantum directum* vel directaneum appellatum arbitratur. Secundum est, cum canentium chorus in duas classes dispertitus voces alternat, unde cantus ille *antiphonus* dicitur. Tertium cantici ecclesiastici genus est *responsorium*, cum uno cantore præcinente, totus chorus respondet. Quartum denique, cum unus canit nemine succinente vel respondente, quem cantum ab antiquis *tractum* appellatum scribit. Cum autem responsorialia & antiphonaria Romanæ ecclesiæ hoc volumine edat, imprimis de secundo & tertio canendi modo agendum sibi in limine censuit. Primum igitur de Responsoriis, qua ratione fieri soleant, vel olim in Ecclesia facta sint, uberius exponit, & inter alia virum quendam doctissimum & in veterum lectione peritissimum refutat, qui statuit, in psalmis responsoriis populum non integros psalmi versiculos, sed tantum extremas versuum clausulas respondendo iterasse, & hoc apud Veteres per ἀκροτελεύτια significari. *Caro* enim nostro ritus ecclesiasticos penitius expendenti probabilius videtur, totum psalmi versum a respondente populo iteratum. Nec huic sententiæ obstare putat, quod ἀκροτελεύτια a populo repetita dicantur, cum Thucydides apud Suidam scribat, τὸ ἄκρον & initium versus & finem denotare. Putat igitur

igitur vocabulo illo compositо denotari, totum omnino versiculum ab initio, quod per ἄκρον designatur, usque ad τέλος seu finem, populi respondentis voce redditum fuisse. Fatetur tamen in Ps. 135. seu juxta Hebræos 136, cujus singuli versus hoc hemistichio clauduntur: *quoniam in seculum misericordia ejus*, tantum ultima illa singulorum versuum membra a populo decantata fuisse, siquidem libr. 5. historiæ tripart. c. 2. refertur, Athanasium Diacono suo præcepisse, ut psalmum illum legeret populo respondente: *quoniam in seculum misericordia ejus*. Post plura alia de Responsoriis observata ad Antiphonas accedit, notans alternos psalmorum cantus a duplici choro factos serius in ecclesiis usurpari cœpisse, cum juxta Theodoretum Diodorus & Flavianus primi hunc canendi morem instituerint. Sub hoc autem alterni cantus genere eum maxime comprehendi scribit, quo alterni chori non unum eundemque psalmum concinunt, sed unus quidem chorus psalmi alicujus versus modulatur, alter vero chorus diversum aliquid per singulos versus intercinit, & hoc, quod sæpius ab altero choro repetitur, apud Latinos antiphonam, apud Græcos troparium antiphoni appellari, & in hac significatione antiphonam esse canticum aliquod brevius, seu sententiam intercalarem, quam choro psallenti alter chorus respondens intercinit. Ac de hoc antiphonarum genere loqui Socratem existimat, cum refert, Ignatium post visionem Angelorum alternos hymnos canentium, hunc canendi morem ecclesiæ Antiochenæ tradidisse. Et hac ratione Socratem cum Theodoreto facillime conciliari posse statuit, si Theodoretum de alterno psalmorum concentu, Socratem autem de hymno aliquo alternis vicibus cantato loqui dicamus. Cætera quæ de antiphonis disserit, ecclesiasticarum antiquitatum cupidus lector apud ipsum Autorem legere poterit. Indubium vero est Autori, jam ante Gregorii M. ætatem antiphona & responsoria in cantorum usum collecta & concinnata fuisse, & Gregorium tantum libros illos recensuisse, & meliori ordine disposuisse: cæterum hos libros, etsi Gregorii dispositionem retinuerint, successu tamen temporis mutationibus nonnullis obnoxios fuisse. Unde Amalarius aliter se habere dicit antiphonarium Corbejense, quod Romanum appellare solet, quia Abbas Corbejensis a Gregorio IV. acceperat, & aliter Metense, quod sub Carolo M. Roma in Gallias deportatum, & Metis collocatum est. Cæterum, cum pura & germana S. Gregorii antipho-

naria nusquam Autor nanciſci potuerit, ſaltem vetuſtiora, quæ habere potuit, in lucem edere voluit; cum eccleſiaſticarum rerum codices, quo antiquiores ſunt, eo propius ad fontes, a quibus derivati ſunt, accedant. Et primum quidem quod edit reſponſoriale & antiphonarium eſt e Vaticana baſilica depromptum, quod a Franciſco Barberino Cardinali ſibi communicatum memorat, & circa ea tempora ſcriptum exiſtimat, quod ab Alexandro III. ad Gregorium IX. excurrit. Subjicitur huic reſponſoriali ſupplementum officii Annunciationis S. Mariæ ex codice MSC. S. Benedicti Canonici. Alterum antiphonarium, quod e tenebris eruit, ſuppeditavit bibliotheca monaſterii S. Galli in Helvetia, & ejusdem bibliothecæ Præfectus D. Hermannus Schenkius, cujus beneficio & alia quædam vetera monumenta in appendice edita ſe debere profitetur. Habentur autem in illa appendice ex bibliotheca S. Galli fragmenta quædam antiphonariorum, Ordo a Dominica Mediana usque ad octavas Paſchæ, Ordo librorum catholicorum qui in Eccleſia Romana ponuntur ad legendum, ſpecimen antiquorum librorum quos officiales nuncupabant, & inſtituta Patrum de modo pſallendi. Reliqua appendicis monumenta, & unde depromta fuerint, præmiſſus huic volumini index denotat, quem huc tranſcribere brevitatis ſtudio ſuperſedemus. Ne quid vero huic volumini deeſſet, Clariſſimus Autor duplex illud antiphonarium etiam ſcholiis ſuis illuſtravit.

SACRORUM BIBLIORUM JUXTA EDITIONEM ſeu LXX Interpretum, ſeu B. Hieronymi, veteres tituli ſive capitula, ſectiones & ſtichometriæ, ex majore parte ante annos mille in Occidente uſitata, una cum antiquis prologis, argumentis &c. e MSS. codicibus prompta nunc que primum edita ſtudio Joſephi Mariæ Cari.

Romæ ex typographia Hæredum Corbelletti 1688. in 4.

plagul. 44.

IN hoc tractatu idem Carus, qui ob hoc ſtudium omnibus Sacræ Scripturæ ſtudioſis cariſſimus eſſe debet, reliquorum Sacri Codicis librorum titulos, capitula, & ſtichometrias una cum prologis antiquis atque argumentis ex MSC. Vaticanis, Collegii Oratorii, aliisque codicibus exhibet, priori parte Vetus, poſteriori Novum Teſtamentum complectens. Et prologi quidem atque argumenta, paucis forte exceptis, etiam in antiquis Vulgatæ Verſionis editionibus leguntur. Capitula vero ſive titulos in Latina eccleſia uſitatos, quos partim Caſſiodori ætate antiquiores eſſe, partim Caſſiodoro deberi contendit, non ſolum ex variis MSCtis Carus noſter apponit, ſed etiam quo verſu quibusque verbis ſingula capitula juxta receptam in editis Bibliis diſtinctionem incipiant, diligenter annotat. Et quemadmodum capitulorum numerus admodum variat: ita & verſuum diſtributio ſeu ſtichometria, quam ſingulorum librorum titulis, niſi ubi in MSC. deſideratur, adjecit, vix unquam cum Nicephori aliisque editis ſtichometriis convenit.

ESSAIS DE PHYSIQUE, OU RECUEIL DE PLUſieurs traitez touchant les choſes naturelles. Tome IV. Par Mr. Perrault de l' Academie Royale des Sciences, Docteur en Medecine de la Faculté de Paris.

h. e.

Tentamina Phyſica, ſive collectio plurium tractatuum, qui in rebus naturalibus explicandis verſantur. Tomus IV. Auctore Dn. Perraltio, Academiæ Scientiarum Regiæ Socio, & Facultatis Pariſienſis Doctore Medico.

Pariſiis apud I. B. Coignard, 1688. in 12.

plagul. 20.

QUas Tomus hic quartus comprehendit, diſſertationes phyſicæ pleræque faciunt ad illuſtranda ea, quæ in Tomo III, qui *Mechanica animalium* inſcribitur, Cl. Perraltius paulo ſtrictius breviusque propoſuerat. Quocirca etiam non ſolicito, ſed arbitrario ordine fuerunt diſpoſitæ, quem nos quoque in ſummis capitibus illarum recenſendis ſequemur. *Primum* autem refert doctiſſimus Auctor, ſe *lacertæ* particulam caudæ amputaſſe, ut comperiret, an verum eſſet, (quod de hoc animali vulgo perhibent) partes lacertæ diſſectæ ſponte ſua coire atque rurſus coaleſcere; ſed nihil tale a ſe fuiſſe anim-

animadverſum, niſi quod elapſis quindecim diebus *renata fuerit caudæ portio* quoad figuram & pellis texturam abſciſſæ non diſſimilis, ſed quæ tamen caruerit vertebris atque muſculis, occupante illorū locum tenera quadam cartilagine. Deinde rationem atque *modum hujus geneſis*, quæ a nova dentium aut cornuum productione diverſa plane eſt, inveſtigans in eam deſcendit ſententiam, factam illam fuiſſe per evolutionem particularum extremitatis caudæ mutilatæ, & cartilaginem cutemque excreviſſe eadem ratione, qua ulceris cavitas carne repletur, dum fibræ & vaſa ſanguifera in extremo carnis ab ulcere exeſæ contenta ſe evolvunt & reddunt conſpicua. Quod vero pars illa figuram nacta in acumen abeuntem, ac tam regularis fuerit ſquamularum cutis diſpoſitio, id vero animæ hujus beſtiolæ eſſe adſcribendum, cui facile fuerit modificationem aliquam parti renaſcenti ſuperaddere. *Secunda* diſſertatio *de ſenſibus externis in genere* agit, confirmatque nihil ſentiri niſi mediante motu in ſenſoriis inſtrumentis ab objectis externis excitato, ad quem anima, quæ non ſoli cerebro ſed omnibus omnino corporis partibus præſens ſit, attendat eumque cognoſcat cognitione clara & diſtincta, quæ differat ab illa confuſa, per quam reliquos motus internos viſcerum ſciat atque moderetur. In ſpecie vero ſenſus *Tactus* in diſſertatione *tertia* univerſalis quodammodo eſſe dicitur, cum organum ejus peculiarem ſtructuram non requirat, ſed ipſe omnibus in partibus mollibus deprehendatur, quando in illis commotio aliqua, quæ ſolutio continuitatis dicitur, excitatur. Cum vero recentiorum nonnulli papillas pyramidales pro tactus organo venditent, refutantur illi exinde, quod partes etiam illæ ſentiant, quæ papillis iſtis deſtituantur, ac pellis elephantis eas non offendat, niſi illis in locis ubi calloſa eſt neque ad ſenſationem bene accommodata. Cæterum, quia dolor atque gaudium ad hunc ſenſum præcipue pertinent, hinc animæ providum in omnes corporis partes imperium prolixe explicatur, rationesque afferuntur, cur ipſa ex perceptione certi motus lætitia efferatur, alterum vero quendam motum animadvertens afficiatur dolore, & ex his principiis rationes variorum phænomenorum eliciuntur, v. g. cur non omnis ſolutio continuitatis dolorem pariat, ſed liceat acum ſenſim infigere in carnem, ad duorum digitorum altitudinem, ſine moleſtia? cur ex diſſecta tendinis parte majori dolore animal crucietur, quam ſi totus amputetur? &c. In *quarta* Diſſertatione non ſola lingua

lingua pro *Guſtus* organo habetur, ſed palato quoque & gulæ ſuæ partes tribuuntur. Licet enim illa peculiari ſtructura gaudeat, hanc tamen non ſimpliciter neceſſariam eſſe ad ſenſationem producendam, ſed ad eam magis vividam reddendam docetur. Affinitatem, quæ guſtui cum odoratu intercedit, mechanice explicari poſſe negatur, ſecus ſentientes cum cura confutantur, atque ejus cauſa ſolum in animæ moderamine quæritur, quæ duos hos ſenſus, cum uterque ad eundem finem, animalis nempe nutritionem, tendat, mirabili nexu conjungat. Perceptio denique famis atque ſitis non pertinere ad ſenſum guſtus, ſed tactus interni ſpecies eſſe dicitur, quando humores acres membranas vellicantes motum excitant, quem anima non ſentiat niſi per cogitationes internas & confuſas, quæ deinde expreſſas de cibi potusque neceſſitate producant. Pro *Olfactus* inſtrumento membranas, quæ interiora naſi contegunt, agnoſcit Cl. Auctor in diſſertatione *quinta*; quod vero odores nonnulli grati, quidam ingrati nobis accidunt, id non a diverſo motu in organo excitato oriri putat, ſed ex eo, quod res hoc odore præditas anima in vitæ principio ſuo corpori noxias eſſe judicarit. *Motum oculorum* dum exponit in diſſert. *ſexta*, ſolicite ſimul inculcat ea phænomena, quæ ad confirmandas hypotheſes, quæ ipſi de motu muſculorum & uſu ſpirituum animalium in ſenſatione, ſunt propriæ, conferre videntur. Agit autem primo de uſu muſculorum obliquorum, quos, quia ſoli motum nullum producunt, aſſerit cum aliis muſculis ad motus obliquos efficiendos conſpirare, & ſervire ad oculi bulbum ſuſtinendum, ne in orbitæ partem inferiorem inpingat. Hinc de motu oculi interno, quo aliter diſponitur cum remota, aliter cum propinqua objecta intuetur, eſt ſolicitus; & refutatis aliorum ſententiis, fibris ligamenti ciliaris vim tribuit tractione ſua cryſtallini humoris convexitatem mutandi, pro diverſa objectorum diſtantia. Præcipuam autem ponit operam in cauſa indaganda, cur uno oculo moto alter quoque in eandem partem feratur, rationemque hinc arceſſit, quod cum ex diverſo oculorum ſitu viſionis oriatur depravatio, anima quidem initio libere hos motus ita inſtituerit, ſed qui tamen, ob diuturni temporis conſuetudinem, facti fuerint tantum non neceſſarii. Ad *corporum tranſparentiam* declarandam accedit in diſſertatione *ſeptima*, concluditque, ea demum corpora eſſe diaphana, quæ conſtent ex particulis homogeneis atque ita inter ſe connexis, ut aptæ ſint motum, quem ſubtilis aeris pars a corpore luci-

do agitata ipsis imprimit, eodem modo recipere & continuare in succedentes. Hanc deinde hypothesin cum aliis passim receptis contendit, ostenditque eam non premi difficultatibus illis, quibus istæ urgentur. *Reflexionem corporum* ab elasticitate illorum derivat in dissert. *octava*, & hanc doctrinam ad lucem quoque adplicat: cumque in fluidis nullo elatere præditis reflexiones quoque contingant, causam horum effectuum a gravitate illorum repetit. Quæ de *indurationе calcis* afferuntur in dissertatione *nona*, eo redeunt: Lapidem de quo calx coquitur, ex terreis particulis per salia sulphurea inter se connexis constare, & dum lapis concrematur, expelli salinosulphureas moleculas, nihilque fere nisi terram fixo cuidam sali junctam remanere, quæ tamen si commisceatur cum arena, partes salino-sulphureas pristinamque adeo recipiat duritiem. Sequuntur in dissert. *decima Observationes circa congelationem* liquorum factæ anno 1684, & viginti tria cognitu haut indigna phænomena (v. g. quod thermometri aquæ frigidissimæ immersi liquor adscenderit, sphæraque ipsius crusta glaciali circumdata fuerit; quod follis aerem frigidum ad thermometron appellens, liquoris adscensum auxerit, &c.) ex hypothesi in Tom. I. Tentaminum Physicorum proposita declarantur. *Undecima* dissertatio *experimenta* complectitur *ad bonitatem aquarum examinandam* instituta, quæ, si absint particulæ terreæ & minerales, in subtilitate consistit. Illam autem aquam doctissimus & experientissimus Auctor subtilissimam esse censet, quæ citissime incalescit, sordes maxime aufert, levissima est, saponemque dissolvit optime; docetque usum duorum thermometrorum rectificatorum ad examen hoc instituendum. Tandem vero num aquæ, canales per quos labuntur lapideo cortice obducentes, calculum producant, & num coctio aquas puras quidem, sed luto infectas aut crudas, emendare possit, disquirit. *Ultima* dissertatio de transfusione sanguinis agit, cujus usus licet obsoleverit, non inconsultum tamen judicavit Cl. Auctor experimenta quædam anno 1667 Parisiis facta proferre in lucem, ex quibus quid de tota illa re sentiendum sit, non difficulter judicari possit. Hinc ergo refert, quæ fuerint adhibita media, ut exacte cognosceretur, num revera sanguis traduceretur, & quæ sanguinis transfusi esset quantitas. Experimentorum autem hic eventus fuit: nonnulli canes, qui parum sanguinis peregrini receperant, inusitato languore fuerunt affecti; unus, in cujus jugularem venam ex arteria carotide alterius sanguis derivabatur, extemplo expiravit,

ravit, repertusque fuit dexter ejus cordis ventriculus una cum vena cava superiori coagulato sanguine repletus; alius qui quinque & dimidiam unciam sanguinis alieni hauserat, postero die fuit mortuus. Cum ergo non constet, in transfusionibus tantopere jactatis tanta cum circumspectione rem omnem peractam fuisse, suspicatur Perraltius, animalia quæ post transfusionem se belle habuisse feruntur, aut nihil aut parū sanguinis alieni recepisse, concluditque si transfusio lente fiat, coagulari sanguinem, si vero sanguis cum impetu in venas influat, animal suffocari, ac proinde illam nullo modo esse conducibilem.

S. JOANNIS CHRYSOSTOMI EPISTOLA AD Cæsarium Monachum. JOAN. HARDUINUS Societ. Jesu Presbyter notis illustravit ac Dissertatione de Sacramento Altaris.

Parisiis, apud Franc. Muguet 1689. in 4to.

EPistolam hanc Pontificii plerique pro supposititia habuerant, donec ea a Bigotio ederetur, de qua in Actis nostris A. 1683. p. 25. & A. 1687. p. 563. plura diximus. Quare aliū colorem quæsivit Harduinus, eamq; non solum pro genuina agnovit, & ex veteri Latina versione cum fragmentis quibusdā Græcis edidit, notisque in fine cujuslibet paginæ minutiori charactere expressis illustravit, sed in adjecta etiam Dissertatione in suæ religionis favorem novo plane ausu trahere conatus est. *Cap. I.* ex Chrysostomi, Theodoreti aliorumque Patrum scriptis ostendit, eos, cum panem nominant corpus Christi, simul dicere, ipsum adveniisse corpus Dominicum, immutatumque panem fuisse. *Cap. II.* verba Chrysostomi cumprimis controversa: *etiamsi natura panis in ipso permansit*, aggreditur, existimans, vocem *in ipso* ad Dominicum corpus spectare, naturamque panis esse in pane sanctificato & consecrato, tanquam pars in toto. *Cap. III. & IV.* arbitratur, Græcos Patres οὐσίας & φύσεως, Latinos *naturæ* nominibus solas proprietates naturales rei cujusque intellexisse. Hinc *Cap. V.* conficere nititur, Chrysostomum hoc in loco transsubstantiationem dilucide docuisse, idemq; dogma Damascenum, Jeremiam CP. & Gregorium M. fovisse. *Cap. VI.* monstrat perite admodum ex comparatione Incarnationis & Eucharistiæ Chrysostomum argumentari, tum adversus Synusiastas, tum adversus Nestorii prodromos, quorum hæreses prolixe exponit. *Cap. VII.* Theodoretum, & *Cap. IIX.* Gelasium, paria cum Chrysostomo in simili adversus hos hæreticos pugna

gna, de Eucharistia sensisse contendit, ac utrobique multa notatu digna admiscet, ibi quidem de vocibus μυστήρια & μεταβάλλεσθαι; hic autem de oratione, quæ consecratoria Christi verba consequitur in Græca Liturgia. *Cap. IX.* exponit Ephræmium Antiochenum & Leonem Magnum, qui adversus Eutychianistas eadem Incarnationis cum Eucharistia comparatione usi fuerint. *Cap. X.* declarat νοητὴν χάριν, *intelligibilem gratiam*, quam Græci Patres dicunt ad naturam Symbolorum sensibilem in Eucharistia adjici, vultque eam esse *corpus Ecclesiæ*, cujus figura sit corpus Christi, quod in altari sub pane credi potest, intelligi non potest. Hisce multa adjungit, iis utilia, qui in lectione veterum Patrum cum fructu versari cupiunt. Ad finem Libri sigillatim invehitur in illum Scriptorem, qui Sacramentariorum errorem primus in orbe Christiano vulgarit, & Ratramni nomine circumfertur; hunc enim, Petrum de Marca sequutus, non alium esse statuit, quam *Joannem Scottum, sive Erigenam*, suamque sententiam multis adstruit argumentis, & quæ Scottus ad defendendum errorem attulerat, prolixe elevat. His duo addidit *Embola*, quorum priori *de potestate consecrandi* tradit, nemini corpus Christi ore conficiendi, præter Presbyteros, concessam prærogativam esse: hacq; occasione tum Diaconorum officium explanat, tum Laicorum Sacerdotium, a Tertulliano ipsis tributum, spirituale tantum & mysticum, non externum esse probat. Posteriori *Canones duos de Sacramento altaris* illustrat, alterum XVII Concilii Arausicani I, de capsa & calice offerendo, & admixtione Eucharistiæ consecrando, quod ille de calice plebi destinato intelligit: cumq; eo confert locum ex Ordine Romano, ubi *Sancta* & *Sanctorum* mentio fit, eo discrimine, ut in singulari & fœminino designet Eucharistiam, in plurali & neutro oblatas, quæ consecrationi destinantur; loca etiam veterū vexata *de fermento* Eucharistiam significare contendit. Alter est Canon III Concilii Turonensis secundi, quo præcipitur, ut corpo Domini in altari, non in imaginario ordine, sed sub crucis titulo componatur. Hunc explicat Harduinus de forma seu modo Dominici corporis, vel panis, qui consecratur in corpus Dominicū, in altari ipso componendi: eaque occasione ad varias ecclesias excurrit, modosque in iis usitatos tam ænea tabella oculis sistit, quam variis testimoniis comprobat.

(o)

ACTORUM ERUDITORUM, *quæ Lipsiæ publicantur,* SUPPLEMENTA.

Sectio X.

MARCA HISPANICA, SIVE LIMES HISPANICUS, hoc est, Geographica & Historica Descriptio Cataloniæ, Ruscinonis, & circumjacentium populorum, auctore illustrissimo viro PETRO DE MARCA, Archiepiscopo Parisino. Accesserunt Gesta Comitum Barcinonensium, & Nicolai Specialis libri VIII rerum Sicularum: item Chronicon Barcinonense & Ulianense; & Appendix actorum veterum. Omnia nunc primum edita.

Parisiis apud Franc. Muguet, 1688. in fol.

Alph. 8. plag. 18.

INter nobiliores pacificationes insignem sibi locum Pyrenæa vindicat, cum, quæ inter Galliæ Hispaniæque Reges controversiæ fuerant, in insula fluminis Vidassonis, utrumque regnum inter Fontarabiam & Bajonam dirimentis, consilio & prudentia regiorum Legatorum, & Gallici quidem Julii Mazarini Cardinalis, ac Hispani Ludovici Hari, anno MDCLIX compositæ atque sopitæ fuerunt. Conventum in eo inter regios Legatos fuit, & ab ipsis Regibus approbatum, ut quæ de limite regnorum controversia supereesset, ad arbitrium eruditorum graviumque hominum referretur, qui ex antiquitatis monumentis comprobarent, quinam olim utriusque gentis limites atque termini fuissent, in quibus hodieque acquiescendum foret. Etenim constitutum illa pacificatione fuerat, ut ad pristinos fines utroque regno reducto, Catalonia Hispanis relinqueretur, Rossilionensis Comitatus Gallis, quorum & olim fuerat, integer restitueretur. Cum vero nova lis de communi termino inveniendo orta esset, caussa illa Legatorum

consilio, & summorum Regum voluntate atque consensu, ad arbitros rejecta fuit, qui ex antiquis eam monumentis dijudicarent. Cui negotio ab Rege Gallorum Petrus de Marca, tum Tolosanus, post Parisinus Archiepiscopus, vir antiquitatum undique peritissimus, una cum Hiacyntho Serronio, Episcopo Arausicano; ab Hispaniarum Rege Michael Salba de Valgornera, summis honoribus in Aragoniæ regno functus, & Josephus Romeus Ferrerius, Consiliarius regius in Cataloniæ senatu, præfecti sunt. Hi in Ceretano oppido congressi de antiquis finibus disputarunt, in eo convenientes, ut linea divisionis a Veneris promontorio, quod internum mare prospectat, ejusque templo, ducenda sit. Sed Hispani hoc promontorium apud oppidum Caucoliberum quærebant, ut Vallis Asperi, & Ager Confluentinus Hispaniæ relinquerentur; Galli contra ex Mela, Strabone, Plinio aliisque demonstrarunt, Aphrodisium sive Veneris fanum, in quo veteres Hispaniæ atque Galliæ limitem constituerant, longius a Caucolibero abfuisse, in summo Pyrenæo prope Pompeji Tropæa positum. Major disputatio de mediterraneis populis, Ceretanis & Urgellensibus fuit, utrum cis terminum a veteribus constitutum, an ultra illum siti sint; in quo cum convenire hi arbitri non possent, ad judicium Legatorum principalium caussam remiserunt. Peracto conventu Petrus de Marca, ut indefesso labore atque studio erat, constituit secum, omnia illarum regionum monumenta, res gestas atque historias, quas tum illo pacificationis negotio, tum antea Visitatoris regii munere in Catalonia functus, summo studio didicerat, in ordinem redigere, & aliis observationibus illustrata uno volumine complecti ac usus publici facere. Sed vixdum libro tertio absoluto mortuus est vir illustrissimus, opusque imperfectum reliquit, quod vir non dissimilis ingenii, nec minoris industriæ Stephanus Baluzius, adjecto quarto libro continuavit, aliaque ἀνέκδοτα ejusdem materiæ, ex bibliothecis eruta adjunxit, nec non integra documenta & diplomata Principum, quibus singula confirmantur, in calce superaddidit.

Opus de *Marca Hispanica*, id est, limite Hispaniæ, inscriptum est, quia de utriusque regni limitaneis provinciis agit, quas *Marcas* Teutonico vocabulo & aliæ nationes, præsertim mediæ ætatis temporibus, appellaverunt. Primus liber de limite agit in Pyrenæis montibus quærendo, & de singulis, quæ cis montes in Gallico solo controversi juris fuerunt.

fuerunt. Egregia multa hoc loco explicantur, & præter illa de ipso limite, ex Strabone, Mela, Plinio, Polybio, Livio accurate disputata, oppidorum situm, nomina, facta non obiter celeberrimus Auctor illustrat: verbi gratia Ruscinonis, unde Rossilionensis Comitatus dictus est; & Elnæ sive Helenæ, quam Illiberim fuisse probat, antequam novum nomen a Constantino, non autem Episcopatum, acciperet, quem Gothicis temporibus inductum esse non vanis argumentis confirmat. Hæc usque ad VII fere caput, post quod de Atacis alveo, & Narbonæ, quam perluit, monumentis quædam interfatus, ad Pyrenen redit, & Pompeii Tropæa, ac Veneris Pyrenææ templum, cum faucibus seu Clausuris, ut vocant, perlustrat. Harum duas, regiam viam præbentes, in his montibus ostendit, unas, quibus Hannibal & Romani usi sunt, mare versus Mediterraneum; alteras Aquitanicas, quibus iter fecerunt in Cantabriam & alias superioris Hispaniæ regiones ex Gallia profecti. Inde ad limitem Oceano propinquum convertitur, de Oeasone, quæ Straboni ultima Hispaniæ est, & cui illa hodie loco respondeat, ita disquirens, ut magis aliorum sententias ex Ptolemæo confutet, quam veriorem ac suam determinet. Postquam satis ita fines, quos natura constituit, contemplatus est, ad civiles & ecclesiasticos cap. XV progreditur, provinciarum metropoles plus honoris & auctoritatis, quam cæteras urbes habuisse confirmans, quod Ecclesia inde ab antiquissimis temporibus imitata sit, metropolitanis Episcopis plus dignitatis, quam cæterarum civitatum, largita. Hinc copiosius narrat, quot episcopales sedes Narbonensi metropoli adscriptæ fuerint, tum Constantinorum ætate, tum Gothorum temporibus, qui amissis Tolosa & Ucecia civitatibus, Clodoveo eripiente, Carcassonem & Helenam episcopali dignitate auxerint. Capite XVI civiles illas, quas Constantinus instituit, quatuor Prætorii præfecturas considerat, & eam ex illis præcipue, quæ Galliarum, hoc est, Transalpinarum partium dicebatur, quam aliquando distinctam a Proconsulatu Galliæ fuisse, postea hunc illius potestate absorptum & exhaustum docet. Vicarios etiam Præfectorum Prætorii describit, eorumque sedem primo Trevirorum urbem, postea Arelatum, excisa illa, exstitisse commonstrat. Imprimis perspicuus & illustris est in *Septimania*, quæ Gothorum in Galliis provincia fuit, uberiori interpretatione, quippe non nominis tantum originem ex Sidonio Apollinare, sed septenarium etiam provinciarum numerum scite

exponit, quod præter Narbonenſis Galliæ poſſeſſiones Gothicas, utramque Aquitaniam cum Novempopulana complexa fuerit, idque nominis etiam poſtea aliquando manſerit, quamvis decurtato numero provinciarum.

Ut vero Marcam Hiſpanicam, hoc eſt, Cataloniam rectius explicare poſſit, libri II prioribus capitibus Hiſpaniæ univerſæ diviſionem cum antiquiſſimam, tum ab Auguſto reformatam proponit, & cumprimis de communi Bæticæ & Tarraconenſis limite multum diſputat, etiam provinciarum novas in *Conventus* diviſiones explanat. Inde a Cap. V. ad VIII ſingulas urbes cum populis perluſtrat, Carthaginem Novam, Hemeroſcopium cum Dianio illius oppidi arce; & Illicem, ac Sætabim, & Lucentum, quam Alicanten probat eſſe; & Edetanorum civitates Valentiam, Saguntum, & Cæſarauguſtam, quarum etiam origines, fata, aliaque monumenta non inexplicata relinquit. Ab VIII capite Iberum transgreſſus, Pyrenen verſus enumerationem dirigit, Dertoſam contemplans, Ilercaonum urbem, & Oſicerdam, ac Tarraconem cum objecta Colubraria inſula, quam male docet a Salmaſio cum Ophiuſa confundi. In Laletanis Barcinonem illuſtrat maxime, urbem antiquis monumentis commendatiſſimam: nec non Betulonem cum municipio Egara, prætermiſſo a Geographis, at ex vetuſtis inſcriptionibus non obſcuro. Sequuntur ab XVIII capite Indigetum urbes, Emporiæ Romanis hiſtoriis notiſſimæ; Rhoda, Juncaria, Caſtulo, Aquæ Voconiæ: & a tergo Indigetum Auſetani, quorum Auſona, Gerunda, Bæcula fuerunt. Hinc ad interiora ab amne Sicori ad Iberum usque & Aragoniæ finem digreſſus, Ilerdam, Octogeſam, Æſonam ſeu Iſſonam; nec non utramque Calagurrim, tam Naſicam, quam Fibularenſem, cum Celſa Ptolemæi, & tandem Ripacurcienſem tractum contemplatur.

Tertius liber Hiſtoricus eſt, res geſtas in laudatis locis exponens, & prioribus quidem capitibus Maurorum invaſionem deſcribit, qua Gothorum in Hiſpania imperium ita everſum funditus fuit, ut univerſæ Hiſpaniæ rebus brevi tempore Sarraceni potiti fuerint, ne Aſturibus quidem, aut aliis montanis, ut vulgo creditur, exceptis, qui poſtea demum virtute ſua libertatem recuperaverint. Hinc Martelli, Pipini, Caroli M. cum Sarracenis bella, tum in Galliæ Provincia Gothica, tum in ipſis Hiſpaniis geſta perſecutus, Comitum,

tum, & Vaſſorum, & Valvaſſorum originem, diſtinctionem, conditionemque Capp. VII & VII explanat, & Cap. X quid Campus Martius & Campus Majus in actis Francorum fuerint, perſpicue interpretatur. Sacram quoque controverſiam Felicis Urgellitani de Filio Dei adoptivo Cap. XII non leviter attingit, & Francofurtanam Synodum, quæ Felicem damnavit, in cauſſa etiam Imaginum cum Nicena II conciliare ſtudet, ſed ſatis hoc feliciter, an ſecus, penes lectorem judicium eſto. Rurſus a Cap. XIV Septimaniam, ſive Galliam Gothicam, pro diverſis temporibus definit, & quantum Aquitaniæ regnum ſub Carolo M. fuerit, quasque complexum ſit provincias, ediſſerit, nec non originem vocis *Langvedoc* ſeu Occitaniæ adjungit. Tandem exauctorationem Ludovici Pii, ejusque cauſam recenſet, hoc eſt, Comitis Barcinonenſis Bernardi majorem in Imperatoris aula potentiam, quam ut regii filii æquo animo ferre potuerint: quibus diviſionem hereditatis inter filios Ludovici, & inde orta bella ſubnectit. Appendix hujus libri religionem Montis Serrati, S. Mariæ Virgini dicatam, ab origine usque enarrat.

Qui ſequitur quartus liber, Stephani Baluzii eſt, ut ſupra diximus, Petro de Marca, interea vita defuncto, in hoc opere ſuccedentis. Continet Chronologiam rerum in his regionibus geſtarum ab anno DCCLII ad MCCLVIII, in quibus multa rara & præclara ſunt tum Comitum & Epiſcoporum in Catalonia & Roſſilione, tum ipſorum Franciæ & Aragoniæ Regum, quæ quod multa & varia ſunt, perſeriem annorum, quibus acciderunt, diſpoſita, etiam breviore ſtilo, ut ſolet in Chronicis, conſignata; facilius ex ipſo opere relegi, quam a nobis excerpi & in ſummam redigi poterunt.

Sequuntur ἀνέκδοτα quædam, quæ Baluzius ſubjunxit, & quidem I. *Geſta Comitum Barcinonenſium*, ſcripta circa annum MCXC a quodam monacho Rivipullenſi, quibus non tantum Barcinonenſium, ut titulus præfert, ſed Urgellenſium etiam, Beſuldunenſium, vicinorumque Comitum res, etiam Aragoniæ & Siciliæ Regum, continentur. Incipit a Comite Gifredo piloſo, qui monaſterium, ad Cataloniæ oppidum Rivipullum, anno Chriſti DCCCLXXXVIII dedicavit: finit in Petri Aragoniæ, & Caroli Siciliæ Regum ſingulari, quam conſtituerant, pugna. II. *Nicolai Specialis libri octo rerum Sicularum*, ex codice Regiæ bibliothecæ deſcripti, a quo auctore multa Maurolycus

Abbas & Thomas Fazellus, Siciliæ rerum ſcriptores, hauſerunt. Initium eſt a Gallorum in Sicilia dominatione: finis in morte Friderici II, qui filius Petri Aragonis fuit, pater Petri, itidem Siculorum Regis. Obiit ille Fridericus, ut idem Specialis notavit, anno MCCCXXXVII, cui Regi ſcriptor noſter æqualis ætate fuit, ut facile patet ex lib. VIII. cap. II, ubi horribile incendium Ætnæ, quod A. MCCCXXIX exarſit, propiore ſe acceſſu, & ſuis oculis conſpexiſſe teſtatur. Quæ ſubnectuntur *Chronica, Barcinonenſe* ab anno MCXXXVI ad MCCCLXVIII, & *Ulianenſe*, ab anno MCXIII ad annum MCCLXXXV, nimis contracta atque brevia ſunt, & neutrum eorum alteram faciem paginæ unius excedit. Denique *Appendix Marcæ Hiſpanicæ* ſubjicitur ſatis copioſa, mole omnia, quæ recenſuimus, cum a Petro de Marca conſcripta, tum a Baluzio ſuperaddita, facile adæquans. Hac continentur eorum, quæ quatuor libris narrata ſunt, integra & genuina documenta, hoc eſt, Pontificum, Imperatorum, Regum, Epiſcoporum, Comitum chartæ, literæ, diplomata & publicæ tabulæ, ut appareat luculenter, qua unumquodque eorum, quæ dicta ſunt, auctoritate atque fide innitatur.

ΦΑΡΜΑΚΟ-ΒΑΣΑΝΟΣ.

Or, the Touchſtone of Medicines.

i. e.

Lapis Lydius Medicamentorũ, virtutem Vegetabilium, Mineralium & Animalium in duobus Voluminibus detegens. Aũtore Johanne Floyero, Equite Aurato & Med. Doct.

Londini, apud Samuelem Smith & Robertum Clavel. A. 1687. & 1691. in 8.

Conſtat plag. 51.

UT nobiliſſimam artium Medicam a vulgari opinione, qua conjecturalis proclamatur, Clariſſ. Autor vindicaret, *duobus* his *Voluminibus*, ſucceſſive editis & *partes ſex cum Appendice* comprehendentibus, medicamentorum pariter atque humorum animalium ſaporibus & odoribus evolvendis ſtrenuam navavit operam, ceu quorum adminicu-

TAB. XII. ad A. 1692. pag. 503.

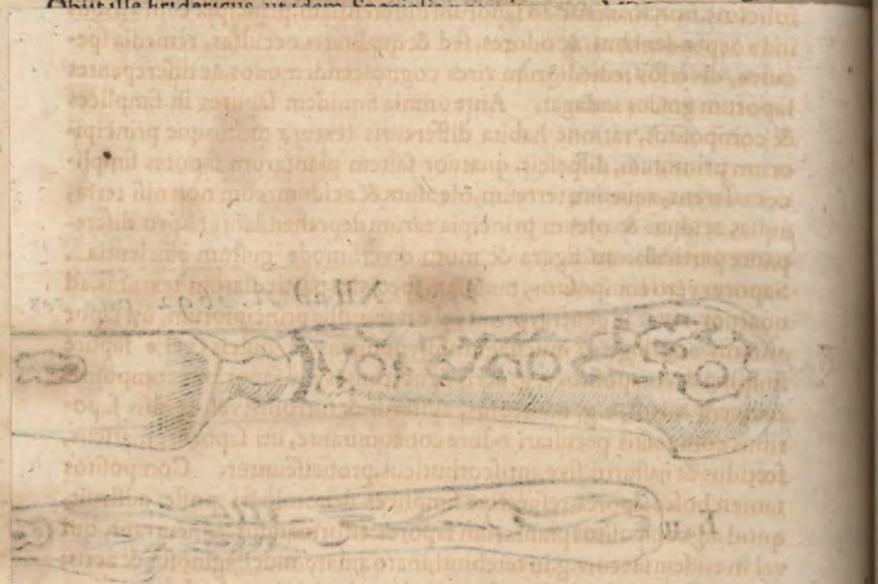
Fig. I

Fig. II

Abbas & Thomas Fazellus, Siciliæ rerum ſcriptores, hauſerunt. Initium eſt a Gallorum in Sicilia dominatione: finis in morte Friderici II, qui filius Petri Aragonis fuit, pater Petri, itidem Siculorum Regis, Obiit ille Fridericus, ut idem Spatialis [illegible]

Ut nobiſſimam artium Medicam a vulgari opinione, qua conjecturalis proclamatur, Clariſſ. Autor vindicaret, *duobus* his *Voluminibus*, ſucceſſive editis & *partes ſex cum Appendice* comprehendentibus, medicamentorum pariter atque humorum animalium ſaporibus & odoribus evolvendis ſtrenuam navavit operam, ceu quorum adminiculo medicamina detegi, humores examinari, ac utrorumque ad ſe invicem convenientia vel diſconvenientia obſervari poſſint ac debeant. *Parte Ima* de Vegetabilium ſaporibus & odoribus in genere ſolicitus, non ſolummodo ſaporum differentiam, principia cum viribus inde dependentibus, ac odores, ſed & qualitates occultas, remedia ſpecifica, diverſos remediorum vires cognoſcendi modos, ac diſcrepantes ſaporum gradus indagat. Ante omnia ſiquidem ſapores in ſimplices & compoſitos, ratione habita differentis texturæ motusque principiorum primorum, diſpeſcit, quatuor ſaltem plantarum ſapores ſimplices aſſerens, aqueum, terreum, oleoſum & acidum, cum non niſi terra, aqua, acidum & oleum principia earum deprehendantur, pro diſcrepante particularum figura & motu diverſimode guſtum afficientia. Sapores vero compoſitos, tanquam ſpeciales particularum texturas, ad quatuor revocat genera, prout vel e nonnullis principiorum, uti ſapor amarus, adſtringens, mucilaginoſus, pungens & dulcis; vel e ſapore ſimplici & compoſito, v. g. acris & acerbus; vel e ſaporibus compoſitis invicem mixtis, e.g. nauſeoſus, auſterus & nitroſus; vel ex aliis ſaporibus compoſitis peculiari odore concomitante, uti ſapor aromaticus, fœtidus & naſturtii ſive antiſcorbuticus, proficiſcuntur. Compoſitos tamen hoſce ſapores, reſpective ſimplices denominari poſſe adſtruit, quod ad compoſitos plantarum ſapores efformandos concurrant, qui vel in eodem ſucco, v.g. in terebinthinato amaro, mucilaginoſus & acris; vel in vaſculis & ſuccis diverſis, v.g. in lymphaticis lympha dulcis, in muciductibus mucilago, in lacteis lac vel amaro-acre, vel amaro-fumoſum, vel dulce, in vaſculis balſamicis terebinthina, in partibus parenchymaticis ſive utriculis ſuccus crudus, &c. advertantur; radicibus, caulibus, foliis & fructibus ejusdem plantæ ſapore differentibus, propter ſuccorum digeſtionem, mixturam, texturam & colaturam differentes. Curioſius dein in principia ſaporum indeque dependentes vires inquirens, ſaporem muſcorum, lignorum & corticum a terra, crudum a multa aqua terræ & acido commixta, mucilaginoſum a multa itidem aqua acido & oleo aſſociata, adſtringentem ab acido & terra, amarum, aromaticum & fœtidum ab oleo cum acido & terra combinato & diverſimode exaltato, nauſeoſum ab amaro & mucilaginoſo ſive dulci, pungentem ſive acrem a ſale volatili, dulcem denique ab æquali principiorum mixtura, deducit, variasque tantum non ubivis differentias conſtituit.

ſtituit. Sic adſtringentia v. g. vel aquea, vel amara, vel dulcia, vel aromatica exponit: adſtringentia aquea, e. g. plantaginem, polygonum &c. ob multam aquã in morbis calidis fluxu præternaturali ſtipatis convenire; adſtringentia amara, v. g. corticem Peruvianum, radicem tormentillæ &c. ratione amaritiei ventriculo & mixturæ ſanguinis proſpicere, ratione vero ſaporis adſtringentis particulas febriles e ſanguine præcipitare, adeoque utroque modo febribus mederi; adſtringentia dulcia, v. g. filicem, adianthum, vitriolum Martis &c. vulneribus ſuccurrere, fluxus præternaturales cohibere, ac ſanguinis turgeſcentiam in hypochondriaco-ſcorbuticis compeſcere &c. Tum plantarum odore in frigidum, temperatum & calidum diſtincto, odorem frigidum vel terreum in fungis, muſco &c. vel acidum, in acetoſa &c. vel crudum ſive herbaceum in plantagine &c. ob minorem ſuccorum digeſtionem, quã in plantis aut fructibus maturis temperatum odorem ſpirantibus ac nutrimenti vice inſervientibus, annotat. Odorem autem calidum vel gratum obſervat, vel ingratum: illum quidem pro diverſa olei rarefactione nunc terebinthinatum & vulnerarium, v. g. in ladano ſegeto, nunc aromaticum & cordialem in aromatibus, nunc fragrantem ſumme analeptium in floribus v. g. aurantiorum, jaſmini &c. Hunc vero ſive ingratum, modo ob ſal volatile inſigniter pungere exemplo ſeminis ſinapi, modo ratione ſalis & olei volatilis fœtere in morem vel ſambuci, vel allii, vel olei rancidi, vel papaveris, vel vaginæ ari. Hinc quoad qualitates occultas, licet ſapores & odores a textura ſpeciali propullulent, calorisque & frigoris qualitates a particularum motu dependeant; nihilominus cum particularum minimarum nec figuræ viſui, nec motus internus tactui aliisve ſenſibus pateſcant, omnium plantarum cunctorumque reliquorum corporum texturas pro occultis qualitatibus æque reputat, ac ea corporum effluvia, quæ in ſenſus noſtros haud incurrunt. Quod vero medicamentorum nonnullorum operationes præ aliis explicatu difficiliores videantur, cauſam partim in corpus animale quoad multas adhuc partes incognitum, partim in medicamenta quoque nondum ſufficienter ſecundum ſpecialem ſaporem compoſitum examinata, rejicit. Sic opii quidem gummoſitatem, acrimoniam, amaritiem & fœtorem percipi, quibus corpus animale ſtupidum reddat, operationis tamen hujus modum vix explanari poſſe, niſi ſpirituum animalium natura & motus exacte prius innoteſcant.

teſcant. Interim pro ratione, qua Vegetabilia vires medicamentoſas exerant, uberius inveſtiganda, duo attendi jubet: (1.) Plantas ratione ſaporis compoſiti ſpecialem edere operationem, exemplo rhabarbari, ope ſaporis amari, mucilaginoſi, ſubacris & adſtringentis, per inferiora evacuantis, quamvis quilibet ſapor particularis in ſe conſideratus, ſua virtute haud deſtituatur; (2.) in quolibet animali diſcrepantiam humorum, qui in diverſis partibus ſecernuntur & excernuntur, intuitu ſaporis, naturæ, digeſtionis & motus ſpecialis, a mechanica corporis ſtructura dependere, ipſasque inter partes organicas adeo elegans artificium intercedere, ut una affecta mox totum corpus notabiliter alterari queat, quemadmodum hyſtericæ ab odoribus ipſis ingratis quotidie experiantur. Sed ad medicamenta ſpecifica accedens, hoc nomine ea inſignit, quæ ratione particularis ſaporis vel compoſitionis ſaporum aut odorum, qua gaudent, longe ſpecialius & efficacius, quam alia remedia, in certos animalis humores operantur; qualia ſpecifica vel purgantia, vel alterantia contraria, ſive ſapore humori alterando contrario inſtructa, vel alterantia amica ſive ſapore cum humore corrigendo convenientia, fuſius explicat. Poſt hæc plantarum virtutes & tactu quoque, & viſu generalius explorari poſſe indigitat; tactu namque mucilaginem earum & gummoſitatem, ſuccorum aquoſitatem & veſicatoriorum acrimoniam percipi: viſu autem tum vegetabilium & humorum colores, tum plantarum ſignaturas dignoſci, modo de morbo, v. g. pulmonariã, ſcrophulariam &c. modo de cauſa morbi externa, v. g. doronicum, modo de parte affecta, v. g. nucem myriſticam, juglandem &c. atteſtantem. Pluris tamen methodum adjumento ſaporis vires plantarum ſcrutandi æſtimat, eo quod hæc in partibus & humoribus easdem, atque in lingua, affectiones detegat, ac multis inſuper experimentis diverſimode circa ſapores ſpeciales inſtituendis valeat promoveri. E multis ſaporibus, quibus aſſerti veritatem it comprobatum, ſolius acidi in præſenti meminiſſe ſufficiat: hunc frigore, aciditate, acrimonia & aliquali auſteritate linguam afficiendo indicium quidem præbere, quod acida ratione ſaporis frigidi ſanguinem & ventriculum refrigerent, ſitim ſedent ac externe inflammationes repellant, intuitu acrimoniæ aperiant, penetrent & phlegma reſolvant, ratione demum auſteritatis, adſtringentium inſtar, ſed lenius, fluxus alvinos & hæmorrhagias compeſcant; majorem nihilominus acidorum efficaciam

ciam experimentis varie declarari. Ex eo quippe, quod ab acidis lac, bilis & ſerum ſanguinis coagulentur, majorem eorum refrigerandi facultatē innoteſcere; quod acida ſalib9 volatilibus adverſentur & cum his in ſal mixtum coaleſcant, virtutem eorum diureticā pateſcere; quod acida mineralibus juncta vitriolicum ſaporem producant, de ratione ſimilis ſaporis in ſcorbuticis nonnunquam obvii conſtare; quod acida cum certis concretis frigidam, cum aliis calidam pariant efferveſcentiam, horroris & excandeſcentiæ in nobis cauſam haberi. Saporum denique experientia duce tres ſtatuit gradus: parvum, moderatum & ſummum; amaris v. g. vel parum, vel moderate, vel intenſe linguam afficientibus.

Parte II. Sapores plantarum tum earum, quæ ſponte in Anglia naſcuntur, tum quæ in hortis coluntur aut in officinis aſſervantur, juxta ſeriem alphabeti edocet, potioribus viribus ex Auctoribus adjectis, quo totidem veluti exemplis generaliora partis primæ ſpecialius dilucidentur. v. g. Agrimoniam vulgarem moderate eſſe amaram, ſubacrem & adſtringentem, odoremque ſpirare aromaticum; ratione amaritudinis ventriculo convenire, obſtructiones hepatis reſerare, acidumque urinæ in hujus incontinentia corrigere; intuitu ſaporis adſtringentis vulnerariam eſſe, mictumque involuntarium cohibere; ratione denique odoris aromatici refocillare. Primulæ Veris vulgaris folia dulcia & mucilaginoſa marmeladam recentem olere; radicem vero amaram eſſe & acrem, ac pulveriſatam odorem plantæ præ ſe ferre, & ſternutationem æque ac helleborum ciere, it. ratione irritationis, qua gulam ſive fauces vellicat, ſalivam movere & ſtrumas curare. Mirabilem Peruvianam ſolani odore & virtute gaudere; radicem ejus mucilaginoſam, acrem & amarulentam æque ſtrenue ac Julappam purgare, ab hac tamen reſpectu facultatis narcoticæ differre. Scorzoneræ radicem, folia & flores ſapore inſipido, aqueo & dulci frui, refrigerare & nutrimentum præbere; ubi vero vires diaphoreticæ & cordiales deliteſcant, minus patere.

Parte III. qua *Volumen* I. finit, ſapores & odores Productorum vegetabilium exhibet, tam naturalium v. g. gummatum, reſinarum, balſamorum &c. quam artificialium, quæ fermentatione videlicet aliisve modis e Vegetabilibus præparantur. Fermentationem omnem, pariter atque vegetationem, ab acidi & olei derivat conflictu, quorum illud

illud cum acido ſulphuris ſive vitrioli, hoc vero cum terebinthinæ oleo coincidat, modo pro efferveſcentia celebranda actualis calor ignis vel externi, vel interni accedat. Acidum quandoquidem & alcali minus diu efferveſcere, ſed mox in ſal tertium degenerare, nec e vino aut cereviſia novellis parumque fermentatis ſpiritum aut ſal lenta deſtillatione acquiri poſſe, bene vero a nimio acido, æque ac a ſale fixo, fermentationem impediri. Vice verſa dulcia concreta, v. g. ſaccharum, mel, muſtum &c. ceu ex acido cumprimis & oleo compoſita, promte fermenteſcere, acidumque & oleum calori concitando unice apta eſſe, ac cuncta vegetabilium effluvia odorata oleoſa videri; quamobrem alcalia quoque volatilia, fermentationis producta, ex oleo, acido & terra, ſpiritus autem ardentes ex oleo, acido & ſale volatili cenſet coaleſcere. Reliquarum vero præparationum Vegetabilium optimas reputat eas, quæ omnem eorum ſaporem & odorem, adeoque texturam virtutum radicem, integram conſervant, quales ſunt: Infuſa, Decocta, Succi, Syrupi, Pulveres, Olea expreſſa, Emulſiones & Conſervæ. Etenim Tincturas, Aquas deſtillatas, Spiritus, Olea deſtillata, Extracta & Mucilagines de certis ſolum viribus participare; putrefacta vero, calcinata &c. nova plane eſſe mixta, ſalutaria quidem, a plantarum tamen virtute aliena. Interim ut præparationes mox appareant, quæ certis Vegetabilium ſaporibus præ aliis conſervandis conveniunt, dum v. g. ſapores ſabuloſi optime pulveriſatione conſervantur, ab acido vero addito deſtruuntur; e diverſo ſapores lignoſi magis decoctionibus proportionati ſunt, pulveriſationibus autem & deſtillationibus labefactantur, in Catalogo appoſito ſuccincte easdem tradit.

Parte autem III. qua *Volumen alterum* auſpicatur, poſtquam multiplicem ſaporum in medicamentis dijudicandis utilitatem in Præfatione expoſuit, totus in eo eſt, ut Mineralium partim principia cum Vegetabilium principiis eadem eſſe, partim virtutes a ſimilibus proficiſci ſaporibus, oſtendat. Obſervat proin, ipſa vegetabilia acidum, oleum & terram a mineralibus haurire, cum ſolum, in quo plantæ progerminant, mera mineralium corporum exiſtat congeries, & corallia v. g. lapilli fructuum &c. primum vegetabilia videantur, ab acerbi vero poſtmodum ſucci acceſſu petrefacta mineralia evadant, vice verſa bitumina mineralia facillime in vegetabilia tranſeant, terebinthinæ exemplo, nec quoad odorem & ſaporem, nec quoad deſtillationis producta

a bitumine discrepantis; hinc Hepaticam quoque terræstrem Petroleum redolere. Neque plura, quam quatuor superius indigitata principia e mineralibus haberi posse, talium concretorum commemoratione adstruit, quæ vel aquam, v. g. terræ & salia, vel oleum, e. g. carbo fossilis, bitumen, vel acidum, v. g. sulphur, antimonium, vel terram, e. g. lapides, suggerant; præter acidum enim non aliud simplex sal dari, cuncta reliqua composita esse, ipsaque salia fixa & volatilia e certa olei, acidi & terræ proportione compingi. Sic lixivia quod aeri libero exposita, observante D. Grew, in sal primo nitrosum, dein marinum degenerent, simulque aliquid terræ præcipitetur, olei tam separationi, quam omnimodæ evaporationi adjudicat. Mineralium vero & perfectorum sive metallorum, & imperfectorum, salium videlicet, sulphurum sive bituminum, terrarum & lapidum principia, sapores & vires specialius explicans, aurum v. g. e sulphure & acido summe digestis & cum terra quadam lapidea intime unitis venditat coagmentatum; aurum fulminans ejus productum esse vitriolicum, instar aliorum vitriolorum vomitum & alvum movens fæcesque nigredine tingens; tincturam & flores solis itidem de Vitriolo a salium tamen additione correcto participare, ideoque non purgare, saltem aliquando vomitum stimulare, sed plerumque in modum tincturæ Martis acidum æque, ac crocum solis, corrigere. Mercurium metallis annumerat, e sulphure arsenicali, acido & plumbo coagmentatum, qui in medicamentis naturam alcalinam obtineat, ab acido tamen vel in præparationibus, vel in corpore nostro accedente, corrosivus emergat & serum coagulando salivationem concitet. Antimonium e multo acido sulphureo & terra vitrescente asserit compositum: propterea medicamenta antimonialia vel flores sulphureos v. g. Tincturam, vel acidum continere, uti clyssum; a mutua vero florum & acidi antimonii miscela emeticam virtutem dependere, mineralium sulphure resinis vegetabilium correspondente. Corallia & perlas sapore arenoso gaudere, ac terendum inter odorem moschi spirare annotat, ratione saporis acidum absorbentes, intuitu vero odoris cordialem vim exerentes.

Parte IV. de humorum animalium ortu saporeque naturali, analogia inter animalia & mineralia, & medicaminum denique, quæ ex animalibus desumuntur, sapore & odore edisserit. Scilicet cum animalia e vegetabilibus ulteriori in ventriculo horum fermentatione magis

magis exaltatis incrementum æque capiant, ac vegetabilia e succis mineralibus fermentatione supervenienti magis rarefactis enascantur, eadem omnino principia in Mineralib9, Vegetabilibus & Animalibus occurrere, saltem ratione diversæ digestionis & mixturæ discrepare. Inter humores primũ commemorat chylum, qui cum lacte conveniens vegetabilium in ventriculo fermentatorũ & in duodeno a bile coagulatorũ tenuior existat portio ab intestinis ad vasa lactea transcolata. Fermentationis hic autorem agnoscit acidũ tam salivæ, quam reliquiarum a priori digestione superstitum, ceu quod cum oleosis vegetabilium masticatorum & in ventriculo calefactorum particulis efferveſcendo texturam horum dissolvat, atque ita præparet, ut a potu assumpto & lympha glandularum ventriculi ipsa Tinctura alimentaris extrahi valeat, in duodeno porro a bile coagulanda. Ab amaris proin & amaro-acribus, propter acidum oleosum prompte in stomacho separabile, multũ digestionem adjuvari. Fusius hinc exponit, quomodo a chyli parte serosa serum sanguinis, lympha glandularum, urina, sudor, ab oleosa pinguedo, ab oleoso-acida sanguinis purpura, spiritus animales, bilis, semen, a viscida demum sive caseosa fibrosarum partium nutrimentum & mucilago in glandulis ventriculi & intestinorum, item pro bile viscida reddenda in lienis & folliculi biliarii glandulis separari solita, descendere soleant. Ast analogiam animalibus cum mineralibus intercedere, animalium humoribus immediate ad statum mineralem reversis, v. g. urinæ sabulo & calculis e sale ammoniaco animali & terra enatis, item saporibus salivæ interdum aluminosis, sæpius vitriolaceis, dat comprobatum. Medicaminum denique ex animalibus petitorum saporem, odorem & vires excutit, qualia sunt Sal ammoniacum animalium, sal volatile, Lac, Caseus, Butyrum, Adipes, Sperma Ceti, Caro, Viscera, Ossa, Insecta, Stercora, Zibethum, Moschus, Castoreum & Coagulum Vitulinum non instar acidi, sed fermenti vice lac coagulans, v. g. hepar anguillæ pulverisatum, ceu ob vasa biliaria amaricans & fœtidum, partum facilitare; albumen ovorum ratione mucilaginositatis acrimoniam humorum temperare externeque ophthalmias refrigerare, destillationi vero subjectum sal volatile præbere &c.

Parte V, remedia specifica recenset tam interna, quam externa: internorum Classes viginti duas constituit, Laxantium videlicet, Purgantium & Corrigentium, Sternutatoriorum, Masticatoriorum, E-

meticorum, Acidorum, Abſorbentium, Stomachicorum, Hepaticorum, Spleneticorum, Thoracicorum, Cephalicorum, Uterinorum, Cordialium, Diaphoreticorum, Alexipharmacorum & ſudorem impedientium, Nephriticorum & Diureticorum, Arthriticorum, Opiatorum, Lactis proventum augentium & imminuentium, Venereorum, Ophthalmicorum ac Anthelmincticorum. Externa vero nempe Coſmetica, Veſicatoria, Cauſtica, Narcotica, Anodynia, Diſcutientia, Repellentia & Traumatica ſub octo comprehendit claſſibus, doctrina venenorum e triplici regno petitorum ſub calcem adjecta, quemadmodum catalogum ſaporum, quorum in ipſis claſſibus eorumve tabulis mentionem facit, præmiſit. In ipſa vero Specificorum enarratione rarius & non niſi ea addit Compoſita officinalia, quæ certo odore certove ſapore pollent; ſimplicia quippe compoſitis anteponit, neque compoſita, ubi his opus fuerit, alia commendat, quam quæ pauciores ſapores tres vel quatuor ingrediantur, ac eosdem ſapores, quos natura conjungere ſoleat, combinatos recipiant.

Parte VI. & ultima poſtquam Anatomiam plantarum, quoad horum vaſcula quadruplicia ſuccosque iisdem contentos e Malpighio & Grew prælibavit, novam communicat methodum Vegetabilia ratione ſaporis & odoris, cumprimis in oleoſo ſive terebinthinato vaſculorum ſpecificorum ſucco perceptibilium, in ſumma genera diſtribuendi. Ad hujus quippe normam in genere plantas, quæ oleoſo vaſculorum ſpecificorum ſucco conveniunt, ſub eodem collocat genere, magno compendio tum virtutes earum cognoſcendi, tum diſputationes varias decidendi, v. g. Naſturtium Indicum a flore Conſolidam regalem, a foliis Umbilicum Veneris, a ſcandendi ratione Convolvulum, a ſeminibus Heliotropium videri, prompte tamen ſapore, Naſturtii ſpeciem eſſe, diſcerni. In ſpecie autem plantarum non niſi octo ſiſtit ſumma genera, terrearum nempe, mucilaginoſarum, dulcium, amararum, aromaticarum, fœtidarum, acrium & corroſivarum; acida, acerba & adſtringentia intuitu ſucci oleoſi, quo leviter ſimul amaricant, ad amaricantia auſtera ablegans. Quodlibet enim horum generum reſpectu diverſorum ſaporum compoſitorum aut peculiaris odoris, in certas ſpecies ſubalternas ſubdividit atque exemplis illuſtrat: ſic ſub plantis terreis Vegetabilia arenoſa, lignoſa, lanuginoſa, muſcoſa & terrea perquam fœtida complectitur; plantarum dulcium octo innuit ſpecies, herbacearum

cearum videlicet, frumentacearum, ſubacrium, aromaticarum, filicearum, terebinthinatarum, fragrantium & fœtidarum &c. Qualem methodum eo præſtantiorem judicat, quod magis Dioſcoridis & Galeni plantarum ſapores & odores annotantium veſtigia premat, omni tempore, quo ſemina etiam, fructus & flores deficiant, in cortice, radice & foliis locum inveniat, magno Medicorum emolumento plantas ſaporibus, adeoque virtutibus conſpirantes, coordinet, ac facilitate demum & brevitate emineat. De exactitudine nihilominus ejuscum exinde dubitari poſſit, quod plantæ etiam diſcrepantibus ſaporibus in diverſis gaudeant partibus, quod plantæ viribus differentibus in multis earum partibus polleant, & quod eædem plantæ pro ſoli differentia differentes ſapores acquirant; triplici huic dubio ita ſatisfacere annititur. Sc. primo pro plantis diſtinguendis non omnem ſaporem ſufficere, ſed eum præciſe, qui prævalet ac ſucco oleoſo ſpecifico ineſt, licet utriculorum ſuccus ejusque in foliis & fructibus alteratio ſimul deſcribi debeant; ubi autem duo vaſcula ſpecifica in eadem planta præſto fuerint, diſtinctionem a ſapore eorum notabiliori ſumendam eſſe. Deinde virtutes varias vel eidem ſapori, vel diverſis ſaporum gradibus, quibus vegetabilium ſucci in multis eorum partibus gaudent, aſſignandas venire. Sapores denique earundem plantarum, quæ vel ſponte in ſylvis proveniunt, vel hortis coluntur, gradu ſaltem, neutiquam ſpecie diſcrepare.

Tandem *Appendice* Animalium & Mineralium ſapores duplici Tabula expreſſos accuratius explanat, multa adjiciendo obſervata, quæ ſuperius vel omiſſa, vel obſcurius tradita fuerant.

NOUVEAU TRAITTÉ DU POURPRE, DE LA rougeole & petite verole &c.

i. e.

Tractatus novus de purpura, morbillis & variolis, cui annectitur tractatus de dolore nephritico, calculo renum & veſicæ &c. auctore A. Porschon, Med. D.

Pariſiis apud Mauritium Villery an. 1688. in 8vo.

continet alphabetum, ut vocant, & philiram unicam.

QUanto magis frequentes, tanto majori neceſsitate & ſtudio pertractan-

tractandi] videntur morbi, qui peculiarem tyrannidem exercent in universos sine discrimine ætatis, sexus, personarum. Inde hic Auctor occasionem arripuit diatribes suæ, in cujus præfatione promittit sat magnum numerum remediorum æque facilium, quam felici experimento insigniter probatorum. Hinc doctos curiososque existimat hic inventuros, quod ipsis satisfaciat, & sexum sequiorem facile evitaturum injurias inde sæpius exurgentes in formæ præjudicium atque detrimentum. Liber ipse in tres sectiones divisus est, quarum prima 24, secunda 6, tertia 13. articulos continet. Sectio I. agit de cognitione seu diagnosi purpuræ, morbillorum & variolarum. II. Tractat de horum affectuum prognosi. III. De curatione eorundem. His vero subnectitur additio ad medicamenta pro cura dictorum morborum proposita. Ex singulis, quæ forsan notatu digniora, hic inseremus. Postquam Sect. I. artic. 1. trigam memoratorum affectuum considerandam asseruit Auctor vel instar symptomatum, vel instar crisium in morbis obvenientium, vel, utut raro, instar primariorum morborum, disquirit artic. 2. utrum purpura, morbilli & variolæ sint ægritudines novæ, an vero veteribus cognitæ? artic. autem 3. concludit, omnino cognitas fuisse; sed mentionem illarum in scriptis vel ideo esse omissam, quod prisci crediderint esse vel symptomata febrium synocharum & malignarum, vel crises easdem febres insequi solitas. Imo si quis prætendat, exanthemata & eruptiones in cute, Hippocratis, Galeni, Aëtii, cæterorumque Græcorum tempore observatas, non convenire cum morbillis & variolis modernorum, facillimam & in promptu esse litis compositionem. Diversitatem scilicet regionum, vivendi rationem aliam, virtutem astrorum particularem, aliasque demum causas externas & internas utrobique ponderandas esse. Porro art. 4. 5. & 6. quid per purpuram, morbillos & variolas intelligatur, ex mente variorum auctorum explicatur, subjuncta art. 7. cujusvis brevi descriptione, art. 8. autem traditur, quomodo purpura ab ulceribus & lentigine, aliisque similibus differat. A variolis deinde & morbillis quomodo hæc distet, artic. 9. vel inde apparere statuitur, quod illi affectus tertio aut quarto post febrim critice & salutariter prodeant; hæc vero septimo adveniens fere semper symptomatica & periculosa sit. Atque hoc ideo contingere putatur, quia febris ista maligna purpurā præcedens magis lenta sit, ejusque principium se extendat ad diem 7. unde excretiones eo tempore fi-

re prodeūtes non possint esse criticæ. E contrario variolas & morbillos cum febre acuta incipere; hinc excretiones non solum 3. aut 4. die, sed 1. etiam & 2. criticas existere. Art. 10. differentiæ reliquæ horum affectuum a substantia, quantitate & qualitate desumptæ proponuntur. Artic. 11. in originem purpuræ inquiritur, asserendo, illam subtilissimæ parti humoris putrescentis & corrupti natales debere. Oriri autem putredinem ab aëris constitutione varie perversa, ita ut & siccitas nimia suam eo symbolam conferat, attestante Livio, qui L. I. decad. 4. Romam h. m. pestiferæ cladi subjectam fuisse memoret. Artic. 12. causa investigatur morbillorum & variolarum, quam Arabes impuritatem sanguinis menstrui, quo fœtus in matrice delitescens nutriatur, asseruerunt. Atque hoc quidem vel ideo factum creditur, quod Rhasis sanguinem infantum instar vini recentis quasi ebullitione quadam depurari tradiderit, ac præterea experientia exploratum habeatur, pauciſſimos hominum ab hoc morbi genere exemptos. Infantes sæpe bis vel ter eo affligi, quin & adolescentes, ac demum decrepitos aliquando isthoc malo premi. Ut nihil dicatur de fœtibus vix in lucem editis, & stigmate hujus morbi affatim signatis. Accedit, quod judicio optimo Hippocratis L. de natur. hom. morbus plures eodem tempore afficiens communem causam præsupponat. Jam vero nihil huc trahi in causæ talis officium posse, nisi vel aër sit, vel semen, aut sanguis menstruus. Non aërem, quia omnes eodem non fruimur; quidam scilicet puro, quidam impuro & corrupto, ac pro climatum diversitate utuntur. Non semen, quod hoc fontem aperiat morbis hereditariis, omnemque vitam durantibus. E. necessarium omnino esse, sanguinem menstruum huc accersere. Artic. vero 13. Mercurialis opinio, hereditario quasi traduce hos morbos propagari arbitrantis, recensetur ac refellitur. Artic. 14. Fernelio malignitatem aëris accusanti certo modo Auctor assentitur. Quamvis enim causam proximam morbillorum ac variolarum statuat existere in ebullitione, putredine & determinata humorum corruptione; nihilominus hanc ex corruptione aëris, impuritate sanguinis menstrui & vitio alimentorum profluere existimat, id quod fusius paulo probare annititur, ac articulo 15. causas externas & remotiores subjungens, aërem, balnea frequentiora, exercitia violenta, & imprimis contagium memorat. Artic. 16. non sine prævia aut comite febre hos affectus oriri, atque artic. 17. eam non semper synochum putri-

dam, ſed interdum naturæ peſtilentialis participem, quandoque tertianam ſimplicem, vel duplicatam continuam eſſe oſtenditur. Art. 18. ſigna purpuræ, & 19. variolarum ac morbillorum exponuntur. Cum vero morborum horum ſigna ſint communia, differentia in eo notatur, quod in morbillorum acceſſu inquietudo calorque major, & vomitio ob moram bilis in ventriculo longiorem moleſtior, artuum vero laſſitudo paulo mitior ſit: in variolis quoque majori pruritu & dolore ægri vexentur ſub eruptione, quam in morbillis. Artic. 20. 21. 22. 23. 24. de tempore, quando affligant, item de ſignis cauſarum, de partibus affectis, etiam internis, & de confluentia variolarum mortem ut plurimum, vel ad minimum ulcera maligna, oſſium cariem, viſus abolitionem, formæ fæditatem &c. producente agitur. His ita præmiſſis Sectio II. inſtituitur de prognoſi circa purpuram, morbillos & variolas formanda. Artic. 1. deſcribuntur maculæ purpureæ, item variolæ tam ratione quantitatis, quam qualitatis, ut appareat quæ bonæ, aut malæ, quidve ſpei aut metus inſinuent. Art. 2. quid ex pulſu varii generis, item febre nunc prævia, nunc inſequente queat colligi, indicatur. Art. 3. urinam quidem nihil certi in purpuræ morbo portendere traditur; cocta tamen ſi conſpiciatur, cum eneoremate laudabili, eoque conſtanti per plures dies, & paulatim ad vitri fundum deſcendente, ſalutem certo prænunciari. E contrario ſecuturæ mortis argumentum deſumi, ſi urina pinguis inſtar olei, aut nigra, vel livida, vel magna copia citra febris decrementum prodeat. Art. 4. de ſudorum incerto præſagio circa purpuram agitur, & art. 5. de alvi fluxu aſſeritur, hunc utiliter contingere, ſi malignitas dominetur; nocivum eſſe, ſi putredo ſit major. Art. 6. de delirio perſeverante, tremore manuum & linguæ, quod mortem hæc inferant; item de ſurditate & ſternutatione in ſtatu morbi bona, dolore vero ſtomachi & ructibus frequenter moleſtis, item de appetitu plane dejecto, malis, breviſſime dicitur. Tandem ad III. ſectionem devenitur, quæ curationem purpuræ, morbillorum & variolarum ſiſtit. Art. 1. declaratur, indicationes in purpura eſſe deſumendas a febribus iſtis malignis & peſtilentialibus, quarum ſymptoma ordinarium illa eſt. Cumque liberanda tum ſit natura ab onere opprimente, ſive hoc ſanguis ſit, ſive humores ſint, horum vero corruptio ab aëre plurimum dependeat, hinc artic. 2. ejus correctio varie docetur inſtituenda: v. g. ſi nimis calidus aër deprehendatur, refrigerandum eſſe transfuſione frequenti aquæ frigidæ

gidæ ex uno vaſe in aliud, item humectando conclave aceto vini vel aqua roſarum, aut herbas & flores refrigerantes ſpargendo, e. g. fol. vitis, ſalicis, nymphææ, fl. roſarum, violarum, & poſtea eodem articulo, quomodo nutriri debeat æger purpura laborans, traditur. Inter alia ſuadetur pro potu ordinario uſurpari decoctum hordei & tamarindorum cum pauculo cinamomi, aut aquæ ſaccharo & citro infectæ. Cujuscunque autem generis potus eligatur, admiſcendas illi eſſe tres aut quatuor guttas ſpiritus vitrioli aut ſulphuris. Nam hos ſpiritus virtutem poſſidere refrigerandi, aperiendi, reſiſtendi putredini & inflammationi humorum, imo ſitim extinguendi. Artic. 3. diætæ ratio in variolis & morbillis obſervanda fuſius exponitur. E cibis maxime interdicuntur ova & carnes, item fructus horæi, & quicquid acre, ſalitum, pingue & dulce eſt: conceduntur moderate frigida & adſtringentia. Pro potu ordinario commendatur aqua ſaccharata aut decoctum hordei, aut acetoſæ, vel raſuræ eboris aut cornu cervi, addito ſirupo limon. q. p. item ptiſana cum hordeo mundato & glycyrrh. parata, in qua bullierit una vel altera uva Damaſcena, aut aliquid ſirupi limon. vel granatorum admiſtum fuerit. Febri autem intenſius ſæviente, extinguatur aliquoties lamina auri vel fruſtum chalybis in decocto hordei, additoque citri aut granatorum ſucco præbeatur. Cæterum ſi alvus forte clauſa ſit, recurrendum eſſe putatur ad clyſteres & ſuppoſitoria. De venæ ſectione autem artic. 4. notatur, quod in principio purpuræ, & antequam appareant maculæ, non tantum, ſed etiam poſt eruptionem illa ſub certis conditionum legibus adminiſtranda habeatur. Idem jubetur art. 5. in morbillis & variolis. Et quamvis Fernelius, Riolanus, Ambroſius Pareus ſub vel poſt eruptionem nullo modo venam ſecari admittant, neceſſarium tamen hoc omnino eſſe judicatur, ſi febris tunc temporis advertatur magis acuta, ægrotus majori torqueatur inquietudine & reſpirationis difficultate, urina craſſior & magis rubra, ac ſymptomata graviora deprehendantur. Art. 6. poſt ſatis repetitam ſanguinis miſſionem ventoſæ vel ſiccæ, vel ſcarificatæ in natibus, ſcapulis, dorſo &c. item frictiones frequentes in extremitatibus cum panno aſpero laudantur. Non parvæ quoque utilitatis veſicatoria celebrantur, ſi malignitas & ſymptomata graviora urgeant, collo, brachiis, inter humerum & cubitum, item natibus &c. applicata. Verum cum cantharides hoc ficubitum, item natibus &c. applicata. Verum cum cantharides hoc ficine adhibitæ veſicæ vim inferre ſoleant, addi commode jubetur ſemen

ammios in pulverem redactum. Si ſuſpecta ſit venæſectio, reſpectu e. g. infantum aut temporis, ſcarificationes ſubſtituendas eſſe aſſeritur in humeris, natibus &c. idque etiam in morbi ſtatu, cum naturæ motum promoveant. In infantibus tamen non debere profundas fieri monetur, quod ſanguis calidus & bulliens tanto forſan impetu efflueret, ut ſiſti vix queat. Art. 7. & 8. de purgatione tam in purpura, quam variolis & morbillis inſtituenda diſſeritur, quoad tempus, remedia & modum. In hisce autem ſingulis affectibus non niſi ante macularum eruptionem alvum moveri, & ſi durante morbo hæc occluſa ſit, clyſtere ex jure aut lacte eam ſolvi; abſoluto autem toto morbi circuitu purgationem ordinari jubetur. Art. 9. ſudorifera in ſtatu & declinatione purpuræ utilia prædicantur, modo ſint minus calida, e. g. card. bened. regina prati, ſcordium &c. Salia autem abſynthii, ſcabioſæ, nec non antimonium diaphoreticum plus caloris habere judicantur. Inter alia ſudorem moventia medicamenta ſequens primo loco ſtat: ℞ aquæ cardui bened. reginæ prati a. ℥ij. ſucci limonum ℥j. Theriacæ ʒß. ʒij. vel ʒj. M. Art. 10. pro faciliori variolarum & morbillorum cura, ſi natura in expellendo ſegnior advertatur, varia ſudorifera, ſed maximam partem decocta, & in his lentes commendantur. Art. 11. cordialia cum hactenus præſcriptis medicamentis exhibenda ſuadentur, quæ malignitati & putredini ſpecifica proprietate reſiſtant, qualia ſint rad. pentaphylli, tormentillæ, carlinæ, folia ſcordii &c. item pulvis ex corall. rub. raſura eboris, cornu cervi, & pulvis bezoardicus. Art. 12. pro virium conſervatione juſcula cum herbis varia & quædam medicamenta; præ omnibus vero vinum vetus laudatur vel odore ægrotum reficiens. Art. 13. quomodo variis ſymptomatibus obviam eundum edocetur, ſi ſcilicet hepar, lien, inteſtina, renes, pulmones, collum, oculi, nares, facies a variolis obſideantur. Ex reliquis duo notamus tantummodo: ſcilicet in oculos, ſi illi impetantur, ſæpius inſtillandum eſſe columbarum ſanguinem, & faciem ipſam, ne cicatricibus aut foveis fædetur, tali ſanguine e vena ſubalari extracto & calido eſſe lavandam. Ex infinitis autem remediis ad formæ elegantiam a variolarum veſtigiis præſervandam varia recenſentur ſelecta nobilioribus e ſexu ſequiori inſervitura, e. g. oleum vitellorum ovi, pinguedo vervecina recens fuſa ſeu liquefacta, aqua mille florum, aut fimi vaccini menſe Majo deſtillata, axungia humana, item aqua peculiaris deſcripta &c. quibus

bus omnibus vel inungi, vel etiam lavari facies præcipitur. In additamento ſeu Mantiſſa remediorum præter alia communicantur tria in gratiam formoſiorum, quæ infallibilia venditantur pro pulchritudinis theſauro conſervando: (1.) lardum vetus q. p. infigatur extremitati baculi, vel immittatur batillo focario ignito & accendatur, ut guttæ decidant in pelvim frigida repletam. Poſt coagulationem colligatur, & in alia aqua frigida ſæpius mutanda pluries lavetur, adhibendo tandem aquam roſarum & plantaginis, poſtque admiſceatur pauculum ceruſſæ. Hoc unguento poſt eruptionem puſtularum, & quando ſuppurari incipiunt, ægri facies fricanda tota eſt, ſuperimpoſita deinde paropide ex linteo optimo. Sic ſuppuratione facilius facta pruritus mitigatur, & cruſtis decidentibus foveæ nullæ remanent. (2.) Fundatur leni igne ſeu ſtilletur lardum recens in patinam figulinam vernice obductam ſeu vitreatam, capiantur ejus accurato pondere ℥iij. agitentur diu cum aqua roſarum & plantarum, & in fine adjiciatur ℥j. ſanguinis columbæ & vitelli ovi, redigantur omnia in ſubſtantiam uniformem, & cum pluma applicetur hoc unguentum bis in die tepide univerſæ faciei. Notandum tamen ejusmodi remedia nunquam adhibenda, niſi poſt nonum vel decimum diem, expulſione ſcilicet puſtularum omni perfecta. (3.) Poſt caſum ſquamularum ſeu cruſtarum pomada ſequens commendatur, quæ non tantum foveas a puſtulis relictas explendo cutim reddat æqualem, ſed & a rugis faciei ac mammarum, nec non aliarum partium a puerperio deformitatem contrahentium præſervet: ℞ 40. vel 50. pedes vervecinos biduo vel triduo ante plenilunium. Confracti bulliant in ſ. q. aquæ, & quod ſupernatabit colligatur. Huic adde ſperm. ceti duas vel tres drachmas, pinguedinis porci recentis & butyri recentis non ſaliti a. ℥ij. Liquefiant omnia in olla vitreata, & ſic unita refrigerentur, hinc laventur aqua roſarum ad perfectam albedinem, ac tandem ſerventur in vaſe vitreo pro uſu. Bene facerent, inquit Dn. Auctor, hoc medicamento uſuri, ſi plura fruſta pellis d' Occagne præparata faciei vel aliis partibus a rugis præſervandis applicarent. Præparationis tamen modum tanquam ſecretum ſibi reſervat.

Qui annexus eſt tractatulus de renum & veſicæ calculo, in duas abit ſectiones. Utraque ſcinditur in tria capita, quorum I. de diagnoſi ſeu cognitione calculi vel in renibus, vel in veſica; II. de prognoſi, & III.

& III. de curatione agit. Singulis capitibus ſui ſubjacent articuli, quos ſingulatim recenſere merito ſuperſedemus. Arctis enim brevitatis liminibus circumſcribuntur, ut ægre citra totius laceration em quicquam liceat extrahere. Quædam tamen in hoc compendio cumulantur, quæ forſan lectionem videntur meritura.

ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥ ΠΕΡΙ ΤΩΝ ΤΗΣ ΔΙΑνοίας σχημάτων· καὶ περὶ τῶν τῆς λέξεως σχημάτων. α. β. &c.

i. e.

Alexandri *de figuris Sententiæ atque Elocutionis libri II. cum* Phœbammonis *de Schematibus oratoriis Scholiorum libris duobus, &* Minuciani *de ſedibus argumentorum libro Græce, cum verſione Latina & notis* Laurentii Normanni Prof. Reg. Upſalienſis.

Upſaliæ excudit Henricus Keyſer, 1690, in 8. Plag. 13.

QVis Alexander hic, librorum περὶ τῶν τῆς διανοίας σχημάτων, καὶ περὶ τῶν τῆς λέξεως σχημάτων auctor ſit, inter eruditos adhuc diſquiri ſolet. *Conradus Geſnerus* in Bibliotheca ſua Univerſali eum Alexandrum Aphrodiſienſem, ſummum Philoſophiæ Ariſtotelicæ inſtauratorem eſſe, arbitratur. At clariſſimus editor, vir Græce doctiſſimus, *Laurentius Normannus*, in notis hic ſubjectis, argumentis non obſcuris haut alium eſſe, quam qui Numenii filius, ὁ Νουμηνίου σοφιστὴς a Suida adpellatur, probat: qui, ut ipſe ex Julio Rufiniano rhetore antiquo colligit, Aquilæ itidem rhetoris σύγχρονος, ac adeo ævo Antoninorum floruerit. Siquidem parens ipſius, Suida teſte, παρεμυθητικὸν Ἀδριανῷ εἰς Αντῖνοον ſcripſit. Cui quum Hypotheſes item περὶ τῶν τῆς λέξεως σχημάτων *Suidas* tribuat, aut ſimillimum & maxime geminum, aut hoc ipſum fortaſſe filii ſcriptum intellexiſſe, laudatus modo *Normannus* noſter conjicit. Hic vero Aldinum exemplar Græcum, quod præ manibus habuit, tum emendavit, tum nova interpretatione illuſtravit, notasque ſub finem adjecit eruditas. Cui propter cognationem argumenti, *Phœbammonis* Σχόλια περὶ σχημάτων ῥητορικῶν ex editione Aldina, in qua nullum præſcriptum fuerat nomen, adjunxit,

junxit, eadem argumentis haut contemnendis autori dicto vindicans, verum an is Hermogene ſit antiquior, definire haut auſus, probat, poſt diviſum veteris novæque Romæ Imperium vixiſſe, ac gente Ægyptium & quidē Alexandrinum fuiſſe. Id dubio caret, eum profeſſione fuiſſe Chriſtianum: quia *lib. 2. p. 124.* S. Paulū, θεῖον ἀπόστολον, (allegando 1. Cor. X. 10.) adpellat. Tandem nominatis jam duobus rhetoribus comitem dat *Minucianum*, qui libro περὶ ἐπιχειρημάτων, argumentorum inveniendorū rationem brevi, ſed exquiſita bonarū rerum fruge ac copia referto libello, operis majoris ὑποσπασματίῳ, ſummatim complexus eſt. Is licet in Aldinorū Rhetorum opere ultimū teneat locum, ingenio tamen & arte neutiquam poſtremus eſt. Patre Nicagora Sophiſta Athenis nato, Gallieni Imperatoris ætate vixit. Synopticæ Rhetoricæ autor eum hoc elogio ornat: Μινουκιανὸς ἐκεῖνος, ὃν ἔφην, ὁ πανοπλοφόρος, Φύσεως θείας μετοχικώς. Mentionem quoque ejus *Photius Cod. CCXLIII* facit honorificam. Præclare igitur de bonis literis & antiquis ſcriptoribus Græcis meretur *Cl. Normannus*, qui non tantum Rhetores laudatos Græcos emendate publicæ iterum luci expoſuit; ſed alia etiam Græca ſcripta prælo parata habet, quæ ut Orbi Erudito communicet, merito optamus.

MEMOIRES DU SIEUR DE LA CROIX CONTENANS diverſes relations de L' Empire Othomann.

i. e.

Relationes diverſæ de Imperio Othomannico, auctore Domino de la Croix.

Pariſiis apud A. Cellier 1684. in 12. Plag. dim. 8 3.

DEſcriptionem hanc Imperii Othomannici ex diariis ſuis compoſuit nobiliſſimus Auctor, cum Legato extraordinario Regis Galliæ Marchioni de Nointel ad Imperatorem Turcarum, anno 1670 & ſequentibus, ab epiſtolis eſſet. Tractationem totius Operis duobo volumi-nibus, undecim vero epiſtolis ad amicum ſcriptis complexus eſt, præmiſſa explicatione vocabulorū linguæ Turcicæ in libello occurrentium. Vol. I. *Epiſtola prima* iter ex Gallia per Archipelagum, adventum Legati

gati in insula Melitensi, ejus receptionem a Magno Ordinis Magistro factam, adjuncta delineatione urbis & munimentorum, tunc abitum & appulsum ad insulas Tenedum & Chium, item ad propugnacula Imperii Turcici *Dardanelles* dicta, in fine adventum in metropolin, magnificum ingressum Legati in illam, & primum ejus congressum cum Gubernatore urbis Constantinopolitanæ *Kaimmakam* dicti describens. Qua occasione notat, naves transportantes Legatos Regis Galliæ, in transitu regiam sedem Imperatoris Turcici, *Serraglio* dictam, explosione tormentorum bellicorum non salutare; tametsi hæc species quædam submissionis a Legatis, si navibus hanc splendidissimam sedem Imperatoris prætervehant, aliis exigatur. *Secunda epistola* iter Legati Adrianopolin versus, ubi tunc temporis Monarcha Turcarum venationibus operam dabat, exponit, cum recensione eorum, quæ in congressibus Legati cum Magno Visirio, deinde Imperatore ipso, tum primo sacrorum Turcicorum Antistite, & Gubernatore Urbis notatu digna sese obtulere, non prætermissa accurata recitatione omnium solennium & ceremoniarum, quæ exactissime etiam in hac aula in receptione legatorum observari solent. Tandem hanc epistolam enarratione ceremoniarum, in festo *Bayram* dicto, quo jejunium quadragesimale Turcarum finitur, concludit. Reversus cum Legato Constantinopolin Auctor, *epistola tertia* urbis hujus palatia, templa, ædificia publica, sedem Imperatorum, Bosphorum Thracicum, castella maris nigri, columnam Pompeji, (quam tamen perperam hoc nomine insigniri ait, cum Cæsari Augusto, ut ex inscriptione videndum, dicata sit,) aquæductus & balnea, accurata descriptione exhibet. Quæ cum de urbe retulisset ad amicum, porro de regimine & politia Turcarum, de summa auctoritate Magni Visirii, de disciplina militari & civili, de cœca obedientia subditorum erga Imperatorem, & de viribus Imperii Ottomannici, (quas quidem exiguas admodum & deminutas esse asseverat) *epistola quarta* refert; de Magno Chamo Tartariæ, quatenus ille Imperio Turcico obnoxius sit, quædam adjiciens. *Epistola quinta* iter secundum Legati Adrianopolim, & ejus negotiationes cum Magno Visirio, tum qui apparatus bellum cum Rege Poloniæ anno 1672 gestum in aula Turcica antecesserint, & qua pompa & magnificentia ipse Imperator cum toto exercitu in expeditionem profectus sit, quantus militum numerus, quid in expugnatione Caminecii contigerit, memorantur, quibus in fine rebellionis in urbe Tripoli eodem anno ortæ motus annectuntur. *Epistola sexta*, ab amico monitus, in descriptione Regiæ Sedis Constantinopolitanæ mentionem Imperatricis & fœminarum illic habitantium factam non fuisse, prolixa narratione respondet, quæ habitacula sint Imperatricis, quæ fœminarum aliarum, qui ministri, quæ mulierum harum vivendi ratio, qui ritus nuptiales Imperatoris, quæ ratio mutuæ salutationis inter Imperatorem & matrem ejusdem, quis modus faciendi preces, & quæ quotidianæ occupationes Magni Imperatoris sint. His subjungit finem negotiationis Legati Gallici in aula Turcica, additis articulis fœderis pacti. Cum his ipsis postquam missus a Legato Auctor in Galliam fuerat, ut ratificationem Regiam adferret, redux Constantinopolin, *Voluminis secundi Epistola prima* ad amicum refert, quid eo in itinere sibi obtigerit, cum descriptione insulæ Scii & urbis Smirnæ, quas in itinere salutaverat. Reliquam epistolæ partem historica relatio de origine Magni Visirii tunc temporis Rioprulli, ejus varia fortuna, promotione ad supremum ministerium status, familia, ministris & sumtibus, ut & reditibus occupat. Annexa est enumeratio præcipuorũ ministrorum Imperii, cum expeditionibꝰ cuiq; convenientibꝰ: sub finem de adventu Legati Regis Angliæ, & quid notatu dignum in negotiatione ejusdem fuerit, amicum certiorem reddit. In *secunda epistola* de ceremoniis circumcisionis filiorum Imperatoris, Mustaphæ & Hamet, agit Auctor; ubi sermonẽ de spectaculis & festis eodem die celebratis, de donis Principibꝰ circumcisis non solum a supremis imperii ministris, sed & ab omnibus artificũ & opificum sodalitiis oblatis, de itinere Principum per urbem, & insequutis nuptiis Mustaphæ Bassæ cum filia Imperatoris, & quæ in illis observatu digna fuerint, instituit. In *tertia epistola* exhibetur historica descriptio provinciarum Moldaviæ & Walachiæ, de nominatione & investitura Principum, de receptione illorum a subditis, quas leges, quam formam gubernandi observent, quæ castra, qui ministri, quanti sumtus & reditus illorum sint. Et cum in epistola prioris Voluminis *quinta* de bello Turcico cum Rege Poloniæ ad amicum quædam perscripsisset Auctor; hinc posterioris Voluminis *quarta* de adventu Legati Polonici ad aulam Turcicam, de propositionibus ejus concludendæ pacis caussa, de articulis pacis, & quæ huc pertinent, illum certiorem reddit. Mox caussas nati belli inter Ducem Magnum Moscoviæ & Imperatorem Turcarum, lite-

literas hinc inde ſuper hoc bello ſcriptas, profectionem exercitus Turcici, conjunctionem cum Tartarorum copiis, obſidionem & expugnationem caſtelli Czegrim, cladē Turcarum & res afflictas eorundem exponit; ſtrategema Magni Viſirii, qui a Moſcorum militum ſupremo præfecto ruinam exercitus centum millibus Ducatorum redemerit, ſimul referens. Tandem *epiſtola quinta* & ultima de falſo Meſſia Judæorum *Sabbathai Sevi* integram concinnat hiſtoriam: ejus ortum, ſtudia, itinera, conjugium cum fœmina quadam *Mirjam* dicta, & cœcitatem Judæorum hunc deceptorem recipientium depingit. Hinc Turcarum metum de ſeditione Judæorum, captivitatem falſi Meſſiæ, ejus apoſtaſiam & tandem mortem in carcere enarrat; qua occaſione, de religione, fide, ceremoniis, feſtis diebus, jejuniis, nuptiis & ſepulturis Judæorum non pauca lectu non injucunda apponit, totum hoc opuſculum indice rerum & verborum concludens.

INSTITUTIONES GRAMMATICÆ ANGLO-SAXONICÆ & Mœſo-Gothicæ, auctore Georgio Hickeſio Eccleſiæ Anglicanæ Presbytero.

Oxonii e Theatro Sheldoniano 1689. in 4. Plag. 46.

QUalem jamdudum Eruditus Orbis deſideravit, & *Thomas Mareſchallus*, Collegii Lincolnienſis in Academia Oxonienſi, dum viveret, Rector clariſſimus promiſerat, Grammaticam Anglo-Saxonicam atque Gothicam, *Georgius Hickeſius* tandem laudando ſtudio compoſuit publicique juris fecit. Cum enim vir hic doctiſſimus deprehendiſſet, antiqua Saxonum Gothorumque monumenta, quorum in Anglia inprimis haud exigua copia hodieque ſupereſt, a Theologis æque ac Jureconſultis & Philologis legi merito debere; paucisſimos vero eſſe, qui ſine Grammaticæ adminiculo facere id ſeu velint, ſeu cum ſucceſſu poſſint: id laboris in ſe ſuſcepit, ut linguam, quam barbaram & incultam plerique putant, ipſe vero diſertam & ad elegantiam Græci ſermonis aſpirantem laudat, certis diſciplinæ regulis ſubjiceret. Sed de hoc inſtituto ſuo ipſe in præfatione uberius diſſeruit, harum rerum ſtudioſis omnino legenda. Cæterum Grammaticam hanc, de qua in compendio plura dici non poſſunt, excipiunt in eodem hoc volumine

tria

TAB. VIII.
Ad Supplementorum Sectionem X. pag. 523.

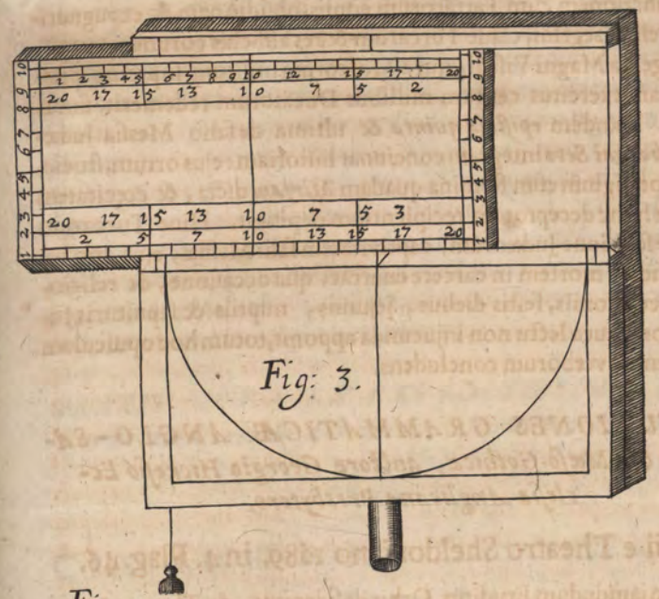

Fig. 3.

Fig. 1.

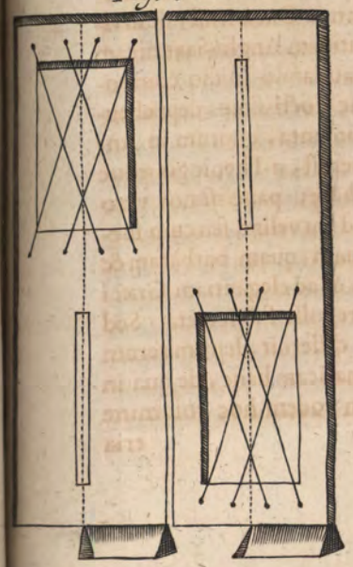
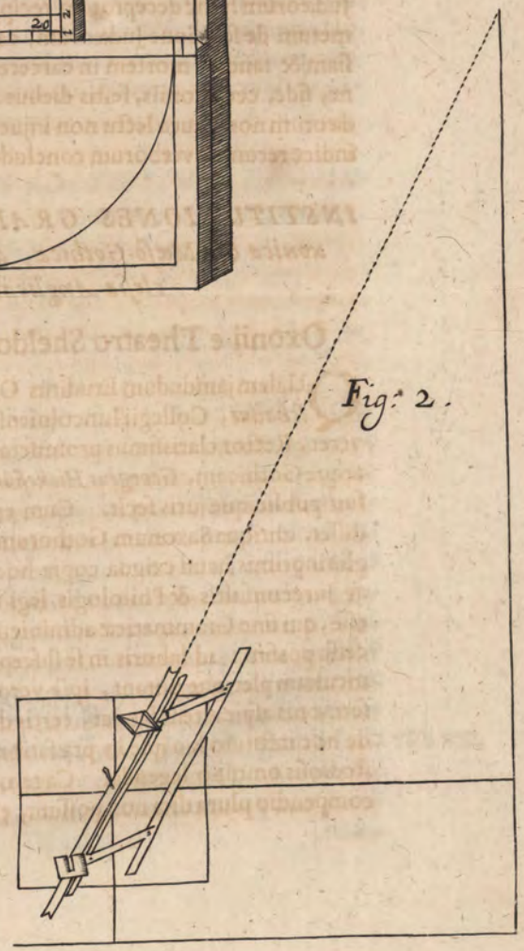

Fig. 2.

tria adhuc opuscula alia. 1. *Runolphi Jonæ* Rudimenta Grammaticæ Islandicæ, A. 1651 Hafniæ jam edita, sed quibus nunc Dictionariolum ab *Hickesio* nostro concinnatum accessit. 2. Catalogus veterum librorum Saxonicorum atque Gothicorum, tum qui typis exscripti sunt (quorum quidem illos, qui a *Jossilino*, *Somnero*, *Mareschallo* & *Junio* editi fuere, puros ac emendatos; reliquos vero omnes, etiam quos *J. Seldenus* & *H. Spelmannus* ediderunt, mendosos prodiisse, in Præfatione Auctor noster monuerat) tum qui in Bibliothecis, Angliæ inprimis, manuscripti magno satis numero asservantur. 3. *Eduardi Bernardi*, celeberrimi sæpiusque nobis laudati viri, Etymologicum Britannicum, e Dissertatione, quam de Orbis Eruditi Litteratura apparat, decerptum; quod specimen tale est, ut Dissertationem integram non possint non docti omnes quam avidissime expectare.

PRAXIS NOVA ET EXPEDITISSIMA GEOMETRICE mensurandi distantias, altitudines & profunditates, auctore P. Stanislao Solski, Polono, Societatis JEsu.

Cracoviæ, ex officina Francisci Cezari 1688. in 4. plag. 17.

Schematum Tab. 16.

QUem in scenam produxerat doctissimus S. J. Pater Solskius *Geometram Polonum*, operationes practicas sine usu acus magneticæ & regulæ proportionum facillima ratione expedientem, illum habitu Romano circumdatum denuo in lucem emisit, ut ad studiosos Geometriæ Polonici idiomatis ignaros ipsi quoque pateret aditus. Nova autem mensurandi praxis, quam ille docet, quinque hujus libelli partibus explicatur. *Prima* præmittit problemata de formandis lineis, angulis & figuris, breviterque perstringens incommoda instrumentorum, quibus vulgo Geodætæ utuntur, exponit fabricam tabulæ tam *simplicis* quam *divisæ*, nec non dioptræ cum pinnacidiorum novorum genere, ex quatuor constante chordis, quæ dum decussantur, duos angulos acutos efformant. (Vid. Fig. 1.) *Simplex* tabula nihil aliud est, quam tabula TAB. VIII. quadrata, ex quatuor quadratulis minoribus composita: ex simplici vero fit *divisa*, si quadratulorum latera in centum partes æquales distribuan-

buantur. Pars *ſecunda* uſum tabulæ ſimplicis & diviſæ explicat: *tertia* vero continet conſtructionem & uſum *tabulæ artificialis*, in quam tabula diviſa mutatur, ſi pars ejus dimidia, quæ duo quadrata complectitur, inſternatur lamina mobili easdem diviſiones habente. (Vid. fig. 2.) Transfert autem doctiſsimus Auctor inſtrumentum parallelarum ad novum uſum, dum unum ejus latus illud, quocunque etiam genere tabulæ utatur, lineæ fiduciæ adplicat, alterum vero ita diducit, ut longitudinem quæſitæ lineæ in quadratuli latere abſcindat. (Vid. fig. 3.) In *quarta* parte docetur, quomodo tabulæ ligneæ ſimplicisſimæ, quam *aſſerculi* nomine vocat Auctor, adminiculo omnes dimenſiones Geometricæ poſſint perfici, nec non quomodo *trium baculorum* ope, qui compoſiti triangulum rectangulum conſtituunt, quamplurima quæſita Geometrica in campis reſolvantur. *Quintam* denique partem complent problemata, quibus dimetiri licet altitudines per *umbram diurnam ac nocturnam*, non tantum extenſam per planum horizontale, ſed & fractam in plano verticali. Singulæ autem propoſitiones, quæ in univerſum ſunt 59, non ſolum demonſtrationibus confirmantur, ſed tanta cum perſpicuitate quoque proponuntur, ut facillime poſſint intelligi, præcipue ab illis, qui uſum Quadrati Geometrici & Menſulæ Prætorianæ habent perſpectum.

JOHANNIS GOAD, ANGLI, ASTRO-METEOROlogia Sana, ſeu Principia Phyſico-Mathematica, quibus mutationem aëris, morborum epidemicorum, cometarum, terræ motuum, aliorumque inſigniorum naturæ effectuum ratio reddi poſſit.

Londini, apud Samuelem Tidmarſch. 1690. 4. plag. 24.

QUæ in *Actis Eruditorum* Anni 1687, p. 22. ſeq. a nobis commemorata ſunt *Aſtro-meteorologica*, Clariſsimus eorum Auctor, antequam Anno 1689 de vita decederet, in compendium contracta, Latino ſermone, exterorum in gratiam, denuo propoſuit, perſuaſisſimus hanc cœleſtium contemplationem non ſolum animum pariter atque oculos erigere lætoque paſcere ſpectaculo, ſed varias quoque utilitates redundare poſſe in genus humanum, ſi aſtrorum vires rite inveſtigentur. Quamobrem nauticæ quoque rei peritos orat, ut in longo ſuo marino otio impendant potius tempus, quam fallant; nec arte ſua ad privatorum quæſtum tantum, ſed ad bonum publicum utantur; cui poſt propagationem religionis Chriſtianæ melius conferre non poſſint, quam aëris mutationes diligenter annotando, ut tandem ars Aſtrologica perfectior evadat: ipſisque ut majori cum voluptate id facere poſſint, certas regulas præſcribit. Cæterum opuſculum ipſum in duas partes commode tribuere licebit, quarum *prima* de ſubjecto & materia meteororum diſputat; ſtellis tam errantibus quam affixis influxus ſuos vindicat; varios modos, quibus Planetæ caloris & frigoris vicisſitudines producant, affert; præcipue vero de aſpectibus non ſolum in univerſum, ſed ſingulorum quoque Planetarum inter ſe & cum fixis, agit; tandemque ſuſpiciones Coſmicas de fixarum & partium Zodiaci, nec non de Horizontis & Meridiani viribus proponit. *Altera* pars per præcedentis doctrinæ principia rationem reddere conatur inſigniorum aliquot naturæ effectuum, diſſerendo de natura & qualitatibus menſium anni, de morbis epidemicis & peſte, cometis, terræ motibus, fulmine & fulgure, maris fluminumque motibus & inundationibus, ventisque tandem & tempeſtatibus. Quos vero aphoriſmos de rebus jam dictis in medium profert, eorum veritatem diligentisſimis accuratisſimisque multorum annorum obſervationibus expertum ſe eſſe Cl. Auctor affirmat, nec Chymicum ullum foco aſſidentem diligentius avidiusque unquam excubuiſſe notandis obſervandisque variis ignis gradibus, & arcani χρυσοποιητικῆ diverſis coloribus mutationibusque, quam ipſe in naturæ cœleſtis varietatibus aërisque vicisſitudinibus perſcrutandis invigilaverit. Provocat autem, ſicubi brevior eſt, ad majus ſuum opus Anglicano idiomate editum, ex illoque repetit conſilium de Profeſſore Aſtrologiæ Lugduni Batavorum conſtituendo, quod tanquam *ex nimio fervore dictum culpaſſe* Cl. Auctori viſi ſumus, cum illud l. c. recenſeremus. Enim vero mentem hanc a nobis alienam fuiſſe, facile intelliget, quisquis verba noſtra inſpicere non gravabitur.

AVERIGVACIONES DE LAS ANTIGVEDADES de Cantabria, Autor el Padre Gabriel de Henao, &c.

sive,

Cantabriæ Antiquitates luci restitutæ, autore P. Gabriele de Henao, Valdoletano, Theologo & Magistro Scripturæ S. in Regali Collegio Societatis Jesu in Academia Salamanticensi.

Salamanticæ, ap. Eugenium Antoniũ Garciam. 1689. fol.

Plagul. 12½.

ORdinis sui primipilum ac fundatorem, *Ignatium Loyolam*, (cui & ampullis plenissima dedicatione liber hic inscribitur) peculiari honoris genere mactaturus Autor, patriam ejus Cantabriam scriptis suis clariorem reddere, ipsiusque historiam & antiquitates a silentii caligine vindicare sibi proposuit. Utut vero haud inficietur, terram hujus nominis latiores fortean fines olim habuisse: hac tamen appellatione nunc tres illas potissimum provincias, propiori Magistrum isthunc suum jure attingentes, comprehensas vult, *Guipuscoam* puta, *Biscaiam* & *Alavam:* quarum prima nempe natale solum, reliquæ duæ majores ac prosapiam ipsi dedisse celebrantur. Et Guipuscoam quidem quod attinet, satis constat, eam Ignatio patriam contigisse: cum hodienum in oppido *Azpeytia*, (sub cujus nempe districtu Loyolana Domus sita est,) & templum Divi Sebastiani & baptisterium ejus, in quo scilicet iste sacrum recens natus lavacrum subierat, hoc nomine a gravidis certatim frequentari feratur, suos ibidem partus boni ominis ergo sacris initiari exoptantibus, imo & plerumque ipsos Ignatii Ignatiæve nomine vocare gestientibus. Quin & superest ibidem ipsum nobilis illius familiæ de Loyola palatium, *la Santa Casa* nunc appellari solitum, quod eum in hanc lucem primum editum susceperit: quodque non ita pridem, anno nempe 1681, ab ultimis ejus possessoribus, Ludovico Henrico de Cabrera & Teresia Henrica Velasca de Loyola, Marchionibus de Alcañizas & Oropesa, per solennem cessionẽ translatum fuit in DominamMARIANAM Austriacam, hodierni Regis Hispaniæ matrem: quæ dein anno sequenti illud porro cessit Patribus Societatis Jesu, pro fundando illic Ordinis sui collegio; reservato tantum sibi, & post mortem suam Regi filio, ejusque in regno successoribus, jure Patronatus, repetitaque denuo conditione, quippe quæ & priori illi cessioni annexa fuerat, ne

scilicet

scilicet ullum pro futuri Collegii fabrica parietem demoliri fas esset, sed antiquis hujusce domus muris, ob vetustatis venerationem illibatis, contigua modo ædificia adjungere & excitare liceret. Biscaiam vero & Alavam quod concernit, operose evoluta istarum historia genealogica clare deducit Autor, Ignatium ex earum familiis nobilitate antiqua conspicuis maternum genus derivare; cujus etiam rei notitia inter incolas istorum tractuum sparsa, id effecisse se Noster prædicat, ut Status Biscaiæ anno 1680, habita solenni diæta, Sanctum hunc in provinciæ suæ Patronum adoptarent, festumque ei quotannis die 5. Novembris celebrandum dedicarent, confirmatione hujus rei ab Innocentio XI & Sacra Rituum Congregatione, impetrata: quale quid a Guipuscoanis jam tum anno 1610 fuerat factum: ut adeo dubium fere sit, majorine officii genere Loyolam suum, propter conciliatos noviter tot cultores atque clientes, an vero Cantabriam ob illustratas tam egregie ipsius Antiquitates, sibimet devinxerit Autor: quanquam & ipse profiteatur, in istius potissimum honorem, totum hunc laborem a se susceptum fuisse; de cujus etiam historia non pauca commemorat particularia, pleniorem tamen ejus notitiam desiderantes remittit ad largius P. Francisci Garciæ opus de vita, virtutibus & miraculis Sancti Ignatii conscriptum.

Præsentem huncce Librum Autor in *quatuor Tomos* dispescere consultum duxit, quorum *Primus* dicatur antiquiori Cantabrorum historiæ, a summis inde temporibus, quibus Hispania incolis habitari cœpit, per totum annorum tractum, quo Romani in ea imperium tenuere; *Secundus* destinatur rebus in Cantabria Gothorum dynastia durante gestis; *Tertius* iis, quæ Maurorum ævo ibi contigerunt; *Quartus* denique recentiori quodammodo historiæ, sub Regibus nempe Legionis, Comitibus item Regibusque Castellæ, eousque donec hæc provinciarum triga Castilienſi tandem coronæ incorporata fuerit. Utut autem impræsentiarum non nisi *primus* exhibeatur *tomus*, Clarissimi e Societate Jesu sæpiusque laudati nobis Viri, *Danielis Papebrochii*, beneficio ad nos delatus; asseverat tamen Autor, & residuos omnes jamjam elaboratos in promtu esse, quantocyus publicandos, cum compererit, isthunc a bonis bene acceptum fuisse: de quo quidem vix erit dubitandum, cum & singularis industria hoc in opere adhibita, & materiæ, hactenus nempe non nisi parcissime ab aliis pertractatæ, raritas

ritas plurimorum facile applauſum impetrare poſſe videatur. Ac ſane certum eſt, de regionibus his, quod antiquiora maxime tempora concernit, parum aut nihil conſignatum literis ſupereſſe, cum gens hæc, perinde ac aliæ plures fortitudini ac militaribus exercitiis magis, quam ſtudiis humanioribus deditæ, præclara facere, quam ſcribere maluerit: exteri vero ob barbaros incolarum mores non auſi ſint oras has ibive geſta penitius explorare, notitiamque adeo, quæ commentariis concinnandis ſufficere potuiſſet, ſibi comparare. Et hinc cum neminem Noſter habuerit, maxime circa primordia hujus nationis & remotiora ſecula, primo hocce libro comprehenſa, cujus veſtigia hac in materia legere potuiſſet, conſarcinandum ipſi undiquaque fuit, quicquid apud priſcos ſcriptores, & in Romana inprimis hiſtoria, ſparſim de Cantabris traditum extat: quæ nempe cuncta indiſtincte tribus illis Hiſpaniæ provinciis accommodare non dubitavit, proteſtatus tamen, ſe per hoc nullum reliquis præjudicium facere velle. ſi quæ partem de rebus iſtis ſibimet vindicare præſumant: quandoquidem conſtet, Guipuſcoam, Biſcaiam & Alavam, (tractus puta recentioribus demum ſeculis iſta nomina, quorum ratio etymologica *cap. 54. 55. 56.* operoſe redditur, ſortitos,) non poſtremam Cantabriæ portionem conſtituiſſe, quamvis probabile ſit, ampliorem Hiſpaniæ partem ejus quondam appellationis fuiſſe participem. Non pauca tamen inſuper, quæ tractatui huic inſereret, ex archivis partim publicis, partim privatis amicorum ſcriniis corrogaſſe ſemet profitetur, utut exoptatis pauciora, dum plura hujuscemodi ſibi promiſerit, quam impetraverit. Cum vero, ceu dictum, ſigillatim compilare cuncta, & in cumulum ex variis autoribus congerere oportuerit, hinc non commode licuit juſtam & filo continuo decurrentem nullisque interruptam hiatibus hiſtoriam contexere: contentusque adeo fuit, materias ſparſim occurrentes ſeparatis capitibus tractare, tali quidem ordine, qualem aut temporum ſeries, aut commodior argumentorum connexio efflagitare viſa eſt. Ac ne interſectus tot autorum allegationibus diſcurſus ingratior lectori videretur, utque uniformi magis dictionis genere conſtaret, adducta autorum loca (quorum numeroſa nusquam non comparens caterva de inſigni ejus πολυλεξία affatim teſtatur,) in ipſo contextu ubique Hiſpanico ſermone expreſſit: ipſis citationibus verbisque Scriptorum Latinis ac authenticis ſub finem cujusque capitis rejectis: quorſum etiam relegavit notas

notas ac digreſſiones varias hiſtoricas atque philologicas, quas pro occurrentis materiæ ratione paſim facere viſum ipſi fuit. Cæterum non diſſimulat Autor, ſcriptum hocce ſuum non de panegyrici minus, quam de hiſtoriæ natura participare, dum non nude res geſtas referre, ſed ſubinde oratoriis amplificationibus extollere videri queat: proteſtatur tamen, ſalva ubivis rei veritate id a ſe factitatum eſſe, cui nempe inanibus ornamentorum lenociniis nil quidquam detractum voluerit. Et fatendum omnino eſt, ipſum non parum ingenii oſtendiſſe in exſculpendis quacunque ex occaſione Cantabrorum ſuorum laudibus: dum argute varia Autorum teſtimonia, obiter quandoque tantum de iis prolata, ſuos in uſus vertere iſtorumque encomio accommodare ſcivit. Jam ut de potioribus capitum hujus libri contentis adhuc nonnulla breviſſime dicamus; ſub initium inquirit Autor, quando primum habitatoribus inſtrui cœperit Cantabria: ubi rejecta opinione Alphonſi de Cartagena, Epiſcopi Burgenſis, Hiſpaniam jam ante diluvium incolas nactam ſtatuentis, contendit, Tubalis auſpiciis primitus coli hominibusque frequentari haſce terras cœpiſſe: cujus rei veſtigia hodienum reſidua innuit in variis locorum nominibus, Armenicam quadantenus originem ſapientibus. Proximis capitibus perſequitur colonias a Cantabris quondam in alias orbis partes emiſſas: in Hiberniam puta, Corſicam, Iberiam Aſiaticam, nec non Britanniam, quæ ipſa nempe hujus rei memoriam in *Cantabrigiæ* ſuæ nomine ſervaſſe perhibetur. Sicuti inter conjecturas, de Hibernia a Cantabris quondam habitata, & illud refertur, quod familiaris adeo nobilioribus ejus regni viris titulus *Onel* vel *Odonel*, nonnunquam plane in merum *O* abbreviari ſolitus, derivatus videatur a Vaſconica voce *Oneen*, quæ *Optimum* ſonet. Sed & in aliis terrarum tractibus inveſtigandis ſtrenue collata a Cantabris opera Cap. 4. extollitur. Sic ſub rege Caſtellæ Henrico III, circa annum 1393, Biſcaiani & Guipuſcoani memorantur detexiſſe Canarias; pariter a nave quadam Biſcaiana Columbus primam de America hauſiſſe notitiam dicitur; quin & famoſa illa navis *Victoria*, quæ terrarum orbem prima totum circumire auſa eſt, nauclerum habuiſſe traditur Guipuſcoanum, nempe *Joannem Sebaſtianum del Cano* ex civitate *Guetaria* oriundum. Porro *Cap. 5.* inter Cantabriæ prærogativas & illud recenſetur, quod in horrenda illa annonæ inopia & ſiccitate, quæ circa annum Mundi 2888 univerſam Hiſpaniam,

migrare coactis pasſim incolis, afflixiſſe narratur, pluviis per 25, vel ſecundum alios, per 29 annos penitus ceſſantibus, (quos dein continui per triennium imbres exceperint,) Cantabria tamen per hoc habitatoribus haud nudata fuerit, ut reliquæ pleræque provinciæ, dum alumnum ejus flumen Iberus, nunc *Ebro*, pariter ac in Andaluſia Bætis ſeu *Guadalquivir*, ab exſiccatione immunitatem habuerit. *Capite 6. & ſequentibus* compluribus, Autor varia geſta & egregia Cantabrorum facinora pertractat, ac ſecundum potiores circumſtantias expendit, quibus in bello Hannibalis cum Romanis, aliisque dein præliis, Pompeji primorumque Cæſarum Romanorum ævo habitis inclaruere: qua occaſione non exigua lux accenditur antiquæ Geographiæ, dum Autor hiſtoria id ferente, ſedulo, & integris quandoque capitibus, inquirit iu verum ſitum locorum a priſcis Scriptoribus memoratorum, & quænam hodie oppida iis reſpondeant: v. g. ubi Juliobriga ſteterit, portusque Victoriæ, *c. 10.* ubi Cantabria urbs, quam ab Auguſto everſam nonnulli tradunt, & num talis unquam extiterit, *cap. 15. ſequ;* ubi Segeſama, *c. 17.* Vellica, *c. 18.* Mons Vinnius, *c. 19.* Arracillum, *c. 21.* Mons Medullius, *c. 22;* quænam Flaviobriga a Veſpaſiano fundata, ac num ei reſpondeat ſitu hodierna *Bermeo*, *c. 37.* num vero *Bilbao c. 38.* vel *Orduña*, aut Fontarabia, aut *Portugalete*, aut *Urdiales? c. 39:* tanta enim caligo priſcam non raro Geographiam obſidet. Cæterum quicquid de debellatis ab Auguſto Cantabris plerique dicant, noſter dubiam valde ejus rei fidem facit *c. 27*, aut ſaltem hancce ſuam Cantabricarum provinciarum trigam a jugo Romanorum liberiorem perduraſſe contendit, ejusque rei argumentum inter alia allegat pertinacem iſtic linguæ Vaſconicæ retentionem; cum alias ditiones devictæ plerumque victorum ſermonem adoptaſſe deprehendantur. De priſcorum quoque Cantabrorum religione Autor nonnulla in medium affert *c. 30*, quos licet ab omni ſuperſtitione abſolvere non audeat, ſtatuit tamen craſſioris iſtius idololatriæ, gentium plerisque familiaris expertes, nude Deum *ἄγνωστον* coluiſſe; mentionemque ſimul facit legationis cujusdam, quam ab Hiſpanica natione ad Salvatorẽ noſtrum miſſam, pro impetranda evangelii apud ſuos prædicatione, nonnulli volunt, trahentes illuc textum *Joh. 12. v. 20.* ubi de Græcis Chriſtum viſere exoptantibus agitur. Porro quamvis ipſam Cantabriæ deſcriptionem geographicam in Librum hujus operis IV. diſtulerit: non omiſit

mi ſit tamen interim varia notabilia & privilegia, primarias ejus civitates, Bilbao, Bermeo, Fuente-Rabia concernentes commemorare, a *cap. 42.* usque ad *48.* Denique non erudita minus, quam lectu jucunda ſunt, quæ de ferreis priſcarum quarundam gentium nummis, *c. 7.* de Crucis imagine jam olim a Cantabris inſignium loco adhibita, *c. 28. ſeq.* de Inſcriptionibus variis in Cantabria repertis, *c. 40. & 41.* de famoſa illa quercu prope Guernicam, (quæ & ipſa abſolute *arbor de Guernica* vulgo audit, ſub qua nempe olim Biſcaiæ Domini nudato pede ſiniſtro ſuis juramento ſe obſtringere juſſi fuerunt, & hodienum diætæ generales Biſcaianorum celebrantur, unde & per arborem illam ſignificata quibusdam creditur, quam Biſcaiæ inſignia lupo lupaque ſtipatam, repræſentant) *cap. 60. ſeq.* nec non de pluribus aliis talismodi materiis ad hiſtoriam & philologiam facientibus afferuntur: quorum ſuavitate deguſtata, plurimi dubio procul reſiduorum etiam hujus libri tomorum editionem feſtinandam nobiſcum anxie exoptabunt.

RELATION UNIVERSELLE DE L' AFRIQVE Ancienne & Moderne, en quatre parties, par le Sr. de la Croix.

hoc eſt,

Deſcriptio Africæ Antiquæ & Hodiernæ, quatuor partibus diſtincta, autore Domino de Cruce.

Lugduni apud Thomam Amaulry 1688. in 12. Tomi IV.

Conſtat Alphab. 4. plag. 9.

HÆc Africæ deſcriptio non æqualiter in Partes & Tomos diſtributa eſt, ſed Partium diviſio materiem ſequitur: Tomorum diſpenſatio commoditatem voluminum, adeo ut Pars prima in Tomum ſecundum; & Pars ſecunda in Tomum tertium excurrat: in cujus medietate incipit Pars tertia, quæ in quartum etiam Tomum protrahitur, ita ut quarta Pars non integrum comprehendat Tomum quartum. Partes rurſus in Libros, libri in Capita, hæc in Sectiones diſpeſcuntur. Pars prima de regione Alborum Africanorum; ſecunda de Nigritarum terra; tertia de Æthiopia utraque, Superiore & Inferiore; quarta de Inſulis circa Africam tractat. Præmittitur generalis theoria

Terreſtris Globi ſecundum Circulos, Zonas, Climata, Umbrarũ differentias: nec non quatuor majorum partium, Europæ, Aſiæ, Africæ, Americæ, ſecundum limites, ſitum, tempeſtates, etiam incolarum mores ac ingenia, quantum de illis in univerſo judicare licet.

Primæ Partis liber primus *Ægyptum* deſcribit, & Inferiorem quidem, ſive ad mare vergentem, a finibus Barcani regni per Nili oſtia progrediendo, ubi Alexandria cum veteri Pharo & Bibliotheca; Bochiris ſive Buſiris; Roſette cum herba Loto; & Foa, ac aliæ urbes illuſtrantur. Aliter autem nobiliſſimus Autor tripartito Ægyptum, quam veteres, diſtinguit. Ptolemæus Hebdanomidem, & Strabo Mediam inter Delta ſive Inferiorem, ac Thebaidem ſive Superiorem locant: Noſter ſuam Mediam ita a latere apponit Inferiori, ut Damiatam, quæ in Peluſii, maritimæ urbis, ferme loco eſt, adſcribat Mediæ; Memphim vero & Pyramides, quæ veteribus in Media ſunt, ad Superiorem referat. In Memphitico tractu urbem amplisſimam Cairo commendat, quam quadripartitam facit, Bulac, quæ portum in Nilo continet: Carafam ſive Maſſar, quæ palatia habet: Veterem urbem in ruinis, Chriſtianorum & Armeniorum habitaculum: & tandem Magnam Cairo, de cujus amplitudine, vicorum, platearum, portarum, turrium numero multa ibidem recenſet. Digreditur hinc ad Balſami, arboris odoriferæ deſcriptionem, quam contra Plinii, Strabonis, Dioſcoridis & aliorum ſententiam, negat in Palæſtina aut Syria primigeniam fuiſſe, quod propria Arabiæ Felicis, & in ea Meccanæ & Medinenſis regionis ſit; unde ſacra illa peregrinatione, quam ad ſepulcrum Mohammedis ſuſcipiunt Cairenſes, in Ægyptum quoque deferatur: in Judæa autem primum viſam, quum Regina Sabæa Salomoni eam dono tuliſſet. Addit de uſu ejus in medicina, nec non de aliis odoriferis, Moſcho, Tamariſco & ceteris, quarum in Ægypto copia ſingularis ſit. In eodem Cairenſi tractu oppidulum aut pagum Mataream laudat, ubi Mariam cum puero Servatore exulaſſe, multorum ait conſenſu probari, qui rudera etiam domunculæ, & fontem oſtendant, quibus ſancti illi exules, Herodem fugientes, uſi credantur. Prope inde ruinas Heliopoleos diſtare, in iisque obeliſcum hieroglyphice inſcriptum ſupereſſe commemorat. Interjecta Pyramidum deſcriptione, Mumias, & qua condiuntur, pollincturæ materiam examinat, nobilium cadavera a plebejis ex elegantia vel incuria diſpoſitionis ac ordinis diſtinguens. De lampade etiam inexſtinguibili, in Memphiticis ſepulcris reperta, & hujus occaſione de ſimilibus lucernis Romanorum diſputare inſtituit. Varia deinde, quæ reſtant, commiſcet, inſulam Nili Michiam, & Gezam oppidum prope Pyramides; & Suez emporium ad ſupremam Sinus Arabici oram: & auſtrum verſus plura oppida ac obeliſcos; & tandem Aſnam in alia Nili inſula, quæ Siene eſt veteribus. Variis quoque arboribus ac herbis explicatis, tempeſtates anni pro illo Climate definit, Ver nempe per Januarium & Februarium bimeſtre: Æſtatem primam & peregrinis noxiam per Martium, Aprilem, ad ſolſtitium usque: inde Æſtatem ſecundam & tolerabiliorem usque ad Auguſti finem, quo Autumnus incipiat, qui Septembrem & Octobrem abſumit: a quo reliquum menſium, November & December, hiberni temporibus relinquatur. Pergit Auctor ad linguam antiquam gentis, quæ Coptica dicatur, nec hodie pura ſuperſtes ſit, ſed variis linguis, Arabica, Græca & aliis permiſta, & hæc quoque rara in Ægypto, in vernaculæ uſum Arabica ſuccedente. Hieroglyphicam ſcripturam poſt Cambyſis incurſionem ceſſaſſe credens, argumentum inde pro Mumiarum antiquitate ſumit, quod hieroglyphico charactere tam ciſtæ earum, quam involucra conſignata videantur. Hinc ad imperandi formam progreſſus, & vetuſtiſsimum ſtatum, & qui ſub Ptolemæis fuit, & ſub Romanis, ac ſub Caliphis & Sultanis, breviter exponit, quibus ordinem magiſtratuum Turcicorum, in Ægypto hodie conſtitui ſolitorum, adjungit. De religione antiqua gentilium præfatus aliquid; quæ noſtris temporibus ibi vigeat, in Mohammedanam, Chriſtianam, & Judaicam diſtinguit, ita ut Mohammedana prævaleat, Chriſtiana non unius ſectæ, ſed Catholicorum, Jacobitarum, Georgianorum, aliorumque ſit. Tandem de Lacubus & Nilo agit, in illis duos potiſsimum commemorans, qui Alexandriæ in auſtrum ſubjacent: De Nilo Kircherum cum Voſſio committit, nec ipſe, quod certum ſibi videatur, ſuperaddit.

Ejusdem primæ Partis libro ſecundo Autor *Barbariam* percurrit, & quantum primus adhuc Tomus capit, regnum Maroccenſe cum Feſſano perluſtrat. Generatim mores, reditus, potentiam, limites contemplatus, urbis Marocco tum ſitu, tum magnitudine oſtenſa, ad ſingulas regni provincias, Hea, Sus, Duquelle, Gezule & ceteras converſus, principalium quoque urbium, utut Europæis in-

cognitarum, rationem habet, quarum enumeratione Lectorem non fatigabimus. Pariter in regno Fessano, post metropolim Fez sive Fes, provincias subjectas narrat, quarum præcipua, & ipsa Fez cognominata, ad Oceanum urbem Salèe teneat, Europæorum quoque fœderibus notam. Cætera provinciarum nomina Asgar, in qua Larache; Habad sub mediterraneo mari, cujus Arzilla, Tanger, & Ceuta sunt: Errif, in qua Pennon de Velez: ac Garet, ubi Melilla est, quæ urbes, in ora maris sitæ, Hispanici juris, excepta Tingi sive Tanger, adhuc fuerunt.

Tomus secundus continuat Barbariæ regnorum enumerationem, hoc est Algeriani, Tunetani, Tripolitani. Sub Algeriano etiam Telensinum censetur, cujus metropolis Tremesen sive Telensin, Arabibus Telimisen, laudatur. In provinciis Algerianis, quarum XVIII cum *Gramaye* Geographo numerantur, præcipua censetur, quæ nomen regiæ Alger servat, quam urbem Autor non delineat modo cum munimentis suis, sed incolarum etiam mores & consuetudines; nec non imperium describit, quod varium fuit pro diversis temporibus. Si enim Alger Cæsarea Mauritaniæ est, ut Autori & aliis multis videtur, Romanæ olim ditionis fuit, quibus Saraceni eripuerunt, nomen quoque urbis pro sua lingua commutantes, in quorum potestate mansit, aliquando Telensino regi subdita, post Principi cuidam Arabum, cui famosus pirata Barbarossa ademit, cujus frater, Hispanorum potentiam veritus, in Turcorum fidem ac clientelam se, urbem, & regnum dedisse fertur, quum Maximilianus Imperio in Germania præesset; quamvis Turcis in eam exigua potestas sit, quod cives libertatem magnam contra quoscunque tueantur. Deinceps alias urbes, Algerianis subjectas, Autor noster recensет, ut sunt Gigeri, Gallorum mercatura quondam nobilis: Constantina, olim Cirta dicta: & Bona, Hippo Regius antiquis, Augustini episcopalis sedes. Historiam subnectit bellorum contra Algerienses gestorum, sub Carolo V. infeliciter, submersa classe, & terrestri quoque clade accepta: & nuper a Gallis felicius, coacta civitate bombardarum tormentis, ut duris conditionibus pacem acciperet. De Tunetano regno Autor refert, eandem fere, quæ Algeriani, nunc formam sub Turcorum imperio esse, ad quos delata tandem Tunis sit, quum Caliphis antea, deinde Mauroccensibus, postea propriis regibus subfuisset. Hispanos omnibus viribus laborasse, ut Turcos inde repel-

repellerent, & Carolum V. rege Muley restituto, Guletam etiam, urbi vicinum castellum, præsidio tenuisse. Sed Muleyum a filio dejectum, novam materiem tumultuum fuisse, quibus Turci tandem invitati omnes Hispanos expulerint. Aliæ hujus regni urbes, Napoli di Barbaria, Cammart, Ariane, Porto Ferino, Susa, Mahomete, & Cairoan, quæ sedem aliquando Caliphis præbuit, memorantur.

Tripolitanæ urbis similia fata narrantur. Post Romanos Saracenis subditam vel Mauroccensi regi, vel interdum Tunetano paruisse. Seculo superiori captam a Petro Navarro, restitutam a Carolo V. invasisse prædonem Barbarossam, cui rursus ademtam ab eodem Carolo Imperatore, donatamque S. Johannis Equitibus, Turcos sub medium istius seculi occupavisse, qui Bassam quovis triennio regundæ civitati mittant, cujus autem potestas perinde ac apud Algerianos & Tunetanos, populi libertate restringatur. Provinciæ & urbes Tripolitanis subjectæ, per Cyrenaicam, Barca, & vicinas regiones, desertas plerasque investigantur, præter litorales urbes, a portubus commendatas, ut Bon Andrea (vetus Apollonia) Trabucho, Luco & aliæ sunt. Subjuncta est descriptio pyrobolicæ obsidionis, qua Galli nuper Tripolim, & revertentes inde Genuam Italiæ afflixerunt, extorquentes utrique urbi duriores pacificationes.

Liber tertius Partis primæ de *Biledulgerid*, seu interiore Numidia & vicinis regionibus agit. Nam ab Oceano incipit, quem provincia Sus attingit, sed alia ab illa, quæ supra in Barbaria appellabatur. Ab hoc in ortum recedunt Dara, Tafilet, & propria Biledulgerid, cum desertis Zahara & Zanhaga, quorum illud Libyæ nomine antiquis Latinis significatum dicitur. Et tantum de prima Parte.

Eodem secundo Tomo Pars secunda de *Nigritis* initium sumit, & primo quidem libro de iis agit, qui circa flumen Nigrum late ab utraque ripa habitant, ut in Guinea mediterranea, regnis Tombut, Guber, Agader, Cano, &, quæ regio notior est, Nubia, ab Nilo rigata, cujus caput olim Tenupsis, nunc Dangala perhibetur. Nubienses Christiani esse dicuntur, Alexandrinum Patriarcham cum Habesinis, quorum moribus congruant, venerantes. Secundo Partis secundæ libro litorales Nigritæ recensentur, ut Zelofes inter Nigri brachia, quorum regi minores reges circa Viride Promontorium & Flumen Gratiæ subjecti sunt. Obscura inde regna narrantur usque ad Sierra Lionis, qui altis-

simus

simus mons & regioni nomen dat, in qua Batavi, Angli, Dani negotiantes loca quædam possident. Sed clarior in hisce litoralis Guinea, & in ea post Quojæ regnum Litus Aureum in primis celebre, quod itidem Autor in regna divisit, quorum tantum castella quædam & munita ab Europæis loca nominamus, Takorari, Cabocorso, de la Mine, cujus obsidionem, qua Hollandi Lusitanis ademerunt, copiosis verbis recitavit. Addita similis expugnatio castelli Cormantin. Capite V. hujus libri animalia, fructus, metalla hujus regionis explicantur, cum repetitione eorum, quæ a Batavis in hoc litore possidentur, quibus & alias nationes Europæorum adnumerari oportet. Cætera in his litoribus regna, Arder, Benin, & provinciam Amboſinen, juxta insulas hujus nominis, qvod minus nota sunt nostris, sufficiat solo nomine indicasse.

Tertia Pars Operis Tomo tertio fere medio incipit, & in quartum Tomum narrationem profert. Prior ejus Partis liber *Æthiopiam* Superiorem sive Habesiniam; posterior Inferiorem explanat. Habesinorum imperium, quod quondam amplissimum fuit, in IX vel X regna ab Autore dividitur, quibus totidem ferme Provincias adjungit, quæ regni nomine careant. Nobilissima ex his sunt regnum Gojam sive Goscham, quod Nilus fere circumfluit: & Amhara rupibus, regum fratres quondam custodientibus, ut fama est, nobile: Xaoa, & Damot, in quibus Jesuitæ sua collegia & ecclesias possidere dicuntur. Horum mentione excitatus Autor in tempus inquirit, quo primum Romana Ecclesia ejusque Pontifex Habesinis innotuerit. Suspectam ait quibusdam legationem ad Eugenium IV. esse, Concilii Florentini temporibus, tanquam ideo a Latinis confictam, ut Græcis persuaderent, tam longe, late, in Æthiopiam usque Pontificis auctoritatem patere. Noster primas ab Habesinis in Italiam allatas literas tradit ad Clementem VII, anno 1533. per Franciscum Alvarez: inde usque commercium aliquod cum hac gente exstitisse. De Niliaca insula Meroë rejicit cum Vossio eorum opinionem, qui ipsum regnum Gojam, Nilo fere circumfluum, antiquorum Meroen interpretantur. Inde ad Gallas, Habesinorum hostes progressus, originem illorum ex Judæis & a Salmanassaris temporibus ducit, silens, qua id fide asseveretur. Claudit librum dissertatione de animalibus, plantis, fructibus, tempestate regionis: item de moribus gentis, de lingua, de religione, quam Christianam

nam & probam esse tuetur, non obstante circumcisione, quæ liber ritus in hac gente sit, non Judaicum sacramentum.

Libro secundo Partis tertiæ Æthiopia Inferior, sive reliquum Africæ exhibetur, & primo quidé quæ in latere Occidentali supersunt regna, Lovango, Goy, Congo, Fungeno, Angola, in quibus multi barbari ad Christianam fidem perducti dicuntur Lusitanorum opera, qui ibi negotiationes suas, etiam oppida & castella, præsertim in Congo & Angola, habent.

Tomo quarto hæc tela pertexitur, & regiones in austrum magis vergentes recensentur, ut sunt Benguela, Mataman, Cafreria sive Hotentotorum patria, in cujus ora & extremo Africæ angulo celeberrimum promontorium Bonæ Spei est, cum Batavorum egregio munimento. Supra Cafres in mediterraneis imperium Monomotapa est, cujus regia describitur, cum aliis locis, ad quæ accessus Jesuitis patere traditur. Ab austro in septentrionem adsurgens Autor, in Orientali latere enarrat regna Europæis commerciis in litore frequentata, Sofale, Zanguebar, Mosambique, Quiloa, Mombaza, Melinde, in quorum singulis est, quod Lusitanis vindicatur. Metropoles pleræque idem nomen tenent, quod provinciæ; & in ora maritima, saltem in insulis continenti admodum propinquis sitæ sunt. Hinc ad propiora Arabico Sinui transitur, quæ pleraque Mohammedanis principibus parent, ut Magadoxo, Adel, Zeila, & insulæ in isto Sinu, Barbora, Mazuca, Dalaca, Babelmandel. Ubique mores incolarum explicantur; etiam quæ terra ferat singularia.

Quarta pars *insulas circa Africam*, remotiores a continente, habet: proximæ enim antea in regnis & provinciis declaratæ. Initium fit a Malta sive Melite, inter Siciliam sita & Africam, cujus urbs Valeta, & castra seu oppida S. Angeli ac Cita Vittoriosa laudantur. Ubi Equites S. Johannis, hujus insulæ nunc possessores, peregrinati fuerint Rhodo expulsi, antequam Carolus V. concederet Maltam, studiose denarratur: etiam, quæ insulæ circa Maltam Equitibus subjectæ sint, Goza nempe, Lampedosa, Linosa, Pantalarea. Index appositus est omnium Magistrorum hujus Ordinis; etiam historia antiquæ possessionis, Carthaginensis, Romanæ, Saracenorum, quos Rogerius Normannus Siciliæ Comes expulit, & insulam cum Siciliæ regno conjunxit, cum quo per successores ad Corolum V. devoluta fuit, qui Equitibus,

Rhodo ejectis concesſit habitandam. Liber ſecundus Partis quartæ Oceani inſulas manifeſtat, incipiens a Madagaſcar ſeu S. Laurentii inſula, in litore magis, quam introrſus cognita. Gallorum in litore munimenta, & mores inſularium copioſius narrantur: nec non minores inſulæ, quæ circa hanc Laurentianam ſunt, ut S. Mariæ, de Bourbon, Mauricii, Roderigo & aliæ. Inter Africam & Americam laudantur Helenæ inſula, affluens naturæ divitiis, ſed inhabitata: S. Matthæi, Adſcenſionis, & juxta Æquatorem, Anni Boni, & S. Thomæ, a Portugallis inventa & poſſeſſa, quanquam aliquando a Batavis intercepta fuerat. Inſulæ quoque, ad Promontorium Viride ſitæ, nominatim enumerantur, conditione illarum & fortuna perſcripta: nec minus, quæ Canariæ vocantur, enarratæ omnes ſunt, cum monte ſuo Pico, facile omnium altiſſimo, in inſula Teneriffa. Hæc omnia ita traduntur, ut regiones chartis geographicis; principales urbes & caſtella, etiam ritus quidam, elegantibus figuris, non in hac tantummodo parte, ſed in toto etiam opere, illuſtrentur.

SELECTA HISTORIÆ ECCLESIASTICÆ VETERIS Teſtamenti capita, & in loca ejusdem inſignia diſſertationes hiſtoricæ, chronologicæ, criticæ. Autore R. P. F. Natali Alexandro, Ordinis FF. Prædicatorum, in Sacra Facultate Pariſienſi Doctore Theologo, & emerito Profeſſore.

Pariſ. apud Antonium Dezallier, in Vico San-Jacobæo, ad Coronam Auream A. 1689. Volumina VI.

Conſtant Alphabet. II. plag. 6.

CUm Autor hiſtoriam eccleſiaſticam ſedecim a Chriſto nato ſeculorum, 26 voluminibus comprehenſam & alibi a nobis memoratam abſolviſſet, præſentis ſeculi hiſtoria aliis relicta, vel ſaltem in aliud tempus dilata; veteris Teſtamenti hiſtoriam eccleſiaſticam non abſimili methodo conſcriptam addere voluit. Eam in ſex ætates diviſit, & totidem voluminibus complexus eſt. Neque tamen ſingulæ ætates ſuis voluminibus reſpondent. Prima enim ætas ab orbe condito usque ad diluvium, & ſimul ſecunda a diluvio usque ad vocationem Abrahami, primo

primo volumine continentur. Tertia a vocatione Abrahami, usque ad Iſraelitarum egreſſum ex Ægypto, ſecundū volumen occupat. Quarta, quæ ab exitu Iſraelitarum, usque ad ædificationem templi Salomonei pertingit, tertium pariter & quartum volumen implet. Quintæ vero ætati ab ædificatione templi usque ad captivitatem Babylonicam, & ſextæ a captivitate Babylonica ad Chriſti nativitatem, quintum etiam & ſextum volumen adæquatur. Singularum ætatum hiſtoria primum e Sacris Literis recenſetur, & deinde quomodo illa partim a Joſepho aliisque Hebræis, partim ab Ethnicis Scriptoribus vel illuſtrata & confirmata, vel interpolata & corrupta fuerit, exponitur. In ſecunda & ſequentibus ætatibus etiam exotica Ægyptiorum, Græcorum aliarumque gentium hiſtoria ſubjungitur. Et hiſtoricam hanc ſynopſin in ſingulis periodis diſſertationes hiſtoricæ, criticæ, & chronologicæ excipiunt, quarum argumenta breviſimis indicabimus.

Primæ ætatis hiſtoriam decem diſſertationes illuſtrant. Prima de principio, in quo Deus cœlum & terram creavit, de Spiritu aquis incubante, de anni tempeſtate qua mundus conditus, de luce primigenia cæterisque hexaemeri operibus diſſerit. Secunda de Paradiſo ejusque loco & ſitu, nec non de arboribus Paradiſi agit. Tertia Adami & Evæ creationem, tentationem, lapſum & pœnitentiam exponit; qua occaſione fœtus ſyſtematis Præadamitarum refutatur, nec non Cajetanus, qui hiſtoriam de Evæ creatione ad metaphoricum & parabolicum ſenſum detorſit. Quarta neque Lamechi polygamiam Patriarcharum exemplo excuſandam, neque Patriarcharum polygamiam Lamechi exemplo damnandam aſſerit. Quinta circa Henochi raptum verſatur. Sexta docet, e Scriptura probari non poſſe, quod hominibus, qui ante diluvium vixerunt, carnium eſus prohibitus fuerit. Septima veterum quorundam ſententiam de Angelorum cum filiabus hominum concubitu refutat, & gigantes veros homines fuiſſe contra Paulum Burgenſem, & corporis proceritate vulgarem hominum ſtaturam exceſſiſſe contra Goropium Becanum oſtendit. Octava de annis Patriarcharum antediluvianorum diſputat, quorum computationem non juxta verſionem 70. Interpretum, ſed juxta Hebraicos fontes inſtituendam eſſe docet; etſi contraria ſententia longo uſu & tabulis eccleſiaſticis nondum emendatis roborata ſit, quam ab Autore antiquitatis temporum reſtitutæ, qui Hebræum textum a Judæis corruptum ſtatuit, fruſtra defendi oſtenditur.

Nona de Patriarcharum longævitate tractat. Decima difficultates quasdam de arca Noæ ejusque dimensione & capacitate discutit, diluvium universale fuisse contra autorem Præadamitarum probat, & hac occasione de Noæ filiis & nepotibus, & terris quas incoluerunt, prolixe disserit.

Secundam ætatem sex dissertationes illustrant. Prima agit de ordine filiorum Noæ sic instituendo, ut primus locus Japheto, Semo medius, ultimus Chamo assignetur. Secunda de præceptis Noachidarum, quæ sigillatim explicantur. Tertia de Noachi ebrietate inculpabili, & benedictione Japheto data, qua vocatio gentium prædicta. Quarta de Cainan filio Arphaxad, quem in versionem Græcam, indeque in Lucæ Evangelium irrepsisse, contra fautores contrariæ sententiæ probatur. Quinta de turri Babylonica, & linguarum confusione. Sexta de anno natali Abrahami & profectione in terram Canaan, in qua asseritur, Abrahamum anno Tharæ 130 natum, & anno ætatis 75 in Cananæam profectum. Hæ enim sunt Autoris δεύτεραι Φροντίδες, qui olim in dissertat. de Vulgata quæst. 6. num. 96. septuagesimo Tharæ anno Abrahamum natum statuerat.

Tertiæ ætatis dissertationes sunt numero 16: nempe I. de annis 430, quos Paulus Gal. 3. v. 17. a testamento divinæ promissionis Abrahamo factæ, usque ad legis promulgationem interceſſisse scribit; quem locum cum Exod. c. 12. v. 4. ita Autor conciliat, ut Vulgatum ibi emendandum affirmet. II. De raptu Saræ, in qua disquiritur, utrum ab Abrahamo citra mendacii & imprudentiæ notam soror vocata fuerit, & a Regibus Pharaone & Abimelecho intacta ad maritum redierit, quorum utrumq; affirmatur. III. De Melchisedeco, quem neque Filium Dei, neque Spiritum S. neque Virtutem cœlestem, sed hominem a Semo tamen diversum esse, felicius ab Autore probatur, quam quod oblatione panis & vini sacrificiũ missaticũ præfiguraverit. IV. De finibus terræ promissæ, & sacrificio, quod in signũ terræ promissæ Abrahamo Deus imperavit. V. De conjugio Abrahami cum Hagar, quod nec Abrahamo inhonestũ, nec Saræ contumelioſum fuisse asseritur. VI. De Circũcisione contra Marshamũ, qui eam ab Ægyptiis ad Hebræos pervenisse opinatus est. VII. De facto Lothi filias suas Sodomitarum libidini prostituentis, ejusdemque ebrietate & incestu. VIII. De Isaaco in sacrificiũ offerendo, contra Marshamum, qui hoc sacrificium novum & inauditum Abrahamo non

non fuisse asseruit. IX. De facto Jacobi benedictionem paternam fratri surripientis & se primogenitum asserentis. X. De cæde Sichemitarum, ob stuprum Dinæ illatum a filiis Jacobi inique perpetrata. XI. De Juda & Thamar, ubi inter alia iterum contra Marshamum asseritur, jus leviratus Patriarchis usitatum non ab Ægyptiorum aliorumque gentilium exemplis, sed ex Dei revelatione ortum habuisse, item scortationem etiam ante legem datam licitam non fuisse. XII. De oraculo Jacobæo Gen. 49. v. 10. quod non ad solam tribum Juda, sed ad totam Judaicam gentem pertinere Autori nostro visum. XIII. De historia Jobi, & de autore illius libri. XIV. De cæde hominis Ægyptii per Mosen facta. XV. De apparitione divina, quæ in rubo ardente contigit. XVI. De institutione, celebratione, & ritu Judaici Paschatis.

Quartæ ætatis historiæ subjunctæ sunt dissertationes 26: nimirum I. de spoliis Ægyptiorum, & Israelitarum per mare Erythræum transitu, quem Autor contra Tostatum & alios miraculosum fuisse docet. II. De præceptis Decalogi, quæ singula explicantur. III. De legibus ceremonialibus, quæ ita dispescuntur, ut aliæ ad sacrificia, aliæ ad sacra, aliæ ad sacramenta, aliæ denique ad varias observationes pertineant; qua divisione præmissa, de singulis speciebus seorsim & ita quidem agitur, ut Spencerus ejusque opus de legibus Hebræorum ritualibus earumque rationibus passim notetur. IV. De legibus forensibus sive ad Principes & subditos, sive ad concives & extraneos, sive ad conversationem domesticam inter maritos & uxores, parentes & liberos, dominos & servos spectantibus. V. De vitulo aureo non ad Cherubinorum similitudinem formato, contra Moncejum, qui Aaronem purgare frustra conatus est. VI. De serpente æneo contra Marshamum, qui serpentem illum ad instar præstigiarum Ægyptiarum quasi amuletum erectum & suspensum censuit. VII. De Bileami asina & oraculis. VIII. De morte Mosis. IX. De Pentateucho, quem vere a Mose scriptum contra Spinosam & alios defenditur. X. De antiquitate Mosis & aliorum Prophetarum, quorum scrinia a Gentilium Poetis, Philosophis & Historicis compilata exemplis nonnnullis demonstratur. XI. De Mosis & totius Scripturæ V. T. divinitate. XII. De jurata Gabaonitis a Josua & populi Principibus securitate, laudabiliter ob juramenti religionem præstita, etsi eam ex Autoris nostri sententia præstare non tenerentur. XIII. De admirabili Solis statione tempore Josuæ,

quam, ut obiter hoc addamus, in epistola dedicatoria hujus operis ad Regem Galliæ (qua fide, cordatus lector haud difficulter judicabit) his verbis applicat: *Quod res Christiana nunc invalescat, Turcis prope peritis, debet moderationi tuæ. Non enim staret Vienna; nostra non esset Buda, Alba Regalis, Agria; non inclinaret in ruinam Byzantium, imminuto altero cornu, & deficiente jam Luna, si, non dico, repugnare, sed pedem movere, sed minari, sed renuere voluisses.* STETISTI SOL CONTRA GABAON, *dum populus Dei persequeretur adversarios, & immotus hostes ecclesiæ perdidisti, qui levi motu facere poteras, ne perirent, hoc ab Sole astrorum Principe diversus, quod non alieno stetisti imperio, sed tuo.* Addit postea Regem non ideo stetisse, ut esset alienæ victoriæ otiosus spectator, sed interim Calvinianorum octies decies centena millia Ecclesiæ Romanæ subdidisse. XIV. De annis sabbathicis & jubilæis. XV. De tempore principatus Josuæ. XVI. De libro Josuæ, quem incerti Autoris & temporis esse, Alexander noster statuit. XVII. De annis interregnorum, oppressionum, servitutis & quietis, num seorsim numerandi sint, an Judicum annis includendi, quorum posterius in hac dissertatione affirmatur. XVIII. De Debora contra Serarium & alios, qui eam in numero Israeliticorum Judicum numerandam esse negant. XIX. De voto Jephthæ imprudenter emisso & crudeliter impleto. XX. De Simsonis pœnitentia & morte. XXI. De libro Judicum. XXII. De historia Ruth, ubi inter alia eorum refellitur sententia, qui tres Boozos fingunt. XXIII. De defuncti Samuelis apparitione, Regi Sauli facta, quam veri Samuelis fuisse Autor arbitratur, etsi etiam contrariam opinionem probabilitate sua non carere fateatur. XXIV. De Psalmis eorumque autore, numero, distributione in quinque libros, & propheticis, quibus scatent, oraculis. XXV. De libris Samuelis. XXVI. De initiis regni Salomonis, ubi quæritur, quo ætatis suæ anno regnare cœperit; & num Adoniam juste capitis damnaverit, & Abjatharem exautoraverit.

Ex ætatis *quintæ* historia undecim capita Autor selegit, quæ peculiaribus dissertationibus digna judicavit. Primum enim de templo Salomoneo disserit, & Marshamum ac Spencerum refutat, quibus originem ædificati templi a gentilium exemplis arcessere placuit. Secundo de Regina Sabæ agit, quam ex Æthiopia veniisse, & postea ad verum Dei cultum conversam asserit. Tertio de æterno Salomonis

post

post mortem statu nihil certi in utramvis partem definiri posse judicat. Quarto de libris Salomonis tractans, num duo postrema Proverbiorum capita Salomonem autorem habeant, dubitat; ex Ecclesiaste multa gentiles hausisse observat; Canticum autem Canticorum non esse carmen amatorium filiæ Pharaonis consecratum, contra Castalionem & Grotium probat. Quinto de Jeroboami & 10 tribuum defectione agens, contra Moncejum disputat, qui vitulos Jeroboami veri Dei symbola fuisse ad Cherubinorum instar formata existimavit; cum Autori nostro persuasum sit, ipsas animalium figuras a Jeroboamo & Israelitis adoratas, easdemque a Cherubinorum figura alienas fuisse. Sexto Eliam & Enochum Christi præcursores futuros probare contendit. Septimo Naamanem Syrum idoli cultum simulasse negat, & nunquam ei hujusmodi simulationem ab Helisæo concessam probat. Octavo ipsum Solem, non umbram tantum Solis, ut Grotius putavit, sub Ezechiæ imperio retrocessisse evincit. Nono libros Regum & Paralipomenon a Matthæo & Luca, genealogiam Christi referentibus, non dissentire demonstrat. Decimo de Prophetis agit, qui ante captivitatem Babylonicam vaticinati sunt, quibus etiam Baruchum adnumerat. Undecimo historiæ & libri Tobiæ veritatem, & canonicam, quam sibi imaginatur, autoritatem adstruere nititur.

Sextæ denique ætatis historia decem dissertationibus illustratur. Prima Prophetas enumerat, qui tempore captivitatis Babylonicæ oracula sua ediderunt, Ezechielem puta & Danielem, ad quem etiam historia de Susanna, Belo & Dracone refertur. Secunda in 70 Danielis hebdomades: Tertia in captivitatis epocham inquirit. Quarta Esdram sacros libros collegisse quidē & digessisse & a mendis repurgasse concedit, at plane deperditos ex integro restituisse negat; negat quoque eum Hebraicæ punctationis & Masoræ autorem fuisse. Quinta Darium, sub quo templi instauratio absoluta fuit, non Darium Nothum, sed Darium Hystaspis filium fuisse probat. Sexta Prophetas, qui soluta captivitate vaticinati sunt, nempe Haggæum, Zachariam & Malachiam commemorat. Septima de reliquis libris Biblicis agit sexta hac ætate editis, scilicet libris Regum & Paralipomenon, Esdræ, Judith, Esther, Sapientiæ, Ecclesiastici & Maccabæorum. Octava circa 70 Interpretes versatur. Nona Herodem Idumæum & alienigenam fuisse probat. Decima Josephi de Christo testimonium pro genuino agnoscit.

PUBLII

PUBLII OVIDII NASONIS OPERA. INTERPRETATIONE & notis illustravit Daniel Crispinus.

Lugduni apud Anissonios &c. 1689. tomi 4. in 4.

QVæ compluribus prîscis Scriptoribus hoc ævo contigit felicitas, ut in Delphini studiorum gratiam, venustiores comtioresque prodirent; eam etiam Ovidius adeptus est, studio docti Helvetii *Danielis Crispini*, qui Salustium septendecim abhinc annis eundem in habitum adornarat. Neque sane ullus reperiri potest cultus, quem non impendi par sit absolutissimi hujus Poetæ libris: qui, si Virgilii majestatem & curiosam Horatii felicitatem seponamus, reliquas dotes ita possedit, ut recte Julius Cæsar Scaliger in Rhetoricis (libro deperdito, sed quem citat Heinsius cap. 13. de constit. tragœd.) tanquam absolutum & perfectum omni ex parte exemplum scripta ejus proposuerit. In iis igitur recensendis, & a mendis, quas injuria temporis & incuria hominum asperserat, liberandis, elaborarunt doctissimi viri *Herc. Ciofanus*, *Aldus*, *Andr. Naugerius*, *Raph. Regius*, *Jac. Micyllus*, *Greg. Bersmannus*, & qui Ovidiani vindices merito audiunt, imitationis quoque ejus felicitate gavisi, *Heinsii*, *Daniel* parens & *Nicolaus* filius: quorum is anno 1629 ad Palatinum codicem, & Scaligeri ac Gruteri libros; hic anno 1659 ad complura Manuscripta collatos omnes superstites Ovidii libros emendatiores evulgarunt. Nam qui extitisse feruntur, sed perierunt, Fastorum sex libri posteriores, Medea tragœdia, Epigrammata, liber de phænomenis, liber in malos poetas, nonnulla vaticinia, triumphus Cæsaris Getica lingua descriptus, bellum Actiacum, & si qui alii allegati inveniuntur; æquo a nobis animo desiderantur, dum his, qui superstites doctorum virorum industria sanitati & nitori restituti sunt, oblectamur. Et sane Crispini studio tersissimum in modum concinnatus, interpretationeque & notis illustratus Naso, tanto majori cum voluptate oculis usurpatur, manibusque nunc teritur, quanto magis ratio ista in Delphini usum adornandorum Auctorum se hactenus cunctis approbavit. Indicum imprimis summa cum diligentia & cura instructorum utilitas, insignis deprehensa est; in hoc opere extantior, quia nullius antea in contexendo Ovidianorum verborum elencho se exercuerat studium.

Pag. 502. pro *Tonchstone* lege *Touchstone*.

ACTORUM ERUDITORUM,

quæ Lipsiæ publicantur,

SUPPLEMENTA.

Sectio XI.

GEOMETRA Y ARCHITEKT POLSKI.

sive

Geometra & Architectus Polonus, conscriptus a P. Stanislao Solski Soc. Jesu.

Cracoviæ, Anno 1683. 1686. 1690. in fol.

Alph. 7. pl. 9. & figurarum tab. 67.

CUm *Author* observasset, cultiora Nationis suæ ingenia, a Geometriæ studio tribus potissimum de causis averti, conatus est eas omnes hoc Opere suo amoliri. Primum obstaculum illi studio poni asserit, a defectu librorum, ac instrumentorum Mathematicorum. Alterum, ut non desint libri, in iis tamen sparsim reperiri, quæ ad usum trahi possint: tenacique opus esse memoria, ut suis quæque locis inveniantur, quibus interdum opus habeas. Postremo causatur, Græcis aut Latinis terminis, passim in Matheſi adhiberi solitis, obscuram reddi cognitionem scientiæ, cuivis hominum statui magnopere necessariæ. Eam ob rem digessit clarissimus *Author* suam Polonicam Geometriam in certas classes, quas *Occupationes* appellat, ea ratione, ut in earum singulis ordine convenienti collocata sint, quæcunque ad idem genus pertinebant.

Prima igitur *Occupatione*, ejusque *Sectione 1*, adfert Indicem terminorum omnium, tam Græcis ac Latinis, quam Polonicis vocibus expressorum, quos quidem ordine Alphabeti digessit; sed eos duntaxat, qui in Opere suo in usum veniunt, cum succincta eorundem declaratione. *Sect. 2*, Definitiones omnes Geometricas ita distribuit, ut uno capite contineantur Definitiones Linearum, altero Angulorum, tertio Figurarum Planarum, postremo Solidarum. *Sect. 3*, Collocat Axiomata toti Matheſi communia, quæ, adjectis Schematibus, ad faciliorem vulgi captum elucidat.

Secunda Occupatio seſe impendit, Primum ducendis Lineis Perpendicularibus, Parallelis, & Proportionalibus. Deinde dividendis varia ratione, tam Rectis, quam Circularibus lineis, quarum priores secantur non tantum in partes æquales, cum Geometrice, tum Organice, sed etiam inæquales, ut sunt Sinus, Tangentes &c. Atque Problemata hæc tractantur separatis Propositionibus, quas Author *Dogmata* vel *Doctrinas* appellat.

Tertiæ Occupationi attributi sunt Anguli, quorum Sectione priori Constructio, in Polygonis vero, tam ad Centrum, quam ad Ambitum Supputatio pertractatur: posteriori vero Divisiones Angulorum in partes imperatas docentur.

Quartam Occupationem sibi vendicant Figuræ, tam Rectilineæ, quam inflexis lineis terminatæ, quarum varia constructio, tum & unius alteri inscriptio traditur. Reperias hoc loco Polygonorum supra datum latus constructionem, imo & Hexagoni, cujus unum latus subduplum sit reliquorum. Inscribuntur pariter Polygona Circulo, & iste quibusdam illorum inscribitur, e Quarto *Euclid.* Elemento. Describuntur tandem Figuræ Ovatæ, nec non genuinæ Ellipses, una cum reliquis, e secto Cono ortis, Hyperbola, & Parabola: idque absolvitur tam Geometrice, quam Organice. Claudit agmen Voluta Architectorum, Helix Archimedis, ac demum Quadratricis usitata descriptio.

Quinta Occupatio mutuam Figurarum Planarum metamorphosin pertractat, estque in sex partes distributa. Harum *Prima*, Rectas lineas in Circulares commutat, & vicissim. *Secunda*, Triangula transmutat in alia Triangula, tam in Quadrata, ac etiam in Circulum. *Tertia*, Quadrilateras transformat in Trilateras, & Circulum. *Quarta*, Multilateris Figuris invicem permutandis incumbit. *Quinta* Circulos in Rectilinea ac etiam Circulares Figuras, aut earum partes, in Ellipses item re digit. *Sexta* Ellipsim, Parabolam, Helicemque redigit in Figuras alias, cum Rectilineas, tum Circulum.

In *Sextam Occupationem* congessit *Author* omnia Praxium Geometricarū Theoremata fundamentalia, quæ ille *Proprietatum* nomine insignivit. Demonstrationes harum non ubique adjecit, indicat tamen Authorum Propositiones, unde illæ peti possint: Hortatur autem Lectorem suum ad evolvenda hæc Theoremata, quod ea totius Geometriæ sint anima, & quib9 secluſis, Praxes omnes sint velut cadaver exanime. Distribuit autem præsentem Tractatum in partes duodecim, quibus totidem Materias attribuit, prosequiturque Parte 1 Proprietates Linearum. 2 Angulorum. 3 Triangulorum. 4 Quadrilaterarum, 5 Multilaterarum Figurarum. 6 Circulorum. 7 Sectionum Coni. 8 Sphærarum. 9 Cuborum. 10 Cylindrorum. 11 Prismatum. 12 Pyramidum: atque ita Parti I Geometriæ suæ finem imponit.

LIBER II Geometriæ complectitur *Occupationes* quinque, ordine cum præmisſis continuato numeratas. Nam,

Septima Occupatione traditur dimensio omnium Distantiarum etiam inaccessarum, Altitudinum & Profunditatum: quem in finem construit Author varia Instrumenta facile parabilia, ac inprimis Monotrochium Geodæticum, pro mensurandis Longitudinibus in campo. Deinde Mensulam Agrimensoriam cum fulcimento portatili, & Regula Dioptris instructa, in qua designatæ sint duæ scalæ: una brevior Pollicis unius. Longior altera Pollicum 12 vel 16, pro magnitudine Lateris Mensulæ: utraque vero, transversarum auxilio, in partes 1000 accurate divisa; ut harum ope quæsitæ longitudines investigentur, tam per Regulam Trium, quam sine hac, si quis Arithmeticæ peritus non sit. Hoc autem Instrumento suo tam exacte, ac interdum etiam exactius, Dimensiones institui posse affirmat *Author*, quam quibusvis aliis ex ære in Batavia affabre factis; dummodo in ejus usu serventur Cautelæ, quas scrupulose commemorat.

Octava Occupatione dimetitur Geometra Sarmaticus Ambitum Figurarum omnium Rectilinearum, tam Regularium, quam Irregularium; quin & Ellipsium ac Oviformium; idque citra usum Tabularum, Sinuum, Tang. & Secantium, sed ope solius scalæ in partes 1000 distributæ, quæ proinde dimensio non in campo sed charta peragitur.

Nonæ Occupationi assignatur dimensio Areæ in figuris Planis, tam Rectilineis Regularibus & Irregularibus, quā Circulo ejusque Segmentis ac Sectoribus; itemque Parabola, Ellipsi, Oviformi, ac tandem Isoperimetris, non modo minoribus, in charta, sed majusculis etiam, in campo, vel alibi.

Decima Occupatio Geometram exercet circa Ichnographias Camporum, Urbium, Ædificiorum, idque dupliciter. Prior enim sectio docet modum designandi limites camporum in charta, describendi ve-

ſtigia urbium, ædificiorum, ac munimentorum: quam in rem adhibet non ſolum menſulam ſuam Geodæticam, ſed etiam inſtrumentum ſingulare, quod *Author* appellat Ichnographicum, eſtque gemellum ei, quod *Kircherus in Arte Magnetica*, & *Caſp. Schottus*, *Pantometrum* vocitant. Horum inſtrumentorum uſum exemplis edocet, ac etiam indicat modos hæc omnia abſolvendi, absque ullo ſimili inſtrumento. *Altera Sectio* deformatas in charta Ichnographias, vice verſa, transfert in campum: & eum in finem præmittit apparatum complurium dogmatum ſive propoſitionum, quibus tradit modos ducendi in campo lineas perpendiculares, parallelas, idque in variis caſibus non obviis; deſignandi Angulos imperatos, ac Figuras multangulas conſtituendi; quibus præmiſſis tradit artem, munimentum quodvis regulare ac irregulare, e charta, in campum traducendi: ac tandem huic Occupationi finem imponit, aperiendo modos aliquot datæ delineationis in charta, exemplar aliud, cum æquale, tum majus, minusve, ſimile tamen, in alia charta depingendi.

Undecima Occupatio, hujus libri poſtrema, verſatur in dividendis figurarum planarum Areis, in partes imperatas, tam in charta, quam campo, e datis punctis in Angulo figuræ, vel alibi. Partitur autem ita non modo trilateras, aut quadrilateras, ſed multilateras quoque figuras, regulares, ac irregulares. Geometricis hujusmodi diviſionibus ſuccedunt civiles Agrimenſoriæ, queis campus quilibet in certa jugera, legibus publicis definita diſtribuitur. Ejus diviſionis initium facit ab explicatione menſurarum, Agrimenſoribus uſitatarum, quales ſunt, Palmus, Pes, Cubitus, Paſſus, Virga, Pertica, Chorda. Quas omnes menſura ulnæ Cracovienſis definit. Ejus itaque Ullnæ, vel Semiſis, genuina quantitas alicubi exhibenda fuiſſet, ſive jam figuræ ligneæ (quales pleræque ſunt in hoc Opere) aut æreæ inciſa; ſive collata cum pedibus Europæ celebrioribus, quod tamen ab *Authore*, res ſuas ſat accurate pertractare ſolito, nullibi præſtitum eſt; & percommodum Lectoribus, non exteris tantum, ſed & ſuis popularibus accidiſſet.

LIBER III Geometriæ, datus in lucem Anno 1686, complectitur tres ultimas *Occupationes*, cum præcedentibus continuatas: Harum enim *Prima*, ſed numero

Duodecima Occupatio tota eſt Stereometrica, in qua ſenis ſectionibus varia in hoc genere pertractantur, ut ſequitur. 1 Conſtruuntur cor-

corpora magis uſitata, velut Obeliſci, Pyramides, Coni, & quinque Regularia. 2 Menſuratur ſuperficies Cylindrorum, Conorum, Pyramidum, & 5 regularium. 3 Invenitur ſoliditas omnium prædictorum, ac etiam Sphæroidis ac Conoidis, Parabolici & Hyperbolici: Corporum vero irregularium dimenſionem, in aqua demerſio manifeſtabit. 4 Corporum ſuperficies explicantur in unam planam ſuperficiem; ubi etiam Dodecatemoria, Globo inducenda decircinantur. 5 Transmutantur invicem corpora: quin & pluribus unum, aut duorum differentiæ, exhibetur æquale. 6 Dividuntur tandem in partes, ut hæ ſint in data quavis ratione.

Occupationem XIII Conſecravit *Author* Praxibus Gnomonicis, quibus promptius expediendis, opportunum præmittit apparatum; ut eſt inventio lineæ Meridianæ, altitudinis Poli, quam præterea pro variis Poloniæ civitatibus, ordine alphabethi in Tabulam digeſtis, exhibet: docet inveſtigare locum Solis in Zodiaco, ejusque declinationes ab Æquatore: tandem conſtruit inſtrumenta quædam deſignandis Horologiis perutilia: Ipſa demum Horologia deſcribit, non ſolum in planis regularibus, ſive æquidiſtantibus primariis ſphæræ circulis, ſed & declinantibus, ac inclinatis; imo & in quibusvis ſuperficiebus organice deſcribit. Idem quoque exequitur in Sphæra, Cylindro, Annulo. Neque præterit arcus ſignorum Zodiaci, horas Italicas, Babylonicas, Antiquas, ac etiam Lunares, quarum in Solares commutandarũ rationem tradit. Reperias ibidem horam ortus & occaſus Solis, longitudinem diei ac noctis, ex tabella arcuum ſemidiurnorum, pro denis altitudinibus Poli, & alia, quæ ſingillatim proſequi, longum foret.

Poſtremæ ſive *XIV Occupationi* attribuit *Author* dogmata Arithmetica, quæ tam plene tradit, ut non ſolum praxibus Geometricis, ſed quibusvis aliis in vita communi occurrentibus ſervire poſſint. Præmiſſa enim terminorum Arithmeticorum, ordine alphabeti diſtributorum, ſuccincta declaratione, rem aggreditur a ſcripti numeri pronunciatione, pronunciati ſcriptione, ac tum cæteras operationes Arithmeticas ordine pertractat: qua quidem in re hanc ſervat rationem, ut cujusvis operationis præcepta Rhythmis Polonicis complectatur, quæ poſtquam membratim fuſius explanaſſet, ea exemplo uno alterove elucidet; interjectis ubique cautelis, in certis caſibus obſervandis. Abſolvit itaque hoc Tractatu ſuo tum operationes omnes uſitatas, tum regu-

las proportionum omnes, ac tandem extractiones Radicis quadratæ, & Cubicæ, quibus nonnulla de rerum permutatione & combinatione ſubjungit.

Appendicis loco ſubnectit aliquot capita de dimenſionibus Geodæticis per inſtrumenta, quas ex *Occupatione VII* in hunc locum rejecerat. Primum igitur tradit pleniorem uſum inſtrumenti ſui Ichnographici, quod oſtendit perfectius eſſe illo, quod *Schottus Pantometri Kircheriani* nomine inſignivit. Altero capite agit de Quadrato Geometrico, quod ad majorem exactitudinem provehere nititur. Tertio capite diſtantias Horizontales eodem quadrato expedit. Quarto altitudines eodem dimetitur. Quinto profunditates. Concludit hanc *Appendicem*, tradendo modum deſcribendorum Limitum, Agrorum, Ditionum, Urbium, ſimiliumque Ichnographiarum, ope Tabulæ ſuæ Menſoriæ.

ARCHITECTUS editus eſt Anno 1690: cujus contenta omnia in *octonas Occupationes* librosque ternos *Author* diſtribuerat, e quibus tamen ſolus primus, tres complexus Occupationes, in lucem prodit. In ejus proœmio reddit inſtituti ſui rationem, cur videlicet Architectonicen, eamque lingua patria pertractet. Ad prius horum compulſum ſe dicit eſſe tot erroribus, qui circa ædificia in Regno Poloniæ committi ſolent; adeoque ſe artis hujus ignaris opem ferre voluiſſe: Illectum quoque ſe eſſe noſtri Servatoris exemplo, qui fabri filius haberi, ac fortaſſis etiam operum adjutor eſſe dignatus eſt: ſed & Apoſtolum gentium, arti ſcenofactoriæ operam ſuam, inter alia ſuæ vocationis munia, navare non recuſaſſe. Æquum vero eſſe cenſuit, ut Idiomati Polonico Architectura non deeſſet, quæ cæteris Europæ linguis pertractata copioſe ſit, & exculta. Conſulendum etiam putavit ipſis artificibus ſuæ gentis, qui plurimos habent artis terminos, qui Latine reddi non poſſint, quosque paſſim adhibuit *Author*, ut ab illis intelligeretur. Monet tandem, a ſe data opera in compluribus machinis omiſſam fuiſſe compagem aut contignationes ſuſtinendis Rotis neceſſarias, quod hæ ſoleant obfuſcare partes interiores machinæ, cognitu magis neceſſarias: quandoquidem Sceletum illud exterius, quivis artifex e trabibus facile coaptare, pro rei exigentia valeat.

Primæ igitur *Architecti ſui Occupationi* deſtinavit *Author* eas Machinas, quibus grandia pondera facilius tractantur in attollendo, demitten-

mittendo, transferendo. A primis itaque Mechanices fundamentis exorſus, explicat genera Vectis, eorumque vires demonſtrat. Tum vero deſcribit quindenas Machinas, ponderibus ſublevandis idoneas, cum earum uſu, & cautelis in eo neceſſariis. Harum pleræque ſunt notæ ſub nominibus Trochlearum, Rotarum dentatarum, Pancratii, Cochleæ, Ergatarum, Axis in Peritrochio &c. ſuntque nonnullæ ex prædictis compoſitæ, aliæ vero omnino ſimplices ac ruſticanæ, a Vecte originem trahentes.

His præmiſſis, docet modum ſupputandi vires & converſiones in machinis illis, quæ rotis dentatis ſunt inſtructæ: tradit item modum explorandæ reſiſtentiæ, quæ in tali machina ab Axium & Dentium attritu procedit. Abſolutis his XV Machinis, ſubnectit vulgares induſtrias, in transferendis ponderibus adhiberi ſolitas, ut eſt, tractio per ſolum, vel ſubjectas perticas; volutio corporum rotundorum; promotio in Ditrochio, vel ſupra Cylindros, gravi ſuppoſitos; Everſio ex angulo in alterum, ut in tabulis quadratis majoribus; Propulſio extremitatum corporis oblongi, alternatim inſtituta, & his conſimilia.

Subnectit non pauca de pondere corporum inveniendo. Doctrina vel Prop. 31 oſtendit, vanam eſſe illam Mechanicorum jactantiam, dato pondere datum quodvis movere; quin & ipſam Tellurem Vecte primi generis: hic enim ſi ſemidiametrum terræ longitudine æquaret, appenſum in ejus extremitate Pondus movens, non premeret vectem illum ad rectos, ſed inclinaretur angulo gr. 45 verſus commune centrum gravium; idque magis contingeret in vectibus longioribus, adeo ut in vecte totius Diametri T. decuplo, Antiſacoma cum vecte illo angulum 17 minutorum includeret, ac proinde illius activitas ad movendam tellurem eſſet exigua.

Hac occaſione terræ totius pondus ſupputat, & confert cum pondere obeliſci Vaticani, a Dominico Fontana erecti, & ex ejus apparatu Machinarum concludit, quantus proportione ducta neceſſarius eſſet ad totam tellurem in altum ſublevandam.

Doctrina 33 Adducit aliquot experimenta ſua circa pondera, quæ per planum varie ad Horizontem inclinatum, ſurſum trahuntur, eaque Theoremati *Stevini* conſentire concludit. *Dogmate 37* diſquirit, an motus perennis per Machinas exhiberi poſſit. Eum in finem

conſtru-

constructam a se Machinulam examinat, ac ejus defectus insuperabiles indicat. Finem huic *Occupationi* imponit aliquot problematibus, cochleæ structuram, ejusque virium supputationem concernentibus; tum etiam proponit artificium, quo situlæ e rudente in orbem redeunte pensiles, ad transferendam terram, pro vallis & aggeribus aptari debeant.

Secunda Occupatio Architecti versatur circa eas Machinas, quæ sui motus velocitate ad aliquid efficiendum necessaria, vires Machinam incitantes aggravant, ut sunt omnis generis Molendina, Machinæ secandis in asseres trabibus servientes, Automata culinaria & Horodictica &c. Hanc dispescit Author in partes novenas, ut sequitur.

Sectione I Præmittit definitiones rerum, ac verborum significationes, ac tum proprietates ponderum, aut aliarum potentiarum rotis applicatarum enarrat. Reducit autem rotas omnes, velocitatem mobili conciliantes, ad duo genera vectis *aggravantis*, quorum primus est idem cum primo genere vectis *alleviantis*, quoad structuram; Hypomochlio videlicet inter potentias consistente: aggravans vero vectis potentiam motricem habet breviori brachio vectis applicatam. Secundum genus vectis aggravantis est, ipse tertius vectis, a Mechanicis ita appellari solitus, in quo potentia movens medio loco consistit inter Hypomochlium sibi vicinius, & vim superandam alteri vectis extremo applicatam. Ad hos vectes revocat varias rotarum dentatarum in prædictis Machinis combinationes. *Sectione 2* agit de rotarum dentibus, ac illarum divisione, tum de numeris ad rotas aptissimis, quos pronunciat esse illos, qui se invicem metiuntur, aut continent absque fractione. Tales enim rotas durabiliores esse affirmat, præsertimque e ligno constructas, in quibus posita digitorum crassitie & intervallo, per varia problemata docet praxes varias, ad hujusmodi rotarum fabricam spectantes. Addit & tabulam numerorum, in qua datis tympani dentibus 4, 5, 6, 8, 10, 12, & dato numero conversionum illius, intra unam rotæ majoris, tympanum hoc admordentis, conversionem, exhibet numerum dentium rotæ illius majoris, a dentibus tympani exacte mensuratorum. Atque hujus Tabulæ usum pluribus declarat. *Sect. 3* Persequitur institutionem rudium molitorum, in construendis molendinis aquaticis, quorum quatuor differentias assignat, quintam molendino Bulgarico tribuit, quod axem rotæ aquaticæ verticaliter

liter erectum possidet, rotam ipsam situ horizontali, quæ lapsu aquæ ex Altitudine minimum cubitorum quatuor impellitur, cujus rei Figuram adjungit Tab. XII, Fig. 5.

Sect. 4 Transit ad ea Molendina, quæ equis vel bobus aguntur, in quorum Fabrica multos defectus detegit, ac tradit modos optimos ea construendi, pro duplici eorum differentia. Ubi etiam Dogmate 13 describit duplex Molendinum Castrense, ac delineat Tab. 13, Fig. 3 & 4. Est hoc inventum *Pompei Targonis*, Ingeniarii apud Ambrosium Spinolam, olim Gubernatorem Belgii Hispanici, duplex eo ex capite, quod in eodem curru consistente, duobus equis ad duos temones junctis, & currum circumeuntibus, duo lapides molares circumducantur. *Sect. 5* Molendina Anemotechnica; Sexta Manualia; Septima Machinas serratorias, parandis asseribus destinatas, easque tum aqua, tum jumentis animatas; ubi multa ad harum Machinarum constructionem perutilia observat. *Sect. 8* Digreditur ad amœniorem variorum motuum considerationem, cum usui, tum ingenii culturæ serviturum.

Inprimis enim tradit modos aliquot, ut circulari motu, rectilineus efficiatur is reciprocatus itu ac reditu uniformiter accelerato, tum etiam difformiter veloci. Deinde pluribus agit de aperienda & claudenda, quam vocat, *Sera Salomonis*, quæ alioquin in Germania appellari solet Zang- vel Zanck-Eisen. Tradit autem, fuse quidem, sed tamen confuse, modum aperiendi & claudendi Systema illud annulare, in duplici hypothesi; quando videlicet Annulorum numerus est par, vel impar: hæc enim operationem variant, quam longum esset describere, & lectori parum volupe legere, absque praxi manuali, & oculari inspectione. Tertio describit seram annularem, quæ characteribus variis inscripta forinsecus, his in certam vocem conjunctis aperitur. Ubi agit de modo clavis istius verbalis inveniendæ per combinationes notarum, quarū specimen Tabella singulari proponit. Quarto exhibet tria specimina artificiosæ illius innodationis, in qua primo intuitu apparet, quasi corpus quoddam, angusto foramine longe majus, per illud traductum fuisset; ejusque rei tria exempla adfert, in duabus nucibus, trabeculis, & annulo: & hinc morale corollarium deducit, videlicet, audito difficili quodam Problemate, non continuo præcipitandam esse sententiam, de ipsius impossibilitate pronunciantem. Quinto addit

addit nonnulla de Horologiis rotatis, ac præsertim de eorum Indicibus; quo in genere exhibet cum Figura, tum supputatione, Systema Rotarum, quæ per Indices suos ostendunt Motum Solis, Lunæ, ac Fixarum, in Astrolabii Rete designatarum. *Sect. 9* Describit Instrumentum Viatorium, confecti itineris quantitatem suis Indicibus commonstrans. Tandem subnectit nonnulla quæ ad Sect. 4, plenioris doctrinæ causa, referenda sunt.

Tertia Occupatio Hydrotechnica omnia continet, & in Novem Partes distribuitur. Nam,

Sect. 1 Proprietates aquæ naturam consequentes exponit, earumque causas, ratione & experientia stabilit.

Sect. 2 Indicat modos inveniendi Scaturigines aquarum, sub terræ superficie latentium: ibidemque profert indicia, quibus aquæ bonæ a sequioribus discernendæ sint. Inter cætera affirmat, aquas fluviatiles Russiæ Plicam (ut vocant) Polonicam generare. A pluvialibus verrucas in manibus provenire, quarum tollendarum rationem probatissimam indicat, si videlicet eæ bis terve perfricentur Scarabæis illis, qui æstate in fimo quadrupedum delicias suas inquirunt.

Sect. 3 Agit de Libellatione Locorum, pro ducendis aquis ex uno ad alium, in diversis casibus. Declivitatem Semicubiti sufficere pronunciat, ut aqua defluat ad intervallum quadrantis milliarii Polonici.

Sect. 4 Plurimos adfert modos educendæ in altum aquæ, e puteo profundiore, cui rei varias Machinas describit, & inter has Dogmate 24 adducit visam a se Constantinopoli Machinam, Hortis irrigandis destinatam, in qua situlæ quadratæ duobus funibus in orbem redeuntibus affixæ, hauftam in puteo aquam ope tympani grandioris, quod ambiunt, in receptaculum altius effundunt, Machinam equo vel asello circumagente. Dogmate 25 id ipsum humana vi, sequenti vero 26 venti auxilio per Machinam Varsaviæ constructam effici posse, prolixe ostendit, adjectis eam in rem figuris.

Sect. 5 Tota est in describendis Machinis, quarum auxilio aqua e loco humiliore in altiorem promoveatur: Id autem peragitur ope Pistillorum prementium, Anthliarum, Situlorum, idque mediante rota aquatica, vel etiam citra hanc. Digreditur tandem ad tentamina motus per aquam perpetuandi: quam in rem producit machinam a se quondam peculiari Libello publicatam, & alteram a priori diversam; in quibus demonstrat hanc Propositionem: *Dato liquore gravitatis, ut ejus quantitas modulo pressoriæ Anthliæ contenta subduplo sit ponderе, ad eundem liquorem, hoc est, mole æqualem, contentum tubo vertica-liter erecto, & XIII cubitis alto, possibile est motum perennem hujus liquoris beneficio exhibere.*

Verum impossibilem Hypothesin ponit *Author*: quoniam vis liquorem illum in tubo 13 Cubitis alto detinens, æquivalere debet Cylindro æque alto, cujus basis sit æqualis Basi Modioli, in quo fit aquæ compressio, alteram Tubo contentam in data altitudine detinens; major autem nonnihil, si motum efficere oporteat: hæc enim proportio in quovis, & cujusvis gravitatis Liquore vi pressionis attollendo, fundatur in ipsarum basium ad invicem ratione; quemadmodum ex Hydrostaticis demonstrari poterit.

Utramque tandem Machinam suam applicat *Author* ad elevandas aquas in altum, ope fluentis aquæ, dummodo hæc descensum habeat tres ulnas altum.

Sect. 6 Machinas Hydrotechnicas *Jacobi de Strada a Rosberg* discusserat *Author*, earumque defectum suppleverat, sed quia Figuræ sumptuosæ fuissent, omisit.

Sect. 7 Tractat de Fontibus salientibus, quorum extimam structuram, oculo blandientem, e libris vel aliunde petendam esse asserit, ipse autem sola principia & artificia, impulsum aquarum concernentia attingit.

Sect. 8 Describit ac designat aliquot Machinas Hydraulicas, horis indicandis servituras, quas inter etiam reperitur ea, quam olim *Marius Bettinus* ad calcem Ærarii sui descripserat. Subjungit etiam praxin facilem construendi Excitatorii, quod aquæ stillicidio dormientem præstituto tempore, noctu expergefaciat. Postremo delineat Figuram a *Jo. Voellio* in *Horographia* sua descriptam, cujus ope in quavis Regionum latitudine, quovis tempore, hora ortus & occasus inveniri potest.

In Sectionem 9 ac postremam congessit *Author* complura Technasmata, ordine Alphabeti digesta, quæ interventu aquæ institui possunt; partim usui, partim oblectationi servitura. In usum venire poterit modus explorandi per aquam, utrum in moneta alicubi cusa, argenti

argenti cum ære, definita legibus mixtura, exacte fuerit observata. Sumpta enim bilance accurate constructa, alteri ejus lanci imponitur argenti puri pondus quoddam, una cum æris quantitate, quæ definitam illam ad argentum habeat rationem; tum alteri lanci tantum monetæ cusæ apponitur, usque dum æquilibrium obtineatur. Tandem Lanx utraque immergitur aquæ: si moneta levior apparuerit, plus æris continet, quam oportuisset. In auri mixtura dijudicanda praxis eadem servari poterit. Concludit hunc Architecti sui librum, fonticulis aliquot, qui artificiis Hydraulicis construuntur. In fine tandem Lectorem monet, ut in Divinam id referat providentiam, si Secundus ac Tertius Architecti sui Liber lucem non aspexerit.

S. BERNARDI ABBATIS PRIMI CLARÆVALLENsis Opera post Horstium denuo recognita, aucta & in meliorem ordinem digesta, nec non novis præfationibus, admonitionibus, notis & observationibus illustrata, secundis curis Domni Johannis Mabillon Presbyteri & Monachi e Congregatione S. Mauri.

Paris. sumtibus Joh. Guignard, Anno 1690.

Tomi 6. Volumina 2. Fol. 18. alphab. 7. plag.

DIvus Bernardus Abbas Claræ vallensis nobili ingenio, insigni doctrina, nativa eloquentia, eordata dicendi libertate, singulari vitæ sanctimonia, aliisque egregiis animi dotibus, quibus etiam miraculorum fama accessit, tantam dum viveret obtinuit autoritatem, ut Pontifices, Cardinales, & integra Episcoporum Concilia, non minus ac Reges & Principes, eo tanquam communi oraculo uterentur, nihilque in Ecclesia vel aulis Magnatum absque ejus consilio & sententia gereretur. Neque cum ejus vita, magna, quam nomini suo conciliaverat, veneratio expiravit. Nam ab Alexandro III Sanctorum fastis adscriptus est, & scripta ejus in tanto pretio fuerunt, ut nulla ferme vel magis scribentium manus fatigaverint, vel frequentius, post inventam typographiam prelo commissa fuerint.

Ac primum quidem Bernardi sermones de tempore, de Sanctis & diversis, cum libro ad Milites templi, A. 1475 Moguntiæ lucem ad-

adspexerunt, quo circiter tempore etiam Rotomagi libri de consideratione, apologia ad Guillelmum Abbatem, & tractatus de præcepto & dispensatione, sine certa anni designatione prodierunt. Secuta anno 1481 Bruxellensis editio sermonibus de tempore & de Sanctis epistolas adjecit, quas etiam in Parisiensi editione A. 1494 Magister *Rovauld* sermonibus in Canticum conjunxit. Hanc excepit editio Brixiensis A. 1495, quæ homilias in *missus est* cum aliis quibusdam opusculis exhibuit, Spirensis 1501, & Veneta 1503 non paucis spuriis & Bernardo suppositis operibus referta. Qui pleraque Bernardi opera in unum corpus redegit primus est *Johannes Bocardus*, cujus studio & industria Bernardus A. 1508 Parisiis novam quasi formam nactus est. Hunc imitatus *Jodocus Clichtoveus* Bernardi opera denuo recognovit, & A. 1514 Lugduni publicavit, quæ editio Parisiis & Lugduni sæpius iterata fuit. Alia Lugdunensis editio prodiit A. 1520, per duos monachos Claræ vallenses *Lambertum Campestrem*, & *Laurentium Dantiscenum* adornata, quæ inter emendatissimas reputatur. Anno 1547 novam operum Bernardi editionem *Franciscus Comestor* Collegii Sorbonici socius procuravit, & Lutetiæ Claudii Chevallonii viduæ imprimendam dedit. Secuta est anno 1550 editio Veneta, & 1552 editio Basileensis, quam *Antonius Marcellinus* apud Johannem Hervagium hoc ordine adornari curavit, ut primum locum sermones, secundum epistolæ, tertium tractatus, ultimum pseudepigrapha & dubia tenerent. Anno 1566 Lutetiæ prodiit alia Bernardi editio, præmissa Franciscí Comestoris epistola, & ad calcem adjecta appendice Hervagiana studio *Jacobi Pamelii*, qui Bernardi sermones parvos numero 16, item soliloquiorum librum & alia nonnulla Bernardo suppositia in lucem protulit. Hanc excepit alia Parisiensis *Johannis Gillotii* A. 1572 vulgata, in cujus præfatione etiam mentionem injicit recognitionis a Theologis Parisiensibus factæ, qui postremas editiones tam privato suo conatu, quam ex collatione veterum codicum, quos in Gallicanis bibliothecis corrogare licuit, restituerunt. Possent, si id opus foret, & aliæ superioris seculi editiones memorari, & inter has illa omnium elegantissima A. 1586 vulgata, quæ navis symbolo ornata & sæpius repetita fuit. Nec segnius præsenti seculo officinæ typographicæ imprimendis Bernardi operibus insudarunt. Nam statim sub initium hujus seculi prodiit editio *Edmundi Tiraquelli* monachi Cisterciensis, quam post octennium editio *Johan-*

nis Picardi cum notis & aliquot epistolarum accessione secuta est. Infiniti pene laboris esset cæteras omnes enumerare; quamobrem ad eam properamus, quæ *Jacobi Merlini Horstii* cura A. 1641 primum prodiit, & anteriores omnes nitore suo obscuravit, & ab eo tempore sæpissime in variis locis & provinciis ad prelum revocata fuit. Et in hac quidem Horstiana editione opera Bernardi in 6 tomos distribuuntur, tractatus in capita & sectiones distinguuntur, epistolis cæterisque tractatibus argumenta seu summaria præfiguntur, annotationes adjiciuntur, ut cætera, quibus hæc Horstiana editio omnibus quæ hactenus emissæ fuerant, palmam præripuit, taceamus. Quamvis autem & auctiorem & accuratiorem editionem Vir doctissimus pararet, morte tamen, quæ ipsi A. 1644 obtigit, præventus propositum hoc exequi non potuit. Post Horstii obitum *Claudius Cantelovius* monachus Ord. Ben. e Congregatione S. Mauri, Præfectorum suorum jussu, Horstianum Bernardi textum ad Gallicanos codices exegit, & sermones quidem de tempore & de Sanctis emendatissime in lucem emisit. Verum dum reliquis Bernardi operibus pari diligentia vulgandis incumberet, hanc provinciam morte sua in *Johannem Mabillonium* devolvit. Is enim Præfecti sui generalis Bernardi Audeberti jussu, telam a Cantelovio cœptam pertexuit, & A. 1666 & 1667 omnia Bernardi opera notis suis illustrata, & duobus voluminibus majoris, octo autem voluminibus minoris formæ comprehensa in lucem publicam emisit. Etsi vero ista Bernardi editione de mellifluo Doctore, quem Nicolaus Faber Patrum ultimum appellavit, satis præclare meritus fuerit, omittere tamen non potuit, quin de politiori & castigatiori editione aliquando vulganda sæpius cogitaret, & subinde quæ huc facerent, diligenter annotaret. Et hinc secunda hæc, quam nunc recensemus, Bernardi editio doctissimo Mabillonio nata est, qui etsi nonnulli ejusdem Congregationis socii, nempe *Michael Germanus*, *Theodericus Ruinartus*, & *Edmundus Martenius* auxiliatrices operas contulerint, præcipuas tamen hujus laboris partes sibi vendicat, & alteram hanc Bernardi editionem non tam secundam, quam novam prorsus esse pronunciat.

Nam primum in secunda hac editione multos vetustos codices antea sibi non visos consuluit, quos partim in variis, quas perlustravit, provinciis evolvere ipsi licuit, partim ex Colbertina bibliotheca a Stephano Baluzio communicatos accepit. Et horum ope plurimis in

in locis Bernardi textum nativæ suæ integritati restituere conatus est. Deinde nonnulla Bernardi scripta, quibus olim inter genuina locum reliquerat, in nova hac editione inter supposititia rejecit, & ex genuinorum numero expunxit, ut duas epistolas, quas ex Bernardi Brito annalibus Horstius Bernardi epistolis inseruit, item sermones quosdam de tempore & de Sanctis, cum libro declamationum & quibusdam aliis, quæ Bernardi non esse certis indiciis deprehendit. In qua censura præter Gaufredum & alios vitæ Bernardinæ Scriptores, & manuscriptos codices, & veterum autorum Bernardi scripta allegantium monumenta, Bernardinum consuluit, seu florilegium ex Bernardi scriptis contextum, quod Parisiis A. 1503 primum prodiit. Hoc enim Bernardinum, cujus autorem esse *Willermum* S. Martini Tornacensis monachum, ex codice quodam Cisterciensi deprehendit, longe accuratius esse censet, quam alteram illam Bernardinorum florum collectionem, quæ A. 1571 ab *Huberto Scuteputæo* Canonico Regulari facta est. Præterea in nova hac editione, quoad tomorum distributionem, ordinis quædam mutatio occurrit. Nam in Horstiana & priori Mabillonii editione primus tomus epistolas, secundus sermones de tempore & de Sanctis, tertius sermones in Canticum, quartus tractatus sive opuscula, quintus dubia, spuria & suppositita, & sextus denique Guerrici Abbatis Igniacensis & Gilleberti de Hoylandia discipulorum S. Bernardi opera complectebatur. Verum in altera hac Mabillonii editione, commodiori ordine epistolas statim excipiunt tractatus seu opuscula, quorum pleraque vel ad modum epistolæ scripta, vel ex epistolis ob prolixitatem in tractatuum classem redacta sunt. His tertio loco succedunt sermones de tempore & Sanctis, quarto sermones in Cantica, quibus in quinto tomo statim annectitur eorundem in Cantica sermonum continuatio per Gillebertum, cum variis operibus Bernardo perperam adscriptis. Sextum denique tomum occupant Guerrici Abbatis Igniacensis sermones, Guigonis Cartusiani epistolæ, & varii autores, qui de vita & rebus gestis Bernardi scripserunt, quos vitæ Bernardinæ Scriptores Horstius & Mabillonius in priori editione primo volumini præmiserant. Denique in nova hac editione non solum notæ fusiores, quæ ad calcem tomi quarti seu primi voluminis leguntur, non pœnitendis accessionibus auctæ sunt, sed etiam aliæ notæ breviores ad ipsum Bernardi textum maxime in epistolis adjectæ; ut de prolixa præfatione nihil

hil dicam, in qua non ſolum varias Bernardi editiones recenſet, & inſtituti ſui rationem reddit, verum etiam nonnulla ad Bernardi vitam & res ab ipſo geſtas ſpectantia eruditis obſervationibus illuſtrat. Agit enim de Bernardi doctrina, quam non tam humanis artibus acquiſitam quam cœlitus infuſam ipſi fuiſſe ſtatuit; nec non de ejusdem ſanctitate & autoritate in eccleſia: item de ejusdem zelo in corruptos Clericorum imprimis & Monachorum mores, & ſingulari vitæ ſeveritate, quam hodie plerosque vix eredituros Mabillonius aſſerit, niſi monachi beatæ Mariæ de Trapa aliique nonnulli auſteritatem illam imitatione ſua factu poſſibilem demonſtrarent; de ſchiſmate Antipaparum ejus temporis per S. Bernardum compreſſo; de erroribus Petri Abælardi & Gilberti Porretani a Bernardo refutatis; de Henricianis aliisque hæreticis a Bernardo repreſſis, & denique de expeditione ſacra, ad quam Bernardus concionibus ſuis plurimos incitavit, ejusque infelici ſucceſſu.

Epiſtolæ Bernardi, quas *primo tomo* contineri diximus, in antiquiſſimis editionibus leguntur 310, in Clichtoveana 350, in Lugdunenſi per duos Claræyallenſes monachos procurata, Baſileenſi & quibusdam aliis 351, in editione Johannis Picardi 368, in Horſtiana 386, in priori Mabilloniana 397, & in hac noviſſima 444. Adjecit enim epiſtolas viginti in Germania inventas, & Coloniæ appendicis inſtar Horſtio adjectas, & nonnullas alibi inventas, quibus etiam nonnullæ admiſtæ, quæ ad Bernardum vel in Bernardi cauſa ſcriptæ ſunt, & ad Bernardinas illuſtrandas proficuæ. Et in prioribus quidem epiſtolis 310, veterem ordinem ſervavit; in reliquis, quæ per varia intervalla adjectæ ſunt, temporis, quo ſcriptæ ſunt, rationem ſequi maluit, cum eas in prioribus editionibus ordine tam præpoſtero collocatas animadverteret, ut nonnunquam reſponſio ad quasdam literas facta longo illas intervallo præcederet. Præterea etiam genuinas Bernardi epiſtolas a dubiis & ſuppoſititiis diſcrevit, totamque epiſtolarum Bernardi collectionem ad tres claſſes revocavit, quarum primam conſtituunt Bernardi epiſtolæ 310 veterem ordinem ſervantes; ſecundam reliquæ Bernardi epiſtolæ genuinæ in novum ordinem redactæ ab epiſtola 311 usque ad epiſtolam 417; tertiam denique epiſtolæ Bernardi dubiæ & ſpuriæ, nec non chartæ & inſtrumenta ejus nomine confecta, item literæ ad ipſum vel pro ipſo ſcriptæ, cum aliis nonnullis, quæ ad illuſtrandas ejus epiſtolas conducere viſæ ſunt, ab epiſtola 418 usque ad 444.

In-

Inter *tractatus* ſeu *opuſcula*, quæ *ſecundum tomum* conſtituunt, numero 13, primo loco comparent *libri 5 de conſideratione* ad Papam Eugenium, quos Nicolaus V. elegantiſſime in uſus ſuos deſcribi curavit; quorum lectionem Pius V. & Gregorius XIII. menſæ ſuæ adhibuerunt; quos Urbanus VII, dum Epiſcopus & Cardinalis eſſet, familiares ſibi reddidit, & ſecum ad conclave tulit, in quo Pontifex renunciatus eſt; quos Innocentius IV. in Prælatorum uſum, ut commodius circumferri poſſent, ſeorſim imprimi optavit, ut Gerardus Voſſius Tungrenſis Præpoſitus teſtatur, qui hos libros Romæ A. 1594 ſeorſim edidit, & Clementi VIII. dedicavit. Et vel ob hunc ſolum tractatum Mabillonius ejusque ſocii Bernardi opera digna judicarunt, quæ Alexandro VIII. dedicarent, cum hic tractatus ipſorum judicio tot oraculis refertus ſit, ut ad dirigendos ſummos Pontifices divinitus dictatus videatur. Monent autem in præfatione tomi ſecundi, hos libros ad Eugenium, quos autor quidam non malus & Bernardo ferme æqualis Summorum Pontificum Deuteronomium appellavit, non ſimul & ſemel ſcriptos, ſed primum, in quo Bernardus conſiderationis utilitatem & neceſſitatem demonſtrat, anno 1149 ſcriptum fuiſſe; ſecundum quo conſiderat, quis & qualis Pontifex, A. 1150; tertium quo agit de iis quæ infra Pontificem ſunt, A. 1152; quartū vero, quo ea quæ circa Pontificem ſunt, contemplatur, & quintum quo ea, quæ ſupra Pontificem ſunt, conſiderat, paulo poſt, vel eodem anno, quo tertium abſolvit. Secundum Bernardi opuſculum eſt *tractatus de officio Epiſcoporum*, ex ejusdem epiſtolis, quas inter locum 42 habuit, huc translatus, & ad Henricum Senonenſem ſcriptus, cum is a Gaufredo Carnotenſi & Burchardo Meldenſi jam ad meliorem vitam converſus, novis ſtimulis ad partes ſuæ dignitatis ſtrenue implendas incitandus videretur. Tertium opuſculum eſt liber ſeu *ſermo de converſione ad Clericos* Pariſienſes habitus, capitulis 22 diſtinctus. Quartum opuſculum agit de præcepto & diſpenſatione, cui ſcribendo Carnotenſes monachi occaſionem dederunt, a quibus conſultus fuerat, quænam eſſet regula Benedicti, & ſtatutorum ejus obligatio. Cum autem Carnotenſes, inconſulto Abbate ſuo, hac de re ad Bernardum ſcripſiſſent, præmiſſa eſt epiſtola ad Abbatem Columbenſem, quem Bernardus rogat, ut hunc tractatum a ſe perlectum Carnotenſi Abbati transmittat, ne inſcio Abbate in monachorum manus perveniat; cum ex lege ſui Ordinis, ſine Abbatis ſui nutu, epiſtolas dare &

accipere prohibeantur. Quintum opuſculum eſt *apologia ad Guillelmum S. Theoderici Abbatem*, quæ in editione antiquiſſima Rotomagenſi, cujus ſupra mentionem fecimus, inſcribitur: *libellus Bernardi de concordantia religioſorum ſtatuum, qui pro tempore ſuo erant.* Agit enim Bernardus in hac apologia de Ciſtercienſibus & Cluniacenſibus, & priori quidem parte Ciſtercienſes perſtringit, quod ſeverioris vitæ ſpecie Cluniacenſibus detrahant; poſteriori autem, Cluniacenſium ſolutiorem diſciplinam & luxum reprehendit. Neque dubitandum cenſet Mabillonius in admonitione huic opuſculo præfixa, quin vera ſint, quæ de Cluniacenſibus Bernardus notavit, quem accurate hac de re edoctum fuiſſe probat ex ſtatutis Petri Cluniacenſis, qui coacto apud Cluniacum Capitulo generali, pleraque illa vitia emendare conatus eſt. Sextus tractatus eſt *liber de laude novæ militiæ* ad milites Templi, Hugoni Militi Chriſti & Magiſtro militiæ Chriſti dedicatus. Regulam autem Templariorum, quam a Bernardo dictatam Miræus, Manricus & alii cenſuerunt, Bernardi non eſſe probat Mabillonius, ideoque ejus inter Bernardi opera, quod & ab aliis factum, nullam rationem habet. Poſt opuſcula ad varios ſtatus eccleſiaſtici ordinis ſpectantia, ſequuntur in hac editione, quæ ad Chriſtianas virtutes pertinent. Septimum igitur Bernardi opuſculum eſt *tractatus de gradibus humilitatis & ſuperbiæ*, qui ſi temporis ordo in digerendis his Bernardi opuſculis ſervatus fuiſſet, cæteris omnibus præponi debuiſſet. Octavum opuſculum eſt *liber de diligendo Deo*, in quo amoris erga Deum modus, cauſæ, origo, gradus, obligatio, aliaque quæ ad hanc materiam faciunt, exponuntur. Etſi autem Berengarius huic libro inſultaverit, quaſi ſuperfluum eſſet de eo diſſerere, de quo nemo dubitat, reponit tamen Mabillonius in admonitione huic opuſculo præmiſſa, quod præceptum amoris ſi non verbis, factis tamen a maxima hominum parte negetur, quin & a nonnullis prava interpretatione ita in nihilum redigatur, ut dubitare impune liceat, num Deum Optimum Maximum aliquo ſpeciali amoris actu vel ſemel in vita a quovis Chriſtiano diligi oporteat? Quæ ſequuntur opuſcula dogmatica ſunt & polemica. Nonum enim eſt *tractatus de gratia & libero arbitrio* ad Guillelmum S. Theoderici Abbatem, parvus quidem liber, Mabillonii judicio, ſed qui plus ſucci & ſolidæ doctrinæ contineat, quam magna librorum volumina, quæ hoc argumentum pertractarunt. Decimum, quod olim inter epiſtolas numero 77 legebatur,

tur, eſt *reſponſio ad quæſtiones* de Baptiſmo, Chriſti incarnatione aliisque fidei articulis, quos Bernardo Hugo de S. Victore propoſuerat, non quidem ille, qui ab Eugenio in epiſtola ad Sugerium laudatur, ſed alter ſcriptis ſuis notiſſimus, quem Mabillonius non Saxonem, quod Miræo aliisque viſum, ſed Iprenſem fuiſſe exiſtimat. Anonymus autem ille, qui Hugoni a S. Victore occaſionem dedit de his quæſtionibus Bernardum conſulendi, juxta Mabillonii conjecturam, non alius eſt, quam Hugo Tarſitus, cui 35 Bernardi epiſtolam inſcriptam legimus. Undecimum opuſculum, quod olim epiſtolam 190 conſtituit, eſt *tractatus de erroribus Petri Abælardi*, ad Innocentium II. Pontificem ſcriptus, cui præmiſſa ſunt capitula hæreſium Petri Abælardi, quæ ex Vaticano codice deſcripſit, & ad Mabillonium ejusque ſocios transmiſit Johannes Durandus. Duodecimum opuſculum hiſtoricum eſt *de vita & rebus geſtis S. Malachiæ* Hiberniæ Epiſcopi. Ultimum denique eſt *tractatus de cantu*, cui præmiſſus eſt prologus ſuper antiphonarium Ordinis Ciſtercienſis. Hunc tractatum primus edidit Jacobus Hommey in Supplemento Patrum, qui etiam huic Bernardi tractatui ſubjungit tractatum de ratione cantandi gradale, item expoſitiones morales & alia quædam, in nova hac Bernardi editione eam ob cauſam omiſſa, quod alium quam Bernardum autorem agnoſcere viderentur.

Tertius tomus operum Bernardi *Sermones de tempore, de ſanctis, & de diverſis* complectitur, qui verborum acumine, ſententiarum varietate, rerum ſublimitate, & affectuum pietate cæteris ejus ſcriptis minime cedunt; quam laudē Bernardum cum paucis habere communem, doctiſſimi editores obſervant, cum in reliquorum Patrum ſcriptis ea pars, quæ homilias ſeu ſermones complectitur, plerumque minus elaborata deprehendatur. Quibus diebus Bernardus hos ſermones habuerit, quibus horis, qua lingua, Latina an Gallica, & quæ doctrinæ capita in ſuis ſermonibus imprimis tractaverit, prolixe in præfatione huic tomo præmiſſa inquiritur, ejusq; ſententia de ſtatu animarū poſt mortem exponitur, nempe quod animæ ſanctæ corpore ſolutæ ſtatim in cœlum & conſortium Angelorum admittantur, ibique in multa luce verſentur, & ante reſurrectionem corporum tantum humanitatem Chriſti, non item Divinitatem videant, multamque in corde ſuo, licet non plenam lætitiam habeant. Obſervatur tamen, nonnullis in locis Bernardum ſanctis animabus ipſius quoque Dei viſionem tribuere. Notatur præ-

terea Thomas Anglus, qui in libello de medio animarum ſtatu aſſerit, primum e Patribus Bernardum beatorum animabus corpore ſolutis ſedem in cœlo tribuiſſe, cum reliqui Patres non niſi poſt extremum judicium beatis in cœlo locum dederint; quod falſum eſſe, Cypriani, Alcuini, & Flori Diaconi Lugdunenſis teſtimoniis probatur. Idem Thomas Anglus ſtatuit, Bernardum Divinitatis viſionem animabus ante reſurrectionem corporum negaſſe, quam alii Patres ipſis conceſſerint. Ad quam ſententiam reſpondetur, non conſtare, quod veteres, qui beatorum animas ante reſurrectionem non in cœlo, ſed in abditis quibusdam receſſibus ſtatuerunt, iisdem divinæ eſſentiæ viſionem conceſſerint; Bernardum autem, cum humanitatis Chriſti manifeſtam contemplationem animabus ante extremum judicium tribuat, vel in hoc a Johannis XXII. ejusque ſequacium opinione diſſidere, & contra ab eorum opinione non alienum videri, qui divinitatis intuitum beatis tribuunt, ſed minus perfectum, quam poſt reſurrectionem. Poſtrema hujus præfationis pars de Nicolao agit, qui ex Arremarenſi monacho Claræ vallenſis factus, Bernardi Notarius primum, & poſt ejusdem deſertor fuit. Inter alia animadvertitur vulgaris eorum error, qui aſſerunt, hunc Nicolaum, cum a Bernardo defeciſſet, in Angliam profugiſſe, & ſe in S. Albani monaſterium recepiſſe, nec diverſum eſſe a Nicolao, qui Bernardi vita jam defuncti de conceptione Deiparæ ſententiam oppugnavit, & Petrum Cellenſem adverſarium habuit. Diverſos enim fuiſſe hos Nicolaos, ex eo probatur, quod Nicolaus Bernardi Notarius natione Francus fuerit, alter Anglus; item quod Bernardi Notarius Petro Cellenſi de facie notiſſimus, alter de facie ignotus fuerit.

Quartus tomus operum Bernardi complectitur 86 *Sermones in Canticum Canticorum*. Quod opus etſi A. C. 1135 cœptum fuerit, perfici tamen intra octodecim, quibus ſupervixit, annos non potuit, cum variis eccleſiæ & regni negotiis interpellatus, & nonnunquam importuna hoſpitum adventantium frequentia impeditus fuerit; quæ cauſa etiam fuit, quod Bernardo ſermones hos habituro non ſemper præmeditari licuerit, unde nonnunquam eos nondum ſcriptos ex animi copia & plenitudine depromſit. Habuit autem hos ſermones in auditorio Fratrum, & quidem Novitiis præſentibus, non vero Converſis ſeu fratribus laicis; horis interdum veſpertinis, interdum matutinis, & nonnunquam abſque dierum intervallis. Quo magis mirandum, meditandis his

his ſermonibus ipſum parē fuiſſe, quos una cum libris de conſideratione doctiſſimi Editores præ cæteris ejus ſcriptis maxime commendant. Præmiſſa eſt in hac editione ſermoni 65 epiſtola *Evervini*, Steinfeldenſis prope Coloniam Præpoſiti, ad Bernardū, quæ etiam tomo 3. Veter. Analect. p. 452. legitur. Multum enim lucis hæc epiſtola affert ſermoni 65 & 66, in quibus Bernardus de illis ipſis hæreticis agit, de quibus Evervinus in hac epiſtola ad ipſum ſcripſerat. Et Mabillonius quidem primum cum Horſtio cenſuerat, in prædictis ſermonibus Bernardum non de aliis hæreticis agere, quam de Henricianis, contra quos epiſtolam 240 edidit. Verum reperta & perpenſa Evervini epiſtola, ſententiam mutavit, cum Colonienſes illi hæretici ab Evervino deſcripti, etſi cum Henricianis, qui imprimis Aquitaniam turbarunt, in nonnullis conſenſerint, nonnulla tamen peculiaria habuerint; unde Mabillonius colligit, quod diverſi rami fuerint ex una radice prodeuntes, nec dubitat Colonienſes illos hæreticos ex Tanchelini officina prodiiſſe. Ad calcem quarti tomi leguntur flores ſeu ſententiæ ex Bernardi operibus depromptæ; Nomenclator vocum exoticarum in S. Bernardum; Chronologia Bernardina ab anno 1091, quo natus eſt, ad annum 1153, quo mortuus; Stephani Abbatis Ciſtercienſis II. cenſura de aliquot locis Bibliorum, quæ depromta eſt ex codice Bibliorum apud Monaſterium Ciſtercienſe, nec non Mabillonii notæ in Bernardi opera fuſiores, quarum ſupra mentionem fecimus, intermixtis nonnullis Horſtianis, quæ addito Horſtii nomine in margine ſignantur.

Tomo V, a quo Volumen II. incipit, continetur *ſermonum in canticum Salomonis continuatio, autore Gilleberto de Hoilandia*, (quod nomen eſt inſulæ Anglis & Scotis conterminæ,) Abbate Ciſtercienſi, cum nonnullis ejusdem tractationibus aſceticis, & epiſtolis *Guillelmi* Abbatis S. Theoderici prope Remos, poſtea Monachi Signiacenſis; epiſtola ſeu liber ad Fratres de morte Dei, a nonnullis Bernardo perperam adſcripta cum aliis nonnullis ejusdem Guillelmi tractatibus; brevis commentus, tio ad duo priora capita Cantici Canticorum, quam Mabillonius in priori editione Bernardi ſermonibus in Cantica, tanquam genuinum ejus fœtum adjunxerat; *Gaufridi* Abbatis declamationes ex Bernardi ſermonibus collectæ, ad Henricum Cardinalem; *Guigonis* Cartuſiani ſcala clauſtralium, ſeu tractatus de modo orandi, perperam Auguſtino & Bernardo adſcriptus, aliique tractatus Bernardo ſuppoſiti; nec non va-

rii sermones *Ælredi*, *Nicolai Clarævallensis*, *Ogerii*, *Ecberti*, *Bernardi Cluniacensis*, *Bernardi Archiepiscopi Toletani* & aliorum, Bernardo in nonnullis codicibus afficti, & postremo carmina quædam & rhythmi, quos Bernardo tribuere nonnullis placuit.

Restat *sextus tomus* operum Bernardi, qui complectitur *Guerrici* Abbatis Igniacensis, qui S. Bernardi discipulus fuit, sermones, *Guigonis* Cartusiæ majoris Prioris quinti epistolas quasdam, & libros septem de vita & rebus gestis Bernardi, quorum primus *Gulielmum* S. Theoderici prope Remos Abbatem, secundus *Ernaldum* vel *Arnaldum* Bonæ Vallis in agro Carnutensi Abbatem, tertius, quartus & quintus *Gaufridum* Bernardi Notarium & postea Abbatem, sextus *Philippum* & alios Claravallenses Monachos autores habet; septimus autem ex magno exordio Cisterciensi excerptus est. Accedunt fragmenta ex libris *Herberti* de miraculis Cisterciensium monachorum; Vita Bernardi, autore *Alano* Archiepiscopo Autisiodorensi; Fragmenta de vita Bernardi, a Petro Francisco Chiffletio A. 1679 in quatuor opusculis ex Autore quodam incerto, quem Mabillonius *Gaufridum* esse existimat, excerpta; *Johannis Eremitæ* libri duo de vita Bernardi; *Philothei* monachi de vita & moribus Bernardi carmen encomiasticum; descriptio monasterii Claravallensis; *Gaufridi* Abbatis Claravallensis sermo in obitum Bernardi, ejusdem epistola ad Albinum Cardinalem & Episcopum Albanensem, de condemnatione errorum Gilberti Porretani, & libellus contra capitula Gilberti, nec non epistola ad Josbertum brevem orationis Dominicæ explicationem continens; *Alexandri III.* epistolæ de canonizatione Bernardi; *Henrici Abbatis* Claravallensis epistola ad Stephanum Anglorum Regem de elevatione corporis S. Bernardi, & tandem variorum Pontificum, Cardinalium, Episcoporum, Regum & Magnatum, Abbatum & Generalium, Doctorum Theologorum, Religiosorum, Jureconsultorum, Oratorum, illustrium Fœminarum, & Protestantium de Bernardo testimonia, cum Horstii paræneti ad sectarios, & excerptis ex ejus invectiva contra censuras Centuriatorum Magdeburgensium. Cæterum *Petrus Franciscus Chiffletius* A. 1660 Divione diatribam edidit de illustri genere Bernardi, ut ostenderet, Romani breviarii clausulam, qua S. Bernardus honesto loco natus dicitur, esse infra illius dignitatem, cum illum ex utroque parente perquam nobilem fuisse constet. Hanc diatribam paucis attingere, quam totam

tam exscribere Mabillonius maluit, & monet, monasterii Claravallensis insigne, quod in scuto nigro baltheum auri sive argenti minii ductu gemino tessellatum exhibet, non esse derivatum, ut quibusdam visum, a Bernardi insigni gentilitio, sed ex Ducum Campaniæ familia, ex quibus Hugo Claram Vallem fundavit; fenas vero fascias ex auro & cyano dextrorsus obliquatas in margine purpureo, quod Cisterciensis Ordinis symbolum est, a Burgundiæ Ducum familia petitum esse, quorum beneficiis Ordo Cisterciensis fundamenta sua debet. Hæc de nova hac Bernardi editione dixisse sufficiat, cujus utrumque volumen copiosis indicibus clauditur.

ΑΡΙΣΤΑΡΧΟΥ ΣΑΜΙΟΥ ΠΕΡΙ ΜΕΓΕΘΩΝ καὶ ἀποστημάτων Ηλίου καὶ Σελήνης Βίβλιον &c.

ΠΑΠΠΟΥ ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΩΣ ΤΟΥ τῆς Συναγωγῆς Βιβλίου Β΄ ἀπόσπασμα &c.

hoc est,

Aristarchi Samii de Magnitudinibus & Distantiis Solis & Lunæ liber &c.

Pappi Alexandrini secundi libri Mathematicæ Collectionis fragmentum &c.

Edidit, & notis illustravit Johannes Wallis S. T. D. &c.

Oxoniæ e Theatro Sheldoniano, anno 1688, in 8vo.

Constant plagulis 10½. Iconismis 3.

INter prisci ævi mathematicos non incelebre nomen consecutus est *Aristarchus Samius*: cum ob propugnatam terræ motæ hypothesin, quam peculiari illū libro exposuisse, autor nobis est *Archimedes* in *Arenario* suo; & ob quam a *Cleanthe* in jus vocatum, tanquam qui sacra Vestæ loco movere attentasset, commemorat *Plutarchus* libro *de facie in orbe Lunæ*: tum ob eruditissimum libellum, qui solus ex scriptis ejus hodie superat, cujusque titulum modo exhibuimus. Hujus quædam *l. 6 Collectionum* suarum, *prop. 38* recensuit *Pappus Alexandrinus*; integrum vero, sed in Latinum idioma translatum, superioris seculi anno 72 Pisauri edidit *Federicus Commandinus*, de studiis mathematicis non uno nomine optime meritus.

Cum

Cum autem textus autoris Græcus hactenus desideraretur: publicis eruditorum votis, & præcipue *Societatis Philosophicæ Oxonienſis* hortatu, laborem hunc suscepit Venerandus senex, idemque inter mathematicos seculi nostri primos, *Joannes Wallis*, Geometriæ Professor *Savilianus* celeberrimus: usus ad hanc operam codicibus manuscriptis, uno *Henrici Savilii*, Equitis Angliæ illustrisimi (quem sua manu ex Vaticano codice, ut *Wallisio* videtur, descripsit;) altero Collegæ sui clarisimi, *Eduardi Bernardi*, e priore illo dudum fideliter descripto. Adjunxit textui Græco e regione versionem *Commandini* integram (insuper habita alia *Georgii Vallæ*, quæ in *Bodlejana* Bibliotheca habetur) textui ita examusim conveniente, ut ex eodem fonte cum codice manuscripto derivata censeri possit: adjectis etiam iis, quæ ex *Pappi* loco supra citato, versioni suæ inseruit *Commandinus*, quorum textum Græcum ex duobus manuscriptis *Pappi* codicibus *Savilianis* supplevit. Addita insuper sunt bina scholia cum Latina versione, quæ in *Commandiniana* editione desiderantur; & ad calcem paginarum *Editoris* notæ, integritatem textus utplurimum spectantes; quibus, ne quid deesset, interspersæ sunt notæ *Commandini*, ut & sub finem libelli, Schematisimi hujus textum illustrantes.

Eleganti huic libello *Aristarchi*, Editor subjungendum duxit *fragmentum* aliquod *Collectionum Pappi Mathematicarum*, hactenus ineditum. Habemus quidem dudum hunc autorem, sed in Latinum conversum, & commentariis exornatum, a sæpius laudato *Commandino*; editumque noster commemorat Venetiis anno 1589; quam tamen editionem, satis jam functo *interprete*, antevertit alia, auspiciis *Francisci Mariæ II Urbini Ducis*, accurante illius genero *Valerio Spacciolo*, Pisauri anno 1588 emissa: sed habemus capite truncatum, cum primus & secundus libri nulla tum *Commandini* diligentia, sed nec hactenus, investigari potuerint. Cum ergo inter codices *Pappi* Savilianos manuscriptos *Wallisio* repertus fuerit, qui præter sex postremos, partem etiam secundi libri non contemnendam complecteretur, ex qua de reliquo judicium fieri posset; & hanc, textibus Latino Græcoque ex adverso positis, notis illustratam publico voluit impertiri: non tantum ut deperditus quadantenus; sed & (ex quo desumtus idem est) *Apollonii* liber restitueretur, aut saltem doctrina inibi ab utrisque tradita. Incipit vero *fragmentum* a propositione 15ta, desinit in 27ma, ipsoque, ut textus fert, sine libri. Propositiones quod attinet, nihil illæ continent, quam doctrinam multiplicationis numerorum, qualis scilicet, nondum receptis Indorum figuris numericis, quam commodisime instituti posse visa tum est Veteribus. Itaque utut jam hodie, algorithmi figurarum Indicarum beneficio, priscorum illis non indigeamus ambagibus, multoque brevius & felicius ea exequamur, quam *Pappus* hic præcepit: tanti tamen est, ut sciamus, qua sagacitate quaque via in hoc argumento progressi sint Veteres; quid porro sit eruditionis Mathematicæ, qua tam diu non sine magno restitutionis desiderio caruimus; quidque demum restet eorum, quæ nobis adhuc desunt: quæ juxta *Editoris* conjecturam, vix supra additionis & subtractionis praxes, consuetis hodie regulis longe facilius, quam Veterum illis expediendas, ascendunt. Ex quo, quemadmodum tanto jam æquius jacturam eorum reliquam ferre possumus; ita eruditisimo *Wallisio* laboris insumpti gratias deberi eximias, oppido profitemur; nihilque magis in votis haberemus, quam ut ea senii gauderet viriditate, eoque ab aliis laboribus abundaret otio, ut reliquos *Pappi* libros superstites, e codicibus manuscriptis Oxonienſibus, uno *Bodleiano*, *Savilianis* duobus, pari cum isthoc fragmento industria emaculatos, orbi erudito in originario suo, hoc est Græco textu propediem legendos, indubie possemus polliceri.

TRAITÉ SINGVLIER DES REGALES &c.

Par M. François Pinsson &c.

i. e.

Franciſci Pinſſonii, veterani in Parlamento Parisiensi Advocati, Tractatus singularis de Regalibus, sive de juribus Regis circa beneficia Ecclesiastica. Item; Collatio super edictis regiis Contrasignaturæ (Contrôle) & Insinuationum Ecclesiasticarum causa antehac publicatis. Accesserunt plurimæ aliæ instructiones de materia beneficiaria.

Lutetiæ apud I. Guignard,& A. Dezallier 1688 in 4to, Tomi II. Alph. 9. Plag. 3.

OPus hoc Viri, ut satis apparet, juris Canonici & Civilis peritissimi, & in foro diu exercitati, tum aliis scriptis, quæ ipse citat, celebris, inter ea referri debet, quæ cum thesauris, sive pretiosarum & rararum rerum apothecis comparari solent. Congessit enim Autor, multo labore, magnum Constitutionum & Diplomatum Pontificiorum & Regiorum, tum Monumentorum Actorumque aliorum in tribunalibus regiis numerum, quibus Tractatus suos confirmavit; additis etiam insignibus annotationibus ad intellectum & applicationem documentorum, quæ produxit, apprime utilibus. Stylo quoque utitur plano & gravi; præterea ingenui animi indicia ubique præbet. Quapropter volumina hæc, tot singulares parumque hucusque cognitas res exhibentia, in magno pretio haberi, & in Bibliothecis illustrioribus reponi merentur. Majorem quidem fructum illis afferent, qui in Gallia aut alibi litibus de beneficiis Ecclesiasticis implicantur, sed & iis lectu non injucunda erunt, qui monumenta antiqua æstimant, ex quibus historiæ lux affulget; forsitan & iis, qui ab Ecclesia Romana secessserunt, solatio esse poterunt, quod ex labyrintho tricarum forensium pene infinitarum, & quæ nullo remedio in provinciis Romanæ Hierarchiæ subjectis caveri possunt, sumtusque ingentes exigunt, ereptos se & liberatos esse vident.

Prima & præcipua pars Operis de *Regalibus* inscribitur, & *volumine primo* paginas 316 occupat. Per *Regalia* Autor hic intelligit generatim jura Regum & Principum circa dignitates & functiones atque emolumenta, sive, ut vocari solent, *beneficia Ecclesiastica*; speciatim vero illa, quibus Rex reditus vacantium Episcopatuum aliarumque, ut vocant, præbendarum sibi vindicat, & quæ tempore vacationis distribui in Episcopatibus & Collegiis sacris possunt beneficia, pro suo confert arbitrio. Galli, ut speciem hanc a genere distinguerent, hoc jus nominarunt *la Regale*, & jamdudum stylo curiali genere fœminino Regalia & Regaliæ etiam Latine dici cœperunt. Commentandi de speciali hoc *Regaliarum* jure occasionem sumsisse se scribit Pinssonius a tractatu *Boëtii Eponis*, gente Frisii, insignis quondam in Academia Lovanienſi & postea in Duacena

cena Jureconsulti, anno 1588 edito, sub titulo *de Regalibus vel universo Jure Principum in Beneficiis Ecclesiasticis*. In hoc *Epo* jus *Regaliæ* speciatim sic dictum, quod Galliæ Reges exercent, alii vero non usurpant, ut injustum & illicitum impugnavit. Hoc igitur, ut singularem & cum aliis minime communem Regum Galliæ prærogativam, multis argumentis defendendum suscipit Pinssonius, idque non ex indulgentia Pontificum derivat, sed jure proprio Regibus competere, ipsorumque axiomati & personis insitum veluti esse, & non secus ac donum strumis medendi inhærere contendit; unde ullo modo amitti, alienari, aut præscribi nequeat. Elidit objectionem, quod Beneficia Ecclesiastica sint spiritualia: id enim negat, ostenditque temporalia vel mixta esse, & sic a Regibus & Principibus, utut laicis, recte conferri. Rejicit quoque restrictionem ad certos quosdam Episcopatus, in quibus ab antiquo a Regibus hoc jus exercitum fuerit, & *Carolum Molineum*, strenuum olim libertatum Ecclesiæ Gallicæ defensorem secutus, autoritatem, quæ ex libris Cameræ Rationum regiarum (*Chambre des Contes*) contra Regaliam allegari solet, quasi ex Episcopatibus illi solum Regali huic juri obnoxii sint, quorum nomina in *Rationes* illas sunt relata, extenuat, & universale per totum Regnum, omnesque, quæ illi accedunt, provincias jus Regi asserit, argumento satis valido, si, ut præsupponit, jus istud personæ Regum quasi innatum est, nec ab indulgentia Pontificum oritur, nulla quoque præscriptio, cujuscunque temporis, Regibus obstat. Quomodo vero Reges contra Pontificum oppositiones jus hoc suum a multis seculis tutati sint, Autor in præfatione historica Volumini primo præmissa per compendium recenset, & in opere ipso latius deducit. Allegat inprimis Regum *Philippi Augusti* & *Ludovici Noni* sive *Sancti* testamenta & acta anno 1220, 1248, 1268, & maxime sanctionem *Ludovici*, quæ dicebatur *pragmatica*. Deinde *Gregorii X.* Pontificis decisionem in Concilio Lugdunensi anno 1274 habito, pro Rege interpretatur. Extat ea *Lib. VI. Decretal. tit. de electione*, *cap. Generali*, habetque duo membra. In primo Pontifex excommunicat omnes, qui *Regalia, custodiam sive guardiam*, *advocationem* & *defensionem* in Ecclesias usurpant, & vacationis tempore reditus occupant. Hoc ad minorum gentium Dynastas pertinere statuit Autor. In secundo Regi-

bus Galliæ prospici dicit, dum excipiuntur, qui jura istiusmodi ex fundatione Ecclesiarum, vel ex antiqua consuetudine exercent, & hi saltem a Pontifice admonentur, ut abusum vitent, nec ad se tempore vacationum trahant, quæ ad reditus annuos non pertinent, nec bona, quorum custodes sese ferunt, ipsi dissipent. Hanc distinctionem indubitato ad Reges Galliæ pertinere affirmat, & testes citat ipsos veteres Glossatores *Decretalis* istius, sive *Cap. General*, multumque queritur, quod verba glossæ *sexti decretalium* (cujus autor fuit *Elias Regnerius* JCtus Pictaviensis) correctores Corporis Canonici a Gregorio XIII constituti, anno 1580 expunxerint, quæ tamen in editionibus anterioribus extant & hæc sunt: Ad verbum *Regalia* i. e. *quæ capiunt Reges, vacante Ecclesia, ut patet in regno Franciæ, & Angliæ.* Item: *controversia mota fuit inter Philippum Regem Francorum* (*illum nempe qui Pulcher cognominari solet*) *& Bonifacium VIII conditorem hujus compilationis* (*i. e. Sexti Decretalium*) *qui Bonifacius scripsit quandam epistolam, in qua continebantur ista verba: Collatio beneficiorum est spiritualis, secus autem credentes hæreticos reputamus; quam epistolam cum perlegisset ipse Philippus, scripsit aliam, in qua continebantur ista verba: collatio beneficiorum ad nos spectat, secus autem credentes fatuos & dementes reputamus. Ideo secundum aliquos constitutiones istius compilationis, (id est, Decretales Bonifacii) non sunt receptæ in hoc regno* (i. e. *Galliæ*) *propter istam controversiam.* Hæc *Regnerius* sive glossa, quæ in novis editionibus omissa esse, graviter fert Pinssonius. Verum isthæc ipsa lis Bonifacio exitium attulit, ut ex historia notum est. Unde successores ejus cum Regibus Galliæ mitius egerunt, ut Autor notat; imo antiquum commentatorem *Johannem Monachum*, Bonifacio ipsi licet addictissimum, & Cardinalitia purpura ab illo ornatum allegat, qui diserte scripserit, constitutionem *Cap. General.* non officere Regibus Galliæ, sed horum jura per eam intacta relinqui. Laudibus igitur effert Pinssonius Regem suum *Ludovicum* XIV, quod non solum suavibus & salutaribus, ut in epistola dedicatoria loquitur, coactionibus (*par les douces & salutaires contraintes*) edictum Nannetense sustulerit, sed & jus Regaliæ in plenum restituerit exercitium, inque omnes, quas armis acquisivit provincias, consensu Pontificum, pietatem Regis in propaganda

ganda religione Romana agnoscentium, extenderit. Sperat inde fore, ut recuperatis omnibus, infeliciter quondam amissis, fines Regni & Orbis eosdem statuat, sive *Orbis Romani* nomen imperio suo tribuere possit, ad exemplum Marci Antonini *in L. 17. ff. de Stat. hom.* Hæc de jure Regaliæ specialis, sive prima Regalium Ecclesiasticorum Regi competentium specie, de qua alios scriptores in Actis nostris enarravimus, excerpsisse sufficiat.

Novem alias ab Autore enumeratas paucis indicamus. *Secundam* vocat jus quod Reges habent ex fundatione, de quo tractat *cap.* VI. *Tertiam*, jus benignarum precum, sive commendandi Candidatum ad beneficia electiva, *cap.* VII. *Quartam*, jus nominandi Episcopos, Prælatos & beneficiarios alios: id quod, sublata Sanctione Pragmatica, *Leo* X. *Francisco* I. in *Concordatis* anno 1516 concessit, *cap.* VIII. *Quintam* & *Sextam*, quam in Neustria sive Normannia ex speciali veterum Ducum jure Reges exercent; jus scilicet nominandi, cum Patroni de collatione litigant, vel minorennes sunt, *cap.* IX & X. *Septimam*, jus primariarum precum post inaugurationem Regis, ad conferendum beneficium in Ecclesiis Collegiatis primo vacaturum, *cap.* XI. *Octavam*, aliud precum jus a priori, quod semel toto regni tempore Reges in quolibet Collegio exercent, distinctum, quo Episcopus a Rege nominatus, post acquisitam Episcopatus possessionem, primum quod vacat beneficium commendato a Rege tribuere obligatur, *cap.* XII. *Nonam*, potestatem Regibus a Pontificibus indultam, ad beneficia Ecclesiastica primoribus Parlamenti ex sacro ordine conferendi; quod speciatim vocatur *Indultum cap.* XIII, & ad illud pleraque documenta & annotationes Autoris pertinent, quæ volumine II. exhibentur; quanquam etiam alia inserantur lectu digniſſima, inprimis indices beneficiorum & collationum, item Concordata Pontificum cum natione Germanica. *Decimam* denique extensionem nominationum in provinciis noviter acquisitis, quam *Alexander* VII, *Clemens* IX, & *Innocentius* XI. fecerunt, ita ut Rex etiam nominandi jus habeat, si beneficia vacent in *Mensibus Papalibus*. Alternatim enim Pontifices & Principes collationes quasdam exercent: Pontifex mense Januario, Princeps Februario, & sic in reliquis mensibus.

De tractatu, qui in titulo inscribitur *Collatio* (Conference)

de edicto *Contraſignaturæ* (du contrôle) & declaratione de Inſinuationibus Eccleſiaſticis, ideo nihil recenſebimus, quia nec res, nec verba, facile intelligi poſſunt ab iis, qui extra Galliam vivunt, & tabem illam fori Eccleſiaſtici, litesque innumeras, ut & diſſenſiones ignorant, quæ non ſolum inter partes fervent, ſed & ſæpe inter Parlamentum & Tribunal regium, in quo de rebus Eccleſiaſticis cognoſcitur (*Le grand Conſeil*) oriuntur. Proponit Autor edictum Ludovici XIII. anno 1637 editum, articulos habens XXVII; quo *Contraſignatores* conſtituti ſunt, & Notariis Apoſtolicis ſive quos *menſarios* (Banquiers) & *ſcribas* Diœceſanos vocant, regulæ præſcribuntur, quomodo in deſcribendis, ad acta referendis & inſinuandis diplomatibus & documentis, quibus collationes & reſignationes continentur, ſumma cum induſtria & fide verſari debeant. Neque tamen ſic ſatis proviſum eſt adverſus fraudes, falſitates & ſycophantias, quibus nominationes & collationes regiæ & aliorum patronorum eludi ſolent; ut adeo novis ſubinde conſtitutionibus opus fuerit, quas Autor itidem produxit *Vol. I. a p. 1. ad 254.* Titulus hujus tractatus, qui *Collatio* vel Colloquium inſcribitur, inde ſumtus eſt, quod magni nominis vir *Guilielmus de Lamoignon*, primus Parlamenti Præſes, pro inſtructione filiorum ſuorum, quam primum togam induiſſent, & in tribunali ſupremo recepti eſſent, ſeniores & peritiores Advocatos privatim congregare certis diebus conſueverat, qui de rebus graviſſimis & maxime de Beneficiis Eccleſiaſticis inter ſe conferrent & diſputarent; inſtituto maxime laudando & imitando ab iis, qui profectum juvenum promovere cupiunt. Indices locupletes & diligenter compoſiti volumini I. adjuncti ſunt, in quibus pleraque notatu digna facili negotio inveniri poſſunt. Primus eſt documentorum ſive Inventarii, (ſic enim Volumen II. vocatur) alter contenta in tractatu de Regalibus complectitur: tertius ea, quæ ex collatione Lamoigniana notabilia ſunt.

RAPH. FABRETTI DE COLVMNA TRAJANI Syntagma.

Romæ, ex officina Nic. Angeli Tinaſſii, 1683. in Fol. Alph. V. & plag. 7.

Raphael Fabrettus, Caſparis F. Nobilis Urbinas, Romanorum noſtri temporis Antiquariorum facile princeps, pluribus jam abhinc

hinc annis edidit *Syntagmæ*, cujus notitia aliqua in Eruditorum Actis extare debebat; quemadmodum aliorum Viri clariſſimi operum *anno 1687 p. 226*, itemque notarum in Homeri Apotheoſin (Syntagmati huic pag. 345. ſeqq. annexarum) *anno 1683. p. 542.* mentionem injicere haud negleximus. Argumentum Cl. Viro ſuggeſſit *Columna* a S. P. Q. R. in memoriam rerum ab Imp. Nerva Trajano in utroque bello Dacico geſtarum, extructa, quam ſeculo ſuperiori *Alphonſus Ciaconius*, noſtra ætate *Jo. Petrus Bellorius* interpretari conati ſunt. Capitibus vero *novem* digeſſit Fabrettus univerſa, quibus aut Ciaconium contra Bellorii cenſuras defendere, aut novam anaglyphis iſtis lucem fœnerari conſtituit.

Capite I. perſequitur varia hiſtoriæ momenta, quorum veſtigia in cochlide extare, anteceſſores ejus fugerat. Notabilia heic affert obiter, de gente *Luſia* p. 7. & de *involucris aquilarum militarum* extra prælium, p. 15.

Capite II. invehitur in conjecturas, quibus columnæ figuras quasdam nimis accurate determinare auſus fuerat Bellorius, e. c. dum *Triarios* alicubi reperiſſe ſe autumavit, cum tamen hoc militum genus Trajani, imo C. Julii Cæſaris ævo in deſuetudinem jam abiiſſet, p. 33. Inter cætera *παράεργα* occurrit ærea lamina, antea *ἀνάθημα* ☉, ubi ſpeciminis loco notamus, caput Juliæ Domnæ Auguſtæ, Caracallæ matris, *laurea* inſigniri, p. 37. 39.

Capite III. multa Ciaconii a Bellorio argumentis non ſatis validis impugnata vindicantur; eaque occaſione p. 37. 83. digreſſio inſtituitur de *Claſſiariorum* militia, & de *Cabirorum*, numinum Samothraciæ, *numero.*

Capite IV. excutiuntur incertiora ac in utramque partem diſputabilia, eoque ut & *ſequenti* lectu omnino digna offendes de *navium* veterum inſignibus, tutelis, ordinibusque remorum. *Capite* denique *VI.* non pauci veterum ritus erudite enucleantur, e. g. *Suovetaurilia* p. 141. 154. 162; *circumductio victimarum*, antequam ad aram ſtatuantur; p. 143. flexio bigarum in Circenſibus *ad lævam* circa metam, p. 144. ſequ. mos circumagendi aratrum *ad lævam* in ſulco ducendo a conditore alicujus urbis, p. 152; vela ac tonſura capitis Virginum Veſtalium (equibus effigies *BELLICIÆ cujusdam*, itemque *NERatiæ*, ex rariſſimis monumentis producuntur p. 167.) *Sacra*

Ver-

Vertumni, p. 170; mos Imperatoris Augusti sactificandi capite modo *velato*, modo *aperto*, p. 169. *Hercules* ramum sive *arundinem* tenens, p. 176.

Capite VII. antiquitates *Militiæ* Romanæ eruuntur, agiturque e. g. de habitu *Speculatorum* sive custodum corporis p. 181. *Lictorum* p. 184, *Stratorum*, p. 185, *Aquiliferorum* p. 89. *Evocatorum* p. 194. *Equitum* Prætorianorum, p. 200. *Æneatorum* p. 202. *Medicorum* castrensium p. 209. de *machinis* poliorceticis p. 216. de amictu e *pellibus* p. 222. &c.

Capitibus IIX. & IX. omnes *lapides* ac *nummi*, in quibus belli illius gemini, a Trajano adversus Dacos gesti, memoria extat, recensentur, ac num genuini ac integri, an suppositii aut corrupti sint, accurate disquiritur, sicque horum ope elegans Belli istius chronologia concinnatur, interspersis hic illic lectu jucundissimis digressionibus, inter quas familiam ducere videntur eæ, quæ Factionem Aurigarum Circensium *Garamantinicam*, (a *Reinesio* Classe V. Inscr. LXIV. in *Ceromatonicam* immerito mutatam) per *Prasinam* exponit, quæque *Cæsiuum* figuram marmorum fide describit dilucidissime. Plura excerpere non juvat ex Opere, quod ipsummet ab antiquitatum Studiosis diligenti manu volvi ac revolvi meretur, utpote observationum novarum, ad antiquas inscriptiones & bonos authores rite intelligendos quammaxime proficuarum, ditissimum promtuarium, haud vane salutaveris.

Accedit mantissa duplex. Primo nempe *veteris tabellæ anaglyphicæ, Homeri Iliadem, atque ex Stesichoro, Archino & Lesche Ilii excidium continentis, explicatio*, cui ipsa Tabula æri incisa præfigitur: dein *emissarii Lacus Fucini*, auspiciis Imp. Ti. Claudii facti, luculenta *descriptio*.

Extrema occupant tum *Ciaconii* expositio Latina Columnæ, cum interspersis animadversionibus *Bellorii* Italicis, tum amplus rerum & verborum *index*, tum denique *Addenda* quædam, unde *Sirenum* avium figuram, æque bene ac ex nummo apud illustrem Spanhemium, lapsum Tristani *legionem* aliquam *Frumentariorum* statuentis, aliaque id genus cognoscere licebit.

IL MONDO CREATO.

Josc-

Josephi Hieronymi Semenzi, Ch. Reg. Somasc. SS. Theol. Prof. Ticinensis, Mundus creatus, sive Poëmata Mystica.

Mediolani, apud Carol. Antonium Malatestam, 1686. in 4. Constant plag. 50. & fig. æneis 12.

INiquum fuisset, notitiam ingenioſi hujus Vatis invidere nostratibus. Suffecerit tamen dixisse, quod hoc volumine contineantur *Tessaradecastycha* (sive *Sonnetti*) in historiam *Heptaemeri primi*; adjuncta *paraphrasi* metrica, non minori acumine elaborata, tum *capitis IX Proverbiorum Salomonis*, tum hymni: *Te Deum laudamus*.

NICOLAI PARTHENII GIANNETTASII Neapolitani S. J. HALIEVTICA.

Neapoli A. 1689. in 12. cum figuris æneis exquisitissimis.

AUctor iste Piscatoriis & Nauticis A. 1686 Neapoli simili forma editis, quæ in Sect. I. Supplementorum recensuimus, celebratissimus, Oppianum Scriptorem Græcum, cujus ἁλιευτικῶν libros V. habemus, & Ovidium, cujus hac de re fragmentum hodie legitur, imitatus, decem, quos jam antea promiserat, hujus argumenti libros carmine Heroico contexuit. Felicem, credo, industriam Renati Rapini, ex eadem Familia Religiosi, magno cum successu æmulatus, qui cum Vergilio destinatum sed morte interruptum Hortorum opus libris IV. summo cum Orbis eruditi applausu perfeciſſet, Noster eodem instituto jacturam Carminis Ovidiani compensare, doctorumque adeo desideria explere voluisse videtur. Elaboratum autem est non accuratissime tantum, sed venustissime insuper totum hoc carmen, quod cum bonæ frugis plenissimum sit, diligentius paululum excerpemus.

L. I. Post argumentum totius Operis & Præfationem ad Divam Virginem, quam ex more Romanensium veneratur, Cardeniumque Ducem Carminis Patronum, Piscium Nomina, Genera & Differentias explicat, ubi imprimis p. 16. descriptio Echeneidis, & p. 23. pisces singulis nationibus proprii notari merentur.

L. II. De Conjugiis & Amoribus piscium, ut & industria in prole tuenda prolixissime agit. Notanda ibi est p. 52. descriptio

Delphini. L. III. Bella & pugnas piſcium exponit. L. IV. Ipſam aggreditur piſcationem, & inprimis quomodo aſtu capiantur piſces, edocet. Placent ibi p. 86. varia piſcandi armamenta, & p. 87. character Piſcatoris graphice expreſſus. Libro V. Piſcationi, quæ retibus peragitur, operam impendit Poeta, p. 124. piſcationem Salmonum, p. 125. vero Halecum (Arecides vocat) illuſtrans, ac p. 129. rete deſcribens. Liber VI. inſumitur in piſcatione, quæ aperto Marte, fuſcinis nempe & jaculis peragitur, ubi p. 140. & ſeqq. piſcatio Thynnorum, p. 149. Acipenſerum, p. 152. Xiphiarum ſeu Gladiorum, prolixe deſcribitur. Liber VII. Venationi Balænarum, Phocarum, Manatis ſeu Bovis Americani, quæ per Reverſum piſcem, quem p. 174. depingit, peragitur, & Crocodili dedicatur. L. VIII. Oſtrea & Teſtacea quomodo capiantur, exponit; ubi inprimis p. 193. id lepidum eſt, quod de Cancris ſono capiendis narrat, id quod tanto libentius commemoramus, quia fidem facit Baroni Valvaſorio in Hiſtoria Carniolæ part. 1. l. 2. c. 36. fol. 43. gemella narranti. L. IX. Conchas purpuriferas & earum venationem, ut & Coralliorum ac Succini piſcationem ediſſerit. Libroque X. margaritiferas conſiderat, ubi quæ p. 233. de Rege concharum, & p. 235. de periculis Urinatorum canit, lectu certe ſunt digniſſima.

Cæterum ita argumento ſatis alias ſterili immoratus eſt Auctor, ut non tantum doceat, ſed mirifice inſuper delectet, quo pertinent fabulæ & epiſodia ſingulis libris ingenioſiſſime admiſta. Talis eſt L. I. p. 21. transformatio carpionis, quem fingit ex portitore in piſcem tranſiiſſe. Sic p. 24. Campani maris & ſoli elogium diſertiſſimum habes, & p. 28. notiſſima Nicolai, quem piſcem cognominarunt, hiſtoria ſatis diffuse recenſetur. L. II. p. 39. occurrit Sirenum Metamorphoſis. L. III. p. 77, & ſeqq. Idæ fabulam mire ſuavem contexit, & in ea p. 78. domum Oceani deſcribit, quales Deſcriptiones Dekenius in formulis ſuis poëticis magni æſtimandas eſſe cenſet. L. V. Jacobi II. Ex-Regis Britanniarum elogium deprehendes, ſub finem vero hujus Libri calamitates Anni 1688. & Terræ motum Neapolitanum. L. VI. p. 156. Lembum regio cultu ornatum depingit. L. VIII. p. 184. in fabula de Seminatione oſtreorum, delubrum Doridis Helleſpontiacæ repræſentat, & Vaticinium de progreſſu Auſtriacorum contra Turcas fundit.

fundit. ibid. p. 196. in urbis Tarenti laudes excurrit. L. IX. p. 210. Cocomellam (ipſe Colomelidem vocat) villam Collegii Neapolitani S. I. amœniſſimam deſcribit. p. 218. Hypochondriacæ luis characterem affert, & p. 220. ſuccini procreationem mythice exponit. Tandem L. X. p. 239. inſignem contexit fabulam de prima Margaritarum piſcatione, & p. 240. Auroræ domum illuminat.

ULTIO ANTIQVITATIS IN SANGVINIS CIRculationem; h. e. Opuſculum Homoboni Piſonis, Phyſici Cremonenſis, in quo ſanguinis circulatio refellitur.

Cremonæ ex typographia Laur. Ferrurii, 1690. in 8. Plag. 7.

CIrculationem ſanguinis, inventum hujus ſeculi inſigne, aliis non ſatis, aliis nimium laudatum, mutuas Medicorum lites concitaſſe, notiſſimum eſt. Antiquitatis enim amatores ſuis unice fidentes Præceptoribus, illud novum nondumque auditum dogma ex ſcholis ſuis proſcripſere; ubihi, quibus veritas magis æſtimabatur, ipſum tanquam fundamentum totius Anthropologiæ commendarunt. Sed vicit tandem innumeris rationibus munita autopſia, utque arma ponerent hactenus ex ſola auctoritatis ſuperſtitioſa veneratione vibrata, coëgit priores, adeo ut præter Riolanum, Primeroſium, Pariſanum & Leichnerum, vix unus aut alter poſthac contradicere fuerit auſus.

Novus tamen nunc rurſum in arenam deſcendit honoris ac gloriæ antiquorum a recentioribus, ut putat, violatæ ultor, Homobonus Piſo, qui præſenti ſcripto non inſana ambitione (ſunt Autoris verba) ſed ingenita potius circulationi ſanguinis contraria idea impulſus, illam non ſolum antiquis ignotam, verum etiam a recentioribus falſo excogitatam, tribus, ut vocat, punctis evincere pollicetur. Primum continet argumenta ab ordinaria methodo medendi circulatorum (ita vocat ſingulis pene pagellis, qui circulationi ſanguinis favent) deſumta. Dicam vero potiſſimum ipſis ſcribit, quod angina laborantibus præcise ſecent venas reninas; in cephalalgia inveterata, raucedine, ſpirandi difficultate &c. venas in fronte; melancholicis venas hæmorrhoidales; debilibus ex morbo gravi ſalvatellam: in febrium malignarum principio, venas tali; cum tamen omnis vaſo-

rum selectus, stante circulatione sanguinis, sit absurdus, scopique revulsorii, derivatorii, interceptorii &c. cum hac hypothesi non conveniant.

Puncto II. argumentorum genere diverso confutare circulationem sanguinis suscipit. Urget vero primo sanguiferorum vasorum ramificationem tortuosissimam, sanguinisque arteriosi ac venosi insignem differentiam. Posthac principia circulationis sanguinis a Pecqueto tradita, systolen scilicet cordis, vasorum spontaneam contractionem, & adjacentium partium compressionem in dubium vocat, neutrum ex his, nisi forsan in statu præternaturali, admittens. Dubitat deinde de susceptione sanguinis arteriosi in venas, absurdamque penitus Naturam dicit, quæ tanto labore ac periculo per arterias mittat sanguinem, solum, ut a venis rursum absorbeatur. Imo, ubi nec attractionem venarum a quibusdam allegatam, nec impulsum, ut causas motus sanguinis ex ramis arteriosis in venosos commode adduci ostendit, ex hoc quoque capite falsam esse circulationem sanguinis concludit. His præmissis docet, nullum omnino dubium nunc felicius solvi quam antehac, minus videlicet cognita hac doctrina, posse, exemplique loco nominat 1) venena, e quibus hodie non minus ac quondam quædam tardius, quædam citius agunt in corpora nostra, utut eodem temporis spatio cum circumeunte sanguine ad cor deveniant. 2) varicum generationem. 3) pulsum magnum & auctum in animi deliquio, ex observatione Valesii. 4) suppressionem sanguinis spontaneam in venæ sectione. 5) horroris ac æstus febrilis ætiologias a Willisio recensitas. 6) motum sanguinis, a calore corporis excitato minime auctum; quod argumentum præ reliquis omnibus urget ac latius deducit.

Puncto III. potissima suæ sententiæ adversantium experimenta destruere annititur, nunc confugiendo ad anastomoses inter arterias & venas; nunc negando, sanguinem unquam in arteriis, nisi animal in extremo vitæ periculo versetur, cerni. Ne tamen solis verbis militare videatur, ad experientiam quoque provocat. Narrat enim, se aliquando more in phlebotomia solenni ligasse brachium, & rursum alio vinculo supra cubitum a primo per semipalmam distante, constrinxisse eandem partem, experturum, num venæ in-

næ intumescentia in spatio inter vincula posito sit apparitura: factum autem esse, ut non solum brevi intumuerit, sed etiam secta a chirurgo tantam copiam sanguinis effuderit, quæ vix reprimi potuerit, licet superius vinculum, (inferiori immoto relicto) ex parte relaxaretur. Alterum experimentum tale est. Ligato brachio hominis cujusdam, jussit e vena cephalica aperta uncias tres sanguinis extrahere, ipsiusque in locum quantitatem lactis per siphonem injecit, ligaturam brachio circumpositam simul tollens. Observavit autem, fluere equidem primum ad superiora, mox tamen rursum descendere lac omne immissum, sic ut exin manifesto frigoris morsu per universam manum ac digitos aliquandiu vexatus sit, qui in se tentari hæc passus fuerat. Ex his infert, turgescentiam venarum versus partium extrema, quæ a constrictione per tænias excitatur, non esse certum firmumq; argumentum retro fluentis sanguinis, nec a venarum valvulis impediri omnem sanguinis descensum e truncis majoribus ad ramificationes minores.

Satis sic noster Homobonus suis factum promisis, eosque qui sanguinis circulationi favent omnino debellatos credens, Johannem Fortis ad examen vocat, ipsiusque rationes, quibus Hippocratem olim sanguinis circulationem cognovisse probaverat, diluit & refutat.

DISSERTATION HISTORIQVE SVR VNE medaille d' Herodes Antipas,

i. e.

Dissertatio historica de numo aliquo Herodis Antipæ. Parisiis, ex officina Antonii Lambini, 1689. in 4. plagul. 9.

NUmum Herodis, quem ænea figura exprimi curavimus in Actis A. 1690, Tab. XI. p. 431. fig. VII, possessor ejus, *Rigordus*, Patricius Massilienses, Vir inter curiosissimos literatissimosque patriæ suæ summo jure reponendus, omnes γνησιότητ@ notas in eo deprehendens, dignum omnino existimavit, quem hac dissertatione illustraret. In antica videbis intra lauream lemma sequens: ΓΑΙΩ. ΚΑΙΣΑ. ΓΕΡ..ΝΙΚΩ. i. e. *Cajo Cæsari Germanico.* In

postica palmam, cum epigraphe: ΗΡΩΔΗC ΤΕΤΡΑΡΧΗC. L. ΜΓ. i. e. *Herodes Tetrarcha. Anno XLIII.* Herodes ille est Antipas, Herodis M. Ascalonitæ filius. Supponit autem Rigordus, Jesum Christum Servatorem natum esse die XXV. Decembris; itemque *Herodem M. ad plures abiisse* mense Novembri, adeoque non eodem anno, quo Christus natus est, sed sequenti, *anno* nempe *per. Jul. 4700. V. C. 750. A. Juliano 42. A. Imperii Augusti 40, post pugnam Actiacam 28, regni Herodis ipsius 37.* Iisdem fere argumentis usus, quibus *anonymus* ille apud *Pompejum Sarnellium* eandem opinionem tuetur, quæ fuse a nobis recensentur in Actis Eruditorum A. 1687. p. 251, 252. 253. Atque hic ipse annus a mense Novembri exeunte *primus* erit *Herodis Antipæ*, qui in exilium missus, juxta *Josephum*, eo anno, quo *Cajus* (Caligula) commoratus est Bajis, præsente simul Fortunato Herodis Agrippæ legato, h. e. *anno III imperii*; nam quanquam anno quoque imperii IV Bajis fuit, tum tamen ipse Agrippa præsens adfuit, teste *Philone*. At *annus III Caji* coincidit cum *A. per. Jul. 4752. V. C. 792. Jul. 84. Agrippæ 3. æræ J. C. vulgaris Dionysianæ 39.* Adeoque hujus anni mense Novembri exeunte cœpisset *annus XLIII* Herodis Antipæ, nisi mense Octobri præcedente vel sub initium Novembris tetrarchia exutus fuisset. Sub finem igitur anni XLII, monetarii Antipæ, (quod prævidere non possent, herum suum Principatu multandum, antequam annum XLIII attigisset,) numisma hoc, anno XLIII ineunte evulgandum, cuderunt, quemadmodum & hodie moris est, circa finem anni monetam signari numero anni sequentis.

Hic ergo numus eo potissimum nomine commendatur *Rigordo*, quod illinc pateat, Herodem Antipam proxime abfuisse ab *anno* regni *XLIII*, & consequenter falsas esse *epochas* nativitatis Christi *Antiochenam* & *Dionysianam*, quia illæ incipiunt ab *anno Jul. 46.* Quod si enim annis 46. addas *undecim menses*, quibus post C. N. superstes fuit Antipæ antecessor Herodes Magnus, & dein numeres ad *annum* usque *Jul. 84.* quo constat Antipam in exilium actum, tunc Antipæ competere videbis non nisi *XXXIX. annos.* Quale quid etiam de omnibus calculis æræ Christi, qui non pertingunt ad A. Julianum XLI, judicare Noster haud ambigit.

Disser-

Dissertationi huic datæ Massiliæ *d. 10. Sept. 1689.* junguntur duæ aliæ *Graveroli* Advocati Nemausensis (nobis etiam in Actis Erud. 1687. p. 646. laudati) & ejusdem *Rigordi*, de numo quodam alio. In hoc in anteriori area Dea comparet cum elogio: ΘΕΟΥ ΠΑΝΟC, *Dei Panis*; in posteriori *incertum quid*, cum literis *LC.* Contendit heic *Graverolus* ante omnia, nomine Πανὸς non signari Numen istud sylvestre, barba hircina conspicuum, ac vulgo sic dictum, sed *Isidem*, Deam Ægyptiorum, cujus tamen nomine lateat aut Luna aut Natura, sicuti Osiris Solem denotare suevit. Hinc busti illius *fronti inesse* monet *lunaria cornua*, ut *Ovidius* loqui amat; quemadmodum & *Herodotus* in Euterpe: τῆς Ισιος, inquit, ἄγαλμα βάκτερόν ἐστι; i. e. *Isidis caput cornua Mahabet bovina.* Nec *mammæ* male quadrant in Isidem, quæ *Macrobio* l. I. Saturn. c. XX. nutrix totius rerum universitatis prædicatur, aut nomen *Panis*, si ἀπὸ τῦ παντὸς derivetur, quia notum est marmor, ex Grutero:

UNA. QUÆ.
ES. OMNIA.
DEA. ISIS.

Itemque illa pavimenti in templo Isiaco inscriptio: Ἐγώ εἰμι πᾶν τὸ γεγονὸς ⸫ ὂν καὶ ἐσόμενον, de qua Plutarchus lib. de Iside & Osiride. Præcipue vero notandum venit Stephani Byzantini dictum in Πανὸς πόλις: *Lunæ imaginem esse Pana*, τὸ τῆς σελήνης εἴδωλον εἶναι τὸν Πᾶνα. In aversa numi area *luniformis figura* Graverolo significat aut *navigium*, quod Romani mense Martio singulis annis Isidi dedicabant, teste Kalendario veteri, aut potius *vas* illud *aureum* Ægyptiorum, quod *Cymbium* a cymbæ figura appellabatur. Unde ea, quæ exterius ex utroque latere visuntur, pro *ansulis* habet, & quod in terram defluere videtur, pro *aspide*, quia Apulejus *cymbii ansulæ insurrexisse aspidem* referat. Hæret tamen, neque refellere audet, si quis universa illa non pro *aspide ansulisque*, sed pro meris lemniscis accipienda contendat. Intra cymbium conspicari se autumat vel *vasculum in modum papillæ rotundatum, de quo lacte libabat* sacerdos Isiacus quartus, vel fortean *cistam secretorum capacem, penitus celantem operta magnificæ religionis*; (his enim phrasibus Apulejanis utitur;) vel

deni-

denique aliquam *figurarum ſphæricarum*, Syneſio calvitiei encomiaſtæ memoratarum, quas Ægyptii divino afficiebant cultu, quasque, (juxta Euſebium de Præparatione Evangelica,) Lunæ non minus, quam Soli conſecrari, moris erat. Literas L.C. *annum* quidem *ducenteſimum* notare alias, probe quidem novit. At unde hanc anni ducenteſimi æram auſpicari debeat, cum ignariſſimis ſe ſcire, profitetur.

Ad hanc *Graveroli* epiſtolam, datam Nemauſi *d. 5. Junii 1689.* reſpondit *Rigordus* Maſſiliæ *d. 15. Auguſti*, anno eodem. Quoad anteriorem numiſmatis partem conſentit penitus Graverolo, addens modo nonnulla de utroque ſexu numinibus gentilium tributo, unde *Lunus* apud Carrhenſes alias audiat Luna, Venus apud Macrobium Deus vocetur, ac apud Reineſium lapis recenſeatur, qui Iſidis ceu maſculi numinis meminerit:

I. O. M. SARAPI.
ISIDI. FRVGIFERO.
COELESTI. FORTUNÆ.

In poſtica nec *navigium*, nec *cymbium Iſidis* extare, ex utriusque apud Apulejum deſcriptione, perſpicuum reddit; divinatione dein aſſecutum ſe opinatur, quod ſub figura Lunæ *Iſis* heic repræſentetur, & quod per eam, inſtar quatuor brachiorum, prodeant canales virium in ſublunaria defluentium.

Provocat ideo ad locum *Plutarchi* l. de Iſide & Oſiride t. II. Opp. p. 3. 366. Feſto ſepulturæ Oſiridis *tellurem frugiferam aqua permiſcent* Iſiaci ſacerdotes, *additisque mixturæ aromatibus & ſuffimentis ſumtuoſis, effingunt* μηνοειδὲς ἀγαλμάτιον *imaguncularn luniformem, & hanc amiciunt & ornant*, &c. nempe lemniſcis illis (inquit antiquarius Maſſilienſis,) qui ex imaguncula luniformi in numo prodire cernuntur.

Neque olim inſolens fuit, ſub forma nec humanæ nec brutinæ ſimili Deam coli. Nam Venus Paphiorum erat *pyramis*, Elagabali Imperatoris numen homonymum *lapis prægrandis*, Deus Arabum *cubus*.

Cæterum aliam quoque amici ſententiam latere nos noluit Rigordus. Exhiberi nimirum putavit ille *fructum loti*, arboris Ægyptiorum ſacræ, *incluſum foliis ſuis*, quæ noctu claudi ſolent.

Lite-

Literas LS *Rigordus* pro æra provinciæ aut urbis accipere vetat, eo quod in annis quidem Romanorum Imperatorum L notet λυκάβαντα, at in æra provinciali deſignanda vox ΕΤΟΥΣ a Græcis æque ac Ægyptiis ſemper adhibeatur; cum contra Syriacis numis admodum familiarem eſſe ſciamus literam L pro λυκαβ. ut in numo Domitiani: ΦΙΛΑΔΕΛΦΕΩΝ L ΓΜΡ apud *Noriſium* in Epoch. Syr. p. 268. in numo Auguſti ΣΙΔΩΝΟΣ Θεᾶς L ΖΙΡ, apud *eundem* p. 349: ſed de Ægyptiaca æra cogitandum amplius. Addit autem, ſi liceret ſibi, pro LC ſubſtituere LE, applicaturum ſe eas ad *annum quintum* imperii *Sabinæ* Hadriani Auguſti conjugis, itemque προτομὴν iſtam Iſidis (ΘΕΟΥ ΠΑΝΟς) ad ipſam Imperatricem, cui nempe ceu Deæ beneficæ Ægyptus ſe obſtrictam crediderit, cum colonias eo miſiſſet Hadrianus, ut repararent damna, quæ Judæi irruptionibus ſuis regioni iſti intulerant.

DISSERTATION SUR QUELQUES QUESTIONS de Phyſique & de Medecine &c. i. e.

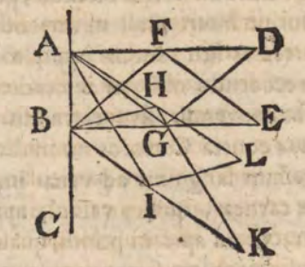
Diſſertatio Quæſtiones nonnullas Phyſicas & Medicas explanans, autore Franciſco Bayle, Medic. D. & Artium Liberalium Profeſſore Toloſano.

Toloſæ. Apud Fouchac & Bely. 1688. in 12. conſtat plagulis 3.

POſtquam aliquot *Noſtri* opuſcula ſucceſſive *Toloſæ* primum edita, (*Diſſertationes* nempe *Medicæ tres*, *Diſſertatio de ratione & experientia conjungenda*, *Diſſertationes Phyſicæ*, *Problemata Phyſica & Medica*, & *Tr. de Apoplexia*) iterato *Hagæ Comitis A. 1678.* prodierunt, Autor Nobiliſſimus ab eo tempore alia quoque eruditionis monumenta ſuis Auditoribus calamo excipienda propoſuit. Quæ cum avide in Academia non tantummodo Toloſana, ſed & Monſpelienſi a quamplurimis etiam exteris deſcriberentur, ceu ad Medicinam & Phyſicam promovendas apprime facientia, non defuerunt amici, qui Autorem celeberrimum ad eadem divulganda ſolicitarent, ne alii eorum poſſeſſores potiora ſuis poſthac operibus inſerendo, gloriam ipſi debitam immerito præriperent. In *Epiſtola* proin ad Dalincurtium D. M. Diſſertationi præſenti, quam hic petierat, præfixa, cauſas uberius deſideratam

tam Tractatuum editionem hucusque præpedientes exponit, certe persuasus fore, ut plagia ejusmodi, etiamsi magnis intertexta fuerint operibus, facillime a prudentioribus ex stylo, peculiari cujusvis ingenii charactere, connexione &c. non sine plagiarii opprobrio advertantur. Quamprimum tamen otio potitus fuerit, opuscula A. 1680. 81. & 82. dictata, de Motu, de Principiis Mechanicis, de Elementis, de Temperamentis, de Fermentatione, de Corporibus mixtis, de Plantis, de Corpore Animalium, de Humoribus Animalium, de Oeconomia Corporum Animalium, de Generatione & Corruptione Animalium, cum quibusdam in Aristotelem Commentariis, publici se juris facturum pollicetur. In ipsa vero Dissertatione *triplicem Quæstionem* de venæ sectionis necessitate, de musculorum intercostalium actione, & de valvularum cordis usu, exhibet enodatam. *Quæstione* videlicet *prima* in Medicos, tanquam agyrtas, invehitur, qui omnem sanguinis missionem ægrotis, ob metum vel doloris, vel lipothymiæ hisce jam exosam, cum successu plerumque funesto dissuadent. Pondere autem rationum suppositio, quibus alias venæ sectionis necessitas evincitur, in præsenti pro eadem ingeniose ostendenda vel ad solius Papini Machinæ digestoriæ effectus serio attendere, eosque ad corpus animale applicare jubet. In prædicta namque machina carnis coctionem aut ossium dissolutionem nunc tardius, nunc citius eadem ignis carbonum quantitate suppositia perfici, prout aqua exteriori cylindro indita, vel minus, aliqua ejus portione per apertum operculi foramen exhalante, vel magis, ob idem foramen accurate obturatum, comprimitur; eo quod corpora calida densa, ratione insensibilium particularum celerius vibratarum aut in gyrum concitatarum, nec non liquida calida in spatium angustius vi compressa, efficacius longe calefaciant, quam rara ejusdem magnitudinis & æqualis caloris, aut liquida quæ satis pro caloris gradu sese expandere queunt. Eadem siquidem ratione a sanguine etiam, dum hic vel ob abundantiam, vel ob effervescentiam febrilem, intestino æque ac progressivo per vasa motu rapidius agitatur, necessario omnes quas alluit partes nimium calefieri, inflammari & sæpius plane dissolvi, nisi quantitas sanguinis, consequenter ejus compressio, per venam sectam rite & tempestive imminuatur

tur, ipsa Autoris autopsia adstipulante, qua ob venæ sectionem neglectam aut parcius administratam, diversis in cadaveribus inflammationes internas, in pleuritico utramque pleuræ laminam separatam, & & in peripneumonico ipsas cordis fibras carneas dissolutas annotavit. Neque dubitat, quin frequentiori cadaverum ex febri aut inflammatione denatorum sectione plura ejusmodi visibilia vestigia, a sanguine nimium in vasis compresso excitata, possent detegi, quæ ad necessitatem venæ sectionis persuadendam, & fidem talium agyrtarum suspectam reddendam, rationibus quibuscunque, etiam solidis, multum prævalerent; imprimis cum hydrops, cujus metus injicitur, non nisi abusum venæsectionis insequatur, febrium autem malignitas tantum horrorem incutiens sæpissime fictitia saltem videatur. *Quæstione* vero *altera*, costas arcuatas utrinque extremitatibus suis cum vertebris spinæ dorsi & sterno, tanquam fulcimentis immobilibus cohærere, easque circa mediam potissimum partem sursum & deorsum hunc in modum moveri, ut in inspiratione pro thorace dilatando magis a se invicem secedant, in exspiratione autem pro thorace constringendo propius ad se invicem ferantur, ante omnia supponit; hinc musculos intercostales alternatim agere, ac in inspiratione internos, externos in exspiratione sese contrahere, e præsenti figura, cujus & *Regis* in recenti *Cursu Philosophico Tom. 2. p. 549. Edit. Amst.* meminit, geometrice demonstrat. Scilicet in hac quemadmodum linea AC spinam dorsi, punctis A & B locum connexionis costarum, AD BE duas costas saltem dimidiatas in inspiratione sursum ad angulos magis rectos

motas, AL BK easdem costas versus inferiora in situ naturali constitutas, AG FE fibras musculi intercostalis interni in costarum elevatione, AI HK easdem fibras in costarum depressione sitas, BF GD fibras musculi intercostalis externi itidem in costarum elevatione, BH vero & IL easdem fibras in costarum

depreſſione locatas, repræſentat: ita planum facit, a fibris B F & GD muſculi intercoſtalis externi ſeſe contrahentibus, coſtam BE, tanquam vectem ſuper punctum hypomochlii B, non ſurſum moveri poſſe, ſed coſtam potius AD deorſum trahi debere, ſuppoſito coſtis AD & BE æqualem diſpoſitionem permanendi in ſitu, quo gaudent, intercedere, quia fibrarum BF & GD extrema B & G propius ad fulcimentum B vectis BE accedant, ſecus atque extrema F & D, quæ magis ab hypomochlio A vectis AD diſtent, eadem autem vis vecti prope fulcimentum applicata non æque facile reſiſtentiam mobilis ſuperet, aut huic etiam multum cedat, quam ubi vectis puncto a fulcro magis diſtanti applicatur. Quam ob cauſam e diverſo a fibris AG & FE muſculi intercoſtalis interni neceſſario coſtam BE ad coſtam AD, non autem hanc ad illam moveri; per conſequens, dum a muſculis intercoſtalibus internis coſtæ elevantur, ab externis vero eædem deprimuntur, revera muſculos intercoſtales internos & externos alternatim pro omni confuſione evitanda agere ſive ſeſe contrahere. Etenim, quod fibræ muſculorum internorum omnino relaxentur, muſculis externis ſeſe contrahentibus, & vice verſa fibræ muſculorum externorum elongentur, quando muſculi interni agunt, potiſſimum e *Propoſ. 24. l. 1. Element. Euclidis* fuſius oſtendit, pro certo quoque habens, fibras muſculorum intercoſtalium internorum cartilaginibus prope ſternum intertextas ſitu reliquis oppoſito ideo gaudere, i. e. pariter a ſterno recedendo oblique deſcendere, ut coſtis inferioribus ſuperiores verſus movendis ſive elevandis ſufficerent. *Quæſtione* denique *ultima* contra Curioſos nonnullos diſputat, qui a valvulis cordis regreſſum ſanguinis ad venas impediri ex eo negant, quod columnæ carneæ, quibus valvulæ appenduntur, in ſyſtole cordis una contractæ ad apicem potius, quam baſin cordis accedant; ac etiamſi ad baſin accedere ſupponantur, valvulæ tamen ipſæ tenſæ perſiſtant, utpote inſtar aliarum membranarum, ceſſante vi easdem extendente, ſponte ſeſe contrahentes. Pro contrario autem evincendo, & uſu valvularum cordis ab omnibus hucusque conceſſo vindicando, Autor Geometrica rurſus utitur demonſtratione, e qua propter omnes cordis fibras, quæ ab hujus baſi ad apicem & columnas carneas protenduntur, ſimul in ſyſtole ejus contractas, non apicem

picem ſaltem cordis, ſed & ipſas columnas carneas, ad baſin, tanquam immobilem, accedere debere, ad ſenſum innoteſcat; erroris eos arguens, qui in omni muſculorum contractione extrema ad medium ferri cum Veteribus aſſerunt. Valvulas autem membranaceas, licet in ſyſtole cordis ceſſante papillarum vi extendente ſponte ſeſe contrahant, certo tamen tunc minus tendi, adeoque minorem ſanguinis virtutem exigi, qua hic easdem in cordis contractione a tergo propellendo, propiusque ad invicem adigendo, ſibimet ipſi viam ad venas præcludat. Tandem in *epiſtola*, quam ſubjungit ad Dn. *Vieuſſens* conſcriptam, tum huic, cum de Mixti principiis & de Fermentatione Tractatus edidiſſet, tum ſibi, gratulatur. Sibimet ipſi quidem, quod in Tractatuum altero de Fermentatione a multis adeo celebrato maximam partem eadem cogitata, quæ hac de materia in Academia Toloſana A. 1680, ac poſtmodum in Tractatibus de Motu, de Principiis Mechanicis, de Elementis & de Temperamentis edocuit, atque tantum non iisdem verbis multis in locis indigitatis v. g. p. 331. 332. 333. 334. 336. &c. expreſſa, deprehenderit. Etenim circa principia potiſſimum, a quibus proxima fermentationis cauſa determinatur, magisque in altero de principiis Mixti tractatu, diſſenſum ſe obſervaſſe, qui & ipſe nihilominus magnam ſubinde rerum naturalium notitiam commonſtret, fatetur. Dno Vieuſſens autem gratulatur de fama, quam prænominati Tractatus ipſi conciliabunt, ſperatque nec hanc ſibi ab eodem inviſum iri, cum opiniones imprimis, in quibus inter ſe conſpirant quasque dudum docuit, eam mereri videantur.

RAGIONAMENTO DEL DOTTOR SIGNOR Gaſpare Paragallo, intorno alla Cagione de Tremuoti.

i. e.

Diſquiſitio circa cauſam Terræ Motuum, inſtituta a D. Caſparo Paragallo.

Neapoli apud Hieron. Faſulum, 1689. 4.

conſtat plag. $10\frac{1}{2}$.

NOviſſimi, quo *Neapolis* omnium maxime & horrendum in modum deformata fuit, Terræ motus occaſione, ad præſen-

tem de causis ejus Diatribam invitatum se asserit Auctor, a naturalium non minus rerum quam legum scientia commendabilis; quæ vel ideo, quamvis serius id fiat, nobis commemoranda videtur, quod isthic locorum nec hodie terræ motus penitus cessare doceamur. Præmissa variorum terræ motuum, quos diversæ regiones senserint, historia (quam in rem eruditissimum *Marcelli Boneti Marchionis S. Johannis* Librum allegat, quo omnes terræ motus ab orbe condito collectum iverit) miserandam imprimis *Neapolitanarum* ruinarum faciem multis exhibet. Longam deinde opinionum, quas tum Poëtæ, tum veteres ac recentiores Philosophi, de causis terræ motuum foverint, seriem contexit, tandemque cum *Cardano* & *Kirchero* subitaneum *sulphuris*, *salis nitri*, & *bituminis* intra cavitatem terræ accendium, concussionis istius, qualis in cuniculis machinisque tormentariis fieri soleat, causam constituit; eoque frequentiores dari terræ motus, quo major indicatorum vel similium mineralium, velut in Italia, abundantia suppetat. Ubi simul ansam arripit excurrendi in generationem fulguris, stellarum cadentium, & ignis lambentis, Castoris & Pollucis, lucernarum item perpetuarum, (quas neutiquam multo retro tempore accensas fuisse, contra *Fortunium Licetum* & *Portam* statuit,) nec non ignearum exhalationum *Ætnæ* & *Vesuvii*, & thermarum subterranearum, quarum egregium indagatorem *Ettmullerum* nostrum laudat, & quomodo ex mixtura sulphuris & calcis vivæ cum aqua communi balneum artificiale contra diversos morbos adornari valeat. In fine tandem subjungit, nullum certum *tempus*, quando contingant, vel quamdiu *durent*, nec certa *signa*, quibus prævideri possint terræ motus, quicquid etiam alii conjicere audeant, determinari posse. Inter *effectus* referri, insularum submersionem, aliarumque ut & montium productionem, veluti tempore Lotharii in Saxonia collis 6000 passus longus prodierit; fluviorum exsiccationem, non minus, quam aliorum eruptionem; pestem, ex aere per longum spatium intra cavernas detento & corrupto, certæ interdum animalium speciei, veluti A. 1514. felibus saltem, fatalem; hominum quoque infatuationem, nisi hanc nimio potius timori tribui fas sit. Nec defuisse, qui præter naturales hos effectus, incertos alios inepte crediderint, aut finxerint se credere, mutationes nimirum do-

dominiorum, urbium & regnorum eversiones & exterminia, aliaque futura damna prænunciari. Hinc Herodem populo ob terribilem quendam terræ motum damnum aliquod imminens metuenti, animum ita addidisse: *nihil vos terreat rerum anima carentium motus, neque arbitremini, Terræ concussionem alicujus futuræ cladis esse portentum: naturalia enim sunt ipsorum elementorum vitia, nullumque damnum inferunt, nisi quod ipsa effecerint, ita ut, cum extiterint, sua magnitudine finiantur.* Species terræ motus constituit tremorem, vibrationem, & inclinationem, quæ interdum conjungantur. *Refugium* denique, quod nec altiora, nec humiliora loca præstent, tutissimum esse ait Autorem & factorem omnium, qui ob peccata terram tremere faciat, vera autem pœnitentia placari se patiatur, ut fiducia pleni cum Davide dicere possimus: *Si terra ipsa ita motibus conturbetur, & montes ipsi ex ipsa dissiliant, & in cor maris transferantur, non timebit cor meum, quia Deus noster refugium, virtus & adjutor.*

REPONSE A LA DISSERTATION SVR la Goutte.

i. e.

Responsum ad Dissertationem de Arthritide.

Parisiis. Apud Danielem Horthemels. 1690. in 12. constat plagul. dimid. 29.

CUm de Arthritide Dissertationem in *Actorum Supplementis Sect. VIII. p. 429.* commemoraverimus, operæ videtur pretium, ut Responsum etiam, quo eadem falsæ perstringitur, nunc recenseamus brevissime. Juxta præfationem autem, qua perversus Medicorum hodiernorum status designatur, atque in titulum Dissertationis annotata, Responsum hoc quatuor absolvitur Propositionibus, quæ non solum indigitantur, sed & uberius explanantur. Etenim primo allegatas Arthritidis causas & præstantiam remediorum suorum, quam Dissertationis Autor jactaverat, oppido vacillare, minusque experientiæ respondere, cumprimis ex eo monstratur, quod arthritici plures ore dormiant clauso

clauſo, plures vice verſa ab omni arthritidis inſultu degant immunes, ore licet aperto & dormiant, & reſpirent. Hinc ea, quæ circa cauſas arthritidis traduntur, novitate partim, partim omni probabilitate deſtitui, diſtincte non minus atque fuse declaratur. Tum diviſio arthritidis in calidam & frigidam atro notatur carbone. Tandem a reſpiratione ſolis naribus celebranda, urticis verbera ſanguinolenta infligentibus, & deambulatione perlonga, ceu laudatis Autoris remediis, arthritidem parum demulceri, diverſis e capitibus oſtenditur.

MAPPAMONDO ISTORICO. i. e.

Tabula coſmographica hiſtorica, ſive ordine digeſta narratio de quatuor ſummis mundi imperiis, a *Nino Aſſyrio* ad *Leopoldum Auſtriacum*, itemque de Monarchia Chriſti a *Petro* ad noſtra uſque tempora; auctore *Antonio Foreſto*, Soc. Jeſu.

Parmæ, ex officina Galeatii Roſati, 1690. in 4.

conſtat alphabetis 13.

COmpendium heic habes hiſtoricum ſatis prolixum, ac tam variis omnium pene gentium eventis refertum, ut non ſine voluptate a Studioſa Juventute, cujus in gratiam conſcriptum eſt, perlectum iri putemus; præſertim cum nullibi non eleganti ac plerumque ſententioſo ſtylo ſit elaboratum.

DICTIONAIRE DE TERMES PROPRES de Marine.

i. e.

Dictionarium Nauticum, autore Dn. Deſroches.

Pariſiis apud A. Auroy, 1687. in 8.

Alph. 1. pl. 14.

QVale in omni artium genere deſideratur a multis Dictionarium, ut qui excolendis illis ſe dedunt, terminorum cuique arti propriorum notitia mature imbuantur: tale in civium ſuorum gratiam in Arte Nautica adornavit Gallus hic Auctor, juxta ſeriem Alphabeti diſpoſitum. Adjuncta illi ſunt omnium fere nationum inſignia ac vexilla figuris æneis expreſſa, quibus uti in navigationibus conſueverunt: ut vel hinc aliis etiam, præter Gallos, nonnulli liber hic eſſe poſſit uſui.

)o(

ACTORUM ERUDITORUM

quæ Lipſiæ publicantur,

SUPPLEMENTA.

Sectio XII.

ACTA PRIMORUM MARTYRUM SINCERA ET ſelecta, ex libris cum editis, tum manu ſcriptis collecta, eruta vel emendata, notisque & obſervationibus illuſtrata. Opera & ſtudio Domni Theoderici Ruinart Presbyteri & Monachi Benedictini e Congregatione ſancti Mauri.

Pariſ. excudebat Franciſcus Muguet, 1989. in 4.

Conſtat alphab. 4. plag. 11.

EOrum, qui Martyrum acta collegerunt, nonnulli variis ea additamentis interpolarunt, aut aliqua ſibi diſplicentia reſecuerunt, aut etiam ſtylum politiorem reddiderunt. Alii vero etſi Martyrum acta, prout in antiquis codicibus leguntur, exhibuerint, nullo tamen delectu habito genuinis Martyrum actis dubia & falſa intermiſcuerunt. Quamobrem Theoderico Ruinarto operæ pretium viſum, acta primorum Martyrum & ſincera & ſelecta hoc volumine complecti. In præfatione, quam diligenter veterum Martyrum acta & collecta & lecta fuerint, diſſerit, & poſtea *Henrici Dodwelli diſſertationem de paucitate Martyrum* refutat. Dixerat Dodwellus, fieri vix potuiſſe, ſi tot fuiſſent Martyres, quot vulgo memorantur, ut eorum nomina exciderent, cum præſertim accuratiſſime Martyrum memoria ſervaretur, nec illuſtriores tantum Martyres, ſed pueri quoque & mulieres & ſervi & catechumeni celebrarentur: jam vero in veterum monumentis pauca admodum Martyrum nomina occurrere, ſiquidem in Kalendario, quod Bucherius edidit, vix tres aut quatuor Martyres in ſingulis

gulis menſibus recolantur. Reſpondet Ruinartus, nullum ſupereſſe Kalendarium, in quo omnium totius orbis Chriſtiani Martyrum nomina recenſeantur, neque ſingula omnium eccleſiarum Kalendaria repræſentari poſſe, quin potius duo tantum Kalendaria vulgatis Martyrologiis antiquiora ad nos perveniſſe, unum quod a Bucherio vulgatum ſub Liberii Pontificatu concinnatum eſt, alterum quod Mabillonius tomo 3. Veterum Analectorum inſeruit: utrumque tantum ad occidentalem eccleſiam ſpectare, ſed neutrum pro tota eccleſia occidentali ſcriptum eſſe, & Bucherianum quidem Romanæ eccleſiæ proprium fuiſſe, nec alios Martyres complecti, quam quorum feſtivitas in aliquibus Romanæ urbis eccleſiis celebrata fuit, Mabillonianum autem in Carthaginenſis eccleſiæ uſum conditum fuiſſe, quod ipſe titulus indicet, ita ſe habens: *hic continentur dies natalitiorum Martyrum & depoſitiones Epiſcoporum, quos eccleſia Carthaginis anniverſariæ celebrant.* Obſervat præterea, externarum regionum Martyres in ejusmodi faſtis rariſſime locum habuiſſe, & ex his ipſis, qui in eadem urbe, ubi faſti confecti ſunt, martyrium compleverunt, nonnullos deſiderari, ſive id ob Martyrum multitudinem evenerit, ſive ob perſecutionis fervorem plerorumque Martyrum nomina aut ſepulchra ignorata fuerint. Et cum Dodwellus eorum, qui Apoſtolicis temporibus floruerunt, Martyrum nomina in ejusmodi faſtis deeſſe fateatur, id ad ſubſequentia quoque tempora extendi debere Ruinartus pronunciat, ſiquidem in Bucheriano Kalendario nec Ignatius ſub Trajano paſſus, nec Teleſphorus Romanus Epiſcopus, nec alii illuſtres Martyres a Juſtino Martyre, Cypriano, Damaſo, Gregorio Magno & aliis memorati recenſeantur; quemadmodum & Carthaginenſe Kalendarium, etſi Romano amplius, non paucos Martyres aliunde notiſſimos omittat. Inter cauſas ob quas in antiquis Kalendariis tanta ſit ſanctorum paucitas, ex Johanne Frontone hanc affert, quod eorum tantum ſanctorum nomina in ejusmodi faſtis deſcriberentur, quorum dies feſtivo populi concurſu celebrabantur; unde Gregorius M. in Sacramentario ſuo paucos Martyres exhibeat, etſi alias lib. 7. ep. 29. indict. 1. ſe ſingulis diebus Martyrum memoriam celebraſſe ſcribat. Præterea & illud Ruinartus obſervat, in Bucheriano & Mabilloniano Martyrologio aliquot ſanctos conſignari ex aliis monumentis ignotos, unde non dubitat, multorum Martyrum nomina in notitiam noſtram ventura eſſe, ſi aliarum eccleſiarum Kalendaria æque extarent. Argumentum, quod ex Patrum homiliis duxerat Dodwellus, exiſtimans paucos ſuperfuturos Martyres, ſi genuinæ Patrum homiliæ a ſpuriis ſecernantur, Ruinartus ita ſolvit, ut dicat, neque omnes Patrum homilias, quas de Martyribus habuerunt, ad nos perveniſſe, neque omnium Martyrum memorias ejusmodi homiliis celebratas fuiſſe, cum alioqui Martyres Kalendarii Bucheriani quoad maximam partem expungendi forent. Teſtimonio Origenis dicentis paucos & facile numerabiles per intervalla pro Chriſtiana religione mortuos fuiſſe, quem locum ex lib. 2. contra Celſum Dodvvellus adducit, Ruinartus multos alios Patres opponit, in quorum ſcriptis de Martyrum multitudine nihil tam certum & exploratum occurrat, quam quod infinita pene Martyrum multitudine eccleſia illuſtrata fuerit. Origenem autem prædicto loco nihil aliud intendiſſe ſcribit, quam quod Chriſtiani non plane a perſecutoribus ſuis deleri potuerint, & revera pauci Chriſtiani paſſi fuerint, ſi cum iis comparentur, qui ſuperſtites manſerunt. Aliud argumentum pro Martyrum paucitate Dodvvellus inde deprompſit, quod pauci Imperatores eccleſiam perſecuti fuerint, & plerique clementiæ laudem ita affectaverint, ut noxios quoque ægre punirent, quod provinciarum Rectores æmulati fuerint. Reſpondet Ruinartus, perſecutiones adverſus Chriſtianos non ex ſolis Imperatorum edictis ortas fuiſſe, vel ex privatis Præſidum odiis, aut populi clamoribus, verum etiam & quidem maxime ex Romanarum legum præſcripto, quas nec ipſi Imperatores convellere potuerint. Unde non mirandum ait, ſi aliquando pace ab Imperatoribus conceſſa, delati tamen Chriſtiani fuerint, & ad ſupplicia quæſiti. Obſervat inſuper, Imperatores, qui ab ingenio miti & ad clementiam proclivi a ſcriptoribus ethnicis commendantur, atrociſſimos Chriſtiani nominis perſecutores fuiſſe, nec ſævitiam in Chriſtianos pro crudelitate habitam, cum Chriſtiani pro publicis hoſtibus omniumque hominum peſſimis vulgo haberentur. Qualis autem fuerit jactata a Dodvvello Præſidum in Chriſtianos clementia & æquitas, Ruinartus Lactantii verbis ex lib. 5. Inſtit. c. 11. & 12. adductis explicat. Cæterum etſi Lactantius in libro de mortibus perſecutorum, quinque tantum Imperatores enumeret, qui eccleſiam perſecuti fuerint, ex eo tamen Ruinartus noſter minime ſequi cenſet, quod cæteri Imperatores a perſecutione eccleſiæ abſtinuerint, cum eos tantum Lactantius recenſeat, qui divinitus puniti funeſta

morte vitam finiverunt. Idem ferme de Tertulliano dicendum censet, qui in Apologetico suo Christianam religionem a pessimis Principibus, quorum decreta ipsimet gentiles abhorrebant, exagitatam fuisse probaturus, persecutoribus eos Principes accensere noluit, quos Romani ut patriæ Patres & piissimos Imperatores suspiciebant. His præliatis, quæ de singulis primitivæ ecclesiæ persecutoribus ad probandam Martyrum paucitatem Dodvvellus adduxit, ad examen vocat. Negat Neronis persecutionem tantum intra Romanæ urbis mœnia sæviisse, & Christianos ob nullam aliam causam quam ob Romanæ urbis incendium apprehensos fuisse, cum Lactantius dicat (de mortibus persecutorum c. 2.) Neronem, cum non modo Romæ, sed ubique quotidie magnam multitudinem a cultu idolorum deficere, & ad religionem novam transire animadverteret, servos Dei persequi cœpisse, ut cætera, quæ adversus Dodvvellum affert, testimonia taceamus. Domitiani persecutionem uno anno & cœptam & consummatam ait Dodvvellus, cum Brutius apud Eusebium Flaviam Domitillam anno Domitiani 15, qui ultimus ipsi fuit, relegatam fuisse dicat. At Ruinartus pluribus argumentis probat, quod ante 15 Domitiani annum ea persecutio cœpta fuerit. Neque Dodvvello concedit, quod hæc persecutio incruenta fuerit, cum Brutius apud Eusebium & Dio contrariũ affirment. Quando ergo Tertullianus in Apologetico ait: *tentaverat & Domitianus portio Neronis de crudelitate*, Ruinartus ea verba sic explicat, quod Domitianus tam gladio quam exilio Christianos tentaverit. A Domitiani morte usque ad Decium, ecclesiæ pacem ita perseveravisse censet Dodwellus, ut toto hoc temporis intervallo, præter persecutiones quasdam locales, Christianis religionem suam tuto colere & promovere licuerit. Alia est Ruinarti sententia. Statuit enim persecutiones eo quoque tempore, quod inter Domitianum & Decium intercessit, non infrequentes fuisse, quarum aliquas publicis Imperatorum edictis decretas contendit. Miratur, Dodwellum ex Polycarpi ad Philippenses epistola colligere, quod sub Trajano in Syria præter Ignatium, Rufum & Zozimum, nemo Imperatoris illius jussu necatus fuerit, cum Polycarpus expresse dicat: *obsecro vos, ut patientiam vestram exerceatis, quam spectaculis non solum in Ignatio, Rufo & Zozimo, sed etiam in aliis civibus & inquilinis vestris.* Toto Hadriani tempore ne unicum quidem Martyrem admittit Dodwellus eo argumento utens, quod

quod Justinus Martyr pacem Christianis ab Antonino exoraturus Hadriani exemplum ei proponat, Regerit Ruinartus, non hanc Justini mentem esse, sed eo nomine Justinum Hadriani exemplum Antonino proponere, quod etsi Christianos olim persecutos fuisset, postea tamen a persecutione cessaverit, cujus exemplo Antoninus etiam agnita Christianorum innocentia ab eorum cæde cessare debebat. Antonini Pii imperium martyriis non caruisse Dodvvellus agnoscit, cum Polycarpum & Justinum Martyrem horumque socios sub hoc Imperatore passos censeat. Ruinartus vero, etsi Polycarpi & Justini martyria ad Marci imperium referenda statuat, aliis tamen argumentis probat, non levem ecclesiæ persecutionem hoc tempore contigisse. Persecutionem sub Marco Dodvvellus neque Imperatorem autorem habuisse, nec tot Martyres dedisse, quot vulgo referuntur, arbitratur, & causam persecutionis refert ad crimen infanticidii & incestus, cujus Christiani ex servorum suorum testimoniis postulati sunt. Hinc enim mitissimi alioquin Imperatoris rescriptum contra Christianos natum esse dicit, tanta tamen æquitate temperatum, ne in aliorum Christianorum fraudem cederet, præterquam Lugdunensium & Viennensium. Nam persecutiones, quæ in aliis provinciis sub Marco efferbuerunt, nihil aliud quam Lugdunensis persecutionis appendices fuisse contendit, cum pervulgata Lugdunensium Martyrum fama, quasi de infanticidiis & incestuosis congressibus convicti damnatique fuissent, etiam alibi populares motus adversus Christianam religionem excitati fuerint. At Ruinartus nec ex Lugdunensium epistola, nec ex aliis monumentis probari posse docet, quod Imperatoris rescriptum ad solos Lugdunenses & Viennenses restringi debeat. Porro hoc rescriptum adversus Christianos ut Christianos, non ut infanticidas ac incestuosos, datum esse monet. Decrevit enim Imperator, ut *confitentes gladio cæderentur, hi vero, qui negarent, dimitterentur incolumes.* Ex quo sequitur, si hoc decretum adversus incestuosos & infanticidas latum fuisset, Christianos hæc flagitia a se perpetrata negantes dimitti debuisse, & tantum hæc flagitia confitentes trucidari, cum contrarium potius evenerit. Confirmat hoc exemplo Attali & aliorum, qui nullo alio crimine objecto, tantum quod se Christianos professi fuissent, in vincula conjecti & in Martyrum numerum relati sunt. Marci mansuetudinem frustra a Dodvvello commendari judicat, cum juxta Capitolinum *nonnunquam*

contra manifestos & gravium criminum reos, quales ex Imperatoris sententia etiam Christiani fuerunt, *inexorabilis* fuerit. Recte autem ab Eusebio scriptum animadvertit, sub Marci imperio ob populares motus, innumerabiles pene Martyres per universum orbem enituisse, & plura alia de persecutionibus ecclesiæ sub Marco testimonia colligit: & ad hæc tempora etiam Benigni Divionensis, Symphoriani Augustodunensis & aliorum quorundam Martyrum necem referendam esse putat. Quin & plerosque Martyres, qui vulgo sub Aureliano in Burgundia passi dicuntur, ad Marci Aurelii tempora revocari debere vix dubitat, qua de re Bosquetum lib. 2. Histor. Gallic. c. 26. & seqq. consuli cupit. Severi persecutionem longe lateque per Romanas provincias grassatam non dissimulat Dodvvellus, & tamen paucos Martyres in hac persecutione passos asserit, cum Eusebius nec multos recenseat, nec multos a se prætermissos significet. Respondet Ruinartus, omnino Eusebium multos a se prætermissos significare, cum lib. 6. c. 1. ubique terrarum illustria tum martyria fuisse refert. Eusebio alios gravissimæ hujus persecutionis testes adjungit, Clementem Alexandrinum, Minutium Felicem, & inprimis Tertullianum, qui persecutionis hujus occasione plura opuscula conscripsit. Cum autem Tertullianus in Apologetico editionis Junianæ inter alios Imperatores, qui nullis edictis adversus Christianos sævierunt, Severum collocat, non dubitat melius se habere editiones, quæ pro Severo Verum ponunt, siquidem a Severo edictum adversus Christianos latum e Spartiano constat. Et quamvis Dodvvellus eos ab hoc edicto exceptos velit, qui a parentibus Christianis orti ita se occultarunt, ut nec ab adversariis Christianæ religionis deferri, nec aliorum saluti providere possent, tantum tamen populi adversus Christianos furorem fuisse Ruinartus observat, ut hos etiam in capitis periculum venisse negari non possit. Post Severi mortem etiam sub Caracalla saltem in aliquot provinciis persecutionem non cessasse, ex Tertulliano probat. Nec obstare putat, quod Tertullianus Antoninum Caracallam lacte Christiano educatum scribat, cum & absque Caracallæ mandato persecutiones illæ fieri potuerint, & præterea hunc Imperatorem a Christianorum moribus alienissimum religionis respectu Christianis faviisse, nemo sibi facile persuadeat. Heliogabalum Christianos pro suis agnovisse, ex nonnullis Lampridii verbis Dodvvellus colligit, quod nullo pacto fieri potuisse Ruinartus asserit, nisi Christiani se Solem

lem adorare fassi fuissent. Heliogabali successorem Alexandrum Christianis faviisse in confesso est, unde Ruinartus in medio relinquit, num forte Alexandri Præfectis tribuendum sit, quod tot Martyres sub ejus imperio passi a nonnullis recenseantur, an forte aliquot Martyres sub Severo passi ad Alexandri tempora, cum & ille Severus appellatus fuerit, translati fuerint. Maximini persecutionem unico tantum anno sæviisse Dodvvellus asseruit, cui Ruinartus post Pagium opponit Eusebium, qui triennio integro hanc persecutionem durasse innuit, & Rufinum, qui id disertis verbis affirmat. Quod Alexandriæ sub Philippis contigit, seditioni potius quam persecutioni deputandum agnoscit, ex quo tamen judicandum relinquit, quam parum tuta fuerit quocunque tempore inter gentiles Christianorum vita. De Decio Dodvvellus ait, quod etsi crediderit adversus Christianos pro Reipublicæ bono sæviendum esse, modum tamen pœnis, & nativa Principis clementia, & concepta de temporum suorum felicitate ambitio imposuerit. Unde pro fabulatoribus eos habet, qui Decium ut sæviissimum persecutorem repræsentant, quem tamen Senatus, Trajani titulo vivum ornavit, & mortuum inter divos retulit. Verum Ruinartus, etsi Decium de cætero boni Principis partes impleviisse fateatur, sævisimam tamen ejus contra Christianos persecutionem fuisse, ex Lactantio, Dionysio Alexandrino, Cypriano, Gregorio Nysseno aliisque Scriptoribus probat, multosque, quos hæc persecutio invasit, Martyres recenset. Persecutionem a Gallo excitatam Deciana longe graviorem fuisse, Dodvvellus ex epistola Cypriani 57, alias 54, probare contendit, ubi Cyprianus Cornelium monet, pugnam multo graviorem & acriorem instare. Qua ratione confirmari posse censet, quod sub Decio pauci Martyres fuerint. Verum Ruinartus regerit, Oxonienſem Episcopum verba illa Cypriani non de Gallo, sed de Valeriano interpretari. Quod si Galli persecutio Deciana gravior fuit, ex eo non Martyrum paucitatem sed multitudinem potius colligendam esse docet, cum plurimos sub Decio Martyres fuisse jam probaverit. Quod autem Dodvvellus verbis Cypriani in exhortatione martyrii dicentis, *Martyres Christianos numerari non posse*, non tantum Martyres, qui jam coronati erant, comprehendi asserat, sed simul omnes qui ad finem usque mundi passuri essent, Ruinartus ex eo refutat, quod Cyprianus in fine libri de mortalitate, Martyres innumerabiles jam coronatos admittat. Persecutionem Valeriani

riani paucos feciſſe Martyres, ex ejusdem brevitate colligit Dodvvellus. At Ruinartus monet, Lactantium adfirmare, quod Valerianus *multum, etſi brevi tempore, juſti ſanguinis effuderit.* Falſi quoque Dodvvellum arguit, quod eam perſecutionem tantum contra Epiſcopos & Clericos ſæviiſſe dicat, cum ex Cypriani epiſtola 76, alias 77, contrarium probari poſſit. Sub Gallieno pacem Chriſtianos habuiſſe Dodvvello concedit, nec urgendam putat memoratam ab Autore Chronici Paſchalis perſecutionem ſub Caro, in quâ multos martyrio vitam finiiſſe ſcribit. Veretur enim, ne Autor ille rerum ſeriem perturbaverit. Pergit igitur ad Aurelianum, cujus perſecutionem intentatam tantum, non exſecutioni mandatam Dodvvellus adſerit, unde nullos ſub eo Martyres agnoſcit. Reſpondet Ruinartus, Aurelianum quidem inter furoris ſui initia extinctum fuiſſe, ut ait Lactantius, ſed cum Deum factis jam lacesſiviſſet. Ideoque verba Lactantii, cum dicit, *Aureliano nox licuiſſe perficere, quæ cogitaverat*, ſic interpretatur, quod religionem Chriſtianam delere cogitans, id non perficere potuerit, etſi jam Chriſtianos perſequi cœpiſſet. A perſecutione Diocletiani & ſucceſſorum Dodvvellus non ſolum Gallias, ſed & Hiſpanias & ex parte Africam eximit, cum per edicta Maximiani Herculii in Africa promulgata nemo ob Chriſtiani nominis confeſſionem comprehenſus fuerit, ſed tantum qui collectas celebraſſent, vel ſacros codices tradere noluiſſent. Ruinartus vero commune Imperatorum & Cæſarum edictum in Africa promulgatum fuiſſe, ex actis Saturnini & Optato Milevitano probat. Nec multum referre exiſtimat, an Martyres ob ſolum Chriſti nomẽ, vel quod præterea collectis adfuerint, interficerentur. Hiſpaniam vero ſub Conſtantii Chlori ditione fuiſſe, ideoque a perſecutione liberam negat Ruinartus, cum Lactantius c. 8. de mortibus perſecutorum Hiſpaniam Herculio ſubjectam fuiſſe tradat. Quin & Gallias, etſi ad Conſtantii ditionem ſpectarent, a perſecutione immunes fuiſſe negat, cum initio perſecutionis, Conſtantio adverſus barbaros occupato, plurimi Chriſtiani Præſidum genio & populari furore ſublati fuerint, & perſecutionis edicta in Gallia quoque publicata fuiſſe Lactantius innuat, cum ait, Conſtantium, ne diſſentire a Majorum præceptis videretur, conventicula dirui paſſum fuiſſe. Tandem Ruinartus poſt Dodvvelli refutationem, in cauſas, cur tot carnificinæ adverſus Chriſtianos inſtitutæ fuerint

rint inquirit, & quantis honoribus Martyres in eccleſia affecti fuerint exponit.

Præfationem excipiunt ipſa primorum Martyrum acta, quibus præfationes ſuas & notas Ruinartus adjunxit. Agmen ducunt martyria S. Jacobi & S. Simeonis primorum Hieroſolymæ Epiſcoporum ex Hegeſippo apud Euſebium, item acta Ignatii, qualia ab Uſſerio in appendice Ignatiana edita fuerunt. Quibus poſt reliquorum Martyrum acta in hac Ruinarti collectione adduntur etiam Græca Ignatii acta, quæ ab Uſſerio nusquam inventa ex Colbertino codice nunc primum prodeunt, una cum Ignatii epiſtola ad Romanos, quam Iſaacus Voſſius, cum ſinceras Ignatii epiſtolas ederet, in Florentino ſuo codice deſideravit, unde doctiſſimus Editor non dubitat, Uſſerium pariter & Voſſium, ſi ſuperſtites eſſent, de genuino actorum Ignatianorum & epiſtolæ ad Romanos textu ſibi gratulaturos eſſe. Latina Ignatii acta paulo ante memorata excipiunt paſſio Symphoroſæ & ſeptem filiorum ejus; paſſio Felicitatis & ſeptem filiorum; epiſtola eccleſiæ Smyrnenſis de S. Polycarpo, quam Uſſerius & Cotelerius integram ediderunt; martyrium Ptolemæi & Sociorum ex apologia Juſtini; acta Juſtini & Sociorum Martyrum, quæ non alterius cujusdam Juſtini eſſe Ruinartus contra Papebrochium defendit; epiſtola eccleſiæ Viennenſis & Lugdunenſis de paſſione S. Pothini & plurimorum aliorum Martyrum; paſſio Alexandri & Epipodii; acta Symphoriani; acta proconſularia Martyrum Scillitanorum ex Baronio, & codice MS. bibliothecæ Colbertinæ; paſſio Perpetuæ & Felicitatis, ex editione Holſtenii cũ MSC. codicibus collata, quam a Montaniſta quodam ſcriptam eſſe negat, etſi id a Valeſio aſſertum fuerit. Nimis longum eſſet cætera omnia, quæ hoc volumine continentur, Martyrum acta recenſere, ex Euſebio, Rufino, Baſilio, Ambroſio, Gregorio Nyſſeno, Chryſoſtomo, Prudentio, aliisque Patrum operibus, aut etiam ex Surio, Bollando & aliis qui Sanctorum vitas collegerunt, aliisque monumentis depromta, & ut plurimum cum pluribus manuſcriptis collata, quibus etiam duo illa antiqua Kalendaria a Bucherio & Mabillonio edita, quorum ſupra mentionem fecimus, adduntur.

INSTRUCTIONS NECESSAIRES POUR CEUX qui ſont incommodés des De'centes &c.

i. e.

Præcepta neceſſaria in eorum conſignata gratiam, qui Herniis laborant, una cum Notis Remedium Regis & rationem concernentibus, qua ſubligacula in provincias mitti queant. Auctore de Launay Chirurgo Herniario.

Pariſiis, apud Laurentium d' Houry. 1690. in 12. conſtant plagulis 5. & Figur. tabul. 4.

AUtor Provincialis cujusdam hic reſpondet voto, qui, cum cingulo citius ſepoſito, titubantis equi occaſione gravem herniæ recidivam ſuſtinuiſſet, tum ſui, tum aliorum ergo, de herniis earumque remediis neceſſariis a Noſtro inſtrui per literas petierat in frontiſpicio legendas. Etenim Herniarum ſaltem verarum, & quidem earum rationem habet, quæ vel incompletæ ſub nomine Bubonoceles inguina affligunt, vel completæ omenti aut inteſtinorum per muſculorum abdominis annulos ad ſcrotum deſcenſum denotant, & pro partium harum ſitu diverſimode mutato nunc Epiplocele in latere utplurimum ſiniſtro oriunda, nunc Enterocele, nunc Entero-Epiplocele audiunt. Cauſam cunctarum harum duplicem venditat, aliam magis externam & violentam, peritonæum & annulos ſubito non ſolum dilatantem, ſed plane rumpentem; internam aliam, ſeroſitatem nimiam ſucceſſive fibras nerveas relaxantem, ac peritonæum annulosque diſtendentem. Ante tamen quam manum iisdem Chirurgus admoveat, ab hoc partim Epiplocelen & Enterocelen, partim Herniam veram a ſpuria, v. g. Hydrocele, Sarcocele, Pneumatocele &c. aliisque tumoribus, e. g. Bubone, teſticulo retento &c. probe diſtingui debere admonet. Ipſam vero medelam tanto faciliorem & ſolo ſubligaculo perficiendam annotat, quo citius eadem & mox in principio, exiguo tantum tumore apparente, expetatur: opera quippe Chirurgi ſi tunc negligatur, prout a pleriſque varias ob cauſas fieri ſolet, partes poſtmodum prolapſas difficilius reponi poſſe, easque ob longiorem etiam moram plane cum partibus con-

contiguis coaleſcere, non niſi periculoſiſſima ſectione ſeparandas; præter alia denique ſymptomata Iliacam paſſionem lethalem ſupervenire. Sic recens in non nemine ex hernia neglecta defuncto, peritonæi productionem ſtricte cum teſticulorum tunica cohærentem, ac in ſe marſupium veluti adeo exiguum efformantem, ut vix extremitatem digiti indicis reciperet, ipſum vero inteſtinum contentum ſphacelo correptum ac in duplicatura ejus fere conglutinatum obſervavit, indicio manifeſto, hernias quo minores, eo periculoſiores exiſtere. Quod ſi nihilomin9 æger ex hernia male ſeſe habeat, linimentis aut cataplaſmatis emollientibus, nec non venæſectione, inflammationis præcavendæ gratia, præmiſſis, ante omnia ipſas partes prolapſas in ægro convenienter locato lente, absque ulla violentia, & eas quidem primum, quæ ultimum exierunt, reponendas eſſe docet. Hinc pro reliqua curâ abſolvenda, ſpiritum ſalis rectificatū interne, externe emplaſtrum & ſubligaculum commendat, ceu tria illius *remedii* requiſita, quod *cœnobii Chabrienſis Priori* magnam antehac famam conciliavit, quodque demum *Gallorum* Rex in ſcheda quadam *Verſaliis A. 1686.* cum omnibus cautelis divulgandum curavit, a *Muralto* quoque *Oper. Chirurg. Germanice edit. p. 323.* commemoratum. In locum nihilominus ſpiritus ſalis, cujus doſis diverſa pro ætatis ratione cum vino rubro per tres ſeptimanas ventriculo jejuno ad Prioris methodum propinanda venit, ſpiritum etiam ſalis dulcem, tanquam ventriculo gratiorem, ſurrogari Noſtro placet. Emplaſtrum vero, quod Maſtich. ʒß. Ladan. ʒiij. Nuc. Cupreſſ. exſicc. No. 3. Hypociſtid. ʒj. Terr. ſigill. ʒj. Picis nigr. ʒiij. Terebinth. Venet. ʒj. Ceræ flav. recent. ʒj. Rad. Conſolid. Maj. ʒß. ingrediuntur, ita præparari a ſe tradit, ut ſucco hypociſtidis in tantillo aquæ ſupra ignem lenem diſſoluto, primum picem, ceram & terebinthinam addat; fuſis dein hiſce, nondum vero ebullientibus, & ab igne remotis, ſpecies reliquas, ſeorſim pulveriſatas, cribratas & commixtas, ſucceſſive adjiciat, usq; dum continua agitatione juſtam emplaſtri conſiſtentiam faceſſant. Hoc tamen emplaſtrum quovis die decimo mutandum, & per tres pluresve menſes continuandum, priusquam cum ſpiritu ſalis adhibeatur, ſubligaculum accuratum per duas vel tres ſeptimanas adaptari conſulit, tam ut ægrotus huic adſueſcat, quam ut de perfecta potiſſimum retentione partium, ſine qua reliqua uſurparentur fruſtra, conſtet. Uſum autem emplaſtri quia

magna prurigo, mox excoriatio insequantur, illam saccharo Saturni aqua fontana dissoluto vel Tabaci decocto, hanc vero emplastro de cerussa vel albo Rhasis mitigandam esse innuit. Inter subligacula cæteroquin dies noctesque gestanda, ea extollit delineatque, quæ e filo ferreo aut chalybe, hocque vel continuo, vel in partes quatuor apte jungendas diffracto, pro fascia plicatili constituenda, solent confici, qualium figuras non multum absimiles & alius Gallus Herniotomus *Lequin* Tractatu *de Herniis* A. 1684 & 1690 Parisiis edito exhibet. Talia siquidem levia haberi & exacte applicari posse, ut partibus semel repositis egressum vix concedant, etiamsi magna quandoque, v.g. inter sternutandum, tussiendum, fæcum alvinarum excretionem &c. violentia accedat, modo tunc æger manu propria pulvinum subligaculi, ne vi ejusmodi externæ cedat, firmiter partem versus affectam comprimat. Adeoque laudatæ fasciæ si in usum vocentur, ægros cum memorato Antistite haud cogendos esse, ut integris tribus septimanis saltem recubent, ambulent aut stent, neutiquam vero sedeant, cum & tuto in equo vel curru, necessitate id imperante, possint sedere. Ast quo Noster subligacula exacta aliorsum mittere queat, ab herniosis varias circumstantias, e. g. herniæ latus, an hernia sit gemina, utra earum prævaleat, an completa, an incompleta, num persona macilenta sit, an pinguis &c. una cum mensura ambitum corporis circa herniæ locum accurate determinante, sibi significari expetit.

NOUVEAU TRAITTÉ DE LA MALADIE Venerienne &c.

i. e.

Tractatus novus de morbo Venereo, auctore L. le Monnier.

Parisiis apud Amab. Auroy, an. 1689. in 8.

constat plagulis 11.

Libri periocham tradituris necessarium videtur indicare, quæ Dn. Auctorem ad ejus editionem impulerint. Non vana scilicet innotescendi ambitione, nec tyrannico scribendi pruritu se ductum ait, sed ut memoriæ & crumenæ chirurgorum castrensium succurreret. Hinc illis potissimum hunc inserviturum esse confidit laborem, qui medendi provinciæ recens admoti in istius affectus cognitione parum tantummodo profecerunt. Totus autem liber XIV. capitibus circumscribitur, quæ per transennam quasi perlustrare aggredimur. Cap. I. originis incertitudinem exhibet, adductis variorum opinionibus, quibus diversa mali productio adstruitur. Cap. II. nomina tradit ab Italis aliisque huic morbo imposita: ejus tamen indoli convenientius Auctor arbitratur nullum, quam quod a quibusdam fœminis illi nunc tribuitur, dum morbus elegans seu *la maladie galante* vocatur. Cap. III. definitionem affectus a Fernelio mutuatur; hinc veneni, cujus connubiali quasi traduce malum propagatur, natura in aciditate & penetrante spirituositate sistitur, subjunctis variis contagii modis, quibus infecti alios inquinare valeant. Ubi in specie notatur, quod quis facile possit malum sibi attrahere, si forte cum prostibulo rem statim habeat, dum hoc a congressu alius impuro adhuc quasi fervet; utut ipsum deinde expers inquinamenti Venerei maneat. Cap. IV. divisio in 4. species rejicitur, cum una eademque causa semper præsto sit, virus nempe Venereum, quod magis nunc, nunc minus se exerat; minus, & limitibus quasi circumscriptum in gonorrhœa & bubonibus: magis, cum in lue ipsa se diffundat in partes omnes. Cap. V. signa enarrantur diagnostica cum mali incipientis, tum confirmati, interspersa statim utriusque prognosi. Cum vero ex observatione Fernelii aliorumque, delitescere hoc morbi genus per 10 pluresque annos valeat, notavit olim Auctor, quod multi ægrotorum illo antehac in castris correpti, & circumforaneorum opera restituti, in ulcera postliminio incurabilia inciderint. Hinc sanationem ab istis artificibus profectam fuisse malignam, & mali tantummodo ecclipsin quandã. Cap. VI. agitur de gonorrhœa præcedanea, in qua juxta Auctoris mentem, materia purulenta effluens non semen corruptũ est, neque humor prostatarum ovorum albumini similis, sed lympha prodiens ex vasis propriis alicubi erosis, aut vi Venerei viri dilaceratis. Sequeretur enim extemplo corporis macies & tabes, si tanta seminis quantitas profunderetur, quod sine contradictione aut dubio est totius partiumque omnium corporis compendium, atque extractum sanguinis purissimum. Mox symptomata gonorrhœæ, ardor urinæ, inflammatio balani, ulcera urethræ &c. eorumque ætiologiæ adduntur,

tur, cum ſignis prognoſticis, indicationibus curativis, & medicamentis eo conducentibus. Cardo totius curationis potiſſimum in ſequentibus vertitur: (1) in diætæ ratione, ut fugiantur objecta ad amorem incitantia, item alimenta ſanguinis calorem nimis adaugentia, exercitia corporis vehementiora, nec non medicamenta violenta ac valde diuretica. (2) In applicatione enematum laxativorum & refrigerantium per 3. 4. aut plures dies. (3) In exhibitione emulſionum refrigerantium, quibus ſemper ſal prunellæ admiſceri ſuadetur. (4) In inunctione regionis renum, perinæi, teſticulorum, totiusque penis cum unguento roſato, populeo aut cerato refrigerante loto in aqua ſolani vel oxycrato. (5) In injectionibus refrigerantibus & lenitivis (ſi dolor intermejendum ardens perſeveret) quales parantur ex decocto tepido portulacæ & lactucæ, cum mucilagine ſeminis lini aut pſyllii, balneando pro re nata penem in lacte vaccino tepido &c. (6) In moderata & circumſpecta purgatione, quæ poſt 14. dies elapſos ab inchoata curatione inſtitui, per biduum aſſumi, exacto requiei biduo iterari, & alternato tali intervallo per 14. dies continuari debet. (7) In mundificatione & deſiccatione ulcerum vaſorumque adſtrictione per interna & externa medicamenta; hinc detergentes liquores, ac tandem adſtringentes per ſyringam urethræ immitti jubentur, quos valide exaltabit vel ſal Saturni, vel exigua vitrioli albi portio. Cum vero non raro accidat, ut ſub cura gonorrhœæ intempeſtiva inflammatio & tumor alterutrum vel utrumque teſticulum invadat, cap. VII. in cauſam rei inquiritur, ſubjuncta ſtatim medicatione per clyſteres mere refrigerantes, venæſectionem pluries iteratam, & prohibita corporis motione, per topica adſtringentia, anodyna & reſolutiva. Inter illa, quæ doloris atrocitati repugnent, laudatur cataplaſma ex mica panis ſimilaginei cocta in lacte caprino, cui oleum roſarum, crocus & ovi vitellum admiſceatur. Quodſi tumor rebellis deprehendatur, vel frictionibus mercurialibus tractari, vel cinnabari fumigari, vel emplaſtro de ranis cum dupla aut tripla mercurii additione emolliri, atque ſic paulatim diſſolvi ſuadetur. Cap. VIII. maxime incommodum & laborioſiſſimum præ cæteris accidens enucleatur, caro ſcilicet ſuperflua cuidam urethræ parti adnaſcens, exitumque urinæ præcludens, cui triplex cauſa aſſignatur. Difficili autem arte tolli poſſe aſſeritur, quod canalis urinæ incurvatus ſit, delicatamque ſtructuram obtineat, ut adeo in

in medendo manus perita Chirurgi & dexteritas requiratur. Quomodo vero cum exili candela cerea peragi cura debeat, intruſione blanda medicamentorum v. g. pulveris ſabinæ, præcipitati rubri, æruginis, aluminis rupei &c. cum terebinthina Veneta commiſtorum, & quomodo poſt deſtructionem carunculæ per ſyringam utilis injectio adminiſtranda ſit, fuſius exponitur. Medicamentum quoque Godofredi Giannat ingenue traditur, pro quo, juxta fidem hiſtoriæ, Carolus IX. duo millia aureorum exolviſſe perhibetur. Ac ejus quidem deſcriptio in obſervationibus Riverii Centur. II. obſerv. 14. extat pariter, ſed quæ ab hac multum diſcrepat. Cap. IX explicatur, quid differentiæ interſit inter ſtranguriam Venéream & gonorrhœam, quodque hæc citra dolorem ſubſiſtat. Ubi obiter notamus, non contemnendum aliorum monitum repeti ab Auctore, quod ſcilicet periculo non vacet, in decoctis ſalſaparillæ aliorumque ſimilium, quæ antimonium crudum ſimul ingreditur, quicquam acidi aut cujuscunque liquoris tale quid continentis aſſumi. Rationem adjicit, quod aculei acidi intrent antimonii poros, eosque aperiendo liberent particulas ſalinas a ſulphureis, ut reſultare inde facultas emetica poſſit. Cæterum quamvis in ſtranguria virorum & mulierum curanda, una eademque methodus ſit obſervanda, eſſe tamen inter utramque inſignem differentiam ratione ſitus, figuræ & diſpoſitionis partium, pluribus enarratur. Cap. X. ulcera & cancri Venerei producuntur, quorum ſæpe ſatellites quaſi ſint phimoſis, paraphimoſis, verrucæ & bubones. Non parum vero momenti habere dicitur ad proſpere medendum, ut utriusque diſtinctio perfecte cognoſcatur, quæ proinde traditur, ſubjecta ſtatim curandi decempeda. Hinc exploditur illorum methodus, qui curam cancrorum Venereorum ordinarie ordiuntur per applicationem ſpiritus nitri aut vitrioli. Indicationes enim ad abolitionem mali eo tendere, ut obex ponatur penetrationi ſpirituum lue infectorum, ut caro corrupta auferatur, ut denique durities per ſuppurationem conſumatur. Jam tantum abeſſe, ut hisce fiat ſatis liquorum acidorum auxilio, ut potius malo majori fores pandantur. Id quod fuſius explanatur ſubnexa curandi ratione ſecuriore. De cætero cum difficile ſæpenumero ſit, ut dum cancri Venerei excarnificant ægros, inflammationes & tumores aquoſi evitentur, hinc cap. XI. de phimoſi & paraphimoſi tractatur. Itaque prioris non tantum modus fiendi, ſed & cura

deſcri-

describitur, quæ duplici via institui queat: operatione scilicet manuali, & remediis emollientibus ac resolventibus. Cum vero illa non parum laboris Chirurgo, plurimum autem doloris ac tædii ægrotis soleat conciliare, ideo hæc potissimum commendatur medicamentis peragenda, inter quæ laudatur emplastrum Vigonis cum duplo aut triplo mercurii, empl. diaphoreticum Mynsichti &c. prævalere tamen his judicatur unguentum de althea nuptum æquali portioni Neapolitani cum dupla dosi mercurii. Posterioris, sive paraphimoseos rationem accurate habendam esse consulitur, ne nimirum vis inferatur præputio pro denudanda balano, cum huic periculum gangrænæ possit hac ratione afferri. Cap. XII. agitur de bubone venereo, cujus & differentiæ & causæ traduntur, adjuncta mox indicatione ad curam rite instituendam. Primo autem venæsectio in hoc casu rejicitur: admittitur purgatio, sed non nisi aliquandiu post apertum absscessum. Hinc laudantur ventosæ, cataplasmata, emplastra, lancetta vel caustica. Singulorum vero usum distinguat tempus maturationis, apertionis & sanationis. Cap. XIII. exhibet curationem syphilidis, symptomatumque vel comitantium vel insequi solitorum. Consistit autem illa (1) in accurata diætæ ordinatione juxta res sex non-naturales, interdicto imprimis omni & Veneris & vini usu. (2) In trina vel quater repetita venæsectione brachii, quam tamen clysteres laxativi, emollientes & refrigerantes præcedere debent & sequi. (3) In purgatione vel sub forma liquida, vel solida, item forti aut debili, pro ægri scilicet viribus. Sed sicut hactenus memorata saltem initium quasi curæ constituunt, & præparationis ergo adhibentur: ita imprimis eo respiciendum, ut si quis alius simul affectus affligat vel complicetur, ille prius eradicetur convenienti medicamentorum usu, quibus tamen semper talia jungantur, quæ luem ipsam enervant. (4) In balnei cum aqua tepida adornatione, quod ad septem & plures dies continuari debet. Monita quædam ad balnei legitimum usum necessaria adjiciuntur. (5) in salivatione tanquam unico & solo remedio, a quo absolute dependeat totum secretum curæ & sanationis. Atque ita non convenit Auctori cum Davide Abercrombio, qui anno 1684. Londini tractatum edidit, a nobis an. IV. actorum pag. 24. recensitum, in quo tuta & efficax luis Venereæ semper absque salivatione mercuriali curandæ methodus proponitur. Cæterum non tantum salivatio quid sit

sit describitur, sed & modus excitandi illam mediante inunctione tanquam omnium optimus commendatur, subjunctis cautelis non solum ad evitandos improsperos quoscunque successus, sed ad symptomata quoque molesta declinanda. His omnibus subnectuntur observationes nonnullæ seu historiæ, quæ fidem supra assertis faciant. Ultimo tandem loco cap. XIV. formulæ remediorum exponuntur, v. g. ptisanarum, clysterum, emulsionum, aquæ divinæ Fernelii, opiatæ Neapolitanæ &c. quibus uti secure pro re nata conveniat.

REFLEXIONS SUR LES DIFFERENS DE LA Religion. Troisieme Volume, ou les Chimeres de M. Jurieu.

hoc est,

Considerationum de Religionis Controversiis Pars tertia, vel Chimæræ Petri Jurii; ubi continetur Responsio generalis ad secundum annum Literarum Pastoralium contra primam partem Considerationum. Accessit examen breve Prophetiarum Jurii.

Paris. apud viduam Cramoisy, 1689. in 12.

DE primo ac secundo Volumine, quæ celeberrimus Pellissonius titulo Reflexionum sive Considerationum de religione edidit, *in Actis Anno 1689 pag. 564*, de quarto, nuper admodum *mense Junio A. 1692. pag. 241* a nobis relatum est: de tertio, hoc loco quædam memorabimus. Cum enim primo volumini, quod velut basis est totius operis, opposuisset sese *Petrus Jurius*, Theologus Reformatus clarissimus, in Literis Pastoralibus anni secundi; huic Pellissonius tertio hoc volumine Reflexionum respondit, cujus quatuor sunt partes. Prima impugnat *Claritatem* Jurii *negativam*, qua scilicet judicamus aliquid in Scriptura sacra non extare. Pellissonio videtur nihil esse hac Claritate obscurius, cum penetrare sensus intimos verborum necesse sit, multaque loca conferre inter se, ipsique Jurio sit visum (quanquam male, ex Autoris sententia) fidem aliquot seculis velut informem, paulatim attenta lectione Scripturæ fuisse fixam. Spem nobis facit Pellissonius tractatus sui de *Traditione*, cujus hic velut delineati-

onem exhibet. Semper Verbum Dei non ſcriptum ſed annuntiatum populis, viguiſſe in Eccleſia, ipſorumque Proteſtantium judicio, de Trinitate, Meſſia, cœlo, inferno & reſurrectione, fideles ante Chriſtum natum dogmata tenuiſſe prorſus utique eſſentialia, quæ tamen in Veteris Teſtamenti libris diſerte non contineantur. Chriſtum & Apoſtolos hoc verbum Dei non ſcriptum & probaſſe & ſecutos eſſe. Neque unquam in lege nova fuiſſe dictum: *hactenus Traditio, impoſterum Scriptura tantum*; nec fuiſſe mandatum Diſcipulis, *ite, ſcribite*; ſed *euntes prædicate, docete.* Scripturam fuiſſe claram fidelibus, praxi Eccleſiæ jam imbutis; obſcuram videri infidelibus, novitiis, diſputaturientibus. Itaque Patres purgatorium, invocationem Sanctorum aliaque inveniſſe in Eccleſia, quæ ibi Proteſtantibus non comparent. Magno fructu Judaicam Traditionem noſtræ comparari poſſe judicat, & cum Lightfootius dixiſſet, aut Papiſmum eſſe Judaiſmum, aut Judaiſmum eſſe Papiſmum; Pelliſſonius, quod contra ſuos torqueri videbatur, pro illis retorquet, minimeque credibile judicat, Chriſtianos poſt bellum inter Eccleſiam & Synagogam jam declaratum, huic ſeſe accommodaſſe. Hinc putat, dogmata ſuæ Eccleſiæ non minus clare in veterum Judæorum fide comprehenſa fuiſſe, quam Reſurrectio in verbis a Chriſto ipſo citatis: *Ego ſum Deus Abraham, Iſaac, Jacob.* Itaque Purgatorium quoque non a Paganis, ſed ab antiquiſſima Judaicæ Eccleſiæ traditione (unde Plato aliique acceperint) in Chriſtianos fuiſſe derivatum. Digreditur etiam in materiam de *Excommunicatione:* cum enim confeſſione omnium, poteſtas clavium pertineat ad veram Eccleſiam, ſequi ait pluribus ſe mutuo excommunicantibus non competere eam ſimul, ſed vel Romanos Proteſtantibus, vel hos illis portam ſalutis claudere. Jurium diſtinctionibus quibusdam huic difficultati reſpondere conatum nebulas fortaſſe effudiſſe ſimplicibus, ſed rem in effectu eo reduxiſſe ut perinde ſit, ac ſi dixiſſet, Excommunicationes nihil agere, neque cuiquam nocere aut prodeſſe. Et cum Eccleſia excommunicandi poteſtatem ſibi aſſerens, ſeſe tacite declaret infallibilem, conſequi Eccleſias Proteſtantium hoc privilegio propria confeſſione carentes, eam poteſtatem non habere. Cum vero Jurius diſtinxiſſet inter vim Excommunicationum declarativam & operativam, Pelliſſonius ex his conſequi arbitratur, ſolam Romanam & operari quod declarat, & declarare quod operatur, ac ſine temeritate dicere:

cere: *Viſum eſt Spiritui Sancto & nobis.* Ita relabitur in primarium illud ſuum thema, Religionem non poſſe ſtare ſine certitudine & infallibilitate, & hanc non privato cuivis, ſed ſoli Eccleſiæ competere, eaque de re recte doceri in Romana Eccleſia; contra apud Proteſtantes, inverſa rerum natura, Eccleſiam humilem & modeſtam fateri ſuam incertitudinem, ſingulos vero ſuperbe & audacter infallibilitatem jactare.

Pars ſecunda agit de *Claritate* Jurii *Prophetica.* Ubi Pelliſſonius altius ortus, chimæras & viſiones naſci per gradus putat ex philautia, cum privatus lucem quam putat ſuam luci communi a Deo omnibus datæ præfert: primum enim labi hominem, mox nolle lapſum fateri, & vim ſibi facere; ita tandem ipſo imaginandi conatu naſci perſuaſionem quandam, quæ ubi ad magnum vigorem devenerit, degeneret in viſionem. Ejusque rei exempla, cum in aliis rebus, tum vero maxime in negotio religionis extare. Exhibet eam in rem genealogiam fanaticorum ex Honorii Reggii ſeu Georgii Hornii libro de Eccleſiæ Britannicæ ſtatu, quanquam nonnullis videatur Hornium multa incomperta ex falſa relatione ſcripſiſſe. Proteſtantium hypotheſes judicat Autor natura ſua ducere ad hunc Quakeriſmum, quem ipſimet damnent, nec tamen principiis obſtent, gratiam illam internam particularem non probatam gratiæ publicæ & probatæ totius Eccleſiæ præferentes. Id agere Jurium, ut exules Gallos paulatim faciat fanaticos ſcriptis & prophetiis ſuis, *Quærentes* ſcilicet & *Expectantes*, quod genus Quakerorum in Anglia erat.

Pars tertia inſcribitur: *Chimæra fundamentales Explicationis Apocalyptica*, dirigiturque contra eos imprimis, qui Papam faciunt Anti Chriſtum, qui cum mille modis inter ſe pugnent, conveniant tamen in certis velut principiis. Primum eſſe, Anti Chriſtianiſmum Papæ conſtare ex corruptela in doctrina & tyrannide in diſciplina, cum tamen ipſi velint, corruptelam longe eſſe tyrannide illa, quam accuſant, antiquiorem. Principium ſecundum eſſe, quod 1260 dies Apocalypſeos ſint dies Prophetici, hoc eſt anni, cum tamen ejus rei non extet exemplum in Prophetis; nam quod de 70 ſeptimanis Danielis dicatur, longe aliter ſe habere, fatentibus id veteribus Genevenſium in Scripturam notis, vocemque Hebraicam non ſignificare ſeptimanam, eo quo nos accipimus ſenſu, id eſt ſeptem dies, ſed heptadem in genere, adeoque

optime explicari de heptade annorum. Principium tertium Chimæricum esse, quod sperent invenire finem regni Anti Christi seu 1260 annorum, etsi nequeant ejus designare initium, fateanturque id fuisse insensibile: quod tamen contrarium sit usui Scripturæ, quæ cum numeros fractos adhibet (ut cum loquitur de tribus mensibus cum dimidio) aliquid definitum, non vagum designare intendat.

Pars quarta agit de *Chimæris Propheticis particularibus* in explicatione Apocalypseos. Miratur Jurium quosdam introducere Semiprophetas, quos inspiratos appellare malit, partim errantes, partim Dei Spiritu plenos: id vero periculosum esse judicat Autor, & ad fidem veris Prophetis detrahendam tendere. Examinat particulatim Chimæram, quam vocat, trium annorum cum dimidio, & duorum Anti-Christorum, quos introducat vel admittere videatur Jurius, unam magni illius, qui tot annos regnare debet quot alter dies, alteram minoris, qui teste Irenæo (cui Jurius aliquid in ea re deferat) venturus sit versus finem seculi, & tres annos cum dimidio naturales regnaturus. Eodem modo & alia exagitat, inprimisque quæ accusat subterfugia, ex chimæris & impostoris ut ait composita, qualibus homines decepti alios decipiant, Paulo jam observante. Ita Jurium sibi latibula quædam & effugia aperta servasse, ut destituente eventu, quod pro anno 1689 prædictum fuerat, ita accipi possit, quasi post aliquot secula aut saltem 80 adhuc circiter annos forte debeat adimpleri.

Omnia hæc solita sibi elegantia Pellissonius tractat, & quædam subinde jucunda immiscet, quale est, quod de Tasso illo poeta celebri ex vita ejus ab amico Joh. Bapt. Manso descripta narrat, qui eo persuasionis venerat, ut quendam velut Socraticum Agathodæmonem sibi adesse putaret, & cum eo nonnunquam (audiente Tassi verba, sed non responsa Dæmonis Manso) sublimi stylo loqueretur. Cæterum *Considerationes* Pellissonii ipsas Theologis examinandas relinquimus.

JOHANNIS BAPTISTÆ NERI, ORDINIS MINIMORUM S. Francisci de Paula, S. Theol. Lectoris Jubilati ac Juris Canonici Professoris, Praxis Sanctæ Inquisitionis.

Florentiæ ex Typogr. Petri Matini 1685, in 4to. plag. 23.

SPecialem illum Sanctæ (ut inter suos vocari suevit) Inquisitionis Pro-

Processum hic explanatum deprehendimus, quem superioribus seculis in Ecclesia Romano-Catholica introductum, ad Religionis istius conservationem summopere conducere, & Hierarchiam præprimis Papalem firmissime communire, nemo non agnoscere cogitur. Opusculum ipsum in 26. capita distinguitur, & hoc potissimum ordine ab Autore concinnatum nobis videtur. Priora 4. capita, quibus & cap. 16. jungi debet, exponunt disparem delinquentium seu hæreticorum conditionem, quandoquidem alii vere vel putative tales sunt, alii sponte comparentes aut præventi; quos inter alii iterum positivi, qui dogmata hæreseos objecta pro suis agnoscunt, seu defendant ea, seu subsequuta pœnitentia reprobent; alii negativi, qui negant se ea, quæ objiciuntur, dogmata hæretica, protulisse unquam. Et in hos quidem severe admodum animadvertitur; igne etenim ceu impœnitentes cremari solent, si post sufficientem a delatoribus factam probationem, propriam confessionem superaddere præfracte denegant. His præmissis recensentur delicta, quæ tum directe errorem ac hæresin important, tum indirecte & magis occulte tale quid supplantant; ubi circa posterioris notæ delicta sollicite observat Autor, qua ratione pro diversitate circumstantiarum idem delictum modo ad Judicis Ordinarii, modo ad Inquisitorum cognitionem devolvatur. Sic polygamiæ crimen, quod in cap. 6. exponitur, communiter quidem Judex ordinarius coercet; pertinet tamen & ad Inquisitores ejusdem criminis vindicatio, si videlicet ex doctrinæ perversitate quis vagi consortii usuram sibi concessam esse fuerit arbitratus, cujus erroris Lutherum nostrum Autor falso insimulat. In Cap. 7. agitur de Confessionariis sollicitantibus, qui in Confessione, ut Pontificiis est, Sacramentali turpissimæ libidinis præludia & actus cum personis sequioris sexus tentant, si forte consummare penitus non possunt. Quodque hoc delictum prorsus abominabile inter casus insolitos apud Pontificios minime referatur, manifesto satis colligere licet ex crebris Pontificum bullis a Pio IV, Clemente VIII, Paulo V, & Gregorio XV emissis; ex quibus bullis postremam Autor verbotenus recenset, eandemque variis casibus, quos praxis quotidiana affatim suppeditat, perspicuam magis reddere laborat. Imo ubi caput istud utut prolixissimum, siquidem a pag. 27. usque ad pag. 62. excurrit, ad delicti hujus recessus declarandos non sufficere deprehendit Autor, in Cap. proximo 8. alia hujus the-

matis facta corollarii loco addere voluit. A Cap. 9. usque ad Cap. 14. cætera excutiuntur delicta Inquisitorum vindicationi commissa, quæ vel communia sunt, vel specialia & Ecclesiæ Romanæ sanctionibus solummodo damnata. Utriusq; sectæ hæ potiores species: Sortilegium, maleficium, blasphemia, retentio librorum prohibitorum, esus carnium in diebus quibus est prohibitus, præceps ac temerarium de excommunicatione judicium aut inflictæ excommunicationis contemtus. Quæ sequuntur Capita modum procedendi propius attingunt. Et generatim quidem agitur in Cap. 21. & seqq. de falsis testibus, de testium confrontatione (quæ rarius tamen hoc in judicio usurpatur) de tortura caute adhibenda & aliis momentis, quæ Inquisitores hoc in judicio sollicite advertere tenentur. Speciales vero cautelæ enarrantur in Cap. 25. quas Judex providus in causis strygum ac maleficorum omnino observare debet; reprobantur junctim excessus in tam acerbo judicio non infrequentes. Hos inter & istum morem ceu perversum taxat Autor, quando in tortura crimine maleficii infamatis pili undiquaque a carnifice abradi solent. Cap. 26. & penultimum peculiare delictum exhibet, quod Clerici potissimum contrahunt, dum in templo aliisque locis sacris tabaco uti præsumunt. Istam vero levitatem, quæ inter Hispanos præsertim invaluerat, Urbanus VIII. speciali constitutione ad Archi-Episcopum Hispalensem emissa penitus tollere allaboravit. Severe etenim Pontifex iste & sub pœna excommunicationis prohibuit, ne quis in locis sacris tabacum sive dissectum per tubulos fumiferos, sive in pulverem redactum naso attrahere ullo modo imposterum auderet. Disquiritur hac occasione de interpretatione extensiva hujus Constitutionis, utrum videlicet ea æquali virtute ad omnes Ecclesias pertineat. Quamvis autem primo intuitu videri posset, quasi id ipsum rigida conclusione affirmari debeat, cum idem honor ac reverentia omnibus locis sacris debeatur; temperamentum tamen quoddam interponit Autor, ut prohibitio ista respectu cæterarum Ecclesiarum usum tabaci gregarium ac molestum, quatenus per tubulos efumari solet, absolute coerceat; neutiquam vero ejus usurpationem urbanam & innoxiam, quæ per narium attractionē fieri potest. Subjiciuntur dehinc variæ quæstiones de usu & abusu tabaci, & has inter nonnullæ morales, an v. g. usus tabaci solvat jejunium &c. quarum perlu-

perlustrationem penitiorem literatis herbæ Nicotianæ fautoribus commendare maluimus.

PARERE DEL SIGNOR LIONARDO DI CAPOA, diviſato in otto Ragionamenti, &c.

i. e.

Leonhardi Capuani Cogitata, in octo Discursibus prolata, in quib9, dum origo & progressus Medicinæ distincte enarrantur, incertitudo simul ejusdem perspicue detegitur.

Editio secunda.

Neapoli, apud Jacobum Raillard, 1689. in 4.

Constant plagulis 56.

QUod *Clarissimus Autor*, cujus *Lectiones de Mephitium natura* Anno 1686. p. 367. recensuimus, sua de medicina cogitata in chartam primum conjecerit, amicorum postea suasu divulgata, occasionem laudandum Vice-Regis Neapolitani dedit mandatum, quo hic statim ac sinistros ægrorum nonnullorum eventus chymicis attribui medicamentis intelligeret, solertem a Medicis tanti mali medelā, certamque, si opus videretur, ac solidam Praxeos Medicæ normam exigebat. Noster namque, ut promtum in re tam ardua obsequium testificaretur, duo hic tradere constituit: primo Medicinæ, tanquam incertæ & inconstantis, leges stabiles non a Medicis, nedum a Principibus & Magistratibus, posse condi; dein vero, quomodo quis, quantum artis conditio permittit, in Medicum bonum & Chymicum meliorem evadere debeat. De illo in sex prioribus Discursibus, de hoc autem in duobus ultimis sollicitus est; quibus tamen tres discursus de medicamentorum incertitudine, seorsim a nobis lustrandos, in nova hac editione adjecit, a priori alias itidem Neapoli A. 1681. impressa vix discrepante, nisi quod, teste *Thoma Donzelli*, multa nunc loca Græca lectoris in gratiam omissa, in locum vero obscurarum vocum idiomatis Florentini notiores aliæ substitutæ fuerint. Nempe *Discursu I.* postquam in Ægyptios, Athenienses & Romanos animadvertit, quod certas medicinæ leges præscripsissent, omnem ipsorum quoque medicorum conatum in stabiliendis medicinæ legibus irritum esse, e multiplici hujus mutatione,

tione, ab initio ad noſtra tempora usque facta, demonſtrat. Æſculapium enim, inventorem aut antiquiſſimum ſaltem medicinæ ſcriptorem, in multis regulis conſignatis mox a ſe ipſo, juxta Hippocratem in Epiſtola ad Democritum, non modo diſſenſiſſe, ſed & oleum atque operam omnes perdere, quotquot ſecundum ejusmodi regulas artem medicam exercere vellent, quia limites medicinæ, prout fuſius deducit, poſt tempora Æſculapii multum ultra paucarum herbarum notitiam protenſi fuerint, ac Medici ſucceſsive in ſectas varias, rationalem, empiricam, pneumaticam, methodicam, ſpagyricam &c. diverſarum rurſus partium ſub magiſtris diverſis ſeceſſerint, noſtroque imprimis ſeculo Anatomici & Chymici egregia incrementa medicinæ adjecerint. Singularem quippe primorum medicinæ reſtauratorum ſcientiam e nomine, quod magnum habuerunt, metiendam eſſe minime, cum prima medicinæ opera, licet minus polita, apud ſimplicem tamen & creſcentem mundum admiratione tanto majorem parere potuerint, quo magis partim inſignes medicorum illorum errores una cum mortuis humo tegerentur, & unice auxilium eorum, etiamſi leve, in reconvaleſcentibus in ſenſus incurreret, partim medici iidem, æque ac noſtratium multi, variis emergendi artificiis, v. g. in morborum demum decremento conſilia ſuppeditando, item ænigmatibus, incantationibus, oraculis, auguriis ſimilibusque ſuperſtitionum generibus, quibus medicamina quoque colligebant, callide ſatis uterentur. Aſt Eclecticis nullam ſectam amplectentibus, ſed naturam libere indagantibus, alterique aliquid non credentibus, niſi quatenus propriis illud ſenſibus & certiſſima experientia comprobari queat, *Diſcurſu II.* argumenta, quibus libertas ejusmodi ipſis vindicetur, conquirit. Primo ipſum hominem facie erecta ideo incedentem ac generoſis ſpiritibus exornatum ſiſtit, ut ipſemet tot tamque miranda univerſi phænomena obſervare ac rimari poſſet, nulloque modo tempus in anteceſſorum commentis tantum legendis & relegendis conſumeret, ceu quod Pythagoræ jamdum, Antiſtheni, Galeno aliisque Græcorum philoſophis & medicis celebribus inviſum fuerit. Mox perpendere jubet, quam multa recentiores falſa demonſtraverint, veteribus vera viſa, multaque itidem hiſce plane incognita in lucem protraxerint, veteris medicinæ rationalis fundamenta oppido evertentia. Hinc modernis idem jus convenire urget, quod veteres v. g. Plato, Ariſtoteles, Xenocrates, Zeno, Ari-

Ariſtippus, Euclides, Epicurus &c. in novis erigendis ſcholis ſibi arrogarunt. Tum commoda extollit, quæ noſtro ſeculo ex veterum veſtigiis derelictis in philoſophiam & medicinam non minus, ac in artem pictoriam & poeticam, tam quoad errores & fabulas veterum evitandas, quam nova invenienda, redundarunt. Porro optimum ſolummodo ex Autoribus, ſive veteribus, ſive modernis, ſeligendum nulliusque ſententiæ tenaciter inhærendum eſſe, niſi in quantum ea cum ratione & experientia concordet, multis excellentiũ philoſophorum & theologorum teſtimoniis confirmat, idque tanto ſtrictius ad exemplum Hippocratis, Dioclis, Praxagoræ, Herophili, Galeni, Baſilii Valentini, Paracelſi, Quercetani, Helmontii, Sylvii aliorumque a medicis obſervandum, quo cum præſentaneo magis ægrorum interitu errores magiſtrorum pertinaciter defendi ſoleant. Multos denique famigeratiſſimos Galeni aſſeclas in ſcenam producit, Galenum ac Hippocratem omnino deferendum eſſe, ubi veritas dictitet, expreſſe ſuadentes, aliis reipſa quoque idem atteſtantibus. *Diſcurſu III.* ad medicinæ incertitudinem rediens, pro hac penitus evincenda tum cauſas ejus, tum & ſingularum medicinæ ſectarum defectus, aperire ſuſtinet. Scilicet, quod medici, v. g. Galenici, non ſecus ac philoſophi Ariſtotelici, multas vel inter ſe lites acriter foveant, ac utraque pars ad rationem, experientiam & Galenum ſtrenue provocet, non tam ipſis medicis, quam titubantibus medicinæ fulcris, ſive rationi & experientiæ dubiis, imputandum eſſe. Senſus ſiquidem, quibus omnis a nobis notitia comparari debeat, licet in ſe non fallant, nec judicium etiam præcipitetur, intellectui tamen, qui ſolus judicat, aberrandi anſam præbere facillime, quatenus non in omnia corpora, nec in ſingulas horum particulas, ob exilitatem aliudve impedimentum penetrant, aut certe non aliud in corporibus, quam impreſſiones ab his receptas, comprehendunt, quarum nihilominus cauſæ poſſint eſſe diverſæ. Idcirco parciſſimas rerum naturalium, & non niſi earum, quæ ab una cauſa dependent, v. g. omne illud, quod organa ſenſuum afficit, corpus eſſe, omne corpus in partes dimenſionibus præditas dividi poſſe, corpora ſolum ratione magnitudinis, figuræ, motus, in partes diviſionis actualis vel potentialis, harumque ſitus & ordinis, inter ſe differre, &c. haberi demonſtrationes, nimis tamen generales adeoque inſufficientes, quæ in veram ſpecialium cauſarum cognitionem deducant. Similiter in medicina ſtructuram

exactam integrantium corporis humani partium, ſive ſolidarum, ſive fluidarum, item alimentorum, & medicamentorum, conſequenter & uſum, deliteſcere, cum fallacibus ſolum conjecturis, neutiquam microſcopii aut chymiæ adminiculo minimorum conſtitutivorum magnitudinem, figuram, ſitum & motum aſſequi liceat, ac recentiorum præſtantiſſimi poſt multos exantlatos labores vix aliud, quam veterum errores, patefecerint. Nec circa prognoſin medicam inſtituendam omnes cauſas illam variantes plane conſtare; multo minus, juxta ipſum Galenum, in praxi medica certo exercenda cujuslibet ægri idioſyncraſiam innoteſcere. Experientiam autem, ceu eorum memoriam, quæ ſæpe obſervata fuerunt, quod concernit, & hanc fallacem occurrere atque vanam, dum hactenus ne unicæ quæſtioni decidendæ ſuffecerit, ac nemo certo affirmare poſſit, ea, quæ ſæpe evenerunt, imposterum eadem quoque ratione accidere debere, diverſas ob circumſtantias eandem cauſam determinare valentes, ut effectum eundem non ſemper producat. Atque cauſis his medicinæ incertæ expoſitis, ſpecialius porro ipſas medicinæ ſectas, empiricam, methodicam & rationalem empirica antiquiorem, in multis docet deficere, e rationalibus medicis Sinenſium, Ægyptiorum, Phænicum, Thracum, Aſſyriorum, Arabum & Græcorum medicinam diſtinctius examinans. Græcorum autem cum plures dentur, quam ut una vice omnes cenſeri valuerint, *Diſcurſu IV.* in Erodico, Euriphonte ac præcipue Hippocrate convellendis unice verſatur; quemadmodum *Diſcurſu V.* in Dioclem, Praxagoram, Pliſtonicum, Herophilum, Menecratem, Neſiteum, Eriſiſtratum, Petronam, Athenæum reliquosque ſectæ pneumaticæ Autores, item Aſclepiadem, Antonium Muſam, Cliniam Maſſilienſem, Carmidem, & Galenum, cenſoriam virgulam ſtringit. Neque *Diſcurſu VI.* recentiores, v.g. Baſilium Valentinum, Paracelſum, Campanellam, Roderic. Caſtellum, Helmontium, Petr. Joh. Fabrum, Olivam Sambuco, Williſium, Sylvium, &c. parcit excutere, ut demum e momentaneis de medicina edictis, diverſis & ſæpe contrariis medicandi rationibus, hypotheſibus medicorum diſcrepantibus nunquam conciliandis, infirmis medicinæ fundamentis, ac ipſorum medicorum invidia, malitia & fraudibus, quibus famam aucupantur, medicinam vix in ordinem cogi poſſe, colligat. Nihilominus, quo inſimul pateſcat, quamnam viam medicus artem cum ſucceſſu facturus debeat ingredi, *Diſcurſ.*

curſ. VII. omnia ea, quæ ad medicinam rite comparandam faciunt, edocet. Præter naturam enim, mores laudandos, locum ſtudiis aptum, inſtitutionem a pueris, induſtriam & tempus, quæ *Hippocratis* Lex requirit, a medico futuro linguas, Græcam, Latinam, Arabicam & Germanicam, Geometriam, Aſtronomiam, Muſicam, Hiſtoriam, Philoſophiam naturalem & moralem, Anatomiam, Botanicam, Chymiam &c. addiſcendas, Autores cujusvis ſectæ ſedulo evolvendos, ac peregrinationes denique ſuſcipiendas eſſe inculcat. Speciatim modum, quo chymia naturæ perveſtigandæ cumprimis neceſſaria excoli, & quinam medicinæ profeſſores conſtitui debeant, indigitat, quamvis eum, qui cunctis præmemoratis requiſitis animum expolivit, nondum medicinæ faſtigium aſcendiſſe ultro fateatur, utpote in tota Europa vix unum medicum reperiri ab Helmontio perſuaſus, eo quod hic ipſe, qui ſuo forſan tempore ſolus titulo medici jure ſuperbierat, in multis aberraverit, nec a ſe pleuritidem depellere valuerit, in cujus tamen natura & remediis deſcribendis plus rationis, quam ante eum medicorum ullus adhibuiſſet. Tandem *Diſcurſ. IIX.* quemadmodum inter ornamenta Neapolis refert, quod viros libere philoſophantes ſemper vel produxerit, vel aluerit, e. g. Teleſium, Campanellam, Portam, Stiliolam, ac præter alios, Academiæ Inveſtigantium membra; ita ex principum philoſophiæ, Ariſtotelis, Platonis, Zenonis & Epicuri, erroribus libertatem philoſophorum ſtabilire annititur. In medicorum autem adhuc gratiam, non prius hiſce medicinam faciendi licentiam concedendam aut Doctoris gradum conferendum eſſe, quam in noſocomio quodam morbos, medendi methodum, ac remediorum effectus aliquamdiu obſervarint, hincque rigoroſum examen ſuſtinuerint, empiricis vulgaribus plane repudiatis, annotat, Pharmacopæi experti conditiones ſub calcem enumerans.

RAGIONAMENTI DEL SIGNOR LIONARDO DI Capoa intorno alla incertezza de' Medicamenti.

i. e.

Leonhardi Capuani de Medicamentorum incertitudine Diſcurſus.

Neapoli, apud Jacobum Raillard. 1689. in 4. pl. 14 ½.

CUm medicina,quæ incerta hactenus oſtenſa fuit, ob medicamentorum potiſſimum efficaciam, a medicis ad unum fere omnibus quoad cætera ſatis diſſentientibus tantopere commendatam, in pretio ſoleat haberi, Autor noſter in præſenti & hunc errorem inveteratum eradicare,eamque medicinæ partem, quæ de medicamentis agit, non minoris incertitudinis,ac reliquas, *tripliçi argumento* convincere nititur. *Primum* enim *vires medicamentorum cognoſcendi non certam viam haberi*, ſive philoſophiæ veræ, ſive qualitatibus primis, ſive ſignaturis denique inſiſtatur, *Diſcurſu I.* aſſerit. Accuratioris videlicet philoſophiæ hoc in negotio inſufficientiam ex ſenſibus, quod hi in remediis explorandis tum in ſe, tum ratione objectorum ſenſibilium deficiant, patefacit. Multa ſiquidem virulenta, v. g. fungos ac radices nonnullas a Theophraſto memoratas, palato arridere,vice verſa multa ſalutaria, e. g. abſinthium, centaurium minus, &c. minus ſenſibus approbari. Plura itidem ſapore, v. g. amaro, aloen, colocynthidem, myrrham, maſtichen, &c. dulci, jujubas, poma dulcia, caſſiam, mannam, &c. acido,aurantia, limones, tamarindos, tartarum &c. conſpirare, virtute neutiquam; plura e contrario, e. g. carlinam & gentianam, mandragoram & papaver &c. ſapore,non viribus diſcrepare. Imprimis corpora a ſenſibus cognoſci, non qualia in ſe ſint, ſed tantum quales impreſſiones,easque ratione particularum figura, magnitudine, motu & ſitu variantium diverſas, in ſenſoriis concitent, quarum tamen medio differentia recenſitarum materiæ affectionum diſtincte minime, conſequenter nec facultas medicamentoſa ab iisdem exſurgens, pateſcat. Speciatim neque ſaporis, neque odoris, neque tactus, neque viſus adjumento ſpecialem magnitudinem, figuram,motum & ſitum earum particularum diſcerni poſſe,quæ ſenſuum illorum objecta conſtituunt,viresque medicinales in animalium corpora edunt, pluribus declarat. Sic ex organi guſtus ac odoratus textura hujusque porulorum magnitudine & figura incognitis, ex ignorantia cauſæ quemlibet ſaporem & odorem diverſimode rurſus ſpecificantis, aut ſaporem etiam brevi tempore in alium mutantis, ex aliarum demum particularum cum ſapidis ſive ſalinis & odoriferis ſive ſulphureis conſortio, & ſaporis, & odoris hac ex parte impotentiam detegit. Tactum vero ad propoſitum facere pernegat, quia natura corporum fluidorum & ſolidorum, cauſæque doloris ac nauſeæ generalius tantum & confuſe innoteſcant, ac multa ad tactum calida vel frigida contrariam in corpore noſtro,

noſtro ſenſationem producant, nedum tactus omnes objectorum particulas conſtitutivas dignoſcat, atque leniores multarum rerum impreſſiones v. g. continuas aeris quieti concuſſiones,liquorum quorundam acrimoniam,&c. dijudicet. Viſum denique in rimanda medicaminum natura ineptitudinis non ſolum ex eo arguit, quod plura corpuſcula dentur ſubtiliſſima nullo artificio detegenda,corporumque ſuperficies revera aliter ſe habeat, quam qualis microſcopio luſtratur, ſed & quod ſuperficies corporum viſui expoſita in certam ipſarum particularum conſtitutivarum notitiam nullatenus deducat, in quantum mutari ea poſſit, e. g. in coralliis, ſuccino &c. pulveriſatis, ſalva ipſorum corporum natura perſiſtente, multaque natura diverſiſſima, v. g. nix, ſaccharum, calx viva, mercurius ſublimatus &c. in ſuperficie e. g. albedine, conveniant. Cur autem in naturam rerum penetrare ſenſibus haud liceat,rationem ab ipſis corporibus unice externa ſui ſuperficie ſenſus ferientibus, omnemque inſimul Chymiæ operam eludentibus, deſumit. In ſolutionibus quippe Chymicis interiorem corporum ſtructuram minus aperiri, ex inſtrumentis ac operationibus ſuſpectis, nec non ſubſtantiarum quinque e corporibus productarum compoſitione, oſtendit, dubius adhæc, annon inter diſſolutionem corporum ſubtilior magisque activa ſubſtantia in auras abeat? vel, ſi principia chymica ſimpliciſſima ponantur, quonam ſenſu primæ particularum earum affectiones comprehendi debeant, & annon activæ aliæ eſſe poſſint ſenſibus plane incognitæ? prout in ipſis corporibus compoſitis, v. g. croco metallorum, vitro & floribus antimonii &c. particularum activarum figuræ nullo percipi ſenſu valent; item annon ipſa materia fluidiſſima, corporum quæ poros replet ac imaginationem tranſcendit, ad effectus eorum corporum, quibus ineſt, producendos conſurrat? Quinimo etiamſi particulæ corporum ſenſus afficientium ſimplices, i. e. ex aliis minoribus non compoſitæ,ac figura & motu ejusmodi præditæ, quales ex impreſſionibus conjiciuntur, absque aliorum corpuſculorum inſenſibilium connubio, ſupponantur, ne ſic quidem omnium effectuum, ab iis promanantium, rationem ſolidam dari poſſe,v. g. quomodo ab alcalibus nonnullis æq; ac ab acido lac coagulatur,quomodo acidorum quædam alcalibus ſociata calorem excitent & mox acorem perdant,quomodo mercurius fugitivus in cinnabari & ſublimato ab acido ſulphuris & vitrioli retineatur, &c. Aſt ſi philoſophia elegantior in accuratiori remediorum ſcrutinio adeo parum valet,certe

inferius longe ſubſidium a qualitatibus primis & ſignaturis in eodem expectandum eſſe porro inculcat. Primis namque qualitatibus medicamentorum operationes non unice cum Veteribus debere adſignari, nec easdem qualitates e ſaporibus cum Galeno certo elici poſſe, partim vel ex ipſo Galeno, interdum ad ſubſtantiam propriam, ad ſimilitudinem, ad tenuitatem & craſſitiem partium &c. confugiente, ſæpiusque a propriis de ſaporibus datis regulis recedente, partim exemplo acrimoniæ non modo in concretis calidis, v. g. pipere, zingibere &c, ſed & frigidis, e. g. liquoribus acidis, reperiundæ, præter alios Galeni errores, circa dulcedinis geneſin & ſaporum temperiem commiſſos, demonſtrat. Signaturas autem in viribus præcipue vegetabilium indagandis ab Iſaaco Hollando, Baſilio Valentino, Paracelſo, Crollio, Porta & Helvetio laudatas, tanquam per accidens ſolum & fortuito illius membri morbo, cujus figuram quodammodo exprimunt, medentium prorſus repudiat, cum ſignaturæ tali virtus non ſemper reſpondeat, v. g. papaver capiti hominis, quod repræſentat, potius adverſetur, multo minus certa ſignatura in medicamentis innumeris ulla deſignari phantaſia poſſit. Attamen quia pro remediorum effectibus certo cognoſcendis, non de horum tantum, ſed de partium quoque animalium, in quas illa operantur, natura conſtare debeat, quatenus pharmaca in animalia ſolum viventia vires exſerunt, varieque ab his aſſumpta mutari ſolent, ita ut v. g. ſpiritus vitrioli per os hauſtus diverſum ab eo effectum præſtet, qui cuti applicatur vel in venas injicitur; idcirco quamvis certa ſupponeretur via, qua medicaminum natura & vires innoteſcerent, attamen *medicamentorum operationibus nondum tutam haberi fidem poſſe, quod partium animalium natura deliteſcat, Diſcurſu II.* edocet. Scilicet anima brutorum, ſive in ſola partium corporis diſpoſitione, ſive in ſanguine, ſive in aura ſubtiliſſima, vel in certa corporis parte reſidente, vel per omnes partes diffuſa, dicatur conſiſtere, ante omnia, an mirandæ tales corporis diſpoſitiones, vel particulæ ſanguinem auramve ſubtilem conſtituentes probe teneantur, & quomodo e rebus naturalibus ſenſu deſtitutis ſubſtantia ſenſitiva reſultare poſſit, aut ſaltem, ſi cum Carteſio anima & ſenſus brutis denegentur, quomodo machinæ ejusmodi prodigioſæ efformatæ fuerint, ambigit. Hinc nec partium corporis ſolidarum & fluidarum, ſub quibus & impetum facientes vult comprehenſas, veram naturam ſatis perſpectam haberi ſtatuminat, quod ſubtiliſſimæ earum particulæ ſumme activæ pariter

riter atque ſuccini & magnetis omnem rationem ac ſenſum fugiant, prorſusque conſtitutiva rerum naturalium corpuſcula lateant, meræque conjecturæ videantur, quæ de magnitudine, figura, ſitu, motu & ordine nonnullorum confuſe proponuntur. Id quod ut ſpecialius comprobet, ventriculum ejusque fermentum, chylum, ſuccum pancreaticum, bilem, (in avibus non tantum ventriculo, ſed ingluvici etiam per exilem tubulum inſtillari ſolitam,) ſanguinem, lienem & hepar, attentius perluſtrat, harumque partium ſtructuram, modo etiamnum abſconditam, modo inconſtantem ſæpiusque in eodem individuo variantem, modo actiones, v. g. chylificationem, ſanguificationem, bilificationem &c. vel falſo expoſitas fuiſſe, vel probabiliter ſolum fermentis in ſubſidium vocatis evolvi poſſe, quorum chylificans in glandulis ventriculi, ſanguificans in arteriarum tunica glanduloſa, bilificans vero in glandulis per hepatis tunicam diſperſis ſecernatur, fuſe indigitat, inde & rationem earum mutationum, quas medicamenta recenſitis aliisque in partibus ſubire debent, abſtruſam eſſe colligens. *Tertio* denique *licet cum medicamentorum, tum partium animalium natura perſpecta eſſet, quod tamen impoſſibile, nihilominus ne ſic quidem pro explorato haberi poſſe, quomodo medicamenta interne in animalium corpora operentur*, e duplici, ſtatus videlicet individualis atque morborum, oſtendit ignorantia. Etenim ſtatum cujuslibet individui etiam ſani omni fere momento, tam ratione particularum, quæ vi ſanguinis fermentantis in tranſpiratione exhalant, quam earum intuitu, quæ ex alimentis diverſis atque aere diſcrepante in locum illarum ſuccedunt, inſigniter mutari, conſequenter vix noſci poſſe, quo in ſtatu corpus tum degat, quando medicamina ipſi propinanda veniunt. Morborum vero naturam & cauſas, internas non minus atque externas, profundis immerſas eſſe tenebris; cum nec ſanitatis ratio, & e qua materia ac quomodo particulæ animalium corpus compingentes ſint diſpoſitæ, conſtet, nec præter ea quæ ad corpus pertinent, accurate ſciatur, in quo partes animalium morbidæ præciſe tum deficiant, ac quænam illæ ſint ſubſtantiæ omnes, quæ a tot diverſis corporibus aeri, terræ, & aquæ inexiſtentibus continuo animalibus ſubminiſtrari ſolent. In ſpecie ad digeſtionem læſam, tantum non omnium morborum originem, quod attinet, fatetur quidem, eam nunc a fermento digeſtivo vitiato, nunc a viis, per quas fermentum prædictum ad ventriculi cavitatem defertur, male conſtitutis, nunc a mucilagine ventriculi vel ſaliva, ob acrimoniam, aut aci-

aciditatem, aut tenacitatem nimiam aliamve rationem, fermentum digestivum pervertente, nunc a sola ciborum qualitate fermento eidem, sæpius in uno eodemque individuo varianti, minus proportionata &c. proficisci. Quantum vero & quomodo fermentum digestivum a statu naturali recedat, num per particularum alterius corporis admixtionem, an per propriarum variationem; quo adminiculo viarum illarum causæ vel angustantes, vel dilatantes, aliave ratione eas turbantes, investigari debeant; qua demonstratione specialis depravationum cunctarum mucilaginis aut salivæ notitia acquiri possit; quomodo & in quas substantias alimenta fermento digestivo inadæquata degenerent; adeoque quomodo appropriata remedia exploranda sint digestionis læsionem restituentia, oppido incognitis accenset. Solam demum e dictis experientiam supereſſe, quæ in medicamentorum notitiam possit ducere, infert, fallacem tamen & mere fortuitam, quia partium corporis solidarum & fluidarum dispositiones non solum tunc, quando medicina quædam præsentanea assumitur, sed & quando operari ea incipit, una cum ipsa partium eorum corporum dispositione, in quibus eadem semel atque iterum profuit, nesciantur. Tandem quo argumento ultimo majus accedat pondus, *Discursu III.* summam ipsorum medicamentorum usualium incertitudinem, purgantium exemplo, utpote quæ aliis remediis fidem videantur conciliasse, ventrem tamen non semper solvunt, coarguit. Prælibatis siquidem iis, quæ purgantium inventionem, inventorem, usitatiora simplicia, differentiam, causæque catharticorum & emeticorum identitatem spectant, diversos purgantium effectus, tam e modo horum operandi obscuro, quam ex infidis simplicium præparationibus præparatorumque ineptis compositionibus, perquam reddit incertos. Equidem ad purgantium effectum explanandum, quem partim humores in primis viis & vasis sanguiferis atque lymphaticis solvendo & plus minus fermentando, partim vasa aperiendo, soleant exserere, non attractionem cum Hippocrate, nec acrimoniam, calorem & nauseabundam qualitatem cum Platero, neque cum Laur. Juberto inimicitiam, neque singulare venenum laxativum sulphureum cum Paracelso, neque acidum, amarum vel salsum cum aliis, sed peculiare potius sal volatile plus minus acutum & angulosum attendi debere statuit, ab aliis videlicet salibus volatilibus in hoc discrepans, quod a corpusculorum reliquorum, præsertim sulphureorum, consortio propter particularum exilitatem & inæqua-

qualitatem separari, cum sanguinis vero & aliorum humorum minimis combinari nequeat. Mox tamen subjungit, & hanc hypothesin, æque ac aliam quamcunque, universalem tantum, confusam & incertam esse, minusque quæstioni enodandæ, cur purgantia nonnunquam blandius, nonnunquam vehementius, interdum plane non operentur, satisfacere, imprimis cum particulæ diversæ purgantibus admixtæ mutationesque eorum in corporibus sustinendæ quemlibet fugiant; adeoque nec nisi fortuito quantitatem purgantium assumendorum determinari posse pro subjectorum diversitate omnino variantem, quemadmodum Jesuitarum nonnemo Nostro notus fere quotidie integram scammonii drachmam pro fæcibus egerendis devorat. Præparationibus autem, quas diversas recenset, purgantium simplicium, v.g. hellebori albi, hellebori nigri, colocynthidis, scammonii, euphorbii &c. parum habet fidei; ne mitioribus quidem quacunque ratione præparatis, e.g. senna, manna, rosis, aloe &c. neque mineralibus, v.g. Mercurialibus, antimonialibus, vitriolicis &c. in quibus sal volatile purgans ab acidis liberatum & activum redditum fuit, exceptis; quod cuncta ejusmodi præparata vel omnem expectationem plane fallant, vel symptomata etiam pessima, v.g. dolores, spasmos, &c. inferant, de venenosa eorum qualitate adhuc superstite satis attestantia. Purgantia deniq; aut inter se, aut cum aliis, corrigentibꝰ dictis, absq; ulla ratione misceri, speciali Quercetani, celebris illius vulgarium compositionũ reformatoris, Extracti Cholagogi & Catholici examine comprobare nititur.

TRAITE PACIFIQUE DU POUVOIR DE L' Eglise & des Princes, sur les empeschemens du mariage, &c. i. e.

Tractatus pacificus de Potestate Ecclesiæ & Principum circa impedimenta conjugii, & de iis quæ hodie quoad illa in foro observantur. Autore Joh. Gerbais, Doctore Sorbonico & Regii Collegii Professore.

Lutetiæ apud Claudium Mazuel, 1690. in 4to.

plag. 70.

Quo frequentior est & utilior in orbe terrarum *Conjugiorum* usus, tanto major quoque est eorundem abusus, cum optima quæque

per malitiam hominum peſſime & creberrime corrumpi ſoleant: itaque in contrahendis, colendis & dirimendis illis varie peccatur, nec ulla facile materia eſt, quæ plures lites pariat & magiſtratus ſæpius fatiget. Hi quoque inter ſe de legibus & jurisdictione circa matrimonia diſcordant, etiam illi, qui eandem religionem profitentur: nam & Hierarchia Romana non usquequaque obſequentes habet Reges & Principes, quin etiam hi in cauſis matrimonialibus cognoſcendi poteſtatem ſibi vindicent, nec omne circa eas arbitrium Clero aut Curiæ Romanæ deferant. Autor hic Clariſſimus, cujus Diſſertationem de Cauſis Majoribus ad Caput Concordatorum de Cauſis A. 1685. editum, Supplementorum horum Sectione II. pag. 57. recenſuimus, mediam in hac lite viam quærit, incertum, an cum utriusque partis approbatione. Regiæ quidem non diſplicuiſſe inſtitutum ejus, ex teſtimoniis libro præmiſſis apparet. Advocatus enim Parlamenti veteranus *Yſſalius*, juſſu Cancellarii Galliæ Boucheratii (cui tractatus hic dedicatus eſt) magnis laudibus librum proſequitur, nec diſſentiunt Theologi duo Pariſienſes *Roullandus* & *L. Ellies du Pin*. Status quæſtionis ſic formatur ab Autore. Quoniam ex traditis *Thomæ Aquinatis*, matrimonium triplicem ad finem, nempe *primo* ad bonum Naturæ, *deinde* Reipublicæ, & *denique* Eccleſiæ, ordinatum eſt, & inde triplices leges regulasque admittit, diſquirendum eſſe ait: *Num ſoli Principes, an ſoli Judices Eccleſiaſtici, vel etiam utrique de impedimentis conjugiorum ſtatuere & cognoſcere poſſint?* Principibus ſive Magiſtratui civili jurisdictionem illam ſimpliciter tribui dicit Autor ab Hæreticis non ſolum, quos vocat, ſed & ab autore Catholico, quem Parte prima Tractatus ſui refutat, ſed non nominat; qui tamen haud dubie eſt *Joh. Launoius*, autor Tractatus de Regia in Matrimonium poteſtate, Pariſiis A. 1674. editi: eſſe alios, qui id jus ſoli Eccleſiæ, excluſis penitus Principibus, aſſignent, ex quibus ſpecialiter refutandum ſibi Parte ſecunda deligit Autor *Galeſium*, Epiſcopum Italum, qui librum *Launoii* oppugnavit, & cui a Launoio quoq; jam A. 1677. reſponſum eſt: Tertiam ipſe ſententiam, qua tam Eccleſiæ, quam Principibus cognitio cauſarum matrimonialium attribuitur, tuendam ſuſcipit, inter ejus patronos plurimum laudans & ſequens celebrem ſuperiori ſeculo Theologum Hiſpanum *Petrum a Soto*. Secundum triplices has opiniones, Tractatum ſuum in *tres libros* partitus eſt.

Primum

P. I.

Primum orditur a propoſitione, quod Eccleſia ſit in poſſeſſione cognoſcendi de diremtione matrimoniorum. Id notorium eſſe ait ex inſpectione decretorum juris Pontificii & Concilii Tridentini, & exemplis Regum, qui etiamnum vivunt, Galliæ & Luſitaniæ, quorum ille conſobrinam, hic fratris conjugem, non niſi impetrata Romæ diſpenſatione in thorum adſcivit. Hoc vero jus Eccleſiæ negat iniquum, aut Principibus a Pontificibus aut Epiſcopis per vim aut fraudem ereptum eſſe; nihil enim horum probari poſſe. Refellit Adverſarii dicta, quod Pontifices jurisdictionem illam invaſerint, poſtquam conficta & ſuppoſita fuerint decreta aut epiſtolæ veterum Pontificum, & in *Corpus*, quod vocamus *Canonicum*, ſeculo undecimo ab *Yvone Carnutenſi* & *Gratiano* relata. Suppoſitionem quidem non inficiatur Autor, ſed dudum antea cognitionem illam ab Eccleſia uſurpatam eſſe contendit. Porro nec id concedit Adverſario, quod illa jurisdictio ex gratia & indulgentia Principum ad Judices Eccleſiaſticos pervenerit, cum nulla conſtitutio Imperatorum aut Regum allegari poſſit, quæ ejus rei mentionem faciat; ipſi vero Principes tribunal Eccleſiaſticum in his cauſis agnoverint, & lites coram ſe de iis motas ad Eccleſiam rejecerint. Hoc quidem indebite factum ab illis eſſe autumat, cum concurrentem minimum jurisdictionem exercere potuerint.

Cap. 1.

His aliisque præmiſſis, pro jurisdictione Eccleſiaſtica Doctorum Catholicorum plurima teſtimonia adduci poſſe non dubitat, Adverſarium autem reprehendit, quod quosdam mala fide citaverit & dicta eorum depravaverit &c. Affert deinde rationes Theologicas, & Adverſarium nihil egiſſe dicit, quod ſtatuerit matrimonium eſſe *contractum civilem*: id enim & ipſe affirmat, ſed negat *tantum civilem* eſſe, cum etiam ſit *Sacramentum religionis Chriſtianæ*. Errare itaque cenſet Adverſarium, quod etiam tempore legis naturalis & Moyſaicæ matrimonium Sacramentum fuiſſe, & nihilominus ad tribunalia Principum delatum eſſe ſcripſerit. Nititur itaque tota Autoris argumentatio in præſuppoſito, quod Chriſtus matrimonium in ordinem Sacramentorum receperit vel reſtituerit, ejusque adminiſtrationem Eccleſiæ commiſerit, non excluſo tamen magiſtratu Politico. Explicat obiter dictum Thomæ *quæſt. quodlib. V. art. 15.* ubi *ſolum Pontificis autoritate definiri* tradit, quæ perſonæ matrimonium legitime contrahant: opponi enim a Thoma ait Pontificem non Principibus, ſed Epiſcopis.

Cap. 2.

Licet enim etiam hi vigilare in his cauſis debeant, præcipuam tamen
Cap. 3. earum curam Pontificibus ut vicariis Chriſti defert. Subjungit argumenta pro cognitione Eccleſiaſtica ex ſacris literis, trahitque huc dicta Chriſti Math. XVI, 19. *Quodcunq; ligaveris ſuper terram &c.* & XIX,
Cap. 4. 6. *Quod Deus conjunxit &c.* item Pauli 1. Cor. VII, 10. 11. Idem aſſerit ex traditione, & eatenus admittit omnia teſtimonia & exempla, quibus Principum jurisdictionem Adverſarius adſtruxit, ipſe vero ea quoque producit & confirmat, quibus Pontificum jurisdictio in his cauſis per multa ſecula exercita probatur. Diviſit hoc caput in aliquot ſectiones. De tribus prioribus ſeculis fatetur, ſub tyrannide Ethnicorum minoris autoritatis & ſolennitatis fuiſſe judicia Eccleſiaſtica; non ambigit tamen, quin pii illius temporis Epiſcopi in conſervanda conjugiorum ſanctitate vigilaverint, ejusque curæ indicia ex Scriptoribus quibusdam illorum ſeculorum producit, quanquam nec Evariſti & Calixti epiſtolas pro genuinis habeat, nec Canones, qui vocantur Apoſtolici, ipſis adſcribat Apoſtolis. Urget interim, quod nemo ſcripta illa, utut ſuſpectæ antiquitatis, ex hoc capite impugnaverit, quod jurisdictionem matrimonialem Eccleſiæ attribuerint. In reliquis ſectionibus, per ſingula ſecula, ex decretis Conciliorum & Synodorum ſcriptisque Patrum teſtimonia colligit, & Adverſarii interpretamenta ſatis ſevere & operoſe aliquando refellit. Sectione ultima prolixe evincit, decreto Concilii Tridentini *ſeſſ. XXIV. Can. 3. & 4.* aſſertam eſſe Eccleſiæ cognitionem in cauſis matrimonii. Statuitur enim: *ſi quis dixerit, Eccleſiam non potuiſſe conſtituere impedimenta matrimonium dirimentia, vel in iis conſtituendis erraſſe, anathema ſit.* Cum vero Adverſarius objiciat, canonem hunc non ad dogmata, ſed ad diſciplinam pertinere, ideoque nationes, & inter has Gallicam, quæ reformationes Concilii in diſciplina non receperunt, per illum non obligari; dein per Eccleſiam non Clerum, ſed Principes deſignari cauſetur: iſtæc omnia cavillatoria & frivola eſſe judicat, & quindecim argumentationes Adver-
Cap. 5. ſarii ſingulatim examinat & deſtructum it. Succedit deductio, quomodo Principes ipſi jurisdictionem eccleſiaſticam in cauſis hiſce, & publicata Pontificum decreta, vel ſilentio approbaverint, vel expreſſe allegaverint, & ſuis edictis vel exemplis & obſequiis firmaverint. Reſpondet denique Autor ad objectiones tum Adverſarii, tum aliorum, & pro certo habet, matrimonium vere eſſe Sacramentum, & Pontificibus licuiſſe

cuiſſe plura impedimenta matrimonii legibus ſuis ſancire, quam quæ in Levitico reperiuntur.

Poſtquam hoc modo pro Eccleſia ſive Pontificibus laboravit, jam *parte ſecunda* contra Canoniſtas & Theologos quosdam, inprimis *Galeſium* ſupra nominatum, Principibus quoque jurisdictionem & legis- P. II.
lationem circa matrimonia vindicat. Oſtendit ante alia, quod natu- Cap. 1.
rali etiam ratione Principibus & Magiſtratibus jus competat impediendi matrimonia ſubditorum, cum contractus conjugii non naturalis ſolum ſit, ſed & reipublicæ ſive ſocietati civili accommodatus & ſubjectus, legibusque Magiſtratuum temperandus. Hoc Romanorum exemplo comprobat, ex quorum jure tot tituli de nuptiis, & quæ ad eas pertinent, in *Digeſtis* & *Codice* extent. Idem factum eſſe ait a *Gothis* orientalibus & occidentalibus, *Longobardis*, *Francis*, ipſis quoque *Turcis* aliisque Barbaris, & adhuc fieri, licet quædam ſtatuant cum jure naturæ & divino parum congruentia & eatenus repudianda, quæ tamen iis, quibus jus naturale in melius formatur & determinatur, nocere non debeant. Speciatim hic taxat *Galeſium* & alios, qui po-
teſtatem illam ferunt in Principibus, Paganis, abjudicant autem Chri- Cap. 2.
ſtianis, putantque hos jus ſuum Eccleſiæ reſignaſſe. In contrarium affert exempla Imperatorum & Regum Chriſtianorum, & Doctorum autoritatem, nominatim allegans *Ambroſium*, *Auguſtinum*, Patres Concilii *Milevitani*, Pontifices *Siricium*, *Leonem*, *Gregorium*, quos Sanctos & Magnos vocant, *Zachariam*, *Nicolaum I. Alexandrum II.* Concilium *Lateranenſe I.* & *Triburienſe* aliaque nationalia; reſponſa denique Cleri Gallicani & Pariſienſium Theologorum de matrimonio
Gaſtonis Ducis Aureliani Regi data. Examinat porro & refellit ratio- Cap. 3.
nes, quibus oppugnari ſolet Principum jurisdictio in cauſis matrimoniorum, ſolique Eccleſiæ tribui. Negat a Chriſto, licet Sacramenti formam conjugio dederit, jurisdictionem Principibus ademtam eſſe, quatenus nempe matrimonium inter contractus naturales & civiles refertur; ſicut nec denegari ea poſſit in Clericos, quatenus ſint homines & cives, licet ratione functionis ſuæ Eccleſiaſticæ a foro Principum exemti eſſe debeant. Multo minus concedit, quod Principes jurisdictionem hanc, ut Canoniſtæ quidam queſti ſunt, abſtulerint, aut id facere potuerint. Reprehendit hac occaſione Gregorii VII quos vocant *dictatus*, ſive aſſerta contra jus Principum, eaque ait *monſtra eſſe doctri-*

næ, cujus mater fuerit ambitio & nutrix adulatio. Reſpondet etiam ad oppoſita quædam ex Jure Canonico, v. gr. *C. Euphemium diſt. 2. Q. 3.* Id falſo attribui ait S. Gregorio Pontifici, & verba: *matrimonium hodie regitur jure poli, non jure fori,* ex gloſſa putat in textum irrepſiſſe, ideoque a correctoribus Romanis ſapienter expuncta eſſe. Concilii Tridentini *can. XII. ſeſſ. 24.* quo anathema dicitur iis, qui negant cauſas matrimoniales ad Judices eccleſiaſticos pertinere, excludi negat concurrentem Principum jurisdictionem: neque *cap. 9. de reformatione matrimonii* Principibus aliud præſcribi concedit, quam ne homines vi cogant ad nuptias. Ad cenſuram libri Jeſuitæ *Rabardeau* Romæ in Tribunali Inquiſitorio publicatam, reſpondere ſe dicit ut Gallum cordatum (*en bon François*) & ut Theologum Pariſienſem, qui decreta Inquiſitionis non recipiat; alios quoque libri defectus cenſuræ cauſam dediſſe exiſtimat. Illuſtrem denique locum *Hincmari* Archiepiſcopi Remenſis, qui ſeculo nono vixit, ex reſponſione de divortio Lotharii Regis pro ſententia ſua affert his verbis: *Cuncti legentes agnoſcant, quia non ideo ſancti & Apoſtolici viri, ſucceſſores videlicet Apoſtolorum, ex eorum traditione leges ſtatuerunt, quas hic poſuimus, ut nemo Fidelium juxta divinam autoritatem initum diſſolvat conjugium ſine Epiſcopi ſui ſcientia, ut leges ſæculi Chriſtianas contemnamus, ac conculcare velimus; quas etiam in eccleſiaſticis neceſſitatibus promulgari, ſæpe ſoleat ab Imperatoribus & Regibus Eccleſia poſtulare; quarumque ſententiis in ſuis judiciis ſimul cum ſententiis Canonum Epiſcopalis autoritas frequentius utatur, in tantum acceptet, ut Damaſus, & Leo, & ſanctus Gregorius legum ſententias fecerint eſſe Canonicas, ſicut in eorum invenitur Epiſtolis &c.* Addit & alia Hincmari dicta, quibus jurisdictionem Regum & Principum generatim confirmat. Rejicit poſtea Autor etiam illos, qui Eccleſiam non privaſſe quidem penitus Principes jurisdictione iſta, exercitium tamen illius eis interdixiſſe contendunt.

P. III. Reſtabat, ut demonſtraret, quomodo conſiſtere utriusque poteſtatis jurisdictio in his cauſis poſſit: id quod *Libro Tertio* paucis exequitur. Diſtinguit nempe duplicem matrimonii reſpectum, ut

Cap. 1. nempe vel ſacramentum ſit, vel contractus naturalis & civilis: dein convenienti & mutua conciliatione facile componi poſſe cenſet, ſi

Cap. 3. quæ oriatur colliſio. Fatetur tamen, quod Principes a longo tempore

pore, non ex ignorantia juris ſui, ſed pietate & reverentia erga Eccleſiam jurisdictione illa abſtinuerint, quanquam exacte demonſtrari non poſſit, quando id fieri cœperit. Probabiliter putat factum eſſe, regnante Cap. 3. Carolo Magno, qui in cauſa divortii ſui a filia Regis Longobardorum, Pontificem judicem agnoverit, exemploque ſuo alios moverit. Notat hic, Reformatos Gallos, poſtquam Pontificiæ poteſtati ſeſe ſubtraxiſſent, diſpenſationes in cauſis matrimonialibus a Regibus petiiſſe: Reges vero etiam Bullam Pontificum Legatis ſuis ad diſpenſationes datas, poſt accuratum in Parlamento examen non parum reſtrinxiſſe, & excepiſſe omnia quæ ad bona dotalia aliaque ejusmodi pertinent, relicta Legatis ſolum cognitione de vinculo ſacramentali; nec non edictis ſuis, quibus libertatem religionis Reformatis conceſſerunt, reſervaſſe, ut hi leges Eccleſiæ circa gradus prohibitos obſervarent, ita tamen, ut in caſibus ubi reus Reformatæ religioni addictus eſſet, cognitio ad judices Regios, ſecus autem ad Eccleſiaſti- Cap. 4. cos deferretur. Addit alia, & inter ea edictum *Ludovici XIV*, quo anno 1680 matrimonia Catholicorum cum Reformatis vetuit. Generatim poſthæc monet, Principibus præjudicare non poſſe, quod longo tempore jurisdictionem neglexerint, neque ab Eccleſia præſcriptionem iis opponi poſſe; quanquam non neget, circumſpecte in reſtitutione illius procedendum eſſe. Laudat inde *M. Antonii de Dominis*, hæretici licet, ut ait, & hoſtis Eccleſiæ, moderatam hac in re ſententiam ex Lib. III. de Rep. Eccleſ. cap. XI. n. 80.

Hucusque contenta Tractatus retulimus, in quo jurisdictionem circa cauſas matrimoniales tam Regibus, quam Eccleſiæ, diverſo reſpectu & modo competere ſtatuit Autor. Sequitur ultima pars operis, in qua agitur de *impedimentis conjugiorum*, tam *dirimentibus*, quam *prohibitivis*. Prioribus enim nulla & invalida fiunt matrimonia; in poſterioribus, ratione vinculi ſubſiſtunt, ſed contrahentes puniuntur. Enumerat & examinat cauſas dirimentes ſive nullitatis (ſecundum tradita Eccleſiæ Romanæ) *quatuordecim* fere, quæ ſunt (1.) error circa perſonam. (2.) error circa ſtatum ſive conditionem, ſervilem nempe vel ingenuam. (3.) votum caſtitatis ſolenne. (4.) propinquitas gradus. (5.) crimen adulterii, & homicidii in conjugem patrati, certis caſibus. (6.) diverſitas religionis. (7.) vis & coactio. (8.) Ordo ſacer. (9.) matrimonium prius contractum & durans. (10.) reſpectus honeſta-

neſtatis publicæ. (11.) affinitas. (12.) impotentia. Hæ cauſæ ante Concilium Tridentinum valuerunt, cujus decretis acceſſit (13.) clandeſtinitas, & (14.) raptus. Fatetur tamen circa cauſam tertiam, matrimonia a Religioſis ſeu Monachis contracta, ante *Alexandri III.* tempora illicita quidem, ſed nulla & invalida non fuiſſe; illius tamen Papæ ſententiam in Concilio Tridentino probatam fuiſſe, ſalvo jure diſpenſandi Pontificibus reſervato. Agnoſcit, Eccleſiam Græcam in gradibus circa matrimonium adhuc ſequi Conſtitutiones juris civilis. Conſiderat etiam decreta quædam Tridentina de diſpenſatione in gradibus, & quid hodie uſu obtineat, monetque diſpenſationes gratuitas eſſe debere. Ob diverſitatem religionis matrimonia in Veteri Teſtamento prohibita quidem fuiſſe, ſed eam tamen ad nullitatem vinculi ſufficientem non fuiſſe; idem ſentit de dictis Pauli 1. Cor. VII. Conjugia cum hæreticis jure Divino invalida eſſe negat, quanquam prohibita ſint jure Eccleſiaſtico, etiam apud Reformatos: ex quibus citat *Petrum Molinæum*, tractatu Gallico de matrimoniis illicitis. Diſpenſationes in his aut plane denegari, aut caute fieri debere ſuadet; in Gallia vero conſtitutione Regia ſupra allegata, & poſt ſublatum Edictum *Nannetenſe*, prorſus ceſſare tradit laudatque. Porro circa conjugia Clericorum olim etiam ab Epiſcopis diſpenſatum eſſe refert, ſed hodie a ſolo Pontifice id petendum eſſe, nec diſſimulat Græcorum a Romanis in hoc capite diſſenſum. In caſibus impotentiæ experimentum, quod ex inſtituto congreſſu inter conjuges in Gallia fieri conſueverat, edicto Regio *Anno 1677. d 18. Febr.* ſublatum eſſe memorat, quia pudori non conveniebat. Receptum eſſe in Gallia decretum Concilii Tridentini contra nuptias clandeſtinas eſſe obſervat, licet alia Concilii ſtatuta circa diſciplinam univerſaliter in regno non valeant. Addit multa de cautelis & limitationibus illius decreti. Indicat poſtea varias diſputationes in Gallia de conjugiis filiorum familias ventilatas, ſive an absque conſenſu parentum contracta, non ſolum illicita & punienda, ſed invalida & reſcindenda ſint, negatque ſat valida argumenta in alterutram partem ab exemplis & dictis Scripturæ peti poſſe: jure civili tamen invaliditatem matrimoniorum illorum indubitatam eſſe docet ex titulo *Inſt. de Nuptiis.* Idem aſſerit ex veteribus Eccleſiæ Canonibus, orientalis præſertim, & maxime ex Epiſtola *Baſilii ad Amphilochium*, qua veluti Codicem ſive compendium aliquod legum Eccleſiaſticarum exhiberi

beri dicit, itemque *Photii* & *Balſamonis*, ita ut etiam poſt ſchiſma in hac ſententia perſtiterint Græci, neque eo nomine a Romanis reprehenſi fuerint. Hos vero variaſſe, & nullitatem ſtatuiſſe jam dudum norat Tertullianum & Ambroſium. Evariſti epiſtolam non magni facit, quod a Pſeud-Iſidoro confictam agnoſcat. Ejusdem tamen ſententiæ fuiſſe Pontifices Leonem I. Cœleſtinum, Hormisdam, Pelagium, Nicolaum I. & Alexandrum II. ex reſcriptis a Gratiano relatis confirmat, ut & ex conciliorum Gallicorum decretis. Sed poſtea, ſeculo inprimis decimo relaxatam fuiſſe diſciplinam illam fatetur, cujus reſtitutionem optaverint quidem boni Theologi & Principes, neque tamen voto potiti ſint. Citat in eam rem decretum Synodi Colonienſis A. 1536, totamque refert conſtitutionem *Henrici II.* Galliæ Regis A. 1556, maſcule reprehenſam a *Pasquierio*. In Concilio autem Tridentino anathema dicitur iis, qui nullitatem ſtatuunt; id quod Lutherum, Calvinum aut Sectatores eorum ferit. Autor tamen interpretationem affert, ut decretum illud limitationem admittat & rem indeciſam relinquat, vel ſaltem Gallos non obliget, qui capita illius concilii de diſciplina non admittant: tanto quidem minus, quia Regum ſuorum conſtitutionibus de nullitate illorum matrimoniorum nihil cautum reperiatur, & recentiores ad ſenſum illius, quam *Henricus II.* edidit, reſpiciant. Sententias, quas a Parlamentis quandoq; in contrarium latas eſſe apparet, ad caſus reſtringit, in quibo raptus intervenerit. Raptum enim, ex *Bignonii* junioris advocati regii verbis, non ſolum de violenta fœminæ arreptione & translatione in alium locum, ſed & doloſa perſuaſione intelligit. Ventilat etiam quæſtionem, an omiſſa proclamatione contractæ nuptiæ, ſint nullæ & invalidæ, & negativæ accedit; quanquam non defuiſſe dicat graves autores, contrarium ſtatuentes. Addit quædam de cavendo abuſu diſpenſationum in omittendis aut contrahendis trinis proclamationibus, & inſigni laude extollit *Harlæum, Archiepiſcopum Pariſienſem*, quod caute & provide in ea re ſeſe gerat: ſpeciatim improbat, quod diſpenſationes illæ ære redimantur. De raptu iterum ſeveritatem veterum legum recenſet ac commendat, & fraudem dolumque violentiæ apertæ æquiparat, ita ut iſtoc modo etiam fœminæ autrices raptus eſſe poſſint, cum ex compacto rapi ſe curant. Laudat & integram adſcribit conſtitutionem regiam A. 1639. adverſus clandeſtina matrimonia & raptus crimen editam. De diſpenſatio-

nibus circa impedimenta *dirimentia* denuo monet, laxatam esse disciplinam antiquam nimia Pontificum indulgentia, monitaque subjungit, quæ ad circumspectum dispensationis usum observari debeant, & quid Parochis faciendum sit, si in confessionibus vel alio occulto modo dirimentia obstacula conjugiorum deprehendant, ne scandalum in detegendis iis producant, aut conscientias lædant.

De impedimentis *prohibitivis*, quæ censuram aut pœnam mereantur, sed matrimonii vinculum non rumpant, paucis in fine operis tractat Autor, eorumque duodecim enumerat, quorum septem ex crimine ortum habent. (1) Prohibetur usu matrimonii, qui incestum durante matrimonio commisit cum consanguinea uxoris. (2.) conjugium non permittitur ei, qui alteri desponsatam vi stupravit. (3.) qui vel quæ conjugem occidit. (4.) qui Sacerdotem interfecit. (5.) qui cognationem spiritualem dolose affectavit, ut a debito conjugali sese liberaret. (6.) qui cum Moniali conjugium iniit; is enim nec diremto illo, ad aliud admittitur. (7.) is cui pœnitentia publica injuncta est, durante illo tempore a nuptiis arcetur. Sequuntur aliæ causæ prohibendi, nempe (8.) observatio temporis, quo nuptias celebrari fas non est, i. e. *Adventus* & *Quadragesimæ*. (9.) interdictum speciale Episcopi vel judicis Ecclesiastici. (10.) votum simplex de castitate. (11.) sponsalia antea contracta. (12.) cognatio ex Catechismo, ne quis ducat eam, quam baptizandam in capitibus fidei instruxit. Ex his quædam in desuetudinem abiisse, & in omnibus dispensari ab Episcopis posse, notat, excepta causa voti de cœlibatu, cujus relaxatio soli Pontifici reservatur, & binorum sponsaliorũ, de quibus cognitio ad judicem remittenda est, quia agitur de jure tertii. Observat, si Papa votum rescindat, quo aliquis Deo obligatur, id non tam rescissionem esse, quam declarationem, quod ab initio ob causas quasdam validum non fuerit.

GEORGII OTHONIS DISSERTATIO DE GEMINA Accentuatione S. Scripturæ Hebrææ, præsertim Decalogi.

Marburgi, typis Jo. Jod. Kürsneri, 1688. in 4. plag. 13.

CLarissimi hujus Marburgensium Professoris Dissertationem de πτραγραμμάτῳ Dei nomine יהוה supra p. 356. recensuimus; jam ex

ex aliis ejus de Accentuatione Decalogi meditationibus excerpta daturi, quæ dubio procul salivam eas inspiciendi movebunt philologiæ sanctioris studiosis. Quid enim præstitisse se censeat hoc in negotio, ipsius verbis omnium optime edisseremus. Ait nempe in ipso dissertationis *titulo*, quod in hac *non tantum vera accentuationis decalogicæ origo atq; forma, (quæ omnes hucusq; tam theologos, quam philologos latuerint,) sed & genuina decem præceptorum, quæ in Reformatorum ecclesiis hodie obtinet, distinctio, ex ipsa Scriptura subtili indagine eruatur, & contra quosvis dissentientes, imprimis Bohlium, Wasmuthum & Pfeifferum, (viros de universa quidem accentuatione Hebræa præclare meritos, sed in hoc puncto magni Lutheri & ecclesiarum suarum autoritate abreptos,) apodictice demonstretur, atq; ita & Theologorum scandalum & crux Grammaticorum feliciter tollatur.*

Postquam parte prima hujus Dissertationis & partis secundæ sectione I. *generalia* pertractavit, sententiam suam P. II. Sect. II. & seqq. multis assertionibus includit; e quibus potiores ipsius plerumque verbis excerpemus, quarum tamen ubique demonstrationes adjicere, nimis longum foret, præsertim cum ipse liber lectione & ulteriori examine dignissimus sit. Duæ (inquit) nobis a Mose relictæ sunt Decalogi formæ: prior *Exodi XX 2-17*, posterior *Deuter. V, 6-21.* Utræque ejusdem sensus, sed distinctione & verbis quandoque inter se discrepantes. Ex his prior *archetypon*, quod Deus in Sinai recitavit; posterior *ectypon* a Mose in planitie Moab repetitum continet. Utrique adduntur duæ accentuationes, quarum una priori, posteriori altera propria est. Dei nempe accentuatio sive distincta pronuntiatio *Ex. XX.* soli sensui, juxta denarium præceptorum; Mosaica autem, *Deut. V.* ad mensuram quoque spiritus humani accommodata fuit: unde, quæ Deus decem versibus, duodecim versibus Moses extulit. Cum utraque hæc accentuatio oralis Dei & Mosis in literas esset relata, Divinæ Mosaica & Mosaicæ Divina juncta fuit, prout ocularis inspectio docet; quod autem jam olim ab Esdra & viris magnæ Synagogæ id factum fuerit, verisimile est; quoniam ipsa pridem *Masora* ad *Ex. XX. 2.* observavit, vocem פני *Patach* & *Kamez* simul habere in ultima syllaba. Hactenus de causa efficiente.

Quod *formam* attinet, altera geminarum hujusmodi distinctionum (quam *Divinam* Author vocat) est in *decem* versus, juxta עשרת הדברים P. II. S. III.

הדברים *decem præcepta.* Hæc autem ex ſola ſenſus diverſitate diſtinguenda ſunt. Neque actus, neque objecta, ſibi invicem, vel eidem generi ſubordinata, ſed utraque realiter & toto genere diſtincta, diſtinctum præceptum conſtituunt. Sic *facere* idola, ea *adorare*, & iis *ſervire*, actus ſunt diverſi, at ſubordinati ſibi invicem, adeoque non tria præcepta efficiunt, ſed unum ingrediuntur. Concupiſcentia *originalis* & *actualis* ſpecies ſunt ejusdem generis; *domus*, *uxor*, *ager*, *ſervus*, *ancilla*, *jumentum* ſub uno genere, nempe *bonis proximi*, continentur: ergo diverſa præcepta non conſtituunt. Verba initialia: *Ego ſum Dominus Deus tuus, qui eduxi te ex terra Ægypti, ex domo ſervorum*, ſunt præfatio decalogi, non præceptum. Verba hæc: *Non habebis Deos alienos coram me*, abſolvunt primum præceptum; quia & actu prohibito, & objecto, a ſequentibus omnibus realiter differunt. Prohibetur heic actus fœderalis, aliquem pro Deo habendi, *Exod. XX. 32.* in ſequenti vero cultus externus per erectionem ſtatuarum prohibetur. Objectum heic ſunt Dii alieni, illic Deus eſt verus, *Exod. XX. 22. 23. 24. Deut. IV. 25. 26. & ſeqq.* Unde Dii gentilium cum ſimulacris ſuis hic proprie prohibentur; vitulus autem Aharonis & Jeroboamici, itemque idolum Michæ, quæ ſoli vero Deo conflata fuerant, ſequentibus verbis proprie vetantur. Sanctiones itaque de *idolis* (verum Deum repræſentaturis,) de *abuſu nominis divini*, de *ſabbato*, de *honore parentum*, de *homicidio*, *adulterio*, *furto*, *falſo teſtimonio*, *concupiſcentia*, unum ſingulæ præceptum faciunt. Verſus ſinguli tam prioris, quam poſterioris decalogi formæ per *ſophpaſuk* diſtinguuntur. Tam enim Deus decem præcepta *Exod. XX.* quam Moſes verſus ſuos *Deut. V.* perfecte, h. e. ſpiritu plene depoſito diſtinxit; quod adverſus divulſionem præcepti de concupiſcentia probe notandum. Ubi Sophpaſuk præcedit Silluk purum, ibi utriusque decalogi formæ diſtinctio coincidit; ubi impurum, hoc eſt, alio accentu, v. g. *Athnach*, *Rebhia* ſtipatum, ibi alterius tantum formæ verſus terminatur. Sophpaſuk, præcedente Silluk impuro, ſi aliquod præceptum terminat, ad priorem formam *Exod. XX;* ſin minus, ad poſteriorem *Deut. V.* proprie pertinet. Quia prior formula a Deo juxta ſolum ſenſum ſeu denarium præceptorum numerum, poſterior a Moſe, ſecundum humani ſpiritus menſuram, quæ ſenſui in longioribus vel brevioribus præceptis non ſemper reſpondet, diſtincta fuit. Hinc utriusque formæ tam

tam adoptiva quam genuina diſtinctio facile invenitur: ſi Silluk purum utrique; impurum, terminans præceptum, priori; non terminans, poſteriori tribuantur. Sic prioris formæ (nempe Divinæ) *nativa* & poſterioris (nempe Moſaicæ) *adoptiva* diſtinctio in *præcepta* talis erit: Primum præceptum utrobique terminabitur vocibus על פני, ob Silluk impurum præceptum terminans. [2] מצותי. [3] לשונא [4] in priori forma ויקדשהו; in poſteriori השבת. [5] נתן לך ob Silluk ubique purum. [6] תרצח. [7] תנאף. [8] תגנב. [9] in priori forma ער שקר, in poſteriori ער שוא. [10] וכל אשר לרעך ob Silluk utrobique purum. Poſterioris autem (ſeu Moſaicæ) forma *genuina* & prioris (i. e. Divinæ) *adoptiva* diſtinctio in *verſus* talis eſt: Verſus (1) terminatur utrobique in עבדים; (2) in מתחת לארץ; (3) לשנאי; ob Silluk ubique impurum præceptum non terminans. (4) מצותי; (5) לשונא; ob Silluk utrobique purum. (6) in priori forma לקדשו; in poſteriore אלהיך. (7) מלאכתך (8) in priori forma בשעריך; in poſteriori כמוך, ob Silluk ubique impurum, non terminans præceptum. (9) in priori forma ויקדשהו in poſteriori השבת. (10) נתן לך (11) in priori forma ער שקר, in poſteriori ער שוא. (12) וכל אשר לרעך ob Silluk ubique purum. Sed quum conjunctæ hæ accentuationes ſe mutuo diverſis in locis interſecent, hinc enaſcuntur utrobique verſus *vulgares* ſedecim.

Sic de forma diſſeruit Otho. Porro quoad accentuationis *materiam*, i. e. *accentus* ipſos, nullos admittit, niſi & vetuſtiſſimorum codicum fide nitantur, & ſimul accentuatoriis regulis ex S. Scripturæ perpetua inductione collectis conveniant; excepto unico loco, nimirum Deut. V. מארץ מצרים מבית עבדים ubi ultimam vocem non cum Silluk & Rebhia, nec cum Silluk, Athnach & Rebhia, ſed tantum cum Silluk (ratione accentuationis Moſaicæ) & ſimul cum Athnach, (ratione accentuationis divinæ,) ſignandum eſſe contendit, non tam libris heic, quam regulis nixus accentuatoriis, ut & conſenſu codicum Exodi. P. II. Sect. IV. §. 28. ſſ.

De *Fine* quæ addit clariſſimus Author, nec nobis dividiæ erit excerpere ac huc transferre: *Finis* (inquit) nobis *alius* eſt reſpectu cauſæ principalis, *alius* reſpectu minus principalis: & hic iterum *alius* reſpectu ſeparatæ ſeu ſimplicis & nativæ Accentuationis utriusque formulæ, *alius* reſpectu conjunctæ in utraque. Sic *finis* diſtinctionis P. II. S. II. §. 7. 8. & P. III. S. I. §. 6.

ctionis & accentuationis *Divinæ* in *Exodo* fuit, ut populus & numerum & ordinem decem præceptorum clare & perſpicue dignoſceret: *Moſaicæ* in Deuteronomio, *cum*, ut ſpiritus humani menſuræ recitationem accommodaret, *tum*, ut reverentiam erga ſummum Numen, majeſtaticam ejus pronuntiationem non temere imitando, obſervaret. *Lectorum & Scribarum* finis in *ſimplici* diſtinctione & accentuatione *prioris* formulæ fuit, ut Dei; *poſterioris*, ut Moſis genuinam pronuntiationem exacte & decenter referrent. In *geminata* formulæ *prioris*, ut exemplo Moſis, partim humano ſpiritui verba Dei accommodarent, partim promiſcuam Dei imitationem ob debitam ſupremo Numini reverentiam evitarent: *poſterioris*, ut in ea quoque denarium divinorum præceptorum numerum atque ordinem definirent. Hactenus Noſter.

Ex his præmiſſis fluit poriſma, quod Cl. autor P. III. ſect. II. fuſe perſequitur, nimirum *geminam decalogi accentuationem*, *Auguſtinianæ*, *quæ dicitur*, *præceptorum diſtinctioni*, *quam*, *ut Romana Eccleſia*, *ita & Lutheranæ pleræque hodie ſequuntur*, *e diametro repugnare*; quia ex prima pericope, h. e. quatuor primis verſibus decalogicis [ſive quinque vulgaribus *Exod. XX. 2. 3. 4. 5. 6. Deut. V. 6. 7. 8. 9. 10.*] facit præceptum *unum*, ex ſexta autem h. e. verſu decalogico ultimo [*Exod. XX. 17. Deut. V. 21.*] præcepta *duo*. Neutrum, Othone judice, patitur accentuatio. Nam *Sakephkaton* in אלהיך *v. 1.* & *Segolta* in תעבדם *v. 4.* pertinent ad accentuationem divinam, nec tamen unum eundemque verſum ingredi poſſunt; quia Segolta omnium ſubdiſtinctivorum regum eſt ultimus, a quo proinde ad intermedium Sakeph in eadem ditione neque per analogiam, neque per anomaliam ullam datur progreſſus; alia autem ante Athnachum ditio in eodem verſu nulla dari poteſt. Accedit, quod duplex Athnach, unum in עבדם *v. 1.* alterum in לשנאי *v. 4.* pertineant ad accentuationem divinam, & tamen ingredi nequeant unum eundemque verſum. Equidem *οἱ ἐξ ἐναντίας* Athnach in עבדם *νοθείας* poſtulant; ſed optimis id editionibus ſuffultum, Otho oſtendit, & vicisſim probat, Rebhia nullum habere poſſe locum in hac voce. Progreditur dein ad pericopen ſextam, ſive verſum ultimum, atque non duo, ſed unum præceptum ea contineri aſſeverat; quia unum ibi eſt Sophpaſuk. Nam duo puncta, quæ in *Deuteronomio* (Menaſſis Ben Iſrael) viſuntur poſt אשת

P. III. S. II. §. 3.

§. 4.

§. 5. 6. 7. 8.

אשרת רעך, non agnoſcit pro *Sophpaſuk*, cum רעך non habeat *Silluk*, ſed *Athnach*. Item quia una tantum & ſimplex in ea accentuatio invenitur; cum alias prius hemiſtichium לא תחמד בית רעך non tantum habere deberet, uti habere cernis, *Athnach*, *Munach*, *Tiphcha*, *Merca*, ſed tum Atnacho *Silluk*, tum Munacho *Merca* jungi oporteret. Quum autem his incommodis non prematur partitio decalogi in eccleſiis Reformatorum recepta, hanc ſolummodo amplexandam eſſe, concludit Author.

INDEX AVTORVM,
quorum Scripta hoc Supplementorum Tomo recenſentur.

I. Libri Theologici & ad hiſtoriam eccleſiaſticam ſpectantes.

Acta primorum martyrum, cum notis Theodorici Ruinart 593
Natalis *Alexandri* Hiſtoria eccleſiaſtica Veteris Teſtamenti 538
Jacobi *Altingii* Opera omnia 255
Anonymi Conſiderationes ad tractatum Maimburgii de inſtitutione & prærogativis Romanæ eccleſiæ 30
Anonymus de origine Decimarum 79
Joſephi *Antelmii* Diſſertationes de veris operibus Leonis M. & Proſperi Aquitani 431
D. Aur. *Auguſtinus*. Vide *Tricaſſinus*.
Monachorum *Benedictinorum* Congr. de S. Maura Analecta Græca 256
Bernardi Claræ vallenſis Opera, ex ſecundis curis Joh. *Mabillonii* 556
Franciſci *Burmanni* Exercitationes Academicæ 455
Thomæ *Burnetii* Telluris Theoria ſacra. libri III. & IV. 304
Joſephi Mariæ *Cari* Reſponſorialia & Antiphonaria Romanæ Eccleſiæ 488
Pſalterium, juxta editionem Romanã & Gallicã 486
S. Bibliorum veteres Tituli 490
Jacobi *Certani* Vita S. Patricii 71
Joh. *Chryſoſtomi* Epiſtola ad Cæſarium monachum 495
Joh. *Ciampini* Examen libri Pontificalis *Anaſtaſii* Bibliothecarii 167
Parergon ad examen illud, ſive epiſtola *Pii II.* ad Carolum VII. a Launoiana calumnia vindicata 171

Johan-

Joannis *Claudii* Explicatio epistolæ ad Romanos ex c. III. v. 27. 157
Declarationes scandalis ex hoc libro acceptis oppositæ 164
Joannis *Cocceji* opera omnia 319
Du *Fresne*. Vide παχάλιον.
Joannis *Gerbais* Dissertatio de causis majoribus 57
Tractatus Pacificus de Potestate Ecclesiæ & Principum circa impedimenta conjugii 625
Joannis *Harduini* notæ in epistolam Chrysostomi ad Cæsarium 495
Henr. *Hilarii* comm. in Philippum Cyprium 391
Jo. Henr. *Hottingeri* libri *Ijob* analysis 336
David *Huguenini* Christianus ratiocinans 377
R. *Jom Tobh* Lipmannus. Vide *Mischnajoth*.
Joh. Laur. *Lucchesinii* nova copia & series centum signorum Fidei 227
Jo. *Mabillon*. Vide *Bernardus*; item *Benedictini*.
Marci Eremitæ, de iis, qui putant se ex operibus justificari, capitula 558
Hectoris Gothofredi *Masii* Interesse Principum circa religionem Evangelicam 8
Hugonis *Mathoud* Catalogus Archiepiscoporum Senonensium 386
De vera Senonum origine Christiana, adversus Joh. de Launoy dissertationem 383
Mischnajoth, cum Comm. R. *Obadiæ* Bertinorii & R. *Jom Tobh* Lipmanni 363
Henr. *Muhlii* Apologia Talmudica 320
R. *Obadiæ* Bertinorii Comm. in Mischnajoth 363
Georgius *Otho*, de S. Dei nomine tetragrammato יהוה 356
de gemina Accentuatione S. Scripturæ Hebrææ 634
Nicolai Mariæ *Pallavicini* Defensio Pontificatus Romani 182
Hyacinthi *Parperæ* Index copiosior ad vitam æternam 200
παχάλιον seu Chronicon Paschale, alias Alexandrinum, cum notis Caroli Du Fresne 437
Pelisonii Chimæræ Petri Jurii. Pars III. 609
Philippi Cyprii Chronicon, cum Comm. H. Hilarii 391
Jo. Chrysost. *Philippinus* de privilegiis ignorantiæ 389
Lud. Ellies du *Pin* de antiqua ecclesiæ disciplina 25
Matthæi *Poli* Annotationes in Biblia sacra 184
Aur. *Prudentii* opera, cum notis Steph. *Chamillard* 126

Herm. Alex. *Roell* de Religione rationali 292
Theodorici *Ruinart* Notæ in Acta Martyrum 593
Casp. Herm. *Sandhagen* Introductio in Historiam J. C. & Apostolorum 186
Pompeji *Sarnelli* Clerus secularis in suo splendore 299
Joannis *Schedii* Comm. in *Joh. c. VIII. v. 25.* 335
Sam. *Schelguigius* de Rechabitis 359
De Unione Ecclesiarum Tridentinæ atque Augustanæ Confessioni adhærentium 358
Josephi Hieron. *Semenzi* Mundus creatus 576
Dn. Cœlestini de' *SFONDRATI* Gallia vindicata 118
Richardi *Simonis* Fides Ecclesiæ Orientalis de Transsubstantiatione 75
Soulerii Historia Calvinismi 268
Frid. *Spanhemii* Vindiciarum Biblicarum liber III. 73
Honorii *Stellæ* Responsio ad censuram ab Henschenio & Papebrochio in Martyrologium Brixianum latam 134
VVilh. Ern. *Tentzelii* Epistola, qua responsio ad Emanuelis a Schelstraten dissertationem apologeticam de disciplina arcani summatim continetur 15
Gratia efficax a seipsa, refutata ex libris S. Augustini per Carolum Josephum *Tricassinum* 127
Liber D. Augustini contra Pelagium & Celestium de gratia Christi, commentario illustratus a Car. Jos. *Tricassino* 134
A. D. *V.* Advocatus Protestantium contra objectiones Nicolii, Brueysii & Ferrandi 212
Herm. *VVitsius* de Scripturæ S. autoritate divina ex sola ratione adstruenda 88

II. Libri Juridici.

C. *Blondelli* Ephemerides fori. Pars XI. 393
Philippi *Castaldi* Consultationum forensium volumen I. 364
Johannis *Doujatii* Prænotionum Canonicarum libri V. 20
Antonii d' *Espeisses* Opera 397
Bartholomæi *Gatti* Consilia 218
Joh. Bapt. *Neri* Praxis S. Inquisitionis 612
Petri & *Francisci* Fratrum *Pithœorum* Corpus Juris Canonici 23
Codex & Novellæ Justiniani per Julianum translatæ 441
Franc. *Pinsson* de Regalibus Juribus circa beneficia ecclesiastica 569
Gregorii *Rosignoli* Theoremata Theologico-juridica de Restitutione 267
Ant. *Speffæus*. Vide *Epeisses*.

III. Libri Physici & Medici.

Joh. *Agricolæ* Notæ in Joh. Poppii Medicamenta Chymica 106
Anonymi Tentamen Anatomicum, quo explicatur constructio atque operatio mechanica organorum 48
Anonymi Dissertatio de arthritide 429
Anonymi Responsum ad Dissertationem de arthritide 591
Fr. *Bayle* Dissertatio quæstiones quasdam physicas & medicas explanans 585
Jo. *Bernier* Conamina medica 451
Roberti *Boyle* nova Experimenta circa frigus 137

INDEX AUTORUM.

Eduardi *Brownii* Anatome ſtruthiocameli 250
Leonardi *Capuani* Cogitata; item Diſc. de medicamentorū incertitudine 615.619
Joannis *Commelini* Catalogus plantarum horti medici Amſtelodamenſis 387
Thomæ *Cornelii* Progymnaſmata phyſica 173
P. V. D. Obſervationes excerptæ ex prælectionibus Theodori *Craanen* 178
Joh. *Floyeri* Lapis Lydius medicamentorum 502
Joh. *Goad* Aſtrometeorologia ſana 524
Joh. Franc. *Griendelii ab Ach* Micrographia nova 95
Gouye Obſervationes phyſico-mathematicæ Siamicæ 403
Joh. Helfrici *Jungken* Animadverſiones in Joh. Poppii Medicamenta Chymica 106
Launai Præcepta pro hernia laborantibus 602
Antonii *Lewenhoeck* Anatomia 102
Martini *Liſteri* Relatio de monſtroſo animali per vomitum ejecto 310
Carolus de *Maets.* Vide pag. 324
Mariottus de Motu aquarum 151
L. le *Monnier* de Morbo Venereo 604
Rich. *Mortoni* Phthiſiologia 481
Caſpari *Paragalli* Diſquiſitio circa cauſam terræmotuum 589
Perraltii Tentaminum phyſicorum Tomus IV. 491
Homoboni *Piſonis* Ultio antiquitatis in Circulatione ſanguinis 579
Roberti *Plot* Diſcurſus de lampadibus antiquorum ſepulcralibus 367
A. *Porſchon* de Purpura, Morbillis & Variolis 511
Jo. *Raji* Hiſtoriæ Plantarum Tomus II. 111
Joh. *Smith* Diſcurſus de natura, uſu & recta tractatione baroſcopii 352
Georgii *Starkey* Medulla veræ Chymiæ 49
Pyrotechnia 180
Laurentii *Strauſii* Iſagoge phyſica 226
P. T. Chemia rationalis 324
Rich. *VValleri* Obſerv. de cicindela volante 443
Sebaſtiani Chriſtiani de *Zeidlern* Inſtitutiones medicæ 198

IV. Libri Mathematici.

Anonymi Elementa Geometriæ 94
Ariſtarchus Samius, cum notis Joh. *VVallis* 567
Antonii Franciſci de *Bonattis* univerſa Aſtroſophia naturalis 9
Desroches Dictionarium nauticum 592
Franc. *Eſchinardi* Epiſtola ad Franc. Redi 5
Curſus phyſico-mathematici P.I. 402
Ægidii Franciſci de *Gottignies* Logiſtica univerſalis 329
Edmundus *Halley* de Conſtructione problematum ſolidorum 144
Rob. *Hookii* Inventum, diviſiones barometri ad datam quamlibet proportionem ampliandi. 447
Deſcriptio optimæ formæ velorum horizontalium pro uſu molarum, nec non fundamentum inclinatorum velorum in navibus 246
Cornelii *Meyeri* Ars reſtituendi Romæ navigationem ſui Tiberis 234
Dan. *Newhouſe* Ars nautica 300

Pappus

INDEX AUTORUM.

Pappus Alexandrinus cum notis J. VVallis 567
Picardi Tractatus de Libellatione 96
Barthol. *Scanabaccæ* nova Inventio deſcribendi Horologia Solaria 245
Stanislai *Solski* Praxis menſurandi diſtantias 523
Geometra & Architectus Polonicus 545
Georgius Rimplerus contra Joh. Jacob. VVerdmüllerum defenſus a Daniele *Suttingero* 244
Joh. VVeichardi Lib. Bar. Valvasor Methodus ſtatuas ex metallo fundendi 315
Jo. *VVallis* Notæ in Ariſtarchum & Pappum 567
Joh. Jac. *VVerdmülleri* Lapis Lydius architectorum militarium 243

V. Libri Hiſtorici & Geographici.

Leonis ab *Aizema* Hiſtoria noſtrorum temporum 278
Hiſtoriæ *Anglicanæ* Scriptores quinque 108
Anonymi Relatio de Nigritarum regione 421
De Inquiſitione, quæ Goæ eſt 61
Joh. Chriſtoph. *Artopæi* Diatribe de Xerxe, Nebucadnezare & Cyro minore 262
Petri *Beckleri* illuſtre Stemma Ruthenicum 418
Eduardi *Brown* Relatio itinerum per varias Europæ partes factorum 337
Chevreau Hiſtoria mundi 390
De la *Croix* Deſcriptio Africæ 531
Relatio de Imperio Ottomannico 519
Ant. *Foreſti* Tabula coſmographica hiſtorica 592
Simonis *Guntoni* Hiſt. Petroburgenſis 288
Chriſtophori *Hartknochii* Borusſia vetus & nova 191
Gabr. de *Henao* Antiquitates Calabriæ 526
VValteri *Hemmingford* Chronicon 109
Rich. *Knollii* Hiſtoria Turcica 19
Roberti *Knox* Relatio de inſula Ceylon 36. 112
Cornelii *Magni* Relatio de Athenarum urbe 206
Rogerii *Manley* Hiſtoria Turcica 19
Petri de *Marca* Marca Hiſpanica 497
Annales *Marganenſes* 109
Ludov. Ferdin. *Marſilii* Obſervationes de Boſporo Thracio 207
Maſſeovillii Hiſtoria Normanniæ 202
Caroli Joſephi *Morozzi* Vita B. Amedei Ducis Sabaudiæ 55
Simonis *Patricii* Hiſtoria eccleſiæ Petroburgenſis 288
Bartholomæi de *Rogatis* Hiſtoria Hiſpaniæ a Mauris occupatæ, ac a Chriſtianis recuperatæ 328
Pauli *Rykaut* Hiſtoria Turcica 19
Pompejus *Sarnelius* de Collegio Spiritus S. Beneventano 299
Jo. VVeichardi LIB. BAR. *VALVASOR* Topographia Archiducatus Carinthiæ 223
Galfredi de *Vino Salvo* Itinerarium 109
Annales *VVaverlejenſes* 109
Thomæ *VVickes* Chronicon 108
Reliquiæ *VVottonianæ* 81

VI. Li-

INDEX AUTORUM.

VI. Libri Philoſophici & Philologici miſcellanei.

Claud. *Ælianus*, cum notis Joh. *Scheffери*, curante Joach. *Kuhnio* 221
Alexander de Figuris ſententiæ atque elocutionis 518
Anonymi Civile Gallorum ſuper lingua vernacula Bellum 220
Benedicti *Averani* Orationes 440
Petri *Bælii* Epiſtola de Anonymis 291
Dan. *Bartoli* Opera Moralia 407
Jul. Cæſaris de *Beatiano* Mercurius Heraldicus & Fecialis Venetus 12
Jo. Petri *Bellorii* Notæ in Numiſmata apibus inſignita 348
Veterum Philoſophorum, Poëtarum, Rhetorum & Oratorum Imagines 347
Bion ex verſ. Gall. Dni. de Longuepierre 99
Nathanaelis *Botelerii* de Servitiis & expeditionibus nauticis Dialogi VI. 125
Thomæ *Brown* Opera 279
St. *Chamillardi* Notæ in Prudentium 126
Dan. *Criſpini* Notæ in Ovidium 544
Jo. *Deckherri* de Scriptis adeſpotis, pſeudepigraphis & ſuppoſititiis cõjecturæ 291
Raph. *Fabretti* de Columna Trajani 574
Nic. Parthenii *Giannetaſii* Halieutica 577
Piſcatoria & Nautica 1
Graverolus de numo ΘΕΟΥ ΠΑΝΟC 583
Joh. *Harduini* Antirrheticus adverſus J. Foy-Vaillant 475
Georg. *Hickeſii* Inſtitutiones Grammaticæ Anglo-Saxonicæ & Mœſo-Gothicæ 522
Lucæ *Holſtenii* Epiſtola de verubus Dianæ Epheſiæ 348
Joh. VVolfg. *Jægerus* de Juramentis 259
De Legibus 260
Franciſci *Lemee* Tractatus de Statuis 110
Longuepierre. Vide *Bion* & *Moſchus*.
Claudii *Menetreji* Symbolica Dianæ Epheſiæ Statua 348
Minutianus de Sedibus Argumentorum 518
Moſchi Idyllia, ex verſ. Gall. Longopetræi 99
Laur. *Normanni* Notæ in Alexandrum, Phœbammonem & Minutianum 518
Claud. *Nicaſius* de monumento Auſcienſi 375
De Numo Pantheo Hadriani Imp. 372
P. *Ovidius* Naſo, cum notis Dan. *Criſpini* 544
Phœbammo de Schematibus Oratoriis 518
Fr. *Redi* Bacchus in Hetruria 113
Rigordi Diſſ. de nummis Herodis Agrippæ & ΘΕΟΥ ΠΑΝΟC 581.584
Sam. *Schmidii* Hodegus Epiſtolicus 360
Jani *Seldeni* Colloquia Menſalia 426
Joh. Bapt. *Thiers* de Ludis 51
Joh. Foy-*Vaillant* Numiſmata Impp. in coloniis & municipiis percuſſa 472
Petri de *Villemandy* Manuductio ad Philoſophiæ Ariſtotelicæ, Epicureæ & Carteſianæ paralleliſmum 432
Joh. *VVeiſſenbornii* Nucleus Artis Logicæ 420

ACTORUM
ERUDITORUM
SUPPLEMENTA
T. I